

พระวินัยปิฎก

เล่ม ๑

มหาวิภังค์ ปฐมภาค

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

เวรัญชกัณฑ์

เรื่องเวรัญชพราหมณ์

[๑] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพระพุทธรเจ้าประทับอยู่ ณ
ควงไม้สะเดาที่นเพรชยัภสังสถิต เขตเมืองเวรัญชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่
ประมาณ ๕๐๐ รูป เวรัญชพราหมณ์ได้สดับข่าวถนัดแน่ว่า ท่านผู้เจริญ
พระสมณโคดมศากยบุตร ทรงผนวชจากศากยตระกูล ประทับอยู่ ณ บริเวณ
ต้นไม้สะเดาที่นเพรชยัภสังสถิต เขตเมืองเวรัญชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่
ประมาณ ๕๐๐ รูป ก็แลพระกิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคดมพระองค์นั้น
ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นพระอรหันต์แม่
เพราะเหตุนี้ ทรงตรัสรู้เองโดยชอบแม่เพราะเหตุนี้ทรงบรรลุวิชาและจรณะ
แม่เพราะเหตุนี้ เสด็จไปดีแม่เพราะเหตุนี้ ทรงทราบโลกแม่เพราะเหตุนี้
ทรงเป็นสารถีฝักบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่าแม่เพราะเหตุนี้ ทรงเป็นศาสดา
ของเทพและมนุษย์ ทั้งหลายแม่เพราะเหตุนี้ ทรงเป็นพุทธะแม่เพราะเหตุนี้
ทรงเป็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแม่เพราะเหตุนี้ พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้ง

เทวโลก มารโลก พรหมโลกให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทพ และมนุษย์ให้รู้ ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศ พรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ อธิง การเห็น พระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น เป็นความดี

เวรัญชพราหมณ์กล่าวต่อพระพุทธเจ้า

[๒] หลักจากนั้น เวรัญชพราหมณ์ได้ไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้ว ได้ทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นผ่านการทูลปราศรัยพอให้เป็นที่ บ้านเทิงเป็นที่ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เวรัญชพราหมณ์ นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลคำนีแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ท่าน พระโคตม ข้าพเจ้าได้ทราบมาว่า พระสมณโคตมไม่ไหว ไม่ลุกรับพวก พราหมณ์ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ หรือไม่เชื่อเชิญ ด้วยอาสนะ ข้อที่ข้าพเจ้าทราบมานี้เป็นเช่นนั้นจริง อันการที่ท่านพระโคตม ไม่ไหวไม่ลุกรับพวกพราหมณ์ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัยมา โดยลำดับ หรือไม่เชื่อเชิญด้วยอาสนะนั้นนั้น ไม่สมควรเลย.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ลูก่อนพราหมณ์ ในโลก ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทพ และมนุษย์ เราไม่เล็งเห็นบุคคลที่เราควรไหว้ ควรลุกรับ หรือควรเชื่อเชิญด้วยอาสนะ เพราะว่าตถาคตพึงไหว้ พึงลุกรับ หรือพึงเชื่อเชิญบุคคลใดด้วยอาสนะ แม้ ศีรษะของบุคคลนั้นก็พึงขาดตกไป.

ว. ท่านพระโคตมมีปกติไม่ไยดี

ภ. มีอยู่จริง ๆ พราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม มีปกติไม่ไยดี ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะความไยดีในรูป เสียง กลิ่น รส โภษฐ์พะเหล่านั้น ตถาคตละได้แล้ว ตั้ดราภขาตแล้ว ทำให้เป็นเหมือน ตาลยออดค้วน ทำไมให้มีภายหล้ง มีไมเกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมมีปกติไม่ไยดี ดังนี้ชื่อว่ากล่าวถูก แต่ไมใช่เหตุที่ท่านมุงกล่าว

ว. ท่านพระโคดมไมมีสมบัตติ.

ภ. มีอยู่จริง ๆ พราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม ไมมีสมบัตติ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะสมบัตติ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โภษฐ์พะเหล่านั้น ตถาคตละได้แล้ว ตั้ดราภขาตแล้ว ทำให้เป็นเหมือน ตาลยออดค้วน ทำไมให้มีภายหล้ง มีไมเกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไมมีสมบัตติ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก แต่ไมใช่เหตุที่ท่านมุงกล่าว.

ว. ท่านพระโคดมกล่าวการไมทำ.

ภ. มีอยู่จริง ๆ พราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม กล่าวการไมทำ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะเรากล่าวการไมทำกายทุจริต วจิตุจริต มโนทุจริต เรากล่าวการไมทำลิ่งที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่ง นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการไมทำ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก แต่ไมใช่เหตุที่ท่านมุงกล่าว

ว. ท่านพระโคดมกล่าวความขาดสูญ.

ภ. มีอยู่จริง ๆ พราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม กล่าวความขาดสูญ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะเรากล่าวความขาดสูญแห่ง

ราคะ โทสะ โมหะ เรากล่าวความขาดสูญแห่งสภาพที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง
นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวความขาดสูญ ดังนี้ ชื่อว่า
กล่าวถูก แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งกล่าว

ว. ท่านพระโคดมช่างรังเกียจ.

ภ. มืออยู่จริง ๆ พราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม
ช่างรังเกียจ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะเรารังเกียจกายทุจริต วิจิทุจริต
มโนทุจริต เรารังเกียจความถึงพร้อมแห่งสภาพที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง
นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างรังเกียจ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก
แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งกล่าว

ว. ท่านพระโคดมช่างกำจัด

ภ. มืออยู่จริง ๆ พราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม
ช่างกำจัด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัด ราคะ โทสะ
โมหะ แสดงธรรมเพื่อกำจัดสภาพที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แล เหตุที่
เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างกำจัด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก แต่ไม่ใช่
เหตุที่ท่านมุ่งกล่าว.

ว. ท่านพระโคดมช่างเผาผลาญ

ภ. มืออยู่จริง ๆ พราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม
ช่างเผาผลาญ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะเรากล่าวธรรมที่เป็นบาปอกุศล
คือ กายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต ว่าเป็นธรรมที่ควรเผาผลาญ ธรรมที่
เป็นบาปอกุศลซึ่งควรเผาผลาญ อันผู้ใดละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็น
เหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มีในภายหลัง มิไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา
เรากล่าวผู้นั้นว่าเป็นคนช่างเผาผลาญพราหมณ์ ธรรมทั้งหลายที่เป็นบาป-

อกุศล ซึ่งควรเผาผลาญ ตถาคตละได้แล้ว ตักรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างเผาผลาญ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งกล่าว

ว. ท่านพระโคดมไม่ผูกเกิด.

ภ. มีอยู่จริง ๆ พราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผูกเกิดดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะการนอนในครรภ์ต่อไป การเกิดในภพใหม่ อันผู้ใดละได้แล้ว ตักรากขาดแล้วทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีไม่เกิดต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นั้นว่าเป็นคนไม่ผูกเกิด พราหมณ์ การนอนในครรภ์ต่อไปการเกิดในภพใหม่ ตถาคตละได้แล้ว ตักรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วนทำให้ไม่มีในภายหลัง มีไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผูกเกิด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งกล่าว.

ทรงอุปมาด้วยลูกไก่

[๑] คู่ก่อนพราหมณ์ เปรียบเหมือนฟองไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ฟองไก่เหล่านั้น อันแม่ไก่ฟังกกดีแล้ว อดดีแล้ว ฟักดีแล้ว บรรดาลูกไก่เหล่านั้น ลูกไก่ตัวใดทำลายกระเปาะฟอง ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาได้โดยสวัสดิ์ก่อนกว่าเขา ลูกไก่ตัวนั้นควรเรียกว่าอะไร จะเรียกว่าฟี่หรือน้อง.

ว. ท่านพระโคดม ควรเรียกว่าฟี่ เพราะมันแก่กว่าเขา.

ทรงแสดงฉานสี่และวิชาสาม

ภ. เราก็เหมือนอย่างนั้นแล พรหมณ์ เมื่อประชาชนผู้ตกอยู่ใน
อวิชาเกิดในฟอง อันกระเปาะฟองหุ้มห่อไว้ ผู้เดียวเท่านั้นในโลก ได้ทำลาย
กระเปาะฟอง คือ อวิชา แล้วได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม
เรานั้นเป็นผู้เจริญที่สุด ประเสริฐที่สุดของโลก เพราะความเพียรของเราที่
ปรารถแล้วแล ไม่ย่อหย่อน สติดำรงมั่นไม่พินเพื่อน กายสงบ ไม่กระสับ-
กระส่าย จิตตั้งมั่นมีอารมณ์เป็นหนึ่ง.

ปฐมฉาน

เรานั้นแล สงัดแล้วจากกาม สงัดแล้วจากอกุศลธรรม ได้บรรลุ
ปฐมฉานมีวิตก มีวิจาร์ มีปีติและสุขซึ่งเกิดแต่วิเวกอยู่.

ทุติยฉาน

เราได้บรรลุทุติยฉาน มีความผ่องใสแห่งจิต ฯ ภายใน เป็นธรรมเอก
ผุดขึ้นไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ เพราะวิตก วิจาร์ สงบไป มีปีติและสุขซึ่งเกิด
แต่สมาธิอยู่.

ตติยฉาน

เรามีอุเบกขาอยู่ มีสติ มีสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะ
ปีติสิ้นไป ได้บรรลุตติยฉาน ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า เป็นผู้ที่มีอุเบกขา
มีสติ มีสุขอยู่ ดังนี้.

จตุตถฉาน

เราได้บรรลุจตุตถฉาน ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และ
ดับโสมนัสโทมนัสก่อน ๆ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่.

บุพเพนิวาสานุสติญาณ

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส ปราศจาก
อุปกิเลส อ่อน ครอบงำการทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้แล้ว ได้น้อมจิต
ไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสติญาณ เรานั้นย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ
ระลึกชาติได้หนึ่งชาติบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง
สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติ ห้าสิบชาติบ้าง
ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์กลับไปเป็นอันมากบ้าง ว่า
ตลอดวิวัฏฏ์กลับไปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์กลับไปเป็นอันมากบ้าง ว่า
ในภพนั้นเราได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหาร
อย่างนั้น เสวยสุขทุกข์อย่างนั้น ๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจติจากภพ
นั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพโน้นนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น
มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขทุกข์อย่าง
นั้น ๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจติจากภพโน้นนั้นแล้ว ได้มาเกิดใน
ภพนี้ ย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอุเทศ พร้อมทั้งอาการ
ด้วยประการฉะนี้ พราหมณ์ วิชชาที่หนึ่งนี้แล เราได้บรรลุแล้วในปฐมยาม
แห่งราตรี อวิชา เราจำกัดได้แล้ว วิชชาเกิดแก่การแล้ว ความมีศ เรา
จำกัดได้แล้ว แสงสว่างเกิดแก่เราแล้ว เหมือนที่เกิดแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท
มีความเพียร เผากิเลส สงัดใจไปแล้วอยู่ฉะนั้น ความซาแรกออกครั้งที่หนึ่ง
ของเรานี้แล ได้เป็นเหมือนการทำลายออกจากกระเปาะฟองแห่งลูกไก่ ฉะนั้น.

จตุปปตญาณ

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส ปราศจาก
อุปกิเลส อ่อน ครอบงำการทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้แล้ว ได้น้อมจิต

ไปเพื่อญาณ เครื่องรู้จู้ดีและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เรานั้นย่อมเล็งเห็น
หมู่สัตว์ผู้กำลังจู้ดี กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม
ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่องจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์
ผู้เข้าถึงตามกรรมว่า หมู่สัตว์ผู้เกิดเป็นอยู่เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจริต
วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำ
ด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ หมู่สัตว์ผู้เกิดเป็นอยู่เหล่านั้น เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป
เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือว่าหมู่สัตว์ผู้เกิดเป็นอยู่เหล่านี้ ประกอบ
ด้วยการสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ
ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ หมู่สัตว์ผู้เกิดเป็นอยู่เหล่านั้น เบื้องหน้า
แต่แตกกายตายไป เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เราย่อมเล็งเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจู้ดี
กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก
ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่องจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตาม
กรรมด้วยประการดังนี้ พรหมณ์ วิชิตที่สองนี้แล เราได้บรรลุแล้วใน
มัชฌิมยามแห่งราตรี อวิชาเรากำจัดได้แล้ว วิชชาเกิดแก่เราแล้ว ความมืด
เรากำจัดได้แล้ว แสงสว่างเกิดแก่เราแล้ว เหมือนที่เกิดแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท
มีความเพียรเผากิเลส ส่งจิตไปแล้วอยู่ฉะนั้น ความชำแรกออกครั้งที่สองของ
เรานี้แล ได้เป็นเหมือนการทำลายออกจากกระเปาะฟองแห่งลูกไก่ ฉะนั้น.

อาสาฬหญาณ

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส ปราศจาก
อุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้แล้ว ได้น้อมจิต
ไปเพื่ออาสาฬหญาณ เรานั้นได้รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ได้รู้ชัดตาม
เป็นจริงว่า นี้เหตุให้เกิดทุกข์ ได้รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ความดับทุกข์ ได้รู้ชัด

ตามเป็นเป็นจริงว่า นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้รู้ชัดตามเป็นจริงว่า เหล่านี้
อาสวะ ได้รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี่เหตุให้เกิดอาสวะ ได้รู้ชัดตามเป็นจริงว่า
นี่ความดับอาสวะ ได้รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ
เมื่อเรานั้นรู้ช้อย่างนี้ เห็นช้อย่างนี้ จิตได้หลุดพ้นแล้วแม้จากกามาสวะ
ได้หลุดพ้นแล้วแม้จากภวาสวะ ได้หลุดพ้นแล้วแม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิต
หลุดพ้นแล้วได้มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว ได้รู้ด้วยปัญญาอันยิ่งว่า ชาติ
สิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้มีได้มี พราหมณ์ วิชชาที่สามนี้แล เราได้บรรลุแล้วใน
ปัจฉิมยามแห่งราตรี อวิชชา เรากำจัดได้แล้ว วิชชาเกิดแก่เราแล้ว ความมืด
เรากำจัดได้แล้ว แสงสว่างเกิดแก่เราแล้ว เหมือนที่เกิดแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท
มีความเพียรเผากิเลส ส่งจิตไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ความชำแรกออกครั้งที่สาม
ของเรานี้แล ได้เป็นเหมือนการทำลายออกจากกระเปาะฟองแห่งลูกไก่ ฉะนั้น.

เวรัญชพราหมณ์แสดงตนเป็นอุบาสก

[๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว เวรัญชพราหมณ์ได้ทูล
คำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ท่านพระโคตมเป็นผู้เจริญที่สุด ท่านพระโคตม
เป็นผู้ประเสริฐที่สุด ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยาย
อย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิดบอกทางแก่คน
หลงทางหรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักขุจักเห็นรูปดังนี้
ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตม พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอ
พระองค์จงทรงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้

เป็นต้นไป และขอพระองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จงทรงรับอาราธนาอยู่จำพรรษา
ที่เมืองเวรัญชาของข้าพเจ้าเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอาราธนาด้วยพระอาการคุษณี ครั้นเวรัญช-
พราหมณ์ทราบการรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้ลุกจากที่นั่ง
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณหลีกไป.

เมืองเวรัญชาเกิดทุพภิกขภัย

[๕] ก็โดยสมัยนั้นแล เมืองเวรัญชา มีภิกษาหารน้อย ประชาชน
หาเลี้ยงชีพฝืดเคือง มีกระดูกคนตายขาวเกลื่อน ต้องมีฉลากซื้ออาหาร
ภิกษุสงฆ์จะยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยการถือบาตรแสวงหา ก็ทำไม่ได้ง่าย ครั้นนั้น
พวกพ่อค้าม้าชาวอุตราประเทศมีม้าประมาณ ๕๐๐ ตัว ได้เข้าพักแรมตลอดฤดูฝน
ในเมืองเวรัญชา พวกเขาได้ตกแต่งข้าวแดงสำหรับภิกษุรูปละแ่งไว้ที่คอกม้า
เวลาเช้าภิกษุทั้งหลายครองอันตราวาสกแล้วถือบาตรจีวรเข้าไปบิณฑบาตใน
เมืองเวรัญชา เมื่อไม่ได้บิณฑบาต จึงเที่ยวไปบิณฑบาตที่คอกม้า รับข้าวแดง
รูปละแ่งนำไปสู่อารามแล้วลงกรกโกลกฉัน ส่วนท่านพระอานนทืบคข้าวแดง
แ่งหนึ่งที่ศิลา แล้วน้อมเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ เสวยพระกระ-
ษาหารที่บิณฑบาตนั้นอยู่ได้ทรงสดับเสียงกรกแล้ว.

พระพุทธรูประเพณิ

พระตถาคตทั้งหลายทรงทราบอยู่ ย่อมตรัสถามก็มี ทรงทราบอยู่
ย่อมไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบกาลแล้วตรัสถาม ทรงทราบกาลแล้วไม่ตรัสถาม
พระตถาคตทั้งหลายย่อมตรัสถามสิ่งทีประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ตรัสถามสิ่งที
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระตถาคตทั้งหลายทรงจำกัสิ่งทีไม่ประกอบด้วย

ประโยชน์ด้วยข้อปฏิบัติ พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย ด้วยอาการสองอย่าง คือ จักทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จักทรงบัญญัติติขาบทแก่พระสาวกทั้งหลายอย่างหนึ่ง.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า อานนท์ นั้นเสียดกรหรือหนอ จึงท่านพระอานนท์กราบทูลเนื้อความนั้นให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสรรเสริญว่า ดีละ ดีละ อานนท์ พวกเธอเป็นสัตว์บุรุษ ชนะวิเศษแล้ว พวกเพื่อนพรหมจารีชั้นหลังจักดูหมิ่นข้าวสาติและข้าวสุกอัน ระคนด้วยเนื้อ.

พระมหาโมคคัลลานะแปลงสีหนาท

[๖] ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้เมืองเวรัญชามีภิกษาหารน้อย ประชาชน หาเลี้ยงชีพฝืดเคือง มีกระดูกคนตายขาวเกลื่อน ต้องมีสลากซื้ออาหารภิกษุสงฆ์ จะยังอัตภาพให้เป็นไป ด้วยการถือบาตรแสวงหา ก็ทำไม่ได้ง่าย พระพุทธเจ้าข้า พื้นเบื้องล่างแห่งแผ่นดินผืนใหญ่นี้ สมบูรณ์ มีรสอันโอชาเหมือนน้ำผึ้งหิว ที่ไม่มีตัวอ่อนจะนั้น ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงพลิกแผ่นดิน ภิกษุทั้งหลายจักได้ฉันง้วนดิน พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า คุณก่อนโมคคัลลานะ ก็สัตว์ผู้อาศัย แผ่นดินเล่า เธอจะอย่างไรแก่สัตว์เหล่านั้น.

ม. ข้าพระพุทธเจ้าจักนิรมิตฝ่ามือข้าหนึ่งให้เป็นคูกแผ่นดินใหญ่ ยัง สัตว์ผู้อาศัยแผ่นดินเหล่านั้นให้ไปอยู่ในฝ่ามือนั้น จักพลิกแผ่นดินด้วยมืออีก ข้างหนึ่ง พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. อย่าเลย โมคคัลลานะ การพลิกแผ่นดิน เธออย่าพอใจเลย
สัตว์ทั้งหลายจะพึงได้รับผลตรงกันข้าม.

ม. ขอประทานพระวโรกาส ขอภิกษุสงฆ์ทั้งหมดพึงไปบิณฑบาตใน
อุตรกุรุทวีป พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็ภิกษุผู้ไม่มีฤทธิ์เล่า เธอจักทำอย่างไรแก่ภิกษุเหล่านั้น

ม. ข้าพระพุทธเจ้าจักทำให้ภิกษุทั้งหมดไปได้ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. อย่าเลย โมคคัลลานะ การที่ภิกษุสงฆ์ทั้งหมดไปบิณฑบาตถึง
อุตรกุรุทวีป เธออย่าพอใจเลย.

เหตุให้พระศาสดาคำรงอยู่ไม่นานและนาน

[๗] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรไปในที่สังคหสิริเรณูอยู่ ได้มีความ
ปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า พระศาสนาของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า
ทั้งหลาย พระองค์ไหนไม่ดำรงอยู่นาน ของพระองค์ไหนดำรงอยู่นาน ดังนี้
ครั้นเวลาสายหันท่านออกจากที่เรณูแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า
ถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า
ข้าพระพุทธเจ้าไปในที่สังคหสิริเรณูอยู่ ณ ตำบลนี้ ได้มีความปริวิตกแห่งจิต
เกิดขึ้นอย่างนี้ว่า พระศาสนาของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย พระองค์
ไหน ไม่ดำรงอยู่นาน ของพระองค์ไหนดำรงอยู่นาน.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า คุณก่อนสารีบุตร พระศาสนาของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามวิปัสสี พระนามสิขี และพระนามเวสสภู ไม่ดำรง
อยู่นาน ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามกกุสันธะ พระนามโกนาคมนะ และ
พระนามกัสสปะดำรงอยู่นาน.

๓. อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ให้พระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามวิปัสสี พระนามสิขี และพระนามเวสสภู ไม่ดำรงอยู่นาน พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คุก่อนสารีบุตร พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามวิปัสสี พระนามสิขี และพระนามเวสสภู ทรงท้อพระหฤทัยเพื่อจะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย อนึ่ง สุตตะ เคยยะ เวชยาकरणะ กาลา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อปภูตธรรม เวทัลละ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งสามพระองค์นั้นมีน้อย สิบบาทก็มีได้ทรงบัญญัติ ปาฏิโมกข์ก็มีได้ทรงแสดงแก่สาวก เพราะอันตรายแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรายแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธรเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงยังพระศาสนานั้นให้อันตรายโดยฉับพลัน คุก่อนสารีบุตร ดอกไม้ต่างพรรณที่เขากอบไว้บนพื้นกระดาน ยังไม่ได้ร้อยด้วยด้าย ลมย่อมกระจาย ขจัด กำจัดซึ่งดอกไม้เหล่านั้นได้ ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเขาไม่ได้ร้อยด้วยด้าย ฉนั้นใด เพราะอันตรายแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรายแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธรเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงยังพระศาสนานั้นให้อันตรายโดยฉับพลันฉนั้นนั้นเหมือนกัน เพราะพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น ทรงท้อพระหฤทัยเพื่อจะทรงกำหนดจิตของสาวกด้วยพระหฤทัย แล้วทรงสั่งสอนสาวก.

คุก่อนสารีบุตร เรื่องเคยมีมาแล้ว พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามเวสสภู ทรงกำหนดจิตภิกษุสงฆ์ด้วยพระหฤทัยแล้วทรงสั่งสอน พร่ำสอน ภิกษุสงฆ์ประมาณพันรูป ในไพริศณห์อันนำพึงกลัวแห่ง

หนึ่งว่า พวกเธอจงตริกันอย่างนี้ อย่าได้ตริกันอย่างนั้น จงทำในใจอย่างนี้ อย่าได้ทำในใจอย่างนั้น จงละส่วนนี้ จงเข้าถึงส่วนนี้อยู่เถิด ดังนี้ ลำดับนั้นแล จิตของภิกษุประมาณพันรูปนั้น อันพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามเวสสภูทรงสั่งสอนอยู่อย่างนั้น ทรงพราสาทอนอยู่อย่างนั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ในเพราะความที่ไพรสมณอันนำ ฟิงกลัวนั้นชย เป็นถิ่นที่น่าสยดสยของจึงมีคำนี้ว่า ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งยังไม่ปราศจากราคะเข้าไปสู่ไพรสมณที่นั้น โดยมากโลมชาดิยมชฺชชฺช.

ค. ก่อนสารีบุตร อันนี้แลเป็นเหตุ อันนี้แลเป็นปัจจัย ให้พระศาสนา ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามวิปัสสี พระนามลิจิ และพระนามเวสสภูไม่ดำรงอยู่นาน.

ด. อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ให้พระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามกุกสันธะ พระนามโกนาคมนะ และพระนามกัสสปะ ดำรงอยู่นาน พระพุทธเจ้าข้า.

ด. ก่อนสารีบุตร พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามกุกสันธะ พระนามโกนาคมนะ และพระนามกัสสปะ มิได้ทรงท้อพระหฤทัยเพื่อจะทรงแสดงธรรม โดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย อนึ่ง สุตตะ เภยยะ เวชยกรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อัปภูตธรรม เวทลละ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งสาม พระองค์นั้นมีมาก สิบบาทก็ทรงบัญญัติ ปาติโมกข์ก็ทรงแสดงแก่สาวก เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ก่อนสารีบุตร ดอกไม้ต่างพรรณที่เขากองไว้บนพื้นกระดาน

ร่อยดิแล้วด้วยด้าย ลมย่อมกระจายไม่ได้ ขจัดไม่ได้ กำจัดไม่ได้ซึ่งดอกไม้
เหล่านั้นข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาร้อยดิแล้วด้วยด้าย ฉนั้นใด เพราะ
อันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวก
ผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธรเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน
ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานี้ไว้ได้ตลอด
ระยะเวลาอันนาน ฉนั้นนั่นเหมือนกัน.

ดูก่อนสารีบุตร อันนี้แลเป็นเหตุ อันนี้แลเป็นปัจจัย ให้พระศาสนา
ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามกกุสันธะ พระนามโกนาคมนะ และพระนาม
กัสสปะ ดำรงอยู่นาน.

ปรารภเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบท

[๘] ลำดับนั้นแล ท่านพระสารีบุตรลุกจากอาสนะ ทำผ้าอุตราสงค์
เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วกราบทูลว่า
ถึงเวลาแล้ว พระพุทธรเจ้าข้า ข้าแต่พระสุคต ถึงเวลาแล้ว ที่จะทรงบัญญัติ
สิกขาบท ที่จะทรงแสดงปาติโมกข์แก่สาวก อันจะเป็นเหตุให้พระศาสนานี้
ยั่งยืนดำรงอยู่ได้นาน

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า จงรอก่อน สารีบุตร จงยับยั้งก่อนสารีบุตร
ตถาคตผู้เดียวจักรู้กาลในกรณีนี้ พระศาสดายังไม่บัญญัติสิกขาบท ยังไม่
แสดงปาติโมกข์แก่สาวก ตลอดเวลาที่ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่า
ยังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ ต่อเมื่อใดอาสวัฏฐานิยธรรมบางเหล่า ปรากฏ
ในสงฆ์ในศาสนานี้ เมื่อนั้นพระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์
แก่สาวก เพื่อกำจัดอาสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้นและ อาสวัฏฐานิยธรรม

บางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ ตลอดเวลาที่สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็น
หมู่ใหญ่โดยภิกษุผู้บวชนาน ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยภิกษุผู้บวช
นานแล้ว และอัสวัฏฐานิยธรรมบางเหล่าย่อมปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ เมื่อนั้น
พระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวกเพื่อกำจัดอัสวัฏฐา-
นิยธรรมเหล่านั้นแหละ อัสวัฏฐานิยธรรมบางเหล่า ยังไม่ปรากฏในสงฆ์
ในศาสนานี้ ตลอดเวลาที่สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยแพร่หลายแล้ว ต่อเมื่อใด
สงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยแพร่หลาย และอัสวัฏฐานิยธรรมบางเหล่า
ย่อมปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ เมื่อนั้นพระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดง
ปาติโมกข์แก่สาวกเพื่อกำจัดอัสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้นแหละ อัสวัฏฐานิยธรรม
บางเหล่า ยังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ ตลอดเวลาที่สงฆ์ไม่ถึงความเป็น
หมู่ใหญ่เลิศโดยลาภ ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่เลิศโดยลาภแล้ว และ
อัสวัฏฐานิยธรรมบางเหล่าย่อมปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ เมื่อนั้นพระศาสดา
จึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวกเพื่อกำจัดอัสวัฏฐานิยธรรม
เหล่านั้นแหละ คู่ก่อนสารีบุตร ก็ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสนียดไม่มีโทษ ปราศจาก
มัวหมองบริสุทธิผู้คดพองตั้งอยู่ในสารคุณ เพราะบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ภิกษุ
ที่ทรงคุณธรรมอย่างต่ำ ก็เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง
เป็นผู้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

เสด็จนิเวศน์เวรัญชพราหมณ์

[๕] ครั้นปวารณาพรรษาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกท่านพระ
อานนท์มารับสั่งว่า คู่ก่อนอานนท์ พระตถาคตทั้งหลายยังมีได้บอกลาผู้ที่นิมนต์
ให้อยู่จำพรรษาแล้ว จะไม่หลีกไปสู่ที่จาริกในชนบท ข้อนี้เป็นประเพณีของ
พระตถาคตทั้งหลาย มาไปกันเถิดอานนท์ เราจะบอกลาเวรัญชพราหมณ์

ท่านพระอานนท์ทูลสนองพระพุทธดำรัสว่าเป็นดังรับสั่งพระพุทธเจ้าข้า
ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอันตราวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรมีท่าน
พระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่निเวศน์ของเวรัญช-
พราหมณ์ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย ทันใดนั้น
เวรัญชพราหมณ์ดำเนินเข้าไปสู่ที่ประทับ ครั้นแล้วถวายบังคมนั่งเฝ้าอยู่ ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่งพระองค์รับสั่งว่า คุณก่อนพราหมณ์ เราเป็นผู้อันท่านนิมนต์
อยู่จำพรรษาแล้ว เราขอบอกลาท่าน เราปรารถนาจะหลีกไปสู่ที่จาริกในชนบท.

เวรัญชพราหมณ์กราบทูลว่า เป็นความจริง ท่านพระโคตม ข้าพเจ้า
นิมนต์พระองค์อยู่จำพรรษา ก็แต่ว่าไทยธรรมอันใดที่จะพึงถวาย ไทยธรรม
อันนั้นข้าพเจ้ายังมีได้ถวาย และไทยธรรมนั้นมิใช่ว่าจะไม่มี ทั้งประสงค์จะ
ไม่ถวายก็หาไม่ ภายในไตรมาสนี้ พระองค์จะพึงได้ไทยธรรมนั้นจากไหน
เพราะฆราวาสมีกิจมาก มีกรณีะมาก ขอท่านพระโคตมพร้อมด้วยพระสงฆ์
จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปิติ
ปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอชฌณาโดยคุษณิภาพ และแล้วทรงชี้แจง
ให้เวรัญชพราหมณ์เห็นแจ้ง สมათาน อาจหาญ ระวังด้วยขรรมิถา แล้วทรง
ลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ.

หลังจากนั้น เวรัญชพราหมณ์สั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีต
ในนิเวศน์ของตน โดยผ่านราตรีนั้นแล้ว ให้เจ้าพนักงานไปกราบทูลภัตตาหาร
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ถึงเวลาแล้ว ท่านพระโคตม ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ขณะนั้น เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอันตราวาสกแล้วถือ
บาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่นิเวศน์ของเวรัญชพราหมณ์ ครั้นถึงแล้ว

ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จึงเวรัญช-
พราหมณ์อังกฤษ ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหาร
อันประณีต ด้วยมือของตนจนให้ห้ามภัตรแล้ว ได้ถวายไตรจีวรแก่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าผู้เสวยเสร็จทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้วให้ทรงครอง และ
ถวายผ้าคลุมให้ภิกษุครอง รูปละสำหรับ จึงพระองค์ทรงชี้แจงให้เวรัญชพราหมณ์
เห็นแจ้ง สมทาน อัจฉาญ ร่ำเรียงด้วยธรรมิกถา แล้วทรงลุกจากที่ประทับ
เสด็จกลับ ครั้นพระองค์ประทับอยู่ที่เมืองเวรัญชาตามพระพุทธานุญาตแล้ว
เสด็จพระพุทธดำเนินไปยังเมืองท่าปายาคะ ไม่ทรงแวะเมืองโสเรยยะ เมือง
สังกัสสะ เมืองกัณณกุชชะ ทรงข้ามแม่น้ำคงคาที่เมืองท่าปายาคะ เสด็จพระพุทธ
ดำเนินถึงพระนครพาราณสี ครั้นพระองค์ประทับอยู่ที่พระนครพาราณสี ตาม
พระพุทธานุญาตแล้ว เสด็จจาริกไปโดยมรรคาอันจะไปสู่พระนครเวสาลี เมื่อ
เสด็จจาริกไปโดยลำดับถึงพระนครเวสาลีนั้นแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับ
อยู่ที่กุฎาคารศาลา ปามหาวัน เขตพระนครเวสาลีนั้น.

เวรัญชภาณวาร จบ

อรรถกถาพระวินัย
ชื่อสมันตปาสาทิกาแปล
มหาวิภังควรรณนา

ภาค ๑

อารัมภกถา

* ข้าพเจ้าขอถวายนมัสการแด่พระผู้เป็น
ที่พึ่ง ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา
พระองค์ผู้ทรงกระทำความดีที่ยากยิ่ง
ตลอดกาลซึ่งจะนับประมาณมิได้ แม้ด้วย
หลายโกฏิกัป ทรงถึงความยากลำบาก เพื่อ
ประโยชน์แก่อุฎลแก่สัตว์โลก. ข้าพเจ้าขอ
ถวายนมัสการแก่พระธรรมอันประเสริฐ อัน
ขจัดเสียซึ่งข้ายคือกิเลส มีวิชาเป็นต้น
ที่พระพุทธเจ้าทรงเสพออยู่เป็นนิตย์ ซึ่งสัตว์-
โลก เมื่อไม่หยิ่งรู้ต้องท่องเที่ยวไปสู่ภพน้อย
และภพใหญ่. ข้าพเจ้าขอถวายนมัสการด้วย
เศียรเกล้า ซึ่งพระอริยสงฆ์ ผู้ประกอบ

* องค์การศึกษาแผนกบาลี แปลออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๘-๒๕๐๖

ด้วยคุณ มีศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และ
วิมุตติญาณทัสนะเป็นเค้ามูล เป็นเนื่อนาบุญ
ของเหล่าชนผู้มีความต้องการด้วยกุศล. ข้าพ
เจ้านมัสการอยู่ ซึ่งพระรัตนตรัยอันควร
นมัสการโดยส่วนเดียว ด้วยประการดังกล่าว
มานี้ ได้แล้วซึ่งกุศลผลบุญที่ไพบูล หลังไหล
ไม่ขาดสายอันใด ด้วยอนุภาพแห่งกุศลผล
บุญนั้น ขอข้าพเจ้าจงเป็นผู้ปลอดอันตราย.
ข้าพเจ้าจักอาศัยอนุภาพของท่านบูรพาจารย์
พรรณนาพระวินัยให้ไม่ปะปนกัน ซึ่งเมื่อ
ทรงอยู่แล้ว ศาสนาของพระพุทธเจ้า ผู้มีได้
ทรงตั้งมั่นอยู่ (ในส่วนสุดทั้งสอง) แต่ทรง
ดำรงชอบด้วยดี (ในมัชฌิมาปฏิปทา) เป็น
อันประดิษฐานอยู่ได้. แท้ที่จริง พระวินัยนี้
ถึงท่านบูรพาจารย์ผู้่องอาจ ซึ่งขจัดมลทิน
และอาสวะออกหมดแล้วด้วยน้ำคือญาณ มี
วิชาและปฏิสัมภิทาบริสุทธิ์ ฉลาดในการ
สังวรธรรมาพระสัทธรรม หาผู้เปรียบปาน
ในความเป็นผู้ขจัดเกลาได้ไม่ง่าย เปรียบดัง
ธงชัยของวัดมหาวิหาร ได้สังวรธรรมาไว้โดย
นัยอันวิจิตร คล้อยตามพระสัมพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐ. กระนั้น เพราะสังวรธรรมานี้

มิได้อ่านวยประโยชน์ไร ๆ แก่ชาวภิกษุใน
เกาะอื่น เพราะท่านเรียบเรียงไว้ด้วยภาษา
ชาวเกาะสิงหล ฉะนั้น ข้าพเจ้าผู้รำลึกอยู่
ด้วยดีโดยชอบ ถึงคำเชิญของพระเถระนาม
ว่า พุทธสิริ จึงจักเริ่มด้วยดี ซึ่งการสังฆวรรณ-
นาห์ อันควรแก่นัยพระบาลี ณ บัดนี้. และ
เมื่อจะเริ่มด้วยดี ซึ่งสังฆวรรณนาห์นั้น จักเอา
มหาอรรถถาเป็นโครงของสังฆวรรณนาห์นั้นไม่
ละข้อความอันควร แม้จากวินิจัย ซึ่ง
ท่านกล่าวไว้ในอรรถถา महाปัจจรี และ
อรรถถาอันปรากฏด้วยดี โดยชื่อว่าฎฐนที
เป็นต้น กระทำเถรวาทไว้ในภายในแล้ว จึง
จักเริ่มต้นด้วยดีโดยชอบซึ่งสังฆวรรณา ขอภิกษุ
ทั้งหลายปุณเถระ ปุณใหม่ และปานกลาง
ผู้มีจิตเลื่อมใสเคารพนับถือพระธรรมของ
พระตถาคตเจ้า ผู้มีดวงประทีปคือพระธรรม
จงตั้งใจฟังสังฆวรรณนาห์ของข้าพเจ้า โดย
เคารพเถิด.

พระอรรถถาจารย์ชาวสิงหล มิได้
ละมติ (อธิบาย) ของท่านพุทธบุตรทั้งหลาย
ผู้รู้ธรรมวินัย เหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้า
ตรัสไว้ ได้แต่อรรถถาในปางก่อน. เพราะ

เหตุนั้นแล คำที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถา
ทั้งหมดยกเว้นคำที่เขียนด้วยความปลั่งพลาด
เสีย ย่อมเป็นประมาณแห่งบัณฑิตทั้งหลาย
ผู้มีความเคารพในสิกขาในพระศาสนา. ก็
เพราะแม้วรรณานี้ จะแสดงข้อความแห่ง
คำทั้งหลายที่มาในพระสูตรต้นตะให้เหมาะสม
แก่พระสูตร ละทิ้งภาษาอื่นจากอรรถกถานั้น
เสียทีเดียว และย่นพลความพิสดาร (คำ
ประพันธ์ที่พิสดาร) ให้รัดกุมเข้า ก็จักไม่ให้
เหลือไว้ ซึ่งข้อวินิจฉัยทั้งปวง ไม่ข้ามลำดับ
พระบาลีที่เป็นแบบแผนอย่างใดอย่างหนึ่ง
เพราะฉะนั้น บัณฑิตควรตามศึกษาวรรณานี้
นี้โดยเอื้อเฟื้อแล.*

เพราะข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในคาถาเหล่านั้นว่า จักพรรณนาพระวินัย
ดังนี้ ผู้ศึกษาควรกำหนดพระวินัยก่อนว่า วินัยนั้น คืออะไร? เพราะฉะนั้น
ข้าพเจ้าจึงกล่าวคำนี้ว่า ที่ชื่อว่า วินัย ในที่นี้ประสงค์เอาวินัยปิฎกทั้งสิ้น.
ก็เพื่อจะสังวรรณนาพระวินัยนั้น ข้าพเจ้าจะกล่าวมาติดต่อดังต่อไปนี้ว่า

พระวินัยปิฎกนี้ ผู้ใดกล่าวไว้ กล่าว

ในกาลใด กล่าวไว้เพราะเหตุใด ผู้ใดทรงไว้

*นย. สารตฺถทีปนี ๑/๔๓-๔๓ ว่า เพราะแม้วรรณานี้ ซึ่งจะแสดงข้อความแห่งถ้อยคำอันมา
ในพระสูตรต้นตะให้เหมาะสมกับพระสูตร ข้าพเจ้าก็จักละภาษาอื่นจากอรรถกถานั้นเสียเลยและ
ย่นพลความที่พิสดารให้รัดกุมเข้า ไม่ละทิ้งข้อวินิจฉัยทั้งปวงให้เหลือไว้ ไม่ข้ามลำดับพระบาลี
ที่เป็นแบบแผนอะไร ๆ แล้วจักรจนา, เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาควรตั้งใจสำเหนียกวรรณานี้แล.

ผู้นำสืบมา และตั้งอยู่แล้วในบุคคลใด
ข้าพเจ้ากล่าววิธีนี้แล้ว ภายหลังจักแสดง
เนื้อความแห่งปาฐะว่า " เตน " เป็นต้นโดย
ประการต่าง ๆ ทำการพรรณนาอรรถแห่ง
พระวินัย.

บรรดามาติกาเหล่านั้น คำว่า วุคฺคิ เยน ยทา ยสุมา นี้
ท่านอาจารย์กล่าวหมายเอาคำมีอาทิอย่างนี้ก่อนว่า โดยสมัยนั้นพระผู้มีพระภาค-
เจ้าประทับอยู่ (ณ โคนต้นไม้สะเดาอันนพรัยภัยสังสติด) ใกล้เมืองเวรัญชา.
เพราะคำนี้มิใช่เป็นคำที่กล่าวให้ประจักษ์กับพระองค์เองแห่งพระผู้มีพระภาค-
เจ้า^๑. เพราะฉะนั้น บัณฑิตจึงควรกล่าวตั้งปัญหานั้นดังนี้ว่า คำนี้ใครกล่าวไว้
กล่าวไว้ในกาลไหน และเพราะเหตุไร จึงกล่าวไว้. (แก้วว่า) คำนี้ท่านพระ-
อุบาลีเถระกล่าวไว้ ก็แลคำนั้น ท่านพระอุบาลีเถระกล่าวไว้ในคราวทำปฐม-
มหาสังคิติ (ในคราวทำสังคายนาใหญ่ครั้งแรก). อันชื่อว่า ปฐมมหาสังคิตินี้
พระธรรมสังคาคหกเถระทั้งหลายได้กล่าวแล้วในปัญจสตักสังคิตีขันธกะแม้ก็จริง
ถึงอย่างนั้น^๒ เพื่อความเป็นผู้ฉลาดในนิทานบัณฑิตควรทราบตามนัยนี้ แม้ใน
อรรถกถานี้.

๑. วิ.มหา. ๑/๑. ๒. นย. สารตุลทปิณี ๑/๓๕ ว่า คือมิใช่เป็นพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ตรัสไว้ หรือเป็นคำที่ท่านกล่าวไว้ในเวลาที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่
๒. วิ. จล. ๓/๓๗๕.

พาหิรนิทานวรรณนา

[ปรารภมูลเหตุทำปฐมสังคายนา]

°ความพิสดารว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นที่พึ่งแห่งโลกทรงบำเพ็ญพุทธกิจ ตั้งแต่ทรงยังพระธรรมจักรให้เป็นไปเป็นต้น จนถึงโปรดสุภัททปริพาชกแล้วเสด็จปรินิพพาน ด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ในเวลาใกล้รุ่ง ในวันวิสาขปุณณมี ระหว่างต้นสาละทั้งคู่ในสาละวัน อันเป็นที่เสด็จประพาศของเจ้ามัลละทั้งหลาย ใกล้กรุงกุสินารา ท่านพระมหากัสสปผู้เป็นพระสังฆเถระแห่งภิกษุประมาณ ๗ แสนรูป ซึ่งประชุมกันในสถานที่ปรินิพพานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ระลึกถึงคำที่สุภัททวุฑฒบรรพชิตกล่าว เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้วได้ ๗ วันว่า อ่าเลย ผู้มีอายุทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลายอย่าเศร้าโศกไปเลย ท่านทั้งหลายอย่ารำไรไปเลย พวกเราพ้นดีแล้วจากพระมหาสมณะพระองค์นั้น ด้วยว่าพวกเราถูกพระมหาสมณะพระองค์นั้น คอยรบกวนห้ามปรามว่า นี่สมควรแก่เธอทั้งหลาย นี่ไม่สมควรแก่เธอทั้งหลาย ดังนี้ ก็บัดนี้พวกเราจักปรารธนากระทำความใด ก็จักทำกรรมนั้น พวกเราจักไม่ปรารธนากระทำความใด จักไม่ทำกรรมนั้น^๑ ดังนี้ คำรือยว่า ข้อที่พวกปาปภิกษุ จะพึงเป็นผู้สำคัญเสียว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงไปแล้ว ดังนี้ ได้พรรคพวกแล้วพึงยังพระสัทธรรมให้อันตรธานได้ไม่นานเลย เรื่องนี้เป็นฐานะที่มีได้แน่. ความจริง พระวินัยยังตั้งอยู่ตราบใด ปาพจน์ยังมีพระศาสดาไม่ล่วงไปแล้วตราบนั้น ข้อนี้สมด้วยพระดำรัสที่พระผู้มี-

๑. องค์การศึกษาแผนกบาลี แปลออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๕๐

๒. วิ. จล. ๗ / ๓๘๐

พระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า อานนท์ ! ธรรมวินัยใดอันเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลายโดยกาลล่วงไปแห่งเรา^๑ ดังนี้ อย่างกระนั้นเลย เราพึงสังคายนาพระธรรมและพระวินัย ซึ่งจะเป็นวิธีที่พระศาสนานี้จะพึงดำรงมั่นตั้งอยู่สิ้นกาลนาน. อนึ่ง โดยเหตุที่ เราเป็นผู้อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า กัสสป ! เธอจักทรงผ้าบังสุกุลอันทำ ด้วยป่านของเรา ซึ่งเราใช้นุ่งห่มแล้วหรือ ดังนี้ แล้วทรงอนุเคราะห์ด้วย สาธารณบริโภคในจิวร และด้วยการทรงยกย่องไว้เทียบเทียมพระองค์ในอุตริ- มนุสสธรรม มีอนุปปพวิหารเก้า และอภิญาหกเป็นประเภท โดยนัยมีอาทิ อย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ! เราจำนงอยู่เพียงใด เราสังคแล้วจากกามทั้งหลาย เทียว ฯลฯ ย่อมเข้าถึงพร้อมซึ่งปฐมฌาน อยู่ได้เพียงนั้น ภิกษุทั้งหลาย ! แม้กัสสปจำนงอยู่เพียงใด เธอสังคจากกามทั้งหลาย ฯลฯ ย่อมเข้าถึงพร้อม ซึ่งปฐมฌานอยู่ได้เพียงนั้นเหมือนกัน^๒ ดังนี้ ความเป็นผู้ไม่มีหน่ออย่างอื่นอะไร จักมีแก่เรานั้นได้, พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบเราว่า กัสสปนี้จักเป็นผู้ดำรง วงศ์พระสัทธรรมของเรา ดังนี้แล้ว ทรงอนุเคราะห์ด้วยสาธารณุเคราะห์นี้ คุจพระราชาทรงทราบพระราชโอรสผู้จะดำรงวงศ์สกุลของพระองค์แล้ว ทรง อนุเคราะห์ด้วยการทรงมอบเกราะของพระองค์และพระอิสริยยศฉะนั้น มิใช่หรือ ดังนี้ จึงยังความอดุสสาหะให้เกิดแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อสังคายนาพระธรรมวินัย^๓ เหมือนอย่างที่พระธรรมสังคากาจารย์กล่าวไว้ว่า ครั้นนั้นแล ท่านพระมหา- กัสสป ได้เตือนภิกษุทั้งหลายว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย! สมัยหนึ่งเราพร้อมด้วย ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณภิกษุ ๕๐๐ รูป เดินทางไกลจากเมืองปาวา มาสู่ เมืองกุสินารา^๔ ดังนี้เป็นต้น. สุกัททกัณฑ์ทั้งปวง ผู้ศึกษาพึงทราบโดยพิสดาร.

๑. ที. มหา. ๑๐ / ๑๗๘. ๒. นิตาน. ๑๖ / ๒๐๖ ๓. วิ. จุล. ๗/๓๘๐.

๒. วิ. จุล. ๗ / ๓๗๕

[พระมหากัสสปชักชวนทำสังคายนา]

เบื้องหน้าแต่นั้น ท่านพระมหากัสสปได้กล่าวว่ ผู้มีอายุทั้งหลาย !
เอาเถิด เราทั้งหลายจะสังคายนาพระธรรมและพระวินัยกัน เพราะว่า ในกาล
เบื้องหน้า อธรรมจะรุ่งเรือง ธรรมจะถูกขัดขวาง อวินัยจะรุ่งเรือง วินัยจะ
ถูกขัดขวาง ในกาลภายหน้า พวกอธรรมวาทีจะมีกำลัง พวกธรรมวาทีจะ
หย่อนกำลัง พวกวินัยวาทีจะมีกำลัง พวกวินัยวาทีจะหย่อนกำลัง° ดังนี้.
ภิกษุทั้งหลายได้เรียนท่านว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! ถ้าอย่างนั้น ขอพระเถระ
โปรดคัดเลือกภิกษุทั้งหลายเถิด.^๒

[พระมหากัสสปคัดเลือกภิกษุ ๔๘๘ รูป]

พระเถระเว้นภิกษุผู้เป็นปุถุชน พระโศดาบัน พระสกทาคามี พระ-
อนาคามี และพระชีณาสप्तกขวิปัสสก ผู้ทรงพระปริยัติ คืออนวัคส์ตฤศาสน์
ทั้งสิ้นเสียจำนวนหลายร้อยและหลายพัน เลือกเอาเฉพาะพระภิกษุชีณาสพ
เท่านั้น มีจำนวน ๔๘๘ รูป ผู้ทรงไว้ซึ่งประเภทแห่งสรรพปริยัติ คือ
พระไตรปิฎก ได้บรรลุปฏิสัมภิมานุภาพมาก แดกฉานในไตรวิชาเป็นต้น
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกขึ้นสู่ยอดทศกะโดยมาก ผู้ซึ่งพระธรรมสังคาห-
กาจารย์หมายถึงจึงกล่าวคำนี้ว่า ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัสสปได้คัดเลือก
พระอรหันต์ ๔๘๘ รูป^๓ ดังนี้เป็นต้น.

[ทำสังคายนาจะเว้นพระอนนทที่ไม่ได้]

ถามว่า ก็พระเถระทำให้หย่อนอยู่ ๑ รูป เพื่อใคร ? แก้วว่า เพื่อให้
โอกาสแก่ท่านพระอนนทเถระ. จริงอยู่ การสังคายนาธรรมไม่อาจทำทั้งร่วม

ทั้งแยกจากท่านพระอานนทนั้นได้ เพราะท่านพระอานนทนั้นยังเป็นพระเสขะ มีกิจจำต้องทำอยู่, ฉะนั้นจึงไม่อาจทำร่วมกับท่านได้, แต่เพราะวังคสัตถุศาสน์ มีสุตตะ เคยยะ เป็นต้น อะไร ๆ ที่พระทศพลแสดงแล้ว ชื่อว่าท่านมิได้รับ เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่มี, เพราะฉะนั้น จึงไม่อาจจะเว้น ท่านได้, ถ้ามว่า ถ้าเมื่อไม่อาจทำอย่างนั้นได้ ถึงแม้ท่านยังเป็นพระเสขะอยู่ พระเถระควรเลือก เพราะเป็นผู้มีอุปการะมากแก่การสังคายนาพระธรรม เมื่อมีความจำเป็นต้องเลือกอย่างนั้น เพราะเหตุไร พระเถระจึงไม่เลือกท่าน. แก้วว่า เพราะจะเว้นคำก่อนขอของผู้อื่น. ความจริง พระเถระเป็นผู้คุ้นเคย ในท่านพระอานนทอย่างยิ่งขาด. จริงอย่างนั้น แม้เมื่อศิระยะหงอกแล้ว ท่านพระมหากัสสป ก็ยังเรียนท่านพระอานนทนั้นโดยใช้กุมารกวาทะว่า เด็กคนนี้ ไม่รู้จักประมาณเสียเลย ดังนี้. อนึ่ง ท่านพระอานนทนี่ประสูติในสากยสกุล เป็นพระภาคของพระตถาคต เป็นโอรสของพระเจ้าอาว, จริงอยู่ ภิภุชทั้งหลาย จะสำคัญในพระมหากัสสปเถระนั้นเหมือนถึงจันทาคติ จะพึงกล่าวก่อนขอว่า พระเถระเว้นภิภุชทั้งหลายผู้ได้บรรลุปฏิสัมภิตาเป็นอเสขะเสียเป็นอันมาก ได้เลือกเอาพระอานนทผู้บรรลุปฏิสัมภิตาเป็นเสขะ. พระเถระเมื่อจะเว้นคำ ก่อนขอของผู้อื่นนั้นเสีย, คิดว่า การสังคายนาไม่อาจทำโดยเว้นพระอานนท เสีย เราจักรับเอาพระอานนทเข้าด้วย ตามอนุมติของภิภุชทั้งหลายเท่านั้น จึงมิได้เลือกพระอานนทนั้นเข้าด้วย.

[ภิภุชทั้งหลายขอให้เลือกพระอานนท]

ครั้งนั้น ภิภุชทั้งหลายจึงพากันวิงวอนพระเถระ เพื่อต้องการให้เลือก พระอานนทเสียเองทีเดียว เหมือนอย่างทีพระโบราณจารย์กล่าวไว้ว่า พวก ภิภุชได้กล่าวคำนี้กะท่านพระมหากัสสปว่า ท่านผู้เจริญ ! ถึงท่านอานนทนี่

จะยังเป็นเสขะ เป็นผู้ไม่ควรถึงความลำเอียงเพราะความรัก ความชัง ความหลง ความกลัวก็จริง, ถึงกระนั้นธรรมและวินัย ที่ท่านได้เล่าเรียนในสำนักของ พระผู้มีพระภาคเจ้ามีมาก, ท่านผู้เจริญ ! ถ้ากระนั้น ขอพระเถระโปรดเลือก พระอานนท์เข้าด้วยเถิด^๑ ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัสสป จึงได้เลือกท่าน อานนท์เข้าด้วย^๒ รวมกับท่านนั้นที่ท่านพระมหากัสสปเลือกตามอนุมัติของ ภิกษุทั้งหลาย^๓ จึงเป็นพระเถระ ๕๐๐ รูป ด้วยประการฉะนี้.

[เลือกกรุงราชคฤห์เป็นที่ทำปฐมสังคายนา]

ครั้งนั้นแล ภิกษุเถระทั้งหลายได้มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า พวกเรา จะพึงสังคายนาพระธรรมและพระวินัย ณ สถานที่ไหนหนอแล ครั้งนั้นแล ภิกษุเถระทั้งหลายได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า กรุงราชคฤห์แล มีที่โคจรกว้างขวาง มีเสนาสนะมากมาย, อย่ากระนั้นเลย พวกเราพึงอยู่จำพรรษาในกรุงราชคฤห์ ทำสังคายนาพระธรรมและพระวินัยเถิด, ภิกษุเหล่าอื่นไม่ควรเข้าจำพรรษาใน กรุงราชคฤห์.^๔ ถามว่า ก็เพราะเหตุไร ท่านเหล่านั้นจึงปรึกษาดกกลงกันดั่งนั้น. แก้วว่า เพราะจะมีวิสภาพบุคคลบางคนเข้าไปสู่ท่ามกลางสงฆ์ แล้วพึงคัดค้าน ถาวรกรรมของพวกเรานี้เสีย. ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสป จึงสวดประกาศ ด้วยอุตติหุติกรรม. อุตติหุติกรรม^๕ นั้น ผู้ศึกษาพึงทราบโดยนัยที่ท่านกล่าว ไว้ในสังคีติขันธกะนั้นแล.

[พระมหาเถระแยกกันเดินทางไปสู่กรุงราชคฤห์]

ครั้งนั้น พระมหากัสสปเถระ ทราบว่า นับแต่วันที่พระตถาคต ปรีณิพพานมา เมื่อวันสาธุกีฬาและวันบูชาพระธาตุล่วงไปได้อย่างละ ๗ วัน เป็นอันล่วงไปแล้วกึ่งเดือน, บัดนี้ฤดูคิมหันต์ยังเหลืออยู่เดือนครึ่ง ดิถีที่จะเข้า ๑-๒-๓. วิ. จุฎ. ๓/๓๕๐-๓๕๑. ๔. ตี. นิทาน. ๑๖/๒๕๘. ๕. วิ. จุฎ. ๓/๓๕๑.

จำพรรษาที่ใกล้เข้ามาแล้ว จึงกล่าวว่ ผู้มีอายุทั้งหลาย! พวกเราไปยังกรุง-
ราชคฤห์กันเถิด แล้วได้พาเอภิกษุสงฆ์ซึ่งหนึ่งเดินไปทางหนึ่ง. พระอนุรุทธเถระ
ก็พาเอภิกษุสงฆ์ซึ่งหนึ่งเดินไปอีกทางหนึ่ง. ท่านพระอานนทเถระถือเอาบาตร
และจีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้าอันภิกษุสงฆ์แวดล้อม มีความประสงค์จะเดิน
ทางผ่านกรุงสาวัตถีไปยังกรุงราชคฤห์ ก็หลีกจาริกไปทางกรุงสาวัตถี.

[พระอานนทไปถึงที่ไหนมีเสียงร้องไห้ในที่นั้น]

ในสถานที่ที่พระอานนทไปแล้ว ๆ ได้มีการร้องไห้รำไรมากมายว่า
ท่านอานนทผู้เจริญ! ท่านพักพระศาสดาไว้ที่ไหน จึงมาแล้ว ก็เมื่อพระเถระ
ไปถึงกรุงสาวัตถีโดยลำดับ ได้มีการร้องไห้รำไรมากมาย เหมือนในวันที่
พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพานฉะนั้น.

[พระอานนทปิดกวาดเสนาสนะที่เคยประทับ]

ได้ทราบว่ ในกรุงสาวัตถีนั้น ท่านพระอานนทได้ปลอบโยนมหาชน
นั้นให้เบาใจด้วยธรรมกถาอันปฏิสังขตด้วยไตรลักษณ์ มีความไม่เที่ยงเป็นต้น
แล้วเข้าไปยังพระเชตวัน เปิดประตูพระคันธกุฎีที่พระทศพลเคยประทับ แล้ว
นำเตียงและตั้งออกมาเคาะตีปิดกวาดพระคันธกุฎี เก็บหยากเยื่อดอกไม้ที่
เหยี่ยวแห่งทิ้งเสีย แล้วนำเอาเตียงและตั้งกลับเข้าไปตั้งไว้ในที่เดิมอีก ได้ทำวัตร
ทุกอย่างที่ควรทำ เหมือนในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้ายังดำรงอยู่ฉะนั้น.

[พระอานนทฉันยาระบาย]

ในกาลนั้น พระเถระ เพราะเป็นผู้มากไปด้วยการยืนและการนั่ง
จำเดิมแต่กาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานมา เพื่อชำระกายที่มีธาตุนานแน่น
ให้สบาย ในวันที่สอง จึงนั่งฉันยาระบายที่เจือด้วยน้ำนมอยู่ในวิหารนั่นเอง

ซึ่งท่านหมายถึง จึงได้กล่าวคำนี้กะมานพที่สุกมานพส่งไปว่า มิใช่กาลเสียแล้ว
มานพ! เพลิดเพลินนี้เราดื่มยาระบายเสียแล้ว, ถ้ากระไรเอาไว้พรงนี้เถิด เรา
จึงจะเข้าไป* ดังนี้. ในวันรุ่งขึ้นพระเถระ มีพระเจตกเถระเป็นปัจฉาสมณะ
ได้ไป (ยังนิเวศน์ของสุกมานพ) ถูกสุกมานพถาม จึงได้แสดงพระสูตรที่ ๑๐
ชื่อสุกสูตร ในทีฆนิกาย. ในกาลนั้นพระเถระสั่งให้นายช่างทำการปฏิสังขรณ์
สถานที่ปรักหักพังในพระเชตะวันวิหารแล้ว เมื่อวันวัสสุปนาธิกาใกล้เข้ามาได้
ไปยังกรุงราชคฤห์. ถึงพระมหากัสสปเถระและพระอนุรุทธเถระก็พาเอาภิกษุ
สงฆ์ทั้งปวงไปสู่กรุงราชคฤห์เหมือนกัน.

[พระเถระทั้งหลายคิดซ่อมวิหาร ๑๘ แห่ง]

ก็โดยสมัยนั้นแล ในกรุงราชคฤห์มีมหาวิหารอยู่ ๑๘ ตำบล มหาวิหาร
เหล่านั้นแม้ทั้งหมดได้รกรุงรังด้วยของที่ถูกทิ้งและตกเกลื่อน. จริงอยู่ พวกภิกษุ
ทั้งหมดพากันถือเอาบาตรและจีวรของตน ๆ ได้ทอดทิ้งวิหารและบริเวณไปใน
สถานที่ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพาน. พระเถระทั้งหลายในวิหารเหล่านั้น
เพื่อที่จะบูชาพระคำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้าและเพื่อจะเปลื้องวาตะของพวก
เดียรถีย์เสีย จึงคิดกันว่า ตลอดเดือนแรก พวกเราจะทำการปฏิสังขรณ์ที่ชำรุด
ทรุดโทรม. ก็พวกเดียรถีย์ฟังกล่าวว่า เหล่าสาวกของพระสมณโคดม เมื่อ
พระศาสดายังดำรงอยู่เท่านั้น จึงปฏิบัติวิหาร เมื่อปรินิพพานแล้ว ก็พากัน
ทอดทิ้งเสีย. ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า ก็เพื่อจะเปลื้องวาตะของพวกเดียรถีย์
เหล่านั้น พระเถระทั้งหลายจึงได้คิดกันอย่างนั้น. ข้อนี้สมจริงดังพระธรรม-

* วิ. จุล. ๓ / ๓๘๒.

สังคหาคาจารย์กล่าวไว้ว่า ครั้งนั้นแล พระภิกษุเถระทั้งหลายได้มีความปริวิตก
ดังนี้ว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ! พระผู้พระภาคเจ้าแลทรงสรรเสริญการปฏิบัติสังฆกรรม
ที่ชำระทุกข์โทรม เอาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ! พวกเราจะทำการปฏิบัติสังฆกรรมที่
ชำระทุกข์โทรมตลอดเดือนแรก จักประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมและพระ-
วินัยตลอดเดือนอันมีในท่ามกลาง* ดังนี้.

[พระเถระไปทูลขอหัตถกรรมจากพระเจ้าอชาตศัตรู]

ในวันที่ ๒ พระเถระเหล่านั้นได้ไปยืนอยู่ที่ประตูพระราชวัง.

พระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จมาไหว้แล้ว รับสั่งถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ !
พระคุณเจ้าทั้งหลาย พวกท่านมาเพราะเหตุไร ดังนี้ แล้วจึงทรงรับสั่งย้อนถาม
ถึงกิจที่พระองค์เองควรทำ. พระเถระทั้งหลายได้ทูลบอกหัตถกรรมเพื่อประ-
โยชน์แก่การปฏิบัติสังฆกรรมมหาวิหารทั้ง ๑๘ ตำบล.

[พระราชาทรงอุปถัมภ์กิจสงฆ์ทุกอย่าง]

พระราชาทรงรับว่า ดีละ เจ้าข้า แล้วได้พระราชทานพวกมนุษย์
ผู้ทำหัตถกรรม. พระเถระทั้งหลายสั่งให้ปฏิบัติสังฆกรรมวิหารทั้งหมดเสร็จสิ้นเดือน
แรก แล้วได้ทูลให้พระราชาทรงทราบ ว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร !
การปฏิบัติสังฆกรรมวิหารเสร็จสิ้นแล้ว บัดนี้อาตมภาพทั้งหลาย จะทำการสังคายนา
พระธรรมและพระวินัย

ราชา. ดีละ เจ้าข้า ! ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายจงหมดความคิดระแวง
สงสัยกระทำเกิด อาณาจักรจงไว้เป็นภาระของข้าพเจ้า ธรรมจักรจงเป็นภาระ
ของพระคุณเจ้าทั้งหลาย ขอพระคุณเจ้าโปรดใช้ข้าพเจ้าเถิด เจ้าข้า ! จะให้
ข้าพเจ้าทำอะไร.

* วิ. จุค. ๓ / ๓๘๒.

พระเถระ. ขอถวายพระพรมหาบพิตร ! ขอพระองค์โปรดเกล้าฯ
ให้สร้างสถานที่นั่งประชุมสำหรับภิกษุทั้งหลายผู้ทำสังคายนา.

ราชา. จะให้ข้าพเจ้าสร้าง ณ ที่ไหน เจ้าข้า ?

เถระ. ควรสร้างที่ประตูถ้ำสัตตบรรณ ข้างภูเขาเวภารบรรพต ขอถวาย
พระพร.

[พระราชารับสั่งให้ประดับถ้ำคูวิมานพรหม]

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงรับสั่งว่า ได้ เจ้าข้า! ดังนี้ แล้วรับสั่งให้สร้าง
มณฑปที่มีเครื่องประดับอันเป็นสาระซึ่งควรทศนา เช่นกับสถานที่อันวิสุกรรม
เทพบุตรนิรมิตไว้ มีฝาเสาและบันไดอันนายช่างจำแนกไว้ดี วิจิตรด้วยมาลา-
กรรมและลดการรณานาชนิด ราวจะว่าจะครอบงำเสียซึ่งสมบัติแห่งราชมณ-
เทียรของพระมหากษัตริย์ คุณประหนึ่งว่าจะเยาะเย้ยสิริแห่งเทพวิมาน ปาน
ประหนึ่งว่าเป็นสถานที่อาศัยอยู่แห่งสิริ คุณทำเป็นที่ประชุมชั้นเอกของเหล่าวิหค
คือนัยนาแห่งเทพดาและมนุษย์ และประคองสถานที่รื่นรมย์ในโลกอันเขา
ประมวลดสรรไว้ ตกแต่งมณฑปนั้นให้เป็นเช่นกับวิมานพรหมมีเพดานงดงาม
รุ่งเรืองดุจสถลคอยู่ซึ่งพวงดอกกุหลุมที่ห้อยย้อยนานาชนิด วิจิตรด้วยเครื่องบูชา
ดอกไม้ต่าง ๆ มีการงานอันควรทำที่พื้นทำสำเร็จเรียบร้อยดีแล้ว ประหนึ่งว่ามี
พื้นที่นุด้วยแก้วมณีอันวิจิตรด้วยรัตนะระนั้น ภายในมณฑปนั้นทรงรับสั่ง
ให้ปูเครื่องลาดอันเป็นกบปิยะ ๕๐๐ ซึ่งคำนวณค่ามิได้ สำหรับภิกษุ ๕๐๐ รูป
แล้วให้ปูเถรอาสน์พึงข้างด้านทิศทักษิณ ผินหน้าไปทางทิศอุดร ในท่ามกลาง
มณฑปให้ตั้งธรรมาสน์อันควรเป็นที่ประทับนั่ง ของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า
ผินหน้าไปทางทิศบูรพาและทรงวางพัควิชนีอันวิจิตรด้วยงาไว้บนธรรมาสน์นั้น

แล้วรับสั่งให้เผด็จแก่ภิกษุสงฆ์ว่า ท่านผู้เจริญ ! กิจของข้าพเจ้าสำเร็จแล้ว
ดังนี้.

[พวกภิกษุเตือนพระอานนท์มิให้ประมาท]

พวกภิกษุได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ว่า อวูโส ! การประชุมจะมีใน
วันพรุ่งนี้ แต่ท่านยังเป็นเสขะบุคคลอยู่ เพราะเหตุนั้น ท่านไม่ควรไปสู่
ที่ประชุม ขอท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาทเถิด ดังนี้.

ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ดำริว่า การประชุมจะมีในวันพรุ่งนี้
ก็ข้อที่เรายังเป็นเสขะอยู่ จะพึงไปสู่ที่ประชมนั้นไม่สมควรแก่เราแล แล้วได้
ยับยั้งอยู่ด้วยกายคตาสติตลอดราตรีเป็นอันมากทีเดียว ในเวลารাত্রีกลักรุ่ง
ลงจากที่จงกรมแล้ว เข้าไปยังวิหาร คิดว่า จักพักผ่อน ได้เอนกายลง. เท้า
ทั้งสองพ้นจากพื้น แต่ศิระะไม่ทันถึงหมอน ในระหว่างนี้ จิตก็พ้นจากอาสวะ
ทั้งหลายไม่ถ้อยมั่นด้วยอุปาทาน. ความจริง ท่านพระอานนท์นี้ยับยั้งอยู่แล้วใน
ภายนอกด้วยการจงกรม เมื่อไม่สามารถจะยังคุณวิเศษให้เกิดขึ้นได้ จึงคิดว่า
พระผู้มีพระเจ้าได้ตรัสคำนี้แก่เรามิใช่หรือว่า อานนท์ ! เธอเป็นผู้ได้ทำบุญ
ไว้แล้ว จงหมั่นประกอบความเพียรเถิด จักเป็นผู้หาอาสวะมิได้โดยจับพลัน*
อันธรรมดาว่าโทษแห่งพระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมไม่มี เราปรารถ
ความเพียรมากเกินไป เพราะเหตุนั้น จิตของเราจึงเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน
เอาเถิด ! เราจะประกอบความเพียรให้สม่าเสมอ ดังนี้ จึงลงจากที่จงกรม
ขึ้นล้างเท้าในที่ล้างเท้าแล้วเข้าไปสู่วิหารนั่งบนเตียง ดำริว่า จักพักผ่อนสัก
หน่อยหนึ่ง ได้เอนกายลงบนเตียง. เท้าทั้งสองพ้นจากพื้น ศิระะยังไม่ถึงหมอน
ในระหว่างนี้ จิตก็พ้นจากอาสวะทั้งหลายไม่ถ้อยมั่นด้วยอุปาทาน. ความเป็น

* ที. มหา. ๑๐ / ๑๖๗.

พระอรหันต์ของพระเถระเว้นจากอิริยาบถ ๔. เพราะฉะนั้น เมื่อมีผู้ถามว่า
ในพระศาสนาี้ ภิกษุรูปไหน ไม่นอน ไม่นั่ง ไม่นอน ไม่นั่ง ไม่นอน ไม่นั่ง ไม่นอน ได้บรรลุ
พระอรหันต์ จะตอบว่า พระอานนทเถระ ก็ควร.

[พระอานนท์ดำเนินไปเข้าประชุมสงฆ์]

ครั้งนั้นในวันที่ ๒ ภิกษุเถระทั้งหลายทำกัตติกิจเสร็จ เก็บบาตรและ
จีวรแล้ว ไปประชุมกันที่ธรรมสภา. ส่วนพระอานนทเถระมีความประสงค์จะ
ให้ผู้อื่นรู้การบรรลุความเป็นพระอรหันต์ของตน มิได้ไปพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุทั้งหลายเมื่อจะนั่งบนอาสนะของตน ๆ ตามลำดับผู้แก่ ได้นั่งบนอาสนะ
ไว้สำหรับพระอานนท์เถระ. เมื่อภิกษุบางพวกในธรรมสถานนั้นถามว่า นั้นอาสนะ
ใคร ภิกษุทั้งหลายตอบว่า ของพระอานนท์ ภิกษุทั้งหลายถามว่า ก็ท่าน
พระอานนท์ไปไหนเล่า? ในสมัยนั้น พระเถระคิดว่า บัดนี้เป็นเวลาที่เราจะไป
เมื่อจะแสดงอานุภาพของตน ในลำดับนั้น จึงดำลงในแผ่นดินแล้วแสดงตน
บนอาสนะของตนนั่นเอง. อาจารย์พวกหนึ่งกล่าวว่า มาทางอากาศแล้วนั่ง ก็มี.

[พระเถระเริ่มปรักษาและสมมติตนเป็นผู้ปัจฉาวิชันา]

เมื่อพระอานนท์นั้นนั่งแล้วอย่างนั้น พระมหากัสสปเถระ จึงปรักษา
ภิกษุทั้งหลายว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ! พวกเราจะสังคายนาอะไรก่อน พระธรรม
หรือพระวินัย ภิกษุทั้งหลายเรียนว่า ข้าแต่ท่านพระมหากัสสป ! ชื่อว่าพระวินัย
เป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังตั้งอยู่ พระพุทธศาสนาจัดว่ายัง
ดำรงอยู่ เพราะฉะนั้น พวกเราจะสังคายนาพระวินัยก่อน .

พระมหากัสสป. จะให้ใครเป็นธุระ ?

ภิกษุทั้งหลาย. ให้ท่านพระอุบาลี.

ถามว่า พระอนานที่ไม่สามารถหรือ ?

แก้วว่า ไม่สามารถหามีได้. ก็อีกอย่างหนึ่งแล เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ยังทรงพระชนม์อยู่นั้นเอง ทรงอาศัยวินัยปริยัติ จึงตั้งท่านพระอุบาลีไว้ใน
เอตทัคคะว่า ภิกษุทั้งหลาย ! บรรดาภิกษุทั้งหลาย สาวกของเราผู้ทรงวินัย
อุบาลีเป็นเลิศดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงปรียากันว่า พวกเราจะถาม
พระอุบาลีเถระสังคายนาพระวินัย ดังนี้ ลำดับนั้นพระเถระก็ได้สมมติตนเอง
เพื่อต้องการถามพระวินัย. ฝ่ายพระอุบาลีเถระก็ได้สมมติตนเพื่อประโยชน์
แก่การวิเสขนา.

[คำสมมติตนปุจฉาวิเสขนาพระวินัย]

ในการสมมตินั้น มีพระบาลีดังต่อไปนี้ :-

ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัสสป เสดียงให้สงฆ์ทราบว่ามีอายุ
ทั้งหลาย ! ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้วไซร้
ข้าพเจ้าพึงถามพระวินัยกะพระอุบาลี.^๑

ฝ่ายพระอุบาลีก็เสดียงให้สงฆ์ทราบว่าเป็นผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟัง
ข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้วไซร้ ข้าพเจ้าผู้อันท่านพระมหา-
กัสสปถามแล้วพึงวิเสขนา ^๒ พระวินัย.

[ปุจฉาและวิเสขนาพระวินัย]

ท่านพระอุบาลีครั้งสมมติตนอย่างนั้นแล้ว ลุกขึ้นจากอาสนะห่มจีวร
เฉวียงบ่า ไหว้ภิกษุเถระทั้งหลายแล้วนั่งบนธรรมาสน์จับพัควีชนี อันวิจิตร
๑-๒ วิ. จุล. ๓ / ๓๘๐.

ด้วยเงา. คราวนั้นพระมหากัสสปนั่งบนแตรอาสน์ แล้วถามพระวินัยกะท่าน
พระอุบาลีว่า ท่านอุบาลี! ปฐมปาราชิก พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติ ณ
ที่ไหน?

พระอุบาลี. ที่เมืองเวสาลี ขอรับ.

พระมหากัสสป. ทรงปรารภใคร?

พระอุบาลี. ทรงปรารภพระสุทินกคันทบุตร.

พระมหากัสสป. ทรงปรารภในเพราะเรื่องอะไร?

พระอุบาลี. ในเพราะเรื่องเมถุนกรรม.

ต่อจากนั้น ท่านพระมหากัสสป ถามท่านพระอุบาลีถึงวัดอุบั้ง
นิทานบั้ง บุคคลบั้ง บัญญัติบั้ง อนุบัญญัติบั้ง อาบัติบั้ง อนุอาบัติบั้ง
แห่งปฐมปาราชิก.* เหมือนอย่างว่าท่านพระมหากัสสป ถามถึงวัดอุบั้ง ฯลฯ
ถามถึงอนุอาบัติบั้ง แห่งปฐมปาราชิกฉันใด ก็ถามถึงวัดอุบั้ง ฯลฯ อนุอาบัติ
บั้ง แห่งทุติยปาราชิกฉันนั้น... แห่งตติยปาราชิกฉันนั้น... ถามถึงวัดอุบั้ง
ฯลฯ อนุอาบัติบั้ง แห่งจตุตถปาราชิกก็ฉันนั้น. พระอุบาลีเถระอันพระมหา-
กัสสปถามแล้ว ๆ ก็ได้วิสาขนาแล้ว.

[รวบรวมพระวินัยของภิกษุไว้เป็นหมวด ๆ]

ลำดับนั้น พระเถระทั้งหลาย ยกปาราชิก ๔ เหล่านี้ขึ้นสู่สังคหะ
(การสังคายนา) ว่า นี้อุปาราชิกกัณฑ์ แล้วได้ตั้งสังฆาภิเสศ ๑๓ ไว้ว่า
เตรสกัณฑ์ ตั้ง ๒ สิกขาบทไว้ว่า อนินยต ตั้ง ๓๐ สิกขาบทไว้ว่า นิสัคคิย-
ปาจิตตีย์ ตั้ง ๕๒ สิกขาบทไว้ว่า ปาจิตตีย์ ตั้ง ๔ สิกขาบทไว้ว่า ปาฏิเทสนียะ
ตั้ง ๑๕ สิกขาบทไว้ว่า เสขิยะ (และ) ตั้งกรรม ๗ ประการไว้ว่า อธิกรรม-
สมณะ ดังนี้.

* วิ. จุล. ๗ / ๓๘๒-๓๘๓.

[รวบรวมวินัยของภิกษุณีเป็นหมวด ๆ]

พระเถระทั้งหลายครั้งนยกมหาวิภังค์ขึ้นสู่สังคหะอย่างนี้แล้ว จึงตั้ง ๘ สิกขาบท ในภิกษุณีวิภังค์ไว้ว่า นีชื่อปาราชิกกัณฑ์ ตั้ง ๑๗ สิกขาบทไว้ว่า สัตตรสกัณฑ์ ตั้ง ๓๐ สิกขาบทไว้ว่า นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ตั้ง ๑๖๖ สิกขาบทไว้ว่า ปาจิตตีย์ ตั้ง ๘ สิกขาบทไว้ว่า ปาฏิเทสนียะ ตั้ง ๗๕ สิกขาบทไว้ว่า เสนิยะ (และ) ตั้งกรรม ๗ ประการไว้ว่า อธิกรณสมณะ ดังนี้.

พระเถระทั้งหลาย ครั้งนยกภิกษุวิภังค์ขึ้นสู่สังคหะอย่างนี้แล้วจึงได้ ยกแม่ขันธกะและบริวารขึ้น (สู่สังคายนา) โดยอุบายนั้นนั่นแล. พระวินัยปิฎก พร้อมทั้งอุกโคติวิภังค์ขันธกะและบริวาร พระเถระทั้งหลายยกขึ้นสู่สังคหะแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

พระมหากัสสปเถระ ได้ถามวินัยปิฎกทั้งหมด. พระอุบาลีเถระก็ได้ วิสัชนาแล้ว. ในที่สุดแห่งการปฐจาและวิสัชนา พระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ได้ ทำการสาธยายเป็นคณะ โดยนัยที่ยกขึ้นสู่สังคหะนั้นนั่นแล. ในอวสานแห่งการ สังคายนาพระวินัย พระอุบาลีเถระวาพิตวิชนิอันขจิตด้วยงาแล้ว ลงจาก ธรรมาสน์ไหว้พวกภิกษุผู้แก่แล้วนั่งบนอาสนะที่ถึงแก่ตน.

[เริ่มสังคายนาพระสูตร]

ท่านพระมหากัสสป ครั้นสังคายนาพระวินัยแล้ว ประสงค์จะสังคายนา พระธรรม จึงถามภิกษุทั้งหลายว่า เมื่อพวกเราจะสังคายนาพระธรรม ควรจะ ทำใครให้เห็นธุระ สังคายนาพระธรรม ?

ภิกษุทั้งหลายเรียนว่า ให้ท่านพระอานนทเถระ

[คำสวดสมมติปุจฉาวิชันาพระสูตร]

ลำดับนั้นแล ท่านพระมหากัสสปเพียงให้สงฆ์ทราบว่ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย! ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้วไซร้ ข้าเจ้าพึงถามพระธรรมกะท่านพระอานนท์^๑

ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ ก็เพียงให้สงฆ์ทราบว่ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ! ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้วไซร้ ข้าพเจ้าอันพระมหากัสสปถามแล้วพึงวิชันา^๒ พระธรรม

[ปุจฉาและวิชันาพระสูตร]

ลำดับนั้นแล ท่านพระอานนท์ลุกขึ้นจากอาสนะห่มจีวรเฉวียงบ่า ไหว้ภิกษุผู้เถระทั้งหลายแล้วนั่งบนธรรมสาสน์จับพัดวิชนีอันขจิตด้วยงา. พระมหากัสสปะเถระ ถามพระธรรมกะพระอานนท์เถระว่ อานนท์ผู้มีอายุ ! พรหมชาลสูตรพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส ณ ที่ไหน ?

พระอานนท์. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตรัสที่พระตำหนักหลวงในพระราชอุทยานชื่ออัมพลัญญิกา ระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทาท่อกัน พระมหากัสสป. ทรงปรารภใคร ?

พระอานนท์. ทรงปรารภสุปปิยปริพาชก และพรหมทัตตมานพ. ต่อจากนั้น ท่านพระมหากัสสป ถามท่านพระอานนท์ถึงนิทานบ้าง บุคคลบ้าง แห่งพรหมชาลสูตร.

พระมหากัสสป. ท่านอานนท์ผู้มีอายุ ! ก็สามัญญผลสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส ณ ที่ไหน

พระอานนท์. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ! ครัส ฌ ที่สวนอัมพวันของหมอชีวก
ใกล้กรุงราชคฤห์.

พระมหากัสสป. ทรงปรารภใคร ?

พระอานนท์. ทรงปรารภพระเจ้าอชาตศัตรูเวเทหิบุตร

ต่อจากนั้น ท่านพระมหากัสสป ถามท่านพระอานนท์ถึงนิทานบ้าง
บุคคลบ้าง แห่งสามัญญผลสูตร. ถามนิกายทั้ง ๕ โดยอุบายนี้นั้น* แล

[นิกาย ๕]

ที่ชื่อนิกาย ๕ คือ ทิฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตร-
นิกาย ขุททกนิกาย. บรรดานิกายเหล่านั้น พระพุทธพจน์ที่เปลี่ยยกเว้น ๔
นิกายเสีย ชื่อว่าขุททกนิกาย. ในขุททกนิกายนั้น พระวินัย ท่านอุบาตีเถระ
ได้วิสาขนาแล้ว. ขุททกนิกายที่เหลือ และอีก ๔ นิกาย พระอานนท์เถระวิสาขนา.

[พระพุทธพจน์มีจำนวนต่าง ๆ กัน]

พระพุทธพจน์แม่ทั้งหมดนี้นั้น พึงทราบว่ามีอย่างเดียว ด้วยอำนาจรส
มี ๒ อย่าง ด้วยอำนาจธรรมและวินัย มี ๓ อย่าง ด้วยอำนาจปฐมะ มัชฌิมะ
ปัจฉิมะ อนึ่ง มี ๓ อย่าง ด้วยอำนาจปิฎก มี ๕ อย่าง ด้วยอำนาจนิกาย มี ๕
อย่าง ด้วยอำนาจองค์ มี ๘๔,๐๐๐ อย่าง ด้วยอำนาจพระธรรมชั้น.

[พระพุทธพจน์มีอย่างเดียว]

พระพุทธพจน์ ชื่อว่ามีอย่างเดียว ด้วยอำนาจรสอย่างไร ? คือ ตาม
ความเป็นจริง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณจนถึง

* วิ. จุล. ๓ / ๓๘๔ - ๓๘๕.

ปรีนิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ในระหว่างนี้ทรงพร้าสอนเทวดา มนุษย์ นาค และยักษ์ หรือทรงพิจารณาตลอดเวลา ๔๕ ปี ได้ตรัสพระพุทธพจน์ ใดไว้ พระพุทธพจน์นั้นทั้งหมดมีรสอย่างเดียว คือมีวิมุติเป็นรสเท่านั้น. พระพุทธพจน์ ชื่อว่ามีอย่างเดียว ด้วยอำนาจรส ด้วยประการฉะนี้.

[พระพุทธพจน์มี ๒ อย่าง]

พระพุทธพจน์ชื่อว่ามี ๒ อย่าง ด้วยอำนาจธรรมและวินัยอย่างไร ? คือ อันพระพุทธพจน์ทั้งหมดนี้นั้นแล ย่อมถึงการนับว่า พระธรรมและวินัย. บรรดาธรรมและวินัยนั้น วินัยปิฎก ชื่อว่าวินัย. พระพุทธพจน์ที่เหลือชื่อว่า ธรรม. เพราะเหตุที่นั่นนั้นแล พระมหากัสสปได้กล่าวไว้แล้วว่า ผู้มีอายุ! อย่างกระนั้นเลย พวกเราพึงสังคายนาธรรมและวินัย และว่า เราพึงถามพระวินัย กะท่านอุบาลี พึงถามพระธรรมกะท่านอานนท์ ดังนี้. พระพุทธพจน์ ชื่อว่ามี ๒ อย่าง ด้วยอำนาจธรรมและวินัย ด้วยประการฉะนี้

[พระพุทธพจน์มี ๓ อย่าง]

พระพุทธพจน์มี ๓ อย่าง ด้วยอำนาจปฐมะ มัชฌิมะ และปัจฉิมะ อย่างไร ? คืออันที่จริง พระพุทธพจน์นี้ทั้งหมดนั้นแล แบ่งประเภทเป็น ๓ คือ ปฐมพุทธพจน์ มัชฌิมพุทธพจน์ (และ) ปัจฉิมพุทธพจน์ บรรดาพระพุทธพจน์ ๓ อย่างนั้น พระพุทธพจน์ว่า

เราแสวงหาอยู่ซึ่งนายช่างผู้ทำเรือน
เมื่อไม่พบ ได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสาร มีความ
เกิดเป็นอเนก ความเกิดเป็นทุกข์รำไป นะ
นายช่างผู้ทำเรือน เราพบเจ้าแล้ว เจ้าจัก

สร้างเรือน (คืออศภพของเรา ไม่ได้อีก
ต่อไป ซึ่งโครงทั้งหมดของเจ้าเราหักเสียแล้ว
ยอดเรือน (คืออวิชา) เรารื้อเสียแล้ว จิต
ของเราได้ถึงพระนิพพานมีสังขารไปปราศ
แล้ว เราได้บรรลुकความสิ้นไปแห่งตัณหา
ทั้งหลาย° แล้ว ดังนี้

นี่ชื่อว่าปฐมพุทธพจน์. อาจารย์บางพวกกล่าวถึงอุทานกาลาในชั้นธกะ
ว่า เมื่อใดแลธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ^๒ ดังนี้เป็นต้น ชื่อว่าปฐมพุทธพจน์.
ก็กาลานั้นเกิดแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้บรรลुकความเป็นพระสัมพันธัญญ์ ทรง
พิจารณาปัจจุอาการ ในพระญาณอันสำเร็จด้วยโสมนัส ในวันปาฏิบพ บัณฑิต
พึงทราบว่ อุทานกาลา. อนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ตรัสพระดำรัสใด ในคราว
ปรินิพพานว่ ภิกษุทั้งหลายเอาเถิด บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขาร
ทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังกิจที่ปวงให้ถึงพร้อมด้วย
ความไม่ประมาทเถิด^๓ นี่ชื่อว่าปัจจุณิมพุทธพจน์.

พระพุทธพจน์ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในระหว่างแห่งกาลทั้ง ๒
นั้น ชื่อว่ามัชฌิมพุทธพจน์. พระพุทธพจน์ชื่อว่ามี ๓ อย่าง ด้วยอำนาจเป็น
ปฐมะ มัชฌิมะ และปัจจุณิมะ ด้วยประการฉะนี้.

[ปิฎก ๓]

พระพุทธพจน์ทั้งปวงเป็น ๓ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งปิฎกอย่างไร ?
ก็พระพุทธพจน์แม้ทั้งปวงมีอยู่ ๓ ประการเท่านั้น คือพระวินัยปิฎก พระ-
สุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก. ใน ๓ ปิฎกนั้น พระพุทธพจน์นี้คือ
๑. พุ. ธ. ๒๕/๓๕. ๒. วิ. มหา ๔/๔. ๓. ที. วิ. มหา. ๑๐/๑๘๐

ประมวลพระพุทธรวณะแม่ทั้งหมด ทั้งที่ร้อยกรองในปฐมสังคายนา ทั้งที่ ร้อยกรองในภายหลัง เป็นปาฏิโมกข์ ๒ ฝ่าย วิภังค์ ๒ ชั้นชกะ ๒๒ บรรวาร ๑๖ ชื่อวินัยปิฎก. พระพุทธรวณะนี้คือ ที่มณิกายเป็นที่รวบรวมพระสูตร ๓๔ สูตร มีพรหมชาลสูตรเป็นต้น มัชฌิมนิกาย เป็นที่รวบรวมพระสูตร ๑๕๒ สูตร มีมูลปริยายสูตรเป็นต้น สังยุตตนิกาย เป็นที่รวบรวมพระสูตร ๗,๗๖๒ สูตร มีโฆมตรณสูตรเป็นต้น อังคุตตรนิกาย เป็นที่รวบรวม พระสูตร ๘,๕๕๗ สูตร มีจิตตปริยาทานสูตรเป็นต้น ขุททกนิกาย ๑๕ ประเภท ด้วยอำนาจแห่งขุททกปาฐะ ธรรมบท อุทาน อิติวุตตกะ สุตตนิบาต วิมาน- วัตถุ เปตวัตถุ เถรคาถา เถรีคาถา ชาดก นิทเทส ปฏิสัมภิกา อปทาน พุทธวงศ์ จริยาปิฎก ชื่อสูตรตันตปิฎก. พระพุทธรวณะนี้คือธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคณบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก ปัญฐาน ชื่ออภิธรรมปิฎก.

[อรรถาธิบายคำว่าวินัย]

ในพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรมนั้น

พระวินัย อันบัณฑิตผู้รู้อรุณแห่ง

พระวินัยทั้งหลายกล่าววว่า วินัย เพราะมีนัย

ต่าง ๆ เพราะมีนัยพิเศษ และเพราะฝึกกาย

และวาจา.

จริงอยู่ ในพระวินัยนี้ มีนัยต่าง ๆ คือ มีปาฏิโมกข์ขุทเทส ๕ ประการ กองอาบัติ ๗ มีปาราชิกเป็นต้น มาติกาและนัยมีวิภังค์เป็นต้นเป็นประเภท และนัยคืออนุบัญญัติเป็นพิเศษ คือมีนัยอันกระทำให้มันและกระทำให้หย่อน เป็นประโยชน์. อนึ่ง พระวินัยนี้ย่อมฝึกกายและวาจา เพราะห้ามซึ่งอชฌาจาร

ทางกายและทางวาจา. เพราะฉะนั้น พระวินัยนี้ ท่านจึงกล่าวว่า วินัย เพราะมีนัยต่าง ๆ เพราะมีนัยพิเศษ และเพราะฝึกกายและวาจา. ด้วยเหตุนี้ เพื่อความเป็นผู้ฉลาดในอรรถาธิบายคำแห่งวินัยนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ไว้ว่า

พระวินัยนี้ อันบัณฑิตผู้รู้orroรแห่ง
พระวินัยทั้งหลายกล่าวว่า วินัย เพราะมีนัย
ต่าง ๆ เพราะมีนัยพิเศษ และเพราะฝึกกาย
และวาจา ดังนี้.

[อรรถาธิบายคำว่าสูตร]

ส่วนพระสูตรนอกนี้

ท่านกล่าวว่า สูตร เพราะบังถึง
ประโยชน์ เพราะมีorroรอันพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าตรัสดีแล้ว เพราะผลัดประโยชน์
เพราะหลังประโยชน์ เพราะป้องกันด้วยดี
และเพราะมีส่วนเสมอด้วยเส้นด้าย.

จริงอยู่ พระสูตรนั้น ย่อมบังถึงประโยชน์ต่างด้วยประโยชน์มีประโยชน์
ตนและประโยชน์ผู้อื่นเป็นต้น. อนึ่ง ประโยชน์ทั้งหลายอันพระผู้มีพระภาคเจ้า
ตรัสดีแล้ว ในพระสูตรนี้ เพราะตรัสโดยอนุโลมแก่อชยาศัยแห่งเวไนย. อนึ่ง
พระสูตรนี้ ย่อมผลัดประโยชน์ ท่านอธิบายว่า ย่อมผลัดผลดจข้าวกถ้าจะนั้น.
อนึ่ง พระสูตรนี้ย่อมหลังประโยชน์เหล่านั้น ท่านอธิบายว่า ย่อมรินคจแม่โค

นมหลังน้านมฉะนั้น. อนึ่ง พระสูตรนี้ย่อมป้องกัน ท่านอธิบายว่า ย่อมรักษาด้วยดี ซึ่งประโยชน์เหล่านั้น. อนึ่ง พระสูตรนี้มีส่วนเสมอด้วยเส้นด้าย. เหมือนอย่างว่าเส้นบรรทัด ย่อมเป็นประมาณของช่างไม้ฉันใด แม้พระสูตรนี้ก็ย่อมเป็นประมาณแห่งวิญญูชนกันนั้น. อนึ่ง เหมือนดอกไม้ที่เขาคุมไว้ด้วยเส้นด้ายอันลมห้เรียวยาวกระจัดกระจายไม่ได้ฉันใด ประโยชน์ทั้งหลายที่ทรงประมวลไว้ด้วยพระสูตรนี้ย่อมไม่เรียวยาว ไม่กระจัดกระจายกันนั้น. ด้วยเหตุนี้เพื่อความเป็นผู้ฉลาดในอรรถาธิบายคำแห่งพระสูตรนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวคาถาประพันธ์ไว้ว่า

พระสูตรท่านกล่าวว่า สูตร เพราะ
บังถึงประโยชน์ เพราะมีอรรถอันพระผู้มี
พระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว เพราะผลัดประ-
โยชน์ เพราะหลังประโยชน์ เพราะป้องกัน
ด้วยดี และเพราะมีส่วนเสมอด้วยด้าย ดังนี้.

[อรรถาธิบายคำว่าอภิธรรม]

ส่วนพระอภิธรรมนอกนี้

ด้วยเหตุที่ธรรมทั้งหลาย ที่มีความ
เจริญ ที่มีความกำหนดหมาย ที่บุคคลบูชา
แล้ว ที่บัณฑิตกำหนดตัด และที่ยิ่ง อันพระ
ผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วในพระอภิธรรมนี้
ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า อภิธรรม.

ก็อภิศัพท์นี้ ย่อมปรากฏในอรรถว่าเจริญ ว่ามีความกำหนดหมาย
ว่าอันบุคคลบูชาแล้ว ว่าอันบัณฑิตกำหนดตัดแล้ว และว่ายิ่ง. จริงอย่างนั้น

อภิสัพพัตถ์นี้มาในอรรถว่าเจริญ ในคำเป็นต้นว่า ทุกขเวทนากล้า ย่อมเจริญ
แก่เรา^๑ ดังนี้. มาในอรรถว่ามีความกำหนดหมายในคำเป็นต้นว่า ราตรี
เหล่านั้นใด อันท่านรู้กันแล้ว กำหนดหมายแล้ว^๒ ดังนี้. มาในอรรถว่าอัน
บุคคลบูชาแล้ว ในคำมีว่า พระองค์เป็นพระราชผู้อันพระราชบูชาแล้ว
เป็นจอมมนุษย์^๓ เป็นอาทิ. มาในอรรถว่าอันบัณฑิตกำหนดตัดแล้ว ในคำ
เป็นอาทิว่า ภิกษุเป็นผู้สามารถเพื่อจะแนะนำเฉพาะธรรม เฉพาะวินัย^๔ ท่าน
อธิบายว่า เป็นผู้สามารถจะแนะนำในธรรมและวินัย ซึ่งเว้นจากความปะปน
กันและกัน. มาในอรรถว่ายิ่ง ในคำเป็นต้นว่า มีวรรณะงามยิ่ง^๕ ดังนี้.
ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสธรรมทั้งหลายในพระอภิธรรมนี้ มีความเจริญบ้าง
โดยนัยมีอาทิว่า ภิกษุยอมเจริญมรรค เพื่อเข้าถึงรูปภพ^๖ ภิกษุมิจิตประกอบ
ด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่ง^๗ อยู่. ชื่อว่ามีความกำหนดหมายบ้าง เพราะ
เป็นธรรมควรกำหนดได้ ด้วยกรรมทวารและปฏิบัติที่สัมปยุตด้วยอารมณ์
เป็นต้น โดยนัยมีอาทิว่า จิต...ปรารภอารมณ์ใด ๆ เป็นรูปารมณ์ก็จิต
สังขารมณีก์^๘ อันบุคคลบูชาแล้วบ้าง อธิบายว่า ควรบูชา โดยนัยเป็นต้นว่า
เสขธรรม อเสขธรรม โลกุตระธรรม^๙. ชื่อว่าอันบัณฑิตกำหนดตัดบ้าง เพราะ
เป็นธรรมที่ท่านกำหนดตามสภาพ โดยนัยเป็นต้นว่า ในสมัยนั้น ผัสสะมี
เวทนา^{๑๐}มี. ตรัสธรรมทั้งหลายที่ยังบ้าง โดยนัยเป็นต้นว่า มหัคคตธรรม
อัปปมาณธรรม^{๑๑} อนุตตรธรรม^{๑๒} ด้วยเหตุ^{๑๓}นั้น เพื่อความเป็นผู้ฉลาดใน
อรรถอธิบายคำแห่งพระอภิธรรมนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ไว้ว่า

๑. ศ. มหา. ๑๕/๑๑๔. ๒. ม. มุ. ๑๒/๓๖. ๓. พุ. สุ. ๒๕/๔๔๔ ๔. วิ. มหา.
๔/๑๔๒. ๕. พุ. วิมาน. ๒๖/๑๓. ๖. อภิ. ตี. ๓๔/๔๔. ๗. อภิ. วิ. ๓๕/๓๖๕.
๘. อภิ. วิ. ๓๕/๓๖๕. ๙. อภิ. ตี. ๓๔/๓ ๑๐. อภิ. ตี. ๓๔/๕. ๑๑. อภิ. ตี. ๓๔/๑
๑๒. อภิ. ตี. ๓๔/๗

ด้วยเหตุที่ธรรมทั้งหลายที่มีความ
เจริญ ที่มีความกำหนดหมาย ที่บุคคลบูชา
แล้ว บัณฑิตกำหนดตัด และที่ยัง อัน
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วในพระอภิ-
ธรรมนี้ ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า อภิธรรม.

ส่วนปิฎกศัพท์ใด เป็นศัพท์ที่ไม่พิเศษในพระวินัย พระสูตรและ
พระอภิธรรมนี้ ปิฎกศัพท์นั้น

อันบัณฑิตทั้งหลายผู้รู้รรถแห่งปิฎก

กล่าวว่า ปิฎก โดยอรรถว่าปริยัติและภาชนะ
ศัพท์ทั้ง ๓ มีวินัยเป็นต้น บัณฑิตพึงให้
ประชุมลงด้วยปิฎกศัพท์นั้น แล้วพึงทราบ.

[ปิฎกเปรียบเหมือนตะกร้า]

จริงอยู่ แม้ปริยัติ ท่านก็เรียกว่า ปิฎก ในคำทั้งหลายเป็นต้นว่า อย่าเชื่อ
โดยการอ้างตำรา^๑. แม้ภาชนะอย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านก็เรียกว่า ปิฎก ในคำ
เป็นต้นว่าลำดับนั้น บรูชถือจอบและตะกร้ามา^๒. เพราะเหตุนี้ บัณฑิต
ทั้งหลายผู้รู้รรถแห่งปิฎกกล่าวว่า ปิฎก โดยอรรถว่าปริยัติและภาชนะ.

บัดนี้ พึงทราบอรรถแห่งบาทคาถาว่า เตน สโมธานตุวา ตโยปี
วินยาทโย เณยุยา โดยนัยอย่างนี้ ศัพท์แม้ทั้ง ๓ มีวินัยเป็นต้นเหล่านั้น
อันบัณฑิตพึงย่อเข้าเป็นสมาสกับด้วยปิฎกศัพท์ซึ่งมีอรรถเป็น ๒ อย่าง นี้
แล้ว พึงทราบอย่างนี้ว่า วินัยนั้นด้วยชื่อว่าปิฎกด้วย เพราะเป็นปริยัติ และ
เพราะเป็นภาชนะแห่งเนื้อความนั้น ๆ เหตุนี้จึงชื่อว่า วินัยปิฎก, สูตรนั้นด้วย
๑. องฺ จตุกก. ๒๑/๒๕๓ ๒. ตี. นิตาน. ๑๖/๑๐๖.

ชื่อว่าปิฎกด้วยโดยนัยตามที่กล่าวแล้วนั้นแล เหตุนี้จึงชื่อว่า สุตตปิฎก, อภิธรรมนั้นด้วย ชื่อว่าปิฎกด้วย โดยนัยตามที่กล่าวแล้วนั่นเอง เหตุนี้จึงชื่อว่า อภิธรรมปิฎก. ก็ครั้นทราบอย่างนี้แล้ว เพื่อความเป็นผู้ฉลาดโดยประการต่าง ๆ ในปิฎกเหล่านั้นนั้นแลแม้อีก

บัณฑิตพึงแสดงความต่างแห่งเทศนา

ศาสนา กถา และสิกขา ปหานะ คัมภีรภาพ
ในปิฎกเหล่านั้น ตามสมควร ภิกษุย่อมถึง
ซึ่งความต่างแห่งปริยัติกัถี สมบัติและวิบัติ
กัถี อันใด ในปิฎกใด มีวินัยปิฎกเป็นต้น
โดยประการใด บัณฑิตพึงประกาศความ
ต่างแห่งปริยัติเป็นต้น แม้นั้นทั้งหมด โดย
ประการนั้น.

วาจาเครื่องแสดงและวาจาเครื่องประกาศ ในปิฎกทั้ง ๓ นั้น ดังต่อไปนี้ :- แท้จริง ปิฎกทั้ง ๓ นี้ ท่านเรียกว่า อาณาเทศนา โวหารเทศนา ปรมัตตเทศนา และขยาปราชศาสน์ ขยานุโลมศาสน์ ขยาธรรมศาสน์ และว่าสังวรราชสังวรกถา ทิฏฐิวิเนวฐนกถา และนามรูปปริเฉทกถา ตามลำดับ. ความจริง บรรดาปิฎกทั้ง ๓ นี้ วินัยปิฎกท่านให้ชื่อว่า อาณาเทศนา เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ควรแก่อาณา ทรงแสดงไว้โดยเป็นปิฎกมาด้วยอาณา, สุตตันตปิฎก ท่านให้ชื่อว่า โวหารเทศนา เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ฉลาดใน

โฆหาร ทรงแสดงไว้โดยเป็นปิฎกมากด้วยโฆหาร, อภิธรรมปิฎก ท่านให้ชื่อว่า
ปรหมัตตเทศนา เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ฉลาดในปรหมัตต ทรงแสดงไว้โดย
เป็นปิฎกมากด้วยปรหมัตต. อนึ่ง ปิฎกแรกท่านให้ชื่อว่า ขถาปราชศาสน์ เพราะ
สัตว์ทั้งหลายที่เป็นผู้มีความผิดมากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสั่งสอนตาม
ความผิดในปิฎกนี้. ปิฎกที่สองท่านให้ชื่อว่า ขถานุโลมศาสน์ เพราะสัตว์
ทั้งหลาย ผู้มีอัชฌาสัย อนุสัย จริยา และอริมุตติไม่ใช่ออย่างเดียวกัน พระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงสั่งสอนตามสมควรในปิฎกนี้, ปิฎกที่สามท่านให้ชื่อว่า ขถา-
ธรรมศาสน์ เพราะสัตว์ทั้งหลายผู้มีความสำคัญในสิ่งสักว่ากองธรรมว่า เรา
ว่า ของเรา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสั่งสอนตามธรรมในปิฎกนี้, อนึ่ง ปิฎก
แรกท่านให้ชื่อว่า สังวราสังวรกถา เพราะความสำรวมน้อยและใหญ่ อันเป็น
ปฏิบัติยกต่อความละเมิด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในปิฎกนี้, ปิฎกที่สองท่าน
ให้ชื่อว่า ทิฏฐิวินิวฐนถา เพราะการคลี่คลายทิฏฐิอันเป็นปฏิบัติยกต่อทิฏฐิ ๖๒
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในปิฎกนี้, ปิฎกที่สามท่านให้ชื่อว่า นามรูปปริเฉท-
กถา เพราะการกำหนดนามรูปอันเป็นปฏิบัติยกต่อกิเลส มีรากะเป็นต้น พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในปิฎกนี้, ก็แลให้ปิฎกทั้งสามนี้ บัณฑิตพึงทราบ
สิกขา ๓ ปานะ ๓ คัมภีรภาพ ๔ ประการ. จริงอย่างนั้น อธิศีลสิกขา
ท่านกล่าวไว้โดยพิเศษในพระวินัยปิฎก, อธิจิตตสิกขา ท่านกล่าวไว้โดยพิเศษ
ในพระสุตตปิฎก, อธิปัญญาสิกขาท่านกล่าวไว้โดยพิเศษในพระอภิธรรมปิฎก.
อนึ่ง ความละเวตีคมกิเลสท่านกล่าวไว้ในวินัยปิฎก เพราะศีลเป็นข้าศึกต่อ
ความละเมิดแห่งกิเลสทั้งหลาย, ความละปริยฐานกิเลส ท่านกล่าวไว้ใน

พระสุตตปิฎก เพราะสมาธิเป็นข้าศึกต่อปริยฐานกิเลส, ความละอนุสัยกิเลส ท่านกล่าวไว้ในอภิธรรมปิฎก เพราะปัญญาเป็นข้าศึกต่ออนุสัยกิเลส, อนึ่ง การละกิเลสทั้งหลายด้วยองค์นั้น ๆ ท่านกล่าวไว้ในปิฎกที่หนึ่ง, การละด้วยการข่มไว้และตัดขาด ท่านกล่าวไว้ใน ๒ ปิฎกนอกนี้, หนึ่ง การละสังกิเลสคือทุจริต ท่านกล่าวไว้ในปิฎกที่หนึ่ง, การละกิเลสคือตัณหาและทิฐิ ท่านกล่าวไว้ใน ๒ ปิฎกนอกนี้, ก็บัณฑิตพึงทราบความที่พระพุทธพจน์เป็นคุณลักษณะซึ่งโดยธรรม โดยอรรถ โดยเทศนา และโดยปฏิเวธทั้ง ๔ อย่าง ในปิฎกทั้ง ๓ นี้ แต่ละอย่าง ๆ.

[อธิบายคัมภีรภาพ ๔ อย่าง]

บรรดาคัมภีรภาพทั้ง ๔ นั้น พระบาลี ชื่อว่าธรรม. เนื้อความแห่งพระบาลีนั้นนั่นแล ชื่อว่าอรรถ. การแสดงพระบาลีนั้นที่กำหนดไว้ด้วยใจนั้น ชื่อว่าเทศนา. การหยั่งรู้พระบาลีและอรรถแห่งพระบาลีตามเป็นจริง ชื่อว่าปฏิเวธ. ก็เพราะในปิฎกทั้ง ๓ นี้ ธรรม อรรถ เทศนา และปฏิเวธเหล่านี้ อันบุคคลผู้มีปัญญาทราวมทั้งหลายหยั่งลงได้ยากและมีที่ตั้งอาศัยที่พวกเขาไม่พึงได้ คุจฉาสมุทธานันต์ทั้งหลาย มีกระต่ายเป็นต้นหยั่งลงได้ยากฉะนั้น, เพราะฉะนั้น จึงจัดว่าเป็นคุณลักษณะ. ก็แลบัณฑิตพึงทราบคัมภีรภาพทั้ง ๔ ในปิฎกทั้ง ๓ นี้ แต่ละปิฎก ด้วยประการฉะนี้.

[อธิบายคัมภีรภาพอีกนัยหนึ่ง]

อีกอย่างหนึ่ง เหตุ ชื่อว่าธรรม, สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มี-

พระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ความรู้ในเหตุ ชื่อว่าธรรมปฏิสัมภิทา^๑. ผลแห่งเหตุ ชื่อว่าอรรถ สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าไว้ว่า ความรู้ในผล แห่งเหตุ ชื่อว่าอรรถปฏิสัมภิทา^๒. บัญญัติ อธิบายว่า การเทศนาธรรมตาม ธรรม ชื่อว่าเทศนา. การตรัสรู้ชื่อว่าปฏิเวธ. ก็ปฏิเวธนั้นเป็นทั้งโลกิยะและ โลกุตระ คือความรู้รวมลงในธรรมตามสมควรแก่อรรถ ในอรรถตามสมควร แก่ธรรม ในบัญญัติตามสมควรแก่ทางแห่งบัญญัติ โดยวิสัยและโดยความไม่ มงาย^๓.

บัดนี้ ควรทราบคัมภีร์ทั้ง ๔ ประการ ในปิฎกทั้ง ๓ นี้ แต่ละ ปิฎก เพราะเหตุที่ธรรมชาติหรืออรรถชาติใด ๆ ก็ดี อรรถที่พระผู้มีพระ- ภาคเจ้าพึงให้ทราบย่อมเป็นอรรถมีหน้าเฉพาะต่อญาณของนักศึกษาทั้งหลาย ด้วยประการใด ๆ เทศนาอันส่งอรรถนั้นให้กระจ่างด้วยประการนั้น ๆ นี้ได้ ก็ดี ปฏิเวธคือความหยั่งรู้ไม่ปริตในธรรม อรรถและเทศนานี้ได้ก็ดี ใน ปิฎกเหล่านี้ ธรรม อรรถ เทศนา และปฏิเวธทั้งหมดนี้ อันบุคคลผู้มี ปัญญาทราบทั้งหลาย มิใช่ผู้มีกุศลสมภารได้ก่อสร้างไว้ พึงหยั่งถึงได้ยากและ ที่พึงอาศัยไม่ได้ คุณมหาสมุทรอันสัตว์ทั้งหลายมีกระต่ายเป็นต้นหยั่งถึงได้ยาก ฉะนั้น. ก็พระกาลานี้ว่า

บัณฑิตพึงแสดงความต่างแห่งเทศนา

ศาสนา กถา และศึกษา ปหานะ คัมภีร์ภาพ

ในปิฎกเหล่านั้นตามสมควร ดังนี้

๑-๒ อภ. วิ. ๓๕/๓๕๕. ๓. สารตุถทีปนี. ๑/๑๒๒. อธิบายว่า ในความตรัสรู้ เป็นโลกิยะ และโลกุตระนั้น ความหยั่งรู้เป็นโลกิยะ มีธรรมมีวิชาเป็นต้นเป็นอารมณ์ มีสังขารมีอรรถ เป็นต้นเป็นอารมณ์ มีการให้เข้าใจธรรมและอรรถทั้งสองนั้นเป็นอารมณ์ ชื่อว่าความรู้รวมลงใน ธรรมเป็นต้น ตามสมควรแก่อรรถเป็นต้นโดยวิสัย. ส่วนความตรัสรู้เป็นโลกุตระนั้นมีนิพพาน เป็นอารมณ์ สัมปยุตด้วยมรรคมีการกำจัดความมงายในธรรม อรรถและบัญญัติตามที่กล่าวแล้ว ชื่อว่าความรู้รวมลงในธรรมเป็นต้นตามสมควรแก่อรรถเป็นต้น โดยความไม่มงาย.

เป็นอันข้าพเจ้าขยความแล้ว ด้วยคำเพียงเท่านี้

ส่วนในพระคานานี้ว่า

ภิกษุยอมถึงความต่างแห่งปริยัติก็ดี

สมบัติและวิบัติก็ดี อันใด ในปิฎกใดมีวินัย

ปิฎกเป็นต้น โดยประการใด บัณฑิตพึง

ประกาศความต่างแห่งปริยัติเป็นต้น แม้นั้น

ทั้งหมด โดยประการนั้น ดังนี้.

บัณฑิตพึงเห็นความต่างแห่งปริยัติ ๓ อย่าง ใน ๓ ปิฎกดังนี้ :-

[ปริยัติ ๓ อย่าง]

จริงอยู่ ปริยัติ ๓ คือ อลคัททูปมาปริยัติ ๑ นิสสรณัตถปริยัติ ๑

ภิกษาคาปริยัติ* ๑ ในปริยัติ ๓ อย่างนั้น ปริยัติใด อันบุคคลเรียนไม่ดี

คือเรียนเพราะเหตุมีการโต้แย้งเป็นต้น, ปริยัตินี้ ชื่อว่า ปริยัติเปรียบด้วยงูพิษ

ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนนุรุษ

ผู้มีความต้องการด้วยงูพิษ เที้ยวเสาะแสวงหางูพิษ เขาพึงพบงูพิษตัวใหญ่

พึงจับงูพิษนั้นที่ขาคหรือที่หาง งูพิษนั้นพึงแว้งกัดเขาที่มือหรือแขน หรือที่

อวัยวะน้อยใหญ่แห่งใดแห่งหนึ่ง เขาพึงถึงความตายหรือความทุกข์ปางตาย

ซึ่งมีการกัดนั้นเป็นเหตุ ข้อนั้นเพราะอะไรเป็นเหตุ ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะ

งูพิษเขาจับไม่ดี แม้นั้นใด ภิกษุทั้งหลาย ! โมฆนุรุษบางพวกในธรรมวินัย

นี้ก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมเล่าเรียนธรรมคือ สุตตะ เคยยะ เวชยาภระณะ

คานา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาตกะ อัญจรัมมะ เวทลละ พวกเขาครั้นเรียน

* วินยฎจกถา หน้า ๒๔ เป็น ภิกษาคาปริยัติ.

ธรรมนั้นแล้ว ย่อมไม่พิจารณาแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา ธรรมเหล่านั้นย่อมไม่ควรต่อการเพ่งพินิจแก่พวกเขา ผู้ไม่พิจารณาอรรถด้วยปัญญา พวกเขาเรียนธรรมมีการโต้แย้งเป็นอนิสงส์ และมีหลักการปนเพื่อว่าอย่างนี้เป็นอนิสงส์ และย่อมไม่ได้รับประโยชน์แห่งธรรมที่พวกกุลบุตรต้องประสงค์เล่าเรียน ธรรมเหล่านั้นที่เขาเรียนไม่ดี ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ ลี้กกาลนาน แก่โมฆบุรุษเหล่านั้น ข้อนั้นเพราะอะไรเป็นเหตุ ? คุก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนั้นเพราะธรรมทั้งหลายอันโมฆบุรุษเหล่านั้นเรียนไม่ดี^๑

อนึ่ง ปรัชติอันบุคคลเรียนดีแล้วคืองานอยู่ซึ่งความบริบูรณ์แห่งคุณ มีศีลขันธเป็นต้นนั้นแล เรียนแล้ว ไม่เรียนเพราะเหตุมีความโต้แย้งเป็นต้น, ปรัชตินี้ ชื่อว่าปรัชติที่มีประโยชน์ที่จะออกจากวิภวภาวะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายตรัสไว้ว่า ธรรมเหล่านั้น อันกุลบุตรเหล่านั้นเรียนดีแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขลี้กกาลนานแก่กุลบุตรเหล่านั้น ข้อนั้นเพราะอะไรเป็นเหตุ ? คุก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนั้นเพราะธรรมทั้งหลายอันกุลบุตรเหล่านั้นเรียนดีแล้ว^๒ ดังนี้.

ส่วนพระขีณาสพผู้มีขันธอันกำหนดรู้แล้ว มีกิเลสอันละแล้ว มีมรรคอันอบรมแล้ว มีธรรมอันไม่กำเริบแทงตลอดแล้ว มีนิโรธอันกระทำให้แจ้งแล้ว ย่อมเรียนซึ่งปรัชติใด เพื่อต้องการแก้แค้นดำรงซึ่งประเพณี เพื่อต้องการแก้แค้นตามรักษาซึ่งวงศ์ ปรัชตินี้ ชื่อว่าปรัชติของท่านผู้ประคองบุคคลัง.

[ภิกษุผู้ปฏิบัติใน ๓ ปีฎกได้ผลดีต่างกัน]

อนึ่ง ภิกษุผู้ปฏิบัติในพระวินัย อาศัยศีลสมบัติ ย่อมได้บรรลิวชิชา ๓ ก็เพราะตรัสจำแนกประเภทวิชิชา ๓ เหล่านั้นนั้นแลไว้ในพระวินัยนั้น. ผู้
๑-๒. ม. มู ๑๒/๒๖๘-๒๖๙.

ปฏิบัติในพระสูตร อาศัยสมาธิสมบัติย่อมได้บรรลุอภิญญา ๖ ก็เพราะตรัส
จำแนกประเภทอภิญญา ๖ เหล่านั้นไว้ในพระสูตรนั้น. ผู้ปฏิบัติในพระอภิธรรม
อาศัยปัญญาสมบัติ ย่อมได้บรรลุปฏิสัมภทา ๔ ก็เพราะตรัสจำแนกประเภท
ปฏิสัมภทา ๔ นั้น ไว้ในพระอภิธรรมนั้นนั่นเอง. ผู้ปฏิบัติในปิฎกเหล่านี้
ย่อมบรรลุสมบัติต่างกัน คือวิชา ๓ อภิญญา ๖ และปฏิสัมภทา ๔ นี้ตามลำดับ
ด้วยประการดังนี้.

[ผู้ปฏิบัติไม่ดีใน ๓ ปิฎกได้ผลเสียต่างกัน]

ก็ภิกษุผู้ปฏิบัติไม่ดีในพระวินัย ย่อมมีความสำคัญว่าหาโทษมิได้ ใน
ผัสสะทั้งหลายมีสัมผัสซึ่งรูปเป็นอุปาทินกะเป็นต้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้า
ตรัสห้ามแล้ว โดยความเป็นอาการเสมอกับด้วยสัมผัสซึ่งวัตถุมีเครื่องลาด
และผ้าห่มเป็นต้น ซึ่งมีสัมผัสเป็นสุข ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตแล้ว.
แม้ข้อนี้ต้องด้วยคำที่พระอรหันตเจ้าว่า เราย่อมรู้ทั่วถึงซึ่งธรรมอันพระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วโดยประการที่ว่า เป็นธรรมอันทำอันตรายได้อย่างไร
ธรรมเหล่านั้นไม่สามารถ เพื่อกระทำอันตรายแก่บุคคลผู้เสพอได้^๑ ดังนี้. ภิกษุ
นั้นย่อมถึงความเป็นผู้ทุศีล เพราะความปฏิบัติไม่ดีนั้น.

ภิกษุผู้ปฏิบัติไม่ดีในพระสูตร ไม่รู้ยู่ซึ่งอธิบายในพระบาลีมีอาทิว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีอยู่ หาได้อยู่ ดังนี้ ย่อมถือเอาผิด
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายตรัสว่า บุคคลมีธรรมอันตนถือผิดแล้ว ย่อม
กล่าวต่อเราทั้งหลายด้วย ย่อมขุดตนเองด้วย ย่อมได้ประสบบาปมิใช่บุญมาก
ด้วย^๒ ภิกษุนั้นย่อมถึงความเป็นผู้มีทิฏฐิผิด เพราะการถือมั่น.

๑. วิ. มหา. ๒/๔๓๔.

๒. ม. ม. ๑๒/๒๖๖.

ภิกษุผู้ปฏิบัติไม่ดีในพระอธิธรรม เล่นเกินไปซึ่งการวิจารณ์ธรรม
ย่อมคิดแม้ซึ่งเรื่องที่ไม่ควรคิด ย่อมถึงความฟุ้งซ่านแห่งจิต เพราะคิดซึ่งเรื่อง
ที่ไม่ควรคิดนั้น. ข้อนี้ต้องด้วยพระพุทธรพจน์ที่ตรัสไว้ว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย !
บุคคลคิดอยู่เรื่องที่ไม่ควรคิดเหล่านี้ ฟังเป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า
แห่งความลำบากใจ เรื่องที่ไม่ควรคิดเหล่านี้ ๔ ประการ อันบุคคลไม่ควรคิด*
ดังนี้. ภิกษุผู้ปฏิบัติไม่ดีในปิฎก ๓ เหล่านี้ ย่อมถึงความวิบัติต่างด้วยความเป็น
ผู้ทุศีล ความเป็นผู้มีทิฏฐิผิดและความฟุ้งซ่านแห่งจิตนี้ ตามลำดับ ด้วยประการ
ฉะนี้.

ถึงพระคาถาเมื่อนี้ว่า

ภิกษุยอมถึงซึ่งความต่างแห่งปริยัติ

กัถิ สมบัติและวิบัติกัถิ อันใด ในปิฎกใดมี

วินัยปิฎกเป็นต้น โดยประการใด บัณฑิต

พึงประกาศความต่างแห่งปริยัติเป็นต้น แม่-

นั้นทั้งหมดโดยประการนั้น ดังนี้

เป็นอันข้าพเจ้าขยายความแล้วด้วยคำเพียงเท่านี้. บัณฑิตครั้นทราบ
ปิฎกโดยประการต่าง ๆ อย่างนั้นแล้ว ก็ควรทราบพระพุทธรพจน์นั้นว่า มี ๓
อย่างด้วยอำนาจแห่งปิฎกเหล่านั้น.

[พระพุทธรพจน์มี ๕ นิกาย]

พระพุทธรพจน์มี ๕ ด้วยอำนาจแห่งนิกาย อย่างไร ? จริงอยู่
พระพุทธรพจน์นั้นทั้งหมดนั้นแล ย่อมมี ๕ ประเภท คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย
สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย (และ) ขุททกนิกาย

* อัง. จตุกก. ๒๑/๑๐๔.

[ทีฆนิกาย ๓๔ สูตร]

บรรณานิกายทั้ง ๕ นั้น ทีฆนิกายเป็นไฉน ? พระสูตร ๓๔ สูตร มีพรหมชาลสูตรเป็นต้น สงเคราะห์ (รวบรวม) เป็น ๓ วรรค ชื่อทีฆนิกาย.

นิกายใดมีพระสูตร ๓๔ สูตรถ้วน

สงเคราะห์เป็น ๓ วรรค , นิกายแรกนี้ อนุโลม

ตามเนื้อความ ชื่อว่าทีฆนิกาย.

ก็เพราะเหตุไร นิกายนี้ ท่านจึงเรียกว่า ทีฆนิกาย ? เพราะเป็นที่ประชุม และเป็นทีรวมแห่งพระสูตรทั้งหลายที่มีขนาดยาว. จริงอยู่ ที่ประชุม และที่รวมท่านเรียกว่า นิกาย ก็ในชื่อที่นิกายศัพท์ เป็นศัพท์บอกความประชุม และความรวมนี้ มีอุทาหรณ์ที่ควรสาธกทั้งทางศาสนาทั้งทางโลก มีอาทิอย่างนี้ ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เราขอมไม่เล็งเห็นแม่ซึ่งหมู่อันหนึ่งอัน ซึ่งงดงาม เหมือนหมู่อัตถ์ดิรัจฉานนี้ คือหมู่ปลวก หมู่อัตถ์เล็ก ๆ นะภิกษุทั้งหลาย ! บัณฑิตพึงทราบพจนารถ (ความหมายของคำ) ในความที่นิกายทั้ง ๔ แม้ที่เหลือ ชื่อนิกาย ด้วยประการฉะนี้

[มัชฌิมนิกายมี ๑๕๒ สูตร]

มัชฌิมนิกายเป็นไฉน? พระสูตร ๑๕๒ สูตร มีมูลปริยายสูตรเป็นต้น สงเคราะห์เป็น ๑๕ วรรค ซึ่งมีขนาดปานกลาง ชื่อมัชฌิมนิกาย.

นิกายที่มีพระสูตร ๑๕๒ สูตร จัดเป็น

๑๕ วรรค ชื่อว่ามัชฌิมนิกาย.

[สังยุตตนิกายมี ๓,๗๖๒ สูตร]

สังยุตตนิกายเป็นไฉน ? พระสูตร ๓,๗๖๒ สูตร มีโอชตรณสูตรเป็นต้น ตั้งอยู่ด้วยอำนาจแห่งสังยุตมีเทวดาสังยุตเป็นต้น ชื่อสังยุตตนิกาย.

นิกาย ที่มีพระสูตร ๗,๗๖๒ สูตร
ซึ่งรวบรวมหมวดสังยุต นี้ชื่อว่าสังยุตตนิกาย.

[อังกุตตรนิกายมี ๘,๕๕๗]

อังกุตตรนิกายเป็นไหน ? พระสูตร ๘,๕๕๗ มีจิตตปริยาทาน
สูตรเป็นต้น ที่ตั้งอยู่ด้วยอำนาจแห่งองค์หนึ่ง ๆ และเกินหนึ่ง ชื่ออังกุตตร-
นิกาย

ในอังกุตตรนิกาย นับจำนวนพระ-
สูตร ได้ดังนี้ คือ ๘,๕๕๗ สูตร

[ขุททกนิกายมี ๑๕ ประเภท]

ขุททกนิกายเป็นไหน ? เว้น ๔ นิกายเสีย พระพุทธพจน์ที่เหลือคือ
พระวินัยปิฎก พระอภิธรรมปิฎกทั้งหมด และพระบาลี ๑๕ ประเภท ที่แสดง
ไว้แล้วในตอนต้น มีขุททกปาฐะเป็นอาทิ ชื่อขุททกนิกาย ด้วยประการฉะนี้.

เว้นนิกายแม้ทั้ง ๔ มีที่ขมนิกายเป็น-
ต้นนั้นเสีย พระพุทธพจน์อื่นจากนั้น บัณฑิต
เรียกว่า ขุททกนิกาย ฉะนี้แล

พระพุทธพจน์มี ๕ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งนิกาย ดังพรรณนามา
ฉะนี้.

[พระพุทธพจน์มี ๘ อย่าง]

พระพุทธพจน์มี ๘ อย่าง ด้วยสามารถแห่งองค์อย่างไร ? จริงอยู่
พระพุทธพจน์นี้ทั้งหมดที่เดียว มี ๘ ประเภท คือ สุตตฺ เคยฺยะ เวยยาकरणะ
กาลา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္พุตตัมมะ เวทลลสะ.

[อธิบายพระพุทฺทพจน์มีองค์ ๕ ทีละองค์]

บรรดาพระพุทฺทพจน์ที่มีองค์ ๕ นั้น อุภโตวิภังค์ นิเทศ ชั้นธกะ
ปริวาร และพระสูตร มีมงคลสูตร รตนสูตร นาลกสูตร และตวฏกสูตร
เป็นต้น ในสุดตนิบาต และพระตถาคตพจน์ (พระดำรัสของพระตถาคต)
ที่มีชื่อว่าสูตรแม่อื่น ฟังทราบว่าเป็น พระสูตร.

พระสูตรที่มีคาถาแม่ทั้งหมด ฟังทราบว่าเป็น เคยยะ.

สกาลกวรรค (วรรคที่มีคาถา) แม่ทั้งสิ้น ในสังยุตตนิกาย ฟังทราบว่าเป็น
เคยยะ โดยเฉพาะ.

พระอภิธรรมปิฎกทั้งสิ้น พระสูตรที่ไม่มีคาถาปน และพระพุทฺทพจน์
แม่อื่น ที่ไม่ได้สงเคราะห์เข้า ด้วยองค์ ๘ ฟังทราบว่าเป็น เวยยาकरणะ.

ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา และคาถาล้วนๆ ที่ไม่มีชื่อว่าสูตร
ในสุดตนิบาต ฟังทราบว่าเป็น คาถา.

พระสูตร ๘๒ สูตร ที่ปฏิสังยุตติด้วยคาถาซึ่งสำเร็จด้วยโสมนัสสญาณ
ฟังทราบว่าเป็น อุทาน

พระสูตร ๑๑๐ สูตร ที่เป็นไปโดยนัยเป็นต้นว่า ข้านี้สมจริงดังคำที่
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้ว ฟังทราบว่าเป็น อิติวุตตกะ

ชาตก ๕๕๐ มีปณณกชาตกเป็นต้น ฟังทราบว่าเป็น ชาตกะ.

พระสูตร ที่ปฏิสังยุตติด้วยอัจฉริยะอัปภูตธรรมแม่ทั้งหมด ซึ่งเป็นไป
โดยนัยเป็นต้นว่า คุณอนภิกขุทั้งหลาย ! อัจฉริยะอัปภูตธรรม ๔ อย่าง เหล่านี้
ย่อมมีในพระอานนที่ ฟังทราบว่าเป็น อัปภูตธัมมะ.

๑. ขุ. อิติวุตตก. ๒๕/๒๒๕. ๒. ที. มหา. ๑๐/๑๘๒

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม ๑ ภาค ๑ - หน้าที่ 58

พระสูตรที่มนุษย์เป็นต้นถามแล้ว ได้ความรู้และความยินดีแม้ทั้งหมด มีจูเวทลลสูตร มหาเวทลลสูตร สัมมาทิฏฐิสูตร สักกปัญหาสูตร สังฆารภษณียสูตร และมหาปุณณมสูตรเป็นต้น ฟังทราบว่าเป็นว่า เวทลลละ.

พระพุทธพจน์มีองค์ ๘ ด้วยอำนาจแห่งองค์ ดังพรรณนามาจะนี้.

[พระพุทธพจน์มี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น]

พระพุทธพจน์มี ๘๔,๐๐๐ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งพระธรรมชั้นอย่างไร ? จริงอยู่ พระพุทธพจน์นั้นทั้งหมดเที่ยว มี ๘๔,๐๐๐ ประเภท ด้วยอำนาจแห่งพระธรรมชั้น ที่พระอานนทเถระแสดงไว้แล้วอย่างนี้ว่า

ข้าพเจ้าเรียนเอาพระธรรม จากพุทธ-

สำนัก ๘๒,๐๐๐ จากสำนักภิกษุ ๒,๐๐๐

พระธรรมที่เป็นไปในหทัยของข้าพเจ้า จึงมี

จำนวน ๘๔,๐๐๐ ดังนี้.

[วิธีคำนวณนับพระธรรมชั้นเฉพาะชั้นหนึ่ง ๆ]

บรรดาพระธรรมชั้น ๘๔,๐๐๐ นั้น พระสูตรที่มีอนุสนธิเดียวจัดเป็นหนึ่งพระธรรมชั้น. ในพระสูตรที่มีอนุสนธิมาก นับพระธรรมชั้นด้วยอำนาจแห่งอนุสนธิ. ในคาถาพันทั้งหลาย คำถามปัญหา (ข้อหนึ่ง) จัดเป็นหนึ่งพระธรรมชั้น, คำวิสันนา (ข้อหนึ่ง) จัดเป็นหนึ่งพระธรรมชั้น.

ในพระอภิธรรม การจำแนกคิกะทุกะแต่ละคิกะทุกะ และการจำแนกวารจิตแต่ละวารจิต จัดเป็นหนึ่งพระธรรมชั้น.

ในพระวินัย มีวัตถุ มีมาติกา มีบทภาษณีย์ มีอันตราบัติ มีอาบัติ มีอนาบัติ มีกำหนดคิกะ บรรดาวัตถุและมาติกาเป็นต้นเหล่านั้น ส่วนหนึ่ง ๆ ฟังทราบว่าเป็นพระธรรมชั้นอันหนึ่ง ๆ.

พระพุทธพจน์ (ทั้งหมด) มี ๘๔,๐๐๐ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งพระ-
ธรรมจันท์ ดังพรรณนามาจะนี้

[ปฐมสังคายนาจัดพระพุทธพจน์ไว้เป็นหมวด ๆ]

พระพุทธพจน์นั้น โดยนัยดังที่กล่าวมาแล้วอย่างนี้ โดยความไม่
ต่างกัน มีอย่างเดียว ด้วยอำนาจรส, โดยความต่างกัน มีประเภท ๒ อย่าง
เป็นต้น ด้วยอำนาจธรรมและวินัยเป็นอาทิ อันพระมหาเถระผู้เป็นคณะที่
ชำนาญ มีพระมหากัสสปเป็นประมุข เมื่อจะสังคายนาจึงกำหนดประเภทนี้ก่อน
แล้วร้อยกรองไว้ว่า นี่พระธรรม, นี่พระวินัย, นี่ปฐมพุทธพจน์, นี่มัชฌิม-
พุทธพจน์, นี่ปัจฉิมพุทธพจน์, นี่พระวินัยปิฎก, นี่พระสุตตันตปิฎก, นี่
พระอภิธรรมปิฎก, นี่ทีฆนิกาย, นี่มัชฌิมนิกาย, นี่สังยุตตนิคาย, นี่อังคุตตร-
นิกาย, นี่จุททนิกาย, นี้องค์ ๘ มีสุดตะเป็นต้น, นี่ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมจันท์.

ก็ท่านร้อยกรองประเภทตามที่กล่าวไว้แล้วนี้เท่านั้นอย่างเดียวหามิได้
ยังได้กำหนดประเภทที่ควรรวบรวมไว้แม้อื่น ๆ ซึ่งมีหลายชนิด มีอุทานสังคหะ
วัคคสังคหะ เปยฆลสังคหะ นิบาตสังคหะ เช่นเอกนิบาต และทุกนิบาต
เป็นต้น สังยุตตสังคหะและปัลลิสกสังคหะเป็นอาทิ ที่ปรากฏอยู่ในพระ-
ไตรปิฎก ได้ร้อยกรองอยู่ ๗ เดือนจึงสำเร็จ ด้วยประการจะนี้.

[พระพุทธศาสนาอาจตั้งอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี]

ก็ในเวลาจบการร้อยกรองพระพุทธพจน์นั้น มหาปฐพีเหมือนเกิด
ความปรามอภัยให้สาธุการอยู่ว่า พระมหากัสสปเถระ ทำพระศาสนาของ
พระพุทธพจน์นี้ให้สามารถเป็นไปได้อีกตลอดกาลประมาณ ๕,๐๐๐ พระวรรษา ดังนี้
ก็หวั่นไหวเอนเอียง สะเทือนสะท้านเป็นอเนกประการ จนถึงน้ำรองแผ่นดิน

เป็นที่สุด และอัครรรย์ทั้งหลายเป็นอันมากก็ได้ปรากฏมีแล้ว ด้วยประการฉะนี้.
ตั้งคติใดในโลก

ท่านเรียกว่า ปญจสตาสังคติ เพราะ

พระธรรมสังคาหเถระ ๕๐๐ รูปทำ, และ

เรียกว่า เถริกาสังคติ เพราะพระเถระ

ทั้งหลายนั้นแลทำแล้ว

สังคตินี้ ชื่อปฐมมหาสังคติ ด้วยประการฉะนี้.

เมื่อปฐมมหาสังคตินี้เป็นไปอยู่ ท่านพระมหากัสสป เมื่อจะถามถึง
พระวินัย (กะท่านพระอุบาลีเถระ) จึงถามถึงนิทาน ที่ท่านกล่าวไว้ในคำนี้ ว่า
ถามถึงวัตถุบ้าง ถามถึงนิทานบ้าง ถามถึงบุคคลบ้าง ดังนี้เป็นต้น ซึ่งเป็นที่
สุดแห่งคำมีอาทิอย่างนี้ว่า คู่ก่อนอาวุโส อุบาลี ! ปฐมปาราชิก พระผู้มี
พระภาคเจ้า ทรงบัญญัติแล้ว ณ ที่ไหน ? เป็นต้น คำนิทานนั้นท่านพระ
อุบาลีเถระ ประสงค์จะให้พิสดารตั้งแต่ต้น แล้วกล่าวถึงบุคคลเป็นต้น ที่บัญญัติ
วินัยปิฎก และเหตุที่บัญญัตินั้นแหละทั้งหมด จึงกล่าวไว้แล้ว.

[อธิบายความเริ่มต้นแห่งนิทานวินัย]

คำนิทาน (คำเริ่มต้น) ว่า เตน สมเยน พุฑุโธ ภควา เวรณุชาຍ
วิรติ* เป็นอาทิ บัณฑิตควรกล่าวไว้ทั้งหมด, เพราะคำเริ่มต้นนี้ ท่าน
พระอุบาลีเถระกล่าวไว้แบบนี้. ก็แลคำเริ่มต้นนั้น บัณฑิตควรทราบว่ ท่าน
พระอุบาลีเถระกล่าวไว้แล้วในคราวกระทำสังคายนาใหญ่ครั้งแรก. ก็ใจความ
แห่งบทนี้ว่า ก็คำนี้ใครกล่าวและกล่าวในกาลไหน เป็นต้น เป็นอันข้าพเจ้า
ประกาศแล้ว ด้วยลำดับแห่งคำเพียงเท่านี้. บัดนี้ ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยใน
บทว่า กล่าวไว้เพราะเหตุไร นี้ต่อไป :-

เพราะท่านพระอุบาลีนี้ ถูกพระมหากัสสปเถระถามถึงนิทานแล้ว
ฉะนั้น ท่านจึงได้กล่าวนิทานนั้นให้พิสดารแล้วตั้งแต่ต้น ด้วยประการฉะนี้.
คำเริ่มต้นนี้ บัณฑิตควรทราบ ว่า ท่านพระอุบาลีเถระ แม้เมื่อกล่าวในคราวทำ
สังคายนาใหญ่ครั้งแรกก็ได้กล่าวแล้วเพราะเหตุนี้ ด้วยประการฉะนี้. ก็ใจความ
แห่งบทมาติกาเหล่านี้ว่า **วุฑฺฒิ เยน ยทา ยสุมา** ดังนี้ เป็นอันข้าพเจ้า
ประกาศแล้ว ด้วยลำดับแห่งคำเพียงเท่านี้.

บัดนี้ เพื่อจะประกาศเนื้อความ แห่งบทมาติกาเหล่านี้ว่า **ชาริตฺ เยน
จาภุํ ยตุถ ปตฺติจฺจิตฺตฺยเจตเมตฺติ วตฺวา วิธิ** บัณฑิตจึงกล่าวคำนี้ไว้.

[พระมหาเถระมีพระอุบาลีเป็นต้นนำพระวินัยปิฎกสืบต่อมา]

ถามว่า ก็พระวินัยปิฎกนี้นั้น ซึ่งมีนิทานประดับด้วยคำมีอาทิอย่างนี้
ว่า **เตน สมฺเยน พุทฺโธ ภควา เวรฺยุชาเย วิหฺรติ** ดังนี้ ใครทรงไว้ ?
ใครนำสืบมา ? (และ) ตั้งมันอยู่แล้วในบุคคลไหน ? ข้าพเจ้าจะเฉลยต่อไป :-

พระวินัยปิฎกนี้ ท่านพระอุบาลีเถระจำทรงไว้ ต่อพระพักตร์ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ในเบื้องต้นก่อน. เมื่อพระตถาคตเจ้ายังไม่ปรินิพพาน
นั้นแล ภิกษุหลายพันรูป ต่างโดยได้อภิญา ๖ เป็นต้น จำทรงไว้ต่อจากท่าน
พระอุบาลีเถระนั้น เมื่อพระตถาคตเจ้าปรินิพพานแล้ว พระธรรมสังคายนเถระ
ทั้งหลาย มีพระมหากัสสปเป็นประมุข ก็จำทรงกันต่อมา.

บทมาติกาว่า **เกนาภุํ** นี้ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไป :-

ในชมพูทวีปก่อน พระวินัยนั้น นำสืบต่อมาโดยลำดับแห่งอาจารย์
ตั้งแต่ต้นแต่พระอุบาลีเถระ จนถึงสังคายนาครั้งที่ ๓ ในชมพูทวีปนั้นมีลำดับ
อาจารย์ดังต่อไปนี้ :-

พระเถระ ๕ องค์เหล่านี้คือ พระ-

อุบาลี ๑ พระทาสกะ ๑ พระโสณกะ ๑

พระติคคะ ๑ พระโมคคลีบุตรติสสะ ๑

ผู้มีชัยชนะพิเศษได้นำพระวินัยมาโดยลำดับ

ไม่ให้ขาดสาย ในสิริขมพูทวีป (ในทวีป

ชื่อขมพูอันเป็นสิริ) จนถึงสังคายนาครั้งที่ ๓.

[พระอุบาลีเถระเรียนพระวินัยปิฎกจากพุทธสำนัก]

ความพิสดารว่า ท่านพระอุบาลีเรียนเอวางศ์ ระเบียบประเพณี
พระวินัย ต่อพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วให้ตั้งอยู่ในหทัยของภิกษุ
เป็นอันมาก. จริ่งอยู่ บรรดาบุคคลผู้เรียนเอาวินัยวงศ์ ในสำนักของท่านนั้น
แล้วถึงความเป็นผู้ฉลาดสามารถในพระวินัย ผู้ที่เป็นปุถุชน พระโศดาบัน
พระสกทาคามี และพระอนาคามี กำหนดนับไม่ถ้วน ที่เป็นพระจีณาสพ
ได้มีจำนวน ๑,๐๐๐ รูป

[พระทาสกเถระเรียนพระวินัยปิฎกจากสำนักพระอุบาลีเถระ]

ฝ่ายพระทาสกเถระ ได้เป็นสัทธีวาริกของพระบาลีเถระนั้นนั่นเอง
ท่านได้เรียนเอา (พระวินัย) ต่อจากพระอุบาลีเถระ แล้วก็บอกสอนพระวินัย
(แก่ภิกษุเป็นอันมาก) เหมือนอย่างนั้น. ปุถุชนเป็นต้นผู้เรียนเอา (พระวินัย)
ในสำนักของพระเถระแม้นั้น แล้วถึงความเป็นผู้ฉลาดสามารถในพระวินัย
กำหนดนับไม่ถ้วน ที่เป็นพระจีณาสพได้มีจำนวนถึง ๑,๐๐๐ รูป.

[พระโสณกเถระเรียนพระวินัยปิฎกจากสำนักพระทาสกเถระ]

ส่วนพระโสณกเถระ ได้เป็นสัทธีวาริกของพระทาสกเถระ. แม้ท่าน
ก็เรียนเอา (พระวินัย) ต่อจากพระทาสกเถระ ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของตน

แล้วก็บอกสอนพระวินัย (แก่ภิกษุเป็นอันมาก) เหมือนอย่างนั้น. ปุณฺณ
เป็นต้นผู้เรียนเอา (พระวินัย) ในสำนักของท่านเมื่อนั้น แล้วถึงความเป็นผู้
ฉลาดสามารถในพระวินัย กำหนดนับไม่ถ้วน ที่เป็นพระจีฬาสพได้มีจำนวน
ถึง ๑,๐๐๐ รูปเช่นกัน

[พระลิตควเถระเรียนพระวินัยปิฎกจากสำนักพระโสณเถระ]

ฝ่ายพระลิตควเถระ เป็นสัททวิหาริกของพระโสณเถระ เรียนเอา
พระวินัย ในสำนักของพระเถระ แล้วได้เป็นผู้รับธุระของพระอรหันต์ ๑,๐๐๐
องค์. อนึ่ง ปุณฺณ พระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามีก็ดี
พระจีฬาสพก็ดี ผู้เรียนเอา (พระวินัย) ในสำนักของท่านนั้น แล้วถึงความเป็นผู้
ฉลาดสามารถในพระวินัย ก็กำหนดไม่ได้ว่า เท่านั้นร้อย หรือว่า เท่านั้นพัน.
ได้ยินว่า เวลานั้น ในชมพูทวีปได้มีการประชุมภิกษุมากมาย. อานุภาพของ
พระโมคคัลลิตตเถระ จักมีปรากฏชัดในคตยสังคายนา (ข้างหน้า). พระ
วินัยปิฎกนี้ พึงทราบว่ ชั้นแรกในชมพูทวีป นำสืบกันมาโดยลำดับแห่ง
อาจารย์นี้ จนสังคายนารั้งที่ ๗ ด้วยประการฉะนี้.

เริ่มเรื่องทุคยสังคายนา

ก็เพื่อรู้ทุคยสังคายนาแจ่มแจ้ง ควรทราบลำดับดังต่อไปนี้ จริงอยู่ในกาลใด

พระเถระทั้ง ๕๐๐ มีพระมหากัสสป
เป็นต้น ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว มีปัญญาอัน
รุ่งเรืองเหล่านั้น ครั้นสังคายนาพระสังฆกรรม
และยังพระสังฆกรรมให้รุ่งเรืองในที่ทั้งปวง
แล้วดำรงอยู่จนถึงที่สุดแห่งชีวิต ไม่มีอาลัย
สิ้นเชื้อดับไป เหมือนประทีปดับไปฉะนั้น

[ภิกษุชาววัชชีบุตรแสดงวัตถุ ๑๐ ประการ]

ในกาลนั้น เมื่อคืนและวันล่วงไปโดยลำดับ ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า
เสร็จปรินิพพานแล้วได้ ๑๐๐ ปี พวกภิกษุวัชชีบุตรชาวเมืองไพศาลี แสดง
วัตถุ ๑๐ ประการเหล่านี้ ในเมืองไพศาล คือ :-

กบปติ สิ่งศิโลณกบโป	กบปะว่า เก็บเกลือไว้ด้วยแขนงสั้น
กับบิณฑบาตที่ไม่เต็ม ก็ควร,
กบปติ ทวงกุลกบโป	กบปะว่า จะฉน โภชนะ ในวิกาล
เมื่อเงาค็อยไป ๒ องคุลี ก็ควร,
กบปติ ความนุตรกบโป	กบปะว่า ภิกษุตั้งใจว่าจะไปในละ-
แวกบ้าน ห้ามกัดแล้ว ฉน โภชนะ
ที่ไม่เป็นเดน ก็ควร,

- กบฺปติ อวาตกบฺโป กัปปะว่า จะแยกกันทำสังฆกรรมมี
อุโบสถเป็นต้น ในเสนาสนะต่างแห่ง
ในสีมาเดียวกัน ก็ควร,
- กบฺปติ อหุมตฺกบฺโป กัปปะว่า เมื่อตั้งใจว่าจะถือเอาอนุมัติ
ในเวลาทีพวกภิกษุผู้ยังไม่มา แล้ว
เมื่อเธอเหล่านั้นยังไม่ทันมา สงฆ์
เป็นวรรคจะทำกรรมนั้น แล้อนุมัติ
ภายหลัง ก็ควร,
- กบฺปติ อัจฉนฺกบฺโป กัปปะว่า ข้อที่อาจารย์และอุปัชฌาย์
เคยประพตฺติมา ย่อมควร,
- กบฺปติ อมตฺตกบฺโป กัปปะว่า ภิกษุฉันแล้ว ห้ามโภชนะ
แล้ว ฉันทมสคที่ยังไม่เป็นทฺธิ ซึ่ง
ไม่เป็นเคน ย่อมควร,
- กบฺปติ ชโลคิ ปาตุ ภิกษุจะดื่มสุราอย่างอ่อน ที่ยังไม่ถึง
เป็นน้ำเมา ก็ควร,
- กบฺปติ อทสํ นิสิตนํ ฝ่านิสิตนะที่ไม่มีชาย ก็ควร,
- กบฺปติ ชาตฺรุปรชตํ ทองและเงินควรแก่ภิกษุ*.

พระราชาทรงพระนามว่า กภาพาสก ผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้า
สุตฺตนาถ ได้ทรงเป็นฝักฝ่ายของพวกภิกษุวัชชีบุตรเหล่านั้นแล้ว.

[พระยสเถระได้ทราบเรื่องภิกษุวัชชีบุตรแสดงวัตถุ ๑๐ ประการ]

ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระยสกากัณฺฑบุตร เทียวจาริกไปในวัชชี
ชนบท ได้สดับว่า ข่าว่าพวกภิกษุวัชชีบุตร ชาวเมืองไพศาลีแสดงวัตถุ ๑๐

* วิ. จุล. ๓/๓๕๖.

ประการในเมืองไพศาลี ดังนี้ จึงดำริว่า ข้อที่เราได้ฟังความวิบัติแห่งพระศาสนา ของพระทศพลแล้ว จะพึงเป็นผู้มีความขวนขวายน้อยเสีย ไม่สมควรแก่เราเลย เอาละ เราจะข่มพวกอธรรมวาทีเสีย แล้วจะยกย่องธรรม ดังนี้ จึงได้ไป ทางเมืองไพศาลี.

ดังได้ยินมาว่า ท่านพระยสกาภิกษุบุตร พักอยู่ที่ภูฏาคารศาลา ใน ป่ามหาวนใกล้เมืองไพศาลีนั้น. ก็โดยสมัยนั้นแล พวกภิกษุวัชชีบุตรชาวเมือง ไพศาลี ใสน้ำให้เต็มถาดทองสัมฤทธิ์แล้วตั้งไว้ในท่ามกลางสงฆ์ในวันอุโบสถ นั้นกล่าวแนะนำอุบาสกอุบาสิกาชาวเมืองไพศาลี ผู้มาแล้ว ๆ อย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ ! ท่านทั้งหลายจงถวายรูปิยะแก่สงฆ์ กหาปณะหนึ่งก็ได้, กิ่งกหาปณะ ก็ได้, บาทหนึ่งก็ได้, มาสกหนึ่งก็ได้, กิจของสงฆ์ที่ต้องทำด้วยบริวาร จักมี ดังนี้*.

คำทั้งปวงควรเล่าจนถึงคำว่า ก็วินัยสังคินี ได้มีภิกษุ ๙๐๐ รูป ไม่หย่อนไม่เกิน, เพราะฉะนั้น วินัยสังคินีท่านจึงเรียกว่า สัตตสติกา.

ก็ภิกษุด้านสองแสนรูป ซึ่งท่านพระยสกาภิกษุบุตร ชักชวนได้ ประชุมกันในสันนิบาตนี้. วัตถุประสงค์ ๑๐ ประการเหล่านั้น ท่านพระเรวตะเป็นผู้ถาม พระสัพพทามีเถระ เป็นผู้วิสันหาพระวินัย วินิจฉัยเสร็จในท่ามกลางภิกษุ เหล่านั้น, อธิกรณ์เป็นอันระงับเสร็จแล้ว.

[คัดเลือกพระเถระทำทุดิยสังคายนาค่าได้ ๙๐๐ รูป]

ภายหลังพระเถระทั้งหลาย ปรึกษากันว่า พวกเราจักสังคายนาศระ ธรรมและพระวินัยอีก ดังนี้ จึงได้คัดเลือกภิกษุ ๙๐๐ รูปผู้ทรงพระไตรปิฎก บรรลุปฏิสัมภทา แล้วนั่งประชุมกันที่วาฬการามใกล้เมืองไพศาลี ชำระมลทิน

* วิ. จุฎ. ๗/๓๕๖.

แห่งพระศาสนาทั้งปวง ได้สังคายนาพระธรรมและวินัยทั้งหมด ด้วยอำนาจปิฎก
นิกาย อังค และธรรมชั้นซ้ำอีก เช่นเดียวกับที่พระมหากัสสปเถระสังคายนา
แล้วนั้นแล.

สังคีติโคในโลกล

ท่านเรียกว่า สัตตตตสังคีติ เพราะ

พระเถระ ๗๐๐ รูปทำ, และเรียกว่า ทุคฺติ-

สังคีติ เพราะเทียบสังคีติที่ทำก่อน

สังคีตินี้ทำอยู่ ๘ เดือนจึงสำเร็จ ด้วยประการฉะนี้.

ก็แลสังคีตินี้

อันพระเถระเหล่าใดร้อยกรองไว้แล้ว

บรรดาพระเถระเหล่านั้น พระเถระที่ปรากฏ*

คือ พระสัพพกามี ๑ พระสาพหะ ๑ พระ

เรวตะ ๑ พระขุชโชภิตะ ๑ พระยสะ ๑

พระสาณสัมภุตตะ ๑ เหล่านี้ เป็นสัททวิहारิก

ของพระอานนทเถระ เคยเห็นพระตถาคต

พระสุমনะ ๑ พระวาสภคามี ๑, ๒ รูปนี้

บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นสัททวิहारิกของ

พระอนูรุทธะ เคยเห็นพระตถาคต ก็แล

พระเถระทั้งหลายผู้ทำสังคายนาครั้งที่ ๒

ทุก ๆ รูปเป็นผู้ปลงภาระแล้ว เสร็จกิจแล้ว

หาอาสวะมิได้ ดังนี้แล.

จบทุคฺติสังคีติเท่านี

* ฎีกาสารัตถทีปนี เป็น เศสุ วิสุสุตา ๑/๑๗๒ แม้ในอรรถโยชนาก็เป็นเช่นนี้.

เรื่องระหว่างทุติยตติยสังคายนา

พระเถระทั้งหลายเหล่านั้น ครั้นสังคายนาทุติยสังคีตินี้อย่างนั้นแล้ว จึงตรวจดูว่า แม้อินอนาคตเสนียค (เสียนหนาม) เห็นปานนี้ จักเกิดขึ้นแก่ พระศาสนาหรือหนอแล ? แล้วได้เห็นเหตุนี้ว่า ในปีที ๑๘ ต่อจาก ๑๐๐ ปี แต่ปีนี้ไป พระราชาทรงพระนามว่าพระเจ้าธรรมมาโสภ จะทรงอุบัติขึ้นใน พระนครปาฏลีบุตร ครอบครองราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งสิ้น ท้าวเธอจักทรง เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วจักยังลาภและสักการะเป็นอันมากให้เป็นไป, ในครั้งนั้น พวกเดียรถีย์ผู้ปรารถนาลาภและสักการะ จักบวชในพระศาสนา แล้วแสดงทิวลิปของตน เสนียคใหญ่ จักเกิดขึ้นในพระศาสนา ด้วยอาการอย่างนี้.

[ติสสมหาพรหมจักแก้ความเลื่อมพระศาสนาในอนาคต]

ครั้งนั้นพระเถระเหล่านั้นได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เมื่อเสนียคนั้น เกิดขึ้นแล้ว พวกเราจักทันเห็นหรือไม่หนอ ? ลำดับนั้นพระเถระทั้งหมด นั้นแล ทราบความที่ตนเป็นผู้ไม่ทันเห็น (เหตุการณ์) ในเวลานั้น จึงคิดว่า ใครเล่าหนอ ! จักเป็นผู้สามารถให้อธิกรณ์นั้นระงับได้ แล้วได้ตรวจดู มนุษยโลก และเทวโลกชั้นกามาจรทั้งสิ้น ก็มีได้เห็นใคร ๆ ได้เห็นแต่ท้าว- มหาพรหมชื่อติสสะในพรหมโลก ผู้มีอายุยังเหลือน้อย ใด้อบรมมรรคเพื่อ บังเกิดในพรหมโลกชั้นสูงขึ้นไป. พระเถระทั้งหลายเหล่านั้น ครั้นเห็นแล้ว จึงได้มีความดำริดังนี้ว่า ถ้าพวกเราพึงทำความอุตสาหะ เพื่อต้องการให้พรหม นั้นเกิดในมนุษยโลกไซ้, พรหมนั้นก็จักถือปฏิสนธิในเรือนของโมคคลี-

พราหมณ์แน่นอน. และต่อจากนั้นก็จักถูกเล่าโลมด้วยมนต์แล้วออกบวช, ครั้น
ติสสotarกนั้นบวชแล้วอย่างนี้ เล่าเรียนพระพุทธพจน์ทั้งสิ้น เป็นผู้ได้บรรล
ปฏิบัติสมาธิ จักย้ายพวกเดียรถีย์ วินิจฉัยข้อธรรมนั้นแล้ว เชิดชูพระศาสนา.

[พวกพระเถระไปเชิดชูติสสมหาพรหมให้มาเกิดในมนุษยโลก]

พระเถระเหล่านั้นไปยังพรหมโลก แล้วได้กล่าวคำนี้กะท้าวติสส-
มหาพรหมว่า คุณก่อนสหายผู้ Nirutt ุข ! ในปีที ๑๘ ถัดจาก ๑๐๐ ปี แต่เนืไป
เสนียดอย่างใหญ่จักเกิดขึ้นในพระศาสนา, และพวกเราได้ตรวจดูมนุษยโลก
และเทวโลกชั้นฉกามาจรทั้งสิ้น ก็มีได้เห็นใคร ๆ ผู้สามารถ เพื่อจะเชิดชู
พระศาสนาได้, ค้นดูตลอดพรหมโลกจึงได้พบท่านผู้เจริญ, ดังพวกข้าพเจ้า
ขอโอกาส ท่านสัตบุรุษ ! ขอท่านจงให้ปฏิญญา (แก่พวกข้าพเจ้า) เพื่อเกิด
ในมนุษยโลก แล้วเชิดชูพระศาสนาของพระทศพลเถิด.

[ติสสมหาพรหมรับปฏิญญามาเกิดในมนุษยโลก]

เมื่อพระเถระทั้งหลาย กล่าวเชิดชูอย่างนั้นแล้ว ท้าวมหาพรหมจึง
ดำริว่า ได้ยินว่า เราจักเป็นผู้สามารถเพื่อชำระเสนียดซึ่งจะเกิดขึ้นในพระศาสนา
แล้วเชิดชูพระศาสนา ดังนี้ แล้วเป็นผู้หรรษาเร่งรีบตั้งใจ ได้ให้ปฏิญญา
รับว่า ดีละ. พระเถระทั้งหลายพิจารณากิจที่ควรทำนั้นในพรหมโลกเสร็จแล้ว
ก็พากันกลับมาอีก.

[พวกพระเถระลงทัณฑ์กรรมแก่พระสติกวะและพระจันทวัชชี]

ก็โดยสมัยนั้นแล พระเถระทั้ง ๒ รูปคือ พระสติกวะเถระ และพระ
จันทวัชชีเถระ ยังเป็นพระนวกะอยู่. พระเถระเหล่านั้น เป็นกิกษุหนุ่ม
ทรงพระไตรปิฎก บรรลุปฏิบัติสมาธิ สิ้นอาสวะแล้ว เป็นสัทธาวิหริกของ

พระโสณกะ. พระเถระทั้ง ๒ รูป ไม่ได้มาร่วมระงับอธิการณนั้น. พระเถระทั้งหลาย จึงกล่าวว่า คุณก่อนอาวุโส ! พวกท่านหาได้เป็นผู้ร่วมคิดของพวกเราในอธิการณนี้ไม่, เพราะเหตุนั้น ทัณฑกรรมนี้จึงมีแก่พวกท่าน คือ ท้าวมหาพรหมชื่อติสสะ จักถือปฏิสนธิในเรือนของโมคคลีพราหมณ์, บรรดาท่านทั้งสอง รูปหนึ่งจงชักนำท้าวติสสมหาพรหมนั้นมาบวช, รูปหนึ่งจงให้เรียนพระพุทธรจน์ ดังนี้

พระเถระแม่เหล่านั้นทุก ๆ รูป มี
พระสัพพกามีเป็นต้น เป็นผู้มฤตธรรมาก
รุ่งเรืองแล้วในโลก ดำรงอยู่จนตลอดอายุ
แล้วก็ปรินิพพาน เหมือนกองไฟลุกโชติช่วง
ดับไปแล้วฉะนั้น พระเถระชื่อแม่เหล่านั้น
สิ้นอาสวะแล้ว ถึงความเป็นผู้ชำนาญ
แตกฉานในปฏิสัมภิกา ครั้นทำทุกขสังคายนา
ชำระพระศาสนาให้หมดจด ทำเหตุเพื่อ
ความเจริญแห่งพระสัทธรรม แม่ในอนาคต
แล้ว ก็เข้าถึงอำนาจแห่งความเป็นผู้ไม่เที่ยง
เป็นของลามก ก้าวล่วงได้โดยยากอย่างนี้
แล้ว ก็ควรพากเพียร เพื่อบรรลุมตบตบที่
เป็นบทยั่งยืน ดังนี้แล.

พรรณนาทุกขสังคีติ เป็นอันจบลงแล้วโดยอาการทั้งปวง ด้วยลำดับคำเพียงเท่านี้.

เริ่มเรื่องตติยสังคายนา

[ติสสมหาพรหมเกิดในมนุษยโลก]

แม่ติสสมหาพรหมแด เคลื่อนจากพรหมโลกแล้ว ได้ถือปฏิสนธิ
ในเรือนของโมคคลีพราหมณ์. ฝ่ายพระสิททวเถระ จำเดิมแต่ติสสมหาพรหม
นั้นถือปฏิสนธิ ก็เข้าไปบิณฑบาตยังเรือนของพราหมณ์ตลอด ๗ ปี. แม้วันหนึ่ง
ท่านก็ไม่ได้ข้าวต้มสุกสักวันหนึ่งกระบวยหรือข้าวสวยสักว่าหนึ่งทัพพี. ก็โดยลวงไป
ถึง ๗ ปี ในวันหนึ่งท่านได้เพียงคำพูดว่า นิมนต์โปรดข้างหน้าเถิด เจ้าข้า !

[พราหมณ์ผู้บิดาของติสสมหาพรหมพบพระสิททวเถระ]

ในวันนั้นนั่นเอง แม้พราหมณ์ทำกิจที่ควรทำบางอย่างภายนอกบ้าน
แล้ว เดินกลับมา ก็พบพระเถระที่ทางสวน จึงเรียนถามว่า บรรพชิตผู้เจริญ !
ท่านได้มายังเรือนของกระผมแล้วหรือ ?

พระเถระ. เออ รูปได้ไปแล้ว พราหมณ์ !

พราหมณ์. ท่านได้อะไรบ้างหรือ ?

พระเถระ. เออ ได้ พราหมณ์ !

พราหมณ์นั้น ไปถึงเรือแล้วถามว่า ใครได้ให้อะไร ๆ แก่บรรพชิต
นั้นบ้างหรือ ?

พวกชนในเรือนตอบว่า ไม่ได้ให้อะไร ๆ.

[โมคคลีพราหมณ์คอยจับมุสาของพระเถระ]

ในวันที่ ๒ พราหมณ์นั่งอยู่ที่ประตูเรือนนั่นเอง ด้วยคิดว่า วันนี้
เราจักข่มขีบรรพชิตด้วยการกล่าวเท็จ. ในวันที่ ๒ พระเถระก็ไปถึงประตูเรือน

ของพราหมณ์. พราหมณ์พอเห็นพระเถระ ก็พูดอย่างนี้ว่า วานนี้ ท่านไม่ได้
อะไร ๆ ในเรือนของกระผมเลย ก็บอกว่า ได้ การกล่าวเท็จควรแก่ท่าน
หรือหนอ ?

พระเถระ พูดว่า พราหมณ์ ! ในเรือนของท่าน ข้าพเจ้าไม่ได้แม้
เพียงคำพูดว่า นิมนต์โปรดช้างหน้าเถิด ดังนี้ ถึง ๗ ปี วานนี้ได้เพียงคำพูด
ว่า นิมนต์โปรดช้างหน้าเถิด เมื่อเป็นเช่นนั้น ข้าพเจ้าจึงได้พูดอย่างนี้ หมาย
เอาการปฏิสันถารนั้น.

[โมคคลีพราหมณ์เลื่อมใสในพระเถระ]

ฝ่ายพราหมณ์คิดว่า สมณะเหล่านี้ ได้แม้เพียงการปฏิสันถารก็ยัง
สรรเสริญว่า ได้ (ถ้า) ได้ของที่ควรเคี้ยว ควรบริโภคอะไรอย่างอื่นแล้ว
ทำไมจักไม่สรรเสริญเล่า. พราหมณ์เลื่อมใสอย่างนี้แล้ว จึงสั่งให้ถวายศึกษา
ทัฬหีหนึ่ง และกับข้าวที่ควรแก่ภิกษานั้นจากภัตที่เขาจัดไว้เพื่อตน แล้วเรียนว่า
ท่านจักได้ภิกษาชนิดนี้ทุก ๆ เวลา ดังนี้. จำเดิมแต่วันรุ่งขึ้น พราหมณ์นั้น
ได้เห็นความสงบเรียบร้อยของพระเถระผู้เข้าไปอยู่ ก็ยิ่งเลื่อมใสขึ้น แล้วขอร้อง
พระเถระเพื่อต้องการให้ทำภักตกิจในเรือนของตน ตลอดกาลเป็นนิตย์. พระเถระ
รับนิมนต์แล้ว ก็ได้ทำภักตกิจทุกวัน ๆ เมื่อจะกลับ ก็ได้แสดงพระพุทธรูป
บ้างเล็กน้อย จึงกลับไป.

[พระเถระเริ่มสนทนาปราศรัยกับติสสมาณพ]

มาณพเมื่อนั้นแล มีอายุได้ ๑๖ ปีเท่านั้น ก็ได้ถึงฝั่งแห่งไตรเพท.
คนอื่นใคร ๆ จะนั่งหรือนอนบนอาสนะหรือที่นอนของสัตว์ผู้บริสุทธซึ่งมาจาก
พรหมโลก ย่อมไม่ได้. เวลาใด ติสสมาณพนั้นไปเรือนของอาจารย์, เวลานั้น

พวกคนใช้ ก็เอาผ้าขาวคลุมเตียงและตั้งของเขาห้อยไว้. พระเถระดำริว่า บัดนี้ เป็นกาลที่จะให้มานพพบได้ และเราก็มานานแล้ว, ทั้งการพูดจาอะไร ๆ กับมานพก็ได้เกิดขึ้น, เอาเถิด บัดนี้การพูด (กับมานพนั้น) จักเกิดขึ้นได้ เพราะอาศัยบัลลังก์ (ของเขา) ด้วยอุบายอย่างนี้. ท่านจึงไปเรือน (ของมานพนั้น) แล้วอธิษฐานให้อาสนะอะไร ๆ อย่างอื่นในเรือนนั้นไม่ปรากฏ ยกเว้น แต่บัลลังก์ของมานพ. คนในเรือนของพราหมณ์เห็นพระเถระแล้ว เมื่อไม่เห็นที่นั่งอะไร ๆ อย่างอื่น ก็ได้ปลุกบัลลังก์ก็ของมานพ ถวายพระเถระ. พระเถระก็นั่งบนบัลลังก์. ฝ่ายมานพแลก็กลับมาจากรีเอนของอาจารย์ ในขณะที่นั้นนั่นเอง เห็นพระเถระนั่งอยู่บนบัลลังก์ของตน ก็โกรธ เสียใจ จึงพูดว่า ใครให้บุบัลลังก์ของข้าพเจ้าแก่สมณะ ? พระเถระทำกัตติจเสร็จแล้ว เมื่อมานพมีความคร่ำยสงบลงแล้ว จึงได้พูดอย่างนี้ว่า คุณก่อนมานพ ก็ท่านรู้มนต์อะไร ๆ บ้างหรือ ?

มานพเรียนว่า ข้าแต่บรรพชิตผู้เจริญ ! ในเวลานี้ เมื่อกระผมไม่รู้มนต์, คนอื่นใครเล่าจึงจะรู้ได้ ดังนี้แล้ว ก็ (ย่อน) ถามพระเถระว่า ก็ท่านเล่า รู้มนต์หรือ ?

พระเถระ พูดว่า จงถามเถิด มานพ ท่านถามแล้ว อาจจะได้รู้ได้.

[ติสสมานพถามปัญหาเกี่ยวกับพระเถระ]

ครั้งนั้นแล มานพได้ถามพระเถระในข้อนี้ที่เป็นปม (ลึกลับซับซ้อน) ซึ่งมีอยู่ในพระไตรเพทพร้อมทั้งนิมิต्तศาสตร์^๑ เกฏฐศาสตร์^๒ พร้อมทั้งอักษร

๑. นิมิต्तศาสตร์ ว่าด้วยชื่อสิ่งของต้นไม้เป็นต้น. ๒. เกฏฐศาสตร์ ว่าด้วยกิริยาเป็นประโยชน์แก่กวี.

ประเภทมีอิติहाส^๑ เป็นที่ห้า ซึ่งมานพเอง แม้ทั้งอาจารย์ของเขาก็ไม่เห็นช่วยตนเอง.

พระเถระแม้ตามปกติก็เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งไตรเพท และบัดนี้ก็ได้บรรลุ ปฏิสัมภिता เพราะเหตุนี้ ในการแก้ปัญหาเหล่านั้น จึงไม่หนักสำหรับท่าน, ดังนั้น ท่านจึงแก้ปัญหาเหล่านั้น ในขณะที่นั่นนั่นเอง แล้วได้พูดกะมานพว่า คุณก่อนมานพ ท่านถามเรามากพอแล้ว คราวนี้แม้เราก็จะถามปัญหากะเธอสักข้อหนึ่ง เธอจักพยากรณ์แก่เราไหม ?

มานพเรียนว่า ข้าแต่บรรพชิตผู้เจริญ ! จงถามเถิด ขอรับกระผม จักแก้.

[พระสีกวเถระถามปัญหากับมานพ]

พระเถระ จึงถามปัญหานี้ ในจิตตมกว่า จิตของบุคคลใดเกิดขึ้นอยู่ไม่ดับ จิตของบุคคลนั้น จักดับ ไม่เกิดขึ้น ก็อีกอย่างหนึ่ง จิตของบุคคลใด จักดับ ไม่เกิดขึ้น จิตของบุคคลนั้น เกิดขึ้นอยู่ไม่ดับ^๒ ? ดังนี้.

มานพ ไม่สามารถจะกำหนด (ข้อปัญหา) ทั้งเบื้องบนหรือเบื้องต่ำได้ จึงเรียนถามว่า ข้าแต่บรรพชิตผู้เจริญ ! นี้เชื่อมั่นต่ออะไร ? พระเถระ นี้ชื่อ พุทฺทมณต์ มานพ !

มานพ. ท่านผู้เจริญ ! ก็ท่านอาจให้พุทฺทมณต์นี้ แก่กระผมได้ไหม ?

พระเถระ. อาจให้แก่บุคคลผู้ถือบรรพชิตอย่างที่เราถือ มานพ !

[ติสสมานพขออนุญาตมารดาบิดาบวชเพื่อเรียนมนต์]

ต่อจากนั้น มานพเข้าไปห้ามารดาบิดาแล้วพูดว่า บรรพชิตรูปนี้ ย่อมรู้พุทฺทมณต์ และท่านก็ไม่ให้แก่ผู้ที่ไม่บวชอยู่ในสำนักของท่าน กระผม จักบวชในสำนักของท่านนั้น แล้วเรียนเอามนต์.

๑. อิติहाส ชื่อหนังสือว่าด้วยพงศาวดารยี่ดยาว มีการตฤทฐเป็นต้น อันกล่าวประพันธ์ไว้แต่กาลก่อน

๒. อภิ. ยมก. ๓๕/๑

คราวนั้น มารดาบิดาของเขา สำคัญอยู่ว่า ลูกของเราแม่บวชแล้ว
จงเรียนมนต์เถิด ครั้นเรียนแล้ว ก็จกกลับมาบ้านอีก ดังนี้ จึงอนุญาตว่า
จงเรียนเถิด ลูก !

พระเถระ บอกรรณฐาน คืออาการ ๓๒ ก่อนแล้วให้เด็กบรรพชา.
ติสสสามเณรนั้น ทำปริกรรมในกรรมฐานนั้นอยู่ ต่อกาลไม่นานนักก็ดำรงอยู่
ในโศคาปัตติผล.

[พระเถระส่งสามเณรติสสไปยังสำนักพระจันทวัชชีเถระ]

ลำดับนั้น พระเถระดำริว่า สามเณร ดำรงอยู่ในโศคาปัตติผลแล้ว
บัดนี้ เธอไม่ควรจะเคลื่อนจากพระศาสนา ก็ถ้าเราจะสอนกรรมฐานแก่เธอ
ให้ยิ่งขึ้นไป เธอก็จะพึงบรรลुเป็นพระอรหันต์ จะพึงเป็นผู้มีความขวนขวาย
น้อย เพื่อจะเรียนพระพุทฺธพจน์, บัดนี้ ก็เป็นเวลาที่จะส่งเธอไปยังสำนักของ
พระจันทวัชชีเถระ.

ลำดับนั้น พระเถระ ก็พูดกะสามเณรนั้นว่า มาเถิด สามเณร !
เธอจงไปยังสำนักของพระเถระ เรียนเอาพระพุทฺธพจน์เถิด จงถามถึงความ
ไม่มีโรคตามคำสั่งของเรา, และจงเรียนอย่างนี้ว่า พระอุปัชฌายะ (ของกระผม)
ส่งกระผมมายังสำนักของใต้เท้า ขอรับ ! เมื่อท่านถามว่า พระอุปัชฌายะของ
เธอชื่ออะไร ? พึงเรียนว่า ชื่อพระสิคคะขอรับ ! เมื่อท่านถามว่า ข้าพเจ้า
ชื่ออะไร ? พึงเรียนอย่างนี้ว่า พระอุปัชฌายะของกระผม รู้จักชื่อของใต้เท้า
ขอรับ !

[สามเณรติสสะไปอยู่ในสำนักของพระจันทวัชชีเถระ]

สามเณรติสสะ รับว่า คีละ ขอรับ ! แล้วกราบไหว้ทำประทักษิณ
พระเถระแล้ว เดินทางไปยังสำนักของพระจันทวัชชีเถระโดยลำดับ ไหว้แล้ว
ได้ขึ้นอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

พระเถระ ถามว่า สามเณร ! เธอมาจากไหน ?

สามเณร พระอุปัชฌายะส่งกรรมมายังสำนักของใต้เท้า ขอรับ

พระเถระ พระอุปัชฌายะของเธอ ชื่ออะไร ?

สามเณร ชื่อพระสิกควเถระ ขอรับ !

พระเถระ ข้าพเจ้าชื่ออะไร ?

สามเณร พระอุปัชฌายะของกรรมรู้จักชื่อของใต้เท้า ขอรับ !

พระเถระ จงเก็บบาตรและจีวรเสีย ในบัดนี้เถิด.

สามเณร คีละ ขอรับ !

[สามเณรติสสะปฏิบัติกิจวัตรตามระเบียบพระวินัย]

สามเณร เก็บบาตรและจีวรแล้ว ในวันรุ่งขึ้น ก็ปิดกวาดบริเวณ
แล้วเข้าไปตั้งน้ำฉันและไม้ชำระฟันไว้.

พระเถระปิดกวาดสถานที่ที่สามเณรกวาดซ้ำอีก เหน้มนั้นทิ้งแล้วนำน้ำ
อื่นมาไว้ และนำไม้ชำระฟันนั้นออกเสีย แล้วถือเอาไม้ชำระฟันอื่น. พระ-
เถระทำอยู่อย่างนี้ถึง ๗ วัน ในวันที่ ๗ จึงถาม (สามเณร) ซ้ำอีก. สามเณร
ก็เรียนท่านซ้ำอีก เช่นกับที่กล่าวมาแล้วในก่อนนั้นแล.

[พระจันทวัชชีเถระให้สามเณรติสสะเรียนพระพุทฺธพจน์]

พระเถระ รู้ได้คือว่า พราหมณ์คนนี้ เป็นผู้ว่าง่ายหนอ จึงถามว่า
เธอมาเพื่อประสงค์อะไร ?

สามเณรเรียนว่า เพื่อประสงค์จะเรียนพระพุทธพจน์ ขอรับ !

พระเถระตั้งว่า เชอจงเรียนในบัดนี้เถิด สามเณร ! จึงเริ่มให้เรียนพระพุทธพจน์ ตั้งแต่วันรุ่งขึ้นไป.

[สามเณรติสสะเรียนพระพุทธพจน์พร้อมทั้งอรรคถา]

ติสสะ ทั้งที่ยังเป็นสามเณรเที่ยว เรียนเอาพระพุทธพจน์ทั้งหมดพร้อมทั้งอรรคถา เว้นพระวินัยปิฎก. ก็ในเวลาอุปสมบทแล้วยังไม่ได้พรรษาเลย ได้เป็นติปิฎกธร (ผู้ทรงไตรปิฎก). พระอาจารย์และพระอุปัชฌายะมอบพระพุทธพจน์ทั้งสิ้นไว้ในมือของพระโมคคัลลินุตรติสสะเถระแล้ว ดำรงอยู่ตราบเท่าอายุ ปรีณิพพาน.

ฝ่ายพระโมคคัลลินุตรติสสะเถระ เจริญกรรมฐานแล้วบรรจุเป็นพระอรหันต์ ในสมัยต่อมา บอกสอนพระธรรมและพระวินัยแก่ภิกษุเป็นอันมาก.

[พระราชประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราช]

ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าพินทุสารมีพระราชโอรส ๑๐๑ พระองค์ พระเจ้าอโศก ทรงสั่งให้สำเร็จโทษพระราชโอรสเหล่านั้นเสียทั้งหมด ยกไว้แต่เจ้าติสสะกุมาร ผู้ร่วมพระมารดาเดียวกันกับพระองค์. ท้าวเธอเมื่อสั่งให้สำเร็จโทษ ยังมีได้ทรงอภิเษกเลย ครองราชย์อยู่ถึง ๔ ปี ต่อล่วงไปได้ ๔ ปี ในปีที ๑๘ ถัดจาก ๒๐๐ ปี แต่ปีปรีณิพพานของพระตถาคตมา จึงทรงถึงการอภิเษกเป็นเอกราช ในชมพูทวีปทั้งสิ้น.

[พระราชอำนาจแผ่ไปเบื้องบนเบื้องต่ำประมาณ ๑ โยชน์]

ก็ด้วยอำนาจแห่งการทรงอภิเษกของท้าวเธอ พระราชฤทธิ์ทั้งหลายเหล่านี้ ได้มาแล้ว. พระราชอำนาจแผ่ไปภายใต้มหาปฐพีประมาณหนึ่งโยชน์ ในอากาศเบื้องบน ก็เหมือนกัน.

พระราชามีพระศรัทธาเกิดแล้วในพระศาสนา ได้ทรง (แบ่ง) น้ำ ๘ หม้อ จากน้ำดื่ม ๑๖ หม้อ ที่พวกเทวดานำมาจากสระอินดาตวันละ ๘ หาบ ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้ทรงพระไตรปิฎก ประมาณ ๖๐ รูป (วันละ) ๒ หม้อ พระราชทานแก่พระนางอสนิมิตตา ผู้เป็นพระอัครมเหสี (วันละ) ๒ หม้อ พระราชทานแก่เหล่าสตรีนักฟ้อน หนึ่งหมื่นหกพันนาง (วันละ) ๒ หม้อ ทรงใช้สอยด้วยพระองค์เอง (วันละ) ๒ หม้อ. กิจคือการชำระพระราชทนต์และการชำระฟันทุก ๆ วัน ของพระราชามเหสีของเหล่าสตรีนักฟ้อนหนึ่งหมื่นหกพันนาง และของภิกษุประมาณ หกหมื่นรูป ย่อมสำเร็จได้ด้วยไม้ชำระฟันชื่อนาคลดา อันสนิทอ่อนนุ่มมีรส ซึ่งมียูในป่าหิมพานต์ที่เทวดาทั้งหลายนั่นเองนำมาถวายทุก ๆ วัน.

อนึ่ง เทวดาทั้งหลาย นำมะขามป้อมที่เป็นพระโอสถ สมอที่เป็น พระโอสถ และมะม่วงสุกที่มีสีเหมือนทอง ซึ่งสมบุรณ์ด้วยกลิ่นและรส มาถวาย แต่พระราชารองคั่นั้นทุก ๆ วันเหมือนกัน ยังได้นำพระภุชยาทรง พระภุษา ห่ม เบญจพรรณ ผ้าเช็ดพระหัตถ์ที่มีสีเหลือง และน้ำทิพย์บานจากสระฉัททันต์ มาถวายทุกวันเหมือนอย่างนั้น.

ส่วนพญานาคทั้งหลายก็นำเครื่องพระสุคนธ์สำหรับसनานพระเศียร พระสุคนธ์สำหรับไล่พระวรกาย ผ้ามีสีคล้ายดอกมะลิ ที่มีได้ทอด้วยด้าย เพื่อ เป็นพระภุชยาห่ม และยาหยอดพระเนตรที่มีค่ามาก จากนาคพิภพมาถวายแต่ พระราชารองคั่นั้นทุก ๆ วันเช่นกัน.

นกแขกเต้าทั้งหลาย ก็คาบข้าวสาลีเกี้ยวพันเกวียนที่เกิดเอง ในสระ ฉัททันต์นั้นแล มาถวายทุก ๆ วัน. หนูทั้งหลาย ก็เกล็ดข้างเหล่านั้นให้หมด แกลบและรำ. ข้าวสารที่หักแม่เมลิ็ดเดียวก็ไม่มี. ข้าวนี้แล ถึงความเป็น

พระกระยาหารเสวยแห่งพระราชา ในที่ทุกสถาน. ตัวสิ่งทั้งหลาย ก็ทำน้ำผึ้ง.
พวกหมี่ ก็ผ่าพินที่โรงวัว. พวกนกการเวกก็บินมาร้องส่งเสียงอย่างไพเราะ
ทำพิธีกรรมถวายแด่พระราชา.

[พระเจ้าอโศกรับสั่งพญาภานุคเนรมิตพระพุทธรูปให้ดู]

* พระราชาผู้ทรงประกอบแล้วด้วยฤทธิ์เหล่านี้ วันหนึ่งทรงใช้สัง-
ขลิกพันธ์ อันกระทำด้วยทอง ให้นำพญานาคนามว่า กาพะ มีอายุตลอด
กัปหนึ่ง ผู้ใดพบเห็นพระรูปของพระพุทธรูปเจ้าทั้ง ๔ พระองค์เชิญให้ชนคนเหนือ
บัลลังก์ อันควรค่ามาก ภายได้เสวตฉัตร ทรงกระทำการบูชา ด้วยดอกไม้
ทั้งที่เกิดในน้ำ ทั้งที่เกิดบนบก หลายร้อยพรรณและด้วยสุวรรณบุปผา ทรง
แวดล้อมด้วยนางพื่อน ๑๖,๐๐๐ ผู้ประดับแล้วด้วยอสังการทั้งปวงโดยรอบ
ตรัสว่า เชิญท่านกระทำพระรูปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงยังจักร คือ
พระสัทธรรมอันประเสริฐให้หมุนไป ทรงพระญาณอันหาที่สุดมิได้ ให้ถึงคลอง
แห่งดวงตาเหล่านี้ของข้าพเจ้าก่อนเกิด ดังนี้ ทอดพระเนตรพระพุทธรูปอัน
พญานาคนามว่า กาพะ นั้นเนรมิตแล้ว ประหนึ่งว่าพื้นน้ำอันประดับแล้วด้วย
ดอกกมล อุบล และปทุมทริกซึ่งเยี่ยมบาน ปานประหนึ่งว่าแผ่นฟ้า อันปราว-
พรายด้วยความระยิบระยับด้วยการพวยพุ่งแห่งขำรัศมีของกลุ่มคารา เพราะ
ความที่พระพุทธรูปนั้น ทรงมีพระสิริด้วยพระมหาปฐิสลักษณ์ ๓๒ ประการ
ประดับแล้วด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ ซึ่งบังเกิดแล้วด้วยอำนาจแห่งบุญ
อันพรรณรายทั่วพระสรีระทั้งสิ้น งดงามด้วยจอมพระเศียรอันเจิดฉายด้วยพระ
เกตุมาลา ซึ่งปราศจากมลทินสีต่าง ๆ ประหนึ่งยอดแห่งภูเขาทอง อันแวดว
ด้วยสายรุ้งและสายฟ้า อันกลมกลืนกับแสงเงิน เป็นประหนึ่งจตุคดิ่งดวงตา

* องค์การศึกษาแผนกบาลีแปลสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๐๕.

แห่งคณะพรหมทวยเทพมวลมนุษย์ฝูงนาค และหมู่ยักษ์ เพราะพระพุทธรูป นั้นมีความแพรวพราวด้วยความฉวีเฉียนแห่งพระรัศมีอันแผ่ออกข้างละวาวล้อมรัศมีอันวิจิตรด้วยสีมีสีเขียวสีเหลืองสีแดงเป็นต้น ได้ทรงกระทำการบูชา อันได้นามว่า บูชาด้วยดวงตา ตลอด ๗ วัน.

[พระเจ้าอโศกไม่ทรงเลื่อมใสนักบวชนอกศาสนา]

ได้ยินว่า พระราชาทรงรับการอภิเษกแล้ว ได้ทรงนับถือลัทธิพาเหียร ปาสัณณะ^๑ ตลอดเวลา ๓ ปีทีเดียว. ในปีที ๔ จึงได้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา. ได้ยินว่า พระเจ้าพินทุสารพระชนกของพระราชาพระองค์นั้น ได้ทรงนับถือพวกพราหมณ์. ท้าวเธอได้ทรงตั้งนิตยภัตไว้ แก่พวกพราหมณ์ และ แก่ตาปะขาวและปริพาชกเป็นต้น ผู้ถือลัทธิปาสัณณะอันเป็นของประจำชาติ พราหมณ์มีประมาณหกแสนคน. แม้พระเจ้าอโศก ก็ทรงถวายทานที่พระชนก ให้เป็นไปแล้วในภายในบุรีของพระองค์เหมือนอย่างนั้น ในวันหนึ่ง ได้ประทับ ยืนอยู่ที่สีหบัญชร ได้ทอดพระเนตรเห็นพวกพราหมณ์เหล่านั้น ผู้กำลังบริโภค (อาหาร) ด้วยมารยาทที่เห็นห่างจากความสงบเรียบร้อย ไม่มีความสำรวม อินทรีย์ ทั้งไม่ได้รับฝึกหัดอิริยาบถ (กิริยามารยาท) จึงทรงดำริว่า การที่เรา ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วให้ทานเช่นนี้ในเขตที่เหมาะสมจึงควร ครั้นทรงดำริ อย่างนี้แล้ว จึงตรัสเรียกพวกอำมาตย์ว่า ไปเถิด พนาย ! พวกท่านจงนำสมณะ และพราหมณ์ของตน ๆ ผู้สมมติกันว่าดี มายังภายในพระราชวัง เราจักถวาย ทาน. พวกอำมาตย์ทูลรับพระราชโองการว่า ดิละ พระเจ้าข้า ! แล้วก็ได้นำ นักบวชนอกศาสนามีตาปะขาว ปริพาชก อาชีวก และนิครนถ์เป็นต้นนั้น ๆ มาแล้วทูลว่า ขอเดชะได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ! ท่านเหล่านี้เป็นพระอรหันต์

๑. ปาสัณณะ คือลัทธิที่ถือผิด หรือเจ้าลัทธิผู้ถือผิด แปลตามรูปศัพท์ว่า ลัทธิข้างบ่วง คือ บ่วงคล้องจิตสัตว์ มีอยู่ ๒ คือ ตัณหาปาสะ บ่วงคือตัณหา ๑ ทิฏฐิปาสะ บ่วงคือทิฏฐิ ๑.

ของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย. เวลานั้น พระราชาทรงรับสั่งให้ปูลาดอาสนะ ทั้งสูงและต่ำไว้ในพระราชวัง แล้วรับสั่งว่า เชิญเข้ามาเถิด จึงทรงเชิญ พวกนักบวชผู้มาแล้ว ๆ ว่า เชิญนั่งบนอาสนะที่สมควรแก่ตน ๆ เถิด ดังนี้. บรรดานักบวชเหล่านั้น บางพวกนั่งบนตั่งภัทรบิฐ บางพวกก็นั่งบนตั่งแผ่นกระดาน. พระราชาทอดพระเนตรเห็นกิริยาที่นั่งนั้นแล้ว ก็ทรงทราบได้ว่า นักบวชเหล่านั้นไม่มีธรรมที่เป็นสาระในภายในเลย ได้ถวายของควรแก่ยวควร บริโภคที่ควรแก่นักบวชเหล่านั้นแล้ว ก็ทรงส่งกลับไป.

เมื่อกาลเวลาล่วงไปอยู่อย่างนั้น วันหนึ่ง พระเจ้าอโศกประทับยืนอยู่ที่สีหบัญชร ได้ทอดพระเนตรเห็นนิโครธสามเณร ผู้ฝึกฝนคุ้มครองตน มีอินทรีย์สงบ สมบูรณ์ด้วยอริยาบถ กำลังเดินผ่านไปทางพระลานหลวง.

[ประวัตินิโครธสามเณร]

ถามว่า ก็ชื่อนิโครธนี้ คืออะไร ? แก้วว่า นิโครธนี้เป็นพระโอรสของสุมนราชกุมาร ผู้เป็นพระเชษฐโอรสของพระเจ้าพินทุसार. ในเรื่องนั้น มีอนุப்புพิภพาดังต่อไปนี้ :-

ดังไม้สัดับมาว่า ในเวลาที่พระเจ้าพินทุसार (ผู้พระชนก) ทรงทูลพลภาพันนั้นแล (ทรงพระประชวรหนัก) อโศกกุมาร ได้สละราชสมบัติในกรุงอุชเชนี ที่ตนได้แล้ว เสด็จกลับมาขีดยาพระนครทั้งหมดไว้ในเงื้อมมือของตน แล้วได้จับสุมนราชกุมารไว้. ในวันนั้นเอง พระเทวีชื่อสุมนา ของสุมนราชกุมาร ได้ทรงพระครรภ์แก่เต็มที่แล้ว. พระนางสุมนาเทวีนั้นปลอมเพศนี้ เดินมุ่งไปสู่อำนาจคนจันฑาลแห่งใดแห่งหนึ่งในที่ไม่ไกล ได้ทรงสดับเสียงของเทวดา ผู้สิงอยู่ที่ต้นนิโครธแห่งใดแห่งหนึ่ง ในที่ไม่ไกลจากเรือนของหัวหน้าหมู่บ้าน

คนจันทาล ซึ่งกล่าวเชิญอยู่ว่า ข้าแต่พระแม่เจ้าสุมนา ! ขอจงเสด็จเข้ามา
ทางนี้เถิด ก็ได้เสด็จเข้าไปใกล้เทวดานั้น. เทวดาได้นิรมิตศาลาหลังหนึ่ง
ด้วยอานุภาพของตน แล้วได้ถวายว่า ของพระแม่เจ้า จงประทับอยู่ที่ศาลา
หลังนี้เถิด. พระเทวินันได้เสด็จเข้าไปสู่ศาลาหลังนั้นแล้ว. ในวันที่พระนาง
เสด็จเข้าไปถึงนั่นเอง ก็ประสูติพระโอรส. เพราะเหตุที่พระโอรสนั้น อัน
เทวดาผู้สิงอยู่ที่ต้นนิโครธรักษาไว้ พระนางเทวินัน จึงทรงขนานพระนามว่า
นิโครธ. หัวหน้าหมู่บ้านคนจันทาลได้สำคัญพระเทวินัน เป็นคุุจฉาแห่งนาย
ของตน ตั้งแต่วันที่ตนได้พบเห็น จึงได้ตั้งขอปฏิบัติประจำไว้. พระราชธิดา
ได้ประทับอยู่ ณ สถานที่นั้นสิ้น ๗ ปี. ฝ่ายนิโครธกุมาร ก็มีชนมาอายุได้ ๗ ปี
แล้ว.

[นิโครธกุมารบวชสำเร็จเป็นพระอรหันต์พระชนม์ ๗ ปี]

ในครั้งนั้น พระเถระรูปหนึ่ง ชื่อมหาวรุณเถระ เป็นพระอรหันต์
ได้เห็นความถึงพร้อมแห่งเหตุของทารก ได้พิจารณาคิดว่า บัดนี้ ทารกมี
ชนมาอายุได้ ๗ ปี, เป็นกาลสมควรที่จะให้เขาบวชได้ จึงทูลพระราชธิดาให้
ทรงทราบ แล้วให้นิโครธกุมารนั้นบวช. ในเวลาปลงผมเสร็จนั่นเอง พระกุมาร
ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์. วันหนึ่งนิโครธสามเณรนั้น ได้ชำระร่างกายแต่
เช้าตรู่ ทำอาจารยวัตรและอุปัชฌายวัตรเสร็จแล้ว ถือเอาบาตรและจีวร คิดว่า
เราจะไปยังประตูเรือนของโยมมารดา แล้วก็ออกไป. ก็นิवासสถานแห่งโยม
มารดาของนิโครธสามเณรนั้น ต้องเดินเข้าไปยังพระนคร ทางประตูด้านทิศ
ทักษิณ ผ่านท่ามกลางพระนครไปออกทางประตูด้านทิศปราจีน. ก็โดยสมัยนั้น
พระเจ้าอโศกธรรมราช ทรงเสด็จจงกรมอยู่ที่สีหบัญชร ผินพระพักตร์ไปทาง
ทิศปราจีน. ขณะนั่นเอง นิโครธสามเณร ผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจสงบ ทอด

สายคุประมาณชั่วแอก เดินไปถึงพระลานหลวง. เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้า จึงได้กล่าวไว้ว่า วันหนึ่งพระเจ้าอโศกประทับยืนอยู่ที่สีหบัญชร ได้ทอด พระเนตรเห็นนิโครธสามเณร ผู้ฝึกฝนคัมภีร์ครองตน มีอินทรีย์สงบ สมบูรณ์ ด้วยอิริยาบถ กำลังเดินผ่านไปทางพระลานหลวง ดังนี้.

[พระเจ้าอโศกทรงเลื่อมใสนิโครธสามเณร]

ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว พระราชาได้ทรงพระรำพึง ดังนี้ว่า ชนแม่ทั้งหมดนี้ มีจิตฟุ้งซ่าน มีส่วนเปรียบเหมือนมดที่วิ่งพล่านไป, ส่วน ทารกคนนี้ ไม่มีจิตฟุ้งซ่าน, การมองดู การเลี้ยวดู การคู้แขน และการ เขยิบแขนของเขางามยิ่งนัก, ภายในของทารกคนนี้ น่าจักมีโลกุตระธรรม แน่นอน ดังนี้ พร้อมกับการทอดพระเนตรเห็นของพระราชานั้นเอง พระ- หฤทัยก็เลื่อมใสในสามเณร, ความรักก็ได้ตั้งขึ้น. ถ้ามว่า เพราะเหตุไร ? แก้วว่าเพราะได้ยินว่า แม้ในกาลก่อน ในเวลาทำบุญ นิโครธสามเณรนี้ ได้เป็นพ่อค้าผู้เป็นพี่ชายใหญ่ของพระราชา.

สมจริงดังคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ว่า

ความรักนั้น ย่อมเกิดเพราะเหตุ ๒

อย่าง คือ เพราะการอยู่ร่วมกันในภพก่อน ๑

เพราะการเกื้อกูลกันในปัจจุบัน ๑ เหมือน

อุบลและปทุมเป็นต้นที่เหลื่อ เมื่อเกิดในน้ำ

ย่อมเกิดได้เพราะอาศัยเหตุ ๒ ประการ คือ

น้ำและเปือกตมฉะนั้น*.

* ชุ. ขา. ๒๗/๕๑. ตทฎจกถา. ๓/๓๑๓.

[พระเจ้าโศกมหาราชรับสั่งให้นิมนต์สามเณรเข้ามา]

ลำดับนั้น พระราชาทรงเกิดความรัก มีความนับถือมาก (ในสามเณรนั้น) จึงทรงสั่งพวกอำมาตย์ไปว่า พวกเธอจงนิมนต์สามเณรนั้นมา. ท้าวเธอทรงรำพึงว่า อำมาตย์เหล่านั้น มัวชักช้าอยู่ จึงทรงส่งไปอีก ๒-๓ นายว่า จงให้สามเณรนั้นรีบมาเถิด. สามเณรได้เดินไปตามปกติของตนนั่นเอง. พระราชาตรัสว่า ท่านทราบอาสนะที่ควรแล้ว นิมนต์นั่งเถิด. สามเณรนั้นเหลียวดูข้างโน้นข้างนี้แล้วคิดว่า บัดนี้ ไม่มีภิกษุเหล่านี้ จึงเดินเข้าไปใกล้บัลลังก์ ซึ่งยกเสวตฉัตรกันไว้ แล้วแสดงอาการแต่พระราชา เพื่อต้องการให้ทรงรับบาตร. พระราชาทรงทอดพระเนตรเห็นสามเณรนั้นกำลังเดินเข้าไปใกล้บัลลังก์นั้นแล จึงทรงดำริว่า วันนี้เอง สามเณรรูปนี้ จักเป็นเจ้าของราชมณเฑียรนี้ในบัดนี้ สามเณรถวายบาตรที่พระหัตถ์พระราชา แล้วขึ้นนั่งบนบัลลังก์. พระราชาทรงน้อมถวายอาหารทุกชนิดคือข้าวต้ม ของควรเคี้ยว และข้าวสอย ที่เขาเตรียมไว้เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ (แก่สามเณรนั้น). สามเณรรับอาหารพอยังอรรถภาพของตนให้เป็นไปเท่านั้น.

[พระเจ้าโศกมหาราชตรัสถามข้อธรรม]

ในที่สุดกตกิจ พระราชา ตรัสถามว่า พ่อเณรรู้พระโอวาทที่พระศาสดาทรงประทาน แก่พวกพ่อเณรหรือ ?

สามเณร ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! อาคมภาพ ย่อมรู้โดยเอกเทศ (เท่านั้น).

พระราชา ทรงรับสั่งว่า พ่อเณร ! ขจงแสดงโอวาทที่พ่อเณรรู้นั้น แก่โยมบ้าง.

สามเณร ทูลรับว่าได้มหาบพิตร ! ดังนี้แล้ว ได้กล่าวอัปมาทวรรค
ในธรรมบท ตามสมควรแก่พระราชา เพื่อประโยชน์แก่การอนุโมทนา.
พระราชาก็ทรงสดับว่า

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย,

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย*

ดังนี้ เป็นต้น

ก็ทรงรับสั่งว่า พ่อเณร ! จงยังธรรมเทศนาที่ข้าพเจ้าได้รู้แล้วให้จบ
ไว้ก่อน ดังนี้

[พระเจ้าอโศกมหาราชถวายนิคยภัตสามเณรเป็นทวีคูณ]

ในอวสานแห่งการอนุโมทนา พระราชาทรงรับสั่งว่า พ่อเณร ! โยม
จะถวายธูวภัต แก่พ่อเณร ๘ ที่.

สามเณร ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! อาตมภาพ จะถวายธูวภัต
เหล่านั้น แก่พระอุปัชฌายะ (ของอาตมภาพ).

พระราชาก็ตรัสถามว่า พ่อเณร ! ผู้ที่ชื่อว่าอุปัชฌายะนี้ ได้แก่คน
เช่นไร ?

สามเณร ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! ผู้ที่เห็นโทษน้อยใหญ่ แล้ว
ตักเตือน และให้ระลึก ชื่อว่าพระอุปัชฌายะ.

พระราชาก็ทรงรับสั่งว่า พ่อเณร ! โยมจะถวายภัต ๘ ที่ แม้อื่นอีก
แก่พ่อเณร.

สามเณร ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! อาตมภาพ จะถวายภัต
เหล่านั้น แก่พระอาจารย์ (ของอาตมภาพ).

* ช. ๕. ๒๕/๑๘.

พระราชารัตถ์ถามว่า พ่อเณร ! ผู้ที่ชื่อว่าพระอาจารย์นี้ ได้แก่คน
เช่นไร ?

สามเณร ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! ผู้ที่ให้อันเตวาสิ และ
สัตถิวินัยิก ตั้งอยู่ในธรรมที่ควรศึกษา ในพระศาสนา นี้ ชื่อว่าพระอาจารย์.

พระราชารัตถ์รับสั่งว่า ดีละ พระเณร ! โยมจะถวายภัต ๘ ที่แม่อื่นอีก
แก่พ่อเณร.

สามเณร ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! อาตมภาพ จะถวายภัต
เหล่านั้น แก่พระภิกษุสงฆ์.

พระราชารัตถ์ถามว่า พ่อเณร ! ผู้ที่ชื่อว่าภิกษุสงฆ์นี้ ได้แก่คน
เช่นไร ?

สามเณร ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! บรรพชาและอุปสมบทของ
อาจารย์และอุปัชฌายะของอาตมภาพ และบรรพชาของอาตมภาพ อาศัยหมู่
ภิกษุใด หมู่ภิกษุนั้น ชื่อว่าภิกษุสงฆ์.

พระราชารัตถ์ทรงพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง แล้วทรงรับสั่งว่า
พ่อเณร ! โยมจะถวายภัต ๘ ที่แม่อื่นอีก แก่พ่อเณร.

สามเณร ทูลรับว่า ดีละ ในวันรุ่งขึ้นได้พาเอาภิกษุ ๓๒ รูป เข้าไป
ยังภายในพระราชวัง ฉันทัดดาหาร.

[พระเจ้าอโศกมหาราชถวายนิยตภัตแก่ภิกษุหกแสนรูป]

พระราชารัตถ์ทรงปวารณาว่า ภิกษุ ๓๒ รูปแม่อื่น พร้อมทั้งพวกท่าน
จงรับภิกษา พรุ้งนี้เถิด ดังนี้แล้ว ทรงให้เพิ่มภิกษุมามากขึ้นทุกวัน ๆ โดยอุบาย
นั้นนั่นแล ไตทรงตัดกัณฑ์ของพวกนักบวชนอกศาสนา มีพราหมณ์และปริพาชก

เป็นต้น ตั้งหกแสนคนเสียแล้วได้ทรงตั้งนิตยภัตไว้สำหรับภิกษุหกแสนรูป
ในภายในพระราชนิเวศน์ เพราะความเลื่อมใสที่เป็นไปในพระนิโครธเถระ*
นั่นเอง, ฝ่ายพระนิโครธเถระ ก็ให้พระราชฯ พร้อมทั้งบริษัทดำรงอยู่ใน
ไตรสรณคมน์ และเบญจศีล ทำให้เป็นผู้มีความเลื่อมใสไม่ไหวหวั่น ด้วยความ
เลื่อมใสอย่างปลุกขณ แล้วให้ดำรงมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนา

[พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างวัด และเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ แห่ง]

พระราชฯ ทรงรับสั่งให้นายช่างสร้างมหาวิหาร ชื่อว่าอโศการาม
แล้วก็ทรงตั้งภัตไว้เพื่อถวายภิกษุหกแสนรูปอีก และทรงรับสั่งให้สร้างพระ
วิหาร ๘๔,๐๐๐ หลัง ซึ่งประดับด้วยพระเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ ไว้ในพระนคร
๘๔,๐๐๐ แห่ง ท่วมพุกทวิปทั้งสิ้น โดยความชอบธรรมนั่นเอง หาใช้โดย
ไม่ชอบธรรมไม่

ได้ยินว่า ในวันหนึ่ง พระราชฯ ทรงถวายมหาทานที่อโศการาม
ประทับนั่งอยู่ในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งนับได้ประมาณหกแสนรูป ทรง
ปวารณาสงฆ์ ด้วยปัจจัย ๔ แล้วตรัสถามปัญหานี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! ชื่อว่า
พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว มีประมาณไร ? พระสงฆ์
ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! ชื่อว่าพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง
แล้วนั้น ว่าโดยองค์ มีองค์ ๘ ว่าโดยขันธ มี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ.
พระราชฯ ทรงเลื่อมใสในพระธรรม แล้วทรงรับสั่งว่า เราจักบูชาพระธรรมขันธ
แต่ละขันธด้วยวิหารแต่ละหลัง ๆ ดังนี้ ในวันเดียวเท่านั้น ได้ทรงสละ
พระราชทรัพย์ถึง ๘๖ โกฏิ แล้วได้ทรงบังครับพวกอำมาตย์ว่า ไปเถิดพนาย !
พวกท่านเมื่อให้สร้างวิหารในนครแต่ละนคร จงให้สร้างพระวิหาร ๘๔,๐๐๐

* พระนิโครธเถระ ก็คือนิโครธสามเณรนั่นเอง.

หลัง ไว้ในพระนคร ๘๔,๐๐๐ นครเถิด ดังนี้ ส่วนพระองค์เองได้ทรงเริ่ม
การทำงานเพื่อประโยชน์แก่อโศกมหาวิหาร ในอโศการาม. พระสงฆ์ได้ให้
พระเถระชื่อว่าอินทุตเถระ ผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สิ้นอาสวะแล้ว
เป็นนวกัมมาธิภูฏายี.* พระเถระได้ยังการงานที่ยังไม่สำเร็จนั้น ๆ ให้แล้วเสร็จ
ด้วยอานุภาพของตน. พระเถระได้ให้การสร้างพระวิหารสำเร็จลง ๓ ปีแม้
ด้วยอานุภาพอย่างนั้น.

[พระเจ้าอโศกมหาราชทรงทำการฉลองพระวิหาร]

ข่าวสารจากทุก ๆ นคร ได้มาถึงวันเดียวกันนั่นเอง. พวกอำมาตย์
ได้กราบทูลแด่พระราชว่า ขอเดชะ พระวิหาร ๘๔,๐๐๐ หลังจากสร้างเสร็จแล้ว.
พระราช ทรงแรับสั่งให้เที่ยวตีกลองประกาศทั่วพระนครว่า ล่วงไป ๗ วัน
แต่วันนี้ จักมีการฉลองพระวิหาร ขอให้ประชาชนทั้งหมด จงสมათานองค์ศีล
๘ เตรียมการฉลองพระวิหาร ทั้งภายในพระนคร และภายนอกพระนคร
ล่วงไป ๗ วัน แต่การฉลองพระวิหารนั้น พระราชาแวดล้อมด้วยหมู่เสนามี
องค์ ๔ นับได้หลายแสน ซึ่งแต่ตัวด้วยเครื่องอสังการทุกอย่าง เสด็จเที่ยวชม
พระนคร ทิมหาชนผู้มีความอุตสาหะประสงค์ดกแต่งพระนคร ได้ตกแต่ง
ประดับประดาแล้ว ให้เป็นเหมือนมีความสว่างยิ่งกว่าสิริ แห่งราชธานีชื่อ
อมรวดี ในเทวโลก เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระวิหาร ได้ประทับยืนอยู่
ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์. ก็ภิกษุที่ประชุมกันในขณะนั้นมีประมาณ ๘๐ โกฏิ.
ก็แลพวกนางภิกษุณีมีประมาณเก้านแสน. บรรดาภิกษุเหล่านั้น เฉพาะ
ภิกษุผู้เป็นพระจีณาสพนับได้ประมาณแสนรูป. ภิกษุจีณาสพเหล่านั้น ได้มี
ความวิตกข้อนี้ว่า ถ้าพระราชจะพึงทอดพระเนตรเห็นอธิการ (ทานอันยิ่ง)

* นวกัมมาธิภูฏายี คือผู้ดูแลควบคุมงานก่อสร้างใหม่.

ไม่มีส่วนเหลือของพระองค์ ก็จะพึงเสื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ต่อจากนั้น จึงได้ทำปาฏิหาริย์ ชื่อว่าโลกวิวรรณ์ (คือการเปิดโลก).

[พระเจ้าอโศกมหาราชทอดพระเนตรเห็นทั่วทั้งชมพูทวีป]

พระราชฯ ประทับยืนอยู่ที่โอศคารามนั้นแล ทรงเหลียวดูตลอดทั้ง ๔ ทิศ ได้ทอดพระเนตรเห็นชมพูทวีป ซึ่งมีมหาสมุทรเป็นที่สุดโดยรอบ และ พระวิหาร ๘๔,๐๐๐ หลัง ที่รุ่งโรจน์อยู่ด้วยการบูชาในการฉลองพระวิหารอย่าง โอฬาร.

ท้าวเธอเมื่อทอดพระเนตรดูสมบัตินั้น ก็ทรงประกอบด้วยปีติปราโมทย์ อย่างโอฬาร ทรงพระดำริว่า ก็มีอยู่หรือที่ปีติปราโมทย์เห็นปานนี้ เคยเกิดขึ้น แก่ใคร ๆ อื่นบ้าง? จึงตรัสถามภิกษุสงฆ์ว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ! ใน พระศาสนาของพระทศพลโลกนาถเจ้าของเราทั้งหลาย มีใครบ้าง ได้สละบริจาค อย่างมากมาย การบริจาคของใครเล่ายิ่งใหญ่. ภิกษุสงฆ์ได้มอบการวิสัชนา ปัญหาที่พระราชฯตรัสถาม ให้เป็นหน้าที่ของท่านโมคคัลลิตตฤคติสสเถระ. พระเถระถวายพระพรว่า มหาบพิตร! ขึ้นชื่อว่าผู้ถวายปัจจัย ในพระศาสนาของ พระทศพลเช่นกับพระองค์ ในเมื่อพระตถาคตเจ้าแม้ยังทรงพระชนม์อยู่ ไม่มี ใครเลย พระองค์เท่านั้น ทรงมีการบริจาคยิ่งใหญ่.

[พระเจ้าอโศกยังไม่เป็นทายาทแห่งพระศาสนา]

พระราชฯ ทรงสดับคำของพระเถระแล้ว ได้มีพระวรกายอันปีติ ปราโมทย์อย่างโอฬารถูกต้องแล้ว หาระหว่างมิได้ จึงทรงพระดำริว่า ได้ยินว่า ผู้ที่ถวายปัจจัยเช่นกับเรา ไม่มี ได้ยินว่า เรามีการบริจาคยิ่งใหญ่ ได้ยินว่า เรากำลังยกย่องเชิดชูพระศาสนา ด้วยไทยธรรม ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ เราจะได้

ชื่อว่า เป็นทายาทแห่งพระศาสนาหรือไม่. ลำดับนั้น ท้าวเธอจึงตรัสถาม ภิกษุสงฆ์ว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! โยมเป็นทายาทแห่งพระศาสนา หรือ ยังหนอ ? ในลำดับนั้น ท่านพระโมคคัลลิตตเถระ ฟังพระราชดำรัส นี้แล้ว เมื่อเสด็จเห็นอุปนิสัยสมบัติ แห่งพระมหินท์ผู้เป็นพระโอรส (ของท้าวเธอ) จึงดำริว่า ถ้าพระกุมารนี้ จักทรงผนวชไซ้ พระศาสนาก็จักเจริญ อย่างยิ่ง จึงถวายพระพรเรื่องนี้แก่พระราชว่า มหาบพิตร ! ผู้ที่จะเป็นทายาท แห่งพระศาสนา หาใช่ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นไม่ ก็อีกอย่างหนึ่งแล ผู้ถวายปัจจัย เช่นนั้น ย่อมถึงความนับว่า ปัจจัยหายก หรือว่า ผู้อุปัฏฐาก (เท่านั้น) มหาบพิตร ! แท้จริง แม้ผู้ใดพึงถวายปัจจัยกองตั้งแต่แผ่นดินขนาดจดถึง พรหมโลก แม้ผู้นั้น ก็ยังไม่ถึงความนับว่า เป็นทายาทในพระศาสนาได้.

[ผู้ที่ให้บุตรบวชชื่อว่าได้เป็นทายาทแห่งพระศาสนา]

ลำดับนั้น พระราชาตรัสถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! ถ้าเช่นนั้น ทายาทแห่งพระศาสนา จะมีได้อย่างไรเล่า ? พระเถระถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง จะเป็นผู้มั่งคั่งก็ตาม จะเป็นผู้ยากจนก็ตาม ให้บุตร ผู้เป็นโอรสของตนบวช (ในพระศาสนา) มหาบพิตร ! บุคคลนี้ ท่านเรียกว่า เป็นทายาทแห่งพระศาสนา.

เมื่อพระโมคคัลลิตตเถระ ถวายพระพรอย่างนั้นแล้ว พระเจ้า อโศกธรรมราช ทรงพระดำริว่า ได้ยินว่า เราแม้ทำการบริจาคเห็นปานนี้แล้ว ก็ยังไม่ถึงความเป็นทายาทแห่งพระศาสนาได้เลย ทรงปรารถนาความเป็นทายาท ในพระศาสนาอยู่ จึงทรงทอพระเนตรเหลียวดู ข้างโน้นและข้างนี้ ได้ทอด พระเนตรเห็นพระมหินท์กุมาร (ผู้เป็นพระราชโอรสของพระองค์) ซึ่งประทับ ยืนอยู่ในที่ไม่ไกล. ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว ท้าวเธอก็ทรงพระรำพึงดังนี้

ว่า เราประสงค์จะสถาปนาพระกุมารองค์นี้ไว้ในตำแหน่งอุปราช จำเดิมแต่เวลา
ติสสกุมารผนวชแล้ว ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น การบรรพชาแลเป็นคุณชาตินุคตม
กว่าตำแหน่งอุปราชเสียอีก. ลำดับนั้น ท้าวเธอจึงทรงรับสั่งกะพระกุมารว่า
พ่อ ! ลูกจะสามารถบวชได้ไหม ? พระกุมาร แม้ตามปกติ จำเดิมแต่เวลา
พระติสสกุมารทรงผนวชแล้ว ก็มีพระประสงค์อยากจะผนวชอยู่ที่เดียว พ่อได้
ทรงสดับพระราชดำรัสก็เกิดพระปราโมทย์เป็นอย่างยิ่ง แล้วกราบทูลว่า ขอเดชะ
สมมติเทพ ! หม่อมฉันจะบวช ทูลกระหม่อม ทรงพระบรมราชานุญาตให้
กระหม่อมฉันบวชแล้ว จะได้เป็นทายาทในพระศาสนา.

ก็โดยสมัยนั้นแล แม่พระนางสังฆมิตตา พระราชธิดา (ของท้าวเธอ)
ก็ประทับยืนอยู่ในสถานทีนั้นเอง. พระกุมารทรงพระนามว่า อัคริพรหม ผู้เป็น
พระสวามีของพระนางสังฆมิตตานั่นแล ก็ได้ผนวชร่วมกับพระติสสกุมารผู้เป็น
อุปราชแล้ว. พระราชาทอดพระเนตรเห็นพระนางสังฆมิตตานั่นแล้ว จึงรับสั่ง
ว่า แม่ ! แม้ลูกสามารถจะบวชได้ไหม ? พระนางทูลตอบว่า ดิถี ทูลกระ-
หม่อมพ่อ ! หม่อมฉันสามารถ. พระราชาทรงขอบใจพระราชโอรสและธิดา
แล้ว มีพระราชหฤทัยเบิกบาน จึงตรัสพระดำรัสนี้กะพระภิกษุสงฆ์ว่า ข้าแต่
พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! ขอพระคุณเจ้าทั้งหลาย จงให้ทารกเหล่านี้บวช แล้ว
กระทำให้โยมเป็นทายาทในพระศาสนาเถิด. พระสงฆ์รับพระราชดำรัสแล้ว
ก็ให้พระกุมารบรรพชา โดยมีพระโมคคัลลินุตรติสสเถระ เป็นพระอุปัชฌายะ
และมีพระมหาเทวเถระเป็นอาจารย์ ให้อุปสมบท โดยมีพระมัชฌันติกเถระ
เป็นอาจารย์. ได้ยินว่า ครานั้น พระกุมารมีพระชนมายุได้ ๒๐ ปีบริบูรณ์.

[พระมหินทเถระได้บรรลुพระอรหัตเวลาอุปสมบท]

ท่านได้บรรลुเป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิกา ในมณฑลอุปสม-
บทนั้นนั่นแล. พระอาจารย์แม่ของพระนางสังฆมิตตาราชธิดา ชื่อว่าพระอายุ-
पालิตเถรี ส่วนพระอุปัชฌายะ ชื่อพระธัมมपालิตเถรี. ได้ยินว่า คราวนั้น
พระนางสังฆมิตตา มีพระชนมายุได้ ๑๘ ปี. ภิกษุสงฆ์ยังพระนางสังฆมิตตานี้
ผู้พอบรรพชาแล้ว ให้ดำรงอยู่ในสิกขา ในโรงสีมานั้นนั่นแล.

เวลาที่พระโอรสและพระธิดาทั้ง ๒ องค์ผนวช พระราชาทรงอภิเษก
ครองราชย์ได้ ๖ ปี. ภายหลังตั้งแต่เวลาที่ทรงผนวชแล้ว พระมหินทเถระ
ก็ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมและพระวินัย อยู่ในสำนักพระอุปัชฌายะของตน
นั่นเอง ได้เรียนเอาเถรวาททั้งหมด พร้อมทั้งอรรถกถาที่ท่านสงเคราะห์ด้วย
พระไตรปิฎก ซึ่งขึ้นสู่สังคีติทั้ง ๒ คราว จบในภายใน ๓ พรรษา แล้วได้เป็น
ปาโมกษ์ (หัวหน้า) ของพวกภิกษุประมาณ ๑,๐๐๐ รูป ผู้เป็นอันเตวาสิก
แห่งอุปัชฌายะของตน. คราวนั้นพระเจ้าอโศกธรรมราช ทรงอภิเษกครองราชย์
ได้ ๘ ปี.

[พระเจ้าอโศกทรงตั้งมูลนิธิถวายสงฆ์ห้าแสน]

ก็ในรัชกาลที่พระราชาทรงอภิเษกได้ ๘ ปีนั้นแล พระโกณฑบุตรดิศ-
เถระ เทียวไปเพื่อต้องการยาบำบัดพยาธิ ด้วยภิกษาจารวัตรก็ไม่ได้เนยใสสักว่า
พายมือหนึ่ง เลยสิ้นอายุสังขาร เพราะกำลังแห่งพยาธิ ได้โอบาทภิกษุสงฆ์
ด้วยความไม่ประมาท แล้วนั่งโดยบัลลังก์ในอากาศ เข้าเตโชธาคุปรินิพพาน
แล้ว.

พระราชา ทรงทราบความเป็นไปนั้นแล้ว ได้ทรงทำสักการะแก่
พระเถระ แล้วทรงรับสั่งว่า ขึ้นชื่อว่า เมื่อเราครองราชย์อยู่ พวกภิกษุยังหา

ปัจจัยได้ยากอย่างนี้ แล้วทรงรับสั่งให้สร้างสระโบกขรณีไว้ที่ประตูทั้ง ๔ แห่ง พระนคร ให้บรรจุเต็มด้วยเกสรธวายเป็นไว้. ได้ยินว่าสมัยนั้นเครื่องบรรณาการ ตั้งห้าแสน เกิดขึ้นแก่พระราชาทูวัน ๆ คือ ที่ประตูทั้ง ๔ แห่งพระนคร ปาตลิวตรสี่แสน ที่สภานั่งแสนครั้งนั้นพระราชาทรงถวายท่านนิโครธ-เถระ วันละหนึ่งแสน หนึ่งแสนเพื่อต้องการบูชาด้วยวัตถุมีของหอมและ ดอกไม้เป็นต้น ที่พุทธเจดีย์ หนึ่งแสนเพื่อต้องการบูชาพระธรรม คือ ทรงน้อมถวายแสนนั้น เพื่อประโยชน์แก่ปัจจัย ๔ แก่พวกภิกษุผู้ทรงธรรมเป็น พหูสูต แสนหนึ่งถวายภิกษุสงฆ์ ถวายอีกแสนหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่เกสรที่ ประตูทั้ง ๔ ด้าน. ลากและสักการะอันโอฬาร เกิดแล้วในพระศาสนาด้วยอาการ อย่างนี้.

[พวกเดียรฉัตรปลอมบวชในพระพุทธศาสนา]

เดียรฉัตรทั้งหลาย เชื้อมลากและสักการะแล้ว ชั้นที่สุดไม่ได้ แม้สักว่า ของกินและเครื่องนุ่งห่ม เมื่อปรารถนาลากและสักการะ จึงปลอมบวชใน พระพุทธศาสนาแล้วแสดงทฎฐิ (ลัทธ) ของตน ๆ ว่า นีธรรม นีวินัย. พวกเดียรฉัตรเหล่านั้น แม้เมื่อไม่ได้บวชก็ปลงผมเสียเอง แล้วนุ่งผ้ากาสาเย เทียวไปในวิหารทั้งหลาย เข้าไป (ร่วม) อุโบสถบ้าง ปวารณบ้าง สังฆกรรม บ้าง คณะกรรมบ้าง. ภิกษุทั้งหลาย ไม่ยอมทำอุโบสถ ร่วมกับพวกภิกษุ เดียรฉัตรเหล่านั้น. คราวนั้น ท่านพระโมคคัลลิตตเถระ ดำริว่า บัดนี้ อธิกรณ์เกิดขึ้นแล้ว ไม่นานเลย อธิกรณ์นั้นจักหยาบเข้าขึ้น ก็เราอยู่ในท่ามกลาง แห่งภิกษุเดียรฉัตรเหล่านั้น จะไม่อาจจะจับอธิกรณ์นั้นได้ ดังนี้ จึงมอบการ คณะถวายท่านพระมหินทเถระ ประสงค์จะพักอยู่โดยผาสุกวิหารด้วยตนเอง แล้วได้ไปยังอโธกัณฐคบรรพต.

[พวกเดียรฉัตรแสดงลัทธินอกพุทธศาสนา]

พวกเดียรฉัตรแม่เหล่านั้นแล ถึงถูกภิกษุสงฆ์ปรามปราบโดยธรรม โดยวินัยโดยสัตตศาสนา ก็ไม่ยอมตั้งอยู่ในข้อปฏิบัติอันคล้อยตามพระธรรมวินัย ทั้งได้ให้เสนียดจัญไร มลทิน และเลี่ยนหนาม ตั้งขึ้นแก่พระศาสนา มิใช่ออย่างเดียว บางพวกบ้ำาเรอไฟ บางพวกย่างตนให้ร้อนอยู่ในเครื่องอบตน ๕ อย่าง บางพวกประพุดหินปูนไปตามพระอาทิตย์ บางพวกก็ยื่นยันพูดว่า พวกเรา จักทำลายพระธรรมวินัยของพวกท่าน ดังนี้.

คราวนั้น ภิกษุสงฆ์ ไม่ได้ทำอุโบสถหรือปวารณา ร่วมกับเดียรฉัตรเหล่านั้นเลย. ในวัดอโศกการาม อุโบสถขาดไปถึง ๗ ปี. พวกภิกษุ ได้กราบทูลเรื่องนั้นแม่แต่พระราชแล้ว.

[พระเจ้าอโศกทรงใช้อำมาตย์ให้ระงับอริกรรม]

พระราช ทรงบังคับอำมาตย์นายหนึ่งไปว่า เธอไปยังพระวิหารระงับอริกรรมแล้ว นิมนต์ภิกษุสงฆ์ให้ทำอุโบสถเถิด ดังนี้. อำมาตย์ไม่อาจจะทูลย้อนถามพระราชได้ จึงเข้าไปหาอำมาตย์พวกอื่นแล้วกล่าวว่า พระราชทรงส่งข้าพเจ้าไปว่า เธอจงไปยังพระวิหาร ระงับอริกรรมแล้ว ทำอุโบสถเถิด ดังนี้ อริกรรมจะระงับได้อย่างไรหนอ? อำมาตย์เหล่านั้นพูดว่า พวกข้าพเจ้ากำหนดหมายได้ ด้วยอุบายอย่างนี้ว่า พวกราชบุตรเมื่อจะปราบปัจจันตชนบทให้ราบคาบ ก็ต้องฆ่าพวกโจร ชื่อฉันได ภิกษุเหล่าใดไม่ทำอุโบสถ พระราชจักมีพระราชประสงค์ให้ฆ่าภิกษุเหล่านั้นเสีย ฉันนั้นเหมือนกัน.

ลำดับนั้น อำมาตย์นายนั้น ไปยังพระวิหาร นัดให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว เรียนชี้แจงว่า พระราชทรงส่งข้าพเจ้ามาว่า เธอจงนิมนต์ภิกษุสงฆ์ให้

ทำอุโบสถเถิด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! บัดนี้ ขอพวกท่านจงทำอุโบสถกรรมเถิด. พวกภิกษุพูดว่า อาตมภาพทั้งหลาย จะไม่ทำอุโบสถร่วมกับเหล่าเดียรฉิย์. อำมาตย์เริ่มเอาดาบตัดศีรษะ (ของเหล่าภิกษุ) ให้ตกไป ตั้งต้นแต่อาสนะของพระเถระลงไป. ท่านพระติสสเถระได้เห็นอำมาตย์นั้น ผู้ปฏิบัติผิดอย่างนั้นแล.

[ประวัติของพระติสสเถระจะออกบวช]

ชื่อว่า พระติสสเถระไม่ใช่คนธรรมดาสามัญ คือพระภาคาร่วมพระราชมารดาเดียวกันกับพระราชามีนามว่าติสสกุมาร. ได้ยินว่าพระราชาทรงอภิเษกแล้ว ได้ทรงตั้งติสสกุมารนั้นไว้ ในตำแหน่งอุปราช. วันหนึ่ง ติสสกุมารนั้นเสด็จไปเที่ยวป่า ได้ทอดพระเนตรเห็นหม่อมฤคสูงใหญ่ ซึ่งเล่นอยู่ด้วยการเล่นตามความคิด (คือตามความใคร่ของตน). ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว ติสสกุมารนั้นได้ทรงมีพระรำพึงดังนี้ว่า ฤคเหล่านี้มีหญ้าเป็นอาหาร ยังเล่นกันอย่างนี้ก่อน. ส่วนพระสมณะเหล่านี้ จันโทชนะอันประณีต ในราชตระกูลแล้ว จำวัดอยู่บนที่นอนอันอ่อนนุ่ม จักเล่นการเล่นที่น่าชอบใจไม่ได้ เทียวหรือ. ติสสกุมารนั้น เสด็จกลับมาจากป่าแล้ว ได้กราบทูลความรำพึงของตนนี้แด่พระราชา. พระราชาทรงพระดำริว่า พระกุมารระวางสงสัยในที่มิใช่ฐานะ (มิใช่เหตุ), เอาเถอะเราจักให้เขายินยอมด้วยอุบายอย่างนี้. ในวันหนึ่ง ทรงทำเป็นเหมือนกริ้วด้วยเหตุการณ์บางอย่าง แล้วทรงงูด้วยมรรณภัยว่า เธอจงมารับเอาราชสมบัติตลอด ๗ วัน, หลังจากนั้นเราจักฆ่าเธอเสีย ดังนี้ แล้วให้รับรู้คำสั่งนั้น. ได้ยินว่า พระกุมารนั้นทรงดำริว่า ในวันที่ ๗ พระราชาก็จักให้ฆ่าเราเสีย ดังนี้ ไม่สร่งสนาน ไม่เสวย ทั้งบรรทมก็ไม่หลับ ตามสมควรแก่พระหฤทัย ได้มีพระสรีระเศร้ามองเป็นอย่างมาก. แต่นั้น พระราชา

ตรัสถามคิสกุมารนั้นว่า เธอเป็นผู้มีรูปร่างอย่างนี้ เพราะเหตุอะไร! พระกุมาร
ทูลว่า ขอเดชะ! เพราะกลัวความตาย. พระราชาทรงรับสั่งว่า เอ๊ย; อัน
ตัวเธอเองถึงเห็นความตายที่ข้าพเจ้าคาดโทษไว้แล้ว หมดสงสัยสั่นคิด ยังจะ
ไม่เล่นหรือ! พวกภิกษุ เล็กเห็นความตามเนื่องด้วยลมหายใจเข้าและหายใจ
ออกอยู่ จักเล่นได้อย่างไร? จำเดิมแต่นั้นมา พระกุมารก็ทรงเลื่อมใสใน
พระศาสนา. ครั้นรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง พระกุมารนั้นเสด็จออกไปล่าเนื้อ เทียว
สัญจรไปในป่า ได้ทอดพระเนตรเห็นพระโยนกมหาธรรมรักจิตเถระ ผู้นั่งให้
พญาช้างตัวโตตัวหนึ่งจับกิ่งสาละพาดอยู่. พระกุมารครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว
ก็เกิดความปรามोधดำริว่า เมื่อไรหนอแล แม้เราจะพึงบวชเหมือนพระ
มหาเถระนี้, วันนั้นจะถึงมีหรือหนอแล, พระเถระรู้อัชฌาสัยของพระกุมาร
นั้นแล้ว เมื่อพระกุมารนั้นเห็นอยู่นั้นแล ได้เหาะขึ้นไปในอากาศ แล้วได้ขึ้น
อยู่บนพื้นน้ำที่สระโบกขรณี ในวัดอโศการาม ห้อยจิวรและผ้าอูตราสงค์ไว้ที่
อากาศ แล้วเริ่มสร่งน้ำ. พระกุมารทอดพระเนตรเห็นอานุภาพของพระเถระ
นั้นแล้วก็ทรงเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง ดำริว่า เราจักบวชให้ได้ในวันนี้ทีเดียว
แล้วเสด็จกลับ ได้ทูลลาพระราชาว่า ขอเดชะ! หม่อมฉันจักบวช. พระราชา
ทรงยับยั้ง (ทรงขอร้อง) เป็นอนนคประการ เมื่อไม่ทรงสามารถเพื่อจะให้
พระกุมารนั้นกลับ (พระทัย) ได้ จึงทรงรับสั่งให้ตกแต่งมรรคาที่จะไปสู่วัด
อโศการาม ให้พระกุมารแต่งองค์เป็นเพศมหรสพ ให้แวดล้อมด้วยหมู่เสนา
ซึ่งประดับประดาแล้ว ทรงนำไปยังพระวิหาร, ภิกษุเป็นอันมากได้ฟังว่า ข่าว่า
พระยุพราช จักผนวช ก็พากันตระเตรียมบาตรและจิวรไว้. พระกุมารเสด็จ
ไปยังเรือนเป็นที่บำเพ็ญเพียร แล้วได้ทรงผนวช พร้อมกับบุรุษเสนาหนึ่ง
ในสำนักของพระมหาธรรมรักจิตเถระนั่นเอง. ก็กุลบุตรทั้งหลายผู้ผนวชตาม

พระกุมาร จะกำหนดนับไม่ได้. พระกุมารทรงผนวชในเวลาทีพระราชาทรง
อภิเษกครองราชย์ได้ ๔ ปี. ครั้งนั้น ยังมีพระกุมารองค์อื่น มีพระนามว่า
อัคริพรหม ผู้เป็นพระสวามีของพระนางสังฆมิตตา ซึ่งเป็นพระภาคิไนยของ
พระราชา. พระนางสังฆมิตตาประสูติพระโอรส ของอัคริพรหมองค์นั้นเพียง
องค์เดียวเท่านั้น. อัคริพรหมเมื่อก่อนนั้น ได้สดับข่าวว่า พระยูพราช ทรง
ผนวชแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระราชา แล้วทูลขอพระบรมราชานุญาตว่า ขอเดชะ
แม่หม่อมฉัน ก็จักบวช ดังนี้. และอัคริพรหมองค์นั้นได้รับพระบรมราชา-
นุญาตว่า จงบวชเถิด พ่อ! ก็ ได้บวชในวันนั้นนั่นเอง. พระเถระผู้อันขัตติยชน
ซึ่งมีสมบัติอย่างโอฬาร บวชตามอย่างนี้ บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นพระคฤษณะ
ผู้เป็นพระกนิษฐภคินีของพระราชา.

[พระคฤษณะนั่งกันไม่ให้อำมาตย์ตัดศีรษะพระ]

ท่านคฤษณะนั้น ครั้นเห็นอำมาตย์นายนั้นผู้ปฏิบัติคฤษณะอย่างนั้นแล้ว
จึงดำริว่า พระราชา คงจะไม่ทรงส่งมาเพื่อให้ฆ่าพระเถระทั้งหลาย เรื่องนี้
จักเป็นเรื่องที่อำมาตย์คนนี้เข้าใจผิดแน่นอนทีเดียว ดังนี้ จึงได้ไปนั่งบนอาสนะ
ใกล้อำมาตย์นั้นเสียเอง. อำมาตย์นายนั้น จำพระเถระนั้นได้ ก็ไม่อาจฟัน
ศัสตราลงได้ จึงได้กลับไปกราบทูลแด่พระราชาว่า ขอเดชะ ! ข้าพระพุทธเจ้า
ได้ตัดศีรษะของพวกภิกษุผู้มีประมาณเท่านั้น ผู้ไม่ปรารถนาทำอุโบสถให้ตกไป
ขณะนั้น ก็มาถึงลำดับแห่งท่านคฤษณะเท่านั้น ก็ตรัสว่า เฮ้ย ! ก็ข้า ได้ส่ง
เธอให้ไปฆ่าภิกษุทั้งหลายหรือ ? ทันใดนั้นเอง ก็เกิดความเร่าร้อนขึ้นใน
พระวรกาย จึงเสด็จไปยังพระวิหาร ตรัสถามพวกภิกษุผู้เป็นพระเถระว่า

ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! อำมาตย์คนนี้โยมไม่ได้สั่งเลย ได้ทำกรรมอย่างนี้แล้ว บาปนี้จะพึงมีแก่ใครหนอแล ?

[พวกภิกษุถวายความเห็นแต่พระราชาเป็น ๒ นัย]

พระเถระบางพวก ถวายพระพรว่า อำมาตย์นายนี้ได้ทำตามพระดำรัสสั่ง ของมหาบพิตรแล้ว, บาปนั้น จึงมีแก่มหาบพิตรด้วย. พระเถระบางพวก ถวายพระพรว่า บาปนั้น ย่อมมีแก่มหาบพิตรและอำมาตย์แม่ทั้ง ๒ ด้วย. พระเถระบางพวกถวายพระพรอย่างนี้ว่า ขอถวายพระพร ! ก็มหาบพิตร ทรงมีความคิด หรือว่า อำมาตย์นายนี้ จงไปฆ่าภิกษุทั้งหลาย ! พระราชา ทรงรับสั่งว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! ไม่มี, โยมมีความประสงค์เป็นกุศล จึงได้สั่งเขาไปด้วยสั่งว่า ขอพระภิกษุสงฆ์จงสามัคคีกันทำอุโบสถเถิด. พระเถระทั้งหลายถวายพระพรว่า ถ้าวว่า มหาบพิตร มีพระราชประสงค์เป็นกุศลไซ้, บาปก็ไม่มีแก่มหาบพิตร. บาปนั้นย่อมมีแก่อำมาตย์เท่านั้น. พระราชาทรง เกิดมีความสงสัยเป็นสองจิตสองใจจึงรับสั่งถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ จะมีภิกษุบางรูปบ้างไหม ? ผู้สามารถเพื่อจะตัดข้อสงสัยนี้ของโยม แล้วยกย่อง พระศาสนา. ภิกษุทั้งหลายถวายพระพรว่า มี มหาบพิตร ! ภิกษุนั้นชื่อ พระโมคคลีบุตรดิศสเถระ, ท่านสามารถที่จะตัดข้อสงสัยของมหาบพิตร แล้ว ยกย่องพระศาสนาได้. ในวันนั้นเอง พระราชาได้ทรงจัดส่งพระธรรมกถึก ๓ รูป แต่ละรูปมีภิกษุพันหนึ่งเป็นบริวาร, และอำมาตย์ ๔ นายแต่ละนาย มีบุรุษพันหนึ่งเป็นบริวาร ด้วยทรงรับสั่งว่า ขอท่านทั้งหลาย จงรับเอา พระเถระมาเถิด.

[พระโหมคลือบุคตติสเถระไม่มาเพราะอาราธนาไม่ถูกเรื่อง]

พระธรรมกถึกและอำมาตย์เหล่านั้นไปแล้ว ได้เรียน (พระเถระ) ว่า พระราชารับสั่งให้หาท่าน ดังนี้. พระเถระ ไม่ออกมา. แม้ครั้งที่ ๒ พระราชา ก็ได้ทรงจัดส่งพระธรรมกถึก ๘ รูป และอำมาตย์ ๘ นาย ซึ่งมีบริวารคนละ พัน ๆ ไป ด้วยรับสั่งว่า ท่านทั้งหลายจงกราบเรียน (พระเถระนั้น) ว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! พระราชารับสั่งให้หา แล้วให้นิมนต์พระเถระมา. พระธรรมกถึกและอำมาตย์เหล่านั้น ได้กราบเรียน (พระเถระ) เหมือนอย่างที่ ทรงรับสั่งนั้นแล. ถึงแม้ครั้งที่ ๒ พระเถระก็มีได้มา. พระราชาตรัสถาม พระเถระทั้งหลายว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! โยมได้ส่งทูตไปถึง ๒ ครั้ง แล้วเพราะเหตุไร พระเถระจึงมิได้มา ? พระเถระทั้งหลาย ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! ที่ท่านไม่มานั้น เพราะทูตเหล่านั้น กราบเรียนท่านว่า พระราชา สั่งให้หา, แต่เมื่อทูตเหล่านั้นกราบเรียนท่านอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า ผู้เจริญ ! พระศาสนาเสื่อมโทรม, ขอพระคุณเจ้าได้โปรดเป็นสหายพวกข้าพเจ้า เพื่อเชิดชูพระศาสนาเถิด ดังนี้. พระเถระ จะฟังมา, ครานั้น พระราชา ทรงรับสั่งเหมือนอย่างนี้แล้ว จึงทรงจัดส่งพระธรรมกถึก ๑๖ รูป และ อำมาตย์ ๑๖ นาย ซึ่งมีบริวารคนละพัน ๆ ไป ได้ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย อีกว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! พระเถระเป็นคนแก่ หรือยังหนุ่มแน่น ?

ภิกษุ. แก่ มหาบพิตร !

ราชา. พระเถระนั้น จักขึ้นคานหามหรือวอ เจ้าข้า !

ภิกษุ. ท่านจักไม่ขึ้น (ทั้ง ๒ อย่าง) มหาบพิตร !

ราชา. พระเถระพักอยู่ ณ ที่ไหน ? เจ้าข้า.

ภิกษุ. ที่แม่น้ำคงคาตอนเหนือ มหาบพิตร.

พระราชาทรงรับสั่งว่า คุณก่อนพนาย ! ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงผูกเรือนขนาน แล้วอาราธนาให้พระเถระนั่งบนเรือนขนานนั้นนั้นแล จัดการอารักขาที่ฝั่งทั้ง ๒ ด้าน นำพระเถระมาเถิด. พวกภิกษุและเหล่าอำมาตย์ไปถึงสำนักของพระเถระแล้ว ได้เรียนให้ทราบตามพระราชสาสน์.

พระเถระได้สดับ (พระราชสาสน์นั้น) แล้วคิดว่า เพราะเหตุที่เราบวชมาก็ด้วยตั้งใจว่า จักเชิดชูพระศาสนา ตั้งแต่ต้นละนั้น กาลนี้นั้นก็มาถึงแก่เราแล้ว จึงได้ถือเอาท่อนหนังลูกชิ้น.

[พระเจ้าอโศกมหาราชทรงพระสุบินเห็นช้างเผือกล้วน]

ครั้งนั้น พระราชาทรงเฝ้พระราชหฤทัยอยู่แล้วว่า พรุ่งนี้ พระเถระจักมาถึงพระนครปาตลีบุตร ดังนี้ ก็ทรงเห็นพระสุบิน ในส่วนราตรี ได้มีพระสุบินเห็นปานนี้ คือพญาช้างเผือกปลอดมาลูบคลำพระราชา จำเดิมแต่พระเสียร แล้วได้จับพระราชาที่พระหัตถ์ข้างขวา. ในวันรุ่งขึ้น พระราชาได้ตรัสถามพวกโหรผู้ทำนายสุบินว่า เราฝันเห็นสุบิน เห็นปานนี้ จักมีอะไรแก่เรา ? โหรทำนายสุบินคนหนึ่ง ทูลถวายความเห็น ว่า ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า พระสมณะผู้ประเสริฐ จักจับใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทที่พระหัตถ์ข้างขวา. ครานั้น พระราชาก็ได้ทรงทราบข่าวว่า พระเถระมาแล้ว ในขณะนั้นนั่นเอง จึงเสด็จไปยังริมฝั่งแม่น้ำคงคา แล้วเสด็จลงลุยแม่น้ำท่องขึ้นไป จนถึงพระเถระ ในน้ำมีประมาณเพียงขานู แล้วได้ถวายพระหัตถ์แก่พระเถระผู้กำลังลงจากเรือ. พระเถระได้จับพระราชาที่พระหัตถ์ข้างขวาแล้ว.

[ราชบุรุษถือดาบจะตัดศีรษะพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ]

พวกราชบุรุษถือดาบ เห็นกิริยานั้นแล้ว ก็ชักดาบออกจากฝัก ด้วยคิดว่า พวกเราจักตัดศีรษะของพระเถระให้ตกไป ดังนี้. ถามว่า เพราะเหตุไร ?

แก้วว่า เพราะได้ยืมว่า ในราชตระกูลมีจาริตนี้ว่า ผู้ใดจับพระราชชาติที่พระหัตถ์
ราชบุรุษพึงเอาดาบตัดศีรษะของผู้นั้นให้ตกไป. พระราชาทอดพระเนตรเห็น
เงา (ดาบ) เท่านั้น ก็ทรงรับสั่งว่า แม้ครั้งก่อน เราไม่ประสบความสำเร็จ
เพราะเหตุที่ผิดในภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าทำผิดในพระเถระเลย ถ้ามว่า
ก็เพราะเหตุไร พระเถระจึงได้จับพระราชชาติที่พระหัตถ์ ? แก้วว่า เพราะเหตุที่
พระเถระนั้น อันพระราชชาติให้อารชานมา เพื่อต้องการจะตรัสถามปัญหา
ฉะนั้น พระเถระใฝ่ใจอยู่ว่า พระราชาพระองค์นี้เป็นอันเดวาลิกของเรา จึงได้จับ.

[พระเจ้าอโศกทรงสงฆ์ท่านพระโมคคัลลิตตเถระ]

พระราชาทรงนำพระเถระไปสู่ราชอุทยานของพระองค์ แล้วทรงรับสั่ง
ให้ตั้งการอารักขาล้อมไว้ แต่ภายนอกถึง ๓ ชั้น ส่วนพระองค์เองก็ทรงล้างเท้า
พระเถระแล้วทาน้ำมันให้ ประทับนั่งอยู่ในสำนักของพระเถระ แล้วทรงพระ
ดำริว่า พระเถระจะเป็นผู้สามารถไหมหนอ เพื่อตัดความสงสัยของเรา ระงับ
อธิกรณ์ที่เกิดขึ้น แล้วยกย่องพระศาสนา ดังนี้ เพื่อต้องการจะทรงทดลองดู
จึงเรียนถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! โยมมีความประสงค์ที่จะเห็นปาฏิหาริย์
สักอย่างหนึ่ง.

พระเถระ. ขอถวายพระพร มหาบพิตร ! ประสงค์ทอดพระเนตรเห็น
ปาฏิหาริย์ชนิดไหน ?

พระราชา. อยากจะเห็นแผ่นดินไหว เจ้าข้า !

พระเถระ. ขอถวายพระพร มหาบพิตร ! ประสงค์จะทอดพระเนตร
เห็นแผ่นดินไหวทั้งหมด หรือจะทอดพระเนตรเห็นแผ่นดินไหวบางส่วน ?

พระราชา. ก็บรรดา ๒ อย่างนี้ อย่างไหนทำยาก เจ้าข้า.

พระเถระ. ขอถวายพระพร ! เมื่อถาดสำริดเต็มด้วยน้ำ จะทำให้น้ำ
นั้นไหลทั้งหมด หรือให้ไหลเพียงกึ่งหนึ่ง เป็นของทำได้ยาก.

พระราชสา. ให้ไหลเพียงกึ่งหนึ่ง เข้าข้า.

พระเถระ. ขอถวายพระพร ! ด้วยประการดังถวายพระพรมาแล้ว
นั้นแล การให้แผ่นดินไหลบางส่วนทำได้ยาก.

พระราชสา. ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! ถ้าเช่นนั้น โยมจักดูแผ่นดินไหล
บางส่วน (เท่านั้น)

พระเถระ. ขอถวายพระพร ! ถ้าเช่นนั้นในระยะแต่ละโยชน์โดยรอบ
รถจงจอดทับแค้นด้วยล้อข้างหนึ่งด้านทิศบูรพา ม้าจงยืนเหยียบแค้น ด้วยเท้า
ทั้งสองด้านทิศทักษิณ บุรุษจงยืนเหยียบแค้นด้วยเท้าข้างหนึ่งด้านทิศปัจฉิม
ถาดน้ำถาดหนึ่ง จงว่าทาบส่วนกึ่งกลางด้านทิศอุดร. พระราชารับสั่งให้กระทำ
อย่างนั้นแล้ว.

[พระโมคคัลลิตตสเถระอธิษฐานให้แผ่นดินไหล]

พระเถระ เข้าจตุตถมานซึ่งมีอภิญญาเป็นบาท ออกแล้ว ได้อธิษฐาน
ให้แผ่นดินไหล มีประมาณโยชน์หนึ่ง ด้วยความรำพึงว่า ขอให้พระราชาง
ทอดพระเนตรเห็น ดังนี้. ทางทิศบูรพาล้อรถที่หยุดอยู่ภายในเขตแดนนั่นเอง
ไหลแล้ว นอกนี้ไม่ไหล. ทางทิศทักษิณและทิศปัจฉิม เท้าของม้าและบุรุษ
ที่เหยียบอยู่ภายในเขตแดนเท่านั้น ไหวแล้ว และตัว (ของม้าและบุรุษ) ก็
ไหลเพียงกึ่งหนึ่ง ๆ ด้วยประการอย่างนี้. ทางทิศอุดร น้ำที่ขังอยู่ภายในเขต
แม่แห่งถาดน้ำ ไหวกึ่งส่วนเท่านั้น ที่เหลือไม่มีไหลเลยแล.

[พระเจ้าโศกตรัสถามข้อสงสัยในเรื่องบาป]

พระราชชา ทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์นั้นแล้ว ก็ตกลงพระทัยว่า บัดนี้ พระเถระจักสามารถเพื่อจะยกย่องพระศาสนาได้ จึงตรัสถามความสงสัยของพระองค์ว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! โยมได้ส่งอำมาตย์นายหนึ่งไปด้วยตั้งว่า เธอไปยังพระวิหารระงับอธิกรณ์แล้วนิมนต์ให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถเถิด ดังนี้ เขาไปยังพระวิหารแล้ว ได้ปลงภิกษุเสียจากชีวิตจำนวนเท่านี้รูป บาปนั้นจะมีแก่ใคร ?

พระเถระ ทูลถามว่า ขอลววยพระพร ! ก็พระองค์มีความคิดหรือว่า อำมาตย์นี้ จงไปยังพระวิหารแล้ว ฆ่าภิกษุทั้งหลายเสีย.

พระราชชา. ไม่มี เจ้าข้า.

พระเถระ. ขอลววยพระพร ! ถ้าพระองค์ไม่มีความคิดเห็นปานนี้ไซ้รับ บาปไม่มีแก่พระองค์เลย.

[พระโหมคลีบุตรติสสเถระอ้างพระพุทธพจน์เล่าอดีตนิทาน]

ลำดับนั้น พระเถระ (ลววยวิสันนา) ให้พระราชชาทรงเข้าพระทัยเนื้อความนี้ด้วยพระสูตรนี้ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการกรรมด้วยกาย วาจา ใจ^๑ ดังนี้. เพื่อแสดงเนื้อความนั้นนั้นแล พระเถระจึงนำติดิรชาดกมา^๒ (เป็นอุทาหรณ์) ดังต่อไปนี้.

ขอลววยพระพร มหาบพิตร ! ในอดีตกาล นกกระทาชื่อ ทีปกะ เรียนถามพระดาบสว่า

๑. อัง. นก. ๒๒/๔๖๓. ๒. พุ. ชา. ๒๗/๑๔๐-๑. ชาต. กฏ. ๔/๓๐๕.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! นกเป็นอันมาก
เข้าใจว่า ญาติของพวกเราจับอยู่แล้ว จึงพา
กันมา นายพรานอาศัยข้าพเจ้ายอมถูกต้อง
กรรม เมื่อนายพรานอาศัยข้าพเจ้าทำบาป
นั้น ใจข้าพเจ้า ย่อมสงสัยว่า (บาปนั้น
จะมีแก่ข้าพเจ้า หรือหนอ ?).

พระดาบส ตอบว่า ก็ท่านมีความคิด (อย่างนี้) หรือว่า ขอนก
ทั้งหลายเหล่านี้มา เพราะเสียง และเพราะเห็นรูปของเราแล้วจึงถูกเร็ว หรือ
จงถูกฆ่า

นกกระทำ เรียนว่า ไม่มี ท่านผู้เจริญ
ลำดับนั้น ดาบสจึงให้นกกระทำนั้นเข้าใจยินยอมว่า ถ้าท่านไม่มีความ
คิดไชร์ บาปก็ไม่มี แท้จริง กรรมย่อมถูกต้องบุคคลผู้คิดอยู่เท่านั้น หากถูกต้อง
บุคคลผู้ไม่คิดไม่

ถ้าใจของท่าน ไม่ประทุษร้าย (ใน
การทำความชั่ว) ไชร์ กรรมที่นายพราน
อาศัยท่านกระทำ ก็ไม่ถูกต้องท่าน บาปก็
ไม่ติดเปื้อนท่าน ผู้มีความขวนขวายน้อย
ผู้เจริญ (คือบริสุทธ).

[พระเจ้าอโศกทรงชำระเสี้ยนหนามแห่งพระพุทธศาสนา]

พระเถระ ครั้น (ถวายวิสัยนา) ให้พระราชาทรงเข้าพระทัยอย่างนั้น
แล้ว พักอยู่ในพระราชอุทยานในพระนครนั้นนั้นแล ตลอด ๗ วัน แล้วให้

พระราชาทรงเรียนเอาลัทธินิยม (แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) . ในวันที่ ๗
พระราชาทรงรับสั่งให้พระภิกษุสงฆ์ประชุมพร้อมกันที่วัดอโศการาม ให้จึงม่านผ้า
กั้นไว้ แล้วประทับนั่งอยู่ภายในม่านผ้า ทรงรับสั่งให้จัดพวกภิกษุ ผู้มีลัทธิต
เดียวกันให้รวมกันอยู่เป็นพวก ๆ แล้วรับสั่งให้นิมนต์หมู่ภิกษุมาทีละหมู่
แล้วตรัสถามว่า

กัวาที สมฺมาสมฺพุทฺโธ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีปกคิตรัสว่าอย่างไร ?

ลำดับนั้น พวกภิกษุสัตสตวาที ทูลว่า สัตสตวาที มีปกคิตรัสว่า
เพียง.

พวกภิกษุเอกัจจสัตสติกวาที ทูลว่า เอกัจจสัตสติกวาที มีปกคิตรัสว่า
บางอย่างเพียง.

พวกภิกษุอันตานันตีกวาที ทูลว่า อันตานันตีกวาที มีปกคิตรัสว่า
โลกมีที่สุขและไม่มีที่สุข.

พวกภิกษุอมราวิกเขปิกวาที ทูลว่า อมราวิกเขปิกวาที มีปกคิตรัส
ถ้อยคำซัดสายไม่ตายตัว.

พวกภิกษุอริจสมุปป็นนิกวาที ทูลว่า อริจสมุปป็นนิกวาที มีปกคิ
ตรัสว่า ตน และโลกเกิดขึ้นลอย ๆ ไม่มีเหตุ.

พวกภิกษุสัตถุญิวาทะ ทูลว่า สัตถุญิวาที มีปกคิตรัสว่า ตน มี
สัตถุญา.

พวกภิกษุอสัตถุญิวาทะ ทูลว่า อสัตถุญิวาที มีปกคิตรัสว่า ตนไม่มี
สัตถุญา.

พวกภิกษุเนวสัตถุญินาสัตถุญิวาทะ ทูลว่า เนวสัตถุญินาสัตถุญิวาที
มีปกคิตรัสว่า ตนมีสัตถุญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัตถุญาก็ไม่ใช่.

พวกภิกษุอุจเฉทวาทะ ทูลว่า อุจเฉทวาที มีปกตริสว่า ขาดสูญ.

พวกภิกษุทิฏฐุชัมมนิพพานวาทะ ทูลว่า ทิฏฐุชัมมนิพพานวาที

มีปกตริสว่า พระนิพพานมีอยู่ในปัจจุบัน (ภพปัจจุบัน*).

[พระเจ้าอโศกทรงรับสั่งให้ลี้กพวกที่มีใช้ภิกษุหกหมื่นรูป]

พระราชาทรงทราบว่ เหล่านี้ไม่ใช่ภิกษุ, เหล่านี้เป็นอัญเดียรถีย์
ก็เพราะพระองค์ได้ทรงเรียนเอาลัทธิมาก่อนนั่นเอง จึงพระราชทานผ้าขาวแก่
เธอเหล่านั้น แล้วให้ลี้กเสีย. เดียรถีย์เหล่านั้นแม้ทั้งหมดมีจำนวนถึงหกหมื่นคน.

ลำดับนั้น พระราชาทรงรับสั่งให้อารชนาภิกษุเหล่าอื่นมา แล้วตรัส
ถามว่า

กิวาที ภนุเต สมนุสสมพุทโธ ข้าแต่พระองค์เจ้าผู้เจริญ !

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีปกตริสว่าอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลายทูลว่า วิภชชวาที มีปกตริสจำแนกมหาบพิตร !

เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลอย่างนี้แล้ว พระราชาจึงตรัสถามพระเถระว่า
ข้าแต่พระองค์เจ้าผู้เจริญ ! พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นวิภชชวาที (มีปกตริส
จำแนกหรือ?) พระเถระทูลว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร ! ลำดับนั้น
พระราชาทรงรับสั่งว่า ข้าแต่พระองค์เจ้าผู้เจริญ ! บัดนี้ พระศาสนาบริสุทธิ
แล้ว, ขอภิกษุสงฆ์จงทำอุโบสถเถิด ดังนี้ พระราชทานอารักขาไว้แล้ว เสด็จ
เข้าไปยังพระนคร. สงฆ์พร้อมเพรียงได้ประชุมทำอุโบสถแล้ว. ในสันนิบาต
นั้นมีภิกษุจำนวนถึงหกสิบแสนรูป.

* พวกภิกษุที่แสดงทิฏฐิความเห็นทั้ง ๑๐ อย่างนี้ พึงดูพิสดารในพรหมชาลสูตร ที่มณีกาย
ศีลขันธกถา เล่ม ๕ ตั้งแต่หน้า ๑๘ ถึงหน้า ๖๘ เมื่อจำแนกออกโดยละเอียดก็ได้แก่ทิฏฐิ ๖๒
นั่นเอง.

[พระโมคคัลลิตฺตบุตรติสสเถระเลือกภิกษุพันรูปทำตติยสังคายนา]

พระโมคคัลลิตฺตบุตรติสสเถระ เมื่อจะย้ายคำกล่าวเตือนของชนเหล่าอื่น
จึงได้แสดง* กถาวัตถุปรกณ์ในสมาคมนั้น. ลำดับนั้น พระเถระ ได้คัดเลือก
บรรดาภิกษุซึ่งนับได้มีจำนวนหกสิบแสนรูป เอาเฉพาะภิกษุหนึ่งพันรูป ผู้ทรง
ปริยัติ คือพระไตรปิฎก แตะงานในปฏิสัมภิทา ชำนาญในไตรวิชาเป็นต้น
เมื่อจะสังคายนาธรรมและวินัย ได้ชำระมลทินในพระศาสนาทั้งหมด จึงได้ทำ
ตติยสังคีติเหมือนอย่างพระมหากัสสปเถระ และพระยสเถระ สังคายนาธรรม
และวินัยฉะนั้น. ในที่สุดแห่งสังคีติ ปฐพีก็ได้หวั่นไหว เป็นอเนกประการ.
สังคีติซึ่งทำอยู่ ๕ เดือน จึงสำเร็จลงนี้

ที่ท่านเรียกในโลกว่า สหัสสิกสังคีติ

เพราะภิกษุพันรูปกระทำ และเรียกว่า

ตติยสังคีติ เพราะเทียบกับสังคีติ ๒ คราว

ที่มีมาก่อนด้วยประการฉะนี้.

ตติยสังคีติจบ

* สวรรคตที่ปณี ๑/๒๒๘ เป็น อภาติ.

เรื่องนำพระวินัยปิฎกสืบทอดกันมา

ก็เพื่อจะวิชันหาปัญหาว่า พระวินัยปิฎก ผู้ใดนำสืบมา ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวคำใดไว้ว่า พระวินัยปิฎกนี้ นำสืบกันมาตามลำดับอาจารย์ ตั้งต้นแต่ท่านพระอุบาลีเถระ ในครั้งชมพูทวีก่อน จนถึงคตยสังคีติ, ในครั้งชมพูทวีนั้น มีการนำสืบกันมาตามลำดับอาจารย์ ดังนี้:-

พระเถระ ๕ รูปเหล่านี้คือ พระอุบาลี

๑ พระทาสกะ ๑ พระโสณกะ ๑ พระ-
ติคควะ ๑ พระโมคคัลลีสบุตรติสสะ ๑ ผู้มี
ชัยชนะพิเศษ ได้นำพระวินัยมา ในทวีป
ชื่อชมพูอันมิสริไม่ให้ขาดสาย โดยสืบลำดับ
แห่งอาจารย์จนถึงสังคายนาครั้งที่ ๓.

เนื้อความแห่งคำนั้น เป็นอันข้าพเจ้าประกาศแล้ว ด้วยคำมีประมาณ
เพียงเท่านี้.

[รายนามพระเถระผู้นำพระวินัยปิฎกสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้]

อนึ่ง ต่อจากคตยสังคายนา พระเถระทั้งหลายมีพระมหันทเป็นต้น
ได้นำพระวินัยปิฎกมาสู่เกาะนี้ (คือเกาะลังกา), พระเถระทั้งหลายมีพระ-
อริกฐเถระเป็นต้น เรียนเอาจากพระมหันทแล้ว ได้นำสืบกันมาชั่วระยะหนึ่ง,
ตั้งแต่วเวลาที่พระอริกฐเถระเป็นต้นนั้นนำมา บัณฑิตพึงทราบว่ พระวินัยปิฎก
นี้ ได้นำกันสืบมาตามลำดับอาจารย์ ซึ่งจัดว่าเป็นลำดับอันเตวาลิกของท่าน
พระอริกฐเถระเป็นต้นเหล่านั้นนั่นเอง จนถึงทุกวันนี้ สมดังที่พระโบราณจารย์
ทั้งหลายกล่าวไว้ว่า

ในกาลนั้น พระเถระผู้ประเสริฐ
มีปัญญามากเหล่านี้ คือ พระมหินทะ ๑
พระอิฎฐิยะ ๑ พระอุตติยะ ๑ พระสัมพละ ๑
พระเถระผู้เป็นบัณฑิตชื่อภัททะ ๑ มาใน
เกาะสิงหลนี้ จากชมพูทวีป. พวกท่านได้
สอนพระวินัยปิฎกในเกาะคัมปปัญณิ สอน
นิกายทั้ง ๕ และปรกณ์ทั้ง ๗. ภายหลังแต่
นั้นมา พระอริฏฐะผู้มีปัญญา ๑ พระติสส
ทัตตะผู้ฉลาด ๑ พระกาฬสมณะผู้อ่องอาจ ๑
พระเถระผู้มีชื่อว่าทีฆะ ๑ พระทีฆสมณะ
ผู้เป็นบัณฑิต ๑, ต่อมาอีกพระกาฬสมณะ ๑
พระนาคเถระ ๑ พระพุทธรักจิต ๑ พระ
ติสสเถระผู้มีปัญญา ๑ พระเทวเถระผู้ฉลาด
๑, ต่อมาอีก พระสมณะผู้มีปัญญา และ
เขี้ยวชาญในพระวินัย ๑ พระจูพนาคะผู้
พหูสูตรดุจช้างข้ามที่ปราบยาก ๑ พระเถระ
ชื่อธรรมपालิตะ อันสารุชนบูชาแล้วใน
โรหณชนบท ๑ ศิษย์ของพระธรรมपालิตะ
นั้น ชื่อเขมะ มีปัญญามาก ทรงจำพระ-
ไตรปิฎก รุ่งเรืองอยู่ในเกาะด้วยปัญญา ดูก
พระจันทร์เป็นราชาแห่งหมู่ดาวฉะนั้น ๑
พระอุปติสสะผู้มีปัญญา ๑ พระปุตสทวะผู้
เป็นมหากวี ๑, ต่อมาอีกพระสมณะผู้มี

ปัญญา ๑ พระเถระชื่อปุบพะ (คือพระมหา
ปทุมเถระ^๑) ผู้พหูสูต ๑ พระมหาสีวะ ผู้เป็น
มหากวี ฉลาดในพระปิฎกทั้งปวง ๑, ต่อมา
อีก พระอุบาลี ผู้มีปัญญาเชี่ยวชาญในพระ
วินัย ๑ พระมหานาค ผู้มีปัญญามาก ฉลาด
ในวงศ์พระสังฆกรรม ๑. ต่อมา มีพระอภัย
ผู้มีปัญญา ฉลาดในปิฎกทั้งปวง ๑ พระ
ติสสเถระผู้มีปัญญาเชี่ยวชาญในพระวินัย ๑
ศิษย์ของพระติสสเถระนั้น ชื่อปุบพะ (คือ
พระสุมนเถระ^๒) มีปัญญามากเป็นพหูสูต
ตามรักษาพระศาสนาอยู่ในชมพูทวีป ๑
พระจุฬายะผู้มีปัญญา และเชี่ยวชาญใน
พระวินัย ๑ พระติสสเถระ ผู้มีปัญญาฉลาด
ในวงศ์พระสังฆกรรม ๑ พระจุฬทเวะ ผู้มี
ปัญญา และเชี่ยวชาญในพระวินัย ๑ พระ
สีวะเถระ ผู้มีปัญญาฉลาดในพระวินัยทั้งหมด
๑, พระเถระผู้ประเสริฐมีปัญญามากเหล่านี้
รู้พระวินัย ฉลาดในมรรคา (คือฉลาดใน
ทางสวรรค์และทางพระนิพพาน) ได้
ประกาศพระวินัยปิฎกไว้ ในเกาะตัมปปณฺธิ
แล้ว^๓.

๑, สรรตถทีปนี ๑/๒๕๘ ปุพฺพนาโมติ มหาปทุมตฺเถโร ๒. ปุพฺพนาโมติ สุมนตฺเถโร.

๓. วิ. ปริวาร. ๘/๓-๕.

เรื่องส่งพระเถระไปประกาศพระศาสนาในต่างประเทศ

ในการนำพระศาสนาสืบมาตามลำดับอาจารย์นั้น มีอนุบุพพิกเถ
ดังต่อไปนี้ :-

ได้ยินว่า พระโมคคัลลิตุตรติสสเถระ ครั้นทำตติยสังคีตินั้นแล้ว ได้
คำรื้อยนี้ว่า ในอนาคต พระศาสนา จะพึงตั้งมั่นอยู่ด้วยดีในประเทศไหน
หนอแล? ลำดับนั้น เมื่อท่านใคร่ครวญอยู่ จึงได้มีความคิดดังนี้ว่า พระศาสนา
จักตั้งมั่นอยู่ด้วยดี ในปัจฉิมชนบททั้งหลาย. ท่านจึงมอบศาสนิกิณนั้น ให้
เป็นภาระของภิกษุเหล่านั้น แล้วส่งภิกษุเหล่านั้น ๆ ไปในรัฐนั้น ๆ คือ ส่ง
พระมัชฌันติเถระไปยังรัฐกัสมิรคันธาระด้วยสั่งว่า ท่านไปยังรัฐนั้นแล้ว จง
ประดิษฐานพระศาสนาในรัฐนั้น. ท่านได้ส่งพระมหาเทวเถระอย่างนั้นเหมือน
กัน แล้วส่งไปยังมหิสกมณฑล ส่งพระรักจิตเถระไปยังวนวาสีชนบท ส่ง
พระโยนกธรรมรักจิตเถระไปยังอปรัตกชนบท ส่งพระมหาธรรมรักจิตเถระ
ไปยังมหารัฐชนบท ส่งพระมหารักจิตเถระไปยังโลกเป็นที่อยู่ของชาวโยนก
ส่งพระมัชฌิมเถระไปยังชนบทอันเป็นส่วนหนึ่งแห่งหิมวัตประเทศ ส่งพระ-
โสณเถระ ๑ พระอุตรเถระ ๑ ไปยังสุวรรณภูมิชนบท ส่งพระมหินทเถระ
ผู้เป็นสัทธาวิหาริกของตน กับพระอัญญเถระ พระอุตติยเถระ พระสัมพลเถระ
พระภัททสาธเถระ ไปยังเกาะดัมพณีทวีป ด้วยสั่งว่า พวกท่านไปยังเกาะ
ดัมพณีทวีปแล้วจงประดิษฐานพระศาสนาในเกาะนั้น. พระเถระแม่ทั้งหมด
เมื่อจะไปยังทิศภาคนั้น ๆ ก็เข้าใจอยู่ว่า ในปัจฉิมชนบททั้งหลายต้องมี
คณะปัญจวรรค จึงสมควรทำอุปสมบทกรรมได้ ดังนี้ จึงไปกับพวกละ ๕
รวมกับตน.

[พระมัชฌันติกเถระไปประกาศพระศาสนาที่กัสมิรคันธารรัฐ]

ก็โดยสมัยนั้นแล ในแคว้นกัสมิรคันธาระ ในฤดูข้าวกล้าสุก มีพญานาค ชื่ออาราวพ ได้บันดาลฝน ชื่อว่าฝนลูกเห็บให้ตกลงมา ทำข้าวกล้าให้ลอยไปยังมหาสมุทร. พระมัชฌันติกเถระเหาะขึ้นไปสู่เวหาจากนครปาตลีบุตร แล้วไปลงเบื้องบนสระอาราวพที่ป่าหิมพานต์ จงกรมอยู่บ้าง ยืนอยู่บ้าง นั่งอยู่บ้าง ดำเรือการนอนอยู่บ้าง บนหลังสระอาราวพ. นางนาคมาณวิกาทั้งหลายเห็นพระเถระนั้นแล้ว จึงบอกแก่พญานาคอาราวพว่า ข้าแต่มหาราชา ! มีสมณะโล้นรูปหนึ่ง ทรงแผ่นผ้าที่ตัดขาดด้วยศัสตรา นุ่งห่มผ้าข้อมผาด ประทุษร้ายน้ำของพวกเรา.

[พญานาคอาราวพแผลงฤทธิ์ไล่พระเถระ]

พญานาคฟังคำนั้นแล้ว ก็ถูกความโกรธครอบงำ ได้ออกไปพบพระเถระในทันใดนั่นเอง เมื่ออดกลั้นความลบหลู่ไม่ได้ จึงได้นิรมิตรูปที่น่าสะพรึงกลัวเป็นอันมาก บนอากาศกลางหา. (คือบันดาลให้) พายุที่กล้าแข็งพัดฟุ้งไปในที่นั้น ๆ. รุกขชาติทั้งหลาย ก็หักโค่นลง. เหล่ายอดบรรพตก็พังทลาย, เมฆทั้งหลายก็คารมลั่น, สายฟ้าทั้งหลายก็แลบแปลบ ๆ. อสนีบาตก็ผ่าลงมา, อุทวารก็ไหลนอง เหมือนท้องฟ้าแตกจะนั้น. เหล่าลูกนาคซึ่งมีรูปอันน่าสะพรึงกลัว ก็ประชุมกัน. ฝ่ายพญานาคเอง ก็บึงหวนควัน ลูกโพลงปล่อยฝนเครื่องประหารคุกคามพระเถระด้วยคำหยาบคายเป็นต้นว่า สมณะโล้นผู้นี้ ทรงผ้าที่ตัดขาด (ด้วยศัสตรา) คือใคร ? ได้บังคับหมู่พละนาคไปว่า พวกท่านจงมาจับฆ่า, จับใส่สมณะรูปนี้ออกไป.

[พระเถระทรมานพจนาคให้คลายพยศแล้ว]

พระเถระป้องกันกำลังพจนาคที่น่าสะพรึงกลัวทั้งหมด ด้วยกำลังฤทธิ์
ของตน พุทกะพจนาคว่า

ดูก่อนพจนาค ! โลกแม่ทั้ง
เทวโลก จะพึงมายังเราให้ครั่นคร้ามได้ไซ้,
ก็ไม่พึงมีผู้สามารถเพื่อจะบันดาลภัยที่น่ากลัว
ให้เกิดแก่เราได้, ดูก่อนพจนาค ! แม่หาก
ท่านจะยกแผ่นดินขึ้นทั้งหมด พร้อมทั้ง
สมุทร ทั้งบรรพต แล้วพึงเหวี่ยงไปเบื้องบน
ของเราได้ไซ้, ท่านก็ไม่พึงสามารถเพื่อจะ
บันดาลภัยที่น่ากลัวให้เกิดแก่เราได้เลย,
ดูก่อนพญาอุรคาธิบดี ! ท่านท่านนั้น จะพึงมี
ความแค้นใจอย่างแน่แท้.

ครั้นเมื่อพระเถระกล่าวอย่างนั้นแล้ว พจนาค ถูกพระเถระกำจัด
อานุภาพแล้ว เป็นผู้มีความพยายามไร้ผล มีความทุกข์เศร้าใจชบเซาอยู่.
พระเถระชี้แจงให้พจนาคนั้นเข้าใจ สมทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมิกถา
อันสมควรแก่ขณะนั้นแล้ว ให้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์และเบญจศีล พร้อมด้วย
นาคจำนวนแปดหมื่นสี่พัน. ยักษ์ คนธรรพ์ และกุมภกัณฑ์ แม่เหล่าอื่นเป็น
อันมาก ที่อยู่ป่าหิมพานต์ได้ฟังธรรมกถาของพระเถระแล้ว ก็ได้ตั้งอยู่ใน
สภาวะและศีล. แม้ปัญจกยักษ์ พร้อมด้วยนางหาริตียักษิณี และบุตร ๕๐๐
ก็ได้ตั้งอยู่ในปฐมมรรค.

[พระเถระให้โอวาทพวักขัณห์และรากษสเป็นต้น]

ลำดับนั้น ท่านพระมัชฌันติกเถระ เรียกพวกนาคและรากษสแม่
ทั้งหมดมาแล้ว จึงกล่าวอย่างนี้ว่า

จำเดิมแต่บัดนี้เป็นต้นไป พวกท่าน
อย่าให้ความโกรธเกิดขึ้นเหมือนในกาลก่อน
เลย และอย่าทำลายข้าวกล้า (ให้เสียหาย)
เพราะว่า สัตว์ทั้งหลาย ใครต่อความสุข
จงแผ่เมตตาไปในสัตว์ทั้งหลายว่า ขอมวล
มนุษย์ จงอยู่เป็นสุขเถิด.

นาคและขัณห์เป็นต้นเหล่านั้นทั้งหมด รับโอวาทขอพระเถระว่า ดิละ
ท่านผู้เจริญ! ได้ปฏิบัติตามที่ท่านพร่ำสอนแล้ว. ก็ในวันนั้นแล เป็นสมัยทำ
การบูชาพญานาค. เวลานั้น พญานาค สั่งให้นารัตนบัลลังก์ของตน มาแต่งตั้ง
ถวายพระเถระ. พระเถระก็นั่งบนบัลลังก์. ฝ่ายพญานาค ได้ขึ้นพัดพระเถระ
อยู่ในที่ใกล้. ในขณะนั้น มนุษย์ทั้งหลายผู้อยู่ในแคว้นกัสมิรคัณธาระมาเห็น
พระเถระแล้ว ก็พูดกันว่า พระเถระมีฤทธิ์มากแม้กว่าพญานาคของพวกเรา
แล้วได้นั่งลงไหว้พระเถระนั้นแล. พระเถระ ก็แสดงอาสิวิโสปมสูตร* แก่
มนุษย์เหล่านั้น. ในเวลาจบพระสูตร สัตว์ประมาณแปดหมื่น ได้บรรลु
ธรรมมาภิสมัย. แสนตระกูลออกบวชแล้ว, ก็แลจำเดิมแต่กาลนั้นมา แคว้น
กัสมิรคัณธาระ ก็รุ่งเรืองไปด้วยฟ้ากาสาวพัสตร์ อบอวลไปด้วยลมพุกฤษีจน
ตราบเท่าทุกวันนี้.

* น่าจะเป็นอลคัททูปมสูตร ม. ม. ๑๒/๒๖๑.

ในกาลนั้น พระมัทสนติกะ ผู้ฤๅษี

ไปยังแคว้นกัสมิรคันธาระแล้ว ให้พยานาค

ผู้ดูร้าย เลื่อมใสแล้ว ได้ปลดเปลื้องสัตว์

เป็นอันมาก ให้พ้นจากเครื่องผูกแล้วแล.

[พระมหาเทวเถระไปประกาศพระศาสนาที่มหิสสกมณฑล]

ฝ่ายพระมหาเทวเถระ ไปยังมหิสสกมณฑลแล้ว ก็แสดงเทวทูตสูตร^๑.

ในเวลาจบพระสูตร สัตว์ประสิทธิ์หมื่น ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว. สัตว์
ประมาณสี่หมื่นนั้น แล ออกบวชแล้ว.

พระมหาเทวเถระ ผู้มีฤทธิ์มาก ไป

ยังมหิสสกวรรฐแล้ว โอวาทัดกเดือน ด้วย

เทวทูตทั้งหลาย ได้ปลดเปลื้องสัตว์เป็น

อันมาก ให้พ้นจากเครื่องผูกแล้วแล.

[พระรักขิตเถระไปประกาศพระศาสนาที่แคว้นนวาตี]

ส่วนพระรักขิตเถระ ไปยังแคว้นนวาตีชนบทแล้ว ยืนอยู่บนอากาศ
ให้ชนชาววาตีชนบทเลื่อมใส ด้วยอนมตคคปริยาชกถา^๒. ก็ในเวลาจบกถา
ของพระเถระนั้น สัตว์ประมาณหกหมื่น ได้บรรลुरुธรรมแล้ว. ประชาชน
ประมาณสามหมื่นเจ็ดพันบวชแล้ว. วิหาร ๕๐๐ หลัง ก็ประดิษฐานขึ้นแล้ว.
พระเถระนั้น ได้ประดิษฐานพระศาสนาให้ดำรงมั่นอยู่ในแคว้นนวาตีชนบท
นั้นแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

๑. ม. อุป. ๑๔/๓๓๔. ๒. ส. นิตาน. ๑๖/๒๑๒-๒๒๘

พระรักจิตเถระ ผู้มีฤทธิ์มาก ไปยัง
วนวาสีชนบทแล้ว ได้ยืนอยู่บนอากาศ
กลางหาว แล้วแสดงอนมตักคิยกถา (แก่
มหาชน) ในวนวาสีชนบทนั้นแล.

[พระโยนกธรรมรักจิตเถระไปประกาศพระศาสนาที่อปรัตกชนบท]

ฝ่ายพระโยนกธรรมรักจิตเถระ ไปยังอปรัตกชนบทแล้ว ให้ชน
ชาวอปรัตกชนบทล้อมใส่ ด้วยอักษิขันธูปมสุดตันตถกถา^๑แล้ว ก็ให้สัตว์
ประมาณสามหมื่นเจ็ดพันสี่หมื่นธรรม. บุรุษออกบรรพชา แต่ขัดตียตระกูล
หนึ่งพันคน. และสตรีออกบรรพชาหกพันถ้วน. พระเถระนั้นได้ประดิษฐาน
พระศาสนาให้ดำรงมั่นอยู่ในอปรัตกชนบทนั้นแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

พระโยนกธรรมรักจิตเถระ อย่างเข้า
สู่อปรัตกชนบทแล้ว ก็ให้ชนเป็นอันมาก
ในอปรัตกชนบทนั้นล้อมใส่แล้ว ด้วย
อักษิขันธูปมสูตร^๒ แล.

[พระมหาธรรมรักจิตเถระไปประกาศพระศาสนาที่มหารัฐ]

ส่วนพระมหาธรรมรักจิตเถระ ไปยังมหารัฐชนบทแล้ว ให้ชนชาว
มหารัฐชนบทล้อมใส่ ด้วยนมหารทกัสสพชาดกถา ๓ แล้ว ก็ให้สัตว์ประมาณ
แปดหมื่นสี่พันตั้งอยู่ในมรรคและผล. ประชาชนจำนวนหนึ่งหมื่นสามพันคน
บวชแล้ว. พระเถระนั้น ได้ประดิษฐานพระศาสนาให้ดำรงมั่นอยู่ในมหารัฐ
ชนบทนั้นแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

๑. อัง. สตุตถก. ๒๓/๑๒๕-๑๓๗. ๒-๓. ตี. นินทาน. ๑๖/๒๑๒-๒๑๘.

พระมหาธรรมรักจิตเถระ ผู้ถือนั้น

ไปยังมหารัฐชนบทแล้ว ก็แสดงชาดก^๑ ให้
มหาชนเลื่อมใสแล้วแล.

[พระมหาธรรมรักจิตเถระไปประกาศพระศาสนาที่รัฐโยนก]

ฝ่ายพระมหาธรรมรักจิตเถระ ไปยังรัฐโยนกแล้ว ให้ชนชาวโลกโยนก
เลื่อมใส ด้วยกาฬการามสุดตันตกถาแล้ว ได้ให้เครื่องอสังการคือมรรคและผล
แก่สัตว์ประมาณหนึ่งแสนสามหมื่นเจ็ดพัน ก็ประชาชนประมาณหนึ่งหมื่น
บวชแล้วในสำนักของพระเถระนั้น. แม้พระเถระนั้น ก็ได้ประดิษฐานพระศาสนา
ให้ดำรงมั่นอยู่ในรัฐโยนกนั้นแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

ในกาลนั้น พระมหาธรรมรักจิตเถระ

ผู้ถือนั้น ไปยังรัฐโยนกแล้ว ก็ให้ชนชาว
โยนกเหล่านั้นเลื่อมใส ด้วยกาฬการามสูตร
แล.

[พระมัชฌิมเถระไปประกาศพระศาสนาที่หิมวันตประเทศ]

ส่วนพระมัชฌิมเถระ กับพระกัสสปโคตตรเถระ ๑ พระอภกเทวเถระ
๑ พระทุนทุภิสสรเถระ ๑ พระสหัสสเทวเถระ ๑ ไปยังชนบทเป็นส่วน
หิมวันตประเทศแล้ว ให้ชาวประเทศนั้นเลื่อมใส ด้วยธัมมจักกัปปวัตตน-
สุดตันตกถา^๒ แล้ว ให้สัตว์ประมาณแปดสิบลโกฏิได้รับณะคือมรรคและผลแล้ว.
ก็พระเถระแม่ทั้ง ๕ รูปนั้น ได้ยังรัฐทั้ง ๕ ให้เลื่อมใสแล้ว. ประชาชนที่บวช
ในสำนักของพระเถระแต่ละรูป มีประมาณแสนหนึ่ง. พระเถระทั้ง ๕ รูป
๑. ชุ. ขา. ๒๘/๒๘๒. ตทฎกธ. ๑. ๑๐/๑๓๕. ๒. อิง. สตุตทก. ๒๓/๑๒๕-๑๓๗.

เหล่านั้น ได้ประดิษฐานพระศาสนาให้ดำรงมั่นอยู่ในหิมวันตประเทศนั้นแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

พระมหัชฌิมเถระ ไปยังหิมวันต

ประเทศแล้วประกาศอยู่ ซึ่งธัมมจักกัปป-
วัตตนสูตร^๑ ให้ยักข์และเสนายักข์ล้อมใส่
แล้วแล.

[พระโสณกะกับพระอุตตระไปประกาศพระศาสนาที่สุวรรณภูมิ]

ฝ่ายพระโสณกะเถระ กับพระอุตตระเถระได้ไปยังแคว้นสุวรรณภูมิ.
ก็โดยสมัยนั้น ที่แคว้นสุวรรณภูมินั้น มีนางรากลษตนะ^๒ หนึ่ง ขึ้นมากจากสมุทร
เที่ยวกินพวกทารกที่เกิดในราชตระกูล. ในวันนั้นเอง มีเด็กคนหนึ่ง เกิดใน
ราชตระกูล. มนุษย์ทั้งหลายเห็นพระเถระแล้ว สำคัญอยู่ว่า ผู้นี้จักเป็นสหาย
ของพวกรากลษส จึงพากันถือเอาอาวุธไปประสังข์จะประหารพระเถระ.

พระเถระ พูกว่า พวกท่านถืออาวุธมาทำไรกัน ?

มนุษย์เหล่านั้น พูกว่า พวกรากลษส ย่อมเคี้ยวกินพวกเด็กที่เกิด
แล้ว ๆ ในราชตระกูล, พวกท่านเป็นสหายของรากลษสเหล่านั้น.

พระเถระ พูกว่า พวกข้าพเจ้า หาได้เป็นสหายของรากลษสไม่
พวกข้าพเจ้าชื่อว่า เป็นสมณะ งดเว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป จากการ
ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ จากความประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ
จากการดื่มน้ำเมา เป็นผู้ฉันทนเดียว มีศีล ประพฤติพรหมจรรย์มีกัลยาณ-
ธรรม.

๑. วิ. มหา. ๔/๑๗.

๒. รากลษส ยักข์, ผีเสื้อน้ำ, ปีกาจ, เวตาลหรือค่างคาว เป็นชื่อของพวกอสูรอย่างเลว มีนิสัย
ดุร้าย ชอบเที่ยวตามป่าทำลายพืชและกินคน สุนัขโลหิตของสัตว์เป็นอาหาร, สถานที่อยู่
ของพวกนี้อยู่ในทะเลหรือสระใหญ่.

[พระเถระทรมานพวกภิกษุให้หนีไปแล้วป้องกันเกาะไว้]

ก็ในขณะที่นั้นเอง นางภิกษุสตนหนึ่ง พร้อมด้วยบริวาร ขึ้นมาจาก สมุทรด้วยคิดว่า เด็กเกิดในราชตระกูล, พวกเราจักเลี้ยงกันเด็กนั้น. พวก มนุษย์เห็นนางภิกษุสตนนั้นแล้ว ก็กลัวร้องเสียงดังว่า นางภิกษุสนี่กำลังมา เจ้าข้า! พระเถระนิรมิตอัศพาพมากหลายกว่าพวกภิกษุสเป็นสองเท่า ปิด ล้อมข้างทั้งสองด้วยอัศพาพเหล่านั้น กั้นนางภิกษุสนั้น พร้อมทั้งบริวารไว้ ตรงกลาง. นางภิกษุสตนนั้น พร้อมทั้งบริวาร ได้คิดตั้งนี้ว่า สถานที่นี้ จักเป็นของอันภิกษุสเหล่านั้นได้แล้วแน่นอน, ส่วนพวกเราจักเป็นภิกษาของ ภิกษุสเหล่านี้. พวกภิกษุสทั้งหมดได้รับหนีไปแล้ว.

ฝ่ายพระเถระ จับไล่ภิกษุสเหล่านั้นให้หนีไปแล้ว จนมองไม่เห็น จึงได้ตั้งอารักขาไว้โดยรอบเกาะ^๑. อนึ่ง ท่านให้หมุ่มมหาชน ซึ่งประชุมพร้อม กันอยู่ในสมัยนั้นเดือนใส ด้วยพรหมชาลสูตรตันตกถา^๒ ทั่งให้ตั้งอยู่ในสรวณกมน์ และศีลแล้ว. ก็ในสันนิบาตนี้ ประชาชนประมาณหกหมื่น ได้บรรลุลุธรรม แล้ว. พวกเด็กในตระกูลประมาณสามพันห้าร้อย บวชแล้ว. กุลธิดาประมาณ หนึ่งพันห้าร้อยนาง ก็บวชแล้ว. พระเถระนั้น ได้ประดิษฐานพระศาสนาให้ ดำรงมั่นอยู่ในแคว้นสุวรรณภูมิ^๓นั้นแล้ว ด้วยประการฉะนี้. จำเดิมแต่นั้นมา

๑. นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์สันนิษฐานกันว่า ประเทศไทยของเรานี้อยู่ในแหลมทอง คือ แคว้น สุวรรณภูมิ ได้รับพระพุทธศาสนาในคราวที่พระโสณกเถระและพระอุตตเถระถูกส่งให้ มาประกาศพระศาสนาในภาคนี้ แต่ถ้าจะสันนิษฐานอีกแห่งหนึ่งแล้วไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะ ใจความในเรื่องนี้บ่งชัดอยู่แล้วว่า สถานที่ที่ท่านทั้งสองไปประกาศนั้นเป็นเกาะไม่ใช่แผ่นดิน เชื่อมติดต่อกัน และท่านก็ทำการป้องกันเกาะไว้โดยรอบ มิให้พวกผีเสื้อน้ำมารบกวนประ- ชาชนได้, อนึ่ง ถ้าแหลมทองนี้รวมทั้งประเทศพม่า ฉวน ลาว เขมร และไทย อย่างที่พวก นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์เข้าใจแล้ว ก็ยิ่งกว้างใหญ่ไพศาล เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ท่านจะป้อง กันได้อย่างไร? ขอได้โปรดพิจารณาเถิด.

๒. ที. ที. ๕/๑

ชนชาวสุวรรณภูมิ ก็ได้ตั้งชื่อพวกเด็กที่เกิดในราชตระกูลว่า โสณุตตระ (โสณุตระ) สืบมา.

พระโสณะและพระอุตตระ ผู้มีฤทธิ์

มาก ไปยังแคว้นสุวรรณภูมิ แล้วขับไล่ปีศาจ

ทั้งหลายให้หนีไป ได้แสดงพรหมชาลสูตร*

แล้ว แล.

[พระมหินทเถระไปประกาศพระศาสนาที่เกาะลังกา]

ส่วนพระมหินทเถระ ผู้อันพระอุปัชฌายะ และภิกษุสงฆ์เชื่อเชิญว่า ขอต่านจงไปประดิษฐานพระศาสนายังเกาะดัมพปนิทวิปเกิด ดังนี้ จึง ดำริว่า เป็นกาลที่เราจะไปยังเกาะดัมพปนิทวิปหรือยังหนอ? ครั้งนั้น เมื่อท่านใคร่ครวญอยู่ ก็ได้มีความเห็น ว่า ยังไม่ใช่กาลที่ควรจะไปก่อน.

ถามว่า ก็พระเถระนั้น ได้มีความเห็นดังนี้ เพราะเห็นเหตุการณ์ อะไร?

แก้วว่า เพราะเห็นว่า พระเจ้ามฤติวะ ทรงพระชราภาพมาก.

[พระมหินทเถระเที่ยวเยี่ยมญาติจนกว่าจะถึงเวลาไปเกาะลังกา]

ลำดับนั้น พระเถระดำริว่า พระราชาพระองค์นี้ ทรงพระชราภาพ มาก เราไม่อาจรับพระราชนิวยอร์กยงเชิดชูพระศาสนาได้ ก็บัดนี้ พระราช โอรสของพระองค์ ทรงพระนามว่า เทวานัมปิยติส จักเสวยราชย์ (ต่อไป) เราจักอาจรับพระราชนิวยอร์กยงเชิดชูพระศาสนาได้ เอาเถิด เราจัก เยี่ยวพวกญาติเสียก่อน จนกว่าเวลานั้นจะมาถึง, บัดนี้ เราจะพึงได้กลับมา ยัง ชนบทนี้หรืออีกหรือไม่. พระเถระนั้น ครั้นดำริอย่างนั้นแล้ว จึงไหว้พระอุปัชฌายะ

* ที.สี. ๘/๑.

และภิกษุสงฆ์ออกไปจากวัดอโศการาม ที่ยวจาริกไปทางทักษิณาวิริยพ ซึ่ง
เวียนรอบนครราชคฤห์ไปพร้อมกับพระเถระ ๔ รูป มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้นนั้น
สุนนสามเณร ผู้เป็นโอรสของพระนางสังฆมิตตา และภักตทกอุบาสกเยี่ยมพวก
ญาติอยู่จนเวลาล่วงไปถึง ๖ เดือน. ครั้นนั้น พระเถระได้ไปถึงเมืองชื่อเวทิสนคร
อันเป็นสถานที่ประทับของพระมารดาโดยลำดับ

[ประวัติย่อของพระมหินทเถระ]

ได้ยินว่า พระเจ้าอโศกทรงได้ชนบท (ได้กินเมือง) ในเวลายังทรง
พระเยาว์ เมื่อเสด็จไปกรุงอุชเชนี ผ่านเวทิสนคร ได้ทรงรับธิดาของเวทิส-
เศรษฐี (เป็นอักรมเหสี). ในวันนั้นนั่นเอง พระนางก็ทรงครรภ์ แล้วได้
ประสูติมหินทกุมาร ที่กรุงอุชเชนี. ในเวลาที่พระกุมารมีพระชนม์ได้ ๑๔
พรรษา พระราชาทรงได้รับการอภิเษกขึ้น ครองราชย์. สมัยนั้น พระนาง
ที่เป็นมารดาของมหินทกุมารนั้น ก็ประทับอยู่ที่ตำหนักของพระประยูรญาติ
เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าวไว้ว่า พระเถระได้ไปถึงเมืองชื่อเวทิสนคร
อันเป็นสถานที่ประทับของพระมารดาโดยลำดับ.

ก็แล พระเทวีผู้เป็นพระมารดาของพระเถระ ทอดพระเนตรเห็น
พระเถระผู้มาถึงแล้ว ก็ทรงไหว้เท้าทั้งสองด้วยเศียรเกล้า แล้วถวายภิกษา
ทรงมอบถวายวัดชื่อ เวทิสสิริมหาวิหาร ที่ตนสร้างถวายพระเถระ. พระเถระ
นั่งคิดอยู่ที่วิหารนั้นว่า กิจที่เราควรกระทำในที่นี้สำเร็จแล้ว, บัดนี้ เป็นเวลา
ที่ควรจะไปยังเกาะลังกาหรือยังหนอแล. ลำดับนั้น ท่านดำริว่า ขอให้
พระราชกุมารพระนามว่า เทวานัมปิยติส เสวยอภิเษก ที่พระชนกของเราทรง
ส่งไปถวายเสียก่อน, ขอให้ได้สดับคุณพระรัตนตรัย และเสด็จออกจาก

พระนคร เสด็จขึ้นสู่มิสสกบรพตมิมหรสพเป็นเครื่องหมาย, เวลานั้น เรา
จักพบพระองค์ท่านในที่นั้น. พระเถระ ก็สำเร็จการพักอยู่ที่เวทิสคิริมหาวิหาร
นั้นและ สิ้นเดือนหนึ่งต่อไปอีก.

ก็โดยล่วงไปเดือนหนึ่ง คณะสงฆ์และอุบาสกแม่ทั้งหมด ซึ่งประชุม
กันอยู่ในวันอุโบสถ ในคติเพ็ญแห่งเดือนแปดต้น (คือวันเพ็ญเดือน ๘) ได้
ปรึกษากันว่า เป็นกาลสมควรที่พวกเราจะไปยังเกาะตัมพปัญณีทวีปหรือยัง
หนอ? เพราะเหตุนั้น พระโบราณจารย์ทั้งหลาย จึงได้กล่าวว่

ในกาลนั้น ได้มีพระสังฆเถระ

ชื่อมหินท์โดยนาม ๑ พระอัญญาเถระ ๑ พระ-
อุตตยเถระ ๑ พระภัททสาเถระ ๑ พระสัมพล
เถระ ๑ สุนนสามเณร ผู้ได้ลพภิญญา มี
ฤทธิ์มาก ๑ ภัณฑกอุบาสก ผู้ได้เห็นสังฆะ
เป็นที่ ๗ แห่งพระเถระเหล่านั้น ๑, ท่าน
มหานาคเหล่านั้นนั้นแล พักอยู่ในที่เจียบ-
สังค์ ได้ปรึกษากันแล้ว ด้วยประการจะ
นี้แล.

[พระอินทร์ทรงเล่าเรื่องพุทธพยากรณ์ถวายให้พระมหินท์ทราบ]

เวลานั้น ท้าวสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งทวยเทพ เสด็จเข้าไปหาพระมหินท-
เถระ แล้วได้ตรัสคำนี้ว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! พระเจ้ามฤติวะ สวรรคต
แล้ว, บัดนี้ พระเจ้าเทวานัมปิยติสมหาราชเสวยราชย์แล้ว, และสมเด็จพระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทรงพยากรณ์องค์ท่านไว้แล้วว่า ในอนาคต ภิกษุชื่อ
มหินท์ จักยังชาวเกาะตัมพปัญณีทวีปให้เสื่อมใส ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ !

เพราะเหตุดังนั้นแล เป็นกาลสมควรที่ท่านจะไปยังเกาะอันประเสริฐแล้ว แม้
กระผม ก็จักร่วมเป็นเพื่อนท่านด้วย.

ถามว่า ก็เพราะเหตุไร ท้าวสักกะจึงได้ตรัสอย่างนั้น ?

แก้วว่า เพราะได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงตรวจดูโลกด้วย
พุทธจักขุ ที่ดวงแห่งโพธิพยุคนั้นเอง ได้ทอดพระเนตรเห็นสมบัติแห่งเกาะ
นี้ในอนาคตจึงได้ตรัสบอกความนั้นแก่ท้าวสักกะนั้น และทรงสั่งบังคับไว้
ด้วยว่า ในเวลานั้น ถึงบพิตรก็ควรร่วมเป็นสหายด้วย, ดังนี้ ฉะนั้น ท้าวสักกะ
จึงได้ตรัสอย่างนั้น.

[พระมหินทเถระพร้อมไปกับคณะไปเกาะลังกา]

พระเถระ รับคำของท้าวสักกะนั้นแล้ว เป็น ๘ คนทั้งตน เหาะขึ้น
ไปสู่เวหาจากเวทิสบรรพต แล้วดำรงอยู่บนมิสสกบรรพต ซึ่งชนทั้งหลายใน
บัดนี้จำกันได้ว่า เจดีย์บรรพต บ้าง ทางทิศบูรพาแห่งอนุราชบุรี. เพราะ
เหตุนั้น พระโหราณาจารย์ทั้งหลายจึงได้กล่าวไว้ว่า

พระเถระทั้งหลายพักอยู่ที่เวทิสสิริ-

บรรพตใกล้กรุงราชคฤห์ ลึน ๓๐ ราตรีได้

ดำริว่า เป็นกาลสมควร ที่จะไปยังเกาะอัน

ประเสริฐ, พวกเราจะพากันไปสู่เกาะอัน

อุดม ดังนี้ แล้วได้เหาะขึ้นจากชมพูทวีป

ลอยไปในอากาศดูพญาหงส์บินไปเหนือ

ท้องฟ้าฉะนั้น, พระเถระทั้งหลายเหาะขึ้นไป

แล้วอย่างนั้น ก็ลงที่ยอดเขาแล้ว ยืนอยู่บน

ยอดบรรพต ซึ่งงามไปด้วยเมฆ อันตั้งอยู่

ข้างหน้าแห่งบุรีอันประเสริฐราวกะว่า หมู่-

หงส์จับอยู่บนยอดเขาฉะนั้น.

ก็ท่านพระมหินทเถระ ผู้มาร่วมกับพระเถระทั้งหลาย มีพระอัญญาชย เป็นต้น ยืนอยู่อย่างนั้น บัณฑิตพึงทราบว่าได้ยืนอยู่แล้วในเกาะนี้ ในปีที ๒๓๖ พรรษา นับมาแต่ปีที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน.

[ลำดับราชวงศ์ที่เสวยราชย์ในเกาะลังกาและชมพูทวีป]

ความพิสดารว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จปรินิพพานแล้ว ในปีที ๘ แห่ง (รัชกาล) พระเจ้าอชาตศัตรูราช (เสวยราชย์). ในปิ่นนั้นนั่นเอง พระราชโอรสของพระเจ้าสีหกุमार ผู้ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินวงศ์แห่งเกาะ ตัมปฬณทวิป ทรงพระนามว่า วิชัยกุมาร เสด็จมาสู่เกาะนี้แล้ว ได้ทรง ทำเกาะนี้ ให้เป็นที่อยู่ของมนุษย์. พระเจ้าวิชัยกุมาร (เสวยราชย์อยู่ในเกาะนี้ ๓๘ ปี)* แล้ว สวรรคตที่เกาะนี้ ในปีที ๑๔ แห่ง (รัชกาล) พระเจ้าอุทัยกัทท์ ในชมพูทวีป. พระราชาทรงพระนามว่า บัณฑุवासูเทพ ขึ้นครองราชย์ใน เกาะนี้ ในปีที ๑๕ แห่ง (รัชกาล) พระเจ้าอุทัยกัทท์ (ซึ่งเสวยราชย์อยู่ใน ชมพูทวีป). พระเจ้าบัณฑุवासูเทพ ได้สวรรคตที่เกาะนี้ ในปีที ๒๑ แห่ง (รัชกาล) พระเจ้านาคทัสสะกะ (ซึ่งเสวยราชย์อยู่ในชมพูทวีปนั้น. พระราช กุมาร ทรงพระนามว่า อภัย ขึ้นครองราชย์ในเกาะนี้ ในปิ่นนั้นนั่นเอง. พระ เจ้าอภัย (เสวยราชย์อยู่) ในเกาะนี้ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ในปีที ๑๗ แห่ง (รัชกาล) พระเจ้าอภัย (ผู้ครองราชย์อยู่ในคราวนั้น). พระเจ้าปฤณฑกาทภัย (ครองราชย์อยู่) ในเกาะนี้ ครบ ๑๗ ปีบริบูรณ์ ในปีที ๑๖ แห่ง (รัชกาล) พระเจ้ากาพาโสกะ (ซึ่งเสวยราชย์อยู่) ในชมพูทวีปนั้น. ๑๗ ปีเหล่านั้น

* สารตุถที่ปนิ. ๑/๒๔๐.

รวมกันอีก ๑ ปี ถัดมา จึงเป็น ๑๘ ปี พระเจ้าปุกุมภากาภัย ได้สวรรคตใน
เกาะนี้ ในปีที ๑๔ แห่ง (รัชกาล). พระเจ้าจันทรคุต (ซึ่งเสวยราชย์อยู่)
ในชมพูทวีปนั้น. (ต่อจากนั้น) พระเจ้ามกุฏีวะก็ขึ้นครองราชย์ (ในเกาะนี้)
พระเจ้ามกุฏีวะได้สวรรคตในเกาะนี้ ในปีที ๑๗ แห่ง (รัชกาล) พระเจ้า
อโศกธรรมราช (ซึ่งเสวยราชย์อยู่) ในชมพูทวีปนั้น. (ต่อจากนั้น) พระเจ้า
เทวานัมปิยติสก็ขึ้นครองราชย์ (ในเกาะนี้).

อนึ่ง เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จปรินิพพานแล้ว พระเจ้า
อชาตศัตรู เสวยราชย์ได้ ๒๔ ปี. ส่วนพระเจ้าอุทัยภัทท์ เสวยราชย์ได้ ๑๖ ปี.
(ต่อจากนั้น) พระเจ้านุรุทระและพระเจ้ามุนทะ เสวยราชย์ได้ ๘ ปี.

พระเจ้านาคทัสสะ เสวยราชย์ได้ ๒๔ ปี. พระเจ้าสุสุนาณะ เสวยราชย์ได้
๑๘ ปี. พระเจ้าอโศก * พระราชโอรสของพระเจ้าสุสุนาณะนั้นนั้นแล เสวยราชย์
ได้ ๒๘ ปี. พระราชาผู้เป็นพระเจ้าพี่น้องกัน ๑๐ พระองค์^๒ ซึ่งเป็นพระราช
โอรสของพระเจ้าอโศก ๑ เสวยราชย์ได้ ๒๒ ปี. ภายหลังแต่กาลแห่งพระราช
ผู้เป็นพระเจ้าพี่น้องกัน ๑๐ องค์นั้น มีพระราช ๘ พระองค์^๓ ทรงมีพระนาม
ว่า นันทะ (ต่อสร้อยพระนามทุก ๆ พระองค์) เสวยราชย์ได้ ๒๒ ปี เท่านั้น
พระเจ้าจันทรคุต เสวยราชย์ได้ ๒๔ ปี. พระเจ้าวินทุสาร เสวยราชย์ได้ ๒๘ ปี.

๑. พระนามว่า พระเจ้าอโศก ทั้ง ๒ แห่งนี้ ฎีกาสารัตถทีปนี และอรรถโยชนา แก้ไว้ว่า ได้แก่
พระเจ้ากาฬอโศก หรือกาลาโศกนั่นเอง. ๒. พระราชาผู้เป็นพระเจ้าพี่น้องกัน ๑๐ องค์
นั่นคือ กัททเสน ๑ โกรธวรรณะ ๑ มัคควะ ๑ สัพพัญชนะ ๑ ชาลิกะ ๑ อุภกะ ๑ สณฺฑชัย ๑
โกธัพพะ ๑ นันวัฒนะ ๑ และปัญจมกะ ๑.

๓. พระราชา ๘ พระองค์ที่มีสร้อยพระนามว่า นันทะ นั่นคือ อุกคเสนนันทะ ๑ ปันฑกนันทะ ๑
ปัญฑกตินันทะ ๑ ภูสพาลนันทะ ๑ รัฏฐพาลกนันทะ ๑ โควิสาณกนันทะ ๑ ทสสีฎฐกนันทะ
๑

แก้ฎีกกนันทะ ๑ และชนนันทะ ๑ นัยสารัตถทีปนี ๑/๒๔๔.

๒. พระนามว่าพระเจ้าอโศกองค์นี้ คือ พระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้า
วินทุสารหรือพินทุสารนั่นเอง. พึงดูบาฬีในสมันต์ ๆ นี้ หน้า ๔๐ และ ๔๔.

ในที่สุด (รัชกาล) แห่งพระเจ้าวินทุสาร์นั้น พระเจ้าอโศกก็ขึ้นครองราชย์.
ในกาลก่อนแต่ทรงอภิเษก พระเจ้าอโศกนั้น ครองราชย์อยู่ ๔ ปี. ในปีที ๑๘
จากเวลาที่พระเจ้าอโศกทรงอภิเษกแล้ว พระมหินทเธระก็มาขึ้นอยู่ที่เกาะนี้.
คำนี้ว่า พระมหินทเธระขึ้นอยู่ที่เกาะนี้ ในปีที ๒๓๖ พรรษา นับมาแต่ปีที่
สมเด็จพระสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน ดังนี้ บัณฑิตพึงทราบ ตามสายราชวงศ์
(ของพระราชาในชมพูทวีป) นั้น ดังพรรณนามา ฉะนี้.

[พระเจ้าเทวานัมปิยติสทรงพบพระมหินทเธระ]

ก็ในวันนั้น ที่เกาะตัมปฬณิทวีป มีงานนักขัตฤกษ์ในเชษฐมาสต้น
(คือเดือน ๘). พระราชาทรงรับสั่งให้โฆษณานักขัตฤกษ์ แล้วทรงบังคับ
พวกอำมาตย์ว่า พวกท่าน จงเล่นมหรสพเถิด ดังนี้ มีราชบุรุษจำนวนถึง
สี่หมื่นเป็นบริวาร เสด็จออกไปจากพระนคร มีพระสงฆ์จะทรงกีฬาเล่าเนื้อ
จึงเสด็จไปโดยทางที่มีสสกบรรพตตั้งอยู่. เวลานั้น มีเทวดาตนหนึ่ง ซึ่งสิงอยู่
ที่บรรพตนั้น คิดว่า เราจักแสดงพระเถระทั้งหลาย แก่พระราชา จึงแปลง
เป็นตัวเนื้อละมั่งเที่ยวทำที่กินหญ้าและใบไม้อยู่ในที่ไม่ไกล (แต่พระเถระนั้น).
พระราชาทรงทอดพระเนตรเห็นเนื้อละมั่งตัวนั้นแล้ว จึงทรงดำริว่า บัดนี้
ยังไม่สมควรจะยิงเนื้อ ตัวที่ยังเดินเลื้อยอยู่ จึงทรงคิดสายธนู. เนื้อเริ่มจะหา
ทางหนี ๆ ไปทางที่กำหนดหมายด้วยคันมะม่วง. พระราชาเสด็จติดตามไป
ข้างหลัง ๆ แล้วเสด็จขึ้นสู่ทางที่กำหนดด้วยคันมะม่วงนั่นเอง. ฝ่ายมฤค ก็หายตัว
ไปในที่ไม่ไกลพระเถระทั้งหลาย. พระมหินทเธระเห็นพระราชากำลังเสด็จมา
ในที่ไม่ไกล จึงอธิษฐานใจว่า ขอให้พระราชาทอดพระเนตรเห็นเฉพาะเรา
เท่านั้น อย่าทอดพระเนตรเห็นพวกนอกนี้เลย จึงทูลทักว่า ติสสะ ติสสะ

ของเสด็จมาทางนี้. พระราชาทรงสดับแล้ว เกลียวพระหฤทัยว่า ขึ้นชื่อว่า
ชนผู้ที่เกิดในเกาะนี้ซึ่งสามารถจะเรียกราระบุชื่อว่า ดิสสะ ไม่มี ก็สมณะ
โล้นรูปนี้ทรงแผ่นผ้าขาดที่ตัด (ด้วยศัสตรา) นุ่งห่มผ้ากาสาเว เรียกรเราโดย
เจาะชื่อ ผู้นี้คือใครหนอแล จักเป็นมมนุษย์หรืออมมนุษย์ ? พระเถระจึงถวาย
พระพรว่า

ขอถวายพระพร มหาบพิตร ! อาตม-
ภาพทั้งหลายชื่อว่าสมณะ เป็นสาวกของ
พระธรรมราชาที่เกาะนี้ จากชมพูทวีป
เพื่ออนุเคราะห์มหาบพิตรเท่านั้น.

[ไม้ไผ่ ๓ ลำประมาณค่าไม้ได้เกิดแก่พระเจ้าเทวานัมปิยติส]

โดยสมัยนั้น พระเจ้าเทวานัมปิยติสมหาราช และพระเจ้าอโศกธรรม-
ราชา ทรงเป็นพระอภิกุฎฐสหายกัน (คือสหายที่ยังไม่เคยพบเห็นกัน). ก็ด้วย
พระบุญญาภาพ ของพระเจ้าเทวานัมปิยติสมหาราช มีไม้ไผ่ ๓ ลำ มีประมาณ
เท่าคันธงรถ เกิดขึ้นที่ก่อไม้ไผ่แห่งหนึ่ง ที่เชิงฉาดกบรพต ลำหนึ่งชื่อ
ลดาัยัญฐิ ลำหนึ่งชื่อ บุปผัยัญฐิ ลำหนึ่งชื่อ สตถุณัยัญฐิ.

บรรดาไม้ไผ่ ๓ นั้น ลำที่ชื่อว่า ลดาัยัญฐิ (คือลำไม้เถา) มีสีเหมือน
เงินแท้ ลดาวัลย์ที่เกิดพ่นต้นไม้ไผ่นั้นก็ปรากฏมีสีเหมือนทอง. ส่วนในลำที่
ชื่อว่า บุปผัยัญฐิ (คือลำดอกไม้) ก็มีดอกซึ่งมีสีเขียว เหลือง แดง ขาว
และดำ ปรากฏมีขี้ ใข้ และเกสรที่จำแนกไว้ดี. ส่วนในลำที่ชื่อว่า สตถุณัยัญฐิ
(คือลำสฤณชาติ) ก็มีหมู่สฤณาหลายหลากมีหงส์ ไก่ และนกโพระดก (นกกระดก)
เป็นต้น และมีสัตว์ ๔ เพ้านานาชนิด ปรากฏเป็นเหมือนมีชีวิตอยู่. แม้สมจริง
ดังที่พระอาจารย์ชาวสิงหล กล่าวไว้ในคัมภีร์ที่ปวงศัว่า

ไม้ไผ่ ๓ ลำ ได้มีแล้วที่เชิงเขาชื่อ

นาคกะ ลำที่เป็นเถา มีสีเขียวและงามเหมือน
สีทอง ปรากฏอยู่ที่ลำต้น* สีเงิน, ดอกสีเขียว
เป็นต้น มีอยู่เช่นใด. ดอกเช่นนั้น ก็ปรากฏ
อยู่ในลำดอกไม้, สกุนชาติหลายหลาก ก็
จับกันอยู่ที่ลำสกุนชาติ โดยรูปของตน
นั่นเอง.

[รัตนะคือแก้วพิเศษ ๘ ชนิดเกิดแก่พระเจ้าเทวานัมปิยติส]

รัตนะ (คือแก้ว) มีหลายชนิด มีแก้วมุกดา แก้วมณี และแก้ว
ไพฑูรย์เป็นต้น เกิดขึ้นแม้จากสมุทร แก่พระเจ้าเทวานัมปิยติสพระองค์นั้น.
ส่วนในเกาะตัมพปณณิทวีป มีแก้วมุกดาเกิดขึ้น ๘ ชนิด คือ แก้วมุกดามี
สีฐานเหมือนรูปช้าง ๑ แก้วมุกดามีสีฐานเหมือนรูปรถ ๑ แก้วมุกดามีสีฐาน
เหมือนผลมะขามป้อม ๑ แก้วมุกดามีสีฐานเหมือนกำไลมือ ๑ แก้วมุกดามี
สีฐานเหมือนวงแหวน ๑ แก้วมุกดามีสีฐานเหมือนผลไม้กุ่ม ๑ แก้วมุกดา
ปกติ ๑ ท้าวเธอได้ส่งลำไม้ไผ่ แก้วมุกดานั้น ๆ กับรัตนะมากมาย อย่างอื่น
ไปถวาย เพื่อเป็นเครื่องบรรณาการ แก่พระเจ้าอโศกธรรมราช.

[พระเจ้าอโศกส่งเบญจราชกุธภัณฑ์ไปถวายพระเจ้าเทวานัมปิยติส]

พระเจ้าอโศกทรงเลื่อมใส แล้วทรงส่งเครื่องราชกุธภัณฑ์ ๕ อย่าง
ไปถวายแก่ท้าวเธอ คือ เสวตฉัตร ๑ แต้จามร (วาลวิชนี) ๑ พระขรรค์ ๑
รัตนะประดับพระเมาลี (คือ พระอุณหิส ดิดพระมหาพิชัยมงกุฏ) ๑ นลอง

* ราชตยภูลี เป็นปฐมวิภังคิ ลงในอรรถสัทตมวิภังคิ. นัยอรรถโยชนา ๑/๘๐.

พระบาท ๑ และเครื่องบรรณาการอย่างอื่นหลายชนิด เพื่อประโยชน์แก่การ
อภิเษก. คืออย่างไร. คือ สังข์ ๑ คังโคทกวารี (น้ำที่แม่น้ำคงคา หรือน้ำ
ที่เกิดจากสระอโนดาต) ๑ วัฒนมานะ จูณสำหรับสรงสนาน ๑ วลัยงศกะ
(พระมลากรองสำหรับประดับพระกรรม หรือกรรเจียก เครื่องประดับหู) ๑
ภิงคาร พระเต้าทอง ๑ นันทิยาวุญะ ภาชนะทอง (ทำไว้เพื่อการมงคล มี
ลักษณะเหมือนรูปกากบาท) ๑ สิริกะ (วอหรือเสลี่ยง) ๑ กัญญา ขัตติยกุมารี ๑
อโหวิมทุสยุกะ (คู่พระภุษาที่ไม่ต้องซัก) ๑ หัตถปุลณณะ ผ้าสำหรับเช็ด
พระหัตถ์ ๑ หริจันทนะ แก่นจันทน์แดง ๑ อรุณวัณณมัตติกะ ดินสีอรุณ ๑
อัญชนะ* ยาหยอดพระเนตร ๑ หริตกะ พระโอสถสมอ ๑ อามลกะ พระโอสถ
มะขามป้อม ๑ ฉะนีแล.

แม้คำนี้ก็สมจริงดังคำที่พระอาจารย์ชาวสิงหล กล่าวไว้ในคัมภีร์
ที่ปวงคำว่า

พระราชาทรงพระนามว่าอโศก ทรง
ส่งเครื่องบรรณาการ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะบุญ
กรรม (ของพระองค์) ไป (ถวายแด่
พระเจ้าทวานัมปิยติส) คือ พัตวาลวีชนี ๑
พระอุณหิส (พระมหาพิชัยมงกุฎ) ๑ เสวต
ฉัตร ๑ พระขรรค์ ๑ ฉลองพระบาท ๑ เวฐณะ
ผ้าโพกพระเศียร ๑ สารปามังคะ สร้อย
สังวาล ๑ ภิงคาร พระเต้าทอง ๑ นันทิวัญญ-

* อัญชนะ แปลว่า แร่พลวง ก็ได้. ดอกอัญชันก็ได้ ดอกอังกาบก็ได้ หรือยาหยอดตาก็ได้
ในที่นี้ได้แปลว่า ยาหยอดตา.

กะ ภาชนะทอง ๑ ลีวิกะ (วอหรือเสลียง) ๑
สังฆะ (สังข์สำหรับรดน้ำในเวลาอภิเษก) ๑
วฏฺังสกะ (พระมาลากรองสำหรับประดับ
พระกรรม หรือกรรเจียกเครื่องประดับหู) ๑
อโธวิวัตถโกฏฺฐิกะ พระภูษาคู่หนึ่งที่ไม่ต้อง
ซักฟอก ๑ โสวัณณปาตีถาดทอง ๑ กฏฺัจจุ
ทัฬพี ๑ มหัคฆหัตถปฺลณณะ ผ้าสำหรับเช็ด
พระหัตถ์ที่มีค่ามาก ๑ อโนตฺตโตทกกาชะ
หาบน้ำสระอนินดาต ๑ อุตตมหรินฺทนะ
แก่นจันทน์แดงที่ดีเลิศ ๑ อรุณวัณณมัตติกะ
ดินสีอรุณ ๑ อัญชนะยาหยอดพระเนตรที่นำ
นำมาถวาย ๑ หริตกะพระโอสถสมอ ๑
อามลกะ พระโอสถมะขามป้อม ๑ มหัคฆ
อมโธสละ พระโอสถแก้โรคที่มีค่ามาก ๑
ข้าวสาลิหมีก่อนหอม ๖,๐๐๐ เถวียนที่นิก
แขกเต้านำมาถวาย ๑.

ก็พระเจ้าอโศก ทรงส่งเครื่องบรรณาการ ที่เป็นอามิสนั้นไปถวาย
อย่างเดิวยหามิได้ ได้ยินว่า ยังได้ส่งแม้ธรรมบรรณาการนี้ไปถวายอีก ดังนี้คือ

หม่อมฉัน ได้ถึงพระพุทธเจ้า พระ
ธรรมและพระสงฆ์ ว่าเป็นสภาระที่พึงแล้ว
ได้แสดงตนเป็นอุบาสก ในพระศาสนาแห่ง
ตักยบุตร, ข้าแต่พระองค์ผู้สูงสุดกว่า

นรชน ! ถึงพระองค์ท่าน ก็จงยังจิตให้
เลื่อมใสในอุคมวัตถุทั้ง ๓ เหล่านี้เถิด ขอให้
ทรงเข้าถึงรัตนะทั้ง ๓ นั้นว่าเป็นสรณะที่พึ่ง
ด้วยพระศรัทธาเถิด.

ในวันนั้น พระราชาพระองค์นั้น ทรงรับมูรธาภิเษก ๑ เดือนด้วย
เครื่องอุปการณการอภิเษก ที่พระเจ้าอโศกทรงส่งไปถวาย. จจริงอยู่ เหล่า
เสนาามาตย์ได้ทำการอภิเษกถวายแต่ท้าวเธอ ในดิถีวันเพ็ญแห่งเดือนวิสาขะ
(คือวันเพ็ญเดือน ๖).

ท้าวเธอพระองค์นั้น เมื่อทรงอนุสรณ์ถึงศาสนาประวัตินั้น ที่พระองค์
ได้ทรงสดับมาไม่นาน ครั้นได้ทรงสดับคำนั้น ของพระเถระว่า ขอถวายพระพร
มหาบพิตร! อาตมภาพทั้งหลาย ชื่อว่าสมณะเป็นสาวก ของพระธรรมราชา
ดังนี้ เป็นต้นแล้วทรงดำริว่า พระผู้เป็นพระเจ้าทั้งหลาย มาแล้วหนอแล จึง
ทรงทึ่งอาวูฐในทันใดนั่นเอง แล้วประทับนั่งสนทนาสัมโมทนียกถาอยู่ ณ ส่วน
ข้างหนึ่ง. เหมือนดังที่พระโหราณาจารย์ กล่าวไว้ว่า

พระราชาทรงทึ่งอาวูฐแล้ว เสด็จ-
ประทับนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นประทับนั่ง
แล้ว ได้ตรัสพระดำรัสประกอบด้วยประโยชน์
เป็นอันมากว่าเรียงอยู่.

ก็เมื่อท้าวเธอพระองค์นั้น ทรงสนทนาสัมโมทนียกถาอยู่นั้นแล
ข้าราชการบริวารจำนวนสี่หมื่นเหล่านั้น ก็พากันมาแวดล้อมพระองค์แล้ว.

[พระเถระแสดงให้พระราชาทอดพระเนตรเห็นจริงอีก ๖ คน]

ครานั้น พระเถระ ก็แสดงชน ๖ คนแก่นอกนี้. พระราชาทอดพระเนตรเห็น (ชนทั้ง ๖ นั้น) แล้ว จึงทรงรับสั่ง (ถาม) ว่า คนเหล่านี้ มาเมื่อไร ?

พระเถระ. มาพร้อมกับอาตมภานันแล มหาบพิตร !

พระราชา. ก็บัดนี้ สมณะแม่เหล่าอื่น ผู้เห็นปานนี้ มีอยู่ในชมพูทวีป บ้างหรือ ?

พระเถระ. มีอยู่ มหาบพิตร ! บัดนี้ ชมพูทวีป รุ่งเรืองไปด้วยฟ้ากาสาวพัสตร์ สบัดคอบอวลไปด้วยลมฤๅษี, ในชมพูทวีปนั้น

มีพระอรหันต์พุทธสาวกเป็นอันมาก

ซึ่งเป็นผู้มีวิชา ๓ และได้บรรลุฤทธิ์

เชี่ยวชาญทางเจโตปริยญาณ ลิ่นอาสวะแล้ว.

พระราชา. ข้าแต่พระองค์เจ้าผู้เจริญ ! พระคุณเจ้าทั้งหลาย พวกกันมา โดยทางไหน ?

พระเถระ. มหาบพิตร ! อาตมภาพทั้งหลายไม่ได้มาทางน้ำและทางบกเลย.

พระราชา. ก็ทรงเข้าพระทัยได้ดีว่า พระคุณเจ้าเหล่านี้มาทางอากาศ.

[พระเถระถามปัญหาเพื่อหยั่งทราบพระปัญญาของพระราชา]

พระเถระ. เพื่อจะทดลองดูว่า พระราชา จะทรงมีความเฉียบแหลมด้วยพระปรีชาหรือหนอแล ? จึงทูลถามปัญหารากต้นมะม่วง ซึ่งอยู่ใกล้ว่า มหาบพิตร ต้นไม้นี้ชื่ออะไร ?

พระราชชา. ชื่อต้นมะม่วง ท่านผู้เจริญ !

พระเถระ. ขอถวายพระพร มหาบพิตร ! ก็นอกจากต้นมะม่วงนี้แล้ว มะม่วงต้นอื่น มีอยู่หรือไม่ ?

พระราชชา. มีอยู่ ท่านผู้เจริญ ! ต้นมะม่วงแม่เหล่าอื่นมีอยู่มากหลาย.

พระเถระ. ขอถวายพระพร มหาบพิตร ! ยกเว้นมะม่วงต้นนี้ และ มะม่วงเหล่าอื่นเสียแล้ว ต้นไม้ชนิดอื่น มีอยู่หรือหนอแล ?

พระราชชา. มีอยู่ ท่านผู้เจริญ ! แต่ต้นไม้เหล่านั้น มิใช่ต้นมะม่วง.

พระเถระ. ยกเว้นต้นมะม่วง และมีใช่ต้นมะม่วงเหล่าอื่นเสีย ก็ต้นไม้ ชนิดอื่น มีอยู่หรือ ?

พระราชชา. มี คือ มะม่วงต้นนี้แหละ ท่านผู้เจริญ !

พระเถระ. ดีละ มหาบพิตร ! พระองค์ทรงเป็นบัณฑิต, ก็พระ-
ประยูรญาติของพระองค์ มีอยู่หรือ ? มหาบพิตร !

พระราชชา. คนผู้เป็นญาติของข้าพเจ้า มีอยู่มากหลาย ท่านผู้เจริญ !

พระเถระ. ยกเว้นคนผู้เป็นพระประยูรญาติ ของพระองค์เหล่านี้เสีย แล้ว คนบางพวกเหล่าอื่น แม้ผู้ที่มีใช้พระประยูรญาติมีอยู่หรือ ? มหาบพิตร !

พระราชชา. คนผู้ที่มีใช้ญาติ มีมากกว่าผู้ที่เป็นญาติ ท่านผู้เจริญ !

พระเถระ. ยกเว้นผู้ที่เป็นพระประยูรญาติของพระองค์ และผู้ที่มีใช้ พระประยูรญาติเสียแล้ว ใคร ๆ คนอื่น มีอยู่หรือ ? ขอถวายพระพร ;

พระราชชา. มี คือ ข้าพเจ้าเอง ท่านผู้เจริญ !

พระเถระ. ดีละ มหาบพิตร ! ขึ้นชื่อว่าตน ไม่จัดว่าเป็นญาติของตน ทั้งจะไม่ใช้ญาติ (ของตน) ก็ห้ามได้.

[พระราชาร่วมด้วยข้าราชการดำรงอยู่ในไตรสรณคมน์]

ลำดับนั้น พระเถระคิดว่า พระราชาเป็นบัณฑิต จักทรงสามารถ
รู้ธรรมได้ ดังนี้แล้วจึงแสดงอุพหัตถิปโทปมสูตร* ในเวลาจบกถา พระราชา
พร้อมด้วยข้าราชการประมาณสี่หมื่น ดำรงอยู่ในไตรสรณคมน์แล้ว

ก็ในขณะนั้นนั่นเอง พนักงานห้องเครื่อง ก็นำพระกระยาหารมา
ทูลถวายแด่พระราชา. ส่วนพระราชากำลังทรงสดับพระสูตรอยู่ ได้ทรงเข้า
พระหฤทัยดีแล้วอย่างนี้ว่า สมณศากยบุตรเหล่านี้ ไม่ควรจะฉันในเวลา
นี้. แต่ท้าวเธอ ทรงดำริว่า ก็การที่เราไม่ถามแล้วบริโภคไม่ควร ดังนี้แล้ว จึง
ตรัสถามว่า ท่านผู้เจริญ พวกท่านจักฉันหรือ ?

พระเถระ. ขอถวายพระพร มหาบพิตร ! พวกอาตมภาพ ไม่ควรฉัน
ในเวลานี้.

พระราชา. ควรฉันในเวลาไหนเล่า ? ท่านผู้เจริญ !

พระเถระ. ควรฉันตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นไป จนถึงเวลาเที่ยงวัน ขอ
ถวายพระพร !

พระราชา. พวกเราไปสู่พระนครกันเถิด ท่านผู้เจริญ !

พระเถระ. อย่าเลย มหาบพิตร ! พวกอาตมภาพจักพักอยู่ในที่
นี้แหละ.

พระราชา. ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! ถ้าพวกพระคุณเจ้า จะพักอยู่
(ในที่นี้) ไชรี, ขอเด็กคนนี้ จงมาไปกับข้าพเจ้า.

พระเถระ. ขอถวายพระพร มหาบพิตร ! เด็กคนนี้บรรลุลูกแล้ว
รู้แจ้งพระศาสนาแล้ว เป็นปีพัชชาปกขะ (คือผู้มุ่งจะบรรพชา) จักบรรพชา
ในบัดนี้.

* ม. มุ. ๑๒/๓๓๖.

พระราชาทรงรับสั่งว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้นพรุ่งนี้ ข้าพเจ้าจักส่งรถมา (รับพวกพระคุณเจ้า), ขอพระคุณเจ้าทั้งหลาย ฟังขึ้นรตนัน้ มาเถิด ดังนี้ ถวายบังคมแล้ว ก็เสด็จหลีกไป.

[สุมนสามเณรประกาศโฆษาเวลาฟังธรรมทั่วเกาะลังกา]

พระเถระ เมื่อพระราชาสด็จหลีกไปไม่นานนัก จึงเรียกสุมนสามเณร มาสั่งว่า สุมนะ เธอจงไปโฆษาเวลาฟังธรรมเถิด.

สุมนสามเณรเรียนถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! กระผมจะโฆษาให้ ได้อินตลอดที่มีประมาณเท่าไร ?

พระเถระสั่งว่า จงโฆษาให้ได้อินทั่วเกาะตัมปปัญนิทวิปเถิด.

สามเณรรับเถรบัญชาว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! คีละ แล้วก็เข้าจตุตถฆาน มีอภิญญาเป็นบาท ออก (จากฆาน) แล้วอธิษฐานมีจิตตั้งมั่น โฆษาเวลา ฟังธรรมให้ได้อินทั่วเกาะตัมปปัญนิทวิปตลอด ๓ ครั้งแล้ว.

พระราชาทรงสดับเสียงนั้นแล้ว จึงทรงส่งข่าวไปยังสำนักของ พระเถระทั้งหลายว่า มีอุปัชเวอะไร ๆ หรือ ? ท่านผู้เจริญ !

พระเถระทูลว่า อาตมภาพทั้งหลาย ไม่มีอุปัชเวอะไร อาตมภาพ ทั้งหลาย ได้ให้สามเณรโฆษาเวลาฟังธรรม. อาตมภาพทั้งหลาย มีความ ประสงค์จะแสดงพระพุทธรพจน์ (เท่านั้น).

[เสียงโฆษาเวลาฟังธรรมกระฉ่อนไปถึงชั้นพรหมโลก]

ก็แฉ เหล่าภุมมเทวดา ได้ฟังเสียงของสามเณรนั้นแล้ว ก็ได้ประกาศ เสียงให้บันลือลั่นแล้ว เสียงได้กระฉ่อนขึ้นไปจนถึงพรหมโลกด้วยอุบายนั้น เพราะเสียงนั้น ได้มีเทวดามาสนับนียดกันอย่างมากมาย. พระเถระเห็นเทวดา

มาสนับบาตกันอย่างมากมาย จึงแสดงสมจิตตสูตร. ในเวลาจบกถา เหล่า
เทวดาประมาณสองโงยหนึ่ง ได้บรรลุธรรมแล้ว. นาคและสุบรรณมากหลาย
ก็ได้ตั้งอยู่ในสรวณคณน์แล้ว. ก็เมื่อพระสารีบุตรเถระ แสดงพระสูตรนี้อยู่
การสนับบาตของเหล่าทวนเทพได้มีแล้วเช่นใด, เทวดาสนับบาตเช่นนั้น ก็ได้
เกิดแล้วแม้เมื่อพระมหินทเถระ (แสดงพระสูตรนี้).

[พระปฐมเจดีย์เมืองอนูราชบุรี]

ครั้งนั้น โดยลวงไปแห่งราตรีนั้น พระราชา ก็ทรงส่งรถไปเพื่อ
(รับ) พระเถระทั้งหลาย. นายสารถิ พักรถไว้ ณ ที่ข้างหนึ่งแล้วเรียนบอก
แก่พระเถระทั้งหลายว่า รดมาแล้ว ขอรับ ! โปรดขึ้นรถเถิด. พวกเราจะ
ไปกัน.

พระเถระทั้งหลายพุดว่า พวกเราจะไม่ขึ้นรถ, ท่านจงไปเถิด พวกเรา
จักไปภายหลัง ดังนี้แล้ว ได้เหาะขึ้นสู่เวหาส แล้วไปลง ณ ปฐมเจดีย์สถาน
ในด้านทิศบูรพา แห่งเมืองอนูราชบุรี. จจริงอยู่ พระเจดีย์นั้น ชาวโลกเรียกว่า
พระปฐมเจดีย์ เพราะเป็นเจดีย์ที่ประชาชนสร้างไว้ ในสถานที่พระเถระทั้งหลาย
ลงครั้งแรกนั้นแล.

[พระราชาทรงรับสั่งให้เตรียมการต้อนรับพระเถระ]

ฝ่ายพระราชา ครั้นส่งนายสารถิไปแล้ว จึงทรงบังคับพวกอำมาตย์ว่า
ขอให้พากันตกแต่มณฑปภายในพระราชนิเวศน์เถิด. ในทันใดนั้นเอง อำมาตย์
ทั้งปวง ก็ยินดีร่าเริง ตกแต่มณฑปเป็นที่น่าเลื่อมใสยิ่งนัก. พระราชาทรง
ดำริอีกว่า วันวานนี้ พระเถระเมื่อแสดงหมวดศีลอยู่ ก็กล่าวว่ ที่นอนสูง
และที่นอนใหญ่ ย่อมไม่ควร (แก่พวกภิกษุ) ดังนี้, พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย

จักนั่งบนอาสนะทั้งหลาย หรือจักไม่นั่งหนอ เมื่อท้าวเธอ ทรงดำริอยู่อย่างนั้น
นั้นแล นายสารถินั้น ก็มาถึงประตูพระนคร (พอดี). เวลานั้นนายสารถิได้
เห็นพระเถระทั้งหลาย มารัดประคคเอาจว ห่มจีวรอยู่ก่อนแล้ว. ครั้นเธอเห็น
แล้ว ก็เป็นผู้มีจิตเลื่อมใสยิ่งนัก แล้วกลับมาทูลแต่พระราชาวา ขอเดชะ
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ! พระเถระทั้งหลายมาถึงแล้ว.

พระราชาวา ตรัสถามว่า พระเถระทั้งหลาย ขึ้นรถมาหรือ ?

* นายสารถิกราบทูลว่า ไม่นั่ง พระเจ้าข้า! อีกอย่างหนึ่ง พระเถระ
ทั้งหลายออกทีหลังข้าพระพุทธเจ้า มาถึงก่อนได้ยืนอยู่ที่ประตูด้านทิศปราจีน.
พระราชาวาทรงสดับว่า พระเถระทั้งหลายไม่ขึ้นแม้ซึ่งรถ จึงทรงพระดำริว่า
บัดนี้ พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จักไม่ยินดีอาสนะสูง แล้วตรัสสั่งว่า แน่พนาย !
ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงปูอาสนะ โดยอาการเพียงลาดพื้น เพื่อพระเถระ
ทั้งหลาย ดังนี้แล้ว ได้เสด็จสวนทางไป. พวกอำมาตย์ปูเสื่ออ่อนบนพื้นแล้ว
ปูเครื่องลาดอันวิจิตรมีผ้าโกเชาว์เป็นต้น (พรม) ข้างบน. พวกโหราผู้ทำนายนิมิต
เห็น (เหตุการณ์นั้น) แล้ว พวกกันพยากรณ์ว่า แผ่นดินนี้ถูกพระเถระเหล่านี้
ยึดแล้วในบัดนี้, ท่านเหล่านี้ จักเป็นเจ้าของแห่งเกาะตัมพินีทวีป. ฝ่าย
พระราชาวาได้เสด็จมาถวายบังคมพระเถระทั้งหลายแล้ว ทรงรับเอาบาตรจาก
หัตถ์ของพระมหินทเถระ แล้วนิมนต์เหล่าพระเถระให้เข้าไปในเมือง ด้วยการ
บุชาและสักการะใหญ่ ให้เข้าไปสู่ภายในพระราชานิเวศน์. พระเถระเห็นการให้
ปูอาสนะแล้ว นั่งพลางคิดไปว่า ศาสนาของเราจักแผ่ไปทั่วลังกาทวีป และ
ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวคุดแผ่นดิน. พระราชาวาทรงเล็งดูพระเถระทั้งหลายให้อุ้มหน้า
ด้วยขาทนิยะ โภชนนิยะ อันประณีต ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เสร็จเรียบร้อย

* พระธรรมบัณฑิต (มานิต ถาวโร ป. ๕) วัดสัมพันธวงศ์ แบล.

แล้ว ได้รับสั่งให้เรียกสตรี ๕๐๐ คน มีพระนางอนุพาเทวีเป็นประมุข

มากด้วยพระดำรัสว่า พวกแม่จกกระทำกรอภิวาทและบูชาสักการะพระเถระ
ทั้งหลายเถิด ดังนี้ แล้วได้เสด็จประทับนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

[พระเถระแสดงธรรมโปรดพระราชาและชาวเกาะ]

ในเวลาเสร็จกัตกิจ พระเถระ เมื่อจะให้ฝนรדתะคือพระธรรมตกแก่
พระราชาพร้อมทั้งชนบริวาร จึงได้แสดงแปดวัตถุ วิมานวัตถุ และสังขสังขยุต.
สตรีทั้ง ๕๐๐ เหล่านั้น ฟังธรรมเทศนานั้น ของพระเถระ ได้กระทำให้งัง
ซึ่งโศดาปัตตติผล. แม้เหล่ามนุษย์ที่ได้พบเห็นพระเถระบนเขามิสสกบรพตใน
วันก่อน ก็พากันกล่าวสรรเสริญคุณของพระเถระในที่นั้น ๆ. พวกมหาชนฟัง
(จากสำนัก) ของชนเหล่านั้น ได้ประชุมกันส่งเสียงเอื้ออึงที่พระลานหลวง.
พระราชาตรัสถามว่า นั่นเสียงอะไรกัน. ทวชนครกราบทูลว่า พวกมหาชน
ร้องว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ! พวกข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้เห็นพระเถระ
พระราชาทรงพระดำริว่า ถ้าพวกมหาชนจักเข้ามาในที่นี้ไซ้ โอกาสจักไม่มี
จึงตรัสว่า แน่ะพนาย ! พวกเธอจงไปชำระโรงช้าง เกลี่ยทราย โปรดอกไม้
๕ ที ผูกพาดนผ้าแล้วปูลาดอาสนะ เพื่อพระเถระทั้งหลายบนที่ของช้างมงคล.
พวกราชอำมาตย์ได้กระทำอย่างนั้นแล้ว. พระเถระได้ไปนั่งแสดงเทวทูตสูตร
ในที่นั้น. ในเวลาจบกถา คนประมาณหนึ่งพัน ได้ตั้งอยู่ในโศดาปัตตติผล.
ในเวลานั้น ชนทั้งหลายคิดว่า โรงช้างแคบเกินไปเสียแล้ว จึงตกแต่งอาสนะ
ที่อุทยานนันทวันใกล้ประตูด้านทิศทักษิณ. พระเถระ (ไป) นั่งแสดงอาสิวิ-
โสปมสูตร ในอุทยานนันทวันนั้น. เพราะฟังอาสิวิโสปมสูตรเมื่อนั้น คนประมาณ
พันหนึ่ง ได้โศดาปัตตติผล. ในวันที่สองแต่วันที่พระเถระมาแล้ว ธรรมภิกษมัย
(การตรัสรู้ธรรม การบรรลุธรรม) ได้มีแก่คนประมาณ ๒,๕๐๐ คน.

[พระราชาวายอุทธานสร้างวัด]

เมื่อพระเถระสามโหมทนากับพวกกุลสตรี กุลสุณหา กุลกุมารี ผู้มาแล้วและมาแล้ว ในอุทธานนั้นวันนั้นแล เวลาที่ตกเย็น. พระเถระสังเกตเวลาแล้วลุกขึ้นพลางพูดว่า ได้เวลา พวกเราจะไปยังเขามิสสกบรพต. พวกอำมาตย์เรียนถามว่า พวกท่านจะไปไหนกันขอรับ ? พระเถระกล่าวว่า จะไปยังที่พักของพวกเรา. อำมาตย์เหล่านั้นกราบทูลให้พระราชาทรงทราบ แล้วกราบเรียนตามพระบรมราชานุมัติว่า ท่านผู้เจริญ ! เวลานี้ ไม่ใช่เวลาที่ จะไปในที่นั้น อุทธานนั้นวันนี้แหละ จงเป็นที่พักของพระผู้เป็นเจ้า. พระเถระกล่าวว่า อย่าเลย พวกอาตมาจะไป. พวกอำมาตย์กราบเรียนตามพระราชดำรัส อีกว่า ท่านขอรับ ! พระราชาตรัสว่า อุทธานชื่อเมฆวันนี้ เป็นของพระชนกเรา อยู่ไม่ไกลไม่ใกล้นัก จากพระนครสมบุรณ์ด้วยทางไปมา ขอพระเถระเจ้าทั้งหลาย โปรดสำเร็จการอยู่ในอุทธานเมฆวันนี้. พระเถระทั้งหลาย จึงพักอยู่ที่อุทธานเมฆวัน. ฝ่ายพระราชานี้ ได้เสด็จไปยังสำนักของพระเถระ ต่อเมื่อราตรีนั้น ล่วงไป ได้ตรัสถามถึงการจำวัดสบายแล้ว ตรัสถามต่อไปว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อารามนี้ สมควรแก่พระภิกษุสงฆ์หรือ ? พระเถระถวายพระพรว่า สมควร มหาบพิตร ! แล้วจึงนำพระสูตรนี้มาว่า อนุชานามิ ภิกขเว อาราม ภิกขุทั้งหลาย ! เราอนุญาตอาราม ดังนี้ เป็นต้น. พระราชาทรงพอพระทัย ทรงจักพระสุวรรณภิงคาร (พระเต้าทอง) ให้นำตักไปที่มือของพระเถระ ได้ ถวายอุทธานมหาเมฆวัน พร้อมกันน้ำตัก แผ่นดินก็หวั่นไหว. นี้ เป็นการไหวแห่งแผ่นดินคราวแรกในมหาวิหาร. พระราชาทรงตกพระทัยแล้ว จึงตรัสถามพระเถระว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! เพราะเหตุไร แผ่นดินจึงไหว. พระเถระทูลถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! อย่างตกพระทัยเลย ศาสนาของ

พระทศพลจักตั้งมั่นในเกาะนี้ และที่นี้จักเป็นที่ตั้งมหาวิหารแห่งแรก แผ่นดิน
ไหล่นั้นเป็นบูรพนิมิตแห่งการประดิษฐานพระศาสนา และที่จะสร้างวิหารนั้น
พระราชาทรงเลื่อมใสเหลือประมาณยิ่ง.

[พระเถระแสดงธรรมโปรดชาวเกาะติดต่อกันไป]

แม้ในวันรุ่งขึ้น พระเถระชั้นที่พระราชสมณเฑียรตามเคยแล้วแสดง
อนมตคฤขสูตร ในอุทยานนันทวัน. วันรุ่งขึ้นแสดงอภิกขันโฆปมสูตร ท่าน
แสดงโดยอุบายนี้นั้นแล ตลอด ๗ วัน. ธรรมากิสมัย ได้มีแก่สัตว์ประมาณ
๘,๕๐๐. ตั้งแต่นั้นมา อุทยานนันทวัน ก็ได้ชื่อว่า โขติวัน เพราะอธิบายว่า
เป็นสถานที่พระศาสนาปรากฏความรุ่งเรืองขึ้น. ส่วนในวันที่ ๗ พระเถระแสดง
อัปมาสูตร โปรดพระราชาในภายในพระราชวังแล้ว ก็เลยไปยังเจตยคีรี-
บรรพตที่เดียว. ครั้งนั้นแล พระราชาตรัสถามพวกอำมาตย์ว่า พระเถระสั่งสอน
พวกเรา ด้วยโอวาทหนักแล้ว ฟังไปเสียหรือหนอ ? พวกอำมาตย์กราบทูลว่า
ข้าแต่สมมติเทพ ! พระเถระพระองค์มิได้นิมนต์มา มาเองแท้ ๆ เพราะฉะนั้น
แม้การไม่ทูลลาพระองค์เลยไปเสีย ก็ฟังเป็นได้.

[พระราชาทรงรถติดตามพระเถระไป]

ลำดับนั้น พระราชาเสด็จขึ้นทรงรถและทรงประคองพระเทวีทั้งสอง
ให้ขึ้นแล้วได้เสด็จไปยังเจตยคีรีบรรพต ด้วยราชานุภาพใหญ่. ท้าวเธอครั้ง
เสด็จไปแล้ว ให้พระเทวีทั้งสองพักอยู่ ณ ส่วนหนึ่ง พระองค์เองเสด็จ
เข้าไปยังสำนักของพระเถระทั้งหลาย มีพระวรกายบอบช้ำเหลือเกินเสด็จเข้าไป.
ในเวลานั้นพระเถระทูลท้าวเธอว่า มหาบพิตร เพราะเหตุไร พระองค์จึงทรง
ลำบากพระวรกายเสด็จมาอย่างนี้. พระราชาตรัสว่า ท่านผู้เจริญ ! ข้าพเจ้ามา

เพื่อทราบว่ พวกท่านให้โหวาทอย่างหนักแกข้าพเจ้าแล้ว ประสงค์จะไปใน บัดนี้หรือหนอ ? พระเถระทูลว่า มหาบพิตร ! พวกอาตมภาพ มิใช่ต้องการ จะไปแต่เวลานี้ ชื่อว่าวัสสุปนายิกกาล (กาลเข้าจำพรรษา) มหาบพิตร ! ใน วัสสุปนายิกกาลนั้น สมณะได้ที่จำพรรษา จึงจะสมควร.

[อธิฐฐอำมาตย์ขอพระบรมราชานุญาตบวช]

ในวันนั้นนั่นเอง อำมาตย์ชื่ออธิฐฐะกับพี่ชายและน้องชายรวม ๕๕ คน ยืนอยู่ในที่ใกล้พระราชกรรพทูลว่า ขอเดชะ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ! ข้าพระพุทธเจ้าอยากบวชในสำนักของพระเถระ. พระราชาตรัสว่า ดีละ พนาย ! จงบวชเถิด. พระราชาครั้นทรงอนุญาตแล้ว ได้มอบถวายให้พระเถระ. พระเถระ ก็ให้เขาบวชในวันนั้นนั่นเอง. ทั้งหมดได้บรรลุประอรหัต ในเวลา ปลูกผมเสร็จเหมือนกัน. ฝ่ายพระราชาแล ทรงเอาหนามสะล่อมลานพระเจดีย์ ในขณะนั้นนั่นเอง แล้วทรงเริ่มตั้งการงานไว้ที่ถ้ำ ๖๘ ถ้ำ ได้เสด็จกลับสู่ พระนครตามเดิม. พระเถระแม่เหล็กนั้น ยังราชตระกูลประกอบด้วยเจ้าพี่และ เจ้าน้อง ๑๐ องค์ ให้เลื่อมใสแล้ว อยู่จำพรรษาที่เจดีย์คิริพรรพตสังสอนมหาชน แม่ในเวลานั้นได้มีพระอรหัตต์ ๖๒ รูป เข้าจำพรรษาแรกในเจดีย์คิริพรรพต.

[พระเถระแนะให้หาสิ่งที่ควรกราบไหว้บูชา]

ครั้นนั้น ท่านพระมหาหิงท์ อยู่จำพรรษาปวารณาแล้ว ได้ทูลคำนี้ กับพระราชา ในวันอุโบสถ เดือนกัตติกาเพ็ญว่า มหาบพิตร ! พวกอาตมภาพ ได้เฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามานานแล้ว อยู่อย่างไม่มีที่พึ่ง อยากจะไปยัง ชมพูทวีป. พระราชาตรัสว่า ท่านผู้เจริญ ! ข้าพเจ้าบำรุงพวกท่านด้วยปัจจัย ๔ และมหาชนนี้ อาศัยพระคุณท่าน ตั้งอยู่ในสภาวะทั้งหลาย เพราะเหตุไร

พวกท่านจึงเบื้อหน้า, พระเถระทูลว่า มหาบพิตร ! พวกอาตมภาพได้เฝ้า
พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นเวลานานแล้ว สถานที่ควรทำการอภิวัต การลูกรับ
อัญชลีกรรมและสาจักรกรรม ไม่มี เพราะเหตุนี้ พวกอาตมภาพจึงเบื้อหน้า
พระราชাত্রัสว่า ท่านผู้เจริญ ! พระคุณเจ้า ได้พูดแล้วมิใช่หรือว่า พระสัมมา
สัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว. พระเถระทูลว่า มหาบพิตร ! ปรินิพพานแล้ว
แม้ก็จริง ถึงอย่างนั้น พระสรีรธาตุของพระองค์ยังอยู่. พระราชাত্রัสว่า
ข้าพเจ้ารู้ ท่านผู้เจริญ ! พระคุณท่านจำนงหวังการสร้างพระสถูป แล้วตรัส
ต่อไปว่า ท่านผู้เจริญ ! ข้าพเจ้าจะสร้างพระสถูป นิมนต์พระคุณท่านเลือก
พื้นที่ ในบัดนี้เถิด อนึ่ง ข้าพเจ้า จักได้พระธาตุแต่ที่ไหน ท่านผู้เจริญ !
พระเถระทูลว่า มหาบพิตร ! ทรงปรึกษากับสุมนสามเณรเถิด.

[สุมนสามเณรรับจัดหาพระธาตุ]

พระราชาทรงรับว่า ดิละ ท่านผู้เจริญ ! แล้วเข้าไปหาสุมนสามเณร
ตรัสถามว่า ท่านขอรับ ! เดียวนี้ พวกเราจักได้พระธาตุจากไหน ? สุมนสามเณร
ทูลว่า ทรงชวนขวายน้อยเถิด มหาบพิตร ! ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้ชำระถนนหนทาง ให้ประดับตกแต่งด้วยเครื่องประดับมีธงชัย
ธงประดาก และหมอน้ำเต็มเป็นคัน แล้วพร้อมด้วยชนบริวารสมათานองค์
อุโบสถ ให้พวกพนักงานตลาวารคนตรี* ทั้งปวงประชุมกัน รับสั่งให้ตกแต่ง
ข้างมณฑลประดับประดาด้วยเครื่องอลังการทุกอย่าง และให้ยกเสวตฉัตรขึ้น
เบื้องบนข้างมณฑลนั้นเสร็จแล้ว เวลาเย็น ขอให้ทรงพระกรุณาเสด็จบายพระ-
พักตร์มุ่งตรงไปยังอุทยานมหานาควัน พระองค์จักทรงได้พระธาตุในที่นั้น
แน่นอน. พระราชาทรงรับว่า สาธุ. พระเถระทั้งหลาย ก็ได้ไปยังเจดีย์ศิริ-
บรรพตนั้นแล.

* พนักงานประโคมดนตรี หรือละครรำเท่า.

[พระเถระสั่งการให้สุมนสามเณรไปเชิญพระธาตุ]

ณ เจริญศิริบรรพตนั้น ท่านพระมหินทเถระ กล่าวกะสุมนสามเณรว่า
ไปเถิด สามเณร ! เธอจงเข้าเฝ้าพระเจ้าอโศกธรรมราช ผู้เป็นพระเจ้าของเธอ
ในชมพูทวีป ทูลตามคำของเราอย่างนี้ว่า มหาบพิตร ! พระเจ้าเทวานัมปิยติส
พระสหายของพระองค์ทรงเลื่อมใสในพระศาสนาปรารถนาจะให้สร้างพระสถูป
ได้ยินว่า พระองค์มีพระธาตุอยู่ในพระหัตถ์ (ในครองครอง) ของพระองค์
ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานธาตุนั้นแก่อาตมภาพเถิด ดังนี้แล้ว
รับเอาพระธาตุนั้น จงเข้าเฝ้าท้าวสักกเทวราชทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่มหाराช !
ได้ยินว่าพระองค์มีพระธาตุอยู่ในพระหัตถ์ (ในครอบครอง) ๒ องค์ คือ
พระทันตธาตุเบื้องขวา ๑ พระธาตุรากขวัญเบื้องขวา ๑ เพราะฉะนั้น ขอ
พระองค์โปรดบูชาพระทันตธาตุเบื้องขวา แต่พระราชทานพระธาตุรากขวัญ
เบื้องขวาแก่อาตมภาพ และจงทูลท้าวสักกะนั้นอย่างนี้ว่า ข้าแต่มหाराช !
เพราะเหตุไร พระองค์ทรงส่งพวกอาตมภาพไปยังเกาะตัมปปีณฉทวีปแล้ว
ทรงปล่อยปลละละเลยเสีย ดังนี้.

[สุมนสามเณรไปเชิญพระธาตุเกาะลังกาทตามเถรบัญชา]

สุมนสามเณรรับคำของพระเถระว่า ดีละ ขอรับ ! ดังนี้แล้ว ถี้อเอา
บาตรและจีวรหะขึ้นสู่เวหาส ในขณะที่นั้นนั่นเอง ลงที่ประตุนครปาตลีบุตร
ไปสู่ราชสำนักทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ. พระมหाराชา ทรงยินดีรับบาตรจาก
มือสามเณรรอบด้วยของหอมแล้วได้บรรจุพระธาตุเช่นกับแก้วมุกดาอันประเสริฐ
ถวาย. สามเณรนั้นรับเอาพระธาตุนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าท้าวสักกเทวราช. ท้าว-
สักกเทวราชเห็นสามเณรแล้วตรัสว่า พ่อสุมนนะผู้เจริญ ! เธอเที่ยวมา เพราะ
เหตุไร ?

สามเณร. ข้าแต่มหาหาราช ! พระองค์ทรงส่งพวกอาตมภาพไปยังเกาะ
ตัมพปนิททวีปแล้ว ทรงปล่อยปละละเลยเสีย เพราะเหตุไร.

ท้าวสักกะ. ไม่ได้ละเลย ท่านผู้เจริญ ! พุคไปเกิด จะให้ข้าพเจ้า
ทำอะไร ?

สามเณร. ได้ยินว่า พระองค์มีพระธาตุอยู่ในพระหัตถ์ ๒ องค์ คือ
พระทันตธาตุเบื้องขวา ๑ พระธาตุรากขวัญเบื้องขวา ๑ ฉะนั้นขอให้มหาพิตร
ทรงบูชาพระทันตธาตุเบื้องขวา แต่ทรงพระราชทานพระธาตุรากขวัญเบื้องขวา
แก่อาตมภาพ. ท้าวสักกะจอมเหล่าเทพตรีสว่า ดีละ ท่านผู้เจริญ ! แล้วทรง
เปิดพระศตูปแก้วมณีประมาณ ๑ โยชน์ ได้นำพระธาตุรากขวัญเบื้องขวาออก
มาแล้ว ถวายแก่สุมนสามเณร. สุมนสามเณรนั้น รับเอาพระธาตุนั้นแล้ว
ประดิษฐานไว้ ในเจดีย์บรรพตนั้นแล.

[พระเถระและพระราชชาติตลอดถึงชาวเกาะต้อนรับพระธาตุ]

ครั้งนั้นและ พระมหานาคเหล่านั้นทั้งหมด มีพระมหิทธิเป็นประมุข
ประดิษฐานพระธาตุที่พระเจ้าอโศกธรรมราช ทรงพระราชทานมาไว้ที่เจดีย์-
บรรพตนั้นแล แล้วเชิญพระธาตุรากขวัญเบื้องขวาไปยังมหานาควันอุทยานใน
เวลาบ่าย. ฝ่ายพระราชอาแล ทรงทำการบูชาสักการะมีประการดังที่สุมนสามเณร
กล่าวแล้ว ประทับบนคอส้างตัวประเสริฐ ทรงกั้นเศวตฉัตรด้วยพระองค์เอง
บนเศียรของช้างมงคล เสด็จไปถึงมหานาควันอุทยานพอดี. ครั้งนั้น ท้าวเธอ
ได้ทรงมีพระรำพึงดังนี้ว่า ถ้าว่า นี่เป็นพระธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไซ้
เศวตฉัตรจงเบนออกไป ช้างมงคลจงคุกเข่าลงบนพื้น ขอให้ผอบบรรจุพระธาตุ
จงมาประดิษฐานอยู่บนกระหม่อมของเรา. พร้อมด้วยจิตศุภบาทของพระราช
ฉัตรได้เบนออกไป ช้างคุกเข่าลงบนพื้น ผอบบรรจุพระธาตุได้มาประดิษฐาน

อยู่บนกระหม่อมของพระราชธา. พระราชา ทรงประกอบด้วยพระปีติปราโมทย์
อย่างยิ่ง คุณมีพระองค์อันน้ำอมฤตนั้นแลโสจรตรงแล้ว จึงตรัสถามว่า ท่านผู้
เจริญ! ข้าพเจ้า จะปฏิบัติพระธาตออย่างไร. พระเถระทูลว่า ขอพระองค์ได้
ทรงพระกรุณาวางไว้ บนกระพองข้างนั้นแหละก่อน มหาบพิตร ! พระราชา
ได้ทรงยกพอบบรรจุพระธาตุดวางไว้บนกระพองข้าง. ข้างมีความดีใจ ได้
บันลือเสียงดุจเสียงนกกระเรียน. มหาเมฆ ตั้งเค้าขึ้นแล้ว ได้ยังฝนโบกขรพรรษ
ให้ตกลงมา. ได้มีแผ่นดินใหญ่ไหวจนถึงที่สุดน้ำ มีอันให้รู้ว่า พระธาตอของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จักประดิษฐานอยู่ ชื่อแม่ในปัจฉิมชนบท ดังนี้เป็นเหตุ
พวกเทวดาและมนุษย์ได้ร่วมใจกัน.

พระมหาวิระ (ผู้มีความเพียรใหญ่)

เสด็จมาในเกาะลังกา นี้ จากเทวโลก ได้

ประดิษฐานอยู่บนกระพองข้าง ในดิถีเพ็ญ

เป็นที่เต็มครบ ๔ เดือน (กลางเดือน ๑๒)

ก่อให้เกิดปีติแก่ทวยเทพและหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ด้วยสิริคืออานุภาพแห่งฤทธิ์
ด้วยประการฉะนี้แล.

[ข้างนำพระธาตอไปยังที่จะสร้างพระเจดีย์]

ครั้งนั้น พญาข้างนั้น อันพวกตลาจระคนตรีมิใช่น้อยแวดล้อมแล้ว

มีทวยนครสักการะอยู่ ด้วยการบูชาสักการะอย่างโอฬารยิ่ง เดินมุ่งหน้าไปทาง
ทิศปัจฉิม ไม่ถอยหลังจนกระทั่งถึงประตูนครด้านทิศบูรพาอย่าโอฬาร ออก
ประตูด้านทิศบูรพา มีทวยนครทั่วทั้งเมืองทำการบูชาอย่างโอฬาร ออก
(จากเมือง) ทางประตูด้านทิศทักษิณ เดินไปที่เทวาลัย (เทวสถาน) ของ

มเหยชกัษั นัยว่ามีอยู่ในด้านทิศปัจฉิมแห่งอุปาราม แล้วย้อนกลับมุ่งหน้าตรงไปยังอุปารามนั้นแลอีก. ก็สมัยนั้น อุปารามเป็นที่ตั้งบริโศกเจดีย์ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ๓ พระองค์.

[ประวัติเกาะลังกาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า]

ดังได้สดับมา ในอดีตกาล ทวีปนี้ (เกาะลังกา) ได้มีชื่อว่าโอชทวีป. พระราชามีพระนามว่าอภัย. เมืองหลวงชื่อว่า อภัยปุระ. เจดีย์บรรพตมีชื่อว่า เทวภูบรรพต. อุปารามมีนามว่า ปฎิยาราม. ก็สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กกุสันธะ ทรงอุบัติแล้วในโลก. สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ชื่อว่ามหาเทวะ ได้ยืนอยู่บนเทวภูบรรพตกับภิกษุพันรูป เหมือนพระมหินทเถระยืนอยู่บนเจดีย์บรรพตฉะนั้น. สมัยนั้น พวกสัตว์บนเกาะโอชทวีปถึงความวิบัติฉิบหายเพราะโรคชื้อปชชกร (โรคไข้เซื่องซึม) พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กกุสันธะ ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ได้ทอดพระเนตรเห็นแล้วแล ซึ่งสัตว์เหล่านั้นผู้ถึงความวิบัติฉิบหาย ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว มีภิกษุ ๔ หมื่นแวดล้อมได้เสด็จไป (ที่เกาะนั้น). ด้วยอนุภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น โรคชื้อปชชกรได้สงบลงในขณะนั้นนั่นแล. เมื่อโรคสงบแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรด. ธรรมากิสมัยได้แก่สัตว์ ๘๔,๐๐๐. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทานธมกรกไว้แล้วเสด็จหลีกไป. ชาวเมืองสร้างพระเจดีย์ที่ปฎิยาราม บรรจุธมกรกนั้นไว้ข้างใน. พระมหาเทวะได้อยู่สั่งสอนชาวเกาะ.

ส่วนในกาลของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โจนาคมน์ ทวีปนี้มีชื่อว่า วรทวีป. พระราชามีพระนามว่า สมิตฺติ. เมืองหลวงชื่อว่า วัชตมาน. บรรพตชื่อว่า สุวรรณภูฏ. ก็แลสมัยนั้น เกิดมีฝนแล้ง ภิกษาหายาก ข้าวกล้า

เสียหายในวราทวีป. พวกสัตว์ถึงความวิบัติเสียหาย ด้วยโรคคือความอดอยาก. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โจนาคมน์ ทรงทอดพระเนตรดูสัตว์โลกด้วย พุทธจักขุ ได้ทรงเห็นสัตว์เหล่านั้นผู้ถึงความวิบัติเสียหาย ครั้นทรงทอดพระเนตรเห็นแล้ว มีภิกษุสามหมื่นรูปแวดล้อมได้เสด็จไป (ยังเกาะนั้น). ด้วย พุทธานุภาพฝนได้ตกถูกต้องตามฤดูกาล. ภิกษาหาได้ง่าย. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมโปรด (ชาวทวีปนั้น). ธรรมาภิรมย์ ได้มีแก่สัตว์ ๘๔,๐๐๐. พระผู้มีพระภาคเจ้า พักพระเถระนามว่า มหาสุมน ซึ่งมีภิกษุพันรูปเป็น บริวารไว้ที่เกาะ ได้ประทานประคคเอนนั้นไว้แล้วเสด็จหลีกไป. ชนทั้งหลาย ได้สร้างพระเจดีย์บรรจุประคคเอนนั้นไว้ภายใน.

อนึ่ง ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กัสสป เกาะนี้มีชื่อว่า มัณฑาทวีป. มีพระราชาทรงพระนามว่า ชยันต์. เมืองหลวงนามว่า ไพศาล. บรรพตมีชื่อว่า สุกกฏ. กัสสปนั้นแล ได้มีการทะเลาะวิวาทใหญ่ในมัณฑาทวีป. สัตว์เป็นอันมากเกิดทะเลาะวิวาทแก่งแย่งกัน ย่อมถึงความวิบัติเสียหาย. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า กัสสป ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ได้ทอดพระเนตรเห็นสัตว์เหล่านั้นผู้ถึงความวิบัติเสียหาย ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว มีภิกษุสองหมื่นรูปแวดล้อมเสด็จมาระงับการวิวาท แล้วแสดงธรรมโปรด. ธรรมาภิรมย์ ได้มีแก่สัตว์ ๘๔,๐๐๐. พระผู้มีพระภาคเจ้าให้พระเถระนามว่า สัพพันท์ ซึ่งมีภิกษุพันรูปเป็นบริวารพักอยู่ที่เกาะ ได้ประทานอุทกสาฎิก (ผ้าสรองน้ำ) ไว้แล้ว เสด็จหลีกไป. ชาวเกาะได้สร้างพระเจดีย์ บรรจุอุทกสาฎิกนั้นไว้ภายใน. บริโภคเจดีย์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ๓ พระองค์ ได้ประดิษฐานอยู่แล้วในอุปาราม ด้วยประการอย่างนี้. เจดีย์เหล่านั้น ย่อมสาบสูญไป เพราะความอันตรายไปแห่งพระศาสนา เหลืออยู่แต่เพียงฐาน

เท่านั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าวคำนี้ว่า ก็สมัยนั้นอุปราหมเป็นที่ตั้งแห่งบริโศกเจดีย์ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ๓ พระองค์.

ที่นั่นนั้น เมื่อพระเจดีย์สาบสูญไปแล้ว ถูกห้อมล้อมอยู่ด้วยพุ่มไม้ต่างๆ ที่มีเรียวกิ่งสะพรั่งไปด้วยหนาม ด้วยอาณาภาของเทวดา โดยตั้งใจว่า ใคร ๆ อย่านำได้ประทุษร้ายที่นั่น ด้วยของเป็นตนของไม้สะอาด มลทินและหยากเยื่อ.

[ข้างไมยอมให้ยกพระธาตุลงจากกระพอง]

ครั้งนั้น พวกราชบุรุษล่องหน้าไปก่อนข้างนั้น ทางพุ่มไม้ทั้งหมดปราบพื้นที่ทำที่นั่นให้ราบเหมือนฝ่ามือ. พญาข้างเดินบ่าหน้าไปยังที่นั่น ได้ยืนอยู่ที่ฐานต้นโพธิ์ทางทิศปัจฉิมแห่งที่นั่น. ครั้งนั้น พวกราชบุรุษปรารถนากยกพระธาตุลงจากกระพองข้างนั้น. พญาข้างไมยอมให้ยกลง. พระราชาตรัสถามพระเถระว่า ท่านผู้เจริญ ! เพราะเหตุไร ข้างจึงไมยอมให้ยกพระธาตุลง พระเถระถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! พระธาตุที่ยกขึ้นแล้วจะยกลงไม่สมควร. ก็ในกาลนั้น น้ำในบึงอภัยวาปีแห้งขาดไป. พื้นดินโดยรอบแตกกระแหง ก้อนดินเหนียว ยกขึ้นได้ง่าย มหาชนเร่งรีบช่วยกันนำดินจากบึงอภัยวาปีนั้น มาทำพื้นที่ (ฐาน) ประมาณเท่ากระพองข้าง. ในขณะนั้นนั่นเอง ชนทั้งหลายเริ่มปั้นอิฐ เพื่อสร้างพระสถูป. พญาข้างยืนอยู่ในโรงข้างใกล้ฐานของต้นโพธิ์ ในเวลากลางวัน กลางคืนรักษาพื้นที่ที่จะสร้างพระสถูป ๒-๓ วัน จนกว่าอิฐจะสำเร็จ. ครั้งนั้น พระราชารับสั่งให้ก่อพื้นที่ (ฐาน, ที่ตั้ง) แล้วตรัสถามพระเถระว่า ข้าพเจ้าพึงสร้างพระสถูปมีรูปลักษณะอย่างไร ท่านผู้เจริญ ? พระเถระถวายพระพรว่า เช่นกับกองข้าวเปลือก มหาบพิตร ! พระราชาทรงรับสั่งว่า ดีละ ท่านผู้เจริญ ! รับสั่งให้ก่อพระสถูปขนาดฐานชุกชีแล้ว ให้กระทำสักการะใหญ่ เพื่อต้องการยกพระธาตุขึ้น.

พระธาตุแสดงปาฏิหาริย์แก่มหาชน

ทวยนครทั้งสิ้นและชาวชนบทประชุมกันแล้ว เพื่อชมการฉลอง
พระธาตุ. ก็เมื่อหม่อมมหาชนนั้นประชุมกันแล้ว พระธาตุของพระทศพลได้เหาะ
ขึ้นสู่เวหาสประมาณชั่วกาล ๗ ตัน จากกระพองช้าง แสดงยมกปาฏิหาริย์
ธารน้ำและเปลวไฟมีรัศมี ๖ สี ย่อมพวยพุ่งออกจากองค์พระธาตุทั้งหลายนั้น ๆ
ได้มีปาฏิหาริย์คล้ายกับปาฏิหาริย์ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง ณ โคนต้น
คันถามพฤกษ์ ใกล้กรุงสาวัตถี. ก็แลปาฏิหาริย์นั้น ไม่ใช่ด้วยอำนาจของ
พระเถระ ไม่ใช่ด้วยอำนาจของเทวดาเลย แท้ที่จริง เป็นด้วยพุทธานุภาพ
เท่านั้น.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อยังทรงพระชนม์อยู่นั้นแล ได้ทรง
อธิษฐานว่า เมื่อเราปรินิพพานแล้ว ยมกปาฏิหาริย์จะมีในวันประคิษฐาน
พระธาตุรากขวัญเบื้องขวาของเรา เหนือที่ตั้งบริโกทเจดีย์ของพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ ๓ องค์ ด้านทิศทักษิณแห่งอนูราชบุรี ในเกาะตัมปปัญทวิป ดังนี้.

พระพุทธเจ้าเป็นอจินไตย พระธรรม

ของพระพุทธเจ้า ก็เป็นอจินไตย วิบากของ

เหล่าชนผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า และ

พระคุณของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นอจินไตย

ก็เป็นอจินไตย โดยนัยดังกล่าวมานี้แล.

พระพุทธเจ้าเคยเสด็จไปเกาะลังกาเมื่อยังทรงพระชนม์อยู่

ได้ทราบว่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เสด็จไปสู่เกาะนี้ (เกาะลังกา)

ถึง ๓ ครั้ง แม้ในคราวยังทรงพระชนม์อยู่ คือ คราวแรกเสด็จมาพระองค์เดียว
เท่านั้น เพื่อทรมานยักษ์ ครั้นทรมานยักษ์แล้ว ทรงตั้งอารักขาที่เกาะตัมพ-

ปณณิทวีป เสด็จรอบเกาะ ๓ รอบ ตั้งพระทัยว่า เมื่อเราปรินิพพานแล้ว ศาสนาของเรา จักประดิษฐานอยู่บนเกาะนี้.

ครั้งที่สอง เสด็จมาพระองค์เดียวเหมือนกัน เพื่อต้องการทรมาณ พญานาคผู้เป็นลุงและหลานกัน ครั้นทรมาณเหล่านั้นแล้ว ได้เสด็จไป ครั้งที่สาม เสด็จมามีภิกษุ ๕๐๐ รูปเป็นบริวาร ประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติ ณ ที่ตั้งมหาเจดีย์ ที่ตั้งอุปราสาทเจดีย์ ที่ประดิษฐานต้นมหาโพธิ์ ที่ตั้งมูตังคณ-เจดีย์ ที่ตั้งทิมวาปีเจดีย์ และที่ตั้งกัลยาณียเจดีย์. การมาโดยพระสรีรธาตุ คราวนี้ เป็นครั้งที่ ๔ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น.

ก็แลขึ้นชื่อว่า โอกาสน้อยหนึ่งบนพื้นเกาะดัมพปณณิทวีป ที่เมล็ดน้ำ อันพุ่งออกจากพระสรีรธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ไม่ถูกต้องหาได้มีไม่ พระสรีรธาตุนั้น ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ยังความเร่าร้อนของ ภาคพื้นเกาะดัมพปณณิทวีปให้สงบลงด้วยเมล็ดฝน แสดงปาฏิหาริย์แก่มหาชน แล้วลงประดิษฐานอยู่บนกระหม่อมของพระราชา ด้วยประการอย่างนี้. พระราชาทรงสำคัญการได้อัตภาพเป็นมนุษย์ซึ่งมีผลตรงทำสักการะใหญ่ ให้ บรรจุพระธาตุแล้ว พร้อมด้วย การบรรจุพระธาตุ ได้เกิดมีแผ่นดินหวั่นไหว ใหญ่.

[กุลบุตรชาวเกาะออกบวชในพระศาสนา]

ก็แลราชกุมารพระนามว่าอภัยเป็นพระกนิษฐภคินาของพระราชา ยัง พระหฤทัยให้เลื่อมใสในปาฏิหาริย์แห่งพระธาตุนั้นแล้ว ทรงผนวชพร้อมกับ บุรุษประมาณพันหนึ่ง. พวกทารก ๕๐๐ คน ออกบวชจากหมู่บ้านเวตาลี จากหมู่บ้าน เช่นหมู่บ้านทวารมณฑลเป็นต้น พวกทารกออกบวชหมู่บ้านละ

๕๐๐ คน เช่นเดียวกัน. พวกทหารหลายร้อยคนออกบวชจากภายในเมืองและ
ภายนอกเมือง รวมทั้งหมดเป็นภิกษุ ๓ หมื่นรูป. ก็เมื่อพระศอุปสำเร็จแล้ว
พระราชาราชอำมาตย์และพระเทวี ได้กระทำการบูชา อย่างน่าพิศวงคนละ
แผนก ๆ แม้แก่พวกเทวดานาคและยักษ์. อนึ่ง เมื่อการบูชาพระธาตุ (และ)
พระธาตุเจดีย์สำเร็จแล้ว พระมหินทเถระไปสำเร็จการอยู่ยังอุทยานเมฆวัน
นั้นแล.

[พระนางอนุพาเทวีทรงมีพระประสงค์จะบวช]

ก็สมัยนั้นแล พระนางอนุพาเทวี มีพระประสงค์จะบวช กราบทูล
แต่พระราชาราช. พระราชทรงสดับคำของพระนางแล้ว ได้ตรัสพระดำรัสนี้กะ
พระเถระว่า ท่านผู้เจริญ ! พระนางอนุพาเทวีมีพระประสงค์จะบวช. ขอ
พระคุณท่านให้พระนางบวชเถิด. พระเถระถวายพระพรว่า มหาบพิตร ! การ
ให้มาตุคามบวช ไม่สมควรแก่พวกอาตมภาพ. แต่ในนครปาตลีบุตร มี
พระเถรี นามว่าสังฆมิตตา เป็นน้องสาวของอาตมภาพ. ขอพระองค์ได้ทรง
โปรดให้นิมนต์พระเถรีนั้นมา มหาบพิตร ! ก็แลโพธิพฤกษ์ (ต้นไม้เป็นที่
ตรัสรู้) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ทั้ง ๓ พระองค์ ได้ประดิษฐาน
อยู่ที่เกาะนี้, โพธิพฤกษ์อันเปล่งข่ายคือรัศมีใหม่ ๆ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
แม้ของเรา ก็ควรประดิษฐานอยู่บนเกาะนี้ เพราะฉะนั้น พระองค์พึงส่ง
พระราชสาสน์ไปโดยวิธีที่พระเถรีสังฆมิตตาจะพึงเชิญไม้โพธิ์มาด้วย

[พระราชาส่งทูตไปยังชมพูทวีป]

พระราชาทรงรับคำของพระเถระว่า ดีละ เจ้าข้า ! ดังนี้ ทรงปรึกษากัน
กับพวกอำมาตย์แล้ว ตรัสกะอำมาตย์ผู้เป็นหลานของพระองค์ นามว่าอริกฐะ
ว่าเธอจักอาจไปยังนครปาตลีบุตรนิมนต์พระแม่เจ้าสังฆมิตตาเถรีมาพร้อมกับ

ไม่มหาโพธิหรือ ? อริกฐอามาศย์กราบทูลว่า อาจ สมมติเทพ ! ถ้าพระองค์
จักทรงอนุญาตให้หม่อมฉันบวช. พระราชาตรัสว่า ไปเถิดพ่อ ! เจ้านำพระ
เถรีมาแล้ว จงบวชเถิด. อามาศย์นั้นถือเอาพระราชสาสน์และเถรสาสน์แล้วไป
ยังท่าเรือชื่อห่มพุกโกลปิฎกณะ โดยวันเดียวเท่านั้น ด้วยกำลังการอธิษฐานของ
พระเถระ ลงเรือข้ามสมุทรไปยังเมืองปาดลีบุตรทีเดียว. ฝ่ายพระนางอนุพาเทวี
แล พร้อมด้วยหญิงสาว ๕๐๐ คน และหญิงชาววังอี ๕๐๐ คน สมทานศีล
๑๐ ครองผ้ากาสาหวัดสตรีให้สร้างสำนักอาศัย ในส่วนหนึ่งพระนคร แล้วสำเร็จ
การอยู่อาศัย.

[ทูตถวายพระราชสาสน์และเถรสาสน์]

ฝ่ายอริกฐอามาศย์ก็ไปถึงในวันนั้นนั่นแล ได้ทูลเกล้าถวายพระราช
สาสน์และกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่สมมติเทพ ! พระมหินทเถระพระโอรสของ
พระองค์ ทูลอย่างนี้ว่า ได้ยินว่า พระเทวีพระนามว่า อนุพา พระชายาของ
พระกนิษฐภคินีแห่งพระเจ้าเทวานัมปิยติส พระสหายของพระองค์ มีพระ
ประสงค์จะบวช เพื่อให้พระนางได้บวช ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดส่ง
พระแม่เจ้าสังฆมิตตาเถรี และต้นมหาโพธิ์ไปกับพระแม่เจ้าด้วย. อริกฐอามาศย์
ครั้งทูลถวายเถรสาสน์แล้วเข้าเฝ้าพระเถรีสังฆมิตตา กราบเรียนอย่างนี้ว่า
ข้าแต่พระแม่เจ้า ! พระมหินทเถระ หลวงพี่ของพระแม่เจ้า ส่งข้าพเจ้ามาใน
สำนักของพระแม่เจ้า โดยสั่งว่า พระนางอนุพาเทวี พระชายาของพระกนิษฐ-
ภคินีแห่งพระเจ้าเทวานัมปิยติส พร้อมกับหญิงสาว ๕๐๐ คน และหญิงชาววัง
๕๐๐ คน มีความประสงค์จะบวช นัยว่าพระแม่เจ้าจงมาให้พระนางอนุพาเทวี
นั้นบวช. ในทันใดนั้นนั่นเอง พระเถรีนั้นรีบคว้นไปยังราชสำนัก แล้วกราบ

ทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่มหาบพิตร ! พระมหินทเถระ หลวงพี่ของหม่อมฉันส่งข่าวมาอย่างนี้ว่า ได้ยินว่า พระนางอนุพาเทวี พระชายาของพระกนิษฐภคินีแห่งพระราชินี พร้อมด้วยหญิงสาว ๕๐๐ คน และหญิงชาววัง ๕๐๐ คน มีความประสงค์จะบวช คอยทำการมาของหม่อมฉันอยู่ ข้าแต่มหาราชา ! หม่อมฉันปราถนาจะไปยังเกาะตัมปปีณทวิป. พระราชาตรัสว่า เนอะแม่ ! พระมหินทเถระแม่ผู้เป็นลูกของเราและสุมณสามเณรหลานของเรา ก็ไปสู่เกาะตัมปปีณทวิป ทำให้เราเป็นเหมือนคนแขนขาด เรานั้นเมื่อไม่เห็นลูกหลานแม่เหล่านั้น ก็เกิดความเศร้าโศก เมื่อเห็นหน้าเจ้าก็หายโศก อย่าเลยแม่ ! แม่อย่าไป. พระเถรีทูลว่า ข้าแต่มหาราชา ! คำของหลวงพี่แห่งหม่อมฉันหนักแน่น แม้พระนางอนุพาชัคคิยานี อันสตรีพันคนแวดล้อมแล้วมุ่งหน้าต่อบรรพชา รอคอยหม่อมฉันอยู่ หม่อมฉันจะต้องไป มหาบพิตร ! พระราชาตรัสว่า แม่ถ้าเช่นนั้น เจ้าเชิญมหาโพธิ์ไปด้วยเถิด.

[พระเจ้าโศกตั้งพระทัยจะส่งต้นมหาโพธิ์ไปเกาะลังกาอยู่ก่อน]

ถามว่า พระราชาได้ต้นมหาโพธิ์มาจากไหน ?

แก้วว่า ได้ทราบข่าว พระราชาทรงมีพระประสงค์จะส่งต้นมหาโพธิ์ไปยังเกาะลังกา เมื่อสุมณสามเณรยังไม่มา เพื่อต้องการรับเอาพระธาตุ ก่อนแต่พระสังฆมิตตาเถรีจะไปในนั้นแล ก็ทรงพระดำริว่า เราจักส่งต้นมหาโพธิ์ซึ่งไม่ควรจะตัดด้วยศัสตราไปได้อย่างได้หนอแล เมื่อไม่เห็นอุบาย จึงตรัสถามอำมาตย์ชื่อมหาเทพ. อำมาตย์นั้นกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ! มีภิกษุบัณฑิตเป็นอันมาก. พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้ว รับสั่งให้ตระเตรียมภักต เพื่อภิกษุสงฆ์ ในที่สุดภักตกิจได้ตรัสถามพระสงฆ์ว่า ท่านผู้เจริญ ! ต้นมหาโพธิ์ของ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ควรไปยังเกาะลังกาหรือไม่หนอ ? พระสงฆ์มอบให้เป็นภาระของพระโมคคัลลิตบุตรศิษเธร. พระเถระถวายพระพรว่า ดันมหาโพธิ์ ควรไปยังเกาะลังกาแท้ มหาบพิตร ! ดังนี้แล้ว ได้ทูลบอกมหาอริยฐาน ๕ ข้อของพระผู้มีพระภาคเจ้า.

[พระมหาอริยฐาน ๕ ข้อ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า]

มหาอริยฐาน ๕ ข้อเป็นไฉน ? คือได้ทราบที่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบรรทมบนพระแท่นปรินิพพาน ได้ทรงอธิษฐานว่า เพื่อต้องการให้ดันมหาโพธิ์ประดิษฐานอยู่ในลังกาทวีป พระเจ้าอโศกมหาราชจักเสด็จมารับเอาดันมหาโพธิ์ ในเวลานั้น กิ่งมหาโพธิ์ด้านทิศทักษิณ จงขาดเองทีเดียว แล้วประดิษฐานอยู่ในกระถางทอง นี่เป็นอริยฐานข้อที่หนึ่ง. ทรงอธิษฐานว่า ก็ในเวลาประดิษฐานอยู่ในกระถางทองนั้น มหาโพธิ์จึงลอยเข้าไปสู่ห้องหิมวลาหกตั้งอยู่ นี่เป็นอริยฐานข้อที่สอง. ทรงอธิษฐานว่า ในวันคาร์บ ๗ ดันมหาโพธิ์จึงลอยลงมาจากกลีบหิมวลาหก ตั้งอยู่ในกระถางทอง เปล่งฉัพพรรณรังสีจากใบและผลทั้งหลาย นี่เป็นอริยฐานข้อที่สาม. ทรงอธิษฐานว่า พระชาตुरากขวัณเฐียงขวา จงทำยมกปาฏิหาริย์ในวันประดิษฐานอยู่ที่พระเจดีย์ในอุปัราม นี่เป็นอริยฐานข้อที่สี่. ทรงอธิษฐานว่า พระธาตุของเราประมาณ โทณะหนึ่ง ในเกาะลังกานี้แล ในเวลาประดิษฐานอยู่ในมหาเจดีย์ จงแปลงเพศเป็นพระพุทธรูปแล้วเหาะขึ้นสู่เวหาส ทำยมกปาฏิหาริย์ นี่เป็นอริยฐานข้อที่ห้า.

[วิสสุกรรมเทพบุตรปลอมตัวเป็นช่างเนรมิตกระถางทอง]

พระราชาทรงสดับมหาอริยฐาน ๕ ข้อนี้แล้ว มีพระหฤทัยเลื่อมใส รับสั่งให้จัดการชำระหนทาง ตั้งแต่เมืองปาตลีบุตรจนถึงดันมหาโพธิ์แล้ว ให้

นำทองคำเป็นมากออกมา เพื่อต้องการให้สร้างกระดางทองคำ. ในขณะนั้น
นั้นแล วิสสุกรรมเทพบุตร ทราบพระราชหฤทัยได้นิรมิตเป็นช่างทอง ยืนอยู่
ตรงพระพักตร์ (ของพระราชา). พระราชาทอดพระเนตรเห็นเขาแล้ว จึงตรัส
ว่า พ่อ เจ้าจงเอาทองนี้ไปทำกระดาง. เขาทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ! ขอ
พระองค์ทรงบอกขนาดให้ทราบ. พระราชาตรัสว่า พ่อ เจ้านั้นแหละ ทราบ
และจงทำให้ได้ขนาด. เขารับว่า ดีละ สมมติเทพ ! ข้าพระองค์จักกระทำ
จึงถือทองเอามือลูบคลำ ด้วยอานุภาพของตน นิรมิตกระดางทอง วัดโดยรอบ
ประมาณ ๘ สอก สูง ๕ สอก กว้าง ๓ สอก หนา ๘ นิ้ว ขอบปากมีขนาด
เท่าโคนวงช้าง

[พระราชาร่วมด้วยเสนาเสด็จไปยังคันทมหาโพธิ์]

ครั้งนั้น พระราชา เสด็จออกจากนครปาตลีบุตรด้วยเสนาใหญ่ ยาว
ประมาณ ๗ โยชน์ กว้างประมาณ ๓ โยชน์ พาเอาพระอริยสงฆ์ได้เสด็จไปยัง
ที่ใกล้คันทมหาโพธิ์. เสนาล้อมคันทมหาโพธิ์ ซึ่งมีธงชัยและธงแผ่นผ้ายกขึ้นไว้
แล้ว วิจิตรด้วยรัตนต่างๆ ประดับด้วยเครื่องอลังการมากมาย เคลื่อนกล่น
ไปด้วยดอกไม้ธูปเทียนนานาชนิด ประโคมด้วยเครื่องดุริยางค์หลายหลาก. พระราชา
นิมนต์เอาพระมหาเถระผู้เป็นคณะปาโมกข์ ประมาณพันรูป แล้วให้พระราช
ผู้ได้รับการอภิเษกทั้งชมพูทวีปจำนวนพันองค์แวดล้อมพระองค์ และคันทมหา
โพธิ์ ได้ประทับยืนที่โคนคันทมหาโพธิ์ทอดพระเนตรคันทมหาโพธิ์. ส่วนที่เหลือ
เว้นลำคันทมหาโพธิ์ และส่วนแห่งกิ่งใหญ่ด้านทิศทักษิณประมาณ ๔ สอก
ไม่ปรากฏให้เห็น พระราชาทรงเห็นปาฏิหาริย์นั้น เกิดพระปีติปราโมทย์
ตรัสแต่ภิกษุสงฆ์ว่า ท่านผู้เจริญ ! ข้าพเจ้าเห็นปาฏิหาริย์นี้แล้ว ยินดี จะบูชา
คันทมหาโพธิ์ ด้วยราชสมบัติในทวีป จึงได้ถวายการอภิเษก.

[พระราชาทรงทำสัตยาธิษฐาน]

ครั้งนั้น พระราชาทรงบูชา (ต้นมหาโพธิ์) ด้วยดอกไม้และของหอม เป็นต้น กระทำประทักษิณ ๓ ครั้ง ถวายบังคมในที่ทั้ง ๘ เสด็จลุกขึ้นแล้ว ประทับยืนประคองอัญชลิ มีพระประสงค์จะเชิญเอาต้นมหาโพธิ์ด้วยการทำ คำสัตย์ รับสั่งให้ตั้งกระถางทองข้างบนตั้งที่สำเร็จด้วยรัตนะทุกอย่าง ซึ่งตั้งหนุน ให้สูงขึ้น ตั้งแต่พื้นดินจนถึงกิ่งด้านขวาของมหาโพธิ์แล้ว เสด็จขึ้นบนรัตนบิฐ ทรงถือพระสุวรรณคูลิกา (พู่กันทองคำ) ทำรอยขีดด้วยมโนศิลา แล้วได้ทรง ทำสัจพจน์กริยาว่า ถ้าต้นมหาโพธิ์ควรประดิษฐานอยู่ในเกาะลังกา และหากว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้หมดความสงสัยในพระพุทธศาสนาไซ้ ขอให้ต้นมหาโพธิ์จึง ประดิษฐานอยู่ในกระถางทองเสียเองทีเดียว. พร้อมกับการทรงทำสัจพจน์ กิ่งโพธิ์ขาดตรงที่ทรงเอามโนศิลากำหนดหมายไว้ แล้วตั้งอยู่ในเบื้องบนกระถาง ทอง อันเต็มด้วยโคลนผสมด้วยของหอม. ต้นโพธิ์นั้นมีลำต้นสูงได้ ๑๐ ศอก กิ่งใหญ่ ๕ กิ่ง ประมาณ ๔ ศอก ประดับด้วยผล ๕ ผลเท่า ๆ กัน. ส่วนกิ่ง เล็ก ๆ มีจำนวนพันกิ่ง. ครั้งนั้นพระราชาทรงกำหนดตัดรอยขีดในประเทศ (ส่วน ที่) ประมาณ ๑ องคูลี ข้างบนรอยขีดเดิม. ขณะนั้นนั่นเอง รากใหญ่ ๑๐ ราก งอกเป็นต่อมคล้ายต่อมน้ำออกจากรอยขีดนั้น. พระราชาทรงกำหนด ตัดรอยขีดอื่น ๆ อีก ๘ แห่งในระยะต่อ ๆ ไป แต่ละ ๑ องคูลี. ราก ๕๐ ราก งอกเป็นปุ่มคล้ายต่อมน้ำออกจากรอยขีดแม่เหล่านั้น รอยละ ๑๐ ราก. รากใหญ่ ๑๐ รากแรก งอกออกมาประมาณ ๔ นิ้ว. ราก ๕๐ ราก แม้นอกนี้ กิ่งอก เกี่ยวประสานกัน คล้ายตาข่ายขวัญโค. พระราชา ประทับยืนอยู่เหนือสุดตั้ง รัตนบิฐนั้นแล ทอดระเนตรเห็นปาฏิหาริย์ประมาณเท่านี้ ได้ทรงประคอง อัญชลิบันลือลั่น. ภิภุชจำนวนหลายพันรูป ก็ได้ช้องสาธุการ. ราชเสนาทั้งสิ้น

ก็ได้บันลือกันอึงมี ธงผ้าที่ยกขึ้นไว้ตั้งแต่แสนธง ได้โบกสะบัดพริ้ว. พวกทวยเทพ ตั้งต้นกุมมัญจุกเทวดา ได้ให้สาธุการเป็นไป จนกระทั่งถึงเหล่าเทพพรหม กายิกา.

เมื่อพระราชาทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์นี้ มีพระวรกายอันปีติ ถุกต้องหาระหว่างมิได้ ประทับยืนประคองอัญชูลิยุนั้นแล, ดันมหาโพธิ์ก็ได้ ประดิษฐานอยู่ในกระถางทอง ด้วยจำนวนรากตั้งร้อย. รากใหญ่ ๑๐ ราก ได้หยั่งลงจดพื้นกระถางทอง. รากที่เหลือ ๙๐ รากก็เจริญงอกงามขึ้นโดยลำดับ หยั่งลงแช่อยู่ในเปือกตมที่ผสมด้วยของหอม. เมื่อดันมหาโพธิ์ สักว่าประดิษฐาน อยู่ในกระถางทองอย่างนั้นแล้ว มหาปฐพีก็หวั่นไหว. เหล่าภริของทวยเทพ บันลือลั่นไปในอากาศ. ความโกลาหลเป็นอันเดียวกัน ตั้งแต่พื้นปฐพีจนถึง พรหมโลกได้กึกก้องเป็นอันเดียวกัน เพราะความโน้มเอนไปมาแห่งเหล่า บรรพต เพราะเสียงสาธุการแห่งทวยเทพ เพราะการทำเสียงหิง ๆ แห่งเหล่า ยักษ์ เพราะการกล่าวชมเชยแห่งพวกอสูร เพราะการปรบมือแห่งพวกพรหม เพราะความคำรามแห่งหมู่เมฆ เพราะความร้อนแห่งหมู่สัตว์สี่เท้า เพราะความ ชันกุแห่งเหล่าปักษี (และ) เพราะความว่องไวเฉพาะตน ๆ แห่งพนักงาน ตาลาวจรคนตรีทั้งปวง. ฉัพพรรณรังสีพวยพุ่งออกมาจากแต่ละผลในกิ่งทั้ง ๕ แล้วก็พุ่งขึ้นไปจนถึงพรหมโลกเหมือนทำจกवालทั้งสิ้น ให้คิดเนื่องกันดุจ กลอนเรื่อนแก้ว ฉะนั้น.

[กิ่งดันมหาโพธิ์ลอยขึ้นไปอยู่บนท้องฟ้า ๗ วัน]

ก็แล จำเดิมแต่ขณะนั้นไป ดันมหาโพธิ์ก็เข้าไปสู่กลีบเมฆซึ่งเต็มไปด้วยหิมะ แล้วดำรงอยู่สิ้น ๗ วัน. ใคร ๆ ก็ไม่เห็นดันมหาโพธิ์. พระราชา เสด็จลงจากรัตนบิฐแล้ว ทรงรับสั่งให้ทำการบูชามหาโพธิ์สิ้น ๗ วัน. ในวัน

ที่ ๗ หิมะและรัศมีทั้งหลายก็หมุนกลับจากทิศทั้งปวงเข้าไปสู่ต้นมหาโพธิ์นั้นแล. เมื่อห้องจักรวาลปราศจากหิมเวลาหกแจ่มใสแล้ว ต้นมหาโพธิ์ที่มีลำต้น กิ่งใหญ่ และกิ่งน้อยบริบูรณ์ ซึ่งประดับไปด้วยผลทั้ง ๕ ได้ปรากฏตั้งอยู่ในกระถางทองนั้นแล.

พระราช ทอดพระเนตรเห็นต้นมหาโพธิ์แล้ว มีพระปริดาปราโมทย์ อันปาฏิหาริย์เหล่านั้นให้เกิดแล้ว จึงทรงดำริว่า เราจักบูชาต้นมหาโพธิ์หนุ่ม ด้วยราชสมบัติในสากลชมพูทวีป ดังนี้แล้ว ได้ทรงประทานการอภิเษก (แก่ต้นมหาโพธิ์นั้น) แล้วได้ประทับยืนอยู่ที่ฐานต้นมหาโพธิ์นั้นแล สิ้น ๗ วัน. ในวันปวารณาเดือนกัตติกาต้น เวลาเย็น ต้นมหาโพธิ์ก็ประดิษฐานอยู่ในกระถางทองก่อน. หลังจากนั้นมา พระราชา ทรงขยับยั้งอยู่ตลอดศัปดาห์ที่มหาโพธิ์อยู่ในกิลิเบต และศัปดาห์ที่พระราชทานอภิเษก จึงเสด็จเข้าไปสู่พระนครปาตลีบุตร ในวันอุโบสถ แห่งกาพย์โดยวันเดียวเท่านั้น, ในวันปาฏิบถ (แรมค่ำหนึ่ง) แห่งชุลหปักษ์ของเดือนกัตติกา ทรงพักต้นมหาโพธิ์ไว้ที่โคนต้นสาละใหญ่ด้านปราจีนทิศ.

[ต้นมหาโพธิ์แตกหน่อออกใหม่]

ในวันที่ ๑๗ ตั้งแต่วันที่ต้นมหาโพธิ์ประดิษฐานอยู่ในกระถางทองหน่อใหม่ ๆ แห่งต้นมหาโพธิ์ก็ได้ปรากฏขึ้น. พระราชา แม้ทอดพระเนตรเห็นหน่อเหล่านั้นแล้ว ก็ทรงเลื่อมใส เมื่อจะทรงบูชาต้นมหาโพธิ์ด้วยราชสมบัติอีก ได้ทรงถวายการอภิเษกในสากลชมพูทวีป. สุมณสามเณรไปเพื่อรับเอาพระธาตุ ในวันเพ็ญเดือนกัตติกมาส (คือ วันเพ็ญเดือน ๑๒) ได้เห็นการบูชาแก่ต้นมหาโพธิ์เป็นมหรสพเดือนกัตติกมาส.

พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงหมายถึงต้นไม้โพธิ์ที่นำมาจากมหาโพธิ์มณฑล แล้วชำไว้ที่นครปาตลีบุตร โดยนัยดังกล่าวมานี้ จึงตรัส (กะพระนางสังฆมิตตาเถรี) ว่า แม่ ! ถ้าเช่นนั้นขอให้ลูกรีบเอาต้นมหาโพธิ์ไปด้วยเถิด.

พระนางสังฆมิตตาเถรีนั้น ทูลรับว่า สาธุ.

[พระเจ้าอโศกทรงตั้งตระกูลต่าง ๆ ไว้เพื่อรักษาต้นมหาโพธิ์]

พระราชทานตระกูลเทวดา ๑๘ ตระกูลอำมาตย์ ๘ ตระกูล พราหมณ์ ๘ ตระกูลกุกุมพี ๘ ตระกูลเลี้ยงโค ๘ ตระกูลเสือดาว ๘ และ ตระกูลชาวกาลิงคะ ๘ ไว้เพื่อรักษาต้นมหาโพธิ์ และพระราชทานหม้อทอง ๘ หม้อเงิน ๘ ใบ ไว้เพื่อรดน้ำ (ต้นมหาโพธิ์) แล้วทรงให้ยกต้นมหาโพธิ์ขึ้นสู่เรือ พร้อมด้วยบริวารนี้ที่แม่น้ำคงคา. ฝ่ายพระองค์เองเสด็จออกจากพระนครข้ามคงขื่อวิฆณาฏี แล้วเสด็จไปถึงท่าชื่อตามพลิตตี ตลอด ๗ วัน โดยลำดับ. ในระหว่างทาง พวกทวยเทพ นาค และมนุษย์ ได้พากันบูชาต้นมหาโพธิ์อย่างมโหฬาร. ฝ่ายพระราชทานพักต้นมหาโพธิ์ไว้ที่ริมฝั่งสมุทร ๗ วัน แล้วได้ทรงถวายราชสมบัติใหญ่ในสากลทวีป. คราวนี้ เป็นการทรงถวายราชสมบัติในชมพูทวีปครั้งที่ ๓ แก่ต้นมหาโพธิ์นั้น.

[พระเจ้าอโศกทรงลှ่น้ำส่งต้นมหาโพธิ์ไปเกาะลังกา]

พระเจ้าอโศกธรรมราชา ครั้นทรงบูชา (ต้นมหาโพธิ์) ด้วยราชสมบัติอย่างใหญ่อย่างนั้นแล้ว ในวันปาฏิบตแรก (คือแรม ๑ ค่ำ) แห่งเดือนมิกสิรมาส (คือ เดือนอ้าย) จึงทรงยกต้นมหาโพธิ์ขึ้น เสด็จลှ่น้ำไปประมาณเพียงพระศอก ทรงวางไว้บนเรือ แล้วทรงรับสั่งให้แม่พระนางสังฆมิตตาเถรี พร้อมด้วยบริวารขึ้นเรือ จึงได้ตรัสค้ำนี้กะอริฎฐอำมาตย์ว่า พ่อ ! ข้าพเจ้า

บูชาต้นมหาโพธิ์ ด้วยราชสมบัติในสากลชมพูทวีปถึง ๓ ครั้ง ต้องลှ่นน้ำไป
ประมาณเพียงคอ สรง (ต้นมหาโพธิ์) ไปให้พระสหายของข้าพเจ้า. แม้พระสหาย
ของข้าพเจ้านั้น ก็จงทรงบูชาต้นมหาโพธิ์เหมือนอย่างนี้แหละ.

ท้าวเธอ ครั้นพระราชทานข้าวสาสน์แก่พระสหายอย่างนั้นแล้ว ทรง
คร่ำครวญประคองอัญชลี ประทับยืนหลังพระอัสสุชตลอดอยู่ว่า ต้นมหาโพธิ์ของ
พระทศพล ซึ่งฉายชื่อพระรัศมีคู่มิชีวิตอยู่ ไปละหนอ ดังนี้. นาวาที่ต้น
มหาโพธิ์ขึ้นประดิษฐานอยู่เมื่อนั้นแล เมื่อมหาชนจ้องมองแลดูอยู่ ก็ออกวิ่งไป
สู่ท้องทะเลหลวง. เหล่าระลอกคลื่นในมหาสมุทรสงบเงียบประมาณโยชน์หนึ่ง
โดยรอบ. เหล่าปทุมชาติเบญจพรรณก็แถมบาน. ทิพยดุริยางค์ดนตรีทั้งหลาย
ก็บันลือลั่นอยู่บนอากาศกลางหา. ได้มีการบูชาอันโอฬารยิ่งนัก ซึ่งพวก
ทวยเทพผู้อาศัยอยู่ในอากาศ ทางน้ำ บนบกและที่ต้นไม้เป็นต้น บันดาลให้
เป็นไปแล้ว. พระนางสังฆมิตตาเถรี ทำให้ตระกูลนาคทั้งหลายในมหาสมุทร
สะดุ้งกลัวแล้ว ด้วย (จำแลงเป็น) รูปสุบรรณ (คือนิรมิตเป็นรูปครุฑ). ก็นาค
เหล่านั้นสะดุ้งกลัว มาเห็นสมบัตินั้นเข้า จึงทูลขออะพระเถรี แล้วนำต้น
มหาโพธิ์ไปสู่นาคพิภพ บูชาด้วยราชสมบัติแห่งนาคตลอด ๗ วันแล้ว (นำ
กลับมา) ให้ประดิษฐานอยู่บนเรืออีก. นาวาได้เล่นไปถึงท่าชมพูโกปปัญณะ
ในวันนั้นนั่นเอง. ฝ่ายพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงระทมทุกข์เพราะวิโยคจาก
ต้นมหาโพธิ์ ทรงคร่ำครวญกันแสง จ้องพระเนตรดูจนสุดทัศนวิสัย แล้วก็
เสด็จกลับ.

[พระเจ้าทวานัมปิยติสกรูปลังกาเตรียมต้อนรับต้นมหาโพธิ์]

ฝ่ายพระเจ้าทวานัมปิยติสมหาราชแล จำเดิมแต่วันปาฏิบตแรกแห่ง
เดือนมิกสิรมาส (คือเดือนอ้าย) ทรงรับสั่งให้ชำระตกแต่งมรรคาตั้งแต่ประตู

ด้านทิศอุดร (แห่งอนุราชบุรี) จนถึงท่าชมพูโกลปิฎกณะตามคำของสุมน
สามเณร, ในวันที่เสด็จออกจากพระนคร ได้ประทับยืนอยู่ ณ ที่ตั้งศาลา
อันมีอยู่ที่ฝั่งสมุทรใกล้กับประตูด้านทิศอุดรนั่นเอง ได้ทอดพระเนตรเห็นต้น
มหาโพธิ์ ที่กำลังมาอยู่ในมหาสมุทรนั้นแล โดยสมบัตินั้น เพราะอนุภาพ
ของพระเถระ ทรงปล้ำพระหฤทัยเสด็จออกไป รับสั่งให้เอาดอกไม้เบญจพรรณ
ไปรยลงตลอดทางทั้งหมด ทรงตั้งเครื่องบูชาดอกไม้ อันมีค่าไว้ในระหว่างทาง
เป็นระยะแล้ว เสด็จไปท่าชมพูโกลปิฎกณะโดยวันเดียวเท่านั้น อันพวกพนักงาน
ศาลาจรคนตรีทั้งปวงแวดล้อมแล้ว ทรงบูชา (ต้นมหาโพธิ์) อยู่ด้วยเครื่อง
สักการะทั้งหลาย มีดอกไม้ รูปและของหอมเป็นต้น เสด็จลุยน้ำไปประมาณ
เพียงพระศอกแล้วทรงรับสั่งว่า ต้นมหาโพธิ์ของพระทศพล ซึ่งฉายชื่อพระรัศมี
คุณมีชีวิตอยู่มาแล้วหนอ มีพระหฤทัยเลื่อมใสแล้ว จึงทรงยกต้นมหาโพธิ์ขึ้น
แล้ว วางลงบนพระเศียร อันเป็นอวัยวะสูงสุด พร้อมด้วยเหล่าตระกูลที่
สมบูรณ์ด้วยชาติ ๑๖ ตระกูล ผู้แวดล้อมต้นมหาโพธิ์ เสด็จขึ้นจากสมุทร
แล้วทรงปักต้นมหาโพธิ์ไว้ที่ริมฝั่งมหาสมุทร ทรงบูชาด้วยราชสมบัติในเกาะ
ตัมปปัญทิตวีปทั้งหมดสิ้น ๒ วัน. ท้าวเธอทรงให้ตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยชาติ
๑๖ ตระกูลสำเร็จราชการแทน. ภายหลังต่อมาในวันที่ ๔ ท้าวเธอทรงรับเอา
ต้นมหาโพธิ์แล้ว ทรงทำการบูชาอย่างโอฬาร เสด็จถึงกรุงอนุราชบุรีโดย
ลำดับ.

[พระเจ้าทวานัมปิยติสพักต้นมหาโพธิ์ไว้ในปูชนียสถาน ๔ แห่ง]

พระราชฯ ครั้นทรงทำสักการะอย่างใหญ่ แม้ในกรุงอนุราชบุรี ใน
วันจตุทสี (คือวันขึ้น ๑๔ ค่ำ) นั่นเอง รับสั่งให้ส่งต้นมหาโพธิ์เข้าในทาง
* ฎีกาสารัตตทปิณี. แก้วว่า ให้ทำเจดีย์ดอกไม้ไว้ในระหว่างทางทั้ง ๒ ข้าง น่าจะได้แก่
พุ่มดอกไม้ นั่นเอง.

ประตูด้านทิศอุดรในเวลาตะวันบ่าย แห่ไปโดยท่ามกลางพระนคร ออกทาง
ประตูด้านทิศทักษิณ แล้วทรงให้ตั้งคันทมหาโพธิ์ไว้บนฐานชุกษ์พระทวารแห่ง
ราชอุทยาน ที่ทำบริกรรมพื้นไว้แต่แรกทีเดียว ตามคำของสุมนสามเณร ซึ่ง
เป็นใจกลาง (จุดเด่น) แห่งราชอุทยานมหาเมฆวัน อันเป็นสถานที่ที่สมเด็จพระ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติ และสมเด็จพระ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ๓ พระองค์ เคยประทับนั่งเข้าสมาบัติ. ทั้ง
เป็นสถานที่ที่มีต้นชีกาใหญ่ ซึ่งเป็นต้นไม้ตรีสรู้อของพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง
พระนามว่ากุกสันธะ, ต้นอุทุมพร (ต้นมะเดื่อ) ซึ่งเป็นต้นไม้ตรีสรู้อของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่าโกนาคมน์ และต้นนิโครธ (ต้นไทร)
ซึ่งเป็นต้นไม้ตรีสรู้อของสมเด็จพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ประดิษฐานอยู่ในที่
ประมาณ ๕๐๐ ไร่ ๖๐๐ ไร่ วัดจากประตูด้านทิศทักษิณ.

ถามว่า พระราชาทรงรับสั่งให้ตั้งคันทมหาโพธิ์นั้นไว้อย่างไร ?

แก้วว่า ทรงรับสั่งให้ปักไว้อย่างนี้ คือ :- ได้ยินว่า ตระกูลที่สมบูรณ
ด้วยชาติทั้ง ๑๖ ตระกูล ที่มาแวดล้อมคันทมหาโพธิ์เหล่านั้น ถือเอาเพศเป็นพระราชา
พระราชาที่ทรงถือนาฬาคเป็นนายทวารบาล. ตระกูลทั้ง ๑๖ ตระกูลเอาคันท
มหาโพธิ์ลงปลูกแล้ว (ที่ปุชณียสถาน ๔ แห่งดังกล่าวแล้วนั้น)

[คันทมหาโพธิ์แสดงอิทธิปาฏิหาริย์]

ในขณะที่พอพ้นจากมือของตระกูลทั้ง ๑๖ เหล่านั้นนั้นแล คันทมหาโพธิ์
ก็ลอยขึ้นไปสู่เวลาสูงประมาณ ๘๐ ศอก แล้วเปล่งรัศมีซึ่งมีพรรณะ ๖ ประการ
ออก. รัศมีทั้งหลายก็แผ่ปกคลุมไปทั่วเกาะ ได้ตั้งอยู่จดถึงพรหมโลกเบื้องบน.
บุรุษประมาณหมื่นคน เห็นปาฏิหาริย์คันทมหาโพธิ์แล้วเกิดความเลื่อมใส เริ่ม

เจริญอนุพพิปัสสนา ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ววช. ต้นมหาโพธิ์ได้
ประดิษฐานอยู่บนอากาศ จนพระอาทิตย์อัสดงคต ก็เมื่อพระอาทิตย์อัสดงคต
แล้ว จึงกลับ (ลงมา) ประดิษฐานอยู่บนปฐพี โดยโรหิณีนักขัตฤกษ์.
พร้อมกับด้วยต้นมหาโพธิ์ประดิษฐานอยู่ (นั่นแล) มหาปฐพีได้ไหวจนถึงที่สุด
น้ำ (รองแผ่นดิน). ก็แล ต้นมหาโพธิ์ ครั้นประดิษฐานอยู่แล้ว ก็นั่งเฝ้าย
อยู่ในกลีบเมฆ (กลุ่มหมอก) ตลอด ๗ วัน. ต้นมหาโพธิ์ได้ถึงความมอง
ไม่เห็นชาวโลก (คือชาวโลกมองไม่เห็นต้นมหาโพธิ์). ในวันที่ ๗ นกกาศ
ได้ปราศจากเมฆหมอกแล้ว. รัศมีซึ่งมีพรรณ ๖ ประการ ก็พวยพุ่งกระจาย
ออก. ลำต้น กิ่ง ใบ และผลทั้ง ๕ แห่งต้นมหาโพธิ์ก็ปรากฏให้เห็น. พระ
มหินทเถระ พระนางเตละเสียดดาเถรี และพระราชา พร้อมด้วยข้าราชการ
ได้เสด็จไปถึงสถานที่ตั้งแห่งต้นมหาโพธิ์นั่นแล. และประชาชนชาวเกาะทั้งหมด
ก็ประชุมกันแล้วโดยส่วนมาก. เมื่อชนเหล่านั้นมองดูอยู่นั่นเอง ผลหนึ่งจากกิ่ง
ด้านทิศอุดรสุกแล้วก็หล่นจากกิ่ง. พระเถระน้อมหัตถ์เข้ารับไว้. ผลก็ได้ตั้งอยู่
บนหัตถ์ของพระเถระ. พระเถระได้ถวายผลนั้นแด่พระราชา โดยถวายพระพร
ว่า ขอพระองค์ทรงปลูกเถิด มหาบพิตร !

[ต้นมหาโพธิ์แตกสาขาออกถึง ๘ ต้นและ ๓๒ ต้น]

พระราชาทรงรับแล้ว ก็ทรงโปรยปุ๋ยที่มีรสดีลงที่กระถางทองใต้โคน
ที่ผสมด้วยของหอมให้เต็ม แล้วเพาะปลูกไว้ในที่ใกล้ต้นมหาโพธิ์. เมื่อชน
ทั้งหมดดูอยู่นั่นเอง ต้นโพธิ์อ่อน ๆ ๘ ต้น ซึ่งมีประมาณ ๔ สอก ใต้กิ่ง
ขึ้นแล้ว. พระราชาทอดพระเนตรเห็นอัศจรรย์นั้นแล้วก็ทรงบูชาต้นโพธิ์อ่อน ๆ
๘ ต้นด้วยเสวตฉัตร แล้วถวายการอภิเษก (แก่ต้นโพธิ์อ่อน ๆ ทั้ง ๘ ต้นนั้น).
ประชาชนปลูกต้นโพธิ์ต้นหนึ่ง (ซึ่งแยกออก) จากต้นโพธิ์อ่อน ๆ ทั้ง ๘ ต้นนั้น

ไว้ที่ทำชื่อชมพูโคตปิฎกนะ ในโอกาสที่ตัมมหาโพธิ์ประดิษฐานอยู่ครั้งแรก ในคราวมาถึง. ปลุกคันทหนึ่งไว้ที่หน้าประตูบ้านของควักพราหมณ์^๑ อีกคันทหนึ่งที่ภูปาราม อีกคันทหนึ่งที่อิสสรนิมมานวิหาร^๒ อีกคันทหนึ่งใกล้ที่ตั้งพระปฐมเจดีย์ อีกคันทหนึ่งที่เจดียบรรพต อีกคันทหนึ่งที่บ้านกาชคามในโรหณชนบท อีกคันทหนึ่งที่บ้านจันทคาม ในโรหณชนบทนั่นเอง. ประชาชนทั้งหลายได้ปลุกคันทโพธิ์อ่อน ๓๒ คันท ซึ่งเกิดจากพีชแห่งผลทั้ง ๔ นอกนี้ไว้ในอารามที่ตั้งอยู่ในระยะโยชน์หนึ่ง.

[พระนางอนุพาเทวี และอริฏฐอำมาตย์ผนวชแล้วสำเร็จพระอรหันต์]

เมื่อตัมมหาโพธิ์ อันเป็นธงชัยแห่งพระสัทธรรมของพระทศพลประดิษฐานอยู่แล้ว เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนชาวเกาะโดยรอบ ด้วยการสืบต่อลำดับแห่งลูกหลานอย่างนี้แล้ว พระนางอนุพาเทวี พร้อมกับมาตุคามพันหนึ่ง คือ หญิงสาว (ผู้เป็นบาทบริจาริกาของตน) ๕๐๐ คน และหญิงชาววังอีก ๕๐๐ คน ผนวชในสำนักของพระนางสังฆมิตตาเถรี ไม่นานนักพร้อมด้วยบริวารก็ดำรงอยู่ในความเป็นพระอรหันต์. ฝ่ายพระราชภาทินัยชื่ออริฏฐะแล พร้อมกับบุรุษ ๕๐๐ คน บวชในสำนักของพระเถระพร้อมด้วยบริวาร ได้ดำรงอยู่ในความเป็นพระอรหันต์ ต่อกาลไม่นานเช่นเดียวกัน.

[พระศาสดาจักตั้งมั่นเพราะกุลบุตรชาวเกาะลังกาบวชเรียน]

ต่อมาวันหนึ่ง พระราชาถวายบังคมตัมมหาโพธิ์แล้ว เสด็จไปยังภูปารามพร้อมกับพระเถระ เมื่อท้าวเธอเสด็จไปถึงสถานที่ที่จะสร้างโลหปราสาท

๑. ฎีกาสารัตถทีปนีเป็นตวัคควพราหมณ์.

๒. คำว่า อิสสรนิมมานวิหารได้แก่กัสสปคีรีวิหารคือวิหารที่อิสสรชนสร้างไว้ สารัตถ.

พวกราชบุรุษก็ได้นำดอกไม้ทั้งหลายมาทูลถวาย. พระราชาได้ถวายดอกไม้
ทั้งหลายแก่พระเถระ. พระเถระก็เอาดอกไม้บูชาที่จะสร้างโลหปราสาท. พอ
เมื่อดอกไม้ทั้งหลาย สักว่าตกลงที่พื้น ได้เกิดมีแผ่นดินหวั่นไหวใหญ่. พระราชา
ตรัสถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! เพราะเหตุไร แผ่นดินจึงไหว ? พระเถระ
ทูลว่า มหาบพิตร ! ในอนาคต โรงพระอุโบสถจักมีแก่สงฆ์ในโอกาสนี้ นี้จัก
เป็นบูรพนิมิตแห่งโรงพระอุโบสถนั้น.

พระราชาเสด็จต่อไปพร้อมกับพระเถระ ได้เสด็จไปถึงอัมพคณสถาน.
ที่อัมพคณสถานนั้น ราชบุรุษได้นำผลมะม่วงสุกผลหนึ่งซึ่งสมบูรณ์ด้วยสีและ
กลิ่น มีรสอร่อยยิ่ง มาทูลถวายแด่พระราชาพระองค์นั้น. พระราชาได้ถวาย
ผลมะม่วงนั้นแก่พระเถระเพื่อขบฉัน. พระเถระก็ฉันในที่นั้นนั่นเอง แล้วทูลว่า
ขอพระองค์ทรงปลูกเมล็ดมะม่วงนี้ไว้ ในที่นี้นั้นแล.

พระราชา ทรงรับเอาเมล็ดมะม่วงนั้นแล้ว ทรงเพาะปลูกไว้ในที่นั้น
นั่นเอง แล้วทรงรดน้ำ. พร้อมกับการทรงเพาะปลูกเมล็ดมะม่วงปฐพีหวั่นไหว
แล้ว. พระราชาตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! เพราะเหตุไร ปฐพีจึงไหว ?
พระเถระทูลว่า มหาบพิตร ! ในอนาคตที่ประชุมสงฆ์ ชื่ออัมพคณะ จักมีใน
โอกาสนี้ นี้จักเป็นบูรพนิมิตแห่งสันนิบาตสถานนั้น.

พระราชา ทรงโปรยดอกไม้ ๘ กำลงในที่นั้น ทรงไว้แล้วก็เสด็จ
ต่อไปอีกพร้อมกับพระเถระ ได้เสด็จไปถึงสถานที่ที่จะสร้างมหาเจดีย์. ในสถานที่
ที่นั้น พวกราชบุรุษ ได้นำดอกจำปาทั้งหลายมาทูลถวายแด่พระราชาองค์นั้น.
พระราชา ได้ถวายดอกจำปาเหล่านั้นแก่พระเถระ. พระเถระก็เอาดอกไม้บูชา
ที่จะสร้างมหาเจดีย์แล้วไหว้. ในทันใดนั้นเอง มหาปฐพีก็หวั่นไหว. พระราชา
ตรัสถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! เพราะเหตุไร ปฐพีจึงไหว. พระเถระ

ทูลว่า มหาบพิตร ! ในอนาคต พระมหาสถูป ซึ่งไม่มีที่ในเหมือนของ
พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าจักมีในโอกาสนี้ นี้จักเป็นบูรพนิมิต แห่งมหาสถูปนั้น.

พระราชา ทรงรับสั่งว่า ข้าพเจ้าเอง จะสร้าง ท่านผู้เจริญ !

พระเถระ ทูลว่า อย่าเลย มหาบพิตร ! พระองค์ ยังมีภาระงานอื่น
อยู่มาก แต่พระนาคาของพระองค์ พระนามว่า ทุณฐคามณีอภัย จักทรง
ให้สร้าง.

ครานั้น พระราชา ทรงรับสั่งว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! ถ้า
พระนาคาของข้าพเจ้าจักสร้างไซ้ร้ ก็จักสร้างสิ่งที่ข้าพเจ้าสร้างไว้แล้วนั่นเอง
ดังนี้แล้ว จึงรับสั่งให้นำเสาหินมีประมาณ ๑๒ ศอกมา แล้วให้จารึกอักษรไว้ว่า
พระนาคาของพระเจ้าเทวานัมปิยคิสิพระนามว่า ทุณฐคามณีอภัย จะสร้าง
พระสถูปไว้ในประเทศนี้เถิด ดังนี้ รับสั่งให้ประดิษฐานไว้แล้ว จึงตรัสถาม
พระเถระว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! พระศาสนา ตั้งมั่นแล้วในเกาะลังกา
ทวิปหรือยัง ?

พระเถระทูลว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร ! พระศาสนาตั้งมั่นแล้ว
แต่ว่า รากเหง้าแห่งพระศาสนานั้น ยังไม่หยั่งลงก่อน.

พระราชา ตรัสถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! ก็เมื่อไรรากเหง้า
(แห่งพระศาสนานั้น) จักชื่อว่าเป็นอันหยั่งลงแล้ว ?

พระเถระ ทูลว่า มหาบพิตร ! ในกาลใด เด็กผู้เกิดในเกาะตัมพ-
ปัณณิทวิป มีมารดาเป็นชาวเกาะตัมพปัณณิทวิป จักออกบวชในเกาะ
ตัมพปัณณิทวิป แล้วเรียกพระวินัยในเกาะตัมพปัณณิทวิปนั่นเอง ออกสอน

(พระวินัย) ในเกาะดัมพนิทวิปได้ ในกาลนั้นรอกเหง้าแห่งพระศาสนา
จักชื่อว่าเป็นอันหยั่งลงแล้ว.

พระราชา ตรัสถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! ก็มีภิกษุเช่นนี้
มีอยู่หรือ ?

พระเถระ ทูลว่า มีอยู่ มหาบพิตร ! พระมหาวชิษฐภิกษุเป็นผู้
สามารถในกรรมนั้น.

พระราชา ตรัสถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ! ข้าพเจ้าควรทำ
อะไรบ้าง ในกรรมนี้.

พระเถระ ทูลว่า ควรสร้างมณฑป มหาบพิตร !

[พระเจ้าเทวานัมปิยติสสร้างมณฑปเพื่อทำจุดตถสังคายนา]

พระราชา ทรงรับว่า ดีละ เจ้าข้า ! แล้วรับสั่งให้สร้างมณฑปด้วย
ราชานุกาฬ ซึ่งเป็นเช่นกับมณฑปที่พระเจ้าอชาตศัตรูมหाराช ทรงสร้างใน
คราวที่มหาสังคีติ (คือสังคายนาครั้งแรก) ไว้ในเนื้อที่ของอำมาตย์ ชื่อเมฆ
วรรณภัย (ของพระเจ้าเมฆวรรณภัย) แล้วทรงรับสั่งให้พวกพนักงานศาลา
วจรคนตรี* ทั้งปวง ฝึกรื้อในศิลปะของตน ๆ ไว้ (สั่งให้เตรียมซ่อมคนตรี
ไว้ให้ชำนาญ) แล้วทรงรับสั่งว่า ข้าพเจ้า จักดูรากเหง้าแห่งพระศาสนา ที่
หยั่งลงแล้ว ดังนี้ มีบุรุษจำนวนหลายพันแวดล้อมแล้ว ได้เสด็จไปถึงอุปัชฌาย์

* พนักงานประโคมคนตรี หรือละครรำเท้า.

เริ่มเรื่องจตุตถสังคายนา

โดยสมัยนั้นแล ภิกษุ ๖๘,๐๐๐ รูป ประชุมกันที่อุปัราคม. อาสนะของพระมหามหินทเถระ เขาปูหันหน้าไปทางด้านทิศทักษิณ. ธรรมาสน์ของมหาอริกฐเถระ เขาจัดตั้งหันหน้าไปทางด้านทิศอุดร. ครั้นนั้นแล พระมหาอริกฐเถระ อันพระมหามหินทเถระ เชื้อเชิญแล้วก็นั่งบนธรรมาสน์ โดยลำดับอันถึงแก่ตน ตามสมควร. พระมหาเถระ ๖๘ รูป ซึ่งมีพระมหามหินทเถระเป็นประมุข ก็นั่งล้อมธรรมาสน์. พระกนิษฐภคินีของพระราชา พระนามว่า มัตตาทกเถระ เป็นผู้เอาธุระการงาน (คือตั้งใจศึกษาเล่าเรียน) ร่วมกับภิกษุ ๕๐๐ รูป นั่งล้อมธรรมาสน์ของพระมหาอริกฐเถระนั้นแล ด้วยตั้งใจว่า จักเรียนเอาพระวินัย. พวกภิกษุแม่ที่เหลือ และบริษัทพร้อมด้วยพระราชา ก็ได้นั่งบนที่นั่งอันถึงแก่ตน ๆ แล้ว.

ครั้งนั้น ท่านพระมหาอริกฐเถระ ได้แสดงนิทานแห่งพระวินัยว่า โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ประทับอยู่ที่โคนต้นสะเดาอันนเพรช-ยักษสัง โกล้เมืองเวรัญชา ดังนี้เป็นต้น. ก็แลเมื่อท่านพระอริกฐเถระ แสดงนิทานแห่งพระวินัยแล้ว อากาศก็ร้องคำรามดังสนั่น. สายฟ้าอันมิใช่ฤดูกาลก็แลบแปลบปลาบ. พวกเทวดาได้ถวายสาธุการแล้ว. มหาปฐพีไหวหวั่น จนถึงที่สุดนํ้ารองแผ่นดิน.

เมื่อปาฏิหาริย์หลายอย่างเป็นไปอยู่อย่างนั้น ท่านพระอริกฐเถระ ซึ่งมีพระมหาเถระจิณาสพ เจ้าคณะแต่ละคณะ ๖๘ รูป อันมีพระมหามหินทเป็นประมุข และภิกษุหกหมื่นรูปนอกจากนั้นห้อมล้อมแล้ว ได้ประกาศพระวินัยปิฎก อันแสดงซึ่งคุณมีพระกรุณาของพระศาสดาเป็นต้น ซึ่งกำจัดความคึนรน

ทางกายกรรมวจีกรรม ของเหล่าชนผู้ทำตามคำพร่ำสอน ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในท่ามกลางแห่งมหาวิหารอุปราม ในวันปวารณาเดือนกัตติกาแรก. ก็ท่าน พระอริกฐเถระ ครั้นประกาศแล้ว บอกลอนแก่ภิกษุเป็นอันมาก คือให้ตั้ง อยู่ในหทัยของภิกษุมากหลาย ดำรงอยู่ตราบเท่าอายุ แล้วก็ปรินิพพาน ด้วย อนุปาทิสถนิพพานธาตุ.

พระมหาเถระ ๖๘ รูป แม่เหล่านั้นแล

อันมีพระมหามหินท์เป็นประมุข ผู้เอาธุระ
การงานมาประชุมพร้อมกันแล้วในสมาคม
นั้น, ทั้งหมดเป็นเจ้าคณะแต่ละคณะ เป็น
สาวกของพระธรรมราชา มีอาสวะสิ้นแล้ว
ได้บรรลุมรรค มีวิชา ๓ ฉลาดในอิทธิฤทธิ์
รู้แจ้งอุดมมรรคอนุศาสน์พระราชา พระเถระ
ผู้แสวงหาคุณใหญ่แสดงแสงสว่าง (คือ
ความสว่างแห่งญาณ) ให้เห็นชัด ยังแผ่นดิน
(คือเกาะลังกา) นี้ให้รุ่งเรืองแล้ว ก็ปริ
นิพพาน เหมือนกองไฟลุกลิงแล้วดับไป
ฉะนั้น.

จำเนียรกาลต่อมาแต่กาลปรินิพพานแห่งพระมหาเถระเหล่านั้นลำดับ
สืบต่อกันมาแห่งอาจารย์ ซึ่งมีประการดังกล่าวแล้วในตอนต้นอย่างนี้ คือ
พระมหาเถระแม่เหล่าอื่น ผู้เป็นอันเตวาสิกของพระเถระเหล่านั้น และพระเถระ
ทั้งหลาย มีพระติสสทัตตะ พระกาฬสมณะ และพระทิมสมณะเป็นต้น ผู้เป็น
อันเตวาสิกแห่งอันเตวาสิกทั้งหลาย ของพระมหาอริกฐเถระ ได้นำพระวินัย-
ปิฎกนี้มา จนถึงทุกวันนี้.

เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าวไว้ว่า ก็ถัดจากตติยสังคายนามา พระเถระทั้งหลาย มีพระมหินท์เป็นต้น ได้นำพระวินัยปิฎกมาสู่เกาะนี้ พระเถระทั้งหลาย มีพระอรวิฐฐเถระเป็นต้น เรียนจาก (สำนัก) พระมหินท์แล้ว ได้นำมาตลอดเวลาระยะหนึ่ง ตั้งแต่เวลาพระอรวิฐฐเถระเป็นต้นนั้นนำมา พระวินัยปิฎกนั้น ฟังทราบว่าได้นำสืบมาโดยลำดับอาจารย์ ซึ่งเป็นการสืบลำดับอันเตวสิกขของพระอรวิฐฐเถระเป็นต้นเหล่านั้นนั่นเอง จนถึงทุกวันนี้.

[แก้บทมตติกาว่า พระวินัยปิฎกตั้งอยู่แล้วในบุคคลใด]

บทมตติกาว่า พระวินัยปิฎกตั้งอยู่แล้วในบุคคลใด ข้าพเจ้าจะเฉลยต่อไป:- พระวินัยปิฎกของบุคคลเหล่าใด ย่อมเป็นไปไม่พร่อง ทั้งโดยบาลี ทั้งโดยอรรถ คือไม่เลอะเลือนแม้น้อยหนึ่ง เหมือนน้ำมันงาที่ใส่ไว้ในหม้อ แก้วมณี ย่อมไม่ซึมออกฉะนั้น ฟังทราบว่า พระวินัยปิฎกตั้งอยู่แล้วในบุคคลเห็นปานนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสติ คติ และธิดิมีประมาณยิ่ง ผู้เป็นลัทธิ มักมีความรังเกียจ ใครต่อการศึกษา.

[อานิสงส์แห่งการเรียนพระวินัย ๕ ข้อ]

เพราะฉะนั้น เพื่อให้พระวินัยตั้งมั่น อันภิกษุผู้กำหนดรู้อานิสงส์แห่งวินัยปริยัติ (การเรียนพระวินัย) ใครต่อการศึกษา ก็ควรเรียนพระวินัย. ในอริการว่าด้วยการพรรณานิทานนั้น มีอานิสงส์แห่งวินัยปริยัติ (การเรียนพระวินัย) ดังต่อไปนี้: -

จริงอยู่ บุคคลผู้ฉลาดในวินัยปริยัติ ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในฐานะเป็นมารดาบิดาของเหล่ากุลบุตร ผู้ได้ศรัทธาในพระศาสนา เพราะว่า บรรพชาอุปสมบท ข้อปฏิบัติวัตรใหญ่น้อย ความเป็นผู้ฉลาดในอาจระและโคจรของกุลบุตรเหล่านั้น เนื่องด้วยความฉลาดในวินัยปริยัตินั้น.

อีกประการหนึ่ง เพราะอาศัยวินัยปริยัติ กองศีลของตน ย่อมเป็นของอันบุคคลนั้น คຸ້ມครองรักษาดีแล้ว ย่อมเป็นที่พึงพิงของเหล่ากุลบุตร ผู้ถูกความสงสัยครอบงำ ย่อมกล้าพูดในท่ามกลางสงฆ์ ย่อมข่มขี้พวกเข้าศึกษาด้วยดี โดยสทธรรม ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ เหล่านี้ (มีอยู่) ในบุคคลผู้ทรงพระวินัย คือ :-

(๑) กองศีลของตน ย่อมเป็นของอันบุคคลนั้น คຸ້ມครองรักษาไว้ดีแล้ว

(๒) ย่อมเป็นที่พึงพิงของเหล่ากุลบุตร ผู้ถูกความสงสัยครอบงำ

(๓) ย่อมเป็นผู้กล้าพูดในท่ามกลางสงฆ์

(๔) ย่อมข่มขี้พวกเข้าศึกษาได้ด้วยดี โดยสทธรรม

(๕) ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม.*

[วินัยเป็นข้อปฏิบัติให้บรรลุความหลุดพ้นจากกิเลสเป็นที่สุด]

ก็อีกประการหนึ่ง กุศลธรรมเหล่าใด ซึ่งมีสังวรเป็นมูล อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้ว, บุคคลผู้ทรงวินัยนั้นแล ชื่อว่าเป็นทายาทแห่งกุศลธรรมเหล่านั้น เพราะธรรมเหล่านั้น มีวินัยเป็นมูล. สมจริงดังคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

วินัย ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่สังวร (ความสำรวม). สังวรย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่วิปปฏิสาร (ความไม่เดือดร้อน), วิปปฏิสาร ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์, ความปราโมทย์ ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่ปีติ (ความอิ่มใจ), ปีติ ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่ปีสัทธา (ความสงบ), ปีสัทธา ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่ความสุข, ความสุข ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่สมาธิ

* นย. วิ. ปวิวาร. ๘/๔๕๓

(ความตั้งใจมั่น) สมาธิ ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่ยถาภูตญาณทัสสนะ (ความรู้เห็นตามเป็นจริง), ยถาภูตญาณทัสสนะ ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่นิพพิทา (ความเบื่อหน่าย), นิพพิทา ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่วิราคะ (ความสำรอกกิเลส), วิราคะ ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติ (ความหลุดพ้น) วิมุตติ ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติญาณทัสสนะ (ความรู้เห็นความหลุดพ้น), วิมุตติญาณทัสสนะ ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่นุปาทาปรินิพพาน (ความดับสนิทหาเชื้อมิได้), การกล่าว การปรึกษา กิริยานั่งใกล้ความเจียโสตกลงสดับ แต่ละอย่าง ๆ มีอนุปาทาปรินิพพาน คือ ความพ้นพิเศษแห่งจิต ไม่ถือมั่น นั่นเป็นผล.* เพราะฉะนั้น ควรทำความพยายามโดยเอื้อเพื่อในการเล่าเรียนพระวินัย ดังนี้แล.

[คาถาสรูปเรื่อง]

ด้วยลำดับแห่งคำเพียงเท่านี้ เป็นอันข้าพเจ้าประกาศใจความแห่ง
คานานี้ว่า

พระวินัยปิฎกนี้ ผู้ใดกล่าวไว้ กล่าว
ไว้เมื่อใด กล่าวไว้ทำไม ผู้ใดทรงไว้ ผู้ใด
นำสืบมา และประดิษฐานอยู่แล้วในผู้ใด
ข้าพเจ้ากล่าววิธีดังนี้แล้ว ภายหลัง (จัก
พรรณนาอรรถแห่งพระวินัย) ดังนี้

ในมาติกา ที่ข้าพเจ้าตั้งไว้ เพื่อสังวรพระนัยนั้นก่อน และการสังวรรรณนา
พาหิรนิทานแห่งพระวินัย ก็เป็นอันข้าพเจ้าวรรณมาแล้ว ตามที่ได้อธิบายมา
ดังนี้แล.

พาหิรนิทานวรรณนา จบ

* วิ. ปวิวาร. ๘/๔๐๖.

เวรัญชกัณฑ์ทรรณนา

* บัดนี้ ข้าพเจ้าจักทำการพรรณนาเนื้อความแห่งบททั้งหลาย มี
บทว่า เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา เป็นอาทิ เพราะได้กล่าวไว้แล้วว่า

จักทำการพรรณนาอรรถแห่งวินัย

แสดงเนื้อความแห่งปาฐะว่า เตน เป็นอาทิ

โดยประการต่าง ๆ.

ข้าพเจ้าจักทำอรรถวรรณอย่างไรเล่า.

[อธิบายบทว่า เตน เป็นต้น]

บทว่า เตน เป็นคำแสดงออกโดยไม่เจาะจง. บัณฑิตพึงทราบ
ปฏินิเทศแห่งบทว่า เตน นั้น ด้วยคำว่า เยน นี้ ซึ่งเป็นคำสรุปแม้ไม่กล่าวไว้
แต่สำเร็จได้โดยใจความในกาลภายหลัง. จริงอยู่ ความรำพึงของท่านพระ-
สารีบุตร ซึ่งเป็นเหตุแห่งการทูลวิงวอนให้บัญญัติพระวินัย สำเร็จได้ในกาล
ภายหลัง เพราะเหตุนั้น พึงทราบสัมพันธ์ในคำว่า เตน สมเยน เป็นต้นนี้
อย่างนี้ว่า ความรำพึงบั้นเกิดขึ้น โดยสมัยใด โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาค-
พุทธเจ้าเสด็จประทับที่เมืองเวรัญชา.

จริงอยู่ วิธีนี้เป็นวิธีที่เหมาะสมแม้ในวินัยทั้งหมด คือคำว่า เตน ท่าน
กล่าวไว้ในที่ใด ๆ ในที่นั้น ๆ บัณฑิตพึงทำปฏินิเทศด้วยคำว่า เยน นี้
ซึ่งสำเร็จโดยใจความในกาลก่อนหรือภายหลัง. อุทาหรณ์พอเป็นทางวิธีที่
เหมาะสมตามที่กล่าวนั้นดังนี้ ภิกษุสุทินเสพเมถุนธรรม เพราะเหตุใด ภิกษุ

* เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี ป. ๓. ๕) วัดมกุฏกษัตริยาราม แปล.

ทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย มีคำอธิบายว่า ภิกษุสุทินเสพเมถุนธรรม เพราะเหตุใด เพราะเหตุนี้ เราจักบัญญัติ. ปฎินิเทศ ย่อมเหมาะด้วยคำว่า เยน นี้ ซึ่งสำเร็จโดยใจความในกาลก่อนอย่างนี้ก่อน. ปฎินิเทศ ย่อมเหมาะด้วยคำว่า เยน นี้ ซึ่งสำเร็จโดยใจความในภายหลัง อย่างนี้ว่า พระชนิยะ บุตรนายช่างหม้อ ได้ถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ให้ คือไม้ทั้งหลายของพระราชา โดยสมัยใด โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเสด็จอยู่ที่กรุงราชคฤห์. เนื้อความแห่งคำว่า เตน เป็นอันข้าพเจ้าจักกล่าวแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

[อธิบายบทว่า สมเยน เป็นต้น]

ส่วน สมยศัพท์ ซึ่งมีในบทว่า สมเยน นี้

ย่อมปรากฏในอรรถ ๘ อย่าง คือ

สมวายะ ๑ ขณะ ๑ กาละ ๑ สมุหะ ๑

เหตุ ๑ ทิฏฐะ ๑ ปฏิลาปะ ๑ ปหานะ ๑

ปฎิวะระ ๑

ก่อน

จริงอย่างนั้น สมยศัพท์มีสมวายะเป็นอรรถ ในคำทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า ชื่อแม่เฒ่า แม่พรวุ้งนี้ เราทั้งหลายพึงเข้าไปให้เหมาะกาลและความพร้อมกัน.* มีขณะเป็นอรรถในคำทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย !

* ที. ที. ๘/๒๕๑.

กัณณะและสมัยเพื่ออยู่พรหมจรรย์มีหนึ่งแล^๑. มีกาละเป็นอรรถในคำทั้งหลาย มีอาทิอย่างนี้ว่า คราวร้อน คราวกระวนกระวาย^๒. มีสุหะเป็นอรรถในคำทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า ประชุมใหญ่ในปามหาวัน^๓. มีเหตุเป็นอรรถ ในคำทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า คุณก่อนภักทาลี ! แม้เหตุผล ได้เป็นของอันท่านไม่ได้ แทนตลอดแล้ว^๔. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าแล เสด็จอยู่ในกรุงสาวัตถี. แม้พระองค์จักทรงทราบเราว่า ภิกษุชื่อว่าภักทาลี มิใช่ผู้มีปกติทำให้บริบูรณ์ ด้วยศึกษาในศาสนาของพระศาสดา คุณก่อนภักทาลี ! เหตุแม้นี้แล ได้เป็นของอันท่านไม่ได้แทนตลอดแล้ว^๕. มีทัญญูเป็นอรรถในคำทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า ก็โดยสมัยนั้นแล ปริพาชกชื่ออุคคหมานบุตรของสมณทิกา อาศัยอยู่ในอารามของนางมัลลิกา ศาลาหลังเดียวใกล้แถวต้นมะพลับเป็นที่สอนทัญญูเป็นที่เรียน^๖. มีปฏิลาปะเป็นอรรถ ในคำทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า

ประโยชน์ใด ในทัญญูธรรมนั้นแล

ด้วยประโยชน์ใด เป็นไปในสัมปรายภพด้วย

นักปราชญ์ ท่านเรียกว่า บัณฑิต เพราะได้

เฉพาะซึ่งประโยชน์นั้น^๖.

มีปหานะเป็นอรรถ ในคำทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า ภิกษุนี้ได้กระทำที่สุดทุกข์ เพราะละมานะโดยชอบ^๗. มีปฏิเวธะเป็นอรรถ ในคำทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า อรรถคือความบิบบั่นแห่งทุกข์ อรรถคือข้อที่ทุกข์เป็นสังขตธรรม อรรถคือความแผศเผาแห่งทุกข์ อรรถคือความแปรปรวนแห่งทุกข์ เป็นอรรถที่ควรแทนตลอด^๘. แต่ในที่นี้ สมยศัพท์นั้นมิใช่เป็นอรรถ เพราะ

๑. อัง. กญฺฐก. ๒๓/๒๓๐ ๒ วิ. มหา. ๒/๓๓๕. ๓. ที. มหา. ๑๐/๒๘๗.

๔. ม.ม. ๑๓/๑๖๕. ๕. ม.ม. ๑๓/๓๔๒. ๖. ส. ส. ๑๔/๑๒๖. ๗. อัง จตุกุก. ๒๑/๒๒๓.

๘. ชุ. ปฎิ. ๓๑/๔๕๔

เหตุ นั้น ฟังเห็นเนื้อความในบทว่า เตน สมเยน นี้ อย่างนี้ว่า ความรำพึง เป็นเหตุทูลวิวนให้ทรงบัญญัติเกิดขึ้นแก่ท่านพระสารีบุตร โดยกาลใด โดยกาลนั้น

ในบทว่า เตน สมเยน นี้ โจทก์ท้วงว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น เหตุไร ในวินัยนี้ จึงทำนิตเทศด้วยตติยวิภังคิตว่า เตน สมเยน ไม่ทำด้วยทุตติยวิภังคิต ว่า เอก สมัย เหมือนในสุดตันตะ และด้วยสัตตมวิภังคิตว่า ยสุมี สมเยกามาวจร เหมือนในอภิธรรมเล่า? เฉลยว่า เพราะความสมกับใจความโดยประการอย่างนั้น ในสุดตันตะและอภิธรรมนั้น และเพราะความสมกับใจความโดยประการอื่นในวินัยนี้ สมกับใจความอย่างไร? สมยศัพท์มีอัจฉนตสังโยค เป็นอรรถ เหมาะในสุดตันตะก่อน. จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอยู่ด้วย กรุณาวินทาลอดที่ สุดสมัยที่ทรงแสดงพระสุดตันตะทั้งหลาย มีพรหมชาลสูตร เป็นต้นที่เดียว เพราะเหตุ นั้น ในสุดตันตะนั้นท่านจึงทำอุปโยคนิตเทศ เพื่อ ส่องเนื้อความนั้น. ก็แล สมยศัพท์มีอิทธิกรณะเป็นอรรถ และความกำหนด ภาวะด้วยภาวะเป็นอรรถ ย่อมเหมาะ ในอภิธรรม. จริงอยู่ สมยศัพท์มีกาละ เป็นอรรถและมีสมุหะเป็นอรรถ เป็นอิทธิกรณะแห่งธรรมทั้งหลายมีผัสสะ เป็นต้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสในอภิธรรมนั้น ภาวะแห่งธรรมเหล่านั้น อันท่าน ย่อมกำหนดด้วยความมีแห่งสมัย กล่าวคือ ขณะ สมวาเย และเหตุ เพราะ เหตุ นั้น ในอภิธรรมนั้น ท่านจึงทำนิตเทศด้วยสัตตมวิภังคิต เพื่อส่องเนื้อความ นั้น. ส่วนในวินัยนี้ สมยศัพท์มีเหตุเป็นอรรถและมีกรณะเป็นอรรถจึงสมกัน.*

* พระราชกวี มานิต ถาวโร ป.ธ.๕ วัดสัมพันธวงศ์แปล.

* ก็สมัยบัญญัติสิกขาบทใดนั้น เป็นสมัยที่พระสารีบุตรเป็นต้นรู้ได้
ยาก. โดยสมัยนั้น อันเป็นเหตุและกรรมะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติ
สิกขาบททั้งหลาย และทรงพิจารณาเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท ได้เสด็จ
ประทับอยู่ในที่นั้น ๆ เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงทราบ ว่า ท่านทำนเทศด้วย
ตติยาวิภังคตินวินัยนี้ เพื่อส่องเนื้อความนั้น. ก็ในที่นี้มีคาถา (ด้วยสามารถ
แห่งการสงเคราะห์เนื้อความตามที่กล่าวแล้ว) ดังต่อไปนี้ว่า

เพราะพิจารณาเนื้อความนั้น ๆ ท่าน

พระเถระทั้งหลาย จึงกล่าวสมัยศัพท์ใน

พระสูตรและพระอภิธรรมแห่งใดแห่งหนึ่ง

ด้วยตติยาวิภังคติและสัตตมีวิภังคติ. สมัยศัพท์

นั้นท่านกล่าวในพระวินัยนี้ ด้วยตติยาวิภังคติ

เท่านั้น.

ส่วนพระโบราณณาจารย์พรรณนาไว้ว่า ความต่างกันนี้ว่า **ตัม สมยัม**
ตลอดสมัยนั้นก็ดี ว่า **ตสฺมี สมเย** ในสมัยนั้นก็ดี ว่า **เตน สมเยน**
โดยสมัยนั้นก็ดี แปลกกันแต่เพียงถ้อยคำ. ในทุก ๆ บทมีสัตตมีวิภังคตินั้น
เป็นอรรถ. เพราะฉะนั้น ตามลัทธิของพระโบราณณาจารย์นั้น แม้เมื่อท่าน
กล่าวคำว่า **เตน สมเยน** แปลว่า โดยสมัยนั้น ก็พึงเห็นความว่า **ตสฺมี**
สมเย แปลว่า ในสมัยนั้น.

ข้าพเจ้าจักพรรณนาอรรถแห่งบทเหล่านี้ว่า **พุกุโธ ภควา** ดังนี้
เป็นข้างหน้า.

* พระธรรมบัณฑิต (มานิต ถาวโร ป.ช.๕) วันสัมพันธวงศ์ แปล

[อรรถาธิบายคำว่า เวรณชย วิหริ]

ก็พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า เวรณชย วิหริ นี้ ดังต่อไปนี้ :-

คำว่า เวรณชย นี้ เป็นชื่อเมืองใดเมืองหนึ่ง. ในเมืองเวรณชยนั้น. คำว่า เวรณชย นี้ เป็นสัตตมวิภังคตลในอรรถว่าใกล้. คำว่า วิหริ เป็นการแสดงถึงความเป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยธรรมเครื่องอยู่อย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาธรรมเครื่องอยู่คืออริยาบถวิหาร ทิพพิหาร พรหมวิหาร และอริยวิหาร โดยไม่แปลกกัน. แต่ในที่นี้แสดงถึงการประกอบด้วยอริยาบถอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาอริยาบถมีประเภท คือ การยืน การเดิน การนั่ง และการนอน. เพราะฉะนั้น พระผู้พระภาคเจ้าประทับยืนอยู่ที่ดี เสด็จดำเนินไปที่ดี ประทับนั่งอยู่ที่ดี บรรทมอยู่ที่ดี บัณฑิตพึงทราบ ว่า เสด็จประทับอยู่ทั้งนั้น. จจริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงบำบัติความลำบากแห่งอริยาบถอย่างหนึ่ง ด้วยอริยาบถอีกอย่างหนึ่ง ทรงนำ คือทรงยังอัตภาพให้เป็นไปมิให้ทรุดโทรม เพราะฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่า เสด็จประทับอยู่.

[อรรถาธิบายคำว่า นเพรปุจิมนุทมูล เป็นต้น]

พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า นเพรปุจิมนุทมูล นี้ ดังต่อไปนี้ :

ยักษ์ชื่อ นเพร. ต้นสะเดาชื่อว่า ปุจิมันตะ. บทว่า มูล แปลว่า ที่ใกล้. จจริงอยู่ มูลศัพท์นี้ ย่อมปรากฏในรากเหง้า ในคำทั้งหลายมีอาทิเช่นว่า พิงขุครากเจ้าทั้งหลาย โดยที่สุดแม้เพียงแฝกและอ้อ. ในเหตุอันไม่ทั่วไปใน คำมีอาทิว่า ความโลก เป็นอกุศลมูล. ในที่ใกล้ ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า เงาม่อมแผ่ไปในเวลาเที่ยง, ใบไม้ทั้งหลายย่อมตกไปในเวลาปราศจากลม ได้เพียงใด ด้วยที่เพียงเท่านี้ ชื่อว่า รุกขมูล (โคนต้นไม้). แต่ในบทว่า มูล นี้ ท่านประสงค์เอาที่ใกล้. เพราะฉะนั้น พึงเห็นใจความในคำนี้ อย่างนี้ว่า

ที่ใกล้ต้นไม้สะเดานั้นเพรชกษัตริย์แล้ว. ได้ยินว่า ต้นสะเดานั้นนำรินรมย์
นำเลื่อมใส ทำท่าเหมือนเป็นเจ้าใหญ่แห่งต้นไม้มากมาย มีอยู่ในที่ ซึ่งถึง
พร้อมด้วยทางไปมาไม่ไกลเมืองนั้น.

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปเมืองเวรัญชา เมื่อจะประทับ
อยู่ในสถานอันสมควร จึงประทับอยู่ ณ ที่ใกล้ คือ ส่วนภายใต้แห่งต้นไม้
เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีจึงกล่าวว่า เสด็จประทับอยู่ที่โคนต้นสะเดาที่
นเพรชกษัตริย์อยู่ ใกล้เมืองเวรัญชา. หากจะมีคำทักท้วงในข้อนี้ว่า ถ้าพระ
ผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่เมืองเวรัญชาก่อน, คำว่า ที่โคนต้นสะเดาซึ่ง
นเพรชกษัตริย์อยู่ อันพระอุบาลีเถระไม่ควรกล่าว ถ้าเสด็จประทับอยู่ที่โคนต้น
สะเดาซึ่งนเพรชกษัตริย์อยู่นั้น, คำว่า ที่เมืองเวรัญชา ท่านก็ไม่ควรกล่าว,
เพราะว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่อาจเสด็จประทับอยู่ในสองตำบลพร้อม ๆ กัน
โดยสมัยเดียวกันนั้นได้. แต่คำว่า เวรัญชา ยี่ วิหริติ นเพรชกษัตริย์
นั้น บัณฑิตไม่พึงเห็นอย่างนั้นเลย, ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วมิใช่หรือว่า บทว่า
เวรัญชา ยี่ เป็นสัทตมิวัถตติลงในอรรถว่าใกล้. เพราะเหตุนี้ พระผู้มี
พระภาคเจ้า เมื่อเสด็จประทับอยู่ที่โคนต้นสะเดา ซึ่งนเพรชกษัตริย์ ในที่ใกล้
แห่งเมืองเวรัญชา พระอุบาลีเถระจึงกล่าวว่า เสด็จประทับอยู่ที่โคนต้นสะเดา
ซึ่งนเพรชกษัตริย์อยู่ใกล้เมืองเวรัญชา แม้ในพระบาลีประเทศนี้ เหมือนอย่างฝูงโค
ทั้งหลาย เมื่อเที่ยวไปในที่ใกล้แห่งแม่น้ำคงคาและยมนาเป็นต้น ชนทั้งหลาย
ย่อมกล่าวว่า เที่ยวไปใกล้แม่น้ำคงคา เที่ยวไปใกล้แม่น้ำยมนา ฉะนั้น.

[อธิบายคำว่า เวรัญชา ยี่ และ นเพรชกษัตริย์]

ในคำว่า เวรัญชา ยี่ วิหริติ นเพรชกษัตริย์ นี้ บัณฑิตพึง
ทราบอรรถโยชนา โดยนัยมีอาทิอย่างนี้ว่า จริงอยู่ คำว่า เวรัญชา มีอัน

แสดงโครงการของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นประโยชน์. คำว่า **นพรุปฏิ-**
มันทมุล มีอันแสดงสถานเป็นที่อยู่อันสมควรแก่บรรพชิตเป็นประโยชน์.

ท่านพระอุบาลีเถระแสดงการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำการอนุเคราะห์พวก
คฤหัสถ์ ในบรรดาคำระบุนั้นด้วยคำระบุนั้น **เวรัญชา** แสดงการที่
ทรงอนุเคราะห์บรรพชิต ด้วยคำระบุนั้น **นพรุปฏิมันทมุล**.

อนึ่ง แสดงความเว้นอดีตกิลมถานุโยค เพราะการรับปัจจัย ด้วยคำ
ระบุนั้น, แสดงอุทาหรณ์แห่งอุบาย ในการเว้นกามสุขัลลิกานุโยค เพราะละ
วัตถุกามเสียว ด้วยคำระบุนั้น. หนึ่ง แสดงการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
ประกอบยังด้วยธรรมเทศนา ด้วยคำระบุนั้น, แสดงการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
น้อมไปเพื่อวิเวก ด้วยคำระบุนั้น. แสดงการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกอบ
ด้วยพระกรุณา ด้วยคำระบุนั้น. แสดงการที่ทรงประกอบด้วยพระปัญญา
ด้วยคำระบุนั้น. แสดงข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงน้อมพระทัยไป ในอันยัง
हितสุขให้สำเร็จแก่สัตว์ทั้งหลาย ด้วยคำระบุนั้น, แสดงข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ไม่เข้าไปคิดในการทำहितสุขแก่สัตว์อื่น ด้วยคำระบุนั้น. แสดงการที่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า ทรงอยู่สำราญมีการไม่สละสุข ซึ่งประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่อง
หมาย ด้วยคำระบุนั้น. แสดงข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอยู่สำราญ มีความ
ตามประกอบในอุตริมนุสสรธรรมเป็นเครื่องหมาย ด้วยคำระบุนั้น. แสดงข้อที่
พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้มากด้วยอุปการะแก่มนุษย์ทั้งหลาย, ด้วยคำระบุนั้น,
แสดงข้อที่พระองค์เป็นผู้มากด้วยอุปการะแก่เทวดาทั้งหลาย ด้วยคำระบุนั้น.
แสดงข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้วเจริญพร้อมในโลก
ด้วยคำระบุนั้น, แสดงข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่เข้าไปติดอยู่ในโลก ด้วยคำ
ระบุนั้น. ด้วยคำระบุนั้น แสดงการที่พระองค์ทรงยังประโยชน์เป็นที่เสด็จ

อุบัติให้สำเร็จเรียบร้อย ตามพระบาลีว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลเอก เมื่ออุบัติขึ้นในโลก ย่อมอุบัติ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนมาก เพื่อความสุขแก่ชนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย, บุคคลเอก คือบุคคลชนิดไหน คือพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า,* ด้วยคำระบuhlั้ แสดงความอยู่สมควรแก่สถานที่เสด็จอุบัติ. จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอุบัติในป่าเท่านั้น ด้วยความอุบัติทั้งที่เป็นโลกิยะและโลกุตระ คือ ครั้งแรกที่ลุมพินีวัน ครั้งที่สองที่โพธิ์มณฑล ด้วยเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระจึงแสดงที่อยู่ ของพระองค์ ในป่าทั้งนั้น.

[อธิบายคำว่า มหตา ภิกษุสงฺฆเณ สทฺธิ]

พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า มหตา ภิกษุสงฺฆเณ สทฺธิ นี้ต่อไป บทว่า มหตา มีความว่า ใหญ่ด้วยความเป็นผู้มีคุณใหญ่บ้าง ใหญ่ด้วยความเป็นผู้มีจำนวนมากบ้าง. จริงอยู่ ภิกษุสงฆ์นั้น ได้เป็นใหญ่ด้วยคุณทั้งหลาย บ้าง เพราะเหตุว่า ภิกษุผู้มีคุณล้ำหลัง ในภิกษุสงฆ์นั้น ได้เป็นพระโสดาบัน บุคคล ได้เป็นใหญ่ด้วยจำนวนบ้าง เพราะมีจำนวนห้าร้อย. หมู่แห่งภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าภิกษุสงฆ์. ด้วยภิกษุสงฆ์นั้น. อธิบายว่า ด้วยหมู่สมณะผู้ทัดเทียมกันด้วยคุณ กล่าวคือความเป็นผู้มีทิวฐิและศีลเสมอกัน. บทว่า สทฺธิ คือโดยความเป็นพวกเดียวกัน. คำว่า ปญฺจมตฺเตหิ ภิกษุสฺสเทหิ มีวิเคราะห์ว่า จำนวน ๕ เป็นประมาณของภิกษุเหล่านั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ปญฺจมตฺตา. ประมาณท่านเรียกว่า มตฺตา. เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงเห็นเนื้อความแม้ในบาลีประเทศนี้อย่างนี้ว่า ร้อยแห่งภิกษุเหล่านี้ มีจำนวน ๕ คือมีประมาณ ๕ เหมือนอย่างเมื่อท่านกล่าวว่า โภชเณ มตฺตตฺถญฺญ ย่อมมีอัตราว่า รู้จำนวน

* อจ. ติก. ๒๐/๒๘.

คือรู้จักประมาณในโภชนะระนั้น. ร้อยแห่งภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่า ภิกษุสตานิ.
ด้วยร้อยแห่งภิกษุ ซึ่งมีประมาณห้าเหล่านั้น. ในคำที่พระเถระกล่าวว่า มหตา
ภิกษุสงฺฆเมณ สทฺธิ นี้ เป็นอันท่านแสดงความที่ภิกษุสงฆ์ใหญ่ นั้น เป็น
ผู้ใหญ่ด้วยจำนวน ด้วยคำว่า ปญฺจมตฺเตหิ ภิกษุสฺเตหิ นี้. ส่วนความที่
ภิกษุสงฆ์นั้น เป็นผู้ใหญ่ด้วยคุณ จักมีแจ้งข้างหน้าด้วยคำว่า คู่ก่อนสารีบุตร!
ก็ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสียงหนามหมดโทยปราศจากความต่างคำ หมดจคติ ตั้งอยู่
แล้วในธรรมอันเป็นสาระ, เพราะว่าบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้ ภิกษุผู้ที่มี
คุณล้ำหลัง ก็ได้เป็นพระโสดาบันบุคคล ดังนี้.

[อธิบายคำว่า อสุโสติ โข เป็นต้น]

พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า อสุโสติ โข เวรณฺวโซ พฺราหฺมโณ
ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อสุโสติ ความว่า ฟัง คือ ได้ฟัง ได้แก่ ได้ทราบตาม
ทำนองแห่งเสียงขอคำพูดที่ถึงโสดทวาร. ศัพท์ว่า โข เป็นนิบาตลงในอรรถ
เพียงทำบทให้เต็ม หรือลงในอรรถแห่งอวธารณะ. บรรดาอรรถทั้งสองนั้น
ด้วยอรรถแห่งอวธารณะ พึงทราบใจความดังนี้ว่า ได้ฟังจริง ๆ อันตราย
แห่งการฟังอะไร ๆ มิได้มีแก่พราหมณ์นั้น. ด้วยอรรถว่าทำบทให้เต็ม พึง
ทราบว่าเป็นเพียงความสละสลวยแห่งบทและพยัญชนะเท่านั้น. พราหมณ์
ผู้เกิดในเมืองเวรัญชา ชื่อว่าเวรัญชะ. พราหมณ์มีในเมืองเวรัญชา ชื่อว่า
เวรัญชะ. อีกอย่างหนึ่ง เมืองเวรัญชาเป็นที่อยู่ของพราหมณ์นั้น เพราะฉะนั้น
พราหมณ์นั้น จึงชื่อว่า เวรัญชะ แต่พราหมณ์นี้ ชาวเมืองเรียกว่า อุทัย
ด้วยอำนาจชื่อที่มารดาบิดาตั้งให้. ผู้ใดย่อมสาธยายพระเวท อธิบายว่า สาธยาย

มนต์ทั้งหลาย เหตุนั้น ผู้นั้นชื่อว่าพราหมณ์. จริงอยู่ คำว่า พราหมณ์นี้แล เป็นคำเรียกพวกพราหมณ์ โดยชาติ. แต่พระอริยเจ้าทั้งหลาย ท่านเรียกว่า พราหมณ์ เพราะความเป็นผู้มีบาปอันลอยเสียแล้ว.

[อธิบายเรื่องที่พราหมณ์ได้ฟัง]

บัดนี้ พระอุบาลีเถระเมื่อจะประกาศเรื่องที่เวรัญชพราหมณ์ได้ฟัง จึง ได้กล่าวคำมีว่า สมโณ ขลุ โภ โคตโม เป็นต้น. ในคำนั้น บัณฑิต ฟังทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าชื่อว่าสมณะ เพราะเป็นผู้มีบาปสงบแล้ว. ข้อนี้ สมจริงดังคำที่พระองค์ตรัสไว้ว่า เราเรียกบุคคลว่าเป็นพราหมณ์ เพราะ มีบาปอันลอยเสียแล้ว ว่าสมณะ เพราะความเป็นผู้มีบาปอันสงบแล้ว. ก็ พระผู้มีพระภาคเจ้า จักว่า เป็นผู้ มีบาปอันอริยมรรคอย่างชอคเชื่อมให้สงบแล้ว. เพราะฉะนั้น พระนาม คือ สมณะนี้ พระองค์ทรงบรรจุแล้ว ด้วยคุณตาม เป็นจริง.

บทว่า ขลุ เป็นนิบาต ลงในอรรถว่า ได้ฟังมา.

คำว่า โภ เป็นเพียงคำร้องเรียนที่มาแล้วโดยชาติ แห่งเหล่าชนผู้มี ชาติเป็นพราหมณ์. แม้ข้อนี้ ก็สมจริงดังคำที่พระองค์ตรัสไว้ว่า ผู้นั้นย่อม เป็นผู้ชื่อว่า โภวาที (ผู้มีวาทีว่าเจริญ) ผู้นั้นแล ยังมีกิเลสเครื่องกังวล. ด้วยคำว่า โคตโม นี้ เวรัญชพราหมณ์ ทูลเรียกพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วย อานาจแห่งพระโคตร. เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงเห็นใจความ ในคำว่า สมโณ ขลุ โภ โคตโม นี้ อย่างนี้ว่า ได้ยินว่า พระสมณโคตมโคตร ผู้เจริญ. ส่วนคำว่า สกยปุตุโต นี้ แสดงถึงตระกูลอันสูงส่งของพระผู้มีพระภาคเจ้า. คำว่า สกยกุลลา ปพฺพชิตो แสดงความที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงผนวช

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม ๑ ภาค ๑ - หน้าที่ 184

ด้วยศรัทธา. มีคำอธิบายว่า พระองค์มิได้ถูกความเสื่อมอะไร ๆ ครอบงำ
ทรงละตระกุดนั้น อันยังไม่สิ้นเนื้อประดาตัวเลยแล้วทรงผนวชด้วยศรัทธา.
คำอื่นจากนั้นมีอรรถอันเข้าพเจ้ากล่าวแล้วแล.

ทุกขวิภังคัตถ์อันมีอยู่ในบทว่า **ตัม โข ปน** นี้ ย่อมเป็นไปในอรรถ
ที่กล่าวถึงอิตถัมภูต. ความว่า **กั** (กิตติศัพท์อันงาม) ของพระโคตมผู้เจริญ
นั้นแล (ฟังไปแล้วอย่างนี้ว่า...)

บทว่า **กल्याณ** คือประกอบด้วยคุณอันงาม อธิบายว่า ประเสริฐ.
เกียรติอันเอง หรือเสียงกล่าวชมเชย ชื่อว่า กิตติศัพท์.

พุทธคุณถา

ก็ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า **อิติปิ โส ภควา เป็นต้น** มีโยชนาดัง
ต่อไปนี่ก่อนว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ เพราะเหตุ
แม่นี้, เป็นสัมมาสัมพุทธะ เพราะเหตุแม่นี้, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและ
จรณะ เพราะเหตุแม่นี้, เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว เพราะเหตุแม่นี้, เป็นผู้รู้แจ้งโลก
เพราะเหตุแม่นี้, เป็นผู้ฝึกบรูษที่ควรฝึกอย่างยอดเยี่ยม เพราะเหตุแม่นี้, เป็น
ครูสอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะเหตุแม่นี้, เป็นผู้เบิกบานแล้ว
เพราะเหตุแม่นี้, เป็นผู้จำแนกแจกธรรม เพราะเหตุแม่นี้. มีอธิบายที่ท่าน
กล่าวไว้ว่า เพราะเหตุนี้และเหตุนี้.

* บัดนี้ จักกระทำการพรรณนาโดยนัยพิสดารแห่งบทเหล่านั้น เพื่อ
ความเป็นผู้ฉลาดในสุดตันตนัย และเพื่อรื่นเริงแห่งจิตด้วยธรรมิกถาอัน
ประกอบด้วยพุทธคุณ ในวาระเริ่มต้นแห่งการสังวรธรรมพระวินัยแห่งพระ-
วินัยธรรมทั้งหลาย. เพราะเหตุนี้ ฟังทราบวินิจฉัย ในคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ แม้เพราะเหตุนี้ ดังนี้ เป็นต้น.

[อธิบายพุทธคุณบทว่า อรห]

พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นพระอรหันต์
เพราะเหตุเหล่านี้ก่อน คือเพราะเป็นผู้ไกล และทรงทำลายข้าศึกทั้งหลาย และ
ทรงหักก้ำจักรทั้งหลาย เพราะเป็นผู้ควรแก่ปัจจัย เป็นต้น เพราะไม่มีความลับ
ในการทำบาป.

* องค์การศึกษาแผนกบาลี แปลออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๕๐

ความจริง พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกล คือทรงดำรงอยู่ใน
พระคุณอันไกลแสนไกล จากสรรพกิเลส เพราะทรงกำจัดเสียซึ่งกิเลสทั้งหลาย
พร้อมทั้งवासนา ด้วยมรรค เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่า อรหฺ์ เพราะ
เป็นผู้ไกล. อนึ่ง ข้าศึกคือกิเลสทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงทำลาย
เสียแล้วด้วยมรรค เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่า อรหฺ์ แม้เพราะทรง
ทำลายข้าศึกทั้งหลายเสีย. อนึ่ง ซึ่งกัณฑ์หมดแห่งสังสารจักร มีคุณอันสำเร็จ
ด้วยอวิชาและภวตัณหา มีคำกล่าวคืออกิสังขารมีบุญเป็นต้น มีกมคือชรามรณะ
อันร่อยไวกด้วยเวลาที่สำเร็จด้วยอาสวสมุทัย คุณเข้าไปในรถกล่าวคือภพสาม
อันเป็นไปแล้ว ตลอดกาลหาเบื้องต้นมิได้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรง
ขึ้นหยัดอยู่บนปฐพีคือศีล ด้วยพระยกุลบาทคือพระวิริยะ ทรงถือพรสุคือ
ญาณ อันกระทำซึ่งความสิ้นไปแห่งกรรม ด้วยพระหัตถ์คือศรัทธา ทรงหัก
เสียได้แล้วในพระโพธิมณฑล เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่า อรหฺ์ แม้
เพราะทรงหักกัณฑ์เสีย*.

[สังสารวัฏ คือปฏิจสงมุขปบาทเป็นปัจฉัยกัน]

* อีกอย่างหนึ่ง สังสารวัฏมีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ พระผู้มี
พระภาคเจ้า ตรัสเรียกว่า สังสารจักร. ก็อวิชาเป็นคุณของสังสารจักรนั้น
เพราะเป็นมูลเหตุ, มีชรามรณะเป็นกม เพราะเป็นที่สุด, ธรรม ๑๐ อย่าง
ที่เหลือเป็นกั เพราะมีอวิชาเป็นมูลเหตุ และเพราะมีชรามรณะเป็นที่สุด.
บรรดาธรรมมีอวิชาเป็นต้นนั้น ความไม่รู้ในอริยสัจมีทุกข์เป็นต้น ชื่อว่า
อวิชา. ก็อวิชาในกามภพ ย่อมเป็นปัจฉัยแก่สังขารทั้งหลายในกามภพ.
อวิชาในรูปภพ ย่อมเป็นปัจฉัยแก่สังขารทั้งหลายในรูปภพ. อวิชาในอรุภพ

* พระธรรมบัณฑิต (มานิต ถาวโร ป ธ. ๕) วัดสัมพันธวงศ์ เปล

เป็นปัจจัยแก่สังขารทั้งหลายในอรุปรภ. สังขารในการภพ ย่อมเป็นปัจจัยแก่
ปฏิสนธิวิญญาณในกามภพ. ในอรุปรภและอรุปรภ ก็นัยนี้. ปฏิสนธิวิญญาณ
ในกามภพ ย่อมเป็นปัจจัยแก่นามรูปในกามภพ. ในอรุปรภ ก็อย่างนั้น ย่อม
เป็นปัจจัยแก่นามอย่างเดียว ในอรุปรภ. นามรูปในกามภพเป็นปัจจัยแก่
อายตนะ ๖ ในกามภพ. นามรูป ในอรุปรภ ย่อมเป็นปัจจัยแก่อายตนะทั้ง ๓ ใน
อรุปรภ. นามในอรุปรภ ย่อมเป็นปัจจัยแก่อายตนะอย่างเดียว ในอรุปรภ.
อายตนะ ๖ ในกามภพเป็นปัจจัยแก่ผัสสะ ๖ อย่าง ในกามภพ. ๓ อายตนะใน
อรุปรภ เป็นปัจจัยแก่ ๓ ผัสสะในอรุปรภ. ๑ อายตนะในอรุปรภ ย่อมเป็น
ปัจจัยแก่ ๑ ผัสสะในอรุปรภ. ผัสสะ ๖ ในกามภพ ย่อมเป็นปัจจัยแก่เวทนา ๖
ในกามภพ. ๓ ผัสสะในอรุปรภ เป็นปัจจัยแก่ ๓ ผัสสะในอรุปรภนั้นนั่นเอง.
ผัสสะ ๑ ในอรุปรภ ย่อมเป็นปัจจัยแก่เวทนา ๑ ในอรุปรภนั้นนั่นเอง.
เวทนา ๖ ในกามภพ ย่อมเป็นปัจจัยแก่ตัณหากาย ๖ ในกามภพ. เวทนา ๓
ในอรุปรภ เป็นปัจจัยแก่ตัณหากาย ๓ ในอรุปรภนั้นนั่นเอง. เวทนา ๑ ใน
อรุปรภ ย่อมเป็นปัจจัยแก่ตัณหากาย ๑ ในอรุปรภ. ตัณหานั้น ๆ ในกามภพ
เป็นต้นนั้น ๆ ย่อมเป็นปัจจัยแก่อุปาทานนั้น ๆ. อุปาทานเป็นต้น ย่อมเป็น
ปัจจัยแก่ภพเป็นต้น.

คืออย่างไร. คือว่า คนบางคนในโลกนี้คิดว่า จักบริโภครกาม ย่อม
ประพฤติกุศลด้วยกาย ประพฤติกุศลด้วยวาจา ประพฤติกุศลด้วยใจ เพราะ
กามุปาทานเป็นปัจจัย เพราะความเต็มรอบแห่งกุศล เขาย่อมเกิดในอบาย.
กรรมเป็นเหตุเกิดในอบายนั้นของบุคคลนั้น เป็นกรรมภพ, ความเกิดขึ้นแห่ง
ขันธทั้งหลาย เป็นชาติ, ความแก่ห่อหมเป็นชรา, ความแตกทำลาย เป็นมรณะ.

อีกคนหนึ่งคิดว่า จักเสวยสมบัติในสวรรค์ ประพฤติสุจริตอย่างนั้น เหมือนกัน เพราะความบริบูรณ์แห่งสุจริต เขาย่อมเกิดในสวรรค์. คำว่า กรรมเป็นเหตุเกิดในสวรรค์นั้นของเขา เป็นกรรมภพเป็นต้น ก็มีนัยเหมือนกันนั้น. ส่วนอีกคนหนึ่งคิดว่า จักเสวยสมบัติในพรหมโลก ย่อมเจริญเมตตา เจริญกรุณา มุทิตา อุเบกขา เพราะกามุปาทานเป็นปัจจัย เขาย่อมเกิดในพรหมโลก เพราะความบริบูรณ์แห่งภavana. คำว่า กรรมเป็นเหตุเกิดในพรหมโลกนั้นของเขา เป็นกรรมภพเป็นต้น ก็มีนัยเหมือนกันนั้น. อีกคนหนึ่งคิดว่า จักเสวยสมบัติในอรุปรภพ จึงเจริญสมบัติทั้งหลายมีอาภาสอันญายตนะ เป็นต้นอย่างนั้นนั่นแล เพราะความบริบูรณ์แห่งภavana เขาย่อมเกิดในอรุปรภพ นั้น ๆ กรรมเป็นเหตุเกิดในอรุปรภพนั้นของเขา เป็นกรรมภพ. จันท์ทั้งหลายที่เกิดแต่กรรม เป็นอุปบัติภพ, ความเกิดแห่งจันท์ทั้งหลาย เป็นชาติ, ความแก่ห่อม เป็นชรา, ความแตกทำลาย เป็นมรณะแล. ในโยชนาทั้งหลาย แม้มีอุปาทานที่เหลือเป็นมูล ก็นัยนี้.

[ธัมมัญญัติญาณ]

ปัญญาในการกำหนดปัจจัย โดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ว่า อวิชชานี้เป็นตัวเหตุ สังขารทั้งหลายเกิดมาจากเหตุ อวิชชาและสังขารแม่ทั้งสองนี้ ก็เป็นเหตุสมุปปັນนธรรม (ธรรมที่เป็นเหตุและเกิดจากเหตุ) ชื่อธรรมัญญัติญาณ. ปัญญาในการกำหนดปัจจัย โดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ว่า อวิชชาทั้งที่เป็นอดีตตธา (อดีตกาล) ทั้งที่เป็นอนาคตตธา (อนาคต) เป็นตัวเหตุ สังขารทั้งหลายเกิดมาจากเหตุ อวิชชาและสังขารแม่ทั้งสองนี้ ก็เป็นเหตุสมุปปັນนธรรม (ธรรมที่เป็นเหตุและเกิดจากเหตุ) ชื่อธรรมัญญัติญาณและ. ทุก ๆ บท ผู้ศึกษาพึงให้พิสดารโดยนัยนี้.

[สังเขปและอรรถาในปฏิจสุมุปาบาท]

บรรดาองค์แห่งปฏิจสุมุปาบาทนั้น อวิชาและสังขารเป็นสังเขปหนึ่ง. วิญญาณ นามรูป สพายตนะ ผัสสะ และเวทนา เป็นสังเขปหนึ่ง. ตัณหา อูปาทานและภพ เป็นสังเขปหนึ่ง. ชาติและชรามรณะเป็นสังเขปหนึ่ง. กิเลสสังเขป ๔ นั้น สังเขปต้น เป็นอดีตัตถา. สองสังเขปกลาง เป็นปัจจุปปันนัตถา ชาติและชรามรณะเป็นอนาคตัตถา.

[วัฏฏะและสนธิ ๓ ในปฏิจสุมุปาบาท]

อนึ่ง ในสังเขปต้นนั้น ตัณหาอูปาทานและภพ ย่อมเป็นอันท่านถือเอาแล้ว ด้วยศัพท์คืออวิชาและสังขารนั้นแล เพราะฉะนั้น ธรรม ๕ เหล่านี้จัดเป็นกรรมวัฏในอดีต. ธรรม ๕ อย่าง มีวิญญาณ เป็นต้น จัดเป็นวิปากวัฏในปัจจุบัน. อวิชาและสังขาร เป็นอันท่านถือเอาแล้วด้วยศัพท์คือตัณหาอูปาทานและภพนั่นเอง เพราะฉะนั้น ธรรม ๕ เหล่านี้จัดเป็นกรรมวัฏในกาลบัดนี้. ธรรม ๕ เหล่านี้ จัดเป็นวิปากวัฏต่อไป (ในอนาคต) เพราะองค์ปฏิจสุมุปาบาท มีวิญญาณ เป็นต้น ท่านแสดงไขโดยอ้างถึงชาติ ชรามรณะ. ปฏิจสุมุปาบาท มีอวิชาเป็นต้นนั้น ว่าโดยอาการมี ๒๐ อย่าง.

อนึ่ง ในองค์ปฏิจสุมุปาบาทมีสังขารเป็นต้น ระหว่างสังขารกับวิญญาณ เป็นสนธิหนึ่ง. ระหว่างเวทนากับตัณหา เป็นสมาธิหนึ่ง. ระหว่างภพกับชาติ เป็นสนธิหนึ่ง ฉะนั้นแล. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรู้ ทรงเห็น ทรงทราบ ทรงแทงตลอด ปฏิจสุมุปาบาทนี้ ซึ่งมีสังเขป ๔ อรรถา ๓ อาการ ๒๐ สนธิ ๓ โดยอาการทุกอย่าง ด้วยประการฉะนี้. ความรู้นั้น ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ (โดยสภาพตามเป็นจริง) ชื่อว่าปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด.

เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในการกำหนดปัจจัย ชื่อธรรมฐิติญาณ. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรู้ธรรมเหล่านั้น ตามเป็นจริง ด้วยธรรมฐิติญาณนี้แล้ว ทรงเบื่อหน่ายคลายความพอใจจะพ้นไปในธรรมมีอวิชชาเป็นต้นนั้น จึงได้หักทำลาย กำจัดเสีย ซึ่งซึ่งกำลังหลาย แห่งสังสารจักร มีประการดังกล่าวแล้วนี้. พระองค์ทรงพระนามว่า อรหิ แม้เพราะทรงหักกำจักรเสีย แม้ด้วยประการอย่างนี้.*

* อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ย่อมควรซึ่งจิวราทิปัจจัย และบุชาวิเศษทั้งหลาย เพราะพระองค์เป็นผู้ควรซึ่งทักษิณอันเลิศ. เพราะฉะนั้น ในเมื่อพระตถาคตเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว เทพและมนุษย์ผู้มึนเขลาใดเหล่าหนึ่ง จึงไม่ทำการบูชาในที่อื่น. จริงอย่างนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทรงบูชาพระตถาคต ด้วยพวงแก้วเท่าเขาสิเนรุ. อนึ่ง เทพและมนุษย์เหล่าอื่น มีพระเจ้าพิมพิสาร และพระเจ้าโกศลเป็นต้น ก็ทรงบูชาแล้วตามกำลัง. หนึ่ง พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสละพระราชทรัพย์ถึง ๘๖ โกฏิ ทรงสร้างพระวิหาร ๘๔,๐๐๐ หลังในสกลชมพูทวีป ทรงพระราชอุทิศพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้เสด็จปรินิพพานแล้ว, ก็จักกล่าวอะไรถึงบูชาวิเศษเหล่าอื่น. เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่า อรหิ แม้เพราะเป็นผู้ควรซึ่งปัจจัยเป็นต้น. อนึ่ง เหล่าคนพาลผู้ถือตัวว่าเป็นบัณฑิตพวกใด ๆ ในโลก ย่อมทำบาปในที่ลับ เพราะกลัวแต่ความติเตียนฉันใด พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ย่อมทรงกระทำดั่งนั้น ในบางครั้งก็หาไม่ เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่า อรหิ แม้เพราะไม่มีความลับในการกระทำบาป. ก็ในพระนามนี้ มีคาถาประพันธ์เนื่องความดังนี้ว่า

* องค์การศึกษาแผนกบาลี แปลออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๕๕

พระมุนีนั่น เพราะความที่พระองค์
เป็นผู้ไกล และทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส
ทั้งหลาย พระองค์เป็นผู้หักก้ำแห่งสังสาร-
จักร เป็นผู้ควรปัจจัยเป็นต้น ย่อมไม่ทรง
ทำบาปในที่ลับ เพราะเหตุนั้น บัณฑิต
จึงถวายพระนามว่า อรห.

[อธิบายพุทธคุณบทว่า สมมาสมพุทฺโธ]

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ เพราะตรัสรู้
ธรรมทั้งปวงโดยชอบ แต่ด้วยพระองค์เอง. จริงอย่างนั้น เพราะผู้มีพระภาคเจ้า
นั้น ตรัสรู้ชอบเองซึ่งธรรมทั้งปวง คือตรัสรู้ธรรมที่ควรรู้ถึง โดยความเป็น
ธรรมที่ควรรู้อย่าง ตรัสรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ โดยความเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้
ตรัสรู้ธรรมที่ควรละ โดยความเป็นธรรมที่ควรละ ตรัสรู้ธรรมที่ควรทำให้แจ้ง
โดยความเป็นธรรมที่ควรทำให้แจ้ง ตรัสรู้ธรรมที่ควรทำให้เจริญ โดยความ
เป็นธรรมที่ควรทำให้เจริญ. ด้วยเหตุนี้แหละ พระองค์จึงตรัสว่า

สิ่งที่ควรรู้อย่าง เราได้รู้อย่างแล้ว สิ่งที่
ควรให้เจริญ เราก็นำให้เจริญแล้ว และสิ่งที่
ควรละ เราก็นำละได้แล้ว เพราะเหตุนี้
พรหมณ์ เราจึงเป็นพระพุทธเจ้า.*

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ตรัสรู้ซึ่งธรรมทั้งปวง โดยชอบ
และด้วยพระองค์เอง แม้ด้วยการยกขึ้นทีละบทอย่างนี้ว่า จักขุเป็นทุกขสัจ
ค้นหาในภพก่อน อันยังจักขุนั้นให้เกิด โดยความเป็นมูลเหตุแห่งจักขุนั้น

* บุ. ส. ๒๕/๔๔๔.

เป็นสมุทัยสัง ความไม่เป็นไปแห่งจักขุและเหตุเกิดแห่งจักขุทั้งสอง เป็นนิโรธสัง ข้อปฏิบัติเป็นเหตุให้รู้นิโรธ เป็นมรรคสัง. ใน โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย และมณะ ก็มีนัยเช่นนี้.

บั้นจิตพึงประกอบอายตนะ ๖ มีรูปเป็นต้น วิญญาณกาย ๕ มีจักขุ วิญญาณเป็นต้น ผัสสะ ๖ มีจักขุสัมผัสเป็นต้น เวทนา ๖ มีจักขุสัมผัสผัสสา-เวทนาเป็นต้น สัญญา ๖ มีรูปสัญญาเป็นต้น เจตนา ๖ มีรูปสัญญาเจตนาเป็นต้น ตัณหากาย ๖ มีรูปตัณหาเป็นต้น วิตก 6 มีรูปวิตกเป็นต้น วิจารณ์ ๖ มีรูปวิจารณ์เป็นต้น ขันธ ๕ มีรูปขันธเป็นต้น กสิณ ๑๐ อสุภะ ๑๐ อนุสติ ๑๐ สัญญา ๑๐ ด้วยอำนาจอุทฺทมาตกสัญญาเป็นต้น อาการ ๑๒ มีผมเป็นต้น อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ ภพ ๕ มีกามภพเป็นต้น ฌาน ๔ มีปฐมฌานเป็นต้น อัปปมัญญา ๔ มีเมตตากาวานาเป็นต้น อรูปสมาบัติ ๔ มีอากาสาัญญาตนะเป็นต้น และองค์แห่งปฏิจสมุปบาท โดยปฏิโลมมีชรามรณะเป็นต้น โดยอนุโลมมี อวิชชาเป็นต้น โดยนัยนี้นั้นแล. ในชรามรณะเป็นต้นนั้น มีการประกอบ บทเดียวดังต่อไปนี้ :-

พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ตรัสรู้ คือตรัสรู้ตามสมควร ได้แก่แห่งตลอด ซึ่งธรรมทั้งปวง โดยชอบและด้วยพระองค์เอง ด้วยการยกขึ้นทีละบทอย่างนี้ว่า ชรามรณะ เป็นทุกขสัง ชาติ เป็นสมุทัยสัง การสลัดออกเสีย ซึ่งชรามรณะ และเหตุเกิดแห่งชรามรณะนั้น แม้ทั้งสองเป็นนิโรธสัง ข้อปฏิบัติเป็นเหตุให้รู้ นิโรธ เป็นมรรคสัง. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวว่า อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ เพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวง โดยชอบ และด้วยพระองค์เอง.

[อรรถาธิบายพุทธคุณบทว่า วิชาจรณสมฺปนฺโน]

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ชื่อว่าผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ก็เพราะทรงเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ. ในวิชาและจรณะนั้น วิชา ๓ ก็ดี วิชา ๘ ก็ดี ชื่อว่าวิชา. วิชา ๓ พึงทราบตามนัยที่ตรัสไว้ในภยเกรวสูตรนั้นแล. วิชา ๘ ในอัมพกุฏสูตร. ก็ในวิชา ๓ และวิชา ๘ นั้น วิชา ๘ พระองค์ตรัสประมวลอภิญา ๖ กับวิปัสสนาญาณและมโนมยทธิ เข้าด้วยกัน. ธรรม ๑๕ นี้ คือ สีสสังวร ความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้ว ในอินทรีย์ทั้งหลาย ความเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ชาติริยานุโยค สัทธรรม ๗ ฉาน ๔ พึงทราบว่า ชื่อว่าจรณะ. จริงอยู่ ธรรม ๑๕ นี้แหละ พระองค์ตรัสเรียกว่า จรณะ เพราะเหตุที่เป็นเครื่องดำเนินคือเป็นเครื่องไปสู่ทิศ คืออมตธรรมของพระอรินสาวก. เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า คุณก่อนมหา-นาม พระอรินสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีศีล ดังนี้ เป็นต้น.* ผู้ศึกษาพึงทราบความพิสดาร. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกอบด้วยวิชาเหล่านี้ และด้วยจรณะนี้ เพราะฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ในความถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะนั้น ความถึงพร้อมด้วยวิชา ยังความที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระสัมพัญญูให้เต็มอยู่. ความถึงพร้อมด้วยจรณะ ยังความที่พระองค์เป็นผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาให้เต็มอยู่. พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงรู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ และมีใช่ประโยชน์แก่สรรพสัตว์ ด้วยความเป็นสัมพัญญู แล้วทรงเว้นสิ่งที่มีใช่ประโยชน์เสีย ด้วยความเป็นผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา ทรงชักนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมือนอย่างผู้ที่ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะจะนั้นแล. เพราะเหตุนี้ เหล่าสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น

* ม. ม. ๑๓/๒๖.

จึงเป็นผู้ปฏิบัติดี หาเป็นผู้ปฏิบัติชั่วไม่. พวกสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น
หาเป็นผู้ปฏิบัติชั่วเหมือนอย่างเหล่าสาวกของพวกบุคคลผู้มีวิชาและจรณะวิบัติ
ทำตนให้เดือนร้อนเป็นต้นฉะนั้นไม่.

[อรรถาธิบายพระพุทธคุณบทว่า สุคโต]

* สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุคโต** เพราะภาวะที่
ทรงดำเนินไปงาม เพราะภาวะที่เสด็จไปยังสถานที่ดี เพราะภาวะที่เสด็จไป
โดยชอบ และเพราะภาวะที่ตรัสไว้โดยชอบ. ก็ แม้ **คมนิ** จะกล่าวว่า **คต**
ก็ได้. และการทรงดำเนินนั้น ของพระผู้มีพระภาคเจ้างาม บริสุทธิ์หาโทษ
มิได้. และการทรงดำเนินนั้นได้แก่อะไร ? ได้แก่ทางอันประเสริฐ. ก็พระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระองค์นั้น เสด็จไปได้ยังทิศอันเกษม ไม่ข้องขัดด้วยการเสด็จ
ไปนั้น เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า **สุคโต** เพราะภาวะที่ทรงดำเนิน
ไปงาม. อนึ่ง พระองค์เสด็จไปยังสถานที่ดี คือ อมตนิพพาน เพราะฉะนั้น
จึงทรงพระนามว่า **สุคโต** แม้เพราะเสด็จไปยังสถานที่ดี. อนึ่ง พระองค์
เสด็จไปโดยชอบ เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า **สุคโต** เพราะไม่กลับ
มาหาเหล่ากิเลสที่มรรคนั้น ๆ ละได้แล้ว. สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า พระ-
องค์ทรงพระนามว่า **สุคโต** เพราะอรรถว่าไม่กลับมา ไม่คืนมา ไม่หวน
กลับมาหาเหล่ากิเลสที่โศดาปัตติมรรคละได้แล้ว ฯลฯ พระองค์ทรงพระนามว่า
สุคโต เพราะอรรถว่าไม่กลับมา ไม่คืนมา ไม่หวนกลับมาหาเหล่ากิเลสที่
อรหัตมรรคละได้แล้ว. อีกประการหนึ่ง พระองค์เสด็จไปโดยชอบ คือ
เสด็จไปทรงกระทำประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่โลกทั้งหมดอย่างเดียว ด้วย

* องค์การศึกษาแผนกบาลีแปลออกสอบในสนามหลวง ปี พ.ศ. ๒๕๐๖.

การปฏิบัติชอบที่ทรงบำเพ็ญมาด้วยอำนาจพระบารมี ๓๐ ทศ กำหนดจำเดิม ตั้งแต่แทบพระบาทของพระพุทธที่บังกรจนถึงดวงไม้โพธิ์ และไม่เสด็จเข้าไป ใกล้ส่วนสุดเหล่านี้คือ เรื่องเที่ยง เรื่องขาดสูญ ความสุขในกาม ความทำตน ให้ลำบาก เพราะเหตุนั้น จึงทรงพระนามว่า **สุคโต** แม้เพราะเสด็จไปโดยชอบ. หนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบ คือตรัสพระ วาจา ที่ควร ในฐานะที่ควรเท่านั้น เพราะเหตุนั้น จึงทรงพระนามว่า **สุคโต** แม้เพราะตรัสโดยชอบ.

ในข้อนั้นมีพระสูตรเป็นเครื่องสาธกดังต่อไปนี้ว่า พระตถาคตทรงรู้ วาจาใด ไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ ชอบใจของคนพวกอื่น พระตถาคตย่อมไม่ตรัสพระวาจานั้น, พระตถาคตทรง รู้วาจาใด จริง แท้ แต่ไม่เป็นประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ ชอบใจของคนพวกอื่น วาจาเมื่อนั้น พระตถาคตก็ไม่ตรัส. ก็แลพระตถาคต ทรงรู้วาจาใด จริง แท้ เป็นประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ ชอบใจของคนพวกอื่น ในวาจานั้น พระตถาคตก็ทรงเป็นกัลยาณู (ผู้รู้กาล) เพื่อพยากรณ์วาจานั้น. พระตถาคตทรงรู้วาจาแม่ใด ไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็น ประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนเหล่าอื่น พระตถาคตไม่ ตรัสวาจานั้น พระตถาคตทรงรู้ว่าวาจาแม่ใด จริง แท้ แต่ไม่เป็นประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนเหล่าอื่น วาจาเมื่อนั้น พระตถาคตก็ ไม่ตรัส. ก็แลพระตถาคตทรงรู้วาจาใด จริง แท้ เป็นประโยชน์ และวาจา นั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนเหล่าอื่น ในวาจานั้น พระตถาคตก็เป็น กัลยาณู (ผู้รู้กาล) เพื่อพยากรณ์วาจานั้น.* พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น บัณฑิต พึงทราบว่า **สุคโต** แม้เพราะตรัสพระวาจาชอบด้วยประการฉะนี้.

* ม. ม. ๑๓/๕๑.

[อรรถาธิบายพุทธคุณบทว่า โลกวิทู]

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ชื่อว่า โลกวิทู เพราะพระองค์ทรงรู้แจ้ง
โลก โดยประการทุกอย่าง. จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงรู้ คือ ทรงรู้
ทั่วถึง ทรงแทงตลอดโลก โดยประการทั้งปวง โดยสภาพบ้าง โดยสมุทัยบ้าง
โดยนิโรธบ้าง โดยอุบายเป็นเหตุถึงนิโรธบ้าง. เหมือนอย่างที่พระองค์ตรัสไว้
ว่า คุณก่อนอาวุโส ! ในที่สุดแห่งโลกใดแล ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่เคลื่อน
ไม่อุบัติ เราไม่กล่าวที่ที่สุดแห่งโลกนั้นว่า อันบุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึง ด้วย
การไป (ด้วยกาย), คุณก่อนอาวุโส ! และเราไม่กล่าวว่า การยังไม่ถึงที่สุด
แห่งโลกเลยจะทำให้ที่สุดแห่งทุกข์ใด, คุณก่อนอาวุโส ! อีกอย่างหนึ่ง เราย่อม
บัญญัติโลก ความเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก และข้อปฏิบัติให้ถึงความ
ดับโลก ที่กเลวระประมาณวาหนึ่งนี้แล ซึ่งมีสัญญา มีใจ,

ที่ที่สุดแห่งโลก บุคคลไม่พึงถึงได้ด้วย

การไป (ด้วยกาย) ในกาลไหน ๆ และจะ
ไม่มีการพ้นจากทุกข์ได้ เพราะยังไม่ถึงที่สุด
แห่งโลก เพราะเหตุนั้นแล ท่านผู้รู้แจ้งโลก
มีปัญญาดีถึงที่สุดแห่งโลก อยู่บนพรหมจรรย์
แล้ว เป็นผู้สงบ รู้ที่สุดแห่งโลกแล้ว ย่อม
ไม่ปรารถนาโลกนี้และโลกอื่น.*

[อรรถาธิบายโลก ๓]

อีกอย่างหนึ่ง โลกมี ๓ คือสังขารโลก (โลกคือสังขาร) สัตว์โลก
(โลกคือหมู่สัตว์) โอภาสโลก (โลกคือแผ่นดิน).

* อจ. จตุกก. ๒๑/๖๒

บรรดาโลกทั้ง ๓ นั้น โลกในอาคตสถานว่า โลก ๑ คือ สรรพสัตว์
ดำรงอยู่ได้เพราะอาหาร^๑ ดังนี้ ฟังทราบว่าเป็นสังขารโลก. โลกในอาคต
สถานว่า โลกเที่ยง หรือว่า โลกไม่เที่ยง^๒ ดังนี้เป็นต้น ฟังทราบว่าเป็น
สัตว์โลก. โลกในอาคตสถานว่า

พระจันทร์และอาทิตย์ รุ่งโรจน์ ย่อม

เวียนส่องทิศทั้งหลายให้สว่างไสว ตลอด
ที่มีประมาณเพียงใด, โลกมีประการตั้งพัน
ก็ย่อมสว่างไสว ตลอดที่มีประมาณเพียงนั้น.
อำนาจของท่าน ย่อมเป็นไปในโลกตั้งพัน
จักรวาลนี้^๓ ดังนี้

ฟังทราบว่าเป็นโอกาสโลก.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรู้แจ้งโลกทั้ง ๓]

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงรู้แจ้งโลกแม้ทั้ง ๓ นั้น โดยประการ
ทั้งปวง. จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้ทรงรู้แจ้งแม่สังขาร
โลกนี้ โดยประการทั้งปวง คือ:-

โลก ๑ คือสรรพสัตว์ ดำรงอยู่ได้เพราะอาหาร, โลก ๒ คือนาม ๑
รูป ๑, โลก ๓ คือเวทนา ๓, โลก ๔ คืออาหาร ๔, โลก ๕ คืออุปทานชั้น ๕,
โลก ๖ คืออายตนะภายใน ๖, โลก ๗ คือวิญญานฐิติ ๗, โลก ๘ คือโลก
ธรรม ๘, โลก ๙ คือสัตตาวาส ๙, โลก ๑๐ คืออายตนะ ๑๐, โลก ๑๒
คืออายตนะ ๑๒, โลก ๑๘ คือธาตุ ๑๘.^๔

๑. ข. ปฏิ. ๓๑/๑๗๕. ๒. ม.ม. ๑๓/๑๔๓ ๓. ม.ม. ๑๒/๕๕๔ ๔. ข. ปฏิ. ๓๑/๑๗๕.

อนึ่ง เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงทราบอาสยะ (คือ
ฉันทะเป็นที่มานอน) อนุสัย (คือกิเลสที่ตามนอนอยู่ในสันดาน) จริต (คือ
ความประพฤติ) อริมุตติ (คืออหยาตย์) ของเหล่าสัตว์แม่ทั้งปวง, (และ)
ย่อมทรงทราบสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีธุลีคือกิเลสในปัญญาจักขุน้อย ผู้มีธุลีคือกิเลส
ในปัญญาจักขุมาก ผู้มีอินทรีย์กล้า ผู้มีอินทรีย์อ่อน ผู้มีอาการดี ผู้มีอาการชั่ว
ผู้จะพึงให้รู้ได้ง่าย ผู้จะพึงให้รู้ได้ยาก ผู้ควร (จะตรัสรู้) ผู้ไม่ควร (จะตรัสรู้)
เพราะฉะนั้น แม้สัตว์โลกอันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงรู้แจ้งแล้ว
โดยประการทั้งปวง. เหมือนอย่างว่า พระองค์ทรงรู้แจ้งสัตว์โลก ฉันทะ,
แม้โอกาสโลก (โลกคือแผ่นดิน) ก็ทรงรู้แจ้ง คือได้ทรงทราบ ได้แก่ทรงแทง
ตลอดแล้ว ซึ่งโลกธาตุอันไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยพระพุทธานุภาพอันไม่มีที่
ตลอดอนันตจักรวาล อย่างนี้ คือ จักรวาลหนึ่ง ว่าโดยส่วนยาวและส่วนกว้าง
มีประมาณล้านสองแสนสามพันสี่ร้อยสิบโยชน์, ท่านกล่าวประมาณไว้โดย
รอบ,

จักรวาลมีปริมาตรทั้งหมด สาม

ล้านหกแสนหนึ่งหมื่นสามร้อยห้าสิบโยชน์,
แผ่นดินนี้ในจักรวาลนั้น บัณฑิตกล่าวไว้
โดยความหนา มีประมาณสองแสนสี่หมื่น
โยชน์.

น้ำสำหรับรองแผ่นดิน ซึ่งมีประมาณ
สี่แสนแปดหมื่น โยชน์นั้นนั่นแลไว้ โดย
ความหนาก็มีประมาณเท่านั้น ตั้งอยู่บนลม,

ลมสำหรับธารน้ำแม่น้ำนั้นไว้ ฟุ้งขึ้นจดท้องฟ้า
สูงเก้าแสนหกหมื่นโยชน์, ความตั้งอยู่แห่ง
โลกเป็นดังนี้.

ก็ในจักรวาลนี้ ที่ตั้งอยู่แล้วอย่างนี้
มีภูเขาสีเนรุ เยี่ยมกว่าบรรดาภูเขาทั้งหลาย
หยั่งลงในห้วงมหารณพ ถึงแปดหมื่นสี่พัน
โยชน์, สูงขึ้นไป (เบื้องบน) ก็มีประมาณ
เท่านั้นเหมือนกัน.

มหาบรรพตใหญ่ทั้ง ๗ เหล่านี้ คือ
เขายุคันธร ๑ เขาสินธร ๑ เขากรวิกะ ๑
เขาสุทัสสนะ ๑ เขานมินธร ๑ เขาวินต-
กะ ๑ เขอัสสกัณณะ ๑ เป็นของทิพย์
วิจิตรด้วยรัตนะต่าง ๆ หยั่งลง (ในห้วง
มหารณพ) และสูงขึ้นไป (เบื้องบน) ตาม
ลำดับโดยประมาณกึ่งหนึ่ง ๆ จากประมาณ
แห่งสีเนรุที่กล่าวแล้วทั้งเบื้องล่างและเบื้องบน
นั้น เป็นสถานที่อยู่ของท้าวมหาราช
(ทั้ง ๔) มีเทวดาและยักษ์อาศัยอยู่ ตั้งเรียง
รายอยู่โดยราบภูเขาสีเนรุ ด้วยอำนาจเป็น
เครื่องล้อม.

หิมวันตบรรพต สูงห้าร้อยโยชน์

โดยส่วนยาวและกว้างสามพันโยชน์ ประดับ
ด้วยยอดแปดหมื่นสี่พันยอด.

ชมพูทวีปท่านประกาศแล้ว ด้วย
อาณาเขตแห่งต้นชมพูไต่ ต้นชมพูที่ชื่อว่า
นคะ นั้นวัดโดยรอบลำต้นประมาณ ๑๕
โยชน์* ความยาวของลำต้นและกิ่งประมาณ
๕๐ โยชน์ ความกว้างโดยรอบประมาณ ๑๐๐
โยชน์ และสูงขึ้นไป (เบื้องบน) ก็มีประมาณ
เท่านั้นนั่นแล.

จักรวาลบรรพต หยั่งลงในห้วง
มหรณพสองหมื่นแปดพันโยชน์ สูงขึ้นไป
(เบื้องบนก็มีประมาณเท่านั้นเหมือนกัน) จักร-
วาลบรรพตนี้ตั้งล้อมรอบโลกธาตุทั้งหมดนั้น
อยู่.

[ขนาดพระจันทร์เป็นต้นประมาณ ๔๘ โยชน์]

ในโลกธาตุนั้น ดวงจันทร์ (วัดโดยตรงโดยส่วนยาวส่วนกว้างและ
ส่วนสูง) ๕๘ โยชน์ ดวงอาทิตย์ประมาณ ๕๐ โยชน์ ฤๅดาวดิงส์ประมาณ
หมื่นโยชน์ ฤๅพอสูร อวิจิมหานรค และชมพูทวีปก็มีประมาณเท่านั้น อมร-
โคยานทวีป ประมาณ ๑ พันโยชน์ ปุพพิเทหทวีป ก็มีประมาณเท่านั้น
อูตรกฐทวีป ประมาณ ๘ พันโยชน์ ก็แล ทวีปใหญ่ ๆ ในโลกธาตุนี้ แต่ละ

* ฎีกาสารัตถทีปนี แก้เป็น ปณณรสโยชนบุปมาณกฤษณปริกฤษปะปา ๑/๔๐๑.

ทวีป ๆ มีทวีปเล็ก ๆ เป็นบริวาร ทวีปละห้าร้อย ๆ จักรวาลหนึ่งแม่ทั้งหมด นั้น ชื่อว่าโลกธาตุนึง ในระหว่างแห่งจักรวาลนั้น เป็นโลกันตริกนรก. แม่โอกาสโลก (โลกคือแผ่นดิน) อันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงรู้แจ้งแล้วโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้. พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า โลกวิทู เพราะความที่พระองค์ทรงรู้แจ้งโลก โดยประการทั้งปวง แมื่อดังพรรณนามาด้วยประการดังนี้.

[อรรถาธิบายพระพุทธคุณบ่นว่า อนุตฺตโร]

บทว่า อนุตฺตโร ความว่า บุคคลผู้ยิ่งกว่า ชื่อว่าย่อมไม่มีแก่ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เพราะไม่มีใคร ๆ ที่จะดีวิเศษกว่าพระองค์ โดยคุณของตน เพราะเหตุนี้ พระองค์จึงทรงพระนามว่า อนุตฺตโร (ไม่มีผู้ยิ่งกว่า). จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ย่อมครอบงำโลกทั้งหมด ด้วยพระคุณคือศีลบ้าง ด้วยพระคุณคือสมาธิ ปัญญา วิมุตติ และ วิมุตติญาณทัตสนะบ้าง. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นไม่มีผู้เสมอ หาผู้เสมอเหมือนมิได้ หาผู้เปรียบมิได้ ไม่มีผู้เปรียบเทียบหาบุคคลผู้ทัดเทียมมิได้ ด้วยพระคุณคือสมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตสนะบ้าง. เหมือนอย่างที พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ก็เรายังไม่เล็งเห็นสมณะ หรือพราหมณ์คนอื่นเลย ผู้จะสมบูรณ์ด้วยศีลยิ่งกว่าเรา ในโลกกับทั้งเทวดา มาร พรหม และในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์และเทวดา มนุษย์^๑ ควรทราบความพิสดาร (แห่งพระสูตรนั้น). พระสูตรทั้งหลายมีอัครปสาทสูตร เป็นต้น และคามมีอาทิว่า อาจารย์ของเราไม่มี^๒ ดังนี้ ก็ควรให้พิสดารตามนัยที่กล่าวมาแล้วนั้น.

๑. ส. ส. ๑๕/๒๐๔. ๒. ม.ม. ๑๒/๓๒๕.

[อรรถาธิบายพระพุทธคุณบทว่า ปุริสทมมสารถิ]

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงพระนามว่า ปุริสทมมสารถิ

เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า ยังบุรุษผู้พอจะฝึกได้ให้เล่นไป. มีอธิบายไว้ว่า
ข่อมฝึก คือแนะนำ. สัตว์ศิโรจนาตัวผู้ก็ดี มนุษย์ผู้ชายก็ดี อมนุษย์ผู้ชายก็ดี
ผู้ที่ยังมิได้ฝึก ควรเพื่อจะฝึกได้ ชื่อว่า ปุริสทมมา ในคำว่า ปุริสทมมสารถิ
นั้น. จริงอย่างนั้น แม้สัตว์ศิโรจนาตัวผู้ มีอาทิอย่างนี้ คือ อปลานาคราช
จุโพนนาคราช มโพนนาคราช อคคิสิขนาคราช ฐุมสิขนาคราช อาลวาพ
นาคราช (และ) ช้างชื่อชนบาลก์ อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกแล้ว คือทรง
ทำให้สิ้นพยศแล้ว ให้ตั้งอยู่ในสภาวะและศีลทั้งหลาย. แม่มนุษย์ผู้ชายมีสังก-
นิครณฐบุตร อัมพัฏฐมาณพ โปกขรชาติพราหมณ์ โสณทัณฑพราหมณ์
และกุกกัณฑพราหมณ์เป็นต้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกแล้ว. แม่อมมนุษย์
ผู้ชาย มีอาฬวกยักษ์ สุจิโลมยักษ์ ขรโลกยักษ์ และท้าวสักกเทวราชเป็นต้น
อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกแล้ว คือทรงแนะนำแล้ว ด้วยอุบายเครื่องแนะนำ
อย่างวิจิตร. ก็แลในอรรถนี้ควรยังพระสูตรนี้ให้พิสดารดังนี้ คุก่อนนายเกสิ !
เราข่อมฝึกบุรุษผู้พอจะฝึกได้ ด้วยอุบายละเอียดบ้าง หยาบบ้าง ทั้งละเอียด
ทั้งหยาบบ้าง.*

อีกอย่างหนึ่ง สอนบทว่า อนุตฺตโร ปุริสทมมสารถิ นี้รวมเป็น
อรรถบทเดียวกันก็ได้. จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยังบุรุษ ผู้ควรจะฝึก
ได้ให้เล่นไป เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าทั้งหลายประทับนั่งอยู่โดยบัลลังก์เดียว
เท่านั้น ทรงเล่นไปได้ไม่ติดขัดตลอดทิศทั้ง ๘ ฉะนั้น เพราะฉะนั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้า บัณฑิตจึงเรียกว่า อนุตฺตโร ปุริสทมมสารถิ (เป็นสารถิผู้ฝึก

* อญ. จตุกก. ๒๑/๑๘๑.

บุรุษที่พอจะฝึกได้ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า). ก็แลในอรรถนี้ ควรยังพระสูตรนี้ให้
พิสดารตั้งนี้ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ช่างตัวควรฝึกให้ได้ อันนายความช่างใส
ไปแล้ว ย่อมวิ่งไปสู่ทิศเดียวเท่านั้น.^๑

[อรรถาธิบายพระพุทธคุณบทว่า สตุถา]

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น พระนามว่า สัตถา (เป็น
พระศาสดา) เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า ทรงสั่งสอน (สรรพสัตว์) ด้วยประโยชน์
ปัจจุบัน ด้วยประโยชน์ภavnหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งตามสมควร. อีกอย่างหนึ่ง
ก็ในบทว่า สตุถา นี้ พึงทราบใจความนิเทศนัยมีอาทิตยตั้งนี้ว่า คำว่า สตุถา
ได้แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นคุณนายพวก. เหมือนอย่างว่า นายพวก
ย่อมพาพวกให้เวียนข้ามทางกันดาร คือให้เวียนข้ามทางกันดารเพราะโจร
กันดารเพราะสัตว์ร้าย กันดารเพราะข้าวแพง กันดารเพราะไม่มีน้ำ คือยอม
ให้ข้ามพัน ให้ข้ามไป ให้ข้ามถึง ได้แก่ให้บรรลุถึงถิ่นที่เกษม นันใด
พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ฉนั้นเหมือนกัน ทรงเป็นพระศาสดา คือทรงเป็นคุณ
นายพวก ทำเหล่าสัตว์ให้เวียนข้ามทางกันดาร ได้แก่ให้เวียนข้ามทางกันดาร
คือชาติ^๒ เป็นต้น.

[อรรถาธิบายพระพุทธคุณบทว่า เทวมนุสฺसान]

บทว่า เทวมนุสฺसान แปลว่า ของเทวดาทั้งหลายด้วย ของมนุษย์
ทั้งหลายด้วย. คำว่า เทวมนุสฺसान นั้น ข้าพเจ้ากล่าวไว้ด้วยอำนาจกำหนด
สัตว์ชั้นสูง และด้วยอำนาจการกำหนดภพบุคคล (บุคคลผู้ควรตรัสรู้มรรคผล).

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ชื่อว่าทรงเป็นพระศาสดา แม้ของพวก
สัตว์ดิรัจฉาน เพราะทรงประทานอนุสาสนีให้เหมือนกัน. จริงอยู่ สัตว์ดิรัจฉาน

แม่เหล่านั้น บรรลุอุปนิสัยสมบัติ ก็เพราะได้ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า
ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งมรรคและผล ในภพที่ ๒ หรือที่ ๓ เพราะอุปนิสัยสมบัติ
นั้นนั่นแล. ก็ในความเป็นศาสดาของพวกสัตว์ดิรัจฉานนี้ มีมัจจุรเทพบุตร
เป็นต้น เป็นอุทาหรณ์.

[เรื่องกบฟังธรรมของพระพุทธเจ้าได้เป็นเทพบุตร]

ได้ยินว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมแก่ชนชาวนครจำปา
อยู่ที่ริมฝั่งสระโบกขรณี ชื่อคัคครา ยังมีกบตัวหนึ่งได้ถือเอานิมิตในพระสุรเสียง
ของพระผู้มีพระภาคเจ้า (ซึ่งกำลังทรงแสดงธรรมอยู่). (ขณะนั้น) มีคนเลี้ยง
โคคนหนึ่ง เมื่อจะยินยันไม้เท้าได้ (ยิน) กดลงที่ศีรษะกบนั้น. กบตัวนั้นก็
ตายในทันทีนั้นนั่นเอง แล้วเกิดในวิมานทองประมาณ ๑๒ โยชน์ ในภพดาว-
ดิงส์ เหมือนนอนหลับแล้วตื่นขึ้นจะนั้น.

ในภพดาวดิงส์นั้น มัจจุรเทพบุตร เห็นตนเองอันหม่นางฟ้าแวดล้อม
แล้ว ใคร่ครวญอยู่ว่า เว้ย ชื่อแม่เรา มาเกิดในที่นี้ ได้กระทำการอะไร
หนอแล ? ก็มีได้เห็นกรรมอะไร ๆ อย่างอื่น นอกจากการถือเอานิมิตในพระ
สุรเสียง ของพระผู้มีพระภาคเจ้า (เท่านั้น). มัจจุรเทพบุตร จึงมาพร้อมทั้ง
วิมานในทันทีนั้นนั่นเอง แล้วถวายบังคมพระบาทบุคคลของพระผู้มีพระภาคเจ้า
ด้วยเศียรเกล้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทั้งที่ทรงทราบอยู่แล (แต่) ตรัสถามว่า

ใครช่างรุ่งเรื่องด้วยฤทธิ (และ) ยศ

มีพรรณงดงามยิ่งนัก ยังทิศทั้งปวงให้สว่าง

อยู่ กำลังไหว้เท้าของเรา ?

มันชุกเทวบุตร กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในชาติปาง

ก่อน ข้าพระองค์ได้เป็นกบอยู่ในน้ำ มีน้ำ

เป็นที่เที่ยวไป เมื่อข้าพระองค์กำลังฟังธรรม

ของพระองค์อยู่ คนเลี้ยงโค ได้ฆ่าข้าพระ

องค์แล้ว^๑

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมแก่มันชุกเทวบุตรนั้นแล้ว. สัตว์
จำนวนแปดหมื่นสี่พัน ได้บรรลุธรรม. ฝ่ายเทพบุตรก็ดำรงอยู่ในพระโศคา-
ปัตตผล ได้ทำการแยมแล้วก็หลีกไปแล.

[อรรถาธิบายพระพุทธคุณบทว่า พุทุโธ]

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า พุทุโธ ด้วยอำนาจพระญาณ.
อันเกิดในที่สุดแห่งวิโมกข์ เพราะขึ้นชื่อว่า เญยยธรรมอะไร ๆ ที่มีอยู่ทั้งหมด
อันพระองค์ตรัสรู้แล้ว. อีกอย่างหนึ่ง เพราะพระองค์ตรัสรู้ริยสัจ ๔ ด้วย
พระองค์เองบ้าง ทรงยังสัตว์เหล่าอื่นให้ตรัสรู้บ้าง, ฉะนั้น พระองค์จึงทรง
พระนามว่า พุทุโธ เพราะเหตุมีอาทิอย่างนี้บ้าง, เพื่อให้ทราบเนื้อความ
แม่นยำแจ่มแจ้ง บัณฑิตควรขยายนิเทศนัย หรือปฏิสัมภิกทานัยแม้ทั้งหมดที่เป็น
ไปแล้ว ให้พิศดารอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงพระนามว่า
พุทุโธ เพราะตรัสรู้สัจจะทั้งหลาย ทรงพระนามว่า พุทุโธ เพราะทรงยัง
ประชาสัตว์ให้ตรัสรู้^๒ ดังนี้.

[อรรถาธิบายพระพุทธคุณบทว่า ภควา]

* ก็คำว่า ภควา นี้เป็นคำร้องเรียกพระองค์ ด้วยความเป็นผู้วิเศษ

๑. ขุ. นิทาน. ๒๖/๘๕-๕๐. ๒. ขุ. จู. ๓๐/๒๖๑. ขุ. ปฏิ. ๓๑/๒๓๑. * องค์การศึกษา
แผนกบาลี แปลออกมาสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๕๖๘.

ด้วยพระคุณ เป็นผู้สูงกว่าสัตว์ และเป็นผู้ควรเคารพโดยฐานครู. ด้วยเหตุนี้ พระโบราณจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า

คำว่า ภควา เป็นคำประเสริฐสุด

คำว่า ภควา เป็นคำสูงสุด เพราะเหตุที่

พระองค์ควรแก่ความเคารพโดยฐานครู

บัณฑิตจึงเรียกว่า ภควา.

[ชื่อมี ๔ อย่าง]

จริงอยู่ นามมี ๔ อย่าง คือ อาวัตถิกนาม ลิงคิกนาม เนमितถกนาม อธิจสมุปป็นนาม มีคำอธิบายว่า นามที่ตั้งตามความปรารถนาตามโวหารของโลก ชื่อว่า อธิจสมุปป็นนาม, ในนาม ๔ อย่างนั้น คำมีอาทิอย่างนี้คือ ลูกโค โคนุ่ม โคน้ำลึง เป็นอาวัตถิกนาม (นามที่บัญญัติอาศัยความกำหนด). คำมีอาทิอย่างนี้ คือ มีไม้เท้า มีร่ม มีหงอน มีวง เป็นลิงคิกนาม (นามที่เรียกตามเหตุหรือลักษณะ). คำมีอาทิอย่างนี้คือ มีวิชา ๓ มีอภิญญา ๖ เป็นเนमितถกนาม (นามที่เกิดขึ้นโดยคุณนิमित). คำมีอาทิอย่างนี้คือ เจริญศรี เจริญทรัพย์ ซึ่งเป็นไปไม่คำนึงถึงเนื้อความของคำ เป็นอธิจสมุปป็นนาม (นามที่ตั้งตามใจชอบ). ก็แต่ว่า พระนามว่า ภควา นี้ เป็นเนमितถกนาม พระนางมหามายาก็มิได้ทรงขนาน พระเจ้าสุทโธทนมหาราชก็มิได้ทรงขนาน พระญาติแปดหมื่นก็มิได้ทรงขนาน เทวดาวิเศษทั้งหลายมีท้าวสักกะและท้าวสันตคุสิตเป็นต้นก็มิได้ทรงขนาน. จริงอยู่ คำนี้ พระธรรมเสนาบดีกล่าวแล้วว่า พระนามว่า ภควา นี้ เกิดในที่สุดแห่งความพันพิเศษ เป็นบัญญัติที่แจ่มใสแก่พระผู้มีพระภาคพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พร้อมกับได้เฉพาะซึ่งพระสัพพัญญุตญาณที่โคณพระโพธิ์พฤกษ์.*

* บ . จ . ๓๐/๑๑.

ก็เพื่อจะประกาศพระคุณที่เกิดจากคุณเนमितตกนามนี้นั้น พระสังคีติ-
กาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวคานี้ไว้ว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ทรง
มีพระอิสริยยศ ทรงเสพ (อริยคุณ) มีส่วน
(แห่งจตุปัจจัย) ทรงจำแนก (ธรรมรัตน์)
เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์
นั้น บัณฑิตจึงเฉลิมพระนามว่า ภควา,
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ใด ได้ทรง
ทำการหักกิเลส, เพราะเหตุนั้น พระผู้มี
พระภาคเจ้า พระองค์นั้น บัณฑิตจึงเฉลิม
พระนามว่า ภควา, พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์ใด ทรงเป็นครู เพราะเหตุนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น บัณฑิตจึง
เฉลิมพระนามว่า ภควา, พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์ใด เป็นผู้มิใช่ชก เพราะเหตุนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น บัณฑิต
จึงเฉลิมพระนามว่า ภควา, พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า พระองค์ใด มีพระองค์อบรมดีแล้ว
ด้วยฉวยธรรมเป็นอันมาก เสด็จถึงที่สุด
แห่งภพ, เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นั้น บัณฑิตจึงเฉลิมพระนามว่า
ภควา.

อนึ่ง ในพระคานานี้ บัณฑิตพึงเห็นใจความแห่งบทเหล่านั้น ๆ ตาม
นัยที่กล่าวแล้วในนิเทศนั้นแล. ส่วนนัยอื่นอีก มีดังนี้คือ :-

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด เป็น

ผู้มีโชค (คือมีส่วนแห่งบารมีธรรม) ทรง
หักกิเลส ทรงประกอบด้วยกัศธรรม ทรง
จำแนก ทรงเสพ และทรงคลายการไปใน
ภพทั้งหลายเสียแล้ว. เพราะเหตุนั้น พระผู้มี
พระภาคเจ้าพระองค์นั้น บัณฑิตจึงเฉลิม
พระนามว่า ภควา.

พึงทราบวินิจฉัยในพระคานานี้ต่อไป. ผู้ศึกษาพึงทราบอรรถรูปว่า
เพราะภคยธรรม (คือกุศล) อันถึงซึ่งฝั่งแห่งพระบารมี มีทานและศีลเป็นต้น
อันยังสุขทั้งที่เป็นโลกิยะทั้งที่เป็นโลกุตระให้บังเกิด มีแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นั้น ฉะนั้น ในเมื่อควรจะเฉลิมพระนามว่า ภคยวา แต่ท่านถือ
เอาลักษณะแห่งนิรุตติว่า ลงตัวอักษรใหม่ แปลงตัวอักษร เป็นต้น หรือ
ถือเอาลักษณะคือรวมเข้าในชุดศัพท์มี ปิโสทรศัพท์เป็นต้น ตามนัยแห่งศัพท์
จึงเฉลิมพระนามว่า ภควา ดังนี้.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหักกิเลสได้ตั้งแสนอย่าง]

อนึ่ง เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้ทรงหักกิเลสเครื่อง
เร่าร้อนกระวนกระวายทุกอย่าง ตั้งแสนอย่าง มีประเภทคือ โลกะ โทสะ
โมหะ วิปริตมโนสการ อหิริกะ อโนตตปปะ โภชะ อุปนาหะ มกชะ
ปลาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาถะยะ ถัมกะ สารัมกะ มานะ อติมานะ
มทะ ปมาทะ ตัณหา อวิชชา, อกุศลมูล ๓ ทุจจริต ๓ สังกิเลส ๓ ,มลทิน ๓

วิสมะ ๓ สัณญา ๓ วิตก ๓ ปปัญจา ๓, วิปริเยสสะ ๔ อาสวะ ๔ อาสวะ ๔ คัณฐะ ๔
โอมะ ๔ โยคะ ๔ อคติ ๔ ตัณหุปาทาน ๔, เจโตชิตะ ๕ วินิพันยะ ๕
นิวรณ์ ๕ อภินันทนา ๕, วิวาหมุต ๖ ตัณหากาย ๖, อนุสัย ๗, มิจฉัตตะ ๘,
ตัณหามูลกะ ๘, อกุศลกรรมมถ ๑๐, ทิฏฐิ ๖๒, และตัณหาวิปริต ๑๐๘,
หรือโดยย่อได้ทรงหักมาร ๕ คือ กิเลสมาร ชันธมาร อภิสังขารมาร มัจจุมาร
และเทวบุตรมาร, ฉะนั้น ในเมื่อควรจะเฉลิมพระนามว่า ภักควา แต่ท่าน
เฉลิมพระนามว่า ภควา เพราะพระองค์ทรงหักอันตรายเหล่านั้นได้แล้ว.

* อนึ่ง ในตอนนี้ท่านกล่าวไว้ว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น

ทรงหักราคะได้แล้ว ทรงหักโทสะได้แล้ว

ทรงโมหะได้แล้ว หอาสวะมิได้, ธรรม

อันเป็นบาปทั้งหลาย พระองค์ก็ทรงหักเสีย

แล้ว, เพราะเหตุนั้น จึงเฉลิมพระนามว่า

ภควา.

ก็ความถึงพร้อมด้วยรูปกาย ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้
ทรงบุญลักษณะนับร้อย ย่อมเป็นอันท่านแสดงแล้ว ด้วยความที่พระองค์ทรง
มีพระกายสมส่วน. ความถึงพร้อมด้วยพระธรรมกาย ย่อมเป็นอันท่านแสดง
แล้วด้วยความที่พระองค์ทรงหักโทสะได้แล้ว. ความที่พระองค์ทรงเป็นผู้อันหมุ่
นักวิจารณ์ฝ่ายโลกิย้นับถือมาก ความที่พระองค์เป็นผู้อันคฤหัสถ์และบรรพชิต
ฟังเข้าเฝ้า ความที่พระองค์ทรงเป็นผู้สามารถในการบำบัดทุกข์กายและจิต
ของคฤหัสถ์และบรรพชิตเหล่านั้นผู้เข้าเฝ้าแล้ว ความที่พระองค์ทรงมีพระ

* องค์การศึกษาแผนกบาลี แปลออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๐๕

อุปการะด้วยอามิสทานและธรรมทาน และความที่พระองค์ทรงสามารถ ในการชักชวนด้วยความสุขทั้งที่เป็นโลกิยะทั้งที่เป็นโลกุตระ ย่อมเป็นอันท่านแสดงแล้วเช่นเดียวกัน.

อนึ่ง เพราะ ภาวะ ศัพท์ ย่อมเป็นไปในธรรม ๖ ประการ คือ ความเป็นใหญ่ ธรรม ยศ สิริ กามะ และความเพียรในโลก. ก็แลความเป็นใหญ่ในจิตของพระองค์ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ยอดเยี่ยมหรือความเป็นใหญ่ที่สมมติกันทางโลกิยะ มีการทำกายให้เล็กละเอียดและทำกายให้ลอยไปได้ (มีการหายตัวและการล่องหน) เป็นต้น ก็ทรงมีอยู่อย่างบริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง พระโลกุตรธรรม ก็เช่นเดียวกัน คือทรงมีอยู่อย่างบริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง. พระยศอันแผ่คลุมโลกสาม ซึ่งทรงบรรลุด้วยพระคุณตามที่เป็นจริงบริสุทธิยิ่งนัก. พระสิริแห่งพระอังคาศพพญายิ่งใหญ่ทุกส่วน บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง สามารถยังความเลื่อมใสแห่งดวงตาและดวงใจ ของชนผู้ชวนชวายในการดูพระรูปกายให้บังเกิด. กามะที่ชนทั้งหลายหมายรู้กันว่า ความสำเร็จแห่งประโยชน์ที่ปรารถนา (ก็มีอยู่) เพราะความที่แห่งความปรารถนาที่พระองค์ทรงตั้งไว้ เป็นประโยชน์แก่ผู้ใดพระองค์ หรือเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้น ๆ สำเร็จแล้วอย่างนั้นทีเดียว หรือว่าความเพียร กล่าวคือความพยายามโดยชอบ อันเป็นเหตุแห่งความบังเกิดขึ้นของความเป็นครูแห่งโลกทั้งปวง ก็ทรงมีอยู่เหตุนั้น แม้เพราะพระองค์ทรงประกอบแล้วด้วยภคธรรมเหล่านี้ ก็เฉลิมพระนามได้ว่า ภควา ด้วยอรรถนี้ว่า ภคธรรมทั้งหลายของพระองค์มีอยู่ ดังนี้.

อนึ่ง เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้จำแนก มีอธิบายว่า ทรงแจก คือ เปิดเผย แสดงซึ่งธรรมทั้งปวง โดยประเภทมีกุศลเป็นต้น หรือซึ่งธรรมมี

กุศลเป็นต้น โดยประเภทมีขันธ์ อายุคนะ ธาตุ สัจจะ อินทรีย์ และ
ปฏิบัติสมุปปาทเป็นต้น หรือซึ่งอริยสังข์ คือ ทุกข์ ด้วยอรรถว่าเป็นสิ่งบีบคั้น
เป็นสิ่งถูกรุ่งแต่ง เป็นสิ่งแผดเผา และเป็นสิ่งแปรผัน, ซึ่งสมุทัย ด้วย
อรรถว่าหอบทุกข์มาให้เป็นต้นเค้า เป็นเครื่องพัวพัน และเป็นเครื่อง
หน่วงเหนี่ยว, ซึ่งนิโรธ ด้วยอรรถว่าเป็นเครื่องสลัดออก เป็นสภาพสงบ
ไม่ถูกรุ่งแต่ง และเป็นอมตะ ซึ่งมรรค ด้วยอรรถว่าเป็นธรรมนำออกจากทุกข์
เป็นเหตุ เป็นเครื่องชี้ และเป็นความเป็นใหญ่, ฉะนั้น ในเมื่อควรเฉลิม
พระนามว่า วิภัตตวา ก็เฉลิมพระนามได้ว่า ภควา.

อนึ่ง เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงคบ หรือทรงเสพ
หมายความว่า ได้ทรงทำให้มาก ซึ่งทิพวิหาร พรหมวิหาร และอริยวิหาร
ซึ่งกายวิเวก จิตตวิเวก และอุปธิวิเวก ซึ่งสุญญตวิโมกข์ อปฺปณฺหิตวิโมกข์
และอนิมิตตวิโมกข์ และซึ่งอุตริมนุสสรธรรมเหล่าอื่น ทั้งที่เป็นโลกิยะทั้งที่เป็น
โลกุตระ, ฉะนั้น ในเมื่อควรเฉลิมพระนามว่า ภัตตวา ก็เฉลิมพระนามได้ว่า
ภควา.

อนึ่ง เพราะความไป กล่าวคือค้นหาในภพทั้ง ๓ อันพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงกายเสียแล้ว, ฉะนั้น ในเมื่อควรเฉลิมพระนามว่า
ภเวสุ วนฺตคฺคฺมโน (ผู้มีความไปในภพทั้งหลายอันตายแล้ว) แต่ถวายพระนาม
ว่า ภควา เพราะถือเอา ภ อักษรแต่ ภว ศัพท์ ก อักษรแต่คมนศัพท์
และ ว อักษรแต่ วันตศัพท์ ทำให้เป็นทีฆะ เปรียบเหมือนถ้อยคำในทางโลก
เมื่อควรจะกล่าวว่า เมहनฺตฺสฺส ขสฺส มาลา (ระเบียบแห่งโอกาสอันลับ)
เขากล่าวว่า เมขลา ฉะนั้น.

[อรรถาธิบาย สเทวกะ ศัพท์ เป็นต้น]

หลายบทว่า โส อิมิ โลกิ ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงทำโลกนี้ ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง. บัดนี้ จะชี้แจงคำที่ควรกล่าวต่อไป :-

บทว่า สเทวกิ คือพร้อมด้วยเทวดาทั้งหลาย ชื่อ สเทวกะ (พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงทำโลกนี้) พร้อมด้วยมาร ที่ชื่อว่า สมารกะ พร้อมด้วยพรหม ที่ชื่อว่า สพรหมกะ พร้อมด้วยสมณะและพราหมณ์ ที่ชื่อว่า สัสสมณพราหมณิ (ให้แจ้งชัด) ด้วยอาการอย่างนี้. ที่ชื่อว่า ปชา เพราะความเป็นผู้เกิดจากกรรมกิเลสของตน. ซึ่งหมู่สัตว์นั้น พร้อมด้วยเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ชื่อว่า สเทวมนุสสะ.

บรรดาคำว่า สเทวกะ เป็นต้น ฟังทราบการถือเอาเทวดาชั้น กามาวจร ๕ ชั้น ด้วยคำว่า สเทวกะ (พร้อมด้วยเทวดา). ฟังทราบการถือเอาเทวดาชั้นกามาวจรชั้นที่ ๖ ด้วยคำว่า สมารกะ. ฟังทราบการถือเอาพรหมมีพรหมชั้นพรหมภิกขาเป็นต้น ด้วยคำว่า สพรหมกะ. ฟังทราบการถือเอาสมณะและพราหมณ์ผู้มีบาปอันสงบแล้ว และผู้มีบาปอันลอยแล้ว ด้วยคำว่า สัสสมณพราหมณิ. ฟังทราบการถือเอาสัตว์โลก โดยคำว่า ปชา. ฟังทราบการถือเอาสมมติเทพและมนุษย์ที่เหลือ ด้วยคำว่า สเทวมนุสสะ.

บรรดาบททั้ง ๔ นี้ ดังพรรณนามานี้ โอกาสโลก ฟังทราบที่ท่านถือเอาแล้วด้วยบททั้ง ๓ (คือ สเทวกะ ๑ สมารกะ ๑ สพรหมกะ ๑) สัตว์โลก ฟังทราบว่า ท่านถือเอาแล้วด้วยบททั้ง ๒ (คือสัสสมณพราหมณิ และสเทวมนุสสะ) ด้วยอำนาจแห่งหมู่สัตว์.

อีกนัยหนึ่ง อรูปาวจรโลก ท่านถือเอาแล้วด้วย สเทวกศัพท.
กามาวจรเทวโลก ๖ ชั้น ท่านถือเอาแล้วด้วย สามารถศัพท. พรหมโลกที่มีรูป
ท่านถือเอาแล้วด้วย สพรหมกศัพท. มนุษยโลกกับเหล่าสมมติเทพหรือสัตว์
โลกทั้งหมดที่เหลือ ท่านถือเอาแล้วด้วยศัพท มีสัตสมณพราหมณ์ เป็นต้น
ด้วยอำนาจแห่งบริษัท ๔.

อีกอย่างหนึ่ง ในคำทั้งหลาย มีคำว่า สเทวกะ เป็นต้นนี้ พระ
กิตติศัพท์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ประกาศความที่แห่งโลก
แม้ทั้งปวง อันพระองค์ทรงกระทำให้แจ้งแล้ว โดยกำหนดอย่างอุกฤษฏ์
ด้วยคำว่า สเทวกะ ฟุ้งขจรไปแล้ว. เพราะเหตุที่ชนเหล่าใด ฟังมีความ
สงสัยว่า มารชื่อ วสวัตติ ผู้มีอนุภาพมาก เป็นใหญ่กว่าเทวดาชั้นกามาวจร.
แม้มารนั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงกระทำให้แจ้งได้อย่างไร ?
พระกิตติศัพท์ที่ฟุ้งขจรไปทำลายความสงสัยของชนเหล่านั้น ด้วยคำว่า สามารถ
(พร้อมด้วยมาร).

อนึ่ง ชนเหล่าใดฟังมีความสงสัยว่า พรหมผู้มีอนุภาพมาก ย่อม
ส่องแสงสว่างไปในหนึ่งพันจักรวาลด้วยองคฺลีหนึ่ง ในสองพันจักรวาล ด้วย
สององคฺลี. ฯลฯ ย่อมส่องแสงสว่างไปในหมื่นจักรวาลด้วยสิบองคฺลี และได้
เสวยสุขอันเกิดจากฌานสมาบัติอย่างเยี่ยมอยู่, แม้พรหมนั้น อันพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า ทรงกระทำให้แจ้งได้อย่างไร ? พระกิตติศัพท์ที่ฟุ้งขจรไปทำลายความสงสัย
ของชนเหล่านั้นด้วยคำว่า สุตสมณพราหมณ์ ปัง (ซึ่งหมู่สัตว์พร้อม
ทั้งสมณพราหมณ์).

พระกิตติศัพท์ (ของพระผู้มีพระภาคเจ้า) ครั้นประกาศความที่ฐานะ
อย่างอุกฤษฏ์ทั้งหลาย อันพระองค์ทรงกระทำให้แจ้งแล้วอย่างนั้น ในระดับนั้น

เมื่อจะประกาศความที่สัตว์โลกซึ่งยังเหลือ อันพระองค์ทรงกระทำให้แจ้งแล้ว ด้วยอำนาจการกำหนดอย่างอุกฤษฏ์ จนกระทั่งถึงสมมติและพวกมนุษย์ที่ยังเหลือ ฟุ้งขจรไปแล้ว ด้วยคำว่า สทวมนุสฺส (พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์). ในบททั้งหลายมีบทว่า สเทวกํ เป็นต้นี้ มีลำดับอนุสนธิเท่านั้น.

[อรรถาธิบาย สยํ ศัพท์เป็นต้น]

อนึ่ง ในคำว่า สยํ อภิญญา สจฺจิกฺคฺวา ปเวเทติ นี้พึงทราบ วินิจฉัยดังนี้ :-

บทว่า สยํ แปลว่า ด้วยพระองค์เอง, สยํ ศัพท์นี้ เป็นศัพท์มีใจความที่คนอื่นจะพืงนำไปหาไม่ได้. บทว่า อภิญญา ความว่า ทรงรู้ด้วยความรู้ยิ่ง คือด้วยพระญาณอันยิ่ง. บทว่า สจฺจิกฺคฺวา คือทรงทำให้ประจักษ์, ด้วยบทว่า สจฺจิกฺคฺวา นั้น เป็นอันท่านทำการห้ามกิจมีการอนุमानเป็นต้นเสีย. บทว่า ปเวเทติ ความว่า คือทรงยังหมู่มสัตว์ให้ตรัสรู้ คือให้รู้ ได้แก่ ทรงประกาศให้รู้.

[พระธรรมงามในเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด]

ชื่อว่า โส รมฺมํ เทเสติ อาทิกฺลฺยณฺ ๗ เป ๗ ปรีโยสาน

กฺลฺยณฺ มีอธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้ต้องสละสุขอันเกิดแต่วิเวกอย่างยอดเยี่ยมแล้ว ทรงแสดงธรรมอยู่ ก็เพราะทรงอาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย. ก็แลพระองค์เมื่อทรงแสดงธรรมนั้น จะน้อยหรือมากก็ตาม ทรงแสดงครบถ้วนทั้ง ๓ ประการ มีความงามในเบื้องต้นเป็นอาทิเท่านั้น. คืออย่างไร ? คืออย่างนี้ ความพิสดารว่า แม้พระคาถาเดียว ก็มีความงามในเบื้องต้น ด้วยบาทที่แรก มีความงามในท่ามกลาง ด้วยบาทที่สองและที่สาม

มีความงามในที่สุด ด้วยบาทที่สุด เพราะพระธรรมมีความงามรอบด้าน. พระสูตรมีอนุสนธิเดียว มีความงามในเบื้องต้นด้วยคำนิทาน. มีความงามในที่สุดด้วยคำนิคม. มีความงามในท่ามกลางด้วยคำที่เหลือ. พระสูตรที่มีอนุสนธิต่าง ๆ มีความงามในเบื้องต้นด้วยอนุสนธิแรก. มีความงามในที่สุดด้วยอนุสนธิในที่สุด. มีความงามในท่ามกลาง ด้วยอนุสนธิที่เหลือ ศาสนาธรรมแม่ทั้งสี่ มีความงามในเบื้องต้น ด้วยศีลอันเป็นอรรถของตนบ้าง มีความงามในท่ามกลาง ด้วยสมณะและวิปัสสนา มรรคและผลบ้าง. มีความงามในที่สุด ด้วยพระนิพพานบ้าง.

อีกอย่างหนึ่ง มีความงามในเบื้องต้น ด้วยศีลและสมาธิ. มีความงามในท่ามกลาง ด้วยวิปัสสนาและมรรค, มีความงามในที่สุด ด้วยผลและพระนิพพาน.

* อีกอย่างหนึ่ง มีความงามในเบื้องต้น ด้วยความตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า มีความงามในท่ามกลาง ด้วยความเป็นธรรมดีแห่งพระธรรม มีความงามในที่สุด ด้วยการปฏิบัติดีของพระสงฆ์.

อีกอย่างหนึ่ง มีความงามในเบื้องต้น ด้วยพระอภิธรรมโพธิญาณ อันผู้สดับศาสนาธรรมนั้นแล้ว ปฏิบัติโดยความเป็นเช่นนั้นจะพึงบรรลุ มีความงามในท่ามกลาง ด้วยปัจเจกโพธิญาณ มีความงามในที่สุด ด้วยสาวกโพธิญาณ. อนึ่ง ศาสนาธรรมนั้น เมื่อสาธุชนสดับอยู่ ย่อมนำมาแต่ความงามฝ่ายเดียว แม้ด้วยการสดับ เพราะจะข่มนิวรณ์ธรรมไว้ได้ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า มีความงามในเบื้องต้น เมื่อสาธุชนปฏิบัติอยู่ ก็ย่อมนำมาแต่ความงามฝ่ายเดียว แม้ด้วยการปฏิบัติ เพราะจะนำมาแต่ความสุขอันเกิดแต่ สมณะและวิปัสสนา

* องค์การศึกษาแผนกบาลี แพลตออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๐๑

เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า มีความงามในท่ามกลาง. และเมื่อสาธุชนปฏิบัติแล้ว โดยประการนั้น ก็ย่อมนำมาแต่ความงามเช่นเดียวกัน แม้ด้วยผลแห่งการปฏิบัติ เพราะจะนำความเป็นผู้คงที่มาให้ ในเมื่อได้สำเร็จผลแห่งการปฏิบัติแล้ว เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า มีความงามในที่สุด.

อนึ่ง มีความงามในเบื้องต้น ด้วยความบริสุทธิ์แห่งแดนเกิด เพราะศาสนธรรมมีที่พึงเป็นแดนเกิด มีความงามในท่ามกลางด้วยความบริสุทธิ์แห่งอรรถ มีความงามในที่สุดด้วยความบริสุทธิ์แห่งกิจ. เพราะฉะนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เมื่อทรงแสดงธรรมจะน้อยหรือมากก็ตาม พึงทราบว่า ทรงแสดงครบถ้วนทั้ง ๓ ประการ มีความงามในเบื้องต้นเป็นอาทิ.

[อรรถาธิบายศัพท์ว่า สาคุด์ สพฺพญฺชน]

ก็ในคำเป็นต้นอย่างนี้ว่า สาคุด์ สพฺพญฺชน ดังนี้ พึงทราบวินิจฉัย ดังนี้ :-

เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เมื่อทรงแสดงพระธรรมนี้ ชื่อว่าทรงประกาศ คือทรงแสดงศาสนาพรหมจรรย์และมรรคพรหมจรรย์ด้วยนัยต่าง ๆ. ก็ศาสนาพรหมจรรย์และมรรคพรหมจรรย์นั้น ชื่อว่าพรั่งพร้อมด้วยอรรถ เพราะถึงพร้อมด้วยอรรถ, ชื่อว่าพรั่งพร้อมด้วยพยัญชนะ เพราะถึงพร้อมด้วยอรรถบทที่แสดง ประกาศ เปิดเผย จำแนก ทำให้ตื่นและบัญญัติ, ชื่อว่าพรั่งพร้อมด้วยพยัญชนะ เพราะถึงพร้อมด้วยอักษร บท พยัญชนะ อากาโร นุรุตติ และนิเทศ, ชื่อว่าพรั่งพร้อมด้วยอรรถ เพราะความที่ศาสนาพรหมจรรย์เป็นต้นนั้น ลึกโดยอรรถ และลึกโดยปฏิเวธ, ชื่อว่า พรั่งพร้อม

ด้วยพยัญชนะ เพราะความที่ศาสนาพรหมจรรย์นั้น ลึกโดยธรรม และลึกโดย
เทศนา, ชื่อว่า พรั่งพร้อมด้วยอรรถ เพราะความเป็นวิสัย (คืออารมณ์)
แห่งอรรถปฏิสัมภทา และปฏิภาณปฏิสัมภทา, ชื่อว่าพรั่งพร้อมด้วยพยัญชนะ
เพราะความเป็นวิสัย (คืออารมณ์) แห่งสัมมปฏิสัมภทาและนิรุตติปฏิสัมภทา.*

พรหมจรรย์นั้น ชื่อว่าพรั่งพร้อมด้วยอรรถ เพราะเหตุว่า เป็นที่
เลื่อมใสแห่งชนผู้เป็นนักปราชญ์ เพราะเป็นสิ่งอันบัณฑิตพึงรู้, ชื่อว่าพรั่ง
พร้อมด้วยพยัญชนะ เพราะเหตุว่า เป็นที่เลื่อมใสแห่งโลกิยชน เพราะเป็น
สิ่งควรเชื่อ., ชื่อว่าพรั่งพร้อมด้วยอรรถ เพราะมีความอธิบายลึก, ชื่อว่า
พรั่งพร้อมด้วยพยัญชนะ เพราะมีบทดี, ชื่อว่าบริสุทธีสันเชิง เพราะมีความ
บริบูรณ์เต็มที่ เหตุไม่มีสิ่งที่จะต้องเพิ่มเข้า ชื่อว่าบริสุทธฺี เพราะเป็นของหา
โทษมิได้ เหตุไม่มีสิ่งที่จะต้องนำออก, ชื่อว่าพรหมจรรย์ เพราะอันบุคคลผู้
เป็นใหญ่ คือผู้ประเสริฐพึงปฏิบัติ เหตุที่พรหมจรรย์นั้นอันท่านกำหนดด้วย
ไตรสิกขา และเพราะเป็นจริยาของท่านเหล่านั้น, ฉะนั้น ท่านพระอุบาลีเถระ
จึงกล่าววว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อม
ด้วยอรรถ พร้อมด้วยพยัญชนะ บริสุทธฺีบิรบูรณ์สิ้นเชิง.

อีกอย่างหนึ่ง เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงแสดงธรรมมีเหตุ
และเรื่องที่เกิดขึ้น ชื่อว่าทรงแสดง (ธรรมนั้น) มีความงามในเบื้องต้น
และชื่อว่าทรงแสดง (ธรรมนั้น) มีความงามในท่ามกลาง เพาะเนื้อความ
ไม่วิปริต และเพราะประกอบด้วยเหตุและอุทาหรณ์ โดยสมควรแก่เวไนยสัตว์
และชื่อว่าแสดง (ธรรมนั้น) มีความงามในที่สุด เพราะทำให้พวกนักฟัง
ได้ศรัทธาและความมั่นใจ ก็เมื่อทรงแสดงธรรมอยู่อย่างนั้น ชื่อว่าทรง
ประกาศพรหมจรรย์.

ก็พรหมจรรย์ ชื่อว่าพรังพร้อมด้วยอรรถ เพราะทราบชัดในธรรม
ควรบรรลุได้ ก็ด้วยการปฏิบัติ ชื่อว่าพรังพร้อมด้วยพยัญชนะ เพราะเชี่ยวชาญ
ในพระคัมภีร์ ก็ด้วยปริยัติ ชื่อว่าบริบูรณ์สิ้นเชิง เพราะประกอบด้วยธรรม-
จันท์ ๕ มีศีลจันท์เป็นต้น ชื่อว่าบริสุทธิ เพราะไม่มีเครื่องเศร้าหมอง เพราะ
เป็นไปเพื่อประโยชน์จะสละทุกข์ในวิภูฏะ และเพราะไม่มีความมุ่งหมายโลกามิส
เรียกว่าพรหมจรรย์ เพราะเป็นอริยาของท่านผู้ใหญ่ โดยอรรถว่าเป็นผู้ประเสริฐ
คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระพุทธสาวก แม้เพราะฉะนั้น
สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จึงกล่าวได้ว่า ทรงแสดงธรรมมีความ
งามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ทรงประกาศ
พรหมจรรย์ บริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมด้วยอรรถ พร้อมด้วยพยัญชนะ,
ชื่อว่า **สาธุ โข ปน** ความว่า อนึ่ง (การเห็นพระอรหันต์ทั้งหลาย
ผู้เห็นปานนั้น) เป็นความดีแล มีคำอธิบายว่า นำประโยชน์มาให้ นำความสุข
มาให้.

ชื่อว่า **ตถารูปานํ อรหติ** ความว่า (การเห็น) พระอรหันต์ทั้งหลาย
ผู้ซึ่งได้ความชื่อว่า เป็นพระอรหันต์ในโลก เพราะได้บรรลุคุณตามเป็นจริง
เห็นปานพระโคตมผู้เจริญนั้น (เป็นความดี)

ชื่อว่า **ทสฺสนํ โหติ** ความว่า เจริญชพราหมณ์ ทำอหยาศัยไว้
อย่างนี้ว่า แม้เพียงสักว่าการลืมหัดทั้งสอง อันใสแจ้วด้วยประสาทแล้วมองดู
ย่อมเป็นความดี ดังนี้ (จึงเข้าไปเฝ้าในภายหลัง).

[อรรถอธิบายวิเสสนศัพท์นามว่า เยน เตน]

คำว่า **เยน** ในชื่อว่า **อลโข เวรณฺโฆ พุราหฺมโณ เยน ภควา**
เตนุปลสฺสกมิ นี้ เป็นตติยวิภังคิ ลงในอรรถแห่งสัตตมวิภังคิ. เพราะฉะนั้น

ในสองบทว่า **เยน เตน** นี้ พึงทราบใจความอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ใด เวัณฺณชพรหมณ์ ได้เข้าไปเฝ้า ณ ที่นั้น.

อีกอย่างหนึ่ง ในสองบทว่า **เยน เตน** นี้ พึงทราบใจความอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า อันเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายพึงเข้าไปเฝ้า ด้วยเหตุใด เวัณฺณชพรหมณ์ ก็เข้าไปเฝ้าด้วยเหตุนั้น,

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า อันเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายพึงเข้าไปเฝ้า เพราะเหตุไร ?

พึงเข้าไปเฝ้า เพราะมีความประสงค์ ในการบรรลुकุณวิเศษมีประการต่าง ๆ เหมือนต้นไม้ใหญ่ซึ่งผลผลิตเป็นนิตย์ อันหมู่ทิศาชาตทั้งหลาย พึงบินเข้าไปหา เพราะมีความประสงค์ในการจิกกินผลที่ติดอยู่นั้น.

อนึ่ง บทว่า **อุปสงฺกมิ** มีอธิบายว่า **โคโต** แปลว่า ไปแล้ว.

คำว่า **อุปสงฺกมิตฺวา** เป็นคำแสดงปริโยสานกาลกริยาแห่งการเข้าไปเฝ้า.

อีกอย่างหนึ่ง ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า เวัณฺณชพรหมณ์ ไปแล้วอย่างนั้น คือไปยังสถานที่ใกล้ชิดกว่านั้น ได้แก่ที่นับว่าใกล้ชิดต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ดังนี้บาง.

หลายบทว่า **ภควตา สทุธิ สมฺโมติ** ความว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อตรัสถามถึงความสุขทุกข์เป็นต้น * ได้ทรงมีความรื่นเริงเป็นไปกับพรหมณ์นั้นแล้ว ฉันทใด ถึงแม้พรหมณ์นั้น ก็ฉันทนั้น ได้มีความรื่นเริงเป็นไปกับพระผู้มีพระภาคเจ้า คือได้ถึงความเป็นผู้รื่นเริง ได้แก่ความเป็นพวกเดียวกัน คุ้นน้ำเย็นกับน้ำ ร้อยผสมเป็นอันเดียวกันฉันทนั้น.

* สารัตถทีปนีก็ตี อรรถโยชนากีติ เป็น ขมนยาทีนิ ได้แปลตามนั้น.

[อรรถาธิบายศัพท์ว่า สัมโมทนิยะ และ สาราณียะ]

ก็เวรัญชพรหมณ์ ได้รื่นเริง (กับพระผู้มีพระภาคเจ้า) ด้วยถ้อยคำ มีอาทิว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ! พระองค์พ้ออดทนได้หรือ ? พอยังอัตภาพ ให้เป็นไปได้อีกหรือ ? และพระสาวกทั้งหลายของพระโคตมผู้เจริญ ไม่มีอาพาธ หรือ ? ไม่มีทุกข์หรือ ? ยังยืนค้ำคองแคล้วอยู่หรือ ? ยังมีกำลังอยู่หรือ ? ยังอยู่ผาสุกหรือ ? ดังนี้ อันใด ถ้อยคำอันนั้น ชื่อว่า สัมโมทนิยะ (คือถ้อยคำเป็นที่ตั้งแห่งความรื่นเริง) เพราะให้เกิดความรื่นเริงกล่าวคือปีติและปราโมทย์ และเพราะเป็นถ้อยคำสมควรเพื่อความรื่นเริง ชื่อว่า สาราณียะ (คือถ้อยคำเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน) เพราะเป็นถ้อยคำที่สมควร และเพราะเป็นถ้อยคำที่ควรระลึกถึง เพื่อให้ระลึกถึงตลอดกาลแม้นานด้วยดี คือ เพื่อให้เป็นไปหาระหว่างมิได้ เหตุเป็นถ้อยคำอ่อนหวานด้วยอรรถและพยัญชนะ.

อนึ่ง ชื่อว่า สัมโมทนิยะ เพราะฟังอยู่ก็เป็นสุข. ชื่อว่า สาราณียะ เพราะตามระลึกถึงอยู่ก็เป็นสุข. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า สัมโมทนิยะ เพราะเป็นถ้อยคำบริสุทธิด้วยพยัญชนะ ชื่อว่า สาราณียะ เพราะเป็นถ้อยคำบริสุทธิด้วยอรรถ ด้วยประการฉะนี้แล.

[อรรถาธิบายสองศัพท์ว่า เอกมุนุต นีสีทิ]

เวรัญชพรหมณ์ ยังถ้อยคำอันเป็นที่ตั้งแห่งความรื่นเริง คือถ้อยคำ เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ให้ผ่านไป คือให้จบลง ได้แก่ให้สำเร็จลง ด้วยบรรยายมิใช่น้อยอย่างนั้นแล้ว มีความประสงค์จะทูลถามถึงประโยชน์ที่เป็น เหตุให้ตนมา จึงนั่งแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ศัพท์ว่า **เอกมุนต์** นี้ เป็นศัพท์แสดงภavnปุงสกลิงค์. (ศัพท์ว่า **เอกมุนต์** นี้เป็นทศยวิภังคิ ลงในอรรถแห่งสัตตมวิภังคิ) เหมือนในคำทั้งหลายเป็นต้นว่า พระจันทรและพระอาทิตย์ ย่อมเดินเวียนรอบไปในที่อันไม่เสมอ ดังนี้ เพราะเหตุนั้น ในคำว่า **เอกมุนต์** นิสิตี นี้ ฟังเห็นใจความอย่างนี้ว่า เจริญชราหมณันนั้นนั่งแล้ว จะชื่อว่า เป็นผู้นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง โดยประการใด ก็นั่งแล้วโดยประการนั้น.

อนึ่ง คำว่า **เอกมุนต์** นั้น เป็นทศยวิภังคิ ลงในอรรถแห่งสัตตมวิภังคิ. บทว่า **นิสิตี** แปลว่า เข้าไปใกล้แล้ว. จริงอยู่ บุรุษทั้งหลายผู้ฉลาด เข้าไปหาครูฐานิยบุคคล (คือบุคคลผู้ตั้งอยู่ในฐานครู) ชื่อว่าย่อมนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เพราะความเป็นผู้ฉลาดในการนั่ง ก็บรรดาบุรุษฉลาดเหล่านั้น เจริญชราหมณันนี้ เป็นคนใดคนหนึ่ง. เพราะฉะนั้นชราหมณันนั้น จึงนั่งแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[การนั่งเว้นโทษ ๖ อย่าง]

ถามว่า ก็บุคคลนั่งอยู่อย่างไร จึงชื่อว่าเป็นผู้นั่งแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ?

แก้วว่า ต้องนั่งเว้นโทษแห่งการนั่ง ๖ อย่าง จึงชื่อว่าเป็นผู้นั่งแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. โทษแห่งการนั่ง ๖ อย่างเป็นไฉน ? โทษแห่งการนั่ง ๖ อย่างนั้นคือ นั่งใกล้นัก ๑ นั่งไกลนัก ๑ นั่งเหนือลม ๑ นั่งที่สูง ๑ นั่งตรงหน้าเกินไป ๑ นั่งข้างหลังเกินไป ๑.

จริงอยู่ บุคคลนั่งอยู่ในที่ใกล้กันนัก ถ้ามีความประสงค์จะพูด จะต้องพูดด้วยเสียงดัง. นั่งในที่ใกล้กันนัก ย่อมทำความเบียดเสียดกัน. นั่งในที่เหนือลม ย่อมรบกวน (คนอื่น) ด้วยกลิ่นตัว. นั่งในที่สูง ย่อมประกาศ

ความไม่เคารพ. นั่งในที่ตรงหน้าเกินไป ถ้ามีความประสงค์จะดู จะต้องจ้องดู
ตาต่อตากัน. นั่งข้างหลังเกินไป ถ้ามีความประสงค์จะดู จะต้องยื่นคอออกไปดู
เพราะฉะนั้น เจริญพรหมณ์ แม่นี้ จึงนั่งเว้นโทษแห่งการนั่ง ๖ อย่าง
เหล่านั้นแล เหตุตั้งนั้น ท่านพระอุบาลีเถระ จึงกล่าวไว้ว่า พรหมณ์นั้น
นั่งแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[อธิบายศัพท์ต่าง ๆ มี เอตฺ สัพพํ เป็นต้น]

เจริญพรหมณ์ นั่งแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล จึงได้กราบทูล
คำนี้กะพระผู้มีพระภาคเจ้า. ด้วยบทว่า เอตฺ เป็นต้น พระอาจารย์แสดง
ใจความที่ควรจะกล่าวในบัดนี้. ท. อักษร ทำการตอบท บทว่า อโวจ
แปลว่า ได้กราบทูลแล้ว. ประชุมบทว่า สุมมเมตฺ ตักฺคตฺ เป็น สุตฺ เม ตฺ
แปลว่า ข้อนั้น ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้ว. พระอาจารย์แสดงในความที่ควรกล่าว
ในบัดนี้ด้วยคำว่า เอตฺ มยา สุตฺ เป็นต้น.

เจริญพรหมณ์ ย่อมทูลเรียกพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยพระโคตรว่า
โก โคตม แปลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ! บัดนี้ ท่านพระอุบาลีเถระ
เมื่อจะแสดงข้อความที่เจริญพรหมณ์นั้นได้ฟังแล้ว จึงได้กล่าวคำมีอาทิ
อย่างนี้ว่า น สมโณ โคตโม. ในคำว่า สมโณ โคตโม เป็นต้นนั้น
มีการพรรณานาบทที่ไม่ง่ายดังต่อไปนี้ : -

บทว่า พุราหุเมณ ได้แก่ พรหมณ์โดยชาติ.

บทว่า ชินฺุณเณ ได้แก่ เป็นคนแก่คร่ำคร่า คือถูกขราส่งให้ไปถึง
ความเป็นผู้มีอวัยวะหักเป็นท่อน เป็นต้น.

บทว่า วุฑฺฒเณ ได้แก่ ผู้เข้าเขตแห่งความเจริญแห่งอวัยวะน้อยใหญ่.

บทว่า **มหุลลเก** คือผู้มาตามพร้อมแล้ว ด้วยความเป็นคนแก่โดยชาติ. มีคำอธิบายว่า ผู้เกิดมานานแล้ว.

บทว่า **อทุรคเต** ได้แก่ ผู้ผ่านกาลมานานแล้ว. อธิบายว่า ผู้ล่วงเลยมา ๒-๓ ชั่วโมงแล้ว.

บทว่า **วโยอนุปตุเต** ได้แก่ ผู้ย่างเข้าปฐมนิจิมวัยแล้ว. ส่วนที่ ๓ อันมีในที่สุดแห่งร้อยปี ชื่อว่า ปิจิมวัย (คือวัยสุดท้าย).

อีกอย่างหนึ่ง ในบททั้งหลายมีบทว่า **ชินฺเณ** เป็นต้นนี้ พึงทราบโยชนาอย่างนี้ว่า บทว่า **ชินฺเณ** ได้แก่ ผู้เกิดก่อน. มีอธิบายว่า ผู้คล้อยตามตระกูลที่เป็นไปตลอดกาลนาน.

บทว่า **วูทุเณ** ได้แก่ ผู้ประกอบด้วยความเจริญแห่งคุณมีศีลและมรรยาท เป็นต้น.

บทว่า **มหุลลเก** คือผู้มาตามพร้อมแล้ว ด้วยความเป็นผู้มีสมบัติมาก คือผู้มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก.

บทว่า **อทุรคเต** ได้แก่ ผู้ดำเนินไปตลอดทางแล้ว คือผู้ประพฤตินอกก้าวล่วงเขตแดนแห่งคุณมีวัตรจริยา เป็นต้น ของพวกพราหมณ์.

บทว่า **วโยอนุปตุเต** ได้แก่ ผู้ย่างเข้าถึงความเป็นคนแก่โดยชาติ คือวัยที่สุคโต้ง.

บัดนี้ บัณฑิตพึงประกอบบททั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า อภิวัตติ ด้วย น อักษร ที่ท่านกล่าวไว้ในคำว่า **น สมฺโณ โคตโม** นี้ แล้วทราบตามเนื้อความอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมไม่กราบไหว้ ไม่ลูกรับ ทั้งไม่เชื่อเชิญด้วยอาสนะอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จนนั่งบนอาสนะนี้. จริงอยู่ ว่า

ศัพท์ซึ่งมีอยู่ในบทเป็นต้นว่า อภิวัตติ นี้ ย่อมเป็นไปในอรรถชื่อว่า
วิภาวณะ (คือคำประกาศตามปกติของชาวโลก) ดูจ ภา ศัพท์ในประโยคเป็นต้น
ว่า รูปเที่ยง หรือไม่เที่ยง.

เวรัญชพรหมณ์ ครั้นกราบทูลอย่างนั้นแล้ว ลำดับนั้น เห็นพระผู้มี
พระภาคเจ้า ผู้ไม่ทรงทำสามิยกรรมมีการกราบไหว้เป็นต้นแก่ตน จึงกราบทูล
ว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ! คำที่ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้วนี้ เป็นเช่นนั้นจริง
อธิบายว่า คำนั้นใด ที่ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้ว, คำนั้น ย่อมเป็นเช่นนั้นจริง
คือข้อที่ข้าพเจ้าได้ฟังมาและได้เห็นมานั้น ย่อมสมกัน คือเสมอกัน ได้แก่
ถึงความเป็นอย่างเดียวกันโดยความหมาย. เวรัญชพรหมณ์ กล่าวย้าเรื่องที่ตน
ได้ฟังมาพร้อมทั้งที่ตนได้เห็นมา อย่างนี้ว่า ท่านพระโคตมผู้เจริญ ไม่กราบไหว้
ได้ถูกรับพวกพรหมณ์ ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาล ผ่านวัยมาโดยลำดับ
หรือไม่เชื่อเชิญด้วยอาสนะเลย เมื่อจะดำหนิ (พระพุทธรองค์) จึงกราบทูลว่า
ตยท โภ โคตม น สมฺปนฺนเมว ดังนี้, มีอธิบายว่า การที่พระองค์
ไม่ทรงทำสามิยกรรมมีการกราบไหว้เป็นต้นนั้น ไม่สมควรเลย.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงคัดค้าน]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่ทรงเข้าไปอาศัยโทษคือการกล่าว
ยกตนข่มท่าน แต่มีพระประสงค์จะทรงกำจัดความไม่รู้ด้วยพระหฤทัยที่
เยือกเย็นเพราะกรุณา แล้วแสดงความเหมาะสมแก่พรหมณ์นั้น จึงตรัส
ว่าดูก่อนพรหมณ์ ! ในโลก ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณะ พรหมณ์ เทพดาและมนุษย์ เราไม่เล็งเห็นบุคคลผู้ที่เราควร
กราบไหว้ ควรลูกรับ หรือควรเชื่อเชิญด้วยอาสนะ, เพราะว่าตถาคตพึง

กราบไหว้ ฟังลูกรับ หรือฟังเชื่อเชิญบุคคลใดด้วยอาสนะ, แม้ศิระของบุคคลนั้น ก็ฟังตกไป.

ในคำว่า นานหุตี้ เป็นต้นนั้น มีเนื้อความสังเขปดังนี้คือ :-

ดูก่อนพราหมณ์ ! เราแม้ตรวจดูอยู่ด้วยจักษุคือสัพพัญญุตญาณ ซึ่งไม่มีอะไรขัดขวางได้ ก็ไม่เล็งเห็นบุคคลที่เราควรกราบไหว้ ควรลูกรับ หรือควรเชื่อเชิญด้วยอาสนะ ในโลกต่างโดยประเพณีเทวโลกเป็นต้นนี้เลย, อีกอย่างหนึ่งข้อที่เราได้บรรลุความเป็นสัพพัญญูในวันนี้ ไม่เล็งเห็นบุคคลผู้ที่ควรทำกรณอบน้อมเห็นปานนั้น ไม่น่าอัศจรรย์เลย, อีกประการหนึ่งแล แม้ในกาลใดเราเกิดได้ครู่หนึ่งเท่านั้น ก็ผินหน้าไปทางด้านทิศอุคร เดินไปได้ ๗ ก้าวแล้วได้ตรวจดูหมื่นโลกธาตุทั้งสิ้น, แม้ในกาลนั้น เราก็มิได้เล็งเห็นบุคคลที่เราควรกราบไหว้ ควรลูกรับ หรือควรเชื่อเชิญด้วยอาสนะ ในโลกต่างโดยประเพณีเทวโลกเป็นต้นนี้เลย, คราวนั้นแล ถึงทำมหาพรหมผู้เป็นพระจิณาสพ ซึ่งมีอายุได้หนึ่งหมื่นหกพันกับ ก็ได้ประคองอัญชลี เกิดความโสมนัสต้อนรับเราว่า ท่านเป็นมหาบุรุษในโลก, ท่านเป็นผู้เลิศ เจริญที่สุด และประเสริฐที่สุดแห่งโลก พร้อมทั้งเทวโลก, บุคคลผู้เยี่ยมกว่าตน ย่อมไม่มี, อนึ่ง แม้ในการนั้น เราเมื่อไม่เล็งเห็นบุคคลผู้เยี่ยมกว่าตน จึงได้เปล่งอาสภิวาจาว่า เราเป็นยอดแห่งโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดแห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดแห่งโลก* ดังนี้, บุคคลผู้ที่ควรแก่สามิจิกรรมมีการกราบไหว้ เป็นต้นของเราแม้ผู้เกิดได้ครู่เดียว ยังไม่มี ด้วยประการฉะนี้, บัดนี้เรานั้นได้บรรลุความเป็นสัพพัญญูแล้ว จะฟังกราบไหว้ ฟังลูกรับ หรือฟังเชื่อเชิญใครด้วยอาสนะเล่า ? ดูก่อนพราหมณ์ ! เพราะเหตุนั้น ท่านอย่าได้ปรารถนาการทำกรณอบน้อมเห็นปานนั้น จากตถาคตเลย, ดูก่อนพราหมณ์ ! เพราะว่า

* ที. มหา. ๑๐/๑๗.

ตถาคตพึงกราบไหว้ พึงลูกรับ หรือพึงเชื่อเชิญบุคคลใดด้วยอาสนะ, แม้ศิระษะ
ของบุคคลนั้น พึงขาดจากคอตกลงไปบนพื้นดิน โดยเร็วพลันทีเดียว คุณ
ผลตาลที่มีเครื่องผูกห้อยเพราะแก่ห้อย หล่นจากขั้วในสุดแห่งราตรี ฉะนั้น.

[วรัญชพรหมณ์กล่าวต่อพระพุทธเจ้าว่าเป็นคนไม่มีรส]

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสอย่างนี้แล้ว พรหมณ์ก็กำหนดไม่ได้
ถึงข้อความที่พระตถาคตเจ้าเป็นเชษฐบุรุษในโลก เพราะทรมปัญญา ไม่ยอม
อดกลั้นพระดำรัสนั้นถ่ายเดียว จึงกล่าวว่า พระโคตมผู้เจริญ ! เป็นคนไม่มีรส.
ได้ยินว่า พรหมณ์นั้นมีความประสงค์ดังนี้ว่า สามิจิกรรมคือการกราบไหว้
การลูกรับ และประนมมือไหว้อันใด ที่ประชาชนเรียกอยู่ในโลกว่า สามัคคีรส
สามิจิกรรมมีการกราบไหว้เป็นต้นนั้น ของพระโคตมผู้เจริญ ย่อมไม่มี,
เพราะฉะนั้น พระโคตมผู้เจริญ จึงเป็นคนไม่มีรส คือมีพระชาติไม่มีรส
มีสภาพไม่มีรส.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อให้พรหมณ์นั้นเกิดใจอ่อน
จึงทรงหลีกหนีความเป็นข้าศึกโดยตรงเสีย ทรงรับสมเนื่อความแห่งคำนั้นโดย
ประการอื่นในพระองค์ จึงตรัสว่า พรหมณ์ ! บรรยายนี้มีอยู่แล ดังนี้เป็นต้น.

[ปริยาศัพทลงในอรรถ ๓ อย่าง]

ในคำว่า ปริยาโย เป็นต้นนั้น พึงทราบวินัจฉัยดังนี้ การณะชื่อว่า
ปริยาโย, จริงอยู่ ปริยาศัพทนี้ ย่อมเป็นไปในเทศนา วาระและการณะ.

ความจริง ปริยาศัพทนั้น ย่อมเป็นไปในเทศนา ในคำทั้งหลายมี
อาทิว่า ท่านจงทรงจำพระสูตรนั้นไว้ว่า มรฺุปีณจิกเทศนา* ดังนี้้นเทียว.

* ม. ม. ๑๒/๒๓๐.

เป็นไปในวาระ ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า คุณอนอนนท ! วันนี้เป็น
วาระของใครหนอแล เพื่อโอวาทนางภิกษุณีทั้งหลาย.

เป็นไปในการณะ ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ !
ตั้งข้าพระองค์ขอโอกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า โปรดตรัสบอกปริยาย (เหตุ)
อื่น โดยอาการที่ภิกษุสงฆ์ จะพึงดำรงอยู่ในความเป็นพระอรหันต์.

ในที่นี้ ปริยายศัพท์นั้นนั้น ย่อมเป็นไปในการณะ (เหตุ). เพราะฉะนั้น
ในบทว่า ปริยาย นี้ พึงทราบใจความอย่างนี้ว่า คุณอนพราหมณ์ ! บุคคล
กล่าวหาเราอยู่ว่า พระโคตมผู้เจริญ เป็นคนไม่มีรส ดังนี้ พึงพูดถูก คือ
พึงถึงความนับว่า เป็นผู้พูดไม่ผิด เพราะเหตุใด เหตุนั้น มีอยู่จริงแล.

ถามว่า ก็ปริยาย (เหตุ) นั้น เป็นไฉน ?

แก้ว่า คุณอนพราหมณ์ ! รสในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
เหล่านั้นใด, รสในรูปเป็นต้นเหล่านั้น ตรัสอธิบายไว้อย่างไร ?

แก้ว่า ตรัสอธิบายไว้อย่างนี้ คือ รสในรูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ กล่าวคือความยินดีในกามสุข เหล่านั้นใด ย่อมเกิดขึ้นแก่บุรุษ
ทั้งหลาย แม้ผู้ที่ชาวโลกสมมติว่า เป็นผู้ประเสริฐ ด้วยอำนาจชาติ หรือด้วย
อำนาจความอับดี ผู้ยังยินดี เพลิดเพลิน กำหนดในอารมณ์ทั้งหลายมีรูปารมณ์
เป็นต้น, รสเหล่าใด ย่อมมอดครั้งโลกนี้ไว้เหมือนผูกที่คอ และบัณฑิตเรียกว่า
สามัคคีรส เพราะเมื่อมีความพร้อมเพรียงกันแห่งวัตถุและอารมณ์เป็นต้น ก็เกิด
ขึ้นได้ รสเหล่านั้นแม้ทั้งหมด พระตถาคตละได้แล้ว.

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจะตรัสว่า อันเราละได้แล้ว ก็ทรงแสดงธรรม ไม่ยกพระองค์ขึ้นชมด้วยมมังการ. อีกนัยหนึ่ง นั้นเป็นความวิลาสแห่งเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงละรสในรูปเป็นต้นได้เด็ดขาด]

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปหีนา ความว่า รสในรูปเป็นต้นปราศไปจากจิตตสันดาน (ของพระตถาคต) หรืออันพระตถาคตทรงละได้แล้ว. แต่ในอรรถนี้ พึงเห็นฉกฐีวิภังคิ ลงในอรรถตติยาวิภังคิ. รสในรูปเป็นต้นชื่อว่ามิรากล้างอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตัดขาดแล้ว เพราะอรรถว่า รากล้างแห่งความเชื่อใยในรูปเป็นต้นเหล่านั้น อันสำเร็จมาจากคัมภีระและอวิชา อันพระองค์ทรงตัดขาดแล้ว ด้วยศัสตราคืออริยมรรค. ชื่อว่าอันพระองค์ทรงทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน เพราะอรรถว่า วัตถุแห่งรูปเป็นต้นเหล่านั้น อันพระองค์ทรงทำให้เป็นเหมือนตอลดนั้น. เหมือนอย่างว่า เมื่อบุคคลถอนต้นตาลขึ้นพร้อมทั้งรากแล้ว กระทำประเทศนั้นให้เป็นที่ว่างต่อแห่งต้นตาลนั้น ความเกิดขึ้นแห่งต้นตาลนั้น ย่อมปรากฏไม่ได้อีกฉันใด, เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงถอนรสในรูปเป็นต้นขึ้นพร้อมทั้งราก ด้วยศัสตราคืออริยมรรคแล้ว ทรงทำจิตตสันดานให้เป็นเพียงที่ตั้งแห่งรสในรูปเป็นต้นนั้น โดยความเป็นสถานที่เคยเกิดมาในกาลก่อน รสในรูปเป็นต้นเหล่านั้นแม้ทั้งหมด ท่านเรียกว่า ตาลาวิถุกตา (ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน) ฉะนั้น.

อีกอย่างหนึ่ง รูปาทิรสเป็นต้นเหล่านั้น มีอันไม่ออกขึ้นเป็นธรรมคาอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำให้เหมือนตาลยอดด้วนนั้น เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่า ตาลาวิถุกตา (อันพระองค์ทรงทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วนแล้ว). อนึ่ง เพราะรูปาทิรสเป็นต้น พระองค์ทรงทำให้เป็นเหมือนตาล

ยอดค้วน โดยนัยที่กล่าวแล้วอย่างนั้น ชื่อว่า เป็นอันพระองค์ทรงทำไม่ให้มี
ในภายหลัง คือทรงทำโดยอาการที่รูปาทิรสเป็นต้นเหล่านั้น จะมีในภายหลัง
ไม่ได้, ฉะนั้น พระองค์จึงตรัสว่า อนภาวํ กตา (กระทำไม่ให้เป็นภายหลัง).

[อรรถาธิบายศัพท์ อนภาวํ กตา-อนภาวํ กตา]

ในบทว่า อนภาวํ กตา นี้ ตัดบทดังนี้ คือ อนุ อภาวํ กตา
เชื่อมบทเป็น อนภาวํ กตา แปลว่า ทำไม่ให้มีในภายหลัง. ปาฐะว่า
อนภาวํ กตา ดังนี้ก็มี. ความแห่งปาฐะนั้นว่า ถึงแล้วซึ่งความไม่มีใน
ภายหลัง. ในบทว่า อนภาวํ กตา นั้น ตัดบทดังนี้ คือ อนุ อภาวํ กตา
เชื่อมบทเป็น อนภาวํ กตา แปลว่า ถึงแล้วซึ่งความไม่มีในภายหลัง
เหมือนการตัดบทในประโยชน์ว่า อนุจจฺจริยา เชื่อมบทเป็น อนจจฺจริยา
แปลว่า พระคาถาเหล่านี้มีความอัศจรรย์ในภายหลัง แจ่มแจ้งแล้วแต่พระผู้มี
พระภาคเจ้า*.

สองบทว่า อายตี อนุปฺปาทชฺมุมา แปลว่า มีอันไม่เกิดขึ้นใน
อนาคตเป็นสภาพ. จริงอยู่ รูปรสเป็นต้นเหล่าใด ที่ถึงความไม่มีแล้ว รูปรส
เป็นต้นเหล่านั้น จักเกิดขึ้นได้อย่างไรเล่า ? เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัส
ว่า ถึงแล้วซึ่งความไม่มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป.

หลายบทว่า อัย โข พุราหุณฺณ ปรียาโย ความว่า คุณก่อนพราหมณ์ !
บุคคลกล่าวหาเราอยู่ว่า พระสมณโคดม เป็นคนไม่มีริส ดังนี้ ชื่อว่าฟังพูดถูก
ด้วยเหตุใด, เหตุนี้ มีอยู่จริง ๆ .

หลายบทว่า โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺชายน วเทสิ ความว่า ก็แล
เหตุที่กล่าวมุ่งหมายเอาจะเราไม่มี.

* ที่. มหา. ๑๐ / ๔๑. วิ. มหา. ๔ / ๘

ถามว่า เพราะเหตุใด พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสอย่างนั้น ? เมื่อ พระองค์ตรัสอย่างนั้น ย่อมเป็นอันทรงรับรองความที่สามัคคีรส ซึ่งพราหมณ์ กล่าวนั้นมีอยู่ในพระองค์มิใช่หรือ ?

ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยต่อไป :- สามัคคีรสที่พราหมณ์กล่าวหาไม่มี. แท้จริง ผู้ใด เป็นผู้ควรเพื่อทำสามัคคีสนั้น แต่ไม่ทำ, ผู้นั้น พึงเป็นผู้ ถูกกล่าวหาว่า เป็นคนมีรูปไม่มีรส เพราะไม่มีการทำสามัคคีสนั้น. ส่วน พระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่ควรเพื่อทรงทำสามัคคีสนั้น เพราะเหตุนั้น พระผู้มี พระภาคเจ้า เมื่อจะทรงประกาศข้อความที่พระองค์เป็นผู้ไม่ควร ในการทำ สามัคคีสนั้น จึงได้ตรัสว่า โน จ โข ยิ ตฺวํ สนธาย วเทสิ อธิบายว่า ท่านมุ่งหมายถึงเหตุอันใด จึงกล่าวกะเราว่า เป็นคนไม่มีรส เหตุอันนั้น ท่านไม่ควรพูดในเราเลย.

[เวรัญชพราหมณ์กล่าวหาพระพุทธเจ้าเป็นผู้ไร้โลกะ]

พราหมณ์ ไม่สามารถจะยกความที่พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นคนไม่มีรส (ขึ้นซ้อนขอ) ตามที่ตนประสงค์อย่างนั้น จึงกล่าวคำอื่นต่อไปอีกว่า พระ- โคตม ผู้เจริญ เป็นผู้ไร้โลกะ.

อนึ่ง บัณฑิตครั้งทราบลำดับโยชนา โดยนัยดังกล่าวแล้วนั้นแหละ ในปริยายทั้งปวงในพระบาลีนี้ ก็ควรทราบใจความตามที่พราหมณ์มุ่งกล่าวไว้ โดยนัยดังจะกล่าวต่อไปนี้ :-

พราหมณ์ สำคัญสามิฉิกรรมมีการกราบไหว้เหล่าชนผู้เจริญวัยเป็นต้น นั้นนั่นแล้ว เป็นสามัคคีบริโลกในโลก จึงได้กล่าวกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เป็นผู้ไร้โลกะ เพราะความไม่มีสามิฉิกรรม มีการกราบไหว้เป็นต้นนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาเห็นความไม่มีการบริโภครด้วยอำนาจ
ฉันทราคะ (ดูจ) ของสัตว์ทั้งหลาย ในรูปารมณเป็นต้น ในพระองค์ จึง
ทรงรับรองบรรยายอื่นอีก.

พราหมณ์ พิจารณาเห็นการไม่กระทำความผิดมรรยาทสำหรับสกุล
มีการกราบไหว้เหล่าชนผู้เจริญเป็นต้น ที่ประชาชนชาวโลกทำกันอยู่ในโลก
จึงกล่าวกะพระผู้มีพระภาคเจ้าอีกว่า พระโคตมผู้เจริญ เป็นผู้กล่าวการไม่
กระทำ. แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาเห็นการกล่าว การไม่กระทำนั้น
(มีอยู่) ในพระองค์ เพราะพระองค์ตรัสการไม่กระทำกายทุจริตเป็นต้น จึง
ทรงรับรองบรรยายอื่นอีก.

ก็เจตนาในการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป ในการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ
เขาไม่ได้ให้และในมิจฉาจาร พึงทราบว่าเป็น กายทุจริต ในบรรดาบทเหล่านั้น.
เจตนาในการพูดเท็จ การพูดต่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อเอื้อ พึง
ทราบว่า วจิตทุจริต. ความโลภอยากได้ ความปองร้าย ความเห็นผิด พึง
ทราบว่า มโนทุจริต. อกุศลธรรมทั้งหลายที่เหลือ เว้นกรรมเหล่านั้นเสีย
พึงทราบว่า อกุศลธรรมอันลามกมีส่วนมิใช่น้อย.

[เวรัญชพราหมณ์กล่าวหาพระพุทธองค์ว่าเป็นผู้กล่าวการขาดสุญ]

พราหมณ์ไม่เห็นกรรมมีการกราบไหว้เป็นต้นนั้นแล ในพระผู้มี-
พระภาคเจ้า เข้าใจว่า อาศัยพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ แบบแผนประเพณีของ
โลกนี้ ก็จักขาดสุญ จึงกล่าวกะพระผู้มีพระภาคเจ้าอีกว่า พระโคตมผู้เจริญ
เป็นผู้กล่าวการขาดสุญ. แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาเห็นการกล่าวการ
ขาดสุญนั้น (มีอยู่) ในพระองค์ เพราะพระองค์ตรัสการขาดสุญแห่งราคะอัน

เป็นไปในกามคุณ ๕ ในจิตตูปบาทอันสหรถด้วยโลภะ ๘ ดวง และโทสะ อันบังเกิดขึ้นในอกุศลจิต ๒ ดวง ด้วยอนาคามิมรรค อนึ่ง ตรีสการขาดสูญ แห่งโมหะอันเกิดแต่อกุศลทั้งหมดไม่มีเหลือ นอกจากโลภะ โทสะ โมหะ ทั้ง ๓ นั้น ด้วยมรรค ๔ ตามสมควร จึงทรงรับรองบรรยายอื่นอีก.

[เวรัญชพรหมณ์กล่าวหาพระพุทธองค์ว่าเป็นผู้รังเกียจ]

พรหมณ์เข้าใจว่า พระสมณโคดม ชะรอยจะทรงรับเกียจกรรมคือ มรรยาทสำหรับสกุลมีการกราบไหว้เหล่าชนผู้เจริญวัยเป็นต้นนี้ เพราะเหตุนี้ พระองค์จึงไม่ทรงกระทำกรรมนั้น จึงกล่าวกะพระผู้มีพระภาคเจ้าอีกว่า พระโคดม ผู้เจริญ เป็นผู้รังเกียจ. แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาเห็นความ รังเกียจนั้น (มีอยู่) ในพระองค์ เพราะพระองค์ทรงรังเกียจแต่กายทุจริต เป็นต้น. พระองค์ตรัสอธิบายไว้อย่างไร. ตรัสอธิบายไว้ว่า ทรงรังเกียจ ทรงละอาย กายทุจริต ๓ วจิตทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓ และความเข้าถึงความ ถึงพร้อม ความเป็นผู้มี ความพร้อมด้วยธรรมทั้งหลายที่เหลือ เว้นทุจริต เหล่านั้นที่ชื่อว่าชั่วช้า เพราะอรรถว่าเลวทราม ที่ชื่อว่าอกุศล เพราะอรรถว่า เป็นความไม่ฉลาด แม้ทั้งหมด เหมือนบุรุษผู้มีชาติคนประดับ รังเกียจดู ฉะนั้น จึงทรงรับรองบรรยายอื่นอีก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กายทุจริตเตน เป็นต้น พึงเห็นตติยา-
วิภตติ. ลงในอรรถแห่งตติยาวิภตติ.

[เวรัญชพรหมณ์กล่าวหาพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้กำจัด]

พรหมณ์ เมื่อไม่เล็งเห็นกรรมมีการกราบไหว้เป็นต้นแล ในพระผู้มี-
พระภาคเจ้า เข้าใจว่า พระโคดมนี้ ย่อมทรงกำจัด คือทรงทำกรรมที่ควร

ทำแก่ผู้ประเสริฐในโลกนี้ ให้พินาศ, อีกอย่างหนึ่ง เพราะไม่ทรงทำสามีจิกรรม นั้น ฉะนั้น พระโคตมนี้ จึงควรถูกกำจัด คือ ควรถูกข่มขี่ จึงกล่าวกะ พระผู้มีพระภาคเจ้าอีกว่า พระโคตมผู้เจริญ เป็นผู้กำจัด.

ในบทว่า เวณยโก นั้น มีใจความเฉพาะบท ดังต่อไปนี้ :-

อุบายที่ชื่อว่า วินัย เพราะอรรถว่า ย่อมกำจัด, อธิบายว่า ย่อมทำให้พินาศ, วินัยนั้นแลชื่อ เวณยกะ. อีกอย่างหนึ่ง บุคคลย่อมควรซึ่งการกำจัด เหตุนั้น จึงชื่อว่า เวณยกะ (ผู้ควรกำจัด). มีอธิบายว่า ย่อมควรซึ่งอันข่มขี่. แต่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมเป็นผู้ชื่อว่าทรงกำจัด เพราะพระองค์ทรงแสดงธรรม เพื่อกำจัด คือเพื่อความสงบกิเลสทั้งหลายมีราคะเป็นต้น. ในบทว่า เวณยโก นี้ มีใจความเฉพาะบทเท่านั้นแล. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า เวณยกะ เพราะอรรถว่า ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อกำจัด (กิเลสทั้งหลายมีราคะเป็นต้น). จริงอยู่ วิธีพลุฑ์แห่งศัพทัตถิต เป็นของวิจิตร. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นี้นั้น ทรงพิจารณาเห็นความเป็นผู้กำจัดนั้น (มีอยู่) ในพระองค์ จึงทรง รับรองบรรยายอื่นอีก.

[เวรัญชพราหมณ์กล่าวหาพระพุทธองค์ว่าเป็นผู้มักเผาผลาญ]

พราหมณ์เข้าใจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้านี้ ย่อมเผาผลาญเหล่าชนผู้ เจริญวัย เพราะชนทั้งหลายเมื่อกระทำสามีจิกรรมมีการกราบไหว้เป็นต้น ย่อม ทำเหล่าชนผู้เจริญวัยให้อินดี ให้ร่าเริง แต่เมื่อไม่กระทำ ย่อมทำให้เดือดร้อน ให้ขัดเคือง ให้เกิดโทมนัสแก่พวกเขา และพระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมไม่กระทำ สามีจิกรรมเหล่านั้น. อีกอย่างหนึ่ง เข้าใจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้านี้เป็นคน กำพไร เพราะเป็นผู้เว้นจากมรรยาทของคณดี จึงกล่าวกะพระผู้มีพระภาคเจ้า อีกว่า พระสมณโคตม ผู้เจริญ เป็นผู้มักเผาผลาญ.

ในอรรถวิภังค์แรกนั้น มีใจความเฉพาะบทดังต่อไปนี้ :- ธรรมที่ชื่อว่า ตบะ เพราะอรรถว่า เผลผลาญ. มีคำอธิบายว่า ย่อมรบกวน คือย่อมเบียดเบียน. คำว่า ตบะ นี้ เป็นชื่อแห่งการทำสามีจิกรรม. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ตปัสสี เพราะอรรถว่า ทรงมีตบะ. ในอรรถวิภังค์ที่สอง บัณฑิต ไม่ต้องพิจารณาถึงพยัญชนะ เรียกคนกำพร้าในโลกว่า ตปัสสี. แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาเห็นความมักเผลผลาญนั้น (มีอยู่) ในพระองค์ เพราะพระองค์ถึงการนับว่าเป็นผู้เผลผลาญ เพราะทรงละเหล่าอกุศลธรรมที่เรียนว่า เป็นที่ตั้งแห่งความเดือนร้อน เพราะเผลผลาญชาวโลก จึงทรงรับรองบรรยายอื่นอีก.

ในบทว่า ตปัสสี นั้น มีใจความเฉพาะบท ดังต่อไปนี้ :- อกุศลธรรมทั้งหลาย ชื่อว่า ตบะ เพราะอรรถว่า เผลผลาญ. คำว่า ตบะ นั้น เป็นชื่อแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย. แม้ข้อนี้ ก็สมจริงดังพระดำรัสที่พระองค์ตรัสไว้ในคาถาว่า บุคคลผู้ทำบาป เตือดร้อนอยู่ในโลกนี้ ละไปแล้ว ย่อมเตือดร้อน* ดังนี้ เป็นต้น. พระผู้มีพระภาคเจ้า ชื่อว่า ตปัสสี เพราะอรรถว่า ทรงเหวี่ยง ทรงสลัด ทรงละ คือทรงกำจัดตบะธรรมเหล่านั้นเสีย.

[เวรัญชพรหมณ์กล่าวหาพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้ปราศจากกรรม]

พรหมณ์เข้าใจว่า กรรมมีการกราบไหว้ เป็นต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความเข้าถึงพร้อมแห่งกรรมในเทวโลก เพื่อได้เฉพาะ ซึ่งปฏิสนธิในเทวโลก และเห็นกรรมนั้น ไม่มีในพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงกล่าวกะพระผู้มีพระภาคเจ้าอีกว่า โคดมผู้เจริญ เป็นผู้ปราศจากกรรม. อีกอย่างหนึ่ง พรหมณ์ แม้เมื่อ

* บุ. ธ. ๒๕/๑๖

แสดงโทษ เพราะการถือปฏิสนธิในท้องแห่งมารดาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยอำนาจความโกรธ จึงกล่าวอย่างนั้น.

ในบทว่า **อปคฺทฺโถ** นั้น มีใจความเฉพาะบท ดังต่อไปนี้ :-
พระสมณโคดม ชื่อว่า อปคฺทฺพะ เพราะอรรถว่า ปราศจากครรภ์ อธิบายว่า พระสมณโคดม ไม่สมควรถึงความบังเกิดซึ่งเทวโลก. อีกอย่างหนึ่ง ครรภ์ ของพระสมณโคดม นั้นแล้ว เหตุนั้น ท่านจึงชื่อ อปคฺทฺพะ. อธิบายว่า พระสมณโคดม ชื่อว่าเป็นผู้มีส่วนได้ครรภ์ที่เลวทรามต่อไป เพราะเป็นผู้ เห็นห่าง จากครรภ์ในเทวโลก, เพราะเหตุนี้ ความอยู่ในครรภ์ ในท้อง แห่งมารดาของพระสมณโคดม นั้น จึงเป็นการเลวบ้าง. ก็เพราะความนอนใน ครรภ์ต่อไปของพระผู้มีพระภาคเจ้าปราศจากไปแล้ว ฉะนั้น พระองค์เมื่อทรง พิจารณาเห็นความปราศจากครรภ์นั้น (มีอยู่) ในพระองค์ จึงทรงรับรอง บรรยายอื่นอีก.

ก็บรรดาบทเหล่านั้น ใจความแห่งบทเหล่านี้ว่า **ยสุส โข พุราหฺมณ อาตี คพฺภเสยฺยา ปุณฺพภาวนิพฺพตฺติ ปหิณา** ฟังทราบอย่างนี้ :-

ดูก่อนพราหมณ์ ! ความนอนในครรภ์ในอนาคต และความเกิดในภพใหม่ ของบุคคลใด ชื่อว่า ละได้แล้ว เพราะมีเหตุอันมรรคยอมอดเยี่ยมกำจัดเสียแล้ว.

ก็ในอธิการนี้ ชลาพุชะกำเนิด พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงถือเอาด้วย คัพภเสยฺยศัพท์. กำเนิดนอกนี้อีก ๓ ทรงถือเอาด้วย ปุณฺพภาวนิพฺพตฺติศัพท์.

อีกอย่างหนึ่ง ฟังเห็นเนื้อความในสองบทว่า **คพฺภเสยฺยา ปุณฺพภาวา- ภาวนิพฺพตฺติ** นี้ อย่างนี้ว่า ความนอนแห่งสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ ชื่อว่า คพฺภเสยฺยา ความบังเกิด คือภพใหม่ ชื่อว่า **ปุณฺพภาวนิพฺพตฺติ** เหมือนอย่างว่า

แม้เมื่อกล่าวว่ วิญญานฐิติ ที่ตั้งอื่นจากวิญญานไป ย่อมไม่มี ฉนใด
แม้ในที่นี้ ก็ฉนนัน ไม่พึงเข้าใจความนอนอื่นจากสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ต่อไป.
ก็ขึ้นชื่อว่า ความบังเกิดที่เป็นภพใหม่ก็มี ที่ไม่ใช่ภพใหม่ก็มี แต่ในที่นี้ประสงค์
เอาที่เป็นภพใหม่ เพราะฉนนัน ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่ ความบังเกิด คือภพใหม่
ชื่อ ปุณฺณภวาทินิพพตติ.

* พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ผู้เป็นพระธรรมิสร พระธรรมราชา
พระธรรมสวามี พระตถาคต ทรงทอดพระเนตรดูพราหมณ์ แม้ผู้ค้ำอยู่ด้วย
อักษโกสวัตตุ ๘ มีความที่พระองค์มีปกติไม่โยคิในรูปเป็นดิน จำเดิมแต่กาลที่มา
ถึงโดยประการฉนนี้ ด้วยพระจักขุอันเยือกเย็นด้วยพระกรุณาอย่างเดีว ทรงกำ
จัดความมืด ในหทัยของพราหมณ์ ดูพระจันทรเพ็ญและดูพระอาทิตย์ ใน
สรทกาล ลอยอยู่ในอากาศอันปราศจากเมฆ ฉนนัน เพราะพระองค์ทรงแทงตลอด
ธรรมชาตุ อันใดแล้วถึงความงามแห่งเทศนา ธรรมชาตุฉนนันพระองค์แทงตลอด
ดีแล้ว ทรงแสดงอักษโกสวัตตุเหล่านั้นนันเอง โดยประการอย่างอื่นจากปริยาย
ฉน ๑ แล้ว เมื่อจะประกาศความแผ่ไปแห่งพระกรุณาของพระองค์ ลักษณะ
แห่งตาทิคุณอันพระองค์ทรงได้แล้ว โดยความที่พระองค์มิได้ทรงหวนไหว
เพราะโลกธรรม ๘ ความที่พระองค์มีจิตเสมอด้วยแผ่นดิน และความที่พระองค์
มิอันไม่กำเริบเป็นธรรมซ้ำอีก ทรงพระดำริว่ พราหมณ์นี้ ย่อมทราบความ
ที่ตนเป็นใหญ่ ด้วยเหตุมีความเป็นผู้มีผมหงอกบนศีรษะ มีพินหัก มีหน้งเหยียว
เป็นต้นอย่างเดีว แต่หารู้ไม่แล ซึ่งตนอันชาติคิดตาม ชราริงรัต พยาธิ
ครอบงำ มรณะกำจัด เป็นดูหลักตอในวัฏฏะอันจะพึงตายในวันฉนนี้แล้ว ถึง
ความเป็นทารกนอนหงายในพรงนี้ฉน ก็พราหมณ์นี้มาสู่สำนักของเราด้วยความ

* องค์การศึกษาแผนกบาลีแปลออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๕๖.

อุตสาหะใหญ่แล ขอให้การมาของพราหมณ์นั้น จงเป็นไปกับด้วยประโยชน์
เกิด ดังนี้แล้ว เมื่อจะแสดงเวลาที่พระองค์เป็นผู้เกิดก่อน ซึ่งหาผู้เทียมถึง
พระองค์มิได้ ในโลกนี้ จึงยังพระธรรมเทศนาให้เจริญแก่พราหมณ์โดยนัยว่า
เสยฺยถาปี พุราหฺมณ เป็นต้น.* บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เสยฺยถา
เป็นนิบาต ลงในอรรถคืออุปมา. ปีศัพทํ เป็นนิบาต ลงในอรรถ คือสัมภาวะ
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงว่า ยถา นาม พุราหฺมณ ด้วยนิบาตทั้งสอง,
ก็ในคำว่า ฟองไข่แห่งแม่ไก่ ๘ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง นี้ ฟองไข่แห่งแม่ไก่
ถึงจะมีจำนวนหย่อนหรือเกินไปจากประการดังที่กล่าวแล้ว แม้ก็จริง ถึงกระนั้น
ก็ควรทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสคำอย่างนี้ เพราะเป็นความสละสลวย
แห่งถ้อยคำ. จริงอยู่ ถ้อยคำเช่นนั้น จัดว่าเป็นคำสละสลวย ในทางโลก.

บทว่า ตานิสฺสุ ตัดบทเป็น ตานิ อสฺสุ อธิบายว่า ภเวยฺย
แปลว่า ไข่เหล่านั้นพึงมี.

หลายบทว่า กุกฺกุฏียา สุมฺมา อธิสยิตานิ ความว่า ฟองไข่
ทั้งหลายอันแม่ไก่ตัวให้กำเนิดนั้น กางปีกออกนอนกกอยู่ข้างบนแห่งฟองไข่
เหล่านั้น ชื่อว่านอนกกอยู่โดยถูกต้อง.

สองบทว่า สุมฺมา ปริเสทิตานิ ความว่า เมื่อแม่ไก่ให้ฟองไข่
ได้รับอนุหุมิตตามกาลเวลาอันสมควร ชื่อว่าให้อบอุ่นโดยทั่วถึงด้วยดี. มีคำ
อธิบายว่า ทำให้มีไออุ่น.

สองบทว่า สุมฺมา ปริเสวิตานิ ความว่า ฟองไข่ทั้งหลายอันแม่ไก่
ฟักถูกต้องโดยทั่วถึง ตามกาลเวลาอันสมควร. อธิบายว่า ให้ได้รับกลิ่นตัว
แม่ไก่.

[ไถ่ตัวออกก่อนเรียนว่าไถ่ตัวพี]

บัดนี้ เพราะฟองไข่เหล่านั้น อันแม่ไถ่นั้นบริบาลอยู่ ด้วยวิธีทั้ง ๓
อย่างนี้ จึงเป็นไขไม่เนา แม้ยามเมื่อฟองไข่เหล่านั้นที่มีอยู่ ก็จะถึงความ
สิ้นไป กระเปาะฟองไข่จะบาง ปลายเล็บเท้าและจะงอยปากจะแข็ง. ลูกไถ่
ทั้งหลาย (ที่อยู่ข้างในกระเปาะฟอง) ย่อมถึงความแก่ตัว แสงสว่างข้างนอก
ย่อมปรากฏถึงข้างใน เพราะกระเปาะไข่บาง เวลาแสงสว่างปรากฏอยู่นั้น ลูกไถ่
เหล่านั้นไฝฝืนอยู่ว่า นานแท้หนอ พวกเรานอนงอปีกและเท้าอยู่ในที่คับแคบ
และแสงสว่างข้างนอก ก็กำลังปรากฏ บัดนี้ ความอยู่อย่างสบาย จักมีแก่
พวกเราในแสงสว่างนี้ ดังนี้ มีความประสงค์จะออกมา จึงเอาเท้ากะเทาะ
กระเปาะฟองไข่นอกออกมา. ต่อจากนั้นกระเปาะฟองไข่นั้น ก็แตกออกเป็น
สองเสี่ยง. ลูกไถ่ทั้งหลาย ก็ออกมาสลัดปีกพลางร้องพลาง ตามสมควรแก่
ขณะนั้น. ก็บรรดาลูกไถ่เหล่านั้น ที่ออกมาอยู่อย่างนั้น ตัวใดออกมาก่อน
กว่าเขา ตัวนั้นเขาเรียกกันว่า ตัวพี เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ามี
พระประสงค์จะขังความที่พระองค์เป็นผู้ใหญ่กว่าเขาให้สำเร็จด้วยอุปมานั้น จึง
ตรัสถามพราหมณ์ว่า บรรดาลูกไถ่เหล่านั้น ลูกไถ่ตัวใด พึงเอาปลายเล็บเท้า
หรือจะงอยปากกะเทาะกระเปาะฟองไข่ออกมาได้ โดยความสวัสดีก่อนกว่าเขา
ลูกไถ่ตัวนั้นควรเรียกว่าอะไร ?

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กุกกุฏจฺฉาปนํ** คือบรรดาลูกไถ่
ทั้งหลาย.

หลายบทว่า **กินฺนุติ สุวาสุต วจฺนินฺนํ** ความว่า ลูกไถ่ตัวนั้นควร
เรียกว่าอย่างไร ? คือ ควรเรียกว่า พี หรือ น้อย เต่า ? คำที่เหลือมีใจความ
ง่ายทั้งนั้น.

ลำดับนั้น พรหมณ์ กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ! ควรเรียกว่า ฟี่ มีอธิบายว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ! ลูกไก่ตัวนั้น ควรเรียกว่า ฟี่.

หากจะมีคำถามว่า เพราะเหตุไร จึงเรียกว่า ฟี่ ?

แก้วว่า เพราะลูกไก่ตัวนั้น มันแก่กว่าเขา อธิบายว่า เพราะลูกไก่ตัวนั้น เติบโตกว่าบรรดาลูกไก่ที่ออกมาภายหลังเหล่านั้น.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงเทียบเคียงข้ออุปมาแก่พรหมณ์นั้น จึงตรัสว่า ฉะนั้นนั่นแล พรหมณ์ แม้เราก็เหมือนลูกไก่ตัวนั้น ในบรรดาหมู่มสัตว์ผู้ตกอยู่ในอวิชชา...

ความไม่รู้ ท่านเรียกว่า อวิชชา ในบทว่า อวิชชาคตย นี้ บรรดาหมู่มสัตว์ผู้ตกอยู่ในอวิชชานั้น. คำว่า ปชาย นั้น เป็นชื่อของสัตว์. เพราะฉะนั้น ในคำว่า อวิชชาคตย ปชาย นี้ พึงทราบใจความอย่างนี้ว่า บรรดาสัตว์ทั้งหลาย ผู้ตกเข้าไปในภายในแห่งกระเปาะฟองคืออวิชชา.

บทว่า อณฑกตย ความว่า ผู้เป็นแล้ว ผู้เกิดแล้ว คือผู้เกิดพร้อมแล้วในฟองไข่ เหมือนอย่างว่า สัตว์บางพวกผู้เกิดในฟองไข่เขาเรียกว่า อณฑกตา ฉนฺได หมู่มสัตว์แม่ทั้งหมดนี้ ก็ฉนฺไดนั้น ท่านเรียกว่า อณฑกตา เพราะความที่ตนเกิดในกระเปาะฟองไข่คืออวิชชา.

บทว่า ปริโยนทฺธาย ความว่า ผู้อันกระเปาะฟองคืออวิชชานั้น รังรัด คือ ผูกมัด พันไว้โดยรอบ.

บทว่า อวิชฺชชฺชโกสฺมุปทาเลตฺวา ความว่า เราได้ทำลายกระเปาะฟองที่สำเร็จมาจากอวิชชานั้นแล้ว.

สองบทว่า เอโกว โลก ความว่า ในโลกสันนิวาสนี้ แม้ทั้งสิ้น
เราผู้เดียวเท่านั้น คือไม่มีคนที่สอง.

บทว่า อนุตฺตร ในคำว่า อนุตฺตร สมฺมาสามุโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ
นี้ ความว่า เว้นจากอริยมรรคอันเยี่ยมเสียแล้ว ประเสริฐกว่าธรรมทุกอย่าง.

บทว่า สมฺมาสามุโพธิ แปลว่า ซึ่งความตรัสรู้โดยชอบและด้วย
พระองค์เอง. อีกอย่างหนึ่ง แปลว่า ซึ่งความตรัสรู้โดยชอบและด้วยพระองค์
เอง. อีกอย่างหนึ่ง แปลว่า ซึ่งความตรัสรู้ ที่ปราชนฺ์สรรเสริญด้วย ดีด้วย.

[โพธิศัพท์หมายความว่า ๔ นัย]

ต้นไม้ก็ดี มรรคก็ดี สัพพัญญุตญาณก็ดี นิพพานก็ดี ท่านเรียกว่า
โพธิ.

จริงอยู่ ท่านเรียกต้นไม่ว่า โพธิ ในอาคตสถานทั้งหลายว่า ตรัสรู้
ครั้งแรก ที่โคนโพธิพฤกษ์ และว่า ในระหว่างแห่งต้นโพธิ ในระหว่างแห่ง
แม่น้ำคยา.

มรรค ท่านเรียกว่า โพธิ ในอาคตสถานว่า ความรู้โพธิปักขิยธรรม
๓๗ ประการ ในมรรคทั้ง ๔.

สัพพัญญุตญาณ ท่านเรียกว่า โพธิ ในอาคตสถานว่า พระสิทธิตถ-
โพธิสัตว์ มีพระปัญญาประเสริฐดุจแผ่นดินปฐพี ทรงบรรลुพระโพธิญาณ.

พระนิพพาน ท่านเรียกว่า โพธิ ในอาคตสถานว่า พระสิทธิตถ-
โพธิสัตว์ ทรงบรรลुโพธิ อันเป็นอมตะเป็นอสังขตะ.

แต่ในบทว่า สมฺมาสามุโพธิ นี้ ท่านประสงค์เอาอรหัตมรรคญาณ
ของพระผู้มีพระภาคเจ้า. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ประสงค์เอาสัพพัญญุตญาณ
บ้าง.

ถามว่า พระอรหันตมรรค ของคนเหล่านี้ จัดเป็นโพธิ (ความตรัสรู้) อย่างยอดเยี่ยมหรือไม่ ?

แก้วว่า ไม่เป็น.

ถามว่า เพราะเหตุไร จึงไม่เป็น ?

แก้วว่า เพราะพระอรหันตมรรคของคนเหล่านั้นนั้น อำนาจคุณให้ไม่ได้ ทุกอย่าง.

จริงอยู่ พระอรหันตมรรคของบรรดาคนเหล่านั้น บางคนให้เฉพาะ พระอรหันตผลเท่านั้น. ของบางคน ให้เฉพาะวิชา ๓. ของบางคน ให้เฉพาะ อภิญญา ๖. ของบางคน ให้เฉพาะปฏิสัมภิทา ๔. ของบางคน ให้เฉพาะ สวากขารมีญาณ. ถึงของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ให้เฉพาะปัจเจกโพธิญาณเท่านั้น. ส่วนพระอรหันตมรรคของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมให้คุณสมบัติ ทุกอย่าง คุณการอภิเษกของพระราชาให้ความเป็นใหญ่ในโลกทั้งหมด ฉะนั้น. เพราะฉะนั้น พระอรหันตมรรค แม้ของคนอื่นบางคน จึงไม่จัดเป็นโพธิ (ความตรัสรู้) อย่างยอดเยี่ยม ด้วยประการฉะนี้.

บทว่า อภิสมฺพุทฺโธ ความว่า เราได้รู้ยิ่งแล้ว คือได้แทงตลอดแล้ว อธิบายว่า เราได้บรรลุแล้ว คือได้ถึงดับแล้ว.

[ข้อเปรียบเทียบการทรงบำเพ็ญอนุปัสสนาเหมือนการฟักไข่]

บัดนี้ บัณฑิตควรเทียบเคียงคำอุปมาอุปไมย ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้โดยนัยเป็นต้นว่า เอมเมว โข อหิ พุราหุณฺณ แล้วพึงทราบโดย ใจความ โดยนัยดังที่จะกล่าวต่อไปนี้ :-

เหมือนอย่างว่า ข้อที่แม่ไก่อ้นั้น ทำกิริยาทั้ง ๓ มีนอนกกอยู่บนฟอง
ไข่ทั้งหลายเป็นต้นของตน ฉนใด ข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ยังเป็นพระโพธิ-
สัตว์ ประทับนั่งบนโพธิบัลลังก์ แล้วทรงบำเพ็ญอนุปีศสนาทั้ง ๓ คือ ไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ในจิตสันดานของพระองค์ ก็ฉนนั้น.

ความไม่เสื่อมไปแห่งวิปีศสนาญาณ ก็เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ยัง
เป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญอนุปีศสนาทั้ง ๓ ให้ถึงพร้อม เปรียบเหมือน
ฟองไข่ทั้งหลายไม่เนา ก็เพราะแม่ไก่ทำกิริยาทั้ง ๓ ให้ถึงพร้อมฉนนั้น.

ความสิ้นไปแห่งความสันทา คือความติดใจไปตามไตรภพ ก็เพราะ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญอนุปีศสนาทั้ง ๓ ให้
ถึงพร้อม เปรียบเหมือนความสิ้นไปแห่งยางเมือก แห่งฟองไข่ทั้งหลาย ก็เพราะ
แม่ไก่ทำกิริยาทั้ง ๓ ฉนนั้น.

ความที่กระเปาะฟองคืออวิชา เป็นธรรมชาติบาง ก็เพราะพระผู้มี-
พระภาคเจ้า ผู้ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญอนุปีศสนาทั้ง ๓ ให้ถึงพร้อม
เปรียบเหมือนภาวะที่กระเปาะฟองไข่เป็นของบาง ก็เพราะแม่ไก่ทำกิริยาทั้ง ๓
ฉนนั้น.

ความที่วิปีศสนาญาณเป็นคุณชาติกล้าแข็ง ผ่องใสและองอาจ ก็เพราะ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญอนุปีศสนาทั้ง ๓ ให้
ถึงพร้อม เปรียบเหมือนภาวะที่เล็บเท้า และจะงอยปากของลูกไก่เป็นของหยาบ
และแข็ง ก็เพราะแม่ไก่ทำกิริยาทั้ง ๓ ฉนนั้น.

ควรทราบเวลาที่วิปีศสนาญาณแก่เต็มที เวลาเจริญ (และ) เวลาถือ
เอาห้อง ก็เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ยังเป็นพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญ

อนุปัสสนาทั้ง ๓ ให้ถึงพร้อม เปรียบเหมือนเวลาที่ลูกไก่แก่เต็มที ก็เพราะแม่ไม่ทำกิริยาทั้ง ๓ ฉะนั้น.

เพราะเหตุนี้ ควรทราบเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงให้วิปัสสนาญาณถือเอาห้อง แล้วทำลายกระเปาะฟองคือวิชาด้วยพระอรหัตมรรค ที่พระองค์ได้ทรงบรรลุโดยลำดับ แล้วทรงปรบปีกคืออภิญญา จึงทรงทำให้แจ้งซึ่งพระพุทธานุสสติ โดยความสวัสดิ ก็เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงบำเพ็ญอนุปัสสนาทั้ง ๓ ให้ถึงพร้อม เปรียบเหมือนแล้วเวลาที่ลูกไก่เอาปลายเล็บเท้า และจะงอยปากกะเทาะกระเปาะฟองไข แล้วปรบปีกออกมาได้ โดยความสวัสดิ ก็เพราะแม่ไก่ทำกิริยาทั้ง ๓ ฉะนั้น.

หลายบทว่า สุวาทิ พุราหุมนฺ เชฏโฐ เสฏโฐ โลกุตฺส ความว่า ดูก่อนพราหมณ์ ! บรรดาหมู่มสัตว์ ผู้ตกอยู่ในวิชาเรานั้น ได้ทำลายกระเปาะฟอง คือ อวิชชา นั้น แล้วถึงความนับว่า เป็นผู้ที่เจริญที่สุด คือเจริญอย่างสูงสุด เพราะเป็นผู้เกิดแล้วโดยอริยชาติก่อนกว่าเขา เปรียบเหมือนบรรดาลูกไก่เหล่านั้น ลูกไก่ตัวที่กะเทาะกระเปาะฟองไข ออกมาได้ก่อนกว่าเขา ย่อมเป็นไก่ตัวที่ ฉะนั้น, ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้า ชื่อว่าถึงความนับว่า เป็นผู้ประเสริฐที่สุด เพราะไม่มีใครทัดเทียมได้ด้วยพระคุณทั้งปวง.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ประเสริฐเพราะบำเพ็ญเพียร]

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงประกาศความที่พระองค์ เป็นผู้เจริญที่สุดและประเสริฐที่สุด อย่างยอดเยี่ยมแก่พราหมณ์อย่างนั้นแล้ว บัดนี้ เพื่อจะทรงแสดงปฏิปทา ที่เป็นเหตุให้พระองค์ทรงบรรลุความเป็นผู้เจริญที่สุดเป็นต้นนั้น จำเดิมแต่ส่วนเบื้องต้น จึงตรัสว่า อารทฺธิ โข ปน เม พุราหุมนฺ เป็นต้น.

อีกอย่างหนึ่ง เพราะได้สดับข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้เจริญที่สุดและประเสริฐที่สุด อย่างยอดเยี่ยมนี้แล้ว พรหมณ์จึงเกิดความคิดอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงบรรลुความเป็นผู้เจริญที่สุดและประเสริฐที่สุดด้วยปฏิบัติ อะไรหนอแล ? ดังนี้ ; พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบความคิดของพรหมณ์นั้นแล้ว เมื่อจะทรงแสดงว่า เราได้บรรลุความเป็นผู้เจริญที่สุดและประเสริฐที่สุด อย่างยอดเยี่ยมนี้ ด้วยปฏิบัตินี้ จึงได้ตรัสอย่างนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น หลายบทว่า อารทฺธ โข ปน เม พุราหุณณ วิริยํ อโหสิ ความว่า คุณก่อนพรหมณ์ ! ข้อที่เราเป็นผู้เจริญที่สุดและประเสริฐที่สุด อย่างยอดเยี่ยมนี้ เราหาได้บรรลुด้วยความเกียจคร้าน ด้วยความหลงลืมสติ ด้วยความมีกายกระสับกระส่าย (และ) ด้วยความเป็นผู้มีจิตฟุ้งซ่านไม่. อีกอย่างหนึ่งแล เพราะเราได้ปรารภความเพียรแล้วแล เพื่อบรรลุความเป็นผู้เจริญที่สุดและประเสริฐที่สุดนั้น คือเรานั่งอยู่แล้ว ณ โภธิมณฑล ได้ปรารภความเพียรประกอบด้วยองค์ ๔ มีคำอธิบายว่า ได้ประคอง คือให้เป็นไปไม่ย่อมนอน. ก็แลความเพียรนั้น ได้ชื่อว่าเป็นคุณชาติไม่ย่อหย่อนเพราะเราได้ปรารภแล้วอย่างแท้จริง ทั้งมิใช่แต่ความเพียรอย่างเดียวเท่านั้น แม้สติเราก็ได้เข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว โดยความเป็นคุณธรรม บำเพ็ญตรงต่ออารมณ์ และชื่อว่าเป็นความไม่หลงลืม เพราะปรากฏอยู่เฉพาะหน้าที่เดียว.

สองบทว่า ปสฺสทฺโธ กายิ ความว่า แม้กายของเราก็เป็นของสงบแล้ว ด้วยอำนาจแห่งความสงบกายและจิต. เพราะเมื่อนามกายสงบแล้ว แม้รูปกาย ก็เป็นอันสงบแล้วเหมือนกัน, ฉะนั้น ในพระบาลีนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ตรัสให้พิเศษเลยว่า นามกาย รูปกาย ตรัสเพียงว่า กายสงบเท่านั้น.

บทว่า อสารทุโธ ความว่า ก็ภิกษุขันธ์ นั้น ชื่อว่าหาความกระสับกระส่าย มิได้ เพราะเป็นกายอันสงบแล้วนั้นแล, มีคำอธิบายว่า เป็นกายที่ปราศจากความกระวนกระวายแล้ว.

หลายบทว่า สมานิตฺตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ ความว่า ถึงจิตของเราก็ตั้ง อยู่แล้วโดยชอบ คือดำรงมั่นคงแล้ว ได้เป็นราวกะว่าแน่นแฟ้นแล้ว, และจิต ของเรานั้น ชื่อว่ามีอารมณ์เป็นหนึ่ง, คือไม่หวั่นไหว ได้แก่ไม่มีความคั่นร่น เพราะเป็นจิตตั้งมั่นคั่นนั้นแล. ข้อปฏิบัติเป็นส่วนเบื้องต้นแห่งฌาน เป็นอัน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว ด้วยลำดับเพียงเท่านี้.

กล่าวด้วยปฐมฌาน

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงคุณวิเศษ ตั้งต้นแต่ปฐมฌาน มีวิชชา ๓ เป็นที่สุด ที่พระองค์ได้บรรลุแล้วด้วยปฏิบัติทานี้ จึงตรัสว่า โส โข อหิ ดังนี้ เป็นต้น.

ในบรรดาบทเหล่านั้น ใจความแห่งบทเป็นต้นว่า วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกุสฺสเลหิ ฌมฺเมหิ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้แล้วในวิภังค์นั้นแล โดยนัยเป็นต้นว่า บรรดากามและอกุศลธรรมเหล่านั้น กามเป็นไฉน ? คือ ความพอใจ ชื่อว่า กาม, ความกำหนด ชื่อว่า กาม, ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ชื่อว่า กาม, ความดำริ ชื่อว่า กาม, ความกำหนด ชื่อว่า กาม, ความกำหนดด้วยอำนาจความดำริ ชื่อว่า กาม, เหล่านี้เราเรียกว่า กาม, บรรดากามและอกุศลธรรมเหล่านั้น อกุศลธรรมเป็นไฉน ? คือ ความพอใจด้วยอำนาจแห่งความใคร่ ความพยาบาท ความหุดหู่และเคลิบเคลิ้ม ความฟุ้งซ่านและรำคาญ ความลึกลับสงสัย. เหล่านี้เราเรียกว่า อกุศลธรรม, พระโยคาวจร เป็นผู้สังขแล้ว คือเจียบแล้วจากกามเหล่านี้ และจากอกุศลธรรมเหล่านี้ ดังกล่าวมาฉะนี้, เพราะเหตุฉนั้น พระโยคาวจรนั้นเราเรียกว่า สังขแล้วเที่ยวจากกามทั้งหลาย สงบแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย* ดังนี้ แม้ก็จริง, ถึงกระนั้น ใจความ (แห่งบทเหล่านั้น) เว้นอรรถถาณนัยเสีย จะปรากฏด้วยดีไม่ได้ ข้าพเจ้าจักประกาศใจความนั้น ตามอรรถถาณนัยนั้นแล ต่อไป :-

ข้อนี้อย่างไรเล่า ? อย่างนี้คือ สองบทว่า วิวิจฺเจว กามเมหิ แปลว่า สังขแล้ว คือหลีกเว้นออกจากกามทั้งหลาย.

* อภि. วิ. ๓๕/๓๔๖ บาลีเดิมไม่มี ปวิวิตโต.

[อธิบาย เอว อักษร]

ก็ เอว อักษรนี้ ในบทว่า วิวิจเจว นี้ ฟังทราบว่ามีข้อกำหนด เป็นอรรถ. ก็เพราะ เอว อักษร มีความกำหนดเป็นอรรถนั้น, ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแสดงความที่กามทั้งหลาย แม้ไม่มีอยู่ในเวลาเข้า ปฐมฌานนั้น ก็เป็นข้าศึกแก่ปฐมฌานนั้น และการจะบรรลุปฐมฌานนั้นได้ ก็ด้วยการสละกามนั้นแล.

ถามว่า ข้อนั้น ก็อย่างไร ?

แก้วว่า คือ สงัดแล้วเทียว จากกามทั้งหลาย อธิบายว่า จริงอยู่ เมื่อทำความนิยมนไว้อย่างนั้น คำนี้ ย่อมปรากฏชัดว่ากามทั้งหลาย ย่อมเป็น ข้อศกต่อฌานนี้ อย่างแน่นอน, เมื่อกามเหล่านี้ยังมีอยู่ ปฐมฌานนี้ ย่อมเป็น ไปไม่ได้ คุณเมื่อมีมีด แสงประทีปก็ไม่มีฉะนั้น และการบรรลุปฐมฌานนั้น จะมีได้ก็ด้วยการสละกามเหล่านั้นเสียได้ เปรียบเหมือนการไปถึงฝั่งโน้นได้ ก็ ด้วยการละฝั่งนี้ฉะนั้น. เพราะฉะนั้น ท่านจึงทำความกำหนดไว้.

ในคำว่า วิวิจเจว กามเมหิ นั้น ฟังมีคำถามว่า ก็เพราะเหตุไร ? พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัส เอว อักษรนั้น ไว้เฉพาะบทต้นเท่านั้น ไม่ตรัส ไว้ในบทหลังเล่า, พระโยคาวจรแม้ไม่สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ฟังได้ บรรลุฌานอยู่หรือ ?

แก้วว่า ก็แล เอว อักษร ที่เป็นอวชารณะนั้น บัณฑิตไม่ควรเห็น อย่างนั้น. เพราะว่า เอว อักษรนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในบทต้น ก็เพราะฌานเป็นเครื่องสลัดเสียซึ่งกามนั้น. แม้จริงฌานนี้ชื่อว่าสลัดเสียซึ่งกาม ทั้งหลายทีเดียว เพราะก้าวล่วงกามธาตุเสียได้ และเพราะเป็นข้าศึกต่อกามราคะ.

เหมือนดังที่พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า ฆาน คือเนกขัมมะนี้นั้น สลัดเสียซึ่งกามทั้งหลาย^๑ ดังนี้.

อัน เอว อักษรนั้น บัณฑิตควรกล่าวไว้แม้ในบทหลัง เหมือนอย่าง เอว อักษร ที่พระผู้มีภาคเจ้าทรงนำมาตรัสไว้ในคำนี้ว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย สมณะที่ ๑ มีอยู่ในศาสนานี้ทีเดียว, สมณะที่ ๒ มีอยู่ในศาสนา^๒ นี้ ดังนี้เป็นต้น ฉะนั้น, จริงอยู่ ใคร ๆ ไม่สังัดแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย กล่าวคือนิวรณ์ แม้อื่นจากกามฉันทนี้ ไม่อาจจะบรรลุมานอยู่ได้เลย, เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงเห็นความนิยมนี้ แม้ในบททั้งสองอย่างนี้ว่า พระโยคาวจรสังัดแล้วเที่ยวจากกามทั้งหลาย สังัดแล้วเที่ยวจากอกุศลธรรมทั้งหลาย ดังนี้.

อนึ่ง วิเวกแม่ทั้งหมด มีตทั้งควิเวก และกายวิเวกเป็นต้น ย่อมถึงความสงเคราะห์เข้าแม้ในบททั้งสอง ด้วยคำที่เป็นสาธารณะนี้ว่า วิวิจฺจ แม่ก็จริง, ถึงฉะนั้น ในอธิการนี้ ก็ควรเห็นวิเวกเพียง ๓ เท่านั้น คือ กายวิเวก จิตตวิเวก วิกขัมภนวิเวก.

ก็พวกวัตถุถาม ที่พระสารีบุตรเถระ กล่าวไว้ในนิเทศ โดยนัยเป็นต้นว่า วัตถุถามเป็นไฉน ? คือรูปอันเป็นที่ชอบใจ^๓ และพวกกิเลสถาม ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ในวิภังค์ในนิเทศนั้นนั่นแล โดยนัยเป็นต้นว่า ความพอใจชื่อว่า กาม^๔ แม้ทั้งหมดเหล่านั้น บัณฑิตพึงเห็นว่า ท่านสงเคราะห์เข้าด้วยบทว่า กามเมหิ นี้แล. ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น สองบทว่า วิวิจฺเจว กามเมหิ ความหมายว่า สังัดแล้วเที่ยว แม้อีกวัตถุถามทั้งหลาย ดังนี้ก็ใช้ได้. กายวิเวกย่อมเป็นอันท่านกล่าวแล้ว ด้วยความสังัดจากวัตถุถามนั้น.

๑. พุ. ปฎิ. ๓๑ / ๖๓๕.
๒. อญ. จตุกก. ๒๑ / ๓๒๓.
๓. พุ. มหา. ๕๑ / ๑.
๔. อภิ. วิ. ๓๕ / ๓๔๖.

หลายบทว่า วิวิจฺจ อกุสฺสเลหิ ธมฺเมหิ ความหมายว่า สงัดแล้ว จากกิเลสทั้งหลาย หรือจากอกุศลธรรมทั้งปวง ดังนี้ ก็ใช้ได้. จิตตวิเวก ย่อมเป็นอันท่านกล่าวแล้ว ด้วยความสังัดจากกิเลสทั้งปวง หรือจากอกุศลธรรม ทั้งปวงนั้น.

ก็บรรดากายวิเวกและจิตตวิเวก ๒ อย่างนี้ ความสละกำสุขเป็นอัน ท่านประกาศแล้ว ด้วยกายวิเวกข้อต้น เพราะกล่าวถึงความสังัดจากวัตตูกาม ทั้งหลายนั่นเอง. ความประคองเนกขัมมสุข เป็นอันท่านประกาศแล้ว ด้วย จิตตวิเวกข้อที่ ๒ เพราะกล่าวถึงความสังัดจากกิเลสทั้งปวง.

อนึ่ง บรรดาบททั้ง ๒ ตามที่กล่าวแล้วนั้น การละสังกิเลสวัตตูกามพึงรู้ว่า ท่านประกาศแล้ว ด้วยบทแรก, การละสังกิเลส พึงรู้ว่า ท่านประกาศแล้ว ด้วยบทที่ ๒. การละเหตุแห่งความอยาก พึงรู้ว่า ท่านประกาศแล้ว ด้วย บทแรก, การละเหตุแห่งความโง่เขลา พึงรู้ว่า ท่านประกาศแล้ว ด้วยบทที่ ๒, ความบริสุทธิ์แห่งการประกอบความเพียร พึงรู้ว่า ท่านประกาศแล้ว ด้วย บทแรก, และความกล่อมเกล่าอหยาตย์ พึงรู้ว่า ท่านประกาศแล้ว ด้วยบท ที่ ๒ เพราะกล่าวถึงความสังัดจากวัตตูกามและกิเลสทั้งปวงนั้นแล ดังพรรณนา มาจะนี้.

บรรดาตามทีกล่าวในบทว่า กามเมหิ นี้ ในฝ่ายวัตตูกามมีนัย เท่านี้ก่อน. ส่วนในฝ่ายกิเลส กามฉันทน์นั่นเอง ซึ่งมีประเภทมากมาย ท่าน ประสงค์ว่า กาม โดยนัยมีอาทิอย่างนี้ว่า ฉันทะ ชื่อว่า กาม และว่า ราคะ ชื่อว่า กาม. ก็กามฉันทน์ถึงเป็นของนับเนื่องในอกุศลก็ตาม พระผู้มี พระภาคเจ้า ก็ตรัสไว้ในคัมภีร์วิภังค์แผนกหนึ่ง เพราะเป็นข้าศึกต่อฉาน โดยนัยเป็นต้นว่า บรรดาตามและอกุศลธรรมเหล่านั้น ความพอใจด้วยอำนาจ แห่งความใคร่ เป็นไฉน ? คือ กาม* ดังนี้.

* อภ. วิ. ๓๕/๓๔๖.

อีกอย่างหนึ่ง กามฉันทน์ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในบทต้น เพราะเป็นกิเลสกาม. ตรัสไว้ในบทที่ ๒ เพราะเป็นกามนับเนื่องในอกุศล. อนึ่ง ไม่ได้ตรัสว่า กามโต แต่ตรัสว่า กามเมหิ เพราะกามฉันทน์มีประเภทมากมาย. ก็เมื่อความที่ธรรมทั้งหลายแม้เหล่านี้ซึ่งเป็นอกุศลยังมีอยู่. นิ वर्ณทั้งหลายเท่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ในคัมภีร์วิภังค์ เพราะทรงแสดงความที่นิ वर्ณเป็นข้าศึกโดยตรงต่อองค์มานชั้นสูงขึ้นไป โดยนัยเป็นต้นว่า บรรดา กามและอกุศลธรรมเหล่านั้น อกุศลธรรม เป็นไหน ? คือความพอใจด้วยอำนาจแห่งความใคร่* ดังนี้. จริงอยู่ นิ वर्ณทั้งหลาย ย่อมเป็นข้าศึกโดยตรงต่อองค์มาน. มีคำอธิบายว่า องค์มานทั้งหลายเหล่านั้นเป็นปฏิบัติ คือเป็นเครื่องกำจัดนิ वर्ณเหล่านั้น. จริงอย่างนั้น พระมหาภิกษุจายนเถระก็ได้กล่าวไว้ในเปฏุกปรกณ์ว่า สมาธิ เป็นปฏิบัติต่อกามฉันท์ ปิติ เป็นปฏิบัติต่อพยาบาท วิตก เป็นปฏิบัติต่อถีนมิทระ สุข เป็นปฏิบัติต่ออุทธัจจกุกกุจะ วิจาร์ เป็นปฏิบัติต่อวิจิจฉนา.

บรรดาบททั้ง ๒ นี้ ความสังัดด้วยอำนาจการข่มกามฉันท์ไว้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว ด้วยบทนี้ว่า วิวิจเจว กามเมหิ. ความสังัดด้วยอำนาจการข่มนิ वर्ณแม้ทั้ง ๕ ไว้ เป็นอันพระองค์ตรัสด้วยบทนี้ว่า วิวิจจ อกุสเลหิ ฆมฺเมหิ โดยนัยดังกล่าวมานี้.

อนึ่ง ความสังัดด้วยอำนาจการข่มกามฉันท์ไว้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ด้วยบทแรก ด้วยศัพท์ที่ท่านมิได้ถือเอา, ความสังัดด้วยอำนาจการข่มนิ वर्ณที่เหลือไว้ เป็นอันตรัสด้วยบทที่ ๒. หนึ่ง บรรดาอกุศลมูลทั้ง ๓ ความสังัดด้วยอำนาจการข่มโลภะอันมีความต่างแห่งปัญญาคุณ

* อภ. วิ. ๓๕ / ๓๔๖.

เป็นอารมณ์ เป็นอันตรัสไว้ด้วยบทแรก, ความสังคด้วยอำนาจการข่มโทสะ และโมหะ อันมีชนิดแห่งอาฆาตวัตถุเป็นต้นเป็นอารมณ์ เป็นอันตรัสไว้ด้วย บทที่ ๒.

อีกอย่างหนึ่ง บรรดาธรรมทั้งหลาย มีโอฆะเป็นต้น ความสังคด้วย อำนาจการข่มสังโยชน์ คือกามโอฆะ กามโยคะ กามาสวะ กามุปาทาน อภิขฌาภายคัณฐะ และกามราคะไว้ เป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยบท แรก, ความสังคด้วยอำนาจการข่มสังโยชน์ คือ โอฆะ โยคะ อาสวะ อุปาทาน และคัณฐะที่เหลือไว้ ย่อมเป็นอันพระองค์ตรัส ด้วยบทที่ ๒. อนึ่ง ความ สังคด้วยอำนาจการข่มตัณหา และกิเลสที่สัมปยุตด้วยคณหานั้นไว้ เป็นอัน พระองค์ตรัสด้วยบทแรก, ความสังคด้วยอำนาจการข่มอวิชชา และกิเลสที่ สัมปยุตด้วยอวิชชานั้นไว้ เป็นอันพระองค์ตรัส ด้วยบทที่ ๒.

อีกอย่างหนึ่ง ความสังคด้วยอำนาจการข่มจิตตูปบาท ๘ ดวง ที่ สัมปยุตด้วยโลภะไว้ พึงทราบว่าเป็นอันพระองค์ตรัสด้วยบทแรก, ความสังค ด้วยอำนาจการข่มอกุศลจิตตูปบาท ๔ ดวงที่เหลือไว้ พึงทราบว่าเป็นอัน พระองค์ตรัสด้วยบทที่ ๒. การประกาศเนื้อความในคำว่า วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฆมฺเมหิ นี้ มีเพียงเท่านั้นก่อน.

[อรรถาธิบายของค ๕ แห่งปฐมฌาน]

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงองค์สำหรับละแห่งปฐมฌาน ด้วยคำมีประมาณเพียงเท่านั้นแล้ว คราวนี้ เมื่อจะทรงแสดงองค์ประกอบ จึง ตรัสคำมีอาทิว่า เป็นไปกับด้วยวิตก เป็นไปกับด้วยวิจาร์.

ในพาคย์ว่า เป็นไปกับด้วยวิตก เป็นต้นนั้น มีวินัยจัตยดังนี้ :-
ความตริก ชื่อว่า วิตก, ท่านอธิบายว่า ความดำริ. วิตกนี้นั้น มีความกด

เฉพาะซึ่งจิตในอารมณ์เป็นลักษณะ มีการจดและการจดโดยรอบเป็นรส. จริง
อย่างนั้น พระโยคาวจร ท่านเรียกว่า ทำอารมณ์ให้เป็นธรรมชาติอันวิตกจด
แล้วและจดโดยรอบแล้วด้วยวิตกนั้น. วิตกนั้นมีอันนำมาซึ่งจิตในอารมณ์เป็น
ปัจจุบันฐาน. ความตรอง ชื่อว่า วิจาร, ท่านอธิบายว่า การที่จิตท่องเที่ยว
เรื่อยไป. วิจารนี้ นั่น มีการเคล้าอารมณ์เป็นลักษณะ มีอันประกอบเนื่อง ๆ
ซึ่งสหชาติธรรมในอารมณ์นั้นเป็นรส มีการตามผูกพันแห่งจิตเป็นปัจจุบันฐาน.

ก็เมื่อความไม่ปรากฏจากกันแห่งวิตกวิจารเหล่านั้นในจิตตูปบาทลง
ขณะ แม้มืออยู่ วิตก ก็คือการตกไปเฉพาะอารมณ์ครั้งแรกของใจ คุณเสียง
เกาะระฆัง เพราะหมายความว่า เป็นสภาพที่หายาบ และเพราะความหมายว่า
เป็นสภาพเริ่มก่อน. วิจาร ก็คือการที่จิตตามผูกพันติดต่อกัน คุณเสียงครวญของ
ระฆัง เพราะหมายความว่า เป็นสภาพที่ละเอียด. ก็ในวิตกวิจารเหล่านี้ วิตก
มีการแผ่ไป (หรือสั่นสะเทือน) เป็นความไหวตัวของจิต (ในเวลาที่เกิด
ความคิดขึ้นครั้งแรก) คุณการกระพือปีกของนก ซึ่งต้องการจะบินขึ้นไปใน
อากาศ และคุณการโผลงตรงดอกบัวหลวงของแมลงผึ้ง ซึ่งมีใจจดจ่ออยู่ที่กลิ่น,
วิจารมีความเป็นไปสงบ มิใช่ความไหวตัวอย่างแรงของจิต คุณการกางปีกของ
นกซึ่งบินไปแล้วในอากาศ และคุณการบินร่อนอยู่ในส่วนเบื้องบนดอกบัวหลวง
ของแมลงผึ้ง ซึ่งโผลงบ่าหน้าสู่ดอกบัวหลวงฉะนั้น. ส่วนความแปลกกัน
แห่งวิตกวิจารเหล่านั้น จะปรากฏในปฐมฌานและทุติยฌาน.

ฌานนี้ ย่อมเป็นไปกับด้วยวิตกนี้ และด้วยวิจารนี้ คุณต้นไม้ ย่อม
เป็นไปด้วยดอกและผลฉะนั้น ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้น ฌานนี้ พระผู้มี-
พระภาคเจ้า จึงตรัสว่า เป็นไปกับด้วยวิตก เป็นไปกับด้วยวิจาร. แต่ใน
คัมภีร์วิภังค์ พระองค์ทรงทำเทศนาเป็นบุคลาธิษฐาน โดยนัยเป็นต้นว่า

ภิกษุเป็นผู้เข้าถึงแล้ว เข้าถึงพร้อมแล้ว ด้วยวิตกนี้ และด้วยวิจารณ์* ถึง
เนื้อความแม้ในคัมภีร์นั้น ก็พึงเห็นเหมือนอย่างนี้แหละ.

ในบทว่า **วิเวกข** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ :- ความสังัด ชื่อว่า วิเวก.
อธิบายว่า ความปราศจากนิรวณ. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมที่สังัดจากนิรวณ
ชื่อว่า วิเวก เพราะอรรถว่า สังัดแล้ว, อธิบายว่า กองแห่งธรรมอันสัมปยุต
ด้วยฌาน. ปิติ และสุข เกิดจากวิเวกนั้น หรือเกิดในวิเวกนั้น เพราะเหตุนี้
จึงชื่อว่า **วิเวกข**.

[อรรถาธิบายองค์ฌาน คือ ปิติ และสุข]

ในบทว่า **ปิติสุข** มีวินิจฉัยดังนี้ :- ธรรมชาติที่ชื่อว่า **ปิติ** เพราะ
อรรถว่า ทำให้เิบอิม. ปิตินั้น มีความปลาทปล้อมเป็นลักษณะ มีความอิม
กายและจิตเป็นรส, อีกอย่างหนึ่ง มีความแผ่ไปเป็นรส มีความเบิกบานใจ
เป็นปัจจุภูฐาน. ความสบาย ชื่อว่า ความสุข. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชาติที่
ชื่อว่า ความสุข เพราะอรรถว่า ย่อมเกี่ยวกิน และขุดเสียดด้วยดี ซึ่งอาหาร
ทางกายและจิต. ความสุขนั้นมีความสำราญเป็นลักษณะ มีอันเข้าไปพอกพูน
ซึ่งธรรมที่สัมปยุตด้วยความสุขนั้นเป็นรส มีความอนุเคราะห์เป็นเครื่องปรากฏ.

ก็เมื่อความไม่พราจากกันแห่งปิติและสุขเหล่านั้นในจิตตูปบาทลงขณะ
แม้มีอยู่ ปิติ คือ ความยินดีด้วยการได้อิฏฐารมณ, สุข คือความเสวยรส
แห่งอารมณ์ที่ตนได้แล้ว. ปิติ มีอยู่ในจิตตูปบาทใด สุข ก็มีอยู่ในจิตตูปบาท
นั้น. สุข มีอยู่ในจิตตูปบาทใด, ในจิตตูปบาทนั้น โดยความนิยม ไม่มีปิติ.
ปิติ ท่านสงเคราะห์เข้าเป็นสังขารจันท์, สุข ท่านสงเคราะห์เข้าเป็นเวทนา
จันท์, ปิติ เปรียบเหมือนความอิมใจ ของบุคคลผู้เหน็ดเหนื่อยในทางกันดาร

* อภ. วิ. ๓๕ / ๓๔๗.

เพราะได้เห็นและได้ฟังว่ามีป่าไม้และมีน้ำ, สุข เปรียบเหมือนความสบายใจ
ของบุคคลผู้เหนื่อยในทางกัณดาร เพราะได้เข้าไปสู่ร่มเงาแห่งป่าไม้
และได้บริโภคน้ำ ฉะนั้น, บัณฑิตพึงทราบสันนิษฐานว่า ก็คำที่พระอาจารย์
ทั้งหลายกล่าวไว้ว่า ปิติ คือ ความยินดีด้วยการได้อิฏฐารมณ์เป็นต้นนั้น
ก็เพราะปิติปรากฏอยู่ ในสมัยนั้น ๆ . ปิตินี้ด้วย สุขนี้ด้วย มีอยู่แก่ฉานนั้น
หรือมีอยู่ในฉานนั้น เพราะเหตุนี้ ฉานนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า
ปิติสฺขมฺ.

อีกอย่างหนึ่ง ปิตีด้วย สุขด้วย ชื่อว่า ปิติและสุข เหมือนธรรม
และวินัยเป็นต้นฉะนั้น. ปิติและสุข เกิดแต่วิเวก มีอยู่แก่ฉานนั้น หรือมีอยู่
ในฉานนั้น เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าปิติและสุข เกิดแต่วิเวก แม้ดังพรรณนา
มาจะนี้. เหมือนอย่างว่า ฉานเกิดแต่วิเวกจันใด, ก็ในฉานนี้ ปิติและสุข
ย่อมเป็นของเกิดแต่วิเวกเหมือนกันจันนั้น. อนึ่ง ปิติและสุขนั้น มีอยู่แก่
ฉานนั้น เพราะเหตุ^๑ ดังนี้ นั้น จะกล่าวรวมด้วยบทเดียวกันเลยว่า วิเวกช-
ปิติสฺขมฺ ดังนี้บ้าง ก็ใช้ได้. แต่ในคัมภีร์วิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัส
ปิติสฺขมฺนั้นไว้ โดยนัยเป็นต้นว่า สุขนี้ สหคตด้วยปิตินี้^๒ ดังนี้. ก็เนื้อความ
แม้ในคัมภีร์วิภังค์นั้น พึงเห็นเหมือนอย่างนี้แล.

[ฉานย่อมเผาผลาญธรรมที่เป็นข้าศึก]

บทว่า **ปรมํ** คือที่แรก เพราะเป็นลำดับแห่งการคำนวณ.
ฉานนี้ ชื่อว่า ที่แรก เพราะอรรถว่า พระโยคาวจรบรรลุเป็นครั้งแรก.
คุณธรรม ชื่อว่า ฉาน เพราะอรรถว่า เเผาธรรมที่เป็นข้าศึก (มีนิวรรณ์
๑. วิสุทฺธิมรรค. ๑/๑๘๕ ไม่มี อิติ. ๒. อภ. วิ. ๓๕/๓๔๕.

เป็นต้น). พระโยคีทั้งหลาย ย่อมเผา (ธรรมที่เป็นข้าศึกมีนิเวศน์เป็นต้นนั้น) ด้วยฌานนี้ แม้เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่า ฌาน. อธิบายว่า พระโยคีทั้งหลาย ย่อมเผาธรรมที่เป็นข้าศึก หรือย่อมคิดถึงโคจร (คืออารมณ์สำหรับหนวงมีกสิณเป็นต้น). อย่างหนึ่ง ชื่อว่า ฌาน เพราะอรรถว่า เฟ่ง คือเข้าไป เฟ่งอารมณ์นั้นเสียเอง เพราะเหตุนี้มันแล ฌานนั้น ท่านจึงเรียกว่า มีอันเข้าไปเฟ่งเป็นลักษณะ.

[ฌานมี ๒ นัย]

ฌานนี้นั้น มีอยู่ ๒ อย่างคือ อารัมมณูปนิชฌาน (เข้าไปเฟ่งอารมณ์) ลักษณะูปนิชฌาน (เข้าไปเฟ่งลักษณะ). บรรดาฌานทั้ง ๒ นั้น สมบัติ ๘ พร้อมด้วยอุปจาร ท่านเรียกว่า อารัมมณูปนิชฌาน.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

แก้วว่า เพราะเข้าไปเฟ่งอารมณ์คือกสิณ.

วิปัสสนามรรคและผล ท่านเรียกว่า ลักษณะูปนิชฌาน.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

แก้วว่า เพราะเข้าไปเฟ่งลักษณะ.

จริงอยู่ บรรดาวิปัสสนามรรคและผลเหล่านี้ วิปัสสนา ย่อมเข้าไปเฟ่งไตรลักษณ์ มีอนิจจลักษณะเป็นต้น. ก็กิจคือการเข้าไปเฟ่ง ด้วยวิปัสสนา ย่อมสำเร็จด้วยมรรค เพราะเหตุนี้ มรรคท่านเรียกว่า ลักษณะูปนิชฌาน. ส่วนผล ท่านก็เรียกว่า ลักษณะูปนิชฌาน เพราะอรรถว่า เข้าไปเฟ่งลักษณะที่แท้จริงแห่งนิโรธ. แต่ในอรรถนี้ ท่านประสงค์เอาอารัมมณูปนิชฌานเท่านั้นว่า ฌาน.

ในอธิการว่าด้วยฉานนี้ พระอาจารย์ผู้โจทก์ท้วงว่า ชื่อว่าฉานที่ควร
จะพึงอ้างถึงอย่างนี้ว่า เป็นไปกับด้วยวิตก เป็นไปกับด้วยวิจาร์ ฯลฯ มีปีติและ
สุข ดังนี้ นั้นเป็นไฉนเล่า ?

ข้าพเจ้า จะกล่าวเฉลยต่อไป :- เปรียบเหมือนบุรุษคนอื่นเว้นเว้นทรัพย์
และปริชนเสียบ ย่อมเป็นผู้ไม่สมควรภาวะที่จะพึงอ้างถึงในประโยคมีอาทิว่า ผู้มี
ทรัพย์ ผู้มีปริชน ฉนใด ฉานอื่น เว้นธรรมมีวิตกเป็นต้นเสียบ ควรจะพึง
อ้างถึง ย่อมไม่มี ฉนนั้น. เหมือนอย่างว่า การสมมติว่าเสนา ในองค์เสนา
ทั้งหลาย ที่ชาวโลกกล่าววว่า เสนา มีพลรถ มีพลเดินเท้า ดังนี้้นแล
บัณฑิตควรทราบฉนใด ในอธิการนี้ ก็ควรทราบ การสมมติว่าฉาน ในองค์
๔ นั้นแลฉนนั้น. ควรทราบในองค์ ๕ เหล่าไหน ? ในองค์ ๕ เหล่านี้ คือ
วิตก ความตรึก วิจาร์ ความตรอง ปีติ ความอิมใจ สุข ความสบายใจ
จิตเตกัคคตา ความที่จิตมีอารมณ์เดียว. จริงอยู่ องค์ ๕ เหล่านี้และ พระ
ผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้โดยความเป็นองค์แห่งฉานนั้น โดยนัยมีอาทิว่า เป็นไป
กับด้วยวิตก เป็นไปกับด้วยวิจาร์.

ถ้าหากพระอาจารย์ผู้โจทก์ท้วงว่า เอกัคคตา (ความที่มีจิตมีอารมณ์
เดียว) จัดเป็นองค์ (แห่งฉาน) ไม่ได้ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ตรัสไว้
(ในบาลีแห่งฉาน) มิใช่หรือ ?

แก้ว่า ก็คำที่ท่านกล่าววนั้น ย่อมไม่ถูก.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

แก้ว่า เพราะจิตเตกัคคตาเมื่อนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในบาลี
แห่งฉานนั่นเอง.

จริงอยู่ จิตเตกัคคตาเมื่อนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แน่นอนใน คัมภีร์วิภังค์อย่างนี้ว่า วิตก วิจาร ปิติ สุข จิตเตกัคคตา ชื่อว่า ฌาน.^๑ เพราะฉะนั้น คำที่ท่านกล่าวไว้ว่า เป็นไปกับด้วยวิตก เป็นไปกับด้วยวิจาร ดังนี้ จันใด แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ตรัสไว้ในอธิการนี้ว่า **สจิตเตกัคคตา** แม้จิตเตกัคคตา ก็ควรทราบว่าเป็นองค์ (แห่งฌาน) ที่เดียว ตามพระบาลีในคัมภีร์วิภังค์นี้ จันนั้น. จริงอยู่ อุเทศ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำไว้แล้วด้วยพระประสงค์ใด อุเทศนั้นนั่นเอง ก็เป็นอันพระองค์ทรงประกาศไว้แล้ว แม้ในคัมภีร์วิภังค์ ด้วยพระประสงค์นั้นแล.

[ความหมายแห่ง อุปสัมปชชัพพ]

บทว่า **อุปสัมปชช** แปลว่า เข้าไปใกล้แล้ว. ท่านอธิบายว่า บรรลุแล้ว. อีกอย่างหนึ่ง ท่านอธิบายว่า ให้เข้าถึงพร้อมแล้ว คือให้สำเร็จแล้ว. แต่ในคัมภีร์วิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า บทว่า **อุปสัมปชช** คือ ความได้ ความกลับได้ ความถึง ความถึงพร้อม ความถูกต้อง ความทำให้แจ้ง ความบรรลุ ซึ่งปฐมฌาน.^๒ เนื้อความแห่งคำเมื่อนั้น ก็พึงทราบเหมือนอย่างนั้นแล.

บทว่า **วิหาลี** ความว่า เรา เป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยฌานมีประการดังกล่าวแล้วอย่างนี้ จึงยังการสืบเนื่องกัน การประพฤติเป็นไป การรักษา การเป็นไป การให้เป็นไป การเที่ยวไป การพักอยู่แห่งอรรถภาพให้สำเร็จ ด้วย อริยาบถวิหาร กล่าวคือการนั่งอยู่ ณ โภธิมณฑล. ข้อนี้ สมจริงดังที่พระองค์ ตรัสไว้ในคัมภีร์วิภังค์ว่า บทว่า **วิหริตี** ความว่า สืบเนื่องกันอยู่ ประพฤติ ๑. อภิ. วิ. ๓๕ / ๓๔๗. ๒. อภิ. วิ. ๓๕ / ๓๔๗.

เป็นไปอยู่ รักษาอยู่ เป็นไปอยู่. ให้เป็นไปอยู่ เทียวไปอยู่ พักอยู่ ด้วย
เหตุ นั้น ท่านจึงเรียกว่า พักอยู่.*

ถามว่า ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำอะไร จึงทรงเข้ามาหานี้ อยู่ ?

แก้ว่า ทรงเจริญกรรมฐาน.

ถามว่า ทางเจริญกรรมฐานอะไร ?

แก้ว่า ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐาน.

ถามว่า คนอื่น ผู้มีความต้องการอานาปานสติกรรมฐานนั้น ควรทำ
อย่างไร ?

แก้ว่า แม้คนอื่น ก็ควรเจริญกรรมฐานนั้น หรือบรรดากรรมฐาน
ทั้งหลายมีปฐมวิกสิตเป็นต้น ใดอย่างหนึ่ง.

นัยแห่งการเจริญอานาปานสติกรรมฐานเป็นต้นเหล่านั้น ฟังทราบโดย
นัยที่กล่าวไว้แล้วในวิสุทธิมรรคนั้นแล. ก็เมื่อข้าพเจ้าจะกล่าวนัยแห่งการเจริญ
ไว้ในอธิกานี้ นิทานแห่งพระวินัยก็จะเป็นภาระหนักยิ่ง. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า
จะทำเพียงการประกาศเนื้อความแห่งพระบาลีเท่านั้น ด้วยประการฉะนี้.

กล่าวด้วยปฐมฉาน จบ.

* อภิ.วิ. ๓๕/๓๔๐

กล่าวด้วยทุติยฆาน

สองบทว่า **วิตกฺกวจิราณํ รูปสมา** ความว่า เพราะเข้าไปสงบ คือเพราะก้าวล่วงองค์ทั้ง ๒ เหล่านี้ คือ วิตกและวิจารณ์. มีอธิบายว่า เพราะ วิตกวิจารณ์ไม่ปรากฏในขณะแห่งทุติยฆาน.

พึงทราบสันนิษฐานว่า ในบรรดาฆานทั้ง ๒ นั้น ธรรมในปฐมฆาน แม้ทั้งหมด ไม่มีอยู่ในทุติยฆาน ด้วยว่า ธรรมทั้งหลายมีผัสสะเป็นต้น มีอยู่ในปฐมฆานเป็นอย่างหนึ่ง ในทุติยฆานนี้ ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แม้ก็จริง ถึงกระนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสอย่างนี้ว่า เพราะเข้าไปสงบวิตกวิจารณ์ เพื่อจะทรงแสดงว่า การบรรลุฆานอื่นจากปฐมฆานมีทุติยฆานเป็นต้น. จะมีได้ เพราะก้าวล่วงองค์ที่หยาบ ๆ ได้.

[อรรถาธิบายอัมมัตตศัพท์]

ในอธิการนี้ บัณฑิตประสงคฺเอา นิชกัชฉัตตัง ชื่อว่า **อัมมัตตัง**. แต่ในคัมภีร์วิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้เพียงเท่านั้นว่า **อัมมัตตังปัจจัตตัง*** เท่านั้น. ก็เพราะบัณฑิตประสงคฺเอา นิชกัชฉัตตัง ชื่อว่า **อัมมัตตัง** ฉะนั้น ในบทว่า **อชฺมุคฺคํ** นี้ บัณฑิตพึงเห็นเนื้อความดังนี้ว่า เกิดแล้ว ในตน คือเกิดแล้วในสันดานของตน.

[อรรถาธิบาย สัมปสาทนศัพท์]

ศรัทธา (ความเชื่อ) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า **สัมปสาทน**ะ ในบทว่า **สมฺปสาทนํ** นี้ แม้ฆาน ก็ตรัสเรียกว่า **สัมปสาทน**ะ เพราะ

* อภ. วิ. ๓๕ / ๓๒๕-๓๔๘.

ประกอบด้วยความฟ่องใส เหมือนผ้าสีเขียว เพราะประกอบด้วยสีเขียวฉะนั้น อีกอย่างหนึ่ง เพราะฉนั้นนั้น ย่อมยังใจให้เลื่อมใสด้วยดี เพราะประกอบด้วย ศรัทธาที่เป็นเครื่องยังใจให้ฟ่องใส (และ) เพราะสงบระงับความกำริบแห่ง วิตกและวิจารณ์ได้ เพราะเหตุฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า สมฺป-
สาทน์. ก็ในอรรถวิภังนี้ พึงทราบสัมพันธเฉพาะบทยังนี้ว่า สมฺปสาทน์
เจตโส (เป็นความฟ่องใสแห่งใจ). แต่ในอรรถวิภังต้น พึงประกอบบทยัง
เจตโส นั้น เข้ากับ เอโกทิกภาพะ.

[อรรถอธิบาย เอโกทิกภาพะ]

ในบทยัง เอโกทิกภาพะ นั้น มีอรรถโยชนาดังต่อไปนี้ :- สมาธิ
ชื่อว่า เอโกทิกภาพะ เพราะอรรถว่า เป็นธรรมเอกผุดขึ้น. อธิบายว่า ชื่อว่าเป็น
ธรรมที่เลิศ คือธรรมประเสริฐที่สุด ผุดขึ้น เพราะวิตกวิจารณ์ไม่ผุดขึ้น. จริงอยู่
แม้คนที่ประเสริฐที่สุด เข้าก็เรียกว่า เป็นเอก ในโลก. อีกอย่างหนึ่ง จะกล่าวว่
สมาธิที่เว้นจากวิตกและวิจารณ์ ชื่อว่าเป็นธรรมเอก คือไม่สหาย ดังนี้บ้าง
ก็ควร อีกบรรยายหนึ่ง สมาธิ ชื่อว่า อูทิกภาพะ เพราะอรรถว่า ย่อมยังสัมปยุตธรรม
ให้ผุดขึ้น อธิบายว่า ให้ตั้งขึ้น, สมาธินั้น เป็นเอก เพราะอรรถว่า ประเสริฐ
และผุดขึ้น เพราะเหตุฉนั้น จึงชื่อว่า เอโกทิกภาพะ. คำว่า เอโกทิกภาพะ นั้น เป็นชื่อ
ของสมาธิ. ทุคฺคิณาน ย่อมยังสมาธิที่ชื่อว่า เอโกทิกภาพะ นี้ ดังกล่าวนี้ให้เกิด
คือให้เจริญ. เหตุฉนั้น ทุคฺคิณานี้ จึงชื่อว่า เอโกทิกภาพะ. ก็เพราะสมาธิที่
ชื่อว่า เอโกทิกภาพะ นั้นย่อมมีแก่ใจ หามิแก่สัตว์ แก่ชีวะไม่ ฉนั้น ทุคฺคิณานั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เจตโส เอโกทิกภาพะ (เป็นเอโกทิกภาพะแห่งใจ).

มีคำถามว่า ก็ศรัทธานี้ และสมาธิที่มีชื่อว่าเอโกทิกภาพะนี้มีอยู่ในปฐมฌาน
มิใช่หรือ ? เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร ทุคฺคิณานี้เท่านั้น พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า จึงตรัสว่า เป็นเครื่องยังใจให้ฟ่องใส และว่า เป็นเอโกทิกภาพะเล่า ?

ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยต่อไป :- ด้วยว่า ปฐมฌานโน้น ชื่อว่า ยังไม่
ปล่อยใสดี เพราะวิตกและวิจารณ์ยังกำเริบได้ คุณน้ำที่ขุ่นเพราะคลื่นและระลอก
ฉะนั้น เพราะเหตุนั้น แม้เมื่อศรัทธามีอยู่ ก็พึงทราบว่ ปฐมฌานนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ตรัสว่า เป็นเครื่องยังใจให้ปล่อยใส. อนึ่ง เพราะความที่
ปฐมฌานยังไม่ปล่อยใสด้วยคตินั้นแล แม้สมาธิในปฐมฌานนี้ ก็ยังหาเป็นธรรม
ปรากฏด้วยดีไม่ เพราะฉะนั้น พึงทราบว่ ปฐมฌานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า
มิได้ตรัสว่าเป็นเอกทิภาพข้าง. ส่วนศรัทธามีกำลังได้โอกาสแล้ว เพราะใน
ฌานนี้ไม่มีเหตุเครื่องกั่วงวลคือวิตกวิจารณ์ แม้สมาธิก็ปรากฏ เพราะกลับได้สหาย
คือศรัทธามีกำลัง เพราะฉะนั้น พึงทราบว่ ทุคฺคิฌานนี้เท่านั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้า จึงตรัสไว้อย่างนี้. แต่ในคัมภีร์วิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัส
ไว้เพียงเท่านั้นแลว่า ที่ชื่อว่า สัมปสาทนะ นั้น ได้แก่ศรัทธา ความเชื่อถือ
ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ที่ชื่อว่า เจตโส เอกทิภาวะ นั้น
ได้แก่ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ ความตั้งใจมั่นชอบ° ดังนี้. ก็อรรถวรรณนา
นี้รวมกับปาฐะในคัมภีร์วิภังค์นั้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้อย่างนั้น ย่อม
ไม่ผิด คือย่อมเทียบเคียง และเสมอกันได้โดยแท้ ฉันทใด บัณฑิต พึงทราบ
อรรถวรรณนา นี้ ฉันทนั้น.

[อรรถาธิบายทุคฺคิฌานไม่มีวิตกและวิจารณ์เพราะสงบไปแล้ว]

ในคำว่า อวิตกกั อวิจารณ์ นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ :- ทุคฺคิฌานชื่อว่า
ไม่มีวิตก เพราะอรรถว่ วิตกไม่มีในทุคฺคิฌานนี้ หรือแก่ทุคฺคิฌานนี้ เพราะ
ละวิตกได้ด้วยภาวนา. ทุคฺคิฌาน ชื่อว่าไม่มีวิจารณ์ก็โดยนัยนี้แล. แม้ในคัมภีร์
วิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสไว้แล้วว่า วิตกนี้และวิจารณ์นี้ สงบ ระงับ
เข้าไประงับ ดับไป ดับไปอย่างราบคาบ ถูกทำให้พินาศไป ถูกทำให้พินาศ
ได้ด้วยดี ถูกทำให้เหือดแห้ง ถูกทำให้เหือดแห้งไปด้วยดี ถูกทำให้มีที่สุด
ปราศไปแล้ว ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ ด้วยประการ๒ ฉะนี้.

ในอธิการนี้ พระอาจารย์ผู้โจทก์ท้วงว่า ก็เนื้อความนี้ สำเร็จแล้ว
แม้ด้วยบทว่า เพราะสงบระงับวิตกและวิจารณ์ ดังนี้มิใช่หรือ ? เมื่อเป็นเช่นนั้น
เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสไว้ดีกว่า ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์
ดังนี้เล่า ?

ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยต่อไป :- เนื้อความนี้สำเร็จแล้วอย่างนั้น จริง
ทีเดียว แต่คำว่า เพราะสงบระงับวิตกและวิจารณ์นี้ แสดงอรรถ กล่าวคือความ
ไม่มีวิตกวิจารณ์นั้น. ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วมิใช่หรือว่า ถึงกระนั้น พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า ก็ตรัสไว้แบบนี้ว่า เพราะสงบระงับวิตกและวิจารณ์ เพื่อจะทรงแสดงว่า
การบรรลุดมมานเป็นต้นอื่นจากปฐมมมาน ย่อมมิได้ เพราะก้าวล่วงองค์ที่หยาบ ๆ
ได้ อีกอย่างหนึ่ง ทุคฺคิยมมานนี้ ชื่อว่า สัมปสาทนนะ เพราะสงบวิตกและ
วิจารณ์เสียได้ หาใช่เพราะเข้าไปสงบความฟุ้งขึ้นแห่งโทษกล่าวคือกิเลสไม่ และ
ตุคฺคิยมมานนี้ ชื่อว่า เอโกทิกภาพ เพราะสงบวิตกและวิจารณ์ และตุคฺคิยมมานนี้
ชื่อว่า เอโกทิกภาพ เพราะละนิเวรณเสียได้ ไม่เหมือนอุปจารมมาน และ
ตุคฺคิยมมานนี้ ชื่อว่า เอโกทิกภาพ เพราะมีองค์ปรากฏไม่เหมือนปฐมมมาน.

เพราะเหตุนี้ คำว่า เพราะสงบวิตกวิจารณ์นี้ ย่อมเป็นคำแสดงถึง
เหตุแห่งความที่ตุคฺคิยมมานเป็นเครื่องยังใจให้ผ่องใส และเป็นธรรมเอกยังสมาธิ
ให้ผุดขึ้น ดังกล่าวมาแล้วนี้. อนึ่ง ตุคฺคิยมมานนี้ ชื่อว่าไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์
เพราะสงบวิตกและวิจารณ์เสียได้, ตุคฺคิยมมานนี้ชื่ออวิตกกาวิจารณ์ เพราะไม่มีทั้งวิตก
และวิจารณ์ หาเหมือนตติยมมานจตุตถมมาน และเหมือนวิญญูณมีจักขุวิญญูณ
เป็นต้นฉะนั้นไม่ เพราะเหตุนี้ คำว่า เพราะสงบวิตกวิจารณ์นี้ ย่อมเป็นคำ
แสดงถึงเหตุแห่งความที่ตุคฺคิยมมานไม่มีทั้งวิตกไม่มีทั้งวิจารณ์ และหาใช่เป็นคำ
แสดงเพียงสักว่า ความไม่มีแห่งวิตกและวิจารณ์ไม่ ดังกล่าวมาจะนี้. แต่คำว่า

ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ ก็เป็นคำแสดงเพียงสักว่า ความไม่มีแห่งวิตกและวิจารณ์
เท่านั้น เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ตรัสคำตันแล้ว ก็ควรตรัส
คำหลังอีก.

บทว่า **สมาธิ** ความว่า เกิดจากปฐมฌานสมาธิ หรือจากสมาธิที่
สัมปยุตกัน. ในพระบาลีนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสทุกุติยานนี้เท่านั้นว่า
เกิดจากสมาธิ เพื่อสรรเสริญทุกุติยานนี้ เพราะถึงแม้ปฐมฌาน จะเกิดจาก
สมาธิที่สัมปยุต แม้ก็จริง, ถึงกระนั้น สมาธินี้เท่านั้น ควรเรียกได้ว่า สมาธิ
เพราะเป็นสมาธิที่ไม่หวั่นไหวและผ่อนคลายอย่างยิ่ง เหตุเว้นจากความกระเพื่อม
แห่งวิตกวิจารณ์.

คำว่า **ปีติสุข** นี้ มีนัยดังกล่าวมาแล้วนั่นเอง.

บทว่า **ทุกุติ** คือเป็นที่ ๒ โดยลำดับแห่งการคำนวณ. ฌานนี้ชื่อว่า
ที่ ๒ เพราะอรรถว่า พระโยคาวจรบรรลุเป็นครั้งที่ ๒ ดังนี้บ้าง.

[ปฐมฌานมีองค์ ๕ ทุกุติยานมีองค์ ๓]

ก็ในคำว่า **ฌาน** นี้ พึงทราบว่ามีปฐมฌานมีองค์ ๕ เพราะองค์
ทั้งหลายมีวิตกเป็นต้น ฉันท, ทุกุติยานนี้ ก็มีองค์ ๔ เพราะองค์ทั้งหลาย
มีสัมปสาทะเป็นต้น ฉันทนั้น. เหมือนอย่างที่ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า
สัมปสาทะ (ความผ่อนคลาย) ปีติ (ความอิ่มใจ) สุข (ความสบายใจ) เอกัคคตา
แห่งจิต ชื่อว่า ฌาน^๑ อันนั้นเป็นนัยทางอ้อมเท่านั้น. แต่โดยนัยทางตรง
ทุกุติยานนั้น เว้นองค์คือสัมปสาทะเสียแล้ว มีเพียงองค์ ๓ เท่านั้น. เหมือน
อย่างที่ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ฌานมีองค์ ๓ คือ ปีติ สุข เอกัคคตา
แห่งจิต มีอยู่ในสมณนั้น เป็นไหน^๒ ? คำที่เหลือมีนัยดังกล่าวมาแล้วนั้นแล.

กล่าวด้วยทุกุติยาน จบ

กล่าวด้วยตติยฌาน

ปิติในคำว่า ปิตฺติยา จ วิราคะ นี้ มีเนื้อความดังกล่าวแล้วนั้นแล.

ความเกลียดชัง หรือความก้าวล่วงปิตินั้น ชื่อว่า วิราคะ (ความสำรอก).

จ ศัพท์ ในระหว่างบททั้ง ๒ มีการประมวลมาเป็นอรรถ. จ ศัพท์ ประมวลมาซึ่งความสงบ หรือความเข้าไปสงบวิตกวิจารณ์. พึงทราบโยชนาอย่างนี้ว่า ในการประมวลทั้งสองอย่างนั้น ในกาลใดประมวลความสงบมาอย่างเดียว ในเวลานั้น เพราะสำรอกปิติ และเพราะสงบได้เพิ่มเติมอีกเล็กน้อย. ก็ในโยชนานี้ วิราคะ ศัพท์ มีความเกลียดชังเป็นอรรถ เพราะฉะนั้น พึงเห็นใจความดังนี้ว่า เพราะเกลียดชัง และเพราะระงับปิติ.

พึงทราบโยชนาอย่างนี้ว่า ก็ในเวลาใด ประมวลความสงบระงับวิตกวิจารณ์มา ในเวลานั้น เพราะสำรอกปิติ และเพราะเข้าไปสงบวิตกวิจารณ์เพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย. และในโยชนานี้ วิราคะ ศัพท์ มีความก้าวล่วงเป็นอรรถ เพราะฉะนั้น พึงเห็นใจความดังนี้ว่า เพราะก้าวล่วงปิติ และเพราะสงบระงับวิตกวิจารณ์.

อนึ่ง วิตกวิจารณ์เหล่านี้ สงบแล้วในทุติยฌานที่เดียวก็จริง ถึงกระนั้น, คำว่า เพราะเข้าไปสงบวิตกวิจารณ์ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้ว ก็เพื่อจะทรงแสดงอุปายเครื่องบรรลุมานนี้ และเพื่อกล่าวสรรเสริญ (ฌานนี้).

ถามว่า จริงอยู่ เมื่อพระองค์ตรัสว่า และเพราะความสงบระงับวิตกวิจารณ์ คำนี้ ย่อมปรากฏว่า ความสงบระงับวิตกวิจารณ์ก็เป็นอุปายเครื่องบรรลุมานนี้ มิใช่หรือ ?

แก้ว่า เหมือนอย่างว่าในอริยมรรคที่ ๓ ท่านกล่าวการละไว้แบบนี้ว่า เพราะละโอรัมภาคียสังโยชน์ทั้ง ๒ มีสักกายทิฏฐิเป็นต้น แม้ที่ยังละไม่ได้ ย่อมเป็นการกล่าวสรรเสริญ (อริยมรรคที่ ๓) เพื่อจะให้เกิดความอุตสาหะ แก่เหล่าชนผู้มีความขวนขวาย เพื่อบรรลุอริยมรรคที่ ๓ นั้น ฉันทใด, ใน ตติยฆานนี้ ท่านกล่าวความสงบระงับวิตกวิจารณ์ แม้ที่ยังไม่สงบราบคาบไว้ เป็นการกล่าวสรรเสริญ (ฆานนี้) ฉันทนั้นเหมือนกัน. เพราะเหตุนั้น ท่าน จึงกล่าวใจความนี้ไว้ว่า เพราะก้าวล่วงปีติ และเพราะความสงบระงับวิตกวิจารณ์ ดังนี้.

ในคำว่า อุปกุชโก จ วิหาสี นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ :- ธรรมชาติ ที่ชื่อว่า อุเบกขา เพราะอรรถว่า เฟ่งโดยอุบัติ. อธิบายว่า ย่อมเห็นเสมอ คือย่อมเห็นไม่ตกไปเป็นฝักเป็นฝ่าย. บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยตติยฆาน ท่าน เรียกว่า ผู้มีอุเบกขา. เพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยอุเบกขานั้น อันสละสลวย ไพบุลย์ มีกำลัง

[อุเบกขา ๑๐ อย่าง]

ก็อุเบกขามีอยู่ ๑๐ อย่าง คือ

๑. ฉฬงคุเปกขา อุเบกขาในองค์ (คืออารมณ์) ๖.
๒. พรหมวิหารรูปกขา อุเบกขาในพรหมวิหาร.
๓. โภชนังคุเปกขา อุเบกขาในโภชนงค์.
๔. วิริยูปกขา อุเบกขาในวิริยะ.
๕. สังขารูปกขา อุเบกขาในสังขาร.
๖. เวทนูปกขา อุเบกขาในเวทนา.

๗. **วิปัสสนูปเพกขา** อุเบกขาในวิปัสสนา.
๘. **ัตตรมัชฌัตตุเปกขา** อุเบกขาในความวางตนเป็นกลางในธรรมนั้น ๆ.
๙. **ฌานูปเพกขา** อุเบกขาในฌาน.
๑๐. **ปารีสัทธูปเพกขา** อุเบกขาในความบริสุทธิ์.

อุเบกขาแม้ทั้ง ๑๐ อย่าง ดังกล่าวมานี้ พึงทราบตามนัยที่ท่านกล่าวไว้แล้ว ในวรรคแห่งภยเกรสุตร ในอรรถกถามัชฌิมนิกาย ชื่อปัญจสุทนี หรือในอรรถกถาธรรมสังคหะ ชื่ออัทธสาลินี โดยนัยอันมาแล้วในที่นั้น ๆ และด้วยความสามารถแห่งสังเขปหรือภูมิ บุคคล จิต อารมณ์ ชันธสังคหะ เอกขณจิต และกุสลดิเกะ. ก็อุเบกขา เมื่อข้าพเจ้าจะกล่าวไว้ในอธิการนี้ ย่อมทำนิทานแห่งพระวินัยให้เป็นภาระหนักยิ่ง, เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงไม่กล่าว.

[อรรถาธิบายลักษณะแห่งอุเบกขา]

ส่วนอุเบกขาที่ประสงค์เอาในอธิการนี้ โดยลักษณะเป็นต้น พึงทราบว่า มีความมัชฌัสถ์ (ความเป็นกลาง) เป็นลักษณะ มีความไม่ค้ำนึ่งเป็นรส มีความไม่ขวนขวายเป็นปัจจุปฏิฐาน มีความสำรอกปีติเป็นปทัฏฐาน.

ในอธิการว่าด้วยตติยฌานนี้ พระอาจารย์ผู้เฒ่าทักท้วงว่า ก็ฌานูปเพกขานี้ โดยอรรถก็คือ ัตตรมัชฌัตตุเบกขานั้นเอง และฌานูปเพกขานั้น ก็มีอยู่แม้ในปฐมฌานและทุติยฌาน เพราะฉะนั้น ฌานูปเพกขานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ควรจะตรัสไว้แม้ในปฐมฌานและทุติยฌานนั้น อย่างนี้ว่า **อุเปกขโก จ วิहाสี** ดังนี้ มิใช่หรือ ? เพราะเหตุไร จึงไม่ตรัสฌานูปเพกขานั้นไว้เล่า ?

เฉลยว่า เพราะมีกิจยังไม่ปรากฏชัด. จริงอยู่ กิจแห่งฌานูปเพกขานั้น ในปฐมฌานและทุติยฌานนั้น ชื่อว่ายังไม่ปรากฏชัด เพราะถูกปฏิบัติขจรธรรม

มีวิตกเป็นต้นครอบงำ. ส่วนในตติยภวนนี้ ฌานุเบกขานี้ เกิดมีกิจปรากฏชัด เป็นคฤชกศีระขึ้นได้แล้ว เพราะวิตกวิจารณ์และปีติครอบงำไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสฌานุเบกขานี้ไว้แล.

การพรรณนาอรรถ โดยประการทั้งปวงแห่งบทว่า อุปกุขโก จ วิหาสี นี้ จบแล้ว.

[อธิบายลักษณะแห่งสติและสัมปชัญญะ]

บัดนี้จะวินิจฉัยในบาลีนี้ว่า สโต จ สมุปชาโน. ชื่อว่าสโต เพราะ อรรถว่า ระลึกได้, ชื่อว่าสัมปชาโน เพราะอรรถว่า รู้ชัดโดยชอบ สติและ สัมปชัญญะตรัสโดยบุคคล. ในสติและสัมปชัญญะนั้น สติมีความระลึกได้เป็น เครื่องกำหนด มีความไม่หลงลืมเป็นกิจ มีการควบคุมเป็นเหตุเครื่องปรากฏ. สัมปชัญญะ มีความไม่หลงเป็นเครื่องกำหนด มีความพิจารณาเป็นกิจ มีความ สอดส่องเป็นเครื่องปรากฏ. ก็สติและสัมปชัญญะนี้ พึงทราบโดยพิสดาร ตาม นัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว ในวรรณนาแห่งสติปัญญาฐานสูตร ในอรรถกถา- มัชฌิมนิกายนั้นแล.

บรรดาธรรมในตติยภวนั้น สติและสัมปชัญญะนี้มีอยู่แม้ในฌาน ก่อน ๆ โดยแท้ เพราะว่า แม้คุณชาติเพียงอุปจาร ย่อมไม่สำเร็จแก่พระโยคาวจร ผู้มีสติหลง ไม่มีสัมปชัญญะ, จะกล่าวไปไปถึงอัปปนา. ถึงกระนั้น เพราะ ความฌานเหล่านั้นหยาบ การดำเนินไปของจิตจึงมีความสะดวก เหมือนการ ดำเนินไปบนภาคพื้นของบุรุษฉะนั้น กิจแห่งสติและสัมปชัญญะในฌานเหล่านั้น จึงยังไม่ปรากฏชัด. ก็เพราะความที่ฌานนี้ละเอียด เพราะละองค์ที่หยาบได้ การดำเนินไปของจิต อันกิจแห่งสติและสัมปชัญญะกำกับแล้วทีเดียว จำปรารถนา เหมือนการเดินใกล้คมมีดโกนของบุรุษฉะนั้น เพราะเหตุนี้

จึงตรัสไว้ในตติยฆานนี้ทีเดียว. ยังมีข้อที่จะถึงกล่าวเพิ่มเติมอีกสักเล็กน้อย.
นักปราชญ์พึงทราบสันนิษฐานว่า คำนี้ว่า สโต จ สมฺปชาโน ที่พระผู้มี
พระภาคเจ้าตรัสไว้ในตติยฆานนี้เท่านั้น ก็เพื่อแสดงเนื้อความพิเศษแม้ที่ว่า
ลูกโคที่ยังติดแม่โค ถูกพรากจากแม่โค เมื่อไม่คอยควบคุมไว้ ย่อมเข้าหา
แม่โคอีกนั่นเองฉันใด ความสุขในตติยฆานนี้ก็ฉันนั้น ถูกพรากจากปิติแล้ว
ความสุขนั้นเมื่อไม่คอยควบคุมด้วยเครื่องควบคุมคือสติและสัมปชัญญะ พึง
เข้าหาปิติอีกทีเดียว พึงเป็นสุขที่สัมปยุตด้วยปิตินั่นเอง. ถึงแม้ว่าสัตว์ทั้งหลาย
ย่อมกำหนดนักในความสุข และความสุขนี้ก็สุขหวานยิ่งนัก เพราะไม่มี
สุขยิ่งไปกว่านั้น แต่ความไม่กำหนดนักในความสุข ย่อมมีในตติยฆานนี้ ด้วย
อานุภาพแห่งสติและสัมปชัญญะ มิใช่มีด้วยประการอื่นดังนี้.

บัดนี้ พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า สุขญจ กายเณ ปฏิสเวเทสิ
นี้ต่อไป :-

พระโยคีผู้พร่งพร้อมด้วยตติยฆาน ไม่มีความรำพึงในการเสวยความ
สุข แม้ก็จริง ถึงเมื่อเป็นเช่นนั้น พระโยคินั้น เมื่อออกจากฆานแล้ว ก็พึง
เสวยสุขได้ เพราะเหตุที่รูปกายของท่าน อันรูปที่ประณีตยิ่ง ซึ่งมีความสุขที่
สัมปยุตด้วยนามกายของท่าน หรือความสุขที่ประกอบนามกายนั้นเป็นสมุฏฐาน
ถูกต้อง ชิมซาบแล้ว.

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงเนื้อความนั้น
จึงตรัสว่า สุขญจ กายเณ ปฏิสเวเทสิ ดังนี้.

บัดนี้ จะวินิจฉัยในคำว่า ฆนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ อุปกฺขโก
สติมา สุขวิหารี นี้ต่อไป :-

พระอริยเจ้าทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมบอก คือย่อมแสดง
ย่อมบัญญัติ ย่อมแต่งตั้ง ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนก ย่อมกระทำให้ตื่น,
อธิบายว่า ย่อมประกาศ คือย่อมสรรเสริญ ซึ่งบุคคลผู้มีความพร้อมเพรียง
ด้วยตติยมานันท์ เพราะเหตุแห่งฉนาค คือพระฉนาคเป็นเหตุ. ย่อม
สรรเสริญว่า อย่างไร ? ย่อมสรรเสริญว่า เป็นผู้มือุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข
ดังนี้. เราเข้าถึงตติยมานันท์อยู่แล้ว, โยชนาในคำว่า ยนฺตุ อริยา เป็นดังนี้
พึงทราบดังพรรณนามาอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

ถามว่า ก็เพราะเหตุใด พระอริยเจ้าเหล่านั้น จึงสรรเสริญบุคคล
ผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยตติยมานันท์ไว้อย่างนั้น ?

แก้ว่า เพราะเป็นผู้มีความสรรเสริญ.

จริงอยู่ เพราะพระโยคีนี้ เป็นผู้มีความวางเฉยในตติยมานันท์ ซึ่งมี
ความสุขอันหวานใจยิ่งนัก ที่ถึงฝั่งแห่งความสุขแล้วก็ตาม หากความใคร่ใน
สุขคร่าไปในตติยมานันท์ได้ไม่ และชื่อว่าเป็นผู้มีสติเพราะเป็นผู้มีสติตั้งมั่น
โดยอาการที่ปีติจะเกิดขึ้นไม่ได้. และเพราะท่านได้เสวยความสุขอันไม่เศร้า
หมอง ที่เป็นอริยกันต์ และอันอริยชนช่องเสพเหล่านั้นเอง ด้วยนามกาย
ฉะนั้น จึงเป็นผู้ที่ควรสรรเสริญ.

พึงทราบสันนิษฐานว่า เพราะเป็นผู้ที่ควรสรรเสริญ พระอริยเจ้า
ทั้งหลาย เมื่อจะประกาศคุณที่เป็นเหตุอันควรสรรเสริญเหล่านั้น จึงสรรเสริญ
บุคคลผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยตติยมานันท์ อย่างนี้ว่าเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ
อยู่เป็นสุข ดังพรรณนามาฉะนี้.

บทว่า ตติย คือเป็นที่ ๓ ตามลำดับแห่งการคำนวณ. ฉนาคนี้
ชื่อว่าที่ ๓ เพราะอรธว่า พระโยคาวจรบรรลุครั้งที่ ๓ ดังนี้บ้าง.

[ทุติยฌานมีองค์ ๔ ตติยฌานมีองค์ ๕]

ในคำว่า ฌาน นี้ พึงทราบวินิจฉัยว่า ทุติยฌานมีองค์ ๔ ด้วย
องค์ทั้งหลายมีสัมปทาตะเป็นต้น ฉะนั้น. ตติยฌานนี้ก็มีองค์ ๕ ด้วยองค์
ทั้งหลายมีอุเบกขาเป็นต้น ฉะนั้น. เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้
ว่า อุเบกขา (ความวางเฉย) สติ (ความระลึกได้) สัมปชัญญะ (ความรู้ตัว)
สุข (ความสบายใจ) เอกัคคตาแห่งจิต (ความที่จิตมีอารมณ์เดียว) ชื่อว่า
ฌาน* ดังนี้. อันนั้น เป็นนัยทางอ้อมเท่านั้น. แต่โดยนัยทางตรง ตติยฌาน
นั้น เว้นองค์ คือ อุเบกขา สติ และสัมปชัญญะเสีย ย่อมประกอบด้วย
องค์ ๒ เท่านั้น. เหมือนอย่างพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ฌานมีองค์ ๒ คือ
สุข และเอกัคคตาแห่งจิต มีอยู่ในสมัยนั้น เป็นไฉน ? คำที่เหลือ มีนัย
ดังกล่าวมาแล้วนั้น

กถาว่าด้วยตติยฌาน จบ.

* อภ. วิ. ๓๕ / ๓๕๑

กล่าวด้วยจตุตถฉน

* คำว่า เพราะละสุขและเพราะละทุกข์เสียได้ คัจฉน คือ เพราะ
ละสุขทางกายและทุกข์ทางกาย. คำว่า ในก่อนเทียว ความว่า ก็การละสุข
และทุกข์นั้นแล ได้มีแล้วในก่อนแท้ มิใช่มีในขณะที่จตุตถฉน. คำว่า เพราะ
ถึงความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งโสมนัสและโทมนัส คัจฉนนั้น ความว่า เพราะถึงความ
ตั้งอยู่ไม่ได้ มีคำอธิบายว่า เพราะละได้นั้นแล ซึ่งธรรม ๒ ประการเหล่านี้
คือสุขทางใจและทุกข์ทางใจ ในก่อนเทียว.

ถามว่า ก็ละสุขและทุกข์โสมนัสและโทมนัสเหล่านั้นได้ เมื่อไร ?

แก้วว่า ในขณะที่แห่งอุปจารแห่งฉนทั้ง ๔.

จริงอยู่ โสมนัสอันพระโยคาวจรละได้ในขณะแห่งอุปจารแห่งฉน
ที่ ๔ นั้นแล. ทุกข์โทมนัสและสุขละได้ในขณะแห่งอุปจารแห่งฉนที่ ๑ ที่ ๒
และที่ ๓. ด้วยประการดังกล่าวมานี้ พึงทราบการละสุขทุกข์โสมนัสและ
โทมนัสเหล่านี้ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ตรัสไว้โดยลำดับแห่งการละทีเดียว,
แต่ก็ได้ตรัสไว้แม้ในที่นี้โดยลำดับอุเทศแห่งอินทรีย์ทั้งหลาย ในอินทรีย์วิภังค์
นั้นแล.

มีคำถามว่า ก็ถ้าสุขทุกข์เป็นต้นเหล่านี้ พระโยคาวจรละได้ในขณะ
แห่งอุปจารแห่งฉนนั่น ๆ ไชรั, เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร จึงตรัสการดับ
(สุขทุกข์เป็น) ไว้ในฉนทั้งหลายนั้นแลอย่างนี้ว่า ก็ทุกขินทรีย์ เกิดขึ้นแล้ว
ดับหาเสรมิได้ในฉนไรเล่า ? ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้
สังคแล้วจากกามทั้งหลาย ๑ ล ๑ เข้าถึงปฐมฉนอยู่, ทุกขินทรีย์เกิดขึ้นแล้ว

* องค์การศึกษาแผนกบาลีแปลออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๐๔

ดับหาเสรมิได้ฉะฉานนี้, ก็โทมนัสสินทริย... สุนทริย... โสมนัสสินทริย
...เกิดขึ้นแล้ว ดับหาเสรมิได้ในฉะฉานไรเล่า ? คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เพราะละสุขเสียได้ ๆ ละ ๆ เข้าถึงจุดตกฉะฉานอยู่ โสมนัส-
สินทริย เกิดขึ้นแล้ว ดับหาเสรมิได้ในฉะฉานนี้* ดังนี้แล้ว.

มีคำแก้ว่า เพราะเป็นความดับอย่างประเสริฐ. จริงอยู่ ความดับทุกข์
เป็นต้นเหล่านั้น ในฉะฉานทั้งหลายมีปฐมฉะฉานเป็นต้น เป็นความดับอย่าง
ประเสริฐ. แต่ความดับในขณะแห่งอุปจารเท่านั้น หาเป็นความดับอย่าง
ประเสริฐไม่. จริงอย่างนั้น ทุกขินทริย แม้ดับแล้วในอุปจารแห่งปฐมฉะฉาน
ซึ่งมีอวิชชณะต่าง ๆ กัน แต่พึงเกิดขึ้นได้อีก เพราะสัมผัสมีเหลืออบและขง
เป็นต้น หรือเพราะความเคื่อนร้อนอันเกิดจากการนั่งไม่สมมาเสมอ, แต่จะเกิด
ในภายในอัปปนาไม่ได้เลย. อีกอย่างหนึ่ง ทุกขินทริยนั้น แม้ดับแล้วใน
อุปจาร ยังดับไม่สนิท เพราะธรรมที่เป็นข้าศึกยังกำจัดไม่ได้. ส่วนภายใน
อัปปนา กายทั้งสี่นัยยังลงสู่ความสุข เพราะมีปีติซาบซาบ และทุกขินทริย
ของพระโยคาวจรผู้มีกายยังลงสู่ความสุข จดว่าดับไปแล้วด้วยดี เพราะธรรม
ที่เป็นข้าศึกถูกกำจัดเสียได้.

ก็โทมนัสสินทริยที่พระโยคาวจรและได้แล้ว ในอุปจารแห่งทุติยฉะฉาน
ซึ่งมีอวิชชณะต่าง ๆ กันนั้นแล แต่พึงเกิดขึ้นได้อีก เพราะโทมนัสสินทริยนั้น
เมื่อมีความลำบากกายและและและความคับแค้นใจแม้ที่มีวิตกวิจารณ์เป็นปัจจัยอยู่ ย่อม
บังเกิดขึ้นได้ แต่จะเกิดไม่ได้เลยในเพราะไม่มีวิตกวิจารณ์, แต่โทมนัสสินทริย
จะเกิดในจิตตูปบาทใด เพราะมีวิตกวิจารณ์จึงเกิดขึ้นในจิตตูปบาทนั้น, วิตก
วิจารณ์ในอุปจารแห่งทุติยฉะฉานท่านยังละไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น โทมนัสสินทริย

* อภ. วิ. ๓๕ / ๓๕๖.

นั้น ฟังเกิดได้ในอุچارแห่งตติยฆานนั้น เพราะมีปัจจัยที่ยังละไม่ได้ แต่ในตติยฆานจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย เพราะมีปัจจัยอันละได้แล้ว.

อนึ่ง สุชินทรีย์ แม้ที่ละได้แล้วในอุچارแห่งตติยฆาน ก็ฟังบังเกิดขึ้นแก่พระโยคาวจรผู้มีกายอันรูปที่ประณีต ซึ่งมีปิตีเป็นสมุฏฐานถูกต้องแล้ว แต่ในตติยฆานเกิดขึ้นไม่ได้เลย. จริงอยู่ ปิตีอันเป็นปัจจัยแห่งความสุขในตติยฆาน ดับไปแล้วโดยประการทั้งปวงแล. อนึ่ง โสมนัสสินทรีย์ แม้ที่ละได้แล้วในอุچارแห่งจตุตถฆาน ก็ฟังเกิดขึ้นอีกได้ เพราะใกล้ต่อปิตี และเพราะยังไม่ผ่านไปด้วยดี เพราะยังไม่มื่อเบกขาที่ถึงอัปปนา, แต่ในจตุตถฆานจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย. เพราะเหตุดังที่กล่าวมานั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงทำอุปเสสศัพทไไว้ในที่นั้น ๆ ว่า ทุกชินทรีย์เกิดขึ้นแล้ว ดับหาเศษมิได้ในฆานนี้ ดังนี้แล.

ในอธิการแห่งจตุตถฆานนี้ พระอาจารย์โจทก์ท้วงว่า ถ้าเมื่อเป็นอย่างนั้น เวทนาเหล่านั้น แม้ที่ละได้แล้วในอุچارแห่งฆานนั้น ๆ เพราะเหตุไรในจตุตถฆานนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงประมวลมาไว้อีกเล่า ?

แก้วว่า เพื่อให้ถือเอาสะดวก (เพื่อเข้าใจง่าย).

จริงอยู่ อุทกขมสุขเวทนา ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ในองค์ฆานนี้ว่า **อุทกขมสุข** (ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุข) นี้ เป็นของละเอียด ฐิติได้โดยยาก ไม่สามารถจะถือเอาได้โดยสะดวก, เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงประมวลเวลาเหล่านั้นมาไว้ทั้งหมด เพื่อให้ถือเอาสะดวก เปรียบเหมือนเพื่อจะจับโคคู้ ซึ่งใคร ๆ ไม่สามารถจะเข้าไปจับใกล้ ๆ ได้ โดยประการใดประการหนึ่ง คนเลี้ยงโคจึงต้อนโคทุกตัวมาไว้ในคอกเดียวกัน ภายหลังจึงปล่อยออกมาทีละตัว ๆ ให้จับเอาโคแม่ตัวนั้น ซึ่งผ่านออกมาตามลำดับ โดย

สั่งว่า นี่คือโคคัวนั้น พวกท่านจงจับมัน ฉะนั้น. จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงเวทนาเหล่านั้น ที่พระองค์ประมวลแล้วอย่างนั้น ย่อมทรง สามารถ เพื่ออันให้ถือเอาเวทนานี้ว่า ธรรมชาติที่มีไช้สุข มีไช้ทุกข์ มีไช้ โสมนัส มีไช้โทมนัส นี้ คือ อทุกขมสุขเวทนา, อนึ่ง เวทนาเหล่านั้น บัณฑิตพึงทราบว่ พระองค์ตรัสไว้ ก็เพื่อจะทรงแสดงปัจฉัยแห่งอทุกขมสุข- เจโตวิมุตติ. จริงอยู่ ธรรมทั้งหลายมีการละสุขเป็นต้น^๑ เป็นปัจฉัยแห่งเจโต- วิมุตตินั้น. เหมือนดังที่พระธรรมทินนาเถรี กล่าวไว้ว่า คุณก่อนผู้มีอายุ ! ปัจฉัยแห่งสมบัตติที่เป็นอทุกขมสุขเจโตวิมุตติมี ๔ อย่างแล, คุณก่อนผู้มีอายุ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเข้าถึงจุดถกฉาน อันเป็นอทุกขมสุข มีสติเป็น ธรรมชาติบริสุทธิ์อันอุเบกขาให้เกิดแล้ว เพราะละสุขและทุกข์เสียได้ เพราะ ถึงความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อนเทียว, คุณก่อนผู้มีอายุ ! ปัจฉัยแห่งสมบัตติที่เป็นเจโตวิมุตติ อันเป็นอทุกขมสุขมี ๔ อย่างเหล่านี้แล.^๒

อีกอย่างหนึ่ง สังโยชน์ทั้งหลายมีสักกายทิฏฐิเป็นต้น แม้ที่ละได้แล้ว ในมรรคอื่นมีโศคาปัตติมรรคเป็นต้น พระองค์ตรัสว่า ละได้แล้วในมรรคที่ ๓ นั้น เพื่อตรัสสรรเสริญมรรคที่ ๓ นั้นใด เวทนามีสุขเป็นต้นเหล่านั้น ควรทราบว่ พระองค์ตรัสไว้ในจุดถกฉานนี้ แม้เพื่อตรัสสรรเสริญฉานนั้น ฉะนั้น.

อีกนัยหนึ่ง เวทนามีสุขเป็นต้นเหล่านั้น พึงทราบว่ พระองค์ตรัสไว้ในจุดถกฉานนี้ แม้เพื่อจะทรงแสดงข้อที่ระคะและโทสะ เป็นธรรมชาติที่อยู่ ไกลยิ่ง เพราะสังหารปัจฉัยเสียได้. จริงอยู่ บรรดาเวทนามีสุขเป็นต้นเหล่านั้น

๑. วิสุทฺธิมรรค. ๑/๒๑๓ เป็นต้น ทุกขบุพหานาทโย. ฎีกาสารัตถทีปนี ๑/๕๕๐ ก็เหมือนกัน.

๒. ม. มุ. ๑๒/๕๕๓.

สุข เป็นปัจจัยแห่งโสมนัส, โสมนัส เป็นปัจจัยแห่งราคะ, ทุกข์ เป็นปัจจัยแห่งโทมนัส, โทมนัส เป็นปัจจัยแห่งโทสะ, และราคะโทสะพร้อมทั้งปัจจัยเป็นอันจตุตถมานนั้นกำจัดแล้ว เพราะสังหารความสุขเป็นต้นเสียได้ เพราะเหตุนี้ ราคะและโทสะ จึงมีอยู่ในที่ไกลยิ่ง ฉะนั้นแล.

[อรรถาธิบายอุเบกขาในจตุตถมาน]

บทว่า **อทุกขมสุข** ความว่า ชื่อว่า อทุกข์ เพราะไม่มีทุกข์ ชื่อว่า อสุข เพราะไม่มีสุข. ในคำว่า ชื่อว่า **อทุกขมสุข** นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงเวทนาที่ ๓ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อทุกข์และสุขด้วยพระดำรัสนี้ หาทรงแสดงเพียงสักว่าความไม่มีแห่งทุกข์และสุขไม่. อทุกข์และอสุข ชื่อว่าเวทนาที่ ๓ ท่านเรียกว่า **อุเบกขา** บ้าง. อุเบกขานั้น บัณฑิตพึงทราบว่ามีอาการที่ผิดแปลกจากอารมณ์ที่ นำปรารถนาและไม่นำปรารถนาเป็นลักษณะ มีความเป็นกลาง เป็นรส มีอารมณ์ไม่แจ่มแจ้งเป็นเครื่องปรากฏ มีความดับสุขเป็นปกติฐาน.

บทว่า **อุปุทธาสติปริสุทธ** ความว่า มีสติเป็นธรรมชาติ บริสุทธ^๑ อันอุเบกขาให้เกิดแล้ว. จจริงอยู่ ในเวลานี้ สติเป็นธรรมชาติบริสุทธ^๑ด้วยดี และความบริสุทธ^๑แห่งสตินั้น อันอุเบกขาทำแล้ว หาใช้ธรรมดาอย่างอื่นทำไม่, เพราะเหตุนี้ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเรียกว่า มีสติบริสุทธ^๑อันอุเบกขาให้เกิดแล้ว ดังนี้. แม้ในคัมภีร์วิภังค์ พระองค์ก็ได้ตรัสไว้ว่า สตินี้ย่อมเป็นธรรมชาติเปิดเผย บริสุทธ^๑ ผ่องแผ้ว เพราะอุเบกขานี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า มีสติบริสุทธ^๑เพราะอุเบกขา.* ก็ความบริสุทธ^๑แห่งสติในจตุตถมานนั้นย่อมมีเพราะอุเบกขาใด, อุเบกขานั้น โดยอรรถพึงทราบว่ามีความเป็นกลาง

* อภ. วิ. ๓๕/๓๕๒.

ในธรรมนั้น ๆ หนึ่ง ในจุดตกมานี้ สติเท่านั้น เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขานั้นอย่างเดียวกันก็ได้. อีกอย่างหนึ่งแล แม้สัมปยุตตธรรมทั้งหมด ก็บริสุทธิ์เพราะอุเบกขานั้น (เหมือนกัน). แต่เทศนา พระองค์ตรัสไว้โดยยกสติขึ้นเป็นประธาน.

บรรดาธรรมในจุดตกมานั้น อุเบกขานี้ มีอยู่ในฉานทั้ง ๓ แม้ในหนหลัง ก็จริง ถึงกระนั้น จันทเลขา กล่าวคือ ตัตรมัชฌัตตูปกขาแม้นี้ ถึงแม้มีอยู่ในความต่างแห่งฉานมีปฐมฉานเป็นต้น ย่อมชื่อว่าเป็นธรรมชาติไม่บริสุทธิ์ เพราะถูกเดชแห่งธรรมที่เป็นข้าศึกมีวิตกเป็นต้นครอบงำไว้ และเพราะไม่ได้ราตรีกถาคืออุเบกขาเวทนา ที่เป็นสภาคกัน เปรียบเหมือนจันทเลขา (ดวงจันทร์) ถึงแม้มีอยู่ในกลางวัน ก็ชื่อว่าเป็นของไม่บริสุทธิ์ ไม่ส่องไส เพราะถูกรัศมีพระอาทิตย์ครอบงำในกลางวัน หรือเพราะไม่ได้กลางคืนที่เป็นสภาคกัน โดยความเป็นของที่มีอุปการะแก่ตน โดยความเป็นของสวยงาม ฉะนั้น. ก็เมื่อตัตรมัชฌัตตูปกขานั้นไม่บริสุทธิ์ ธรรมทั้งหลายมีสติเป็นต้น แม้ที่เกิดร่วมกัน ก็เป็นธรรมชาติไม่บริสุทธิ์แท้ เหมือนรัศมีแห่งดวงจันทร์ที่ไม่บริสุทธิ์ในกลางวันฉะนั้น. เพราะเหตุฉนั้น ฉานแม้อย่างหนึ่งในบรรดาปฐมฉานเป็นต้นเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ไม่ตรัสว่า มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา ส่วนในจุดตกมานี้ ดวงจันทร์กถาคือตัตรมัชฌัตตูปกขานี้ เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์อย่างยิ่ง เพราะไม่ถูกเดชแห่งธรรมที่เป็นข้าศึกมีวิตกเป็นต้นครอบงำ และเพราะได้กลางคืน คืออุเบกขาเวทนาที่เป็นสภาคกัน. เพราะความที่ตัตรมัชฌัตตูปกขานั้นเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ ธรรมทั้งหลายมีสติเป็นต้น แม้ที่เกิดร่วมกันก็เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ ส่องแผ้ว คุจรรัศมีแห่งดวงจันทร์ที่บริสุทธิ์ฉะนั้น เพราะเหตุฉนั้น จุดตกมานี้เท่านั้น บัณฑิตพึงทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา.

บทว่า จตุตถํ คือเป็นที่ ๔ ตามลำดับแห่งการคำนวณ. ฆานนี้
ชื่อว่าที่ ๔ เพราะอรรถว่า พระโยคาวจรบรรลุเป็นครั้งที่ ๔.

[ตติยฆานมืองค์ ๕ จตุตถฆานมืองค์ ๓]

ในคำว่า ฆาน นี้ มีวินัยจัตยนี้คือ :- ตติยฆานมืองค์ ๕ ด้วย
องค์ทั้งหลายมีอุเบกขาเป็นต้นนั้นใด จตุตถฆานนี้ ก็มีองค์ ๓ ด้วยองค์ทั้งหลาย
มีอุเบกขาเป็นต้นนั้นนั้น. เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า อุเบกขา
(ความวางเฉย) สติ (ความระลึกได้) เอกัคคตาแห่งจิต (ความที่จิตมีอารมณ์
เดียว) ชื่อว่า ฆาน^๑ ดังนี้. อันนั้นเป็นนัยทางอ้อมเท่านั้น. แต่โดยนัยทาง
ตรง จตุตถฆานนี้ เว้นองค์คือสติเดียว เพราะถือเอาองค์คืออุเบกขาเวทนานั้นแล
จึงประกอบด้วยองค์ ๒ เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ว่า ฆาน
ประด้วยองค์ ๒ คือ อุเบกขา และเอกัคคตาแห่งจิต มีอยู่ในสมัยนั้น
เป็นไฉน** ? คำที่เหลือมีนัยดังที่กล่าวมาแล้วนั้นแล.

กล่าวด้วยจตุตถฆาน จบ.

[อรรถาธิบายฆาน ๔ ของบุคคล ๕ ประเภท]

ฆาน ๔ อย่างเหล่านี้ ดังพรรณนามานี้ ของบุคคลบางพวก มีความ
ที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งเป็นประโยชน์ ของคนบางพวกเป็นบาทแห่งวิปัสสนา
ของคนบางพวก เป็นบาทแห่งอภิญญา ของคนบางพวก เป็นบาทแห่งนิโรธ
ของคนบางพวก มีการก้าวลงสู่ภพเป็นประโยชน์.

บรรดาบุคคล ๕ ประเภทเหล่านั้น ฆานทั้ง ๔ ของพระจีณาสพทั้งหลาย
มีความที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งเป็นประโยชน์. จริงอยู่ พระจีณาสพเหล่านั้น

๑. อภิ. วิ. ๓๕ / ๓๕๒ ๒. อภิ. วิ. ๓๕ / ๒๕๖.

ตั้งใจไว้อย่างนี้ว่า เราเข้าฌานแล้ว มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง จักอยู่เป็นสุข ตลอดวัน ดังนี้ แล้วทำบริกรรมในกสิณ ให้สมาบัติทั้ง ๘ เกิดขึ้น.

ฌานทั้งหลายของเหล่าพระเสขะและปุณฺณผู้ออกจากสมาบัติแล้วตั้งใจไว้ว่า เรามีจิตตั้งมั่นแล้ว จักเห็นแจ้ง แล้วให้เกิดขึ้น จักว่าเป็นบาทแห่งวิปัสสนา.

ส่วนบุคคลเหล่าใด ให้สมาบัติทั้ง ๘ เกิดขึ้นแล้ว จึงเข้าฌานที่มี อภิญญาเป็นบาท แล้วออกจากสมาบัติ ปรารธนาอภิญญา มีนัยดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า แม้เป็นคน ๆ เดียว กลับเป็นมากคนก็ได้* ดังนี้ จึงให้เกิดขึ้น ฌานทั้งหลายของบุคคลเหล่านั้น ย่อมเป็นบาทแห่งอภิญญา.

ส่วนบุคคลเหล่าใด ให้สมาบัติทั้ง ๘ เกิดขึ้น จึงเข้านิโรธสมาบัติ แล้วตั้งใจไว้ว่า เราจำเป็นผู้ไม่มีจิตบรรลุนิโรธนิพพาน อยู่เป็นสุขในทิสฺฐ-ธรรมเทียว ตลอดเจ็ดวัน แล้วให้ฌานเกิดขึ้น ฌานทั้งหลายของบุคคลเหล่านั้น ย่อมเป็นบาทแห่งนิโรธ.

ส่วนบุคคลเหล่าใด ให้สมาบัติทั้ง ๘ เกิดขึ้นแล้ว ตั้งใจไว้ว่า เราเป็นผู้มีฌานไม่เสื่อม จักเกิดขึ้นในพรหมโลก แล้วให้ฌานเกิดขึ้น ฌานทั้งหลายของบุคคลเหล่านั้น มีการก้าวลงสู่ภพเป็นประโยชน์.

ก็จตุตถฌานนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงให้เกิดขึ้นแล้ว ณ โคนต้นโพธิพฤกษ์ จตุตถฌานนั้น ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้เป็นบาทแห่งวิปัสสนาด้วย เป็นบาทแห่งอภิญญาด้วย เป็นบาทแห่งนิโรธด้วย บันดาลกิจทั้งปวงให้สำเร็จด้วย บัณฑิตพึงทราบว่ อำนาจให้คุณทั้งที่เป็นโลกิยะ ทั้งที่เป็นโลกุตระทุกอย่าง.

* อญ. ติก. ๒๐ / ๒๑๗.

[กล่าวด้วยปุพเพนิวาสญาณ]

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงเอเทศแห่งคุณทั้งหลาย ที่
จุดตกตามเป็นเหตุอันวยให้เหล่านั้น จึงตรัสว่า เอว สมหิตเต จิตฺเต
ดังนี้ เป็นต้น.

ในคำว่า โส เอว เป็นต้นเหล่านั้น มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ :-

บทว่า โส คือ โส อหิ แปลว่า เรานั้น. บทว่า เอว นั้นเป็น
บทแสดงลำดับแห่งจุดตกตาม. มีอธิบายว่า เราได้เฉพาะจุดตกตาม ด้วย
ลำดับนี้.

บทว่า สมหิตเต ความว่า (เมื่อจิตของเรา) ตั้งมั่นแล้วด้วยสมาธิ
ในจุดตกตามนี้.

ส่วนในคำว่า ปริสุทฺเธ เป็นต้น มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ :-

ชื่อว่า บริสุทฺธิ์ เพราะมีสติเป็นธรรมชาติบริสุทฺธิ์ อันอุเบกขาให้
เกิดแล้ว. มีคำอธิบายไว้ว่า ชื่อว่า ผุดผ่อง คือใสสว่าง เพราะความเป็น
ธรรมชาติบริสุทฺธิ์นั่นเอง.

ชื่อว่า ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน เพราะความที่กิเลสเพียงดั่งเนินมีรากะ
เป็นต้น อันมรรคกำจัดแล้ว เพราะฆ่าซึ่งปัจจัยมีสุขเป็นต้นเสียได้. ชื่อว่า
มีอุปกิเลสปราศไปแล้ว เพราะความไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินนั่นเอง. จริงอยู่
จิตย่อมเศร้าหมอง เพราะกิเลสเพียงดั่งเนิน.

ชื่อว่า เป็นธรรมชาติอ่อน เพราะอบรมดีแล้ว มีคำอธิบายว่า ถึงความ
ชำนาญ. แท้จริง จิตที่เป็นไปอยู่อย่าง ท่านเรียกว่า มุทุ (อ่อน). อนึ่ง
ชื่อว่าควรแก่การงาน เพราะความเป็นจิตอ่อนนั่นเอง มีคำอธิบายว่า เหมาะแก่

การงาน คือควรประกอบในการงาน. จริงอยู่ จิตที่อ่อน ย่อมเป็นของควร
แก่การงาน ดูทองคำที่ได้มลทินออกดีแล้ว ฉะนั้น. ก็จิตแม้ทั้ง ๒ (คือจิตอ่อน
และจิตที่ควรแก่การงาน) นั้นจะมีได้ ก็เพราะเป็นจิตที่ได้รับอบรมดีแล้วนั้นแล
เหมือนอย่างทีพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เรายังไม่
เล็งเห็นแม้ธรรมอย่างหนึ่งอื่น ที่อบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นของอ่อน
และควรแก่การงานเหมือนจิตนี้เลย นะภิกษุทั้งหลาย* !

ชื่อว่า ตั้งมั่นแล้ว เพราะตั้งอยู่ในธรรมทั้งหลายมีความบริสุทธิ์เป็นต้น
เหล่านั้น ชื่อว่าถึงความไม่หวั่นไหว เพราะความเป็นจิตตั้งมั่นนั่นเอง มีอธิบาย
ว่า เป็นจิตไม่หวั่นไหว คือหมดความหวั่นไหว. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ตั้งมั่นแล้ว
เพราะความเป็นจิตตั้งอยู่แล้วในอำนาจของตน โดยความเป็นจิตอ่อนและควร
แก่การงาน. ชื่อว่า ถึงความไม่หวั่นไหว เพราะความเป็นจิตอันธรรมทั้งหลาย
มีศรัทธาเป็นต้น ประคองไว้แล้ว.

[จิตประกอบด้วยธรรม ๖ อย่าง เป็นจิตไม่หวั่นไหว]

จริงอยู่ จิตอันศรัทธาประคองไว้แล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะอัสท-
ธิยะ (ความไม่มีศรัทธา) อันวิริยะประคองไว้แล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะ
โกสัลชชะ (ความเกียจคร้าน) อันสติประคองไว้แล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะ
ความประมาท (ความเลินเล่อ) อันสมาธิประคองไว้แล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว
เพราะอุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) อันปัญญาประคองไว้แล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว
เพราะอวิชชา (ความไม่รู้) ที่ถึงความสว่าง ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะความมืด
คือกิเลส จิตอันธรรม ๖ อย่างเหล่านี้ประคองไว้แล้ว เป็นจิตถึงความไม่-
หวั่นไหว. จิตที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ดังพรรณนามาแล้วนี้ ย่อมเป็น

* อจ. เอก. ๒๐ / ๑๑.

ของควรแก่อกินหาร เพื่อการทำให้แจ้งด้วยอภิญญา ซึ่งธรรมทั้งหลายที่ควร
ทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

แม้อีกนัยหนึ่ง เมื่อจิตตั้งมั่นแล้วด้วยสมาธิในจุดถกมาน ชื่อว่าเป็น
จิตบริสุทธิ์ เพราะเป็นจิตไกลจากนิวรณ์, ชื่อว่าหลุดพ้น เพราะก้าวล่วงองค์มาน
มีวิตกเป็นต้น, ชื่อว่าไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน เพราะไม่มีความประพุดิตำ
ด้วยความปรารถนาอันลามก ซึ่งเป็นข้าศึกต่อการกลับได้มาน^๑, อธิบายว่า
ชื่อว่ามีปัจจัยแห่งการระคะมีประการต่าง ๆ อันยังลงแล้ว คือเป็นไปแล้ว
ด้วยอำนาจความปรารถนา. ชื่อว่า มีอุปกิเลสปราศไปแล้ว เพราะความ
ปราศไปแห่งความเศร้าหมองของจิต มีอภิขมาเป็นต้น. ก็แม้ธรรมทั้ง ๒
(คือความไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน และมีกิเลสปราศไป) นั้น บัณฑิตพึงทราบ
ตามแนวแห่งอนังคณสูตรและวัตถุสูตร^๒.

ชื่อว่า เป็นจิตอ่อน เพราะถึงความชำนาญ. ชื่อว่า ควรแก่การงาน
เพราะเข้าถึงความเป็นบาทแห่งฤทธิ์. ชื่อว่า ตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหว
เพราะเข้าถึงความเป็นธรรมชาติประณีต ด้วยความเต็มบริบูรณ์แห่งภาวนา,
อธิบายว่า จิตยอมถึงความไม่หวั่นไหว ฉันทใด, ตั้งมั่นแล้ว ฉันทนั้น. จิตที่
ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ แม้ดั่งพรรณนามาแล้วนี้ ย่อมเป็นของควรแก่
อกินหาร เป็นบาท เป็นปทัฏฐาน แห่งการทำให้แจ้งด้วยอภิญญา ซึ่งธรรม
ทั้งหลายที่ควรทำให้แจ้งด้วยอภิญญา ด้วยประการฉะนี้.

๑. วิสุทธิมรรค. ๒ / ๒๐๓ เป็น ฆานปฏิลาภปัจจนิกานัน เห็นว่าถูก จึงแปลตามนั้น.

๒. ม. มุ. ๑๒ / ๔๒-๖๔.

บทว่า ปุพเพนิวาสานุสสติญาณาย ความว่า เมื่อจิตนั้นอัน
เป็นบาทแห่งอภิญา เกิดแล้วอย่างนั้น, (เราได้น้อมจิตไป) เพื่อประโยชน์
แก่บุพเพนิวาสานุสตียนั้น.

[อรรถาธิบายวิเคราะห์ ปุพเพนิวาสศัพท์]

ในบรรดาบทว่า ปุพเพนิวาส เป็นต้นนี้ พึงทราบวิเคราะห์ศัพท์
ดังนี้ :-

ขั้นที่ตนเคยอยู่แล้วในกาลก่อน คือในอดีตชาติ ชื่อว่า ปุพเพนิวาส
(ขั้นที่ตนเคยอยู่แล้วในกาลก่อน).

ขั้นที่ตนเคยอยู่ทับแล้ว คือที่ตนตามเสวยแล้ว ได้แก่ ที่เกิดขึ้นใน
สันดานของตนแล้วดับไป หรือกรรมที่ตนเคยอยู่แล้ว ชื่อว่า นิฏฐา
(ขั้นหรือกรรมที่ตนเคยอยู่ทับแล้ว).

กรรมทั้งหลายที่ตนเคยอยู่ ด้วยการอยู่โดยความเป็นโจร คือที่ตน
รู้แจ้ง ได้แก่ที่ตนกำหนดแล้ว ด้วยวิญญาณของตน หรือแม้ที่ตนรู้แจ้งแล้ว
ด้วยวิญญาณของผู้อื่น ในญาณทั้งหลายมีการตามระลึกถึงสังสารวัฏที่ตนตัดได้
ขาดแล้ว ชื่อว่า นิฏฐา.

พระโยคาวจรย่อมตามระลึกได้ถึงขั้นที่ตนเคยอยู่ในกาลก่อนด้วย
สติใด,* สตินั้นชื่อว่า บุพเพนิวาสานุสติ ในคำว่า ปุพเพนิวาสานุสติ นี้.

ญาณที่สัมปยุตด้วยสตินั้น ชื่อว่า ญาณ. เพื่อประโยชน์แก่บุพเพ-
นิวาสานุสตียนั้น, มีคำอธิบายว่า (เราได้น้อมจิตไป) เพื่อบุพเพนิวาสา-
นุสตียนั้น คือเพื่อบรรลุ ได้แก่เพื่อถึงญาณนั้น ด้วยประการฉะนี้.

* วิสุททธิมรรค. ๒ / ๒๑.

บพว่า อภินินฺนามเสถิ แปลว่า เราได้น้อยไปเฉพาะแล้ว. บพว่า โส คือ โส อหิ แปลว่า เรานั้น. บพว่า อนกฺวิหิตํ แปลว่า มิใช่ชาติเดียว, อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า อันเราให้เป็นไปแล้ว คือพรรณนาไว้แล้ว โดยอเนกประการ. บพว่า ปุพฺพเพนิวาสํ ได้แก่สันดานอันเราเคยอยู่ประจำในภพนั้น ๆ ตั้งต้นแต่ภพที่ล่วงแล้วเป็นลำดับไป. ด้วยบพว่า ออนุสฺสรามิ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมทรงแสดงว่า เราได้ตามระลึกไป ๆ ถึงลำดับแห่งชาติได้อย่างนี้ คือ ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้างเป็นต้น, อีกอย่างหนึ่ง เราระลึกตามได้จริง ๆ คือเมื่อจิตสักว่าเราได้น้อมไปเฉพาะแล้วเท่านั้น เราก็ระลึกได้. จริงอยู่ พระมหาบุรุษทั้งหลายผู้มีบารมีเต็มเปี่ยมแล้ว ไม่มีการทำกรรม เพราะเหตุนั้น มหาบุรุษเหล่านั้น พอน้อมจิตมุ่งตรงไปเท่านั้น ก็ย่อมระลึก (ชาติ) ได้. ส่วนกุลบุตรผู้เป็นอาทิกกรรมิกทั้งหลาย ต้องทำกรรมจึงระลึก (ชาติ) ได้ เพราะเหตุนั้น การกรรมด้วยสามารถแห่งกุลบุตรเหล่านั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย. แต่เมื่อข้าพเจ้าจะกล่าวการกรรมนั้น จะทำนิทานแห่งพระวินัยให้เป็นภาระหนักยิ่ง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจะไม่กล่าวการกรรมนั้นไว้ แต่นักศึกษาผู้มีความต้องการควรถือเอากรรมนั้นตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว ในปกรณวิเศษชื่อวิสุทฺธิมรรค*. ถิ่นิทานแห่งพระวินัยนี้ ข้าพเจ้าจักพรรณนาไว้เฉพาะบาปเท่านั้น,

บพว่า เสยฺยถิทํ เป็นนิบาต ลงในอรรถแห่งการแสดงประการที่พระองค์ทรงเริ่มไว้แล้ว. เพราะเหตุนี้แน่แท้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงประการที่ต่างกันแห่งบุพเพนิวาส ที่พระองค์ทรงเริ่มไว้แล้วนั้น จึง

* วิสุทฺธิมรรค. ๒ /๒๕๑-๒๕๓.

ตรัสคำมีอาทิว่า เอกมุปี ชาติ เป็นต้น. ในคำว่า เอกมุปี ชาติ เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :-

สองบทว่า เอกมุปี ชาติ ความว่า ชาติหนึ่งบ้าง ได้แก่ จันทรสันดาน อันนับเนื่องในภพหนึ่ง. ซึ่งมีปฏิสนธิเป็นมูล มีจุดเป็นที่สุด. บทว่า เทวปี ชาติโย เป็นต้น ก็นัยนี้.

[อรรถาธิบายเรื่องกัป]

อนึ่ง ในบทว่า อเนกปี สัมภูกัปปเป เป็นต้น ฟังทราบว่า กัปที่กำลังเสื่อมลง ชื่อว่าสังวัฏฏกัป, กัปที่กำลังเจริญขึ้น ชื่อวิวัฏฏกัป. บรรดา สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปทั้ง ๒ นั้น สังวัฏฏฐายิกัป ชื่อว่าเป็นอันท่านถือเอาแล้ว ด้วยสังวัฏฏกัป เพราะสังวัฏฏกัปเป็นมูลเดิมแห่งสังวัฏฏฐายิกัปนั้น และ วิวัฏฏฐายิกัป ก็เป็นอันท่านถือเอาแล้วด้วยวิวัฏฏกัป.

จริงอยู่ เมื่อถือเอาเช่นนั้น กัปทั้งหลายที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! อสงไขยกัป ๔ อย่างเหล่านี้, ๔ อย่างเป็นไฉน ? คือ สังวัฏฏกัป ๑ สังวัฏฏฐายิกัป ๑ วิวัฏฏกัป ๑ วิวัฏฏฐายิกัป* ๑, ทั้งหมด ย่อมเป็นอันท่านถือเอาแล้ว.

บรรดากัปเหล่านั้น สังวัฏฏกัปมี ๓ คือ เตโชสังวัฏฏกัป (คือกัปที่ พินาศไปเพราะไฟ) ๑ อาโปสังวัฏฏกัป (คือกัปที่พินาศไปเพราะน้ำ) ๑ วาโย-สังวัฏฏกัป (คือกัปที่พินาศไปเพราะลม) ๑.

เขตแดนแห่งสังวัฏฏกัปมี ๓ คือ ชั้นอากาศสระ ๑ ชั้นสุภกิมหะ ๑ ชั้นเวหฬผละ ๑. ในกาลใด กัปยอมพินาศไปเพราะไฟ, ในกาลนั้น โลกยอม ถูกไฟเผา ภายใต้งตั้งแต่ชั้นอากาศสระลงมา, ในกาลใด กัปยอมพินาศไปเพราะน้ำ

* อัง. จตุกก. ๒๑ / ๑๕๐

ในกาลนั้น โลกย่อมถูกน้ำทำลายให้แหลกเหลวไป ภายได้ตั้งแต่ชั้นสุภกิมหะลงมา. ในกาลใด ก็ย่อมพินาศไปเพราะลม, ในกาลนั้น โลกย่อมถูกลมพัดให้กระจัดกระจายไป ภายได้ตั้งแต่ชั้นเวหัพพะผละลงมา. ก็โดยส่วนมาก* พุทธเขตอย่างหนึ่ง (คือเขตของพระพุทธเจ้า) ย่อมพินาศไป แม้ในกาลทุกเมื่อ.

[พุทธเขต ๓ พร้อมทั้งอรรถาธิบาย]

ขึ้นชื่อว่า พุทธเขต (คือเขตของพระพุทธเจ้า) มี ๓ คือ ชาติเขต (คือเขตที่ประสูติ) ๑ อาณาเขต (คือเขตแห่งอำนาจ) ๑ วิสัยเขต (คือเขตแห่งอารมณ์ หรือความหวัง) ๑.

ในพุทธเขต ๓ อย่างนั้น สถานเป็นที่หวั่นไหวแล้ว เพราะเหตุทั้งหลาย มีการถือปฏิสนธิเป็นต้น ของพระตถาคต ชื่อ ชาติเขต ซึ่งมีหมื่นจกवाल เป็นที่สุด,

สถานที่อาณาภาพแห่งพระปริตรเหล่านี้ คือ รัตนปริตร เมตตปริตร จันทรปริตร ธชัคคปริตร อาฏานาถปริตร โมรปริตร เป็นไปชื่อว่า อาณาเขต ซึ่งมีแสนโกฏิจักรวาลเป็นที่สุด.

เขตเป็นที่พึงซึ่งพระองค์ทรงระลึกจำนงหวัง ที่พระองค์ทรงหมายถึง ตรัสไว้ว่า ก็หรือว่า ตถาคตพึงหวังโลกธาตุมีประมาณเพียงใด ดังนี้เป็นต้น ชื่อว่า วิสัยเขต ซึ่งมีประมาณหาที่สุดมิได้.

บรรดาพุทธเขตทั้ง ๓ เหล่านี้ อาณาเขตอย่างหนึ่ง ย่อมพินาศไป ดังพรรณนามาฉะนี้, ก็เมื่ออาณาเขตนั้นพินาศอยู่ ชาติเขตก็ย่อมเป็นอันพินาศไปด้วยเหมือนกัน. และชาติเขตเมื่อพินาศไป ก็ย่อมพินาศโดยรวมกันไปทีเดียว. แม้เมื่อดำรงอยู่ ก็ย่อมดำรงอยู่โดยรวมกัน. ความพินาศไป และความดำรงอยู่

* วิตุถารโตติ ปุถุกโต. โยชนา ๑/๑๖๑

แห่งเขตนั้น ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วในปกรณ์วิเสสชื่อวิสุทฺธิมรรค* . นักศึกษา
ทั้งหลายผู้มีความต้องการ ฟังถือเอาจากปกรณ์วิเสสชื่อวิสุทฺธิมรรคนั้น.

ก็บรรดาสังวัฏฏกัปปและวิวัฏฏกัปป ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้แล้ว
อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งอยู่ ณ โภธิมณฑล เพื่อต้องการตรัสรู้
ยิ่งขึ้นซึ่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงระลึก (บุพเพนิวาสได้) ตลอดสังวัฏฏกัปป
เป็นอันมากบ้าง ตลอดควิวัฏฏกัปปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปปและวิวัฏฏกัปป
เป็นอันมากบ้าง.

ทรงระลึกได้ โดยนัยอย่างไร ?

คือทรงระลึกได้โดยนัยว่า อมุตฺตราสี ดังนี้ เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อมุตฺตราสี ความว่า ในสังวัฏฏกัปป
ชื่อโน้น เราได้มีแล้ว คือในภพก็ดี ในกามนคติก็ดี ในคติก็ดี ในวิญญาณฐิติก็ดี
ในสัตตทวารสก็ติ ในสัตตนิกายก็ติ ชื่อโน้น เราได้มีแล้ว.

บทว่า เวนุณาโม ความว่า (ในภพเป็นต้นชื่อโน้น) เรามีชื่อว่า
เวสสันดร หรือมีชื่อว่า โชติบาล.

บทว่า เอวโคตุโต ความว่า เราเป็นภควโคตรหรือโคตมโคตร.

บทว่า เอวอญฺโณ ความว่า เราเป็นผู้มีผิวขาว หรือดำคล้ำ.

บทว่า เอวมหาโร ความว่า เรามีอาหารคือข้าวสุกแห่งข้าวสาลีที่
ปรุงด้วยเนื้อ หรือมีผลไม้ที่หล่นเองเป็นของบริโภคนั้น.

บทว่า เอวสุทฺถุขปฏิสฺสเวที ความว่า เราได้เสวยสุขและทุกข์
ต่างโดยประเภทมิสามิสสุขและนิรามิสสุขเป็นต้น ที่เป็นไปทางกายและทางจิต
โดยอนกประการบ้าง.

* วิสุทฺธิมรรค ๒ / ๒๒๕-๒๖๕.

บทว่า **เอวมายุปริยฺหโต** ความว่า (ในภพเป็นต้นชื่อโน้น) เรามี
ที่สุดแห่งอายุมีกำหนดได้ร้อยปี หรือมีที่สุดแห่งอายุมีกำหนดได้แปดหมื่นสี่พัน
กัป อย่างนั้น.

หลายบทว่า **โส ตโต สุโต อมฺตฺร อุทฺปาที** ความว่า เรานั้น
จตุจากภพ กำเนิด คติ วิญญานฐิติ สัตตาวาส หรือสัตตนิคายนั้นแล้ว
จึงได้เกิดขึ้นในภพ กำเนิด คติ วิญญานฐิติ สัตตาวาส หรือในสัตตนิคาย
ชื่อโน้นอีก.

บทว่า **ตตฺรปาที** ความว่า ภายหลังเราได้มีแล้ว ในภพ กำเนิด
คติ วิญญานฐิติ สัตตาวาส หรือในสัตตนิคายเมื่อนั้น ซ้ำอีก. คำว่า เอวฺนาโม
เป็นต้น มีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล.

อีกอย่างหนึ่ง เพราะการระลึกนี้ว่า **อมฺตฺรธาที** เป็นการทรงระลึก
ตามที่ต้องการของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงระลึกขึ้นไปตามลำดับ, การระลึก
นี้ว่า **โส ตโต จูโต** เป็นการพิจารณาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงระลึก
ถอยหลังกลับ, เพราะฉะนั้น พึงทราบใจความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง
หมายเอาภพดุสิต จึงตรัสคำนี้ว่า **อมฺตฺร อุทฺปาที** ในลำดับแห่งการทรงอุบัติ
ขึ้นในภพนี้ ๆ ว่า **อิฐูปนฺโน**.

หลายบทว่า **ตตฺรปาที เอวฺนาโม** ความว่า เราได้เป็นเทวบุตร
มีนามว่า เสตุเกตุ ในดุสิตพิภพเมื่อนั้น.

บทว่า **เอวฺโคตฺโต** ความว่า เรามีโคตรอย่างเดียวกันกับเทวดา
เหล่านั้น.

บทว่า **เอวฺวณฺโณ** ความว่า เรามีผิวพรรณดุจทอง.

บทว่า **เอวฺมาหาโร** ความว่า เรามีอาหารขาวสะอาดเป็นทิพย์.

บทว่า **เอวสุขทุกขปฏิสัเวที** ความว่า เราได้เสวยสุขอันเป็นทิพย์
อย่างนี้. ส่วนทุกข์ เป็นเพียงทุกข์ประจำสังขารเท่านั้น.

บทว่า **เอวมายุปริยโนโต** ความว่า เรามีที่สุดแห่งอายุห้าสิบเจ็ด
โกฏิกับหกสิบแสนปี อย่างนี้.

หลายบทว่า **โส ตโต จูโต** ความว่า เรานั้น จูติจากดุสิตพิภพ
นั้นแล้ว.

ขุมนุมบทว่า **อิฐุปปนโน** ความว่า เราเกิดแล้วในพระครรภ์ของ
พระนางมหามายาเทวีในภพนี้.

บทว่า **อิติ** แปลว่า ด้วยประการฉะนี้.

สองบทว่า **สาการิ สอุทุเทสั** คือพร้อมด้วยอุเทศ ด้วยอำนาจ
ชื่อและโคตร, พร้อมด้วยอาการ ด้วยอำนาจผิวพรรณเป็นต้น.

จริงอยู่ สัตว์ คน อันชาวโลกย่อมแสดงขึ้น ด้วยชื่อและโคตรว่า
ติสสะ โคตมะ ดังนี้. สัตว์ ย่อมปรากฏโดยความเป็นต่าง ๆ กัน ด้วยผิวพรรณ
เป็นอาทิว่า ขาว ดำคล้ำ ดังนี้เป็นต้น. เพราะเหตุนี้ ชื่อและโคตร ชื่อว่า
อุเทศ, ผิวพรรณเป็นต้นนอกนี้ ชื่อว่าอาการ.

พวกเดียรถีย์ระลึกชาติได้ ๔๐ กัป

ถามว่า ก็พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรงระลึกนุพเพนิวาสได้พวกเดียว
เท่านั้นหรือ ? ข้าพเจ้าจะเฉลยต่อไป :- พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรง
ระลึกได้พวกเดียว ก็หาไม่, ถึงแม้พระปัจเจกพุทธ พระสาวกและเดียรถีย์
ก็ระลึกได้, แต่ว่าระลึกได้โดยไม่วิเศษเลย.* จริงอยู่ พวกเดียรถีย์ ย่อมระลึก
ได้เพียง ๔๐ กัปเท่านั้น เลยจากนั้นไป ระลึกไม่ได้.

* สรรตถทีปนี ๑/๖๑๓ เป็น... อวิเสเสน.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

แก้ว่า เพราะมีปัญหาหย่อนกำลัง.

แท้จริง ปัญหาของเดียรถีย์เหล่านั้น จัดว่าหย่อนกำลัง เพราะเว้นจากการกำหนดนามและรูป.

[พระอสีติมหาสาวกระลึกชาติได้แสนกัป]

ก็บรรดาพระสาวกทั้งหลาย พระมหาสาวก ๘๐ รูป ระลึกได้แสนกัป. พระอัครสาวกทั้ง ๒ องค์ ระลึกได้หนึ่งอสงไขยและแสนกัป. พระปัจเจกพุทธทั้งหลาย ระลึกได้สองอสงไขยและแสนกัป. จริงอยู่ อภินิหารของพระมหาสาวก พระอัครสาวกและพระปัจเจกพุทธเหล่านั้น มีประมาณเท่านี้. ส่วนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ไม่มีกำหนด, พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมระลึกได้ตราบเท่าที่ทรงปรารภ. แต่พวกเดียรถีย์ ย่อมระลึกได้ตามลำดับขั้นเท่านั้น พันลำดับ (ขั้น) ไป ย่อมไม่สามารถจะระลึกได้ ด้วยอำนาจจตุติและปฏิสนธิ. เพราะว่าการก้าวลงสู่ประเทศ (แห่งญาณ) ที่ตนปรารภ ย่อมไม่มีแก่เดียรถีย์เหล่านั้น ผู้เป็นเหมือนคนบอด. พระสาวกทั้งหลาย ย่อมระลึกได้แม้โดยประการทั้ง ๒. พระปัจเจกพุทธทั้งหลาย ก็เหมือนอย่างนั้น, ส่วนพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรงระลึกได้ตลอดสถานที่ ๆ ทรงมุ่งหวังนั้น ๆ ทั้งหมดทีเดียว ในเบื้องต่ำหรือเบื้องบน ในโกฏิกัปเป็นอันมากด้วยลำดับขั้นบ้าง ด้วยอำนาจจตุติและปฏิสนธิบ้าง ด้วยอำนาจการก้าวไปจุจราษสิทธิ์บ้าง.

ในคำว่า อัย โข เม พุราหุณ เป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้ :-

บทว่า เม คือ มยา แปลว่า อันเรา. ความรู้แจ้ง ท่านเรียกว่า วิชชา เพราะอรรถว่า ทำให้รู้แจ้ง.

ถามว่า ย่อมทำให้รู้แจ้งอะไร ?

แก้ว่า ย่อมให้รู้แจ้ง ซึ่งบุพเพนิวาส.

โมหะที่ปกปิดวิชชา นั้น ท่านเรียกว่า อวิชชา เพราะอรรถว่า เป็นเหตุทำให้ไม่รู้แจ้งซึ่งบุพเพนิวาสนั้นนั่นแล. โมหะนั้นนั่นเอง ท่านเรียกว่า ตมมะ (ความมืด) ในบทว่า ตโม เพราะอรรถว่าปกปิด. วิชชานั้นนั่นเอง ท่านเรียกว่า อาโลกะ ในบทว่า อาโลโก เพราะอรรถว่าทำแสงสว่าง. ก็บรรดาบทเหล่านี้ ในบทว่า วิชชา อธิคตา นี้ มีอธิบายเท่านี้. คำที่เหลือเป็นคำกล่าวสรรเสริญ.

ส่วนในบททั้ง ๒ ว่า วิชชา อธิคตา อวิชชา วิหตา นี้มีโยชนาว่า วิชชานี้แล เราได้บรรลุแล้ว อวิชชา อันเราผู้ได้บรรลุวิชชานั้น กำจัดได้แล้ว. อธิบายว่า ให้พิณาศแล้ว.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

แก้ว่า เพราะเหตุที่วิชาเกิดขึ้นแล้ว.

ในบททั้ง ๒ (คือ ตโม วิหโต อาโลโก อุปปนฺโน) แม้นอกนี้ก็มีนัยนี้.

ศัพท์ว่า ยถา ในคำว่า ยถาคํ นี้ เป็นนินบาต ลงในความอุปมา.

ศัพท์ว่า ตํ เป็นนินบาต.

(วิชาเป็นต้นเกิดขึ้นแล้ว) แก่บุคคลผู้ชื่อว่าไม่ประมาท เพราะความไม่อยู่ปราศจากสติ. ผู้ชื่อว่าความเพียรเผากิเลส เพราะยังกิเลสให้เร่าร้อนด้วยความเพียร. ผู้ชื่อว่ามีคนส่งไปแล้ว อธิบายว่า ผู้ส่งจิตไปแล้ว เพราะเป็นผู้ไม่มีความเชื่อใยในกายและชีวิต.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสคำอธิบายนี้ไว้ว่า อวิชชา เรากำจัดได้แล้ว, วิชา เกิดขึ้นแล้ว (แก่เรา), ความมืด เรากำจัดได้แล้ว, และสว่างเกิดขึ้นแล้ว (แก่เรา. ผลอันสมควรแก่การประกอบความเพียรเนื่อง ๆ นั้น เราได้แล้ว เหมือนอย่างอวิชชา อันพระโยคาวจรพึงกำจัด, วิชาพึงเกิดขึ้น, ความมืด พึงถูกกำจัด, แสงสว่าง พึงเกิดขึ้น แก่พระโยคาวจรผู้ไม่ประมาท ผู้มีความเพียรเพากิเลส ผู้มีตนส่งไปแล้วอยู่ ฉะนั้นเหมือนกัน.

หลายบทว่า อัย โย เม พุราหุณฺณ ปรมมา อภินิพฺพิทา อโหติ

ถูกอุกฤษฏาปกสุเสว อณฺฑโกสมฺหยา ความว่า พราหมณ์ ! ความชำแรก ออกครั้งที่หนึ่ง คือความออกไปครั้งที่หนึ่ง ได้แก่ความเกิดเป็นอริยะครั้งที่หนึ่งนี้แล ได้มีแล้วแก่เรา เพราะทำลายกระเปาะฟอง คืออวิชชา อันปกปิด ชั้นที่เราอยู่อาศัยในภพก่อน ด้วยจะงอยปาก คือบุพเพนิวาสานุสติญาณ ดูจความชำแรกออก คือความออกไป ได้แก่ความเกิดในภายหลัง ในหมู่ไก่ จากกระเปาะฟองไข่นั้น แห่งลูกไก่ เพราะทำลายกระเปาะฟองไข่ ด้วยจะงอยปาก หรือด้วยปลายเล็บเท้าจะนั้น ด้วยประการฉะนี้.

กล่าวด้วยบุพเพนิวาส จบ.

กล่าวด้วยทิพยจักขุ

หลายบทว่า โส เอว์ ฯป ฯ จตุปปาตณฺณาย ความว่า (เราได้น้อมจิตไปแล้ว) เพื่อญาณ (ความรู้) ในจุดและอุปบัติ (ของสัตว์ทั้งหลาย). มีคำอธิบายว่า (เราได้น้อมจิตไปแล้ว) เพื่อญาณที่เป็นเครื่องรู้ความเคลื่อนไหวและความบังเกิด ของสัตว์ทั้งหลาย.

สองบทว่า จตุตฺ อภินฺนุณามสึ ความว่า เราได้น้อมบริกรรมจิตไป.

ส่วนในคำว่า โส ทิพฺเพน ฯเป ฯ ปสฺสามิ นี้ มีวินัยจกนี้ :-

พระมหาสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีบารมีเต็มเปี่ยมแล้ว ย่อมไม่มีการทำบริกรรม, จริงอยู่พระมหาสัตว์เหล่านั้น พอเมื่อน้อมจิตไปเท่านั้น ย่อมเป็นสัตว์ทั้งหลาย ผู้กำลังจุด กำลังอุปบัติ เถว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราบ ใต้ติดกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์. กุลบุตรผู้เป็นอาทิกรรมิกทั้งหลาย ต้องทำบริกรรมจึงเห็นด้วย. เพราะเหตุนี้ การบริกรรม ด้วยสามารถแห่งกุลบุตรเหล่านั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย. แต่เมื่อข้าพเจ้า จะกล่าวการบริกรรมนั้นด้วย จะทำนิทานแห่งพระวินัย ให้เป็นภาระหนักยิ่ง, เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจะไม่กล่าวการบริกรรมนั้นไว้. ส่วนนักศึกษาทั้งหลาย ผู้มีความต้องการ ควรถือเอาการบริกรรมนั้น ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วในปกรณ์วิเสศชื่อ วิสฺวทิมรรค.* แต่ในนิทานแห่งพระวินัยนี้ ข้าพเจ้าจักพรรณนาไว้เฉพาะบาลีเท่านั้น.

* วิสฺวทิมรรค ๒ / ๒๕๑-๒๕๓.

[อรรถาธิบายคำว่าทิพยจักขุเป็นต้น]

บทว่า โส คือ โส อหิ แปลว่า เรานั้น, ในคำว่า ทิพฺพเพน

เป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- จักขุประสาท ชื่อว่าทิพย์ เพราะเป็นเช่นกับด้วย จักขุทิพย์. จริงอยู่ จักขุประสาทของเทวดาทั้งหลาย ที่เกิดเพราะสุจริตกรรม อันน้ำดี เสลด และเลือด เป็นต้นมิได้พัวพัน ซึ่งสามารถรับอารมณ์แม้ในที่ไกลได้ เพราะเป็นธรรมชาติที่พ้นจากอุปกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ชื่อว่าเป็นทิพย์. ก็อีกอย่างหนึ่ง ฌานจักขุนี้ ที่เกิดเพราะกำลังแห่งวิริยภาวนา ก็เป็นเช่นจักขุประสาทนั้นเหมือนกัน, เพราะเหตุนี้ ฌานจักขุนั้น จึงชื่อว่าเป็นทิพย์ เพราะเป็นจักขุอันพระองค์ได้แล้วด้วยอำนาจทิพพิหาร และเพราะการกำหนดแสงสว่าง. ชื่อว่าเป็นทิพย์ แม้เพราะมีความรุ่งเรืองมาก ด้วย การกำหนดแสงสว่าง. ชื่อว่าเป็นทิพย์ แม้เพราะมีคติ (ทางไป) มาก ด้วย การเห็นรูปที่อยู่ภายนอกฝาเรือนเป็นต้น. หมวด ๕ แห่งอรรถทั้งหมดนั้น บัณฑิตพึงทราบ ตามแนวแห่งคัมภีร์ศัพทศาสตร์.

ชื่อว่าจักขุ เพราะอรรถว่าเห็น เป็นเหมือนจักขุ เพราะทำกิจแห่งจักขุ แม้เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าจักขุ. ชื่อว่าบริสุทธิ เพราะความเป็นเหตุแห่งทัญญิวสุทธิ ด้วยการเห็นความจืดและความอุบัตติ (แห่งสัตว์ทั้งหลาย). จริงอยู่ ผู้ใด ย่อมเห็นเพียงความจืดเท่านั้น ไม่เห็นความอุบัตติ (แห่งสัตว์ทั้งหลาย) ผู้นั้นย่อมยึดเอาอุจเฉททัญญิ (ความเห็นวาขาดสูญ). ผู้ใดย่อมเห็นเพียงความอุบัตติเท่านั้น ไม่เห็นความจืด (แห่งสัตว์ทั้งหลาย) ผู้นั้น ย่อมยึดเอาทัญญิคือความปรากฏขึ้นแห่งสัตว์ใหม่ ๆ. ส่วนผู้ใดย่อมเห็นทั้งสองอย่างนั้น ผู้นั้นย่อมล่วงเลยทัญญิตั้งสองอย่างนั้นไป เพราะเหตุนี้ ทัสสนะนั้น ของผู้นั้น จึงชื่อว่าเป็นเหตุแห่งทัญญิวสุทธิ. ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทอด

พระเนตรเห็นทั้งสองอย่างนั้นแล้ว. เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวคำนี้ว่า ชื่อว่าบริสุทธิ์ เพราะความเป็นเหตุแห่งทิวฐิวิสุทธิ ด้วยการเห็นความจืดและความอุปบัติ (แห่งสัตว์ทั้งหลาย) ดังนี้.

[ทิพยจักขุของพระผู้มีพระภาคเจ้าปราศจากอุปกิเลส ๑๑ อย่าง]

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่าบริสุทธิ์ เพราะเว้นจากอุปกิเลส (เครื่องเศร้าหมองจิต) ๑๑ อย่าง. จริงอยู่ ทิพยจักขุของพระผู้มีพระภาคเจ้า เว้นแล้วจากอุปกิเลส ๑๑ อย่าง. เหมือนอย่างทีพระองค์ตรัสไว้อย่างนี้ว่า คุณก่อนอนุรุทธะนั้นทึบและกิมพิละทั้งหลาย! เรานั้นแล รู้แล้วว่า วิจิกิจฉา เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละวิจิกิจฉา เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

รู้แล้วว่า อมมสิการ เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละอมมสิการ เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

รู้แล้วว่า ถึงมัทธา เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละถึงมัทธาเครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

รู้แล้วว่า ความหวาดเสียว เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละความหวาดเสียว เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

รู้แล้วว่า ความตื่นเต้น เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละความตื่นเต้น เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

รู้แล้วว่า ความชั่วหยาบ เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละความชั่วหยาบ เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

รู้แล้วว่า ความเพียรที่ปรารภเกินไป เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละความเพียรที่ปรารภเกินไป เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

* ในอุปกิเลสสูตร มีพระอนุรุทธะ พระนันทิยะ และพระกิมพิละ ๓ ท่านเข้าไปเฝ้า, แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสออกชื่อท่านอนุรุทธะรูปเดียวที่เป็นหัวหน้า ใช้พหูวนะ เช่น สาริปุตตา เป็นต้น.

รู้แล้วว่า ความเพียรที่หย่อนเกินไป เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละความเพียรที่หย่อนเกินไป เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

รู้แล้วว่า ตัณหาที่คอยกระชิบ เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละตัณหาที่คอยกระชิบ เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

รู้แล้วว่า มานัตตสัญญา (คือความสำคัญสภาวะเป็นต่าง ๆ กัน) เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละมานัตตสัญญา เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

รู้แล้วว่า กิริยาที่เพ่งดูรูปเกินไป เป็นเครื่องเศร้าหมองจิต จึงละกิริยาที่เพ่งดูรูปเกินไป เครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้.

ดูก่อนอนุรุธะนั่นทีชยะและกิมพิละทั้งหลาย ! เรานั้นแล เป็นผู้ไม่ปรามาส มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วอยู่ ย่อมรู้สึกแสงสว่างอย่างเดียว เทียวแล แต่ไม่เห็นรูปทั้งหลาย เห็นแต่รูปอย่างเดียวเทียวแล แต่ไม่รู้สึกแสงสว่าง* ดังนี้เป็นต้น

ญาณจักขุ^{นั้น} (ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์^{นั้น}) ชื่อว่าบริสุทธิ์ เพราะเว้นจากอุปกิเลส (เครื่องเศร้าหมองจิต) ๑๑ อย่าง ดังพรรณนามาฉะนี้.

ชื่อว่า ล้วงจักขุของมนุษย์ เพราะเห็นรูปล้วงเลยอุปจารแห่งมนุษย์ไป.

อีกอย่างหนึ่ง ฟังทราบ^{ว่า} ชื่อว่าอดิกกันตมานุสกะ เพราะล้วงเลยมังสจักขุของมนุษย์ไป ด้วยทิพยจักขุ^{นั้น}อันบริสุทธิ์ล้วงเลยเสีย ซึ่งจักขุของมนุษย์.

สองบทว่า สตุต ปสุตานิ ความว่า เราข่อมดู คือข่อมเห็น ได้แก่ ตรวจดูสัตว์ทั้งหลาย (ด้วยทิพยจักขุ) เหมือนมนุษย์ ดูด้วยมังสจักขุ^{จะ}นั้น.

* ม. อุปริ. ๑๔ / ๓๐๖-๓๐๗

ในคำว่า **จวมาน อุปปชมาน** เป็นต้นนี้ วินิจฉัยดังนี้ :-

ใคร ๆ ไม่สามารถเพื่อจะเห็นสัตว์ทั้งหลายได้ ด้วยทิพยจักขุในขณะ
จติหรือในขณะอุปบัติ แต่สัตว์เหล่าใด ผู้ใกล้ชิดจติอยู่ว่า จักจติเดี๋ยวนี้ สัตว์
เหล่านั้น ท่านประสงค์ว่า กำลังจติ และสัตว์เหล่าใด ผู้ถือปฏิสนธิแล้ว
หรือผู้เกิดแล้วบัดเดี๋ยวนี้ สัตว์เหล่านั้นท่านก็ประสงค์ว่า กำลังจะอุปบัติ พระ
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงว่า เราย่อมเล็งเห็นสัตว์เหล่านั้น คือเห็นปานนั้น
ผู้กำลังจติและผู้กำลังอุปบัติ ดังนี้.

บทว่า **หีน** ความว่า ผู้ถูกเขาดิเบียน คือคูหมัน เหยียดหยาม
ด้วยอำนาจชาติตระกูลและโภคะเป็นต้น ที่ชื่อว่าเลวทรามเพราะความเป็นผู้
ประกอบด้วยผลวิบากแห่งโมหะ.

บทว่า **ปณิเต** ความว่า ผู้ตรงกันข้ามจากบุคคลเหล่านั้น เพราะ
ความเป็นผู้ประกอบด้วยผลวิบากแห่งอโมหะ.

บทว่า **สุวณฺเณ** ความว่า ผู้ประกอบด้วยผิพรรณที่นำปรารธนา
น่าใคร่ และน่าชอบใจ เพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยผลวิบากแห่งโทสะ.

บทว่า **ทุพฺพณฺเณ** ความว่า ผู้ประกอบด้วยผิพรรณที่ไม่นำปรารธนา
ไม่น่าใคร่ และไม่น่าชอบใจ เพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยผลวิบากแห่งโทสะ.
อธิบายว่า ผู้มีรูปแปลกประหลาดจากผู้ที่มีรูปสวย ดังนี้บ้าง.

บทว่า **สุกฺเต** ได้แก่ ผู้ไปสู่สุคติ. อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ผู้มั่งคั่ง
คือมีทรัพย์มาก เพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยผลวิบากแห่งอโลภะ.

บทว่า **ทุกฺกเต** ได้แก่ ไปสู่สุคติ. อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ผู้ยากจน
คือมีข้าวและน้ำน้อย เพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยผลวิบากแห่งโลภะ.

บทว่า ยถากัมมุปกเ ได้แก่ ผู้เข้าถึงตามกรรมที่คนเข้าไปสั่งสมไว้แล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกิจแห่งทิพยจักขุด้วยบทต้น ๆ ว่า จวมาน เป็นอาทิ. อนึ่ง กิจแห่งยถากัมมุปกตมาน (ญาณเครื่องรู้สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรม) ก็เป็นอันตรัสแล้วด้วยบทนี้.

[ลำดับความเกิดขึ้นแห่งยถากัมมุปกตญาณ]

ก็ลำดับความเกิดขึ้นแห่งญาณนั้น มีดังต่อไปนี้ :-

(ภิกษุในพระศาสนา^๑) เจริญอาโลกกสิณ มุ่งหน้าต่ออรกเบื้องต่ำแล้ว ย่อมเห็นสัตว์นรกทั้งหลาย ผู้ตามเสวยทุกข์อย่างใหญ่อยู่. การเห็นนั้นจัดเป็นกิจแห่งทิพยจักขุโดยแท้. เธอนั้นใส่ใจอยู่อย่างนี้ว่า สัตว์เหล่านี้ ทำกรรมอะไรหนอแล จึงได้ตามเสวยทุกข์อยู่อย่างนี้ ? ลำดับนั้น ญาณอันมีกรรมนั้นเป็นอารมณ์ ก็เกิดขึ้นแก่เธอนั้นว่า เพราะทำกรรมชื่อนี้. อนึ่ง เธอนั้นเจริญอาโลกกสิณ มุ่งหน้าต่อเทวโลกเบื้องบนแล้ว ย่อมเห็นสัตว์ทั้งหลายในสวนนันทวัน มิสสกวัน และปารุสกวัน เป็นต้น ผู้เสวยสมบัติอย่างใหญ่อยู่ การเห็นนั้นจัดเป็นกิจแห่งทิพยจักขุโดยแท้. เธอนั้นใส่ใจอยู่อย่างนี้ว่า "สัตว์เหล่านี้ทำกรรมอะไรหนอแล จึงได้เสวยสมบัติอย่างนี้ ?" ลำดับนั้น ญาณอันมีกรรมนั้นเป็นอารมณ์ก็เกิดขึ้นแก่เธอนั้นว่า "เพราะทำกรรมชื่อนี้." นี้ชื่อว่า ยถากัมมุปกตญาณ (ญาณเครื่องรู้สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรม). ชื่อว่าการบริกรรมแผนกหนึ่งแม่แห่งยถากัมมุปกตญาณนี้ก็ไม่มี. ยถากัมมุปกตญาณนี้ ไม่มีการบริกรรมไว้แผนกหนึ่งแม่จันใด แม้อนาคตังสญาณก็ไม่มีจันนั้น. จริงอยู่ญาณเหล่านี้^๒ ที่เป็นบาทแห่งทิพยจักขุนั้นแล ย่อมสำเร็จพร้อมกับทิพยจักขุนั้นเอง.

๑. ฎีกาปรมัตถมัชชสา ๒ / ๓๓๐ อิมานิ ศัพท์นี้เป็น อิมินา ในวิสุทธิมรรคก็เป็น อิมินา.

๒. วิสุทธิมรรค ๒ / ๒๖๕ มีศัพท์ว่า อิธ ภิกขุ จึงได้แปลไว้ตามนั้น เพราะความชัดดี.

ในคำว่า กายทุจฺจเรเทน เป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้:- ความประพฤติ
ชั่ว หรือความประพฤติเสียหาย เพราะมีกิเลสเป็นความเสียหาย เพราะเหตุนั้น
จึงชื่อว่า ทุจฺจเร. ความประพฤติชั่วทางกาย หรือความประพฤติชั่วที่เกิดจาก
กาย เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า กายทุจฺจเร. แม้วจิทุจฺจเร และมโนทุจฺจเร ก็
ควรทราบดังอธิบายนี้.

บทว่า สมฺมุนาคตา แปลว่า เป็นผู้พร้อมเพรียง.

[การดำพระอริยเจ้าห้ามสวรรค์และห้ามมรรค]

สองบทว่า อริยานํ อุปวาทกา ความว่า สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีความ
เห็นผิด เป็นผู้ใคร่ซึ่งความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ กล่าวใสร้าย มีคำอธิบายว่า
คำทอ ตีเตียนพระอริยเจ้าทั้งหลาย คือพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า
และพระสาวกของพระพุทธเจ้า โดยที่สุด แม้ฤๅษีผู้เป็นพระโสดาบัน ด้วย
อันติมวัตถุ หรือด้วยการกำจัดเสียซึ่งคุณ.

ในการกล่าวใสร้าย ๒ อย่างนั้น บุคคลผู้กล่าวอยู่ว่า สมณธรรมของ
ท่านเหล่านั้น ไม่มี, ท่านเหล่านั้น ไม่ใช่สมณะ ดังนี้ ฟังทราบว่าเป็น
กล่าวใสร้ายด้วยอันติมวัตถุ. บุคคลผู้กล่าวอยู่ว่า ฉานก็ดี วิโมกข์ก็ดี มรรค
ก็ดี ผลก็ดี ของท่านเหล่านั้น ไม่มี ดังนี้ ฟังทราบว่าเป็น
กล่าวใสร้ายด้วยการกำจัดเสียซึ่งคุณ. ก็ผู้นั้นฟังกล่าวใสร้ายทั้งที่รู้ตัวอยู่ หรือไม่รู้ก็ตาม
ย่อมชื่อว่า เป็นผู้กล่าวใสร้ายพระอริยเจ้าแท้ แม้โดยประการทั้งสอง. กรรม
(คือการกล่าวใสร้ายพระอริยเจ้า) เป็นกรรมหนัก เป็นทั้งสังคการณ (ห้าม
สวรรค์) ทั้งมัลลการณ (ห้ามมรรค)

[เรื่องภิกษุหนุ่มกล่าวใส่ร้ายพระอริยเจ้าชั้นสูง]

ก็เพื่อประกาศข้อที่การดำเนินกรรมที่หนักนั้น พระโหราณาจารย์
ทั้งหลาย จึงนำเรื่องนี้มาเป็นอุทาหรณ์ ดังต่อไปนี้ :-

ได้ยินว่า พระเถระรูปหนึ่ง และภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง เทียวไปบิณฑบาต
ในบ้านแห่งใดแห่งหนึ่ง. ท่านทั้ง ๒ นั้น ได้ช่วยยาคูรื้อนประมาณกระบวณหนึ่ง
ในเรือนหลังแรกนั่นเอง. แต่พระเถระเกิดลมเสียดท้องขึ้น. ท่านคิดว่า ข้าว
ยาคูนี้ เป็นของสหายแก่เรา เราจะดื่มข้าวยาคูนั้นก่อนที่มันจะเย็นเสีย ท่าน
จึงได้นำดื่มข้าวยาคูนั้นบนขอนไม้ ซึ่งพวกมนุษย์เห็นมาไว้ เพื่อต้องการทำ
กรณีประตุ. ภิกษุหนุ่มนอกนี้ ได้รังเกียจพระเถระนั้น ด้วยคิดว่า พระเถระ
แก่รูปนี้หิวจัดหนอ กระทำให้เราได้รับความอับอาย. พระเถระเทียวไปในบ้าน
แล้วกลับไปยังวิหาร ได้พูดกะภิกษุหนุ่มว่า อาวุโส ที่ฟังในพระศาสนานี้
ของคุณมีอยู่หรือ ?

ภิกษุหนุ่ม เรียนว่า มีอยู่ ขอรับ ! กระผมเป็นพระโสดาบัน.

พระเถระ พูดเตือนว่า อาวุโส ! ถ้ากระนั้น คุณไม่ได้ทำความพยายาม
เพื่อต้องการมรรคเบื้องสูงขึ้นไปหรือ ?* เพราะพระชีณาสพ คุณได้กล่าว
ใส่ร้ายแล้ว. ภิกษุหนุ่มรูปนั้น ได้ให้พระเถระนั้นอดโทษแล้ว เพราะเหตุนั้น
กรรมนั้นของภิกษุหนุ่มรูปนั้น ก็ได้กลับเป็นปกติเดิมแล้ว.

* ในวิสุทธิมรรค ภาค ๒ / ๒๗๐- มีดังนี้คือ เตนหาวุโส อุปริมคุดตถาย วายามิ มาอกาสิติ.

กสุมมา ภนุเตติ. ชีณาสโว ตยา อูปวทิตโตติ. แปลว่า พระเถระ พูดเตือนว่า อาวุโส ถ้ากระนั้น
คุณไม่ได้ทำความพยายาม เพื่อต้องการมรรคเบื้องสูงขึ้นไปหรือ ? ภิกษุหนุ่มเรียนว่า เพราะ
เหตุไร ขอรับ ? พระเถระพูดว่า เพราะพระชีณาสพ คุณได้กล่าวใส่ร้ายแล้ว กสุมมา ภนุเตติ
ในสามนตฺนี้ น่าจะตกไป.

[วิธีขอขมาเพื่อให้อุดโทษให้ในการค่าไสร้อย]

เพราะฉะนั้น ผู้ใดแม้อื่น กล่าวไสร้อยพระอริยเจ้า ผู้นั้นไปแล้ว

ถ้าท่านแก่กว่าตนไสร้อย ก็พึงให้ท่านอดโทษให้ ด้วยเรียนท่านว่า กระทบได้ กล่าวคำนี้และคำนี้กะพระคุณเจ้าแล้ว ขอพระคุณเจ้าได้อุดโทษนั้นให้กระทบ ด้วยเถิด ถ้าท่านอ่อนกว่าตนไสร้อย ให้อวดท่านแล้วนั่งกระโห่ประคองอัญชลี พึงขอให้ท่านอดโทษให้ ด้วยเรียนท่านว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! กระทบได้กล่าว คำนี้และคำนี้กะท่านแล้ว ขอท่านจงอดโทษนั้นให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ถ้าท่าน ไม่ยอมอดโทษให้ หรือท่านหลีกไปยังทิศ (อื่น) เสีย พึงไปยังสำนักของภิกษุ ทั้งหลายผู้อยู่ในวิหารนั้น. ถ้าท่านแก่กว่าตนไสร้อย พึงยื่นขอขมาโทษทีเดียว ถ้าท่านอ่อนกว่าตนไสร้อย ก็พึงนั่งกระโห่ประคองอัญชลี ให้ท่านช่วยอดโทษ ให้ พึงกราบเรียนให้ท่านอดโทษอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! กระทบได้ กล่าวคำนี้ และคำนี้กะท่านผู้มีอายุชื่อนั้นแล้ว ขอท่านผู้มีอายุรูปนั้น จงอด โทษให้แก่กระทบด้วยเถิด ถ้าพระอริยเจ้านั้นปรินิพพานแล้วไสร้อย, ควรไป ยังสถานที่ตั้งเตียงที่ท่านปรินิพพาน แม้ไปจนถึงป่าช้าแล้ว พึงให้อุดโทษให้ เมื่อตนได้กระทำแล้วอย่างนี้ กรรมคือการไสร้อยนั้น ก็ไม่เป็นทั้งสักการณ์ มัคการณ์ (ไม่ห้ามทั้งสวรรค์ทั้งมรรค) ย่อมกลับเป็นปกติเดิมทีเดียว.

[การกล่าวไสร้อยพระอริยเจ้ามีโทษเช่นกับอนันตริยกรรม]

บทว่า มิจฺฉาทิฏฺฐิกา แปลว่า มีความเห็นวิปริต.

บทว่า มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺสมาทานา ความว่า ก็คนเหล่าใด ให้ชน แม้เหล่าอื่นสมทาน บรรดากรรมมีกายกรรมเป็นต้น ซึ่งมีมิจฉาทิฏฐิเป็นมูล. คนเหล่านั้น ชื่อว่ามีกรรมนานาชนิดอันตนสมทานถือเอาแล้ว ด้วยอำนาจ มิจฉาทิฏฐิ. ก็บรรดาอริยูปาทและมิจฉาทิฏฐิเหล่านั้น แม้เมื่อท่านสงเคราะห์

อริยุปวาทเข้าด้วยวจิตตศัพท์นั่นเอง และมีจกาทิฎฐิเข้าด้วยมโนทวจิตตศัพท์ เช่นกันแล้ว การกล่าวถึงกรรมทั้ง ๒ เหล่านี้ซ้ำอีก ฟังทราบว่ามี การแสดง ถึงข้อที่กรรมทั้ง ๒ นั้นมีโทษมากเป็นประโยชน์. จริงอยู่ อริยุปวาท มีโทษ มากเช่นกับอนันตริยกรรม. เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า **ดูก่อน สารีบุตร !** เปรียบเหมือนภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ถึงพร้อม ด้วยปัญญาพึงได้ลิ้มรสชาติผล ในภพปัจจุบันนี้แล แม้ฉันใด, **ดูก่อน สารีบุตร !** เรากล่าวข้ออุปไมยนี้ ฉันนั้น บุคคลนั้น ไม่ละวาจาฉันเสีย ไม่ละความคิด นั้นเสีย ไม่สละคืนทิฎฐินั้นเสียแล้ว ต้องถูกโยนลงในนรก (เพราะอริยุปวาท) เหมือนถูกนายนิรยบาลนำมาโยนลงในนรกฉะนั้น.° ก็กรรมอย่างอื่น ชื่อว่า มีโทษมากกว่ามีจกาทิฎฐิยอมไม่มี. เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัส ไว้ว่า **ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย !** เรายังไม่เล็งเห็นแม้กรรมอย่างหนึ่งอื่น ซึ่งมีโทษ มากกว่าเหมือนอย่างมีจกาทิฎฐินี้เลย ภิกษุทั้งหลาย ! โทษทั้งหมดมีมีจกาทิฎฐิ เป็นอย่างยิ่ง^๒ ดังนี้.

สองบทว่า **กายสุส เกทา** ความว่า เพราะสละอุปาทินนกันขันธ์เสีย (ขันธที่ยังมีกิเลสเข้าไปยึดครองอยู่).

บทว่า **ปรมมรณา** ความว่า แต่การถือเอาขันธที่เกิดขึ้นในลำดับ แห่งการสละนั้น. อีกอย่างหนึ่ง สองบทว่า **กายสุส เกทา** คือ เพราะความ ขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์. บทว่า **ปรมมรณา** คือ ต่อจากจุกุติจิต.

[อรรถาธิบายคำว่านรกได้ชื่อว่าอบายเป็นต้น]

คำทั้งหมดมีอาทิอย่างนี้ว่า **อบาย** เป็นไวพจน์แห่งคำว่า **นิรยะ**, จริงอยู่ **นิรยะ** ชื่อว่า **อบาย** เพราะไปปราศจากความเจริญ ที่สมมติว่าเป็นบุญ อันเป็นเหตุแห่งสวรรค์และนิพพาน หรือเพราะไม่มีความเจริญขึ้นแห่งความสุข.

ที่ชื่อว่า **ทุกติ** เพราะอรรถว่า มีคติแห่งทุกข์เป็นที่พึง. อีกอย่างหนึ่ง
ชื่อว่า **ทุกติ** เพราะอรรถว่า มีคติที่เกิดเพราะกรรมที่ชั่วร้ายเพราะมีโทษมาก.

ที่ชื่อว่า **วินิบาต** เพราะอรรถว่า เป็นสถานที่พวกสัตว์ผู้ชอบทำชั่ว
ตกไปไว้อ่านจ. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **วินิบาต** เพราะอรรถว่า เป็นสถานที่
ที่พวกสัตว์ผู้กำลังพินาศ มีอวัยวะใหญ่ๆน้อยๆแตกกระจายตกไปอยู่.

ที่ชื่อว่า **นिरยะ** เพราะอรรถว่า เป็นสถานที่ไม่มีความเจริญที่รู้จัก
ว่าความยินดี อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน
ด้วยอบายศัพท์. จริงอยู่ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานจัดเป็นอบาย เพราะปราศจาก
สุดดี แต่ไม่จัดเป็นทุกติ เพราะเป็นสถานที่เกิดแห่งสัตว์ทั้งหลายมีพญานาค
เป็นต้น ผู้มีสักตามาก. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงเปตวิสัย ด้วยทุกติศัพท์.
จริงอยู่ เปตวิสัยนั้นจัดเป็นอบายด้วย เป็นทุกติด้วย เพราะปราศไปจากทุกติ
และเพราะเป็นคติแห่งทุกข์, แต่ไม่เป็นวินิบาต เพราะไม่มีความตกไป เช่น
กับพวกอสูร. แท้จริง แม้วินิบาตทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้นแก่พวกเปรตผู้มีฤทธิ์มาก.
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงอสุรกาย ด้วยวินิปาตศัพท์. ความจริงอสุรกาย
นั้น ท่านเรียกว่า เป็นอบายด้วย เป็นทุกติด้วย เพราะอรรถตามที่กล่าวมาแล้ว
และว่าเป็นวินิบาต เพราะเป็นผู้มีความตกไปจากความเกิดขึ้นแห่งสมบัติทั้งปวง,
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงนिरยะนั้นแล ซึ่งมีอเนกประการมีอวจีเป็นต้น
ด้วยนिरยศัพท์.

บทว่า **อุปปยุนา** แปลว่า เข้าถึงแล้ว อธิบายว่า เกิดขึ้นแล้วใน
นรกนั้น. สุกัลปิกษ์ (ฝ่ายขาว) พึงทราบโดยบรรยายที่แปลกกันจากที่กล่าว
แล้ว. ส่วนความแปลกกันมีดังต่อไปนี้ :- แม้อคติแห่งมนุษย์ ท่านก็สงเคราะห์เอา
ด้วยสุคติศัพท์ ในสุกัลปิกษ์นี้. เทวคติเท่านั้นท่านสงเคราะห์เข้าด้วยสักคศัพท์.

ใน ๓ บทว่า **สุคติ** **สุกัถ์** **โลก** นั้น มีใจความเฉพาะคำดังนี้คือ :-

ชื่อว่า **สุคติ** เพราะอรรถว่า เป็นคติดี. ชื่อว่า **สัคคะ** เพราะอรรถว่า
เลิศด้วยดี ด้วยอารมณ์ทั้งหลายมีรูปเป็นต้น. **สุคติ**และ**สววรรค**ทั้งหมดนั้น
ชื่อว่า **โลก** เพราะอรรถว่า พินาศและแตกสลายไป.

วิชาคือทิพยจักขุญาณ ชื่อว่า **วิชา**. **อวิชา** อันเป็นเครื่อง
ปกปิดจุดติและปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่า **อวิชา**. คำที่เหลือมีนัยดังกล่าว
แล้วนั้นแหละ ด้วยประการฉะนี้.

กล่าวด้วยทิพยจักขุจบ

กล่าวด้วยอาสาชกษณญาณ

จริงอยู่ในกล่าวด้วยทิพยจักขณญาณนี้ มีความแปลกกันดังต่อไปนี้แล.
ในกล่าวด้วยบุพเพนิวาส ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วว่า เพราะทำลายกระเปาะฟอง
คืออวิชชา อันปกปิดขันธที่ตนเคยอยู่แล้วในกาลก่อน ด้วยจะงอยปากคือ
บุพเพนิวาสานุสติญาณ ดังนี้ ฉันทใด ในกล่าวด้วยทิพยจักขณญาณนี้ ก็ควร
กล่าวว่า เพราะทำลายกระเปาะฟองคืออวิชชาอันปกปิดความจืดและอุปบัติ
(ของสัตว์ทั้งหลาย) ด้วยจะงอยปากคือจตุปปาตญาณ ดังนี้ ฉันทนั้น.

ในคำว่า โส เอว สมหิตเต จิตฺเต นี้ ควรทราบจิตในจตุตถฌาน
อันเป็นบาทแห่งวิปัสสนา (ต่อไป).

สองบทว่า อาสวานํ ขยณฺณาย ความว่า เพื่อประโยชน์แก่
อรัหัตมรรคญาณ. จริงอยู่ อรัหัตมรรค ท่านเรียกว่า ธรรมเป็นที่สิ้นไป
แห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะทำอาสวะให้พินาศไป. ก็ญาณนี้ ในอรัหัตมรรค
นั้น ท่านเรียกว่า ธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความที่ญาณ
นั้นเป็นธรรมนับเนื่องแล้ว ในมรรคนั้น ด้วยประการฉะนี้.

สองบทว่า จิตฺตํ อภินิหฺนนาเมตี ความว่า เราได้น้อมวิปัสสนาจิต
ไปเฉพาะแล้ว.

ในคำมีอาทิอย่างนี้ว่า โส อิํ ทฺวํ พฺยํ พึงทราบใจความอย่างนี้ว่า
เราได้รู้ คือทราบ ได้แก่แทงตลอดแล้ว ซึ่งทุกขสังขันธ์ทั้งหมด ตามความ
เป็นจริง ด้วยการแทงตลอดลักษณะตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์มีประมาณเท่านี้
ไม่มีทุกข์ยิ่งขึ้นไปกว่านี้ และเราได้รู้ คือทราบ ได้แก่แทงตลอดแล้ว ซึ่งค้นหา
อันยังทุกข์นั้นให้เกิด ตามความเป็นจริง ด้วยการแทงตลอดลักษณะตามที

เป็นจริงว่า นี้ ทุกขสมุทัย แม่ทุกข์และตัณหาทั้ง ๒ นั้น ไปถึงสถานที่ใด
ย่อมดับไป เราก็ได้รู้ คือได้ทราบ ได้แก่แทงตลอดแล้ว ซึ่งสถานที่นั้น คือ
พระนิพพาน อันเป็นไปไม่ได้แห่งทุกข์และตัณหา นั้น ตามความเป็นจริง
ด้วยการแทงตลอดลักษณะตามที่เป็นจริงว่า นี้ทุกขนิโรธ และเราก็ได้รู้ คือ
ได้ทราบ ได้แก่แทงตลอดแล้ว ซึ่งอริยมรรค อันเป็นเหตุให้บรรลुทุกขนิโรธ
นั้น ตามเป็นจริง ด้วยการแทงตลอดลักษณะตามที่เป็นจริงว่า นี้ทุกขนิโรธ-
คามินีปฏิบัติทา ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงสัจจะทั้งหลาย โดยสรุปอย่างนี้
แล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงด้วยอำนาจกิเลสโดยบรรยาย จึงตรัสคำมีอาทิว่า
อิเม อาสวา ดังนี้.

หลายบทว่า ตสฺส เม เอวฺ ชาโนโต เอวฺ ปสฺสโต ความว่า
เมื่อเรานั้นรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสมรรค
อันถึงที่สุดพร้อมกับวิปัสสนาไว้ (ในบทเหล่านั้น).

บทว่า กามาสวา แปลว่า จากกามาสวะ. พระองค์ทรงแสดงขณะ
แห่งผลไว้ด้วยคำว่า หลุดพ้นแล้ว นี้ แท้จริง จิตย่อมหลุดพ้น ในขณะที่แห่ง
มรรค ในขณะที่แห่งผลจัดว่าหลุดพ้นแล้ว ทรงแสดงปัจเจกขณญาณไว้ด้วย
คำนี้ว่า เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็ได้มีญาณรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ดังนี้ ทรงแสดง
ภูมิแห่งปัจเจกขณญาณนั้นไว้ด้วยคำเป็นต้นว่า ชาตีสันแล้ว จริงอยู่ พระผู้มี
พระภาคเจ้า เมื่อทรงพิจารณาอยู่ด้วยพระญาณนั้น ก็ได้ทรงรู้แล้วซึ่งทุกข์ตั้ง
เป็นต้นว่า ชาตีสันแล้ว

ถามว่า ก็ชาติไหนของพระผู้มีพระภาคเจ้า ชื่อว่า สันแล้ว และ
พระองค์ทรงรู้ชาตินั้นได้อย่างไร ?

ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไป :- ชาติที่เป็นอดีต ของพระองค์ชื่อว่ายังไม่สิ้นไปก่อน (ด้วยมรรคภาวนา) เพราะชาตินั้นสิ้นไปแล้ว ในกาลก่อน. ชาติที่เป็นอนาคตของพระองค์ ชื่อว่ายังไม่สิ้นไป เพราะไม่มีความพยายาม ในอนาคต, ชาติที่เป็นปัจจุบันของพระองค์ ก็ชื่อว่ายังไม่สิ้นไป เพราะชาติ ยังมีอยู่, ส่วนชาติใด อันต่างโดยประเภทคือชั้น ๑ ชั้น ๔ และชั้น ๕ อบรมมรรค ชาตินั้นจัดว่าสิ้นไปแล้วเพราะถึงความไม่เกิดขึ้นเป็นธรรมดา เหตุมีมรรคอันได้อบรมแล้ว, พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ครั้นทรงพิจารณาถึงกิเลสที่พระองค์ทรงละด้วยมรรคภาวนาแล้ว ทรงทราบว่า เมื่อไม่มีกิเลส กรรมแม้ยังมีอยู่ ก็ไม่มีปฏิสนธิต่อไป จึงชื่อว่าได้ทรงรู้ชาตินั้นแล้ว.

บทว่า วุสิต্ত ความว่า (พรหมจรรย์) อันเราอยู่แล้ว คืออยู่จบแล้ว. อธิบายว่า อันเรากระทำ ประพฤติ ให้เสร็จสิ้นแล้ว.

บทว่า พุทฺหมจฺริยํ ได้แก่มรรคพรหมจรรย์. จริงอยู่ พระเสขบุคคล ๗ จำพวก รวมกับกัลยาณปุถุชน ที่ชื่อว่า ย่อมอยู่อบรมพรหมจรรย์. พระจिณาสพมิกการอยู่พรหมจรรย์จบแล้ว. เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงพิจารณาถึงพรหมจรรย์ของพระองค์ ก็ได้ทรงรู้แล้วว่า พรหมจรรย์อันเราอยู่จบแล้ว.

สองบทว่า กตฺ ฺกรณียํ ความว่า กิจแม้ ๑๖ อย่าง เราให้จบลงแล้วด้วยอำนาจแห่งการกำหนดรู้ การละ การกระทำให้แจ้ง และการอบรม ให้เจริญ ด้วยมรรค ๔. จริงอยู่ ในสัจจะทั้ง ๔. จริงอยู่ พระเสขบุคคล ๗ จำพวก มีกัลยาณปุถุชนเป็นต้น ยังทำกิจนั้นอยู่. พระจิณาสพมิกิจที่ควรทำ อันตนทำสำเร็จแล้ว. เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงพิจารณาถึงกิจที่ควรทำของพระองค์ ก็ได้ทรงรู้ว่า กิจที่ควรทำเราทำเสร็จแล้ว.

หลายบทว่า นاپริ อิตถตุตถาย ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงรู้แล้วว่า บัดนี้ ก็คือการอบรมด้วยมรรค เพื่อความเป็นอย่างนี้อีก ก็เพื่อความเจริญแห่งโศปสกิจ หรือเพื่อความสิ้นไปแห่งกิเลสอย่างนี้ ของเราย่อมไม่มี.

บัดนี้ พระองค์เมื่อจะทรงแสดงการบรรลุญาณ อันเป็นเหตุสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายนั้น อันปัจจบเวกขณญาณประคองแล้วอย่างนั้นแก่พราหมณ์ จึงตรัสพระดำรัสว่า อัย โย เม พุราหุณณ ดังนี้ เป็นต้น.

ในบทเหล่านั้น ความรู้อันสัมปยุตด้วยอรหัตมรรคญาณ ชื่อว่า วิชชา ความไม่รู้อันปกปิดสัจจะ ๔ ชื่อว่า อวิชชา. คำที่เหลือมีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเกิดก่อนใครทั้งหมดด้วยคุณธรรม]

ส่วนความแปลกกัน มีดังต่อไปนี้ :-

ในคำว่า อัย โย เม พุราหุณณ ตติยา อภินิพพิทา อโหติ นี้ มีอธิบายว่า ลูกก่อนพราหมณ์ ! ความชำแรกครั้งที่ ๑ คือ ความออกครั้งที่ ๑ ได้แก่ความเกิดเป็นอริยะครั้งที่ ๒ นี้แล ได้มีแล้วแก่เรา เพราะได้ทำลายกระเปาะฟองคืออวิชชา อันปกปิดสัจจะ ๔ ด้วยจะงอยปากคืออัสวักขยญาณ ความชำแรกออก คือความออกไป ได้แก่ความเกิดในภายหลังในหมู่ไก่ จากกระเปาะฟองไข่นั้นแห่งลูกไก่ เพราะได้ทำลายกระเปาะฟองไข่ ด้วยจะงอยปาก หรือด้วยปลายเล็บเท้าจะนั้น.

ถามว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงพระสงฆ์อะไรไว้ ด้วยพระดำรัสมีประมาณเท่านี้ ?

แก้วว่า ทรงแสดงพระประสงค์นี้ไว้อย่างนี้ว่า คุณก่อนพราหมณ์ ! ก็
ลูกไก่ตัวนั้น ได้ทำลายกระเปาะฟองไข่แล้ว ออกไปจากกระเปาะฟองไข่นั้น
ย่อมชื่อว่าเกิดครั้งเดียวเท่านั้น ส่วนเราได้ทำลายกระเปาะฟองคืออวิชชา อัน
ปกปิดขันธุ์ที่เราเคยอาศัยอยู่ในกาลก่อนแล้ว ชื่อว่า เกิดแล้วครั้งแรกทีเดียว
เพราะวิชชาคือบุพเพนิวาสานุสติญาณ ต่อจากนั้นได้ทำลายกระเปาะฟองคือ
อวิชชา อันปกปิดจิตและปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าเกิดแล้วครั้งที่ ๒
เพราะวิชชา คือทิพยจักษุญาณ ต่อมาอีก ได้ทำลายกระเปาะฟองคืออวิชชา
อันปกปิดสังขะ ๔ ชื่อว่าเกิดแล้วครั้งที่ ๓ เพราะวิชชาคืออาสาฬหญาณ
เราเป็นผู้ชื่อว่าเกิดแล้ว ๓ ครั้ง เพราะวิชชาทั้ง ๓ ดังพรรณนามาจะนี้ และ
ชาติของเรานั้นจึงเป็น อริยะ คือคิงาม บริสุทธิ์.

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงแสดงอย่างนี้ ทรงประกาศอดีตตั้ง-
สญาณ ด้วยบุพเพนิวาสญาณ ปัจจุบันนังสญาณ และอนาคตังสญาณ ด้วย
ทิพยจักษุ พระคุณที่เป็นโลกียะและโลกุตระทั้งสิ้น ด้วยอาสาฬหญาณ
ครั้งทรงประกาศคุณคือพระสัมพันธัญญ์ แม้ทั้งหมดด้วยวิชชา ๓ ดังที่กล่าวมา
แล้ว จึงได้ทรงแสดงข้อที่พระองค์เป็นผู้เจริญและประเสริฐที่สุดด้วยอริยชาติ
แก่พราหมณ์ ด้วยประการฉะนี้.

(กล่าวด้วยอาสาฬหญาณ จบ*)

*ได้แปลเพิ่มเติมไว้อย่างในฎีกาสารัตถทีปนี ๖ / ๑๔๑.

เวรัญชพรหมณได้สติรู้ลึกตัว

ในคำว่า เอว วุตเต เวรัญช พราหมโณ นี้ มีอธิบายว่า
เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงอนุเคราะห์แก่โลก จะทรงอนุเคราะห์พรหมณ
ได้ตรัสความที่พระองค์เป็นผู้เจริญและประเสริฐที่สุด ด้วยอริยชาติ แม้ที่ควร
ปกปิด ด้วยกรรมเทศนาอันประกาศวิชชา ๓ โดยนัยดังกล่าวมาอย่างนี้
เวรัญชพรหมณ มีกายและจิตเต็มเปี่ยมไปด้วยความแผ่ซ่านไปแห่งปิติ รู้ความ
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้เจริญและประเสริฐที่สุด ด้วยอริยชาตินั้น จึง
ดำหนิตนเองว่า เราได้กล่าวพระสัพพัญญูผู้ประเสริฐกว่าโลกทั้งหมด ทรง
ประกอบด้วยพระคุณทั้งปวง ชื่อเช่นนี้ว่า ไม่ทรงทำกรรมมีการกราบไหว้
เป็นต้นแก่ชนเหล่าอื่น เฮ้ย ! น่าติเตียนความไม่รู้อะไรเสียจริง ๆ หนอ ดังนี้
จึงตกลงใจว่า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นี้ ชื่อว่าเป็นผู้เจริญที่สุดใน
โลก เพราะอรรถว่าเป็นผู้เกิดก่อน ด้วยอริยชาติ ชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุด
เพราะอรรถว่า ไม่มีผู้เสมอด้วยพระคุณทั้งปวง แล้วได้กราบทุกคำนี้กระพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าว่า ท่านพระโคตม เป็นผู้เจริญที่สุด ท่านพระโคตม เป็นผู้
ประเสริฐที่สุด ก็แลครั้นกราบทุกอย่างนั้นแล้ว เมื่อจะชมเชยพระกรรมเทศนา
ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นอีก จึงได้กราบทุกว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ !
พระดำรัสของพระองค์ น่าชมเชยยิ่งนัก ดังนี้ เป็นต้น.

[อรรถาธิบายอภิกกัณฑ์ทลงในอรรถ ๔ และ ๕ อย่าง]

ในคำว่า อภิกกนุติ เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- อภิกกัณฑ์ทลงนี้
ย่อมปรากฏในอรรถ คือ ขยะ (ความสิ้นไป) สุนทร (ความดี) อภิปะ
(รูปงาม) และอัพทานุโมทนา (ความชมเชย).

จริงอยู่ อภิกขันตศัพท์ ปรากฏในความสิ้นไป ในประโยคทั้งหลาย
เป็นต้นว่า พระเจ้าข้า ! ราตรีล่วงไปแล้ว ปฐมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุสงฆ์
นั่งรอนานแล้ว.^๑

อภิกขันตศัพท์ ปรากฏในความดี ในประโยคทั้งหลายเป็นต้นว่า
คนนี้ ดีกว่า และประณีตกว่า ๔ คนเหล่านี้.^๒

อภิกขันตศัพท์ ปรากฏในรูปงาม ในประโยคทั้งหลายเป็นต้นว่า

ใคร ช่างรุ่งเรื่องด้วยฤทธิ์ ด้วยยศ

มีพรรณงดงามยิ่งนัก ยังทิศทั้งปวงให้สว่าง

อยู่ กำลังไหว้เท้าของเรา^๓ ?

อภิกขันตศัพท์ ปรากฏในความชมเชย ในประโยคทั้งหลายเป็นต้นว่า
พระเจ้าข้า ! ภามิตของพระองค์ นำชมเชยยิ่งนัก.

แม้ในอธิการนี้ อภิกขันตศัพท์ ก็ปรากฏในความชมเชยทีเดียว.

พึงทราบสันนิษฐานว่า ก็เพราะอภิกขันตศัพท์ ปรากฏในความชมเชย ฉะนั้น
เวรัญชพรหมณ์ จึงกล่าวอธิบายไว้ว่า ดีละ ๆ ท่านพระโคตมผู้เจริญ !

ก็ในอธิการนี้ อภิกขันตศัพท์นี้ พึงทราบว่า ท่านกล่าวไว้ ๒ ครั้ง
ด้วยอำนาจแห่งความเลื่อมใสและด้วยอำนาจแห่งความสรรเสริญ ด้วยลักษณะ
นี้คือ :-

บัณฑิตผู้รู้ พึงทำการกล่าวซ้ำ ๆ ไว้

(ในอรรถ ๕ อย่างเหล่านี้) คือ ในภยะ

(ความกลัว) ในโทษะ (ความโกรธ) ใน

๑. วิ. จุลล. ๓/๒๘๓. ๒. อัง. จตุกก. ๒๑/๕๓๓. ๓. ขุ. วิมาน. ๒๖/๘๕.

๔. ที. ที. ๕/ ๑๑๒.

ปลั่งสา (ความสรรเสริญ) ในตุริตะ (ความ
รีบด่วน) ในโกตุหละ (ความตื่นเต็น) ใน
อัจฉระ (ความอัสจรรย) ในหาสะ (ความ
ร่าเริง) ในโสกะ (ความโศก) และในปสาทะ
(ความเลื่อมใส).

อีกอย่างหนึ่ง บทว่า อภิกกนฺตุ แปลว่า นำใครยิ่งนัก นำปรารถนา
ยิ่งนัก นำชอบใจยิ่งนัก มีคำอธิบายไว้ว่า ดียิ่งนัก.

บรรดาอภิกกนฺตศัพท์ ๒ อย่างนั้น เรวัญชพราหมณ์ ช่อมชเมย
เทศนา ด้วยอภิกกนฺตศัพท์อย่างหนึ่ง ช่อมชเมยความเลื่อมใสของตน ด้วย
อภิกกนฺตศัพท์อย่างหนึ่ง. จริงอยู่ ในความชเมยนี้ มีอธิบายดังนี้ว่า ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ ! พระธรรมเทศนาของท่านพระโคตมผู้เจริญนี้ นำชเมย
ยิ่งนัก ความเลื่อมใสของข้าพระองค์อาศัยพระธรรมเทศนาของท่านพระโคตม
ผู้เจริญ ดียิ่งนัก. เรวัญชพราหมณ์ ชเมยปาพจน์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
นั้นแล มุ่งใจความเป็นสองอย่าง ๆ.

[ปาพจน์มีความดี ๑๘ อย่าง]

บัณฑิต พึงประกอบปาพจน์ ด้วยเหตุทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ คือ :-
พระดำรัสของพระโคตมผู้เจริญ ชื่อว่าดียิ่งนัก เพราะยังโทษให้พินาศ ๑
ชื่อว่าดียิ่งนัก เพราะให้บรรลुकุณ ๑ อนึ่ง เพราะให้เกิดศรัทธา ๑ เพราะให้
เกิดปัญญา ๑ เพราะเป็นไปกับด้วยอรรถ ๑ เพราะเป็นไปกับด้วยพยัญชนะ ๑
เพราะมีบทอันดี ๑ เพราะมีเนื้อความลึกซึ้ง ๑ เพราะไพเราะโศด ๑ เพราะ
เข้าถึงหทัย ๑ เพราะไม่ยกตนขึ้นอวดอ้าง ๑ เพราะไม่ชมผู้อื่น ๑ เพราะเย็น
ด้วยพระกรุณา ๑ เพราะทรงตรัสตามด้วยพระปัญญา ๑ เพราะเป็นที่รื่นรมย์แห่ง

คลอง ๑ เพราะทนต่อความขำขี้ได้อย่างวิเศษ ๑ เพราะฟังอยู่ก็เป็นสุข ๑ เพราะใคร่ครวญอยู่ก็มีประโยชน์ ๑ ดังนี้.

[เวรัญชพราหมณ์ชมเชยพระธรรมเทศนาด้วยอุปมา ๔ อย่าง]

แม้เบื้องหน้าแต่นั้นไป เวรัญชพราหมณ์ ช่อมชมเชยเทศนานั้นแล ด้วยอุปมา ๔ ข้อ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **นิกฤษชิต** คือ ภาชนะที่เขาวางคว่ำ ปากไว้ หรือมีที่ปากอยู่ภายใต้.

บทว่า **อุกฤษชเยย** คือ ฟิงหงายปากขึ้น.

บทว่า **ปฏิจจนุ** คือ ที่เขาปิดไว้ด้วยวัตถุมีหญ้าและใบไม้เป็นต้น.

บทว่า **วิวเรย** คือ ฟิงเปิดขึ้น

บทว่า **มูพุหสุต** คือ คนหลงทิศ.

สองบทว่า **มคฺค** **อจิกฺเขย** ความว่า ฟิงจับที่มือแล้วบอกวา นี้ทาง.

บทว่า **อนุชการ** ความว่า ในความมีดมือองค์ ๔ (คือ) เพราะ วันแรม ๑๔ ค่ำในกาฬปักข์ ๑ กลางคือ ๑ ไพรสนพที่หนาหีบ (ดงหีบ) ๑ กลีบเมฆ ๑. ความหมายแห่งบทที่ยังไม่กระจ่างมีเท่านี้ก่อน :-

ส่วนการประกอบความอธิบาย มีดังต่อไปนี้ :-

(เวรัญชพราหมณ์ ชมเชยพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า) ท่านพระโลกม ผู้เจริญ ทรงยังเราผู้เป็นหน้าหนีจากพระสัทธรรม ตกไปในอสังขธรรมแล้ว ให้ออกจากอสังขธรรม เหมือนใคร ๆ ฟิงหงายภาชนะที่คว่ำขึ้นไว้จะนั้น ทรงเปิดเผยพระศาสนาที่ถูกรกชฎคือ มิจฉาทิฏฐิปกปิดไว้ ตั้งตั้งแต่พระศาสนา

ของพระกัสสปผู้มีพระภาคเจ้าอันตรธานไป เหมือนใคร ๆ ฟังเปิดของที่ปิดไว้ ออกฉะนั้น ทรงตรัสบอกทางสวรรค์และนิพพานให้แก่เรา ผู้ดำเนินไปสู่ทาง ชั่วและทางผิด เหมือนใคร ๆ ฟังบอกทางให้แก่คนหลงทางฉะนั้น ทรงส่อง แสงสว่าง คือเทศนา อันเป็นเครื่องกำจัดความมืด คือโมหะอันปกปิดรูป คือพระรัตนตรัยมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นนั้น แก่เรา ผู้จมอยู่ในความมืด คือ โมหะ ซึ่งไม่เห็นรูป คือพระรัตนตรัยมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น เหมือนใคร ๆ ฟังส่องประทีปน้ำมันในที่มืดให้ฉะนั้น ได้ทรงประกาศพระธรรมแก่เรา โดย อนกปริยาย เพราะทรงประกาศ ด้วยบรรยายทั้งหลายเหล่านี้

[เวรัญชพราหมณ์แสดงตนถึงพระรัตนตรัยเป็นที่ฟัง]

เวรัญชพราหมณ์ ครั้นชมเชยพระธรรมเทศนาอย่างนั้นแล้ว มีจิต เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เพราะพระธรรมเทศนาเมื่อจะทำอาการอันผู้มี ความเลื่อมใสพึงกระทำ จึงได้กราบทูลว่า เอสาห์ ดังนี้เป็นต้น

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เอสาห์ ตัดเป็น เอโส อหิ แปลว่า ข้าพเจ้านี้

หลายบทว่า ภวนตุ โคตมฺ สรณฺ คจฺฉามิ ความว่า ข้าพเจ้า ขอลงพระโคตมผู้เจริญว่าเป็นที่ฟัง คือข้าพเจ้าขอถึง ขอคบ ขอชองเสพ ได้แก่ ขอเข้าไปนั่งใกล้พระโคตมผู้เจริญ ด้วยความประสงค์นี้ว่า พระโคตมผู้เจริญ ทรงเป็นที่ฟังแก่ข้าพเจ้า คือทรงเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ทรงเป็นผู้ป้องกัน ความทุกข์ และทรงทำประโยชน์แก่กู (แก่ข้าพเจ้า) ข้าพเจ้าย่อมทราบ คือย่อมรู้สึก ดังกราบทูลมาแล้วนั้นแล

จริงอยู่ คติ (ความถึง) เป็นความหมายแห่งธาตุเหล่าใด แม้ พุทธิ (ความรู้) ก็เป็นความหมายแห่งธาตุเหล่านั้น เพราะฉะนั้น บทว่า คจฺฉามิ

นี้ ท่านก็กล่าวความหมายเมื่อนี้ไว้ดังนี้ว่า **ชานามิ พุชฺฌามิ** (แปลว่า
ข่อมทราบ คือข่อมรู้สีก).

[อรรถาธิบายคำว่าพระธรรม]

ก็ในคำว่า **ชมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ :-

สภาพที่ชื่อว่า ธรรม เพราะอรรถว่า ทรงไว้ซึ่งบุคคล ผู้ได้บรรลุ
มรรค ผู้ทำให้แจ้งนิโรธแล้ว และผู้ปฏิบัติอยู่ตามคำพร่ำสอน มิได้ตกไปใน
อบาย. ธรรมนั้น โดยอรรถ ได้แก่อริยมรรคและนิพพาน. สมจริงดังพระ-
คำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมทั้งหลาย**
ที่ปัจจัยปรุงแต่งได้ก็ดี ที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ก็ดี มีประมาณเพียงไร อริย-
มรรคมองค์ ๘ เราเรียกว่า ประเสริฐกว่าธรรมเหล่านั้น.* ควรกล่าวให้พิสดาร.
ธรรมนั้น ได้แก่อริยมรรคและนิพพานอย่างเดียว ก็หามิได้ ถึงแม้ปริยัติธรรม
รวมกับอริยผล ก็ชื่อว่าธรรม.

* สมจริงตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในฉัตตมาณเวกขิมานว่า

ท่านจงเข้าถึงพระธรรม อันเป็นธรรม

คลายความกำหนัด เป็นธรรมไม่หวั่นไหว

ไม่มีความเศร้าโศก อันปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้

ไม่ปฏิบัติ เป็นธรรมไพเราะคล่องแคล่ว

อันเราจำแนกดีแล้ว เพื่อเป็นที่พึงเกิด^๒ ดังนี้.

แท้จริง ในพระคถานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสมรรคว่า เป็นธรรม
คลายความกำหนัด ตรัสผลว่า เป็นธรรมไม่หวั่นไหวไม่มีความเศร้าโศก ตรัส

๑. พุ. อิติวุตตก. ๒๕/๒๕.

* องค์การศึกษาแผนกบาลีแปลออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๐๓

๒. พุ. วิมาน. ๒๖/๕๔

พระนิพนธ์ว่า เป็นกรรมอันปัจจัยปรุงแต่ไม่ได้ ตรัสธรรมชั้นทั้งหมดที่
ทรงจำแนกโดยปิฎก ๓ ว่า ไม่ปฏิกุศล เป็นกรรม ไพเราะ คล่องแคล่ว
เป็นกรรมอันเราจำแนกดีแล้ว.

[อรรถาธิบายคำว่า พระสงฆ์]

ชื่อว่า พระสงฆ์ เพราะอรรถว่า รวมกันด้วยธรรมที่ตัดเทียมกัน
คือทิวฐิและศีล. พระสงฆ์นั้นโดยอรรถ ได้แก่ประชุมพระอริยบุคคล ๘.
สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในวิมานวัตถุนั้นเหมือนกันว่า*

บัณฑิตทั้งหลายกล่าว ทาน อัน

บุคคลให้แล้ว ในพระอริยสงฆ์ ผู้สะอาด

เป็นคู่แห่งบุรุษ ๔ เป็นบุรุษบุคคล ๘ ผู้เห็น

กรรมว่า มีผลมาก ท่านจงเข้าถึง พระสงฆ์นี้

เพื่อเป็นที่พึงเกิด ดังนี้.

หมู่ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่า ภิกษุสงฆ์. ก็พรหมณ์ประกาศสรณคมน์ ๓
ด้วยคำเพียงเท่านี้*.

บัดนี้ เพื่อความเป็นผู้ฉลาด ในไตรสรณคมน์เหล่านั้นนั้นแหละควร
ทราบวิธีนี้ ดังนี้คือ :- สรณะ สรณคมน์ ผู้ถึงสรณะ ประเภทแห่งสรณคมน์
ผลแห่งสรณคมน์ สังกิลส (ความเศร้าหมอง) เกทะ (ความแตก แห่ง
สรณคมน์) ก็วิธีนั้น เมื่อข้าพเจ้าจะกล่าวไว้ในอธิการนี้ ก็ย่อมทำนิทานแห่ง
พระวินัย ให้เป็นภาระหนักเกินไป เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่กล่าว. ส่วน
นักศึกษาทั้งหลาย ผู้มีความต้องการ ฟังถือเอาวิธีนั้น จากวรรณนาแห่ง

* ขุ. วิมาน. ๒๖ / ๕๔

ภยเกรวสูตร ในอรรถกถาแห่งมัชฌิมนิกาย ชื่อว่าปัญจสุทนี จากวรรณนา
สฺรณะ ในอรรถกถาขุททกนิกาย ชื่อปรมัตตโชติกา หรือในอรรถกถาทีฆนิกาย
ชื่อสูมังควิลาสินี ฉะนี้แล.

ชื่อว่า อุปาสกั มั ภว โคตโม ฐาเรตุ อธิบายว่า ท่านพระ-
โคตมผู้เจริญ จงทรงจำข้าพเจ้าไว้แบบนี้ว่า ข้าพเจ้านี้เป็นอุบาสก ดังนี้เถิด,
ก็ในอธิการนี้ เพื่อความเป็นผู้ฉลาดในวิธีแสดงตนเป็นอุบาสก ควรทราบ
ปภินณกะนี้ดังนี้ว่า ใคร ท่านเรียกว่า อุบาสก เพราะเหตุไรจึงเรียกว่าอุบาสก
อุบาสกนั้น มีศีลอย่างไร มีอาชีพอ่างไร มีอะไรเป็นวิบัติ มีอะไรเป็นสมบัติ
ข้าพเจ้าไม่ได้จำแนกปภินณกะนั้น ไว้ในอธิการว่าด้วยนิทานนี้ เพราะจงทำ
ให้เป็นภาระหนักเกินไป แต่นักศึกษาทั้งหลาย ผู้มีความต้องการ ฟังทราบ
โดยนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว ในอรรถกถามัชฌิมนิกายชื่อปัญจสุทนีนั้นแล.

[อธิบายอัครกะศัพท์ที่ลงในอรรถ ๔ อย่าง]

อัครกะศัพท์นี้ ในบทว่า อชฺชตคฺคฺค นี ย่อมปรากฏในอรรถคือ
อาทิ (เบื้องต้น) โภฏี (เบื้องปลาย) โภฏฐาสะ (ส่วน) และ เสฏฐะ
(ประเสริฐ).

จริงอยู่ อัครกะศัพท์ ย่อมปรากฏในอรรถคือเบื้องต้น ในประโยค
ทั้งหลายมีอาทิว่า คุณก่อนนายประตู่เพื่อนรัก ! ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เราปิด
ประตู่แก่พวกนิครนถ์ แก่พวกนางนิครนถ์*.

อัครกะศัพท์ ย่อมปรากฏในอรรถคือเบื้องปลาย ในประโยคทั้งหลาย
มีอาทิว่า ฟังแะต้องปลายแห่งนี้มีอนัน ด้วยปลายแห่งนี้มีอนันนั่นเอง
ฟังแะต้องยอดอ้อย ยอดไผ่.

* ม. มุ. ๑๓ / ๖๘.

ข้อมปรากฏในอรรถคือส่วน ในประโยคทั้งหลาย มีอาทิว่า คุณก่อน
ภิกษุทั้งหลาย ! เรานุญาตเพื่อให้แจกส่วนของที่มีรสเปรี้ยว ส่วนของที่มี
รสหวาน หรือส่วนของที่มีรสขม ด้วยส่วนแห่งวิหาร หรือส่วนแห่งบริเวณ.

ข้อมปรากฏในอรรถคือประเสริฐ ในประโยคทั้งหลาย มีอาทิว่า
คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! สัตว์ทั้งหลาย มีประมาณเพียงไร ไม่มีเท่าก็ดี มี ๒ เท่า
ก็ดี ฯลฯ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเราเรียกว่า ประเสริฐกว่าสัตว์
ทั้งหลายเหล่านั้น*.

แต่อัคคะศัพท์นี้ ในอธิการนี้ ฟังเห็นว่าลงในอรรถคือเบื้องต้น.
เพราะฉะนั้น ในบทว่า อชฺชตฺตฺเถ นี้ ฟังทราบใจความอย่างนี้ว่า ตั้งต้น
แต่วันนี้เป็นต้นไป. ท่านกล่าวคำอธิบายไว้ว่า บทว่า อชฺชตฺตฺเถ ก็คือ
อชฺชภาว แปลว่า มีในวันนี้ อีกอย่างหนึ่ง ปาฐะว่า อชฺชตฺตฺเถ ดังนี้ก็มี.
ท อักษร ทำการต่อบท. มีคำอธิบายว่า ตั้งต้นแต่วันนี้.

[เวรัญฺชพราหมณ์ไม่กล่าวล่วงเกินพระรัตนตรัยจนตลอดชีวิต]

บทว่า ปาณูปเต ความว่า ผู้เข้าถึง (พระรัตนตรัย) ด้วยปราณ
(คือชีวิต). เวรัญฺชพราหมณ์ กราบทูลว่า ชีวิตของข้าพเจ้ายังเป็นไปอยู่เพียงใด,
ท่านพระโคตมผู้เจริญ จงทรงจำคือทรงทราบ ข้าพเจ้าว่า (เป็นอุบาสก)
ผู้เข้าถึง ผู้ถึงสรณะอันไม่มีศาสดาอื่นด้วยไตรสรณคมน์เพียงนั้น ข้าพเจ้าแ
กล่าวถึงพระพุทธว่า ไม่ใช่พระพุทธ พระธรรมว่า ไม่ใช่พระธรรม หรือ
พระสงฆ์ว่า ไม่ใช่พระสงฆ์ ดังนี้เลย.

* บุ. อิติวุตฺตก. ๒๕ / ๒๕๘.

ส่วนในอธิการนี้ ฟังทราบอธิบายว่า พรหมณ์ เมื่อกล่าวถึงสรณคมน์
ซ้ำอีกว่า ผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต ชื่อว่า ประกาศมอบถวายตน (แก่พระ-
รัตนตรัย).

[พรหมณ์ทูลขอให้พระผู้มีพระภาคเจ้าจำพรรษา ณ เมืองเวรัญชา]

เวรัญชพรหมณ์ ครั้นมอบถวายตนอย่างนั้นแล้ว มีความประสงค์
จะอุปฐากพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งบริษัท จึงกราบทูลว่า และขอท่าน
พระโคตมผู้เจริญ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงรับการอยู่จำพรรษาที่เมือง
เวรัญชา ของข้าพเจ้าเถิด.

พรหมณ์ กราบทูลความประสงค์ไว้อย่างไร. กราบทูลไว้อย่างนี้ว่า
ขอท่านพระโคตมผู้เจริญ จงทรงจำข้าพเจ้าว่า เป็นอุบาสก และขอจงรับ
การอยู่จำพรรษาที่เมืองเวรัญชา ของข้าพเจ้าเถิด คือขอให้ทรงรับการอาศัย
เมืองเวรัญชาอยู่จำพรรษาดตลอดไตรมาส เพื่ออนุเคราะห์ข้าพระองค์เถิด.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับการอยู่จำพรรษาเมืองเวรัญชา]

หลายบทว่า อธิวาเสติ ภควา ตุนฺหิภาเวน ความว่า ครั้งนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงสดับคำของพรหมณ์นั้นแล้ว ก็ไม่ทรงยังองค์คือกาย
หรือองค์คือวาจาให้ไหวเลย ทรงไว้ซึ่งพระขันติในภายในนั้นแล ทรงรับ
(คำอาราธนา) โดยพระคุณีภาพ. ท่านอธิบายไว้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงรับด้วยพระหฤทัยที่เดียว เพื่อทรงอนุเคราะห์พรหมณ์.

หลายบทว่า อลฺโข เวรณฺโฆ พุราหฺมโณ ภควโต อธิวาสนํ
วิทิตฺวา ความว่า ครั้งนั้นแล เวรัญชพรหมณ์ คิดว่า ถ้าท่านพระสมณโคตม
ไม่ฟังทรงรับ (คำอาราธนา) ของเรา จะฟังทรงคัดค้านด้วยกายหรือด้วยวาจา

แต่เพราะพระองค์ไม่ทรงคัดค้าน ทรงพระขันติไว้ในภายใน, ฉะนั้น พระองค์ก็ทรงรับ (คำอาราธนา) ของเรา ด้วยพระหฤทัยนั่นเอง ดังนี้ ครั้นทราบการทรงรับคำอาราธนาของพระผู้มีพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะความที่ตนเป็นผู้ฉลาดในการกำหนดรู้อาการตั้งพรณามาแล้วนั้น จึงลุกจากอาสนะที่ตนนั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าในทิศทั้ง ๔ ด้วยความเคารพ แล้วทำประทักษิณ ๓ รอบ แม้ได้คิดเทียบจำเดิมแต่เวลาที่ตนมาว่า พระสมณโคดมไม่ทรงทำสามีจิกรรมมีการกราบไหว้เป็นต้น แก่พวกพราหมณ์ผู้แก่กว่าโดยชาติ เป็นต้น บัดนี้ ได้รู้พระพุทธานุอย่างซาบซึ้งแล้ว ถึงไหว้อยู่ด้วยกายวาจาและใจ หลายครั้งหลายหน ก็ยังเป็นผู้ไม่อिमั่นเอง จึงได้ประคองระพุ่มมือ อันรุ่งเรืองด้วยความประชุมพร้อมแห่งนี้ทั้ง ๑๐ แล้วยกชูขึ้นไว้บนเศียร เดินถอยหลังหันหน้าไปทาง (พระผู้มีพระภาคเจ้า) จนพันทศนวิสัย ได้ถวายบังคมในที่พันทศนวิสัยแล้วหลีกไป.

เมืองเวรัญชาเกิดทุกุภิกขภัย

หลายบทว่า เตน โข ปน สมเยน เวรรณชา ทุกุภิกขา โหต

ความว่า โดยสมัยที่เวรัญชาพราหมณ์ทูลขอให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยเมืองเวรัญชาจำพรรษานั้น เมืองเวรัญชา เป็นเมืองมีภิกษาหาได้ยาก.

บทว่า ทุกุภิกขา แปลว่า มีภิกษาหาได้โดยยาก. ก็ความมีภิกษาหาได้ยากนั้น ย่อมมีในถิ่นที่พวกมนุษย์ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส ในเวลาที่ข้าวกล้ำสมบูรณ์ดีก็ตาม ในเวลาปุพพณะและอปรัณณะมีราคาสูงก็ตาม (มีราคาตกต่ำ). แต่ในเมืองเวรัญชา หาได้เป็นอย่างนั้นไม่ โดยที่แท้ ได้มีเพราะโทษคือความอดยาก เหตุที่มีข้าวกล้ำเสียหาย เพราะฉะนั้น ท่านพระอุบาลีเถระ เมื่อจะแสดงความข้อนั้น จึงกล่าว ว่า ทิวีหิตกา ดังนี้ เป็นต้น.

ในคำว่า ทิวีหิตกา เป็นต้นนั้น มีวินัยจัตยดังนี้ :-

บทว่า ทิวีหิตกา ได้แก่ ความพยายามที่เป็นไปแล้ว ๒ อย่าง.

ความเคลื่อนไหว ชื่อว่า อีหิตะ (ความพยายาม). ความพยายามนี้เป็นไปแล้ว ๒ อย่างคือ จิตตอริยา (ความเคลื่อนไหวแห่งจิต) ๑ จิตตอิหา (ความพากเพียรแห่งจิต) ๑.

ในบทว่า ทิวีหิตกา นี้ มีอธิบายดังนี้ว่า ความเคลื่อนไหวแห่งจิตที่เป็นไปแล้ว ๒ อย่างนี้ คือ พวกเราขอวัดดูอะไร ๆ อยู่ในที่นี้จักได้หรือจักไม่ได้หนอแล อีกอย่างหนึ่ง พวกเราจักอาจเพื่อเป็นอยู่หรือจักไม่อาจหนอแล.

อีกอย่างหนึ่ง บทว่า ทิวีหิตกา แปลว่า เป็นผู้อยู่อย่างฝืดเคือง.

จริงอยู่ บททั้งหลายเป็นต้นคือ อีหิต (ความพยายาม) อิหา (ความพากเพียร)

อิริยัม (ความเคลื่อนไหว) **ปวตุคนัม** (ความเป็นไป) **ชีวัตัม** (ความเป็นอยู่) มีใจความอย่างเดียวกัน เพราะฉะนั้น ในบทว่า **ทวิหิติกา** นี้ จึงมีใจความเฉพาะบทดังนี้ คือ ความพยายามความเป็นทุกข์ ย่อมเป็นไปในเมืองเวรัญชานี้ เพราะเหตุฉะนั้น เมืองเวรัญชานี้ จึงชื่อว่า **ทวิหิติกา**.

บทว่า **เสตฺถุจฺจิกา** ความว่า เมืองเวรัญชา ชื่อว่ามีกระดูกคนตาย ขาวเกลื่อน เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า ที่เมืองเวรัญชานี้มีกระดูกขาวเกลื่อน. มีอธิบายว่า ซากศพของพวกมนุษย์กำพรว้า ผู้ขอแมตตลอดวันก็ไม่ได้อะไร ๆ ตายแล้ว มีกระดูกสีเหมือนเห็ดหัวงูเกลื่อนกลาดอยู่ในที่นั้น ๆ. ปาฐะว่า **เสตฺถุจฺจิกา** ดังนี้บ้าง. ความหมายแห่งปาฐะนั้นว่า โรคตายขาว มีอยู่ในเมืองเวรัญชานี้ เหตุฉะนั้นเมืองเวรัญชานี้ จึงชื่อว่า มีโรคตายขาว. ความอาตุร คือ ความเสียดแทงเพราะความเจ็บไข้ ชื่อว่า **อัญญิ**. ก็ในเมืองเวรัญชานั้น ในเวลาที่ข้ากัณฐามีท้องมาน รวงข้าวสาธิตีดี รวงข้าวเหนียวและข้าวละมานก็ดี มีสีขาว ๆ ถูกโรคตายขาวนั่นเองทำให้เสีย ก็ขาดน้ำนม ไม่มีเมล็ดข้าวสารงอกออกมา (คือตกเป็นรวงออกมา) เพราะฉะนั้น เมืองเวรัญชานี้ ท่านจึงเรียกว่า **เสตฺถุจฺจิกา** (เมืองมีโรคข้าวกล้าตายขาว).

[เมืองเวรัญชามีปันส่วนซื้ออาหารเลี้ยงชีพ]

ในเวลาหว่าน ข้าวกล้าที่ประชาชนแม่ผสมพันธุ์หว่านไว้ดีแล้ว ย่อมสำเร็จเป็นสลาทเท่านั้น ในเมืองเวรัญชานั้น เพราะเหตุฉะนั้น เมืองเวรัญชานั้น จึงชื่อว่า มีข้าวกล้าที่หว่านสำเร็จเป็นสลาท. อีกอย่างหนึ่ง ประชาชนทั้งหลาย ย่อมให้ชีวัตัมเป็นไปในเมืองเวรัญชานั้นด้วยสลาท (คือการแจกบัตร) เพราะฉะนั้น เมืองเวรัญชานั้น จึงชื่อว่า มีชีวัตัมเป็นไปได้ด้วยสลาท.

มีคำกล่าวอธิบายไว้อย่างไร ? มีคำกล่าวอธิบายไว้อย่างนี้ คือ ดังได้
สดับมา ในเมืองเวรัญชานัน เมื่อประชาชนทั้งหลายผู้ซื้อ ไปยังสำนักของพวก
พ่อค้าผู้ขายข้าวเปลือก พวกมนุษย์มีกำลัง (ทรัพย์) กตจีพวกมนุษย์ผู้ไม่มี
กำลัง (ทรัพย์) แล้วซื้อเอาข้าวเปลือกไป (หมด). พวกมนุษย์ไม่มีกำลัง
(ทรัพย์) เมื่อไม่ได้ (ข้าวเปลือก) ย่อมส่งเสียงดัง. พวกพ่อค้าผู้ขายข้าวเปลือก
ปรึกษากันว่า พวกเราจักทำการสงเคราะห์ประชาชนทั้งหมด จึงสั่งให้ช่างผู้ตวง
ข้าวเปลือก นั่งในสำนักงานที่ ๆ ตวงข้าวเปลือก แล้วให้ผู้ชำนาญการดูหาปณะ
นั่งอยู่ที่ส่วนข้างหนึ่ง. พวกมนุษย์ผู้มีความต้องการข้าวเปลือก ก็ไปยังสำนักงาน
ของผู้ชำนาญการดูหาปณะ. ผู้ชำนาญการดูหาปณะนายนั้น ถือเอามูลค่า
โดยลำดับแห่งชนผู้มาแล้ว จึงเขียนสลาก (คือบัตร) ให้ไปว่า ควรให้แก่ชน
ชื่อนี้ มีประมาณเท่านี้. พวกมนุษย์ผู้มีความต้องการข้าวเปลือกเหล่านั้น รับเอา
สลากนั้นแล้ว ไปยังสำนักของช่างผู้ตวงข้าวเปลือก แล้วรับเอาข้าวเปลือก
โดยลำดับที่เขาตวงให้. ประชาชนทั้งหลาย ย่อมให้ชีวิตเป็นไป ในเมือง
เวรัญชานันด้วยสลาก เพราะเหตุนั้น เมืองเวรัญชานัน จึงชื่อว่า มีชีวิตเป็นไป
ได้ด้วยสลาก ดังพรรณนามาจะนี้.

หลายบทว่า น สุกรา อูญฺเจน ปคฺคเหน ยาเปตุ ความว่า
ภิกษุสงฆ์จะยังอัตภาพให้เป็นไป ด้วยการถือบาตรแสวงหา ก็ทำไม่ได้ง่าย.
มีคำอธิบายว่า ใคร ๆ ถือบาตรแล้ว จะยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยการแสวงหา
อย่างที่พวกพระอริยเจ้าทำการแสวงหา คือเที่ยวภิกขาจารนั้น ก็ทำไม่ได้ง่าย ๆ
เลย. ได้ยินว่า ครานั้น ในเมืองเวรัญชานันพวกภิกษุเที่ยวไปบิณฑบาต
ตลอด ๗-๘ หมู่บ้าน ก็ไม่ได้อาหารพอสักว่ายังอัตภาพให้เป็นไป แม้ในวันหนึ่ง.

[พ่อค้าม้าถวายข้าวทานานหนึ่งแก่ภิกษุรูปหนึ่ง]

ชื่อว่า เตน โข ปน สมเยน อุตฺตราปถกา อสฺสวาณิชา

ฯ เป ฯ อสฺโสติ โข ภควา อทุกฺขลสฺสทฺทํ พิงฺทราบวินิจฺฉยฺคังคฺตํไปนํ :-

บทว่า เตน ความว่า โดยสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอาศัย เมืองเวรัญชาจำพรรษานั้น พวกพ่อค้าม้า ผู้อยู่ในอุตตราปถชนบท หรือผู้ ได้ซื้ออย่างนั้น เพราะมาจากอุตตราปถชนบท รับ (ซื้อ) เอามา ๕๐๐ ตัว ในสถานที่เป็นถิ่นเกิดของม้าทั้งหลายในอุตตราปถชนบทแล้ว เมื่อปรารถนา รายได้ (ผลกำไร) ๒-๓ เท่า ก็ไปยังต่างประเทศ แล้วเข้าพักฤดูฝนอยู่ใน เมืองเวรัญชา พร้อมด้วยฝูงม้ามามีประมาณ ๕๐๐ ซึ่งเป็นสินค้าที่ตนจะต้องขาย เหล่านั้น.

ถามว่า เพราะเหตุไร จึงต้องพักอยู่เช่นนั้น ?

แก้ว่า เพราะว่าในประเทศนั้น ใคร ๆ ไม่อาจเดินทางไกล ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝนได้... ก็พวกพ่อค้าม้าเหล่านั้น เมื่อจะเข้าพักฤดูฝน จึงได้ตั้ง ให้นายช่างสร้างเรือนพักสำหรับตน และโรงม้าสำหรับพวกม้าไว้ในสถานที่น้ำ จะท่วมไม่ได้ ในภายนอกพระนครแล้ว กั้นรั้วไว้. สถานที่พักของพวกพ่อค้า เหล่านั้น ๆ ปรากฏว่า อัสสมณฑลิกา (คอกม้า) เพราะเหตุนั้น ท่าน พระอุบาลีเถระ จึงกล่าวไว้ว่า พวกพ่อค้าม้าเหล่านั้น ได้ตกแต่งข้าวแดง แล่งหนึ่ง ๆ สำหรับภิกษุทั้งหลายไว้ที่คอกม้า ดังนี้.

บทว่า ปตุลฺปตุลฺปุลกํ ได้แก่ ข้าวแดงมีประมาณแล่งหนึ่ง ๆ สำหรับภิกษุรูปหนึ่ง ๆ ชื่อว่าแล่งหนึ่ง มีประมาณเท่าทานานหนึ่ง เพียงพอ เพื่อเลี้ยงอัณฑาให้เป็นไป สำหรับคนหนึ่ง. สมจริงตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้า

ตรัสไว้ว่า ข้าวสุกแกล่งหนึ่งนี้ ไม่เพียงพอเพื่อเลี้ยงอัตภาพให้เป็นไปสำหรับคน ๒ คน.*

ข้าวสารเหนียว ที่บุคคลทำให้หมดเกลบแล้วหนึ่งให้สุกจึงถือเอา เขา เรียกชื่อว่า ข้าวแดง. จริงอยู่ ถ้าข้าวสารเหนียวนั้น ยังมีเกลบอยู่ สัตว์จำพวก ตัวแมลง ย่อมเจาะไชได้ ย่อมไม่ควรเก็บไว้นาน เพราะฉะนั้น พวกพ่อค้า เหล่านั้น ได้ทำให้เป็นของควรเก็บไว้ได้นาน แล้วถือเอาข้าวสารเหนียว จึง เดินทางไกล ด้วยคิดว่า ในสถานที่ใด หย้าอันเป็นอาหารที่พวกม้ากิน จักเป็น ของหาได้ยาก ในสถานที่นั้นแล ข้าวสารเหนียวนั้น จักเป็นอาหารของม้า.

ถามว่า ก็เพราะเหตุไร พวกพ่อค้าเหล่านั้น จึงได้ตกแต่งข้าวสาร-
เหนียวนั้นไว้สำหรับภิกษุทั้งหลาย ?

ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยต่อไป :- จริงอยู่ พวกมนุษย์ชาวอุตตราปถ-
ชนบทเหล่านั้น จะเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เหมือนอย่างพวก
มนุษย์ชาวทักขิณาปถชนบทหามิได้. ความจริง พวกมนุษย์ชาวอุตตราปถชนบท
เหล่านั้น เป็นผู้มีศรัทธา มีความเลื่อมใส เป็นพุทธมามกะ ธรรมมามกะ
สังฆมามกะ, พวกพ่อค้าเหล่านั้น ในเวลาเช้า เมื่อเข้าไปยังเมืองด้วยกรณีกิจ
บางอย่างนั่นเอง ได้พบภิกษุ ๗-๘ รูป ผู้นุ่งห่มเรียบร้อย สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ
เที่ยวไปบิณฑบาตแม้ทั่วเมืองก็ไม่ได้วัดถูอะไร ๆ ตั้ง ๒-๓ วัน ครั้นเห็นแล้ว
พวกพ่อค้าเหล่านั้น ได้มีความคิดดังนี้ว่า พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย อาศัยเมืองนี้
อยู่จำพรรษา ฉลาดภักย์ก็กำลังเป็นไป และท่านเหล่านี้ก็ไม่ได้วัดถูอะไร ๆ
ย่อมลำบากเป็นอย่างยิ่ง ทั้งพวกเราที่เป็นอากันคูกะ ย่อมไม่อาจตระเตรียม
ข้าวต้ม และข้าวสวดยวยพระผู้เป็นเจ้าเหล่านั้น ทุกวัน ๆ ได้ แต่ม้าทั้งหลาย

* พุ. ชา. ๒๓/๓๓๓. ชาตกกุฎกถา. ๘/๒๕๑

ของพวกเราได้อาหารสองมือ คือในเวลาเย็นและเวลาเช้า โฉนหนอพวกเรา
พึงแบ่งถวายข้าวแดงแดงหนึ่ง ๆ แก่ภิกษุรูปหนึ่ง ๆ จากอาหารมือเช้าของม
ตัวหนึ่ง ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จักไม่ลำบาก ทั้งมาก็จัก
พวยงชีวิตให้เป็นไปได้.

พวกพ่อค้าเหล่านั้น จึงไปยังสำนักของภิกษุทั้งหลายเรียนบอกข้อความ
นั้นให้ทราบ แล้วเรียนขอว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ขอพระคุณเจ้าทั้งหลาย
จงได้รับข้าวแดงแดงหนึ่ง ๆ แล้วทำให้เป็นอาหารอย่างใดอย่างหนึ่งฉันเถิด
ดังนี้แล้ว จึงได้ตกแต่งข้าวแดงแดงหนึ่ง ๆ ไว้ทุกวัน ๆ เพราะเหตุนั้น
ท่านพระอุบาลีเถระ จึงกล่าวไว้ว่า พวกพ่อค้าเหล่านั้น ได้ตกแต่งข้าวแดง
แดงหนึ่ง ๆ สำหรับภิกษุทั้งหลายไว้ที่คอกม้า.

บทว่า **ปลุณฺตุตฺ** แปลว่า ได้ตั้งไว้แล้ว โดยสังเขปอย่างนิตยภัต.

[อรรถาธิบาย ปุพฺพหสมฺมยฺสัทฺทํ]

บัดนี้ ควรทราบวินิจฉัยในคำว่า **ภิกฺขุ ปุพฺพหสมฺมยฺ นีวาเสตุวา**
เป็นต้นต่อไป :-

บทว่า **ปุพฺพหสมฺมยฺ** แปลว่า สมัยอันเป็นส่วนเบื้องต้นแห่งวัน
อธิบายว่า ในปุพฺพหสมฺมยฺ อีกอย่างหนึ่ง สมัยตอนเช้า ชื่อว่า ปุพฺพห-
สมฺมยฺ ท่านกล่าวคำอธิบายไว้ว่า ขณะหนึ่งในเวลาเช้า. เมื่ออธิบายอย่างนี้
ทุกยวิภังคิ ย่อมได้ในอรรถแห่งอัจฉินตสังโยค.

บทว่า **นีวาเสตุวา** แปลว่า นุ่งห่มแล้ว. บทว่า **นีวาเสตุวา**
นั้นพึงทราบ ด้วยสามารถแห่งการผลัดเปลี่ยนการนุ่งห่มในวิหาร. ในกาลก่อน
แต่เวลาที่วิภังคิบทนั้น ภิกษุเหล่านั้น จะไม่ได้นุ่งห่ม ก็หามิได้เลย.

บทว่า **ปตุตจีวรมาทาย** ความว่า เอามือทั้ง ๒ อ้อมบาตร เอาจีวรคล้องกาย อธิบายว่า รับไว้ คือพาดไว้. จริงอยู่ พวกภิกษุเมื่อถือเอา (บาตรและจีวร) ด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ท่านก็เรียกว่า ถือเอา เหมือนกัน. เหมือนในประโยคว่า พอถือเอาได้เท่านั้น ก็หลีกไป ดังนี้.

สองบทว่า **ปิณฑุ อลภมานา** ความว่า เทียวไปทั่วทั้งเมืองเวรัญชา อย่างไรก็ดีก่อนข้าวเลย ไม่ได้โดยที่สุดแม้เพียงคำว่านิมนต์ โปรคสัตว์ข้างหน้า เกิด.

[พวกภิกษุได้ข้าวแดงแฉ่งหนึ่ง ๆ นำไปจัดการตนเอง]

หลายบทว่า **ปตุตปตุตปุลก อารามิ หริตวา** ความว่า ถือเอาข้าวแดงแฉ่งหนึ่ง ๆ ที่ตนได้ในที่ที่ไปแล้ว ๆ นำไปยังอาราม.

หลายบทว่า **อุทุกุขล โกฎญตวา ปริภุชชหุติ** ความว่า ใคร ๆ ผู้ที่จะเป็นกบปียการรับเอาข้าวแดงแฉ่งหนึ่ง ๆ นั้น ไปหุงต้มเป็นข้าวต้มหรือข้าวสวย ถวายแก่พระเถระเหล่านั้น ย่อมไม่มี. การหุงต้มแม้เอง ย่อมไม่เป็นสมณสารูป ทั้งไม่สมควร. ภิกษุเหล่านั้นรวมเป็นพวก ๆ พวกละ ๘ รูปบ้าง พวกละ ๑๐ รูปบ้าง ปรีกษากันว่า ความเป็นผู้มีคุณสมบัติเบา และเปลื้องจากการหุงต้มให้สุกเอง จัดมีแก่พวกเรา ด้วยวิธีอย่างนี้ ดังนี้ จึงโฆลกต่าในครกแล้วเอาน้ำชุบส่วนของตน ๆ ให้ชุ่มแล้วก็ฉัน ครั้นเธเหล่านั้นฉันแล้วก็เป็นผู้มีขวนขวายน้อย บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ด้วยประการฉะนี้.

[พ่อค้าม้าถวายข้าวแดงแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า]

ส่วนพวกพ่อค้าม้าเหล่านั้น ก็ถวายข้าวแดงแฉ่งหนึ่ง และเนยใส น้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวดที่ควรแก่ข้าวแดงนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. ท่านพระอานนท์

นำเอาข้าวแดงนั้นมาบดที่ศิลา. ข้าวแดงนั้นอันบุรุษบัณฑิตผู้มีบุญทำแล้ว ย่อมเป็นที่ชอบใจทีเดียว. คราวนั้น ท่านพระอานนท์ ครั้นบดข้าวแดงนั้น ก็ปรุงด้วยเครื่องปรุงมีเนยใสเป็นต้น น้อมเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

ขณะนั้น พวกเทวดา ได้แทรกทิพยชาลงในข้าวแดงที่ปรุงนี้. พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็เสวยพระกระยาหารที่บดถวายนั้น ครั้นเสวยแล้วก็ทรงยังกาลให้ผ่านไปด้วยผลสมาบัตติ จำเนียรกาลตั้งแต่นั้นมาก็ไม่เสด็จเที่ยวทรงบาตร.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้แล้ว ๒๐ ปี ไม่มีผู้อุปัฏฐากประจำ]

ถามว่า ก็คราวนั้น พระอานนทเถระ ยังไม่ได้เป็นผู้อุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้าหรือ ?

แก้วว่า ยังไม่ได้เป็น ทั้งท่านก็ไม่ได้รับตำแหน่งผู้อุปัฏฐากเลย.

ความจริง ในครั้งปฐมโพธิกาล ชื่อว่าภิกษุผู้อุปัฏฐากประจำ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในภายใน ๒๐ พรรษา ย่อมไม่มี. บางคราว พระนาคสมาลเถระ อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้า, บางคราว พระนาคิตเถระ, บางคราว พระเมฆียเถระ, บางคราว พระอุปวาณเถระ, บางคราว พระสาคคเถระ, บางคราว พระเถระผู้เป็นโอรสของเจ้าลิจฉวี ชื่อสุนักขัตตะ อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระเถระเหล่านั้นอุปัฏฐากตามความพอใจของตนแล้ว ก็หลีกไปในเวลาที่ตนปรารถนา (จะหลีกไป). พระอานนทเถระ เมื่อท่านเหล่านั้นอุปัฏฐากอยู่ ก็เป็นผู้มีความขวนขวายน้อย เมื่อท่านเหล่านั้นหลีกไปแล้ว ก็ทำวัตรปฏิบัติเสียเอง ถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงเฝ้พระทัยอยู่ว่า พระญาติผู้ใหญ่ของเรา ไม่ได้รับตำแหน่งเป็นผู้อุปัฏฐากก่อน แม้ก็จริง ถึงกระนั้น พระอานนทนี่แหละ เป็นผู้สมควรในฐานะทั้งหลายเห็นปานนี้ ดังนั้น จึงทรงนั่งเงียบไว้ เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระจึงกล่าวไว้ว่า ท่านพระอานนท

บดข้าวแดงแฉ่งหนึ่ง ๆ ที่ศิลาแล้ว น้อมเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.
พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็เสวยพระกระยาหารที่บดถวายนั้น.

[พราหมณ์และชาวเมืองไม่ได้ถวายภัตแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า]

ถามว่า ก็ในเวลาข้าวยากมากแฉ่ง มนุษย์ทั้งหลายเกิดความอดสาหะ
ทำบุญกันอย่างเหลือเกิน ถึงตนเองก็ไม่บริโภคน้ำ ย่อมสำคัญอยู่ที่ตนควรถวาย
แก่พวกภิกษุมิใช่หรือ ? เพราะเหตุไร ในคราวนั้น พวกมนุษย์เหล่านั้น
จึงไม่ได้ถวายแม้ภิกษาสักทัพพีเล่า, และเวรัญชพราหมณ์นี้ ก็ได้ทูลขอพระผู้มี
พระภาคเจ้าให้อยู่จำพรรษา ด้วยความอดสาหะเป็นอย่างมาก, เพราะเหตุไร
พราหมณ์นั้น จึงไม่รู้แม้ความที่พระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่ ?

ตอบว่า เพราะถูกมารคลใจ. จริงอยู่ มารได้คลใจ คือทำเวรัญช-
พราหมณ์ ผู้พอสักว่าหลีกไปจากสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้าเท่านั้น และชาวนคร
ทั้งสิ้นให้ลุ่มหลงทั้งหมด ตลอดจนสถานที่ที่มีประมาณโยชน์หนึ่งโดยรอบ (เมือง
เวรัญชา) อันเป็นสถานที่พวกภิกษุอาจเที่ยวไปบิณฑบาต ในเวลาก่อนนั้น
แล้วกลับมาได้ ทำให้พวกมนุษย์ทั้งหมดกำหนดไม่ได้แล้วก็หลีกไป เพราะ
ฉะนั้น ใคร ๆ จึงไม่ได้ใส่ใจถึงกิจที่ตนควรทำ โดยที่สุดแม้สามเณร.

ถามว่า ก็แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงทราบจะคลใจหรือ ? จึงทรง
เข้าจำพรรษาในเมืองเวรัญชานั้น.

แก้ว่า ไม่ทรงทราบ ก็หามิได้.

ถามว่า เมื่อทรงทราบเช่นนั้น เพราะเหตุไร จึงไม่ทรงเข้าจำพรรษา
ในบรรดาพระนครแห่งใดแห่งหนึ่ง มีนครจัมปา สาวัตถิ และราชคฤห์เป็นต้น ?

แก้ว่า พระนครทั้งหลายมีนครจัมปา สาวัตถิ และราชคฤห์เป็นต้น
จงยกไว้, แม้ถ้าว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงเสด็จไปยังอุตรกุรุทวีปหรือไตรทศบุรี

แล้วเข้าจำพรรษาในปีนั้นไซ้. มารก็พึงคลายชาวอูครกูรทวิปหรือไตรทศบุรี
เมื่อนั้นได้. ได้ยินว่า มารนั้น ได้เป็นผู้มีจิตถูกความอาฆาตเข้ากลุ่มรุมอย่างยิ่ง
ตลอดศกนั้น, ส่วนในเมืองเวรัญชานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ทอดพระเนตร
เห็นเหตุการณ์นี้ได้เป็นอย่างดีว่า พวกพ่อค้าม้า จักทำการสงเคราะห์ภิกษุ
ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น จึงทรงเข้าพรรษาในเมืองเวรัญชานั่นแล.

[มารได้สามารถทำอันตรายแก่ปัจฉิม ๔ ได้]

ถามว่า ก็มาร ไม่สามารถจะคลายพวกพ่อค้าได้หรือ ?

แก้วว่า จะไม่สามารถ ก็หาไม่ได้ แต่เพราะพ่อค้าเหล่านั้นได้มาใน
เมื่อประชาชนถูกมารคลายเสร็จสิ้นลงแล้ว.

ถามว่า เพราะเหตุไร มารจึงไม่กลับมาคลายอีกเล่า ?

แก้วว่า เพราะไม่เป็นวิสัย จึงไม่กลับมา.

จริงอยู่ มารนั้น ย่อมไม่อาจเพื่อทำอันตราย แก่ภิกษุที่บุคคลนำไป
เฉพาะพระตถาคต แก่นิพพทาน แก้วัตถุทานที่บุคคลกำหนดถวายไว้แล้ว.
ความจริง ใคร ๆ ไม่สามารถจะทำอันตรายแก่ปัจฉิม ๔ ได้. แก้วปัจฉิม ๔
เหล่าไหน ? ใคร ๆ ไม่สามารถจะทำอันตรายแก่ปัจฉิม ๔ เหล่านี้ คือ :-

ใคร ๆ ไม่สามารถจะทำอันตรายแก่นิพพทาน โดยสังเขปว่า ภิกษา
ที่บุคคลนำไปเฉพาะพระตถาคต หรือแก้วปัจฉิม ๔ ที่บุคคลบริจาแล้วแต่
พระตถาคตโดยสังเขปว่าวัตถุทานที่บุคคลกำหนดถวายไว้แล้ว ๑.

ใคร ๆ ไม่สามารถจะทำอันตรายแก่พระชนมชีพ ของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลายได้ ๑,

ใคร ๆ ไม่สามารถจะทำอันตรายแก่พระอนุพยัญชนะ ๘๐ หรือแก่ พระรัศมี ที่ชานออกข้างละวาได้. จริงอยู่ รัศมีแม่แห่งพระจันทร์ พระอาทิตย์ เทวดาและพรหม พอไปถึงประเทศแห่งพระอนุพยัญชนะและพระรัศมีที่ชาน ออกข้างละวา ของพระตถาคตแล้ว ก็หมดอานุภาพไป ๑,

ใคร ๆ ไม่สามารถจะทำอันตรายแก่พระสัพพัญญุตญาณ ของพระ พุทธเจ้าทั้งหลายได้ ๑ (รวมเป็น ๔ อย่าง ด้วยประการฉะนี้).

เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้ง พระสงฆ์สาวกเสวยและฉันภิกษา ที่มารทำอันตรายไม่ได้ในคราวนั้น.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามถึงที่เป็นประโยชน์]

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงเสวยอยู่อย่างนั้น วันหนึ่ง (ได้ทรง สดับเสียงครกแล).

หลายบทว่า อสุโสสี โข ภควา อุกุขลสทฺทํ ความว่า พระผู้มี พระภาคเจ้า ได้ทรงสดับเสียงครก ที่เกิดเพราะซากกระตบ (ครก) ของพวก ภิกษุผู้โบลกดำข้าวแดงแดงหนึ่ง ๆ อยู่. พระธรรมสังคากาจารย์ทั้งหลาย กล่าวคำเป็นต้น ซึ่งมีต่อจากคำนั้นไปอย่างนี้ว่า พระตถาคตทั้งหลาย แม้ ทรงทราบอยู่ ดังนี้ ก็เพื่อแสดงการเฉลยพระดำรัส ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสถามข้างหน้าว่า คุณก่อนอนนท ! นั้นเสียงครกหรือหนอแล ?

ในคำเหล่านั้น มีการพรรณนาโดยสังเขปดังต่อไปนี้ :-

ธรรมดาว่า พระตถาคตทั้งหลาย แม้เมื่อทรงทราบอยู่ ถ้าเหตุแห่ง การถามเช่นนั้น มีอยู่ไซ้ จึงตรัสถาม, แต่ถ้าเหตุแห่งการถามเช่นนั้น ไม่มี ไซ้, ถึงทราบอยู่ ก็ไม่ตรัสถาม. ก็เพราะขึ้นชื่อว่า สิ่งที่พระพุทธเจ้า ทั้งหลายไม่ทรงทราบ ไม่มี, เพราะฉะนั้น ท่านจึงไม่กล่าวคำว่า แม่เมื่อไม่รู้.

หลายบทว่า **กาลั วิทิตวา ปุจฺจนฺติ** ความว่า ถ้าเวลาแห่งการ
 ตรีตฺตามนั้น ๆ มีอยู่ไซ้, ทรงทราบกาลนั้นแล้ว จึงตรีตฺตาม ถ้าเวลา
 แห่งการตรีตฺตามนั้น ไม่มีไซ้, ทรงทราบกาลแม้อย่างนั้นแล้ว ก็ไม่ตรีตฺตาม.
 อนึ่ง พระตถาคตทั้งหลาย แม้เมื่อจะตรีตฺตามอย่างนั้น ย่อมตรีตฺตามแต่คำที่
 ประกอบด้วยประโยชน์ คือ ย่อมตรีตฺตามเฉพาะแต่คำที่อิงอาศัยประโยชน์
 อิงอาศัยเหตุเท่านั้น หาตรีตฺตามคำที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่. เพราะ
 เหตุไร ? เพราะพระตถาคตทั้งหลาย ทรงขจัดคำที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์
 เสียได้ด้วยมรรคชื่อว่าเสตุ. มรรคท่านเรียกว่า เสตุ. มีคำอธิบายไว้ว่า การขจัด
 คือ การตัดขาดด้วยดี ซึ่งคำเช่นนั้นด้วยมรรคนั้นเอง.

บัดนี้ ท่านพระอุบาลีเถระ เมื่อจะแสดงถึงพระดำริส ที่อิงอาศัย
 ประโยชน์ซึ่งพระตถาคตทั้งหลายตรีตฺตามนั้น ในบทว่า **อตฺถสฺมุหิตํ** นี้
 จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ทฺวิหิ อกาเรหิ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อาเรหิ** คือ ด้วยเหตุทั้งหลาย.

สองบทว่า **ธมฺมํ วา เทเสสุตฺถม** ความว่า เราจักแสดงพระสูตร
 ที่ประกอบด้วยอรรถูปัตติเหตุ (คือเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า) หรือชาดกที่
 ประกอบด้วยเหตุแห่งบูรพจริต (คือความประพฤติในชาติก่อน)

หลายบทว่า **สาวกานํ วา ลิกฺขปาปํ ปญฺญาเปสุตฺถม** ความว่า
 หรือเราจักทำโทษที่ล่วงเกินให้ปรากฏ ด้วยการถามนั้น แล้วจักบัญญัติสาขบท
 คือตั้งข้อบังคับหนักหรือเบาไว้แก่สาวกทั้งหลาย.

ในคำว่า **อลฺโข ภควา ๆ เป ๆ เอตฺมตุลํ อโรเจสิ** นี้ ห้าม
 คำอะไร ๆ ที่ควรกล่าวไว้ไม่. เพราะท่านพระอานนทเมื่อทูลบอกการได้
 ข้าวแดงแล่งหนึ่ง ๆ ความเป็นผู้มีความประพฤติเบา และเปลื้องจากการหุงต้ม

ให้สูกเอง ของพวกภิกษุ ที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในตอนต้นนั้นแล เรียกว่า ได้
ทูลบอกข้อความนั้นแล้ว.

[พวกภิกษุจำพรรษาเมืองเวรัญชาชนะความอดอยากได้]

ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงทำให้ท่านพระอานนที่рінเรียง
จึงได้ตรัสพระดำรัสที่ว่า ดิละ ดิละ อานนท ! ก็แลครั้นทรงประทานสาธุการ
แล้ว เมื่อจะทรงแสดงธรรมยอมรับเอาอาการอย่างหนึ่ง ในบรรดาอาการทั้ง ๒
จึงได้ตรัสรู้ คุณก่อนอานนท ! พวกเธอเป็นสัตว์บุรุษ ชนะวิเศษแล้ว. พวก
เพื่อนสพรหมจารีชั้นหลัง จักคูห่มินข้าวสาทิและข้าวสุกที่ระคนด้วยเนื้อ.

ในคำว่า ตุมฺหะหิ เป็นต้นนั้น มีอธิบายดังต่อไปนี้ :- (พระผู้มี
พระภาคเจ้าตรัสว่า) คุณก่อนอานนท ! ในคราวทูปภิกขภัย คือ ในคราวที่มี
ก่อนข้าวอันหาได้ยากอย่างนี้ พวกท่านเป็นสัตว์บุรุษชนะวิเศษแล้ว ด้วยความ
เป็นผู้ประพฤติเบาใจ และด้วยธรรมอันเป็นเครื่องชูคเกลาใจนี้.

ถามว่า พวกเธอชนะอะไร ?

แก้ว่า ชนะทูปภิกขภัยได้ ชนะความโลภได้ ชนะความประพฤติ
ด้วยอำนาจแห่งความปรารถนาได้.

ถามว่า ชนะอย่างไร ?

แก้ว่า แม้ภิกษุรูปหนึ่ง ย่อมไม่มีความคิด หรือความคับแค้นใจว่า
เมืองเวรัญชานี้ มีภิกษาหาได้ยาก แต่บ้านและนิคมในระหว่างโดยรอบ (แห่ง
เมืองเวรัญชานี้) มีข้าวกล้าโน้มลงด้วยความหนักคือผล คือว่ามีภิกษาดี มี
ก่อนข้าวหาได้โดยง่าย เอาเถิดพวกเราไปที่บ้านและนิคมนั้นแล้ว จึงจักฉัน,
แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็จะทรงรับเอาพวกเราอยู่ในเมืองนี้

ทีเดียวนี่. ทูพภิกษุอันภิกษุเหล่านั้นชนะได้แล้ว คือครอบงำได้แล้ว
ได้แก่ให้เป็นไปในอำนาจตนแล้ว ด้วยอาการอย่างนี้ก่อน.

ถามว่า ชนะความโลภได้อย่างไร ?

แก้วว่า แม้ภิกษุรูปหนึ่ง ไม่ได้ทำให้ราตรีขาดด้วยอำนาจแห่งความ
โลภว่า เมืองเวรัญชานี้ มีภิกษาหาได้ยาก, ส่วนบ้านและนิคมในระหว่าง
โดยรอบ (แห่งเมืองเวรัญชานี้) มีข้าวกล้าโน้มลงด้วยความหนัก คือผล ได้แก่
มีภิกษาคี มีก้อนข้าวหาได้โดยง่าย เอาเถิด พวกเราจักพากันไปฉันทที่บ้านและ
นิคมนั้น หรือไม่ได้ทำให้พรษาขาด ด้วยคิดว่า พวกเราจะเข้าจำพรรษา
ในบ้านและนิคมนั้น ในพรรษาหลังดังนี้, ความโลภอันภิกษุเหล่านั้นชนะ
ได้แล้วด้วยอาการอย่างนี้.

ถามว่า ชนะความประพฤติ ด้วยอำนาจแห่งความปรารถนาได้อย่างไร ?

แก้วว่า แม้ภิกษุรูปหนึ่ง ไม่ได้ให้ความปรารถนาเห็นปานนี้เกิดขึ้น
เลยว่ เมืองเวรัญชานี้ ภิกษาหาได้ยาก และมนุษย์ทั้งหลายนี้ ย่อมไม่สำคัญ
พวกเรา แม้ผู้พักอยู่ตั้ง ๒-๔ เดือน ในคุณอะไรเลย โฉนหนอ ! พวกเรา
ทำการค้าคุณธรรม (อวดอุตริมนุสธรรม) คือ ประกาศซึ่งกันและกัน แก่
มนุษย์ทั้งหลาย อย่างนี้ว่า ภิกษุรูปโน้น ได้ปฐมฌาน ฯลฯ รูปโน้นได้
อภิญา ๖ ดังนี้ แล้วปรนปรี้อท้อง ภายหลัง จึงค่อยอธิษฐานศีล ดังนี้,
ความประพฤติด้วยอำนาจแห่งความปรารถนา อันภิกษุเหล่านั้นชนะได้แล้ว
คือ ครอบงำได้แล้ว เป็นไปในอำนาจของตนแล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ส่วนในอนาคต เพื่อพรหมจารีชั้นหลัง นั่งอยู่ในวิหารแล้ว แม้ได้
(ภัตตาหาร) โดยความยากลำบากเพียงเล็กน้อย ก็จะดูหมิ่นข้าวสาลีและข้าวสุก

ที่ระคนด้วยเนื้อ คือ จักทำให้เป็นของคูหมิ่น น่าติเตียน โดยนัยเป็นต้นว่า
ข้าวสุกนี้อะไรกัน ? เป็นท้องเส้น และไป ไม่เค็ม เค็มจัด ไม่เปรี้ยว
เปรี้ยวจัด จะประโยชน์อะไรด้วยข้าวสุกนี้ ? ดังนี้.

อีกอย่างหนึ่ง (พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสอธิบายไว้ว่า) ขึ้นชื่อว่า
ชนบทจะมีรักษาหาได้ยากตลอดกาล ก็หามิได้ คือ บางคราว ก็มีรักษาหา
ได้ยาก บางคราว ก็มีรักษาหาได้ง่าย ในกาลใด ชนบทนี้นั้น จักมีรักษา
หาได้ง่าย ในกาลนั้น มนุษย์ทั้งหลายเสื่อมใสต่อข้อปฏิบัตินี้ ของพวกท่าน
ผู้เป็นสัตบุรุษแล้ว จักสำคัญข้าวสาฬวิกัตติ และข้าวสุกที่ระคนด้วยเนื้อ อันมี
ประการหลายอย่าง โดยประเภทมีข้าวต้มและของขบฉันเป็นต้น ที่ตนพึงถวาย
แก่ภิกษุทั้งหลาย, ปัจฉิมชนดาชน กล่าวคือ เพื่อนสพรหมจารี ของพวกท่าน
นั่งอยู่ในระหว่างพวกท่านแล้ว เสวยอยู่ซึ่งสักการะ ที่อาศัยพวกท่านเกิดขึ้น
แล้วนั้นแล จักดูเหมือน และจะทำความดูถูก อันมีการเสวยสักการะนั้นเป็น
ปัจจัย.

ถามว่า จักทำความดูถูกอย่างไร ?

แก้ว่า จักทำความดูถูกอย่างนี้ว่า เพราะเหตุไร พวกท่านจึงหุงต้ม
ภัตมีประมาณเท่านี้เล่า? ภาชนะของพวกท่าน ซึ่งเป็นที่ที่พวกท่านจะพึงใส่
ของ ๆ ตนเก็บไว้ ไม่มีหรือ ?

มหาโมคคัลลานสีหนาทกถา

ในบททั้งหลายเป็นต้นว่า อตฺโข อายสฺมา มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน

มีวินิจฉัยดังนี้ :-

บทว่า อายสฺมา นี้ เป็นคำกล่าวด้วยความรัก, บทนี้เป็นเรื่องแห่งความเคารพ และความขำเกรงโดยฐานครู.

บทว่า มหาโมคฺคฺลฺลาโน ความว่า พระเถระนั้นชื่อว่า มหา โดยความเป็นผู้มีคุณใหญ่ และชื่อว่า โมคคัลลานะ โดยโคตร เพราะเหตุที่พระเถระนั้น จึงชื่อว่า มหาโมคคัลลานะ.

บทว่า เอตทโวจ ความว่า ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้กราบทูลคำนี้ (กะพระผู้มีพระภาคเจ้า) คือแสดงคำเป็นต้น ที่ตนควรกราบทูลในบัดนี้ ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บัดนี้ (เมืองเวรัญชามีภิกษาหาได้ยาก) ดังนี้.

[ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลขออนุญาตพลิกแผ่นดิน]

ถามว่า ท่านมหาโมคคัลลานะ ได้กราบทูล (คำนี้) เพราะเหตุไร ? แห่งสาวกบารมีญาณ ทั้งพระศาสดา ก็ทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เพราะความที่ท่านเป็นผู้มีฤทธิ์มาก. พระเถระนั้นอาศัยความที่ตนเป็นผู้มีฤทธิ์มากนั้น จึงดำริว่า เมืองเวรัญชานี้ มีภิกษาหาได้ยาก และภิกษุทั้งหลาย ก็ข่อมลำบาก, ถ้าไหนหนอ เราจะพลิกแผ่นดิน แล้วให้ภิกษุทั้งหลายจันจวนดิน. ครานั้นท่านได้มีความรำพึงดังนี้ว่า ก็ถ้าว่า เมื่อเราอยู่ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า จะไม่ทูลขอพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วพึงทำอย่างนั้นไซร้

ข้อนั้นจะไม่พึงเหมาะแก่เรา จะพึงเป็นเหมือนการแข่งดี ที่เราทำกับพระผู้มีพระภาคเจ้า : เพราะฉะนั้น พระเถระมีความประสงค์จะทูลขอ จึงมากราบทูลกล่าวคำนั้นกระพระผู้มีพระภาคเจ้า.

[ภายใต้แผ่นดิน มีง้วนดินที่มีรสโอชา]

สองบพว่า **เหตุจิมตถิ สมฺปนฺน** ความว่า ได้ยินว่า พระเถระกล่าวหมายเอาฟองดิน โอชาดิน ง้วนดิน ซึ่งมีอยู่ในพื้นเบื้องล่างแห่งแผ่นดิน.

บรรดาบพเหล่านั้น บพว่า **สมฺปนฺน** แปลว่า มีรสหวาน อธิบายว่า มีรสดี, เหมือนอย่างในประโยคนี้ว่า ต้นไม้มีผลสมบูรณ์ และมีผลเกิดแล้ว พึงมีในสถานที่นั้น ดังนี้ พึงทราบความหมายว่า มีผลอร่อยฉันใดแล แม้ในอภินิหารนี้ ก็ฉันนั้น บัณฑิตพึงทราบความหมายแห่งบพว่า **สมฺปนฺน** นี้ว่า มีรสหวาน คือรสดี.

ส่วนคำว่า **เสยฺยถาปี ขุทฺทมมฺหุ อนิลก** นี้ พระเถระกล่าวแล้ว ก็เพื่อแสดงข้ออุปมา เพราะพื้นเบื้องล่างแห่งแผ่นดินนั้น เป็นธรรมชาติมีรสหวาน.

น้ำหวาน ที่ตัวแมลงผึ้งเล็ก ๆ ทำไว้แล้ว ชื่อว่า **ขุทฺทมมฺหุ** (น้ำผึ้งหวี).

บพว่า **อนิลก** แปลว่า ไม่มีตัว คือไม่มีตัวอ่อน ได้แก่ น้ำผึ้งที่บริสุทธิ์. ได้ยินว่า น้ำผึ้งนั้นเป็นของเลิศ ประเสริฐ มีรสดี และมีโอชากว่าน้ำหวานทั้งหมด เพราะเหตุนี้ พระเถระจึงได้กล่าววว่า **เสยฺยถาปี ขุทฺทมมฺหุ อนิลก เอวมฺสทา** แปลว่า (เป็นที่ชอบใจ เหมือนน้ำผึ้งหวีที่ไม่มีตัว ฉะนั้น) ดังนี้ เป็นต้น.

ประชุมหลายบทว่า สาธาหิ ภนุเต ตัดบทว่า สาธุ อหิ ภนุเต
แปลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระพุทธเจ้า
(จะพึงพลิกแผ่นดิน).

ก็บทว่า สาธุ นั้น ซึ่งมีอยู่ในบทว่า สาธาหิ นี้ เป็นคำกราบทูลขอ.
จริงอยู่ พระเถระ เมื่อจะกราบทูลขออนุญาตการพลิกแผ่นดิน จึงได้กราบทูล
กะพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างนั้น.

บทว่า ปริวตฺเตยฺย ความว่า พึงหงายขึ้น คือพึงทำพื้นข้างล่างให้
กลับขึ้นข้างบน.

ถามว่า เพราะเหตุไร พระเถระจึงต้องทำอย่างนั้น ?

แก้วว่า เพราะว่า เมื่อพระเถระทำอย่างนั้นแล้ว ภิกษุทั้งหลายจักได้
ฉันทน์วันดิน คือฟองดิน โดยสะดวก.

ครานั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า แม้มีพระประสงค์จะไม่ทรงอนุญาต
ก็ตาม แต่เพื่อให้พระเถระบังลือสีหนาท จึงตรัสถามว่า โมกคัลลนนะ ! ก็เธอ
จัดทำเหล่าสัตว์ผู้อาศัยแผ่นดินไว้อย่างไรเล่า ? ตรัสอธิบายไว้ว่า สัตว์ทั้งหลาย
ในบ้านและนิคมเป็นต้นเหล่าใดผู้อาศัยแผ่นดินอยู่ เมื่อเธอพลิกแผ่นดิน เธอ
จักทำสัตว์เหล่านั้นผู้ไม่สามารถจะดำรงอยู่ในอากาศได้อย่างไร ? คือจัก撲ไว้
ในสถานที่ไหนเล่า.

ครานั้น พระเถระ เมื่อจะประกาศอิทธิทานุภาพของตนอันสมควร
แก่ความที่ตน อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัตตะ จึงได้
กราบทูลว่า เอกาหิ ภนุเต เป็นต้น

ในความแห่งคำว่า เอกาหิ ภนุเต เป็นต้นนั้นว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ! ข้าพระพุทธเจ้า จักนิรมิตมือข้าหนึ่ง เหมือนแผ่นดินใหญ่นี้ คือ

จักทำให้เป็นเช่นกับแผ่นดิน ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทำอย่างนั้นแล้ว จักทำ
เหล่าสัตว์ผู้อาศัยแผ่นดินให้ก้าวไปบนมือนั้น เหมือนทำให้สัตว์ผู้ดำรงอยู่แล้ว
บนพื้นฝ่ามือข้างหนึ่งนั้น ก้าวไปบนพื้นฝ่ามือข้างที่สองจะนั้น.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้พลิกแผ่นดิน]

ถ้าคืบนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงคัดค้านการทูลขอของ
พระเถระนั้น จึงตรัสคำเป็นต้นว่า อย่าเลย โมกคัลลานะ !

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อลิ เป็นพระดำรัสที่ตรัสคัดค้าน.

หลายบทว่า วิปลาสมปิ สตตา ปฏิลเกยฺย ความว่า สัตว์
ทั้งหลายพึงเข้าถึงแม้การถือคลาดเคลื่อนไป.

ถามว่า พึงถึงการถือคลาดเคลื่อนอย่างไร ?

แก้ว่า อย่างนี้คือ นี้เป็นแผ่นดิน หรือนี้มีไชแผ่นดินหนอ. อีกอย่าง
หนึ่ง พึงถึงการถือคลาดเคลื่อนที่ตรงกันข้ามอย่างนี้คือ นี้เป็นบ้านของพวกเรา
หรือเป็นบ้านของคนเหล่าอื่นหนอ. ในนิคม ชนบท นาและสวนเป็นต้น
ก็มีนัยดังกล่าวมาแล้วนั้น.

อีกอย่างหนึ่ง นั้นมิใช่วิปลาส. เพราะว่าอิทธิวิสัยของท่านผู้มีฤทธิ์
เป็นอจินไตย. ส่วนมนุษย์ทั้งหลาย พึงได้รับความเข้าใจผิด อย่างนี้ว่า ขึ้นชื่อว่า
ทุกภิกขุขันธ์ หาใช่จะมีในบัดนี้เท่านั้นไม่. แม้ในอนาคต ก็จักมี, ในกาลนั้น
ภิกษุทั้งหลาย จักได้เพื่อนพรหมจารีผู้มีฤทธิ์เช่นนั้นแม่ที่ไหนเล่า ? ท่านเหล่านั้น
เป็นพระโสคาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระสุขวิปัสสก ท่านผู้ได้
ฉาน และผู้บรรลุปุทธิสัมภิตา แม้เป็นพระจีณาสพกัมมิ จักเข้าไปบิณฑบาตยัง
ตระกูลอื่น เพราะไม่มีอิทธิพล ความวิตกอย่างนี้ ของมนุษย์ทั้งหลายจักมีขึ้น

ในภิกษุเหล่านั้นว่า ในครั้งพุทธกาล ภิกษุทั้งหลายได้เป็นผู้บำเพ็ญให้บริบูรณ์
ในสิกขาทั้งหลายแล้ว, ท่านเหล่านั้นได้ให้คุณทั้งหลายเกิดขึ้นแล้ว ทั้งในคราว
มีทุกข์ภัย ก็ได้พลิกแผ่นดิน แล้วฉันท้งวันคืน, แต่บัดนี้ ท่านผู้บำเพ็ญ
ให้บริบูรณ์ในสิกขาย่อมไม่มี, ถ้าจะพึงมีไชร์ก็พึงจะทำเหมือนอย่างนั้นทีเดียว
ด้วยคิดว่า มนุษย์ทั้งหลาย ไม่พึงถวายบิณฑบาตที่สุกหรือดิบอย่างใดอย่างหนึ่ง
แก่พวกเรา เพื่อขบฉัน ดังนี้, เพราะความวิตกอย่างว่ามานี้ มนุษย์เหล่านั้น
พึงได้วิปัสสนา (ความเข้าใจเคลื่อนคลาด) นี้ ในพระอรียบุคคลทั้งหลาย
ซึ่งมีตัวอยู่นั้นแหละว่า พระอรียบุคคลทั้งหลาย ไม่มี :- ก็แลมนุษย์ทั้งหลาย
ผู้ติเตียนว่าร้ายอยู่ซึ่งพระอรียบุคคลด้วยอำนาจวิปัสสนา (ความเข้าใจผิด) จะ
พึงเป็นผู้เข้าถึงอบาย เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า การ
พลิกแผ่นดิน เธออย่าขอบใจเลย ดังนี้.

ลำดับนั้น พระเถระเมื่อทูลขอเรื่องนี้ไม่ได้ จะทูลขอเรื่องอื่น (ต่อไป)
จึงได้กราบทูลคำมีอาทิว่า คีละ พระเจ้าข้า !

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงคัดค้านคำทูลขอเมื่อนั้น ของพระเถระ
นั้น จึงตรัสพระดำรัส มีอาทิว่า อย่าเลย โมคคัลลานะ !.

คำว่า สัตว์ทั้งหลาย พึงได้รับแม่ซึ่งวิปัสสนา ดังนี้ พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าไม่ได้ตรัสไว้ในคำว่า อย่าเลย โมคคัลลานะ ! ดังนี้ เป็นต้น แม้ก็จริง.
ถึงกระนั้น บัณฑิตก็ควรถือเอา โดยนัยดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นนั้นแหละ,
อนึ่ง แม้ใจความแห่งคำนั้น ก็ควรทราบเช่นกับที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง.

ถามว่า ก็ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พึงทรงอนุญาตไชร์, พระเถระจะ
พึงทำอย่างไร ?

แก้วว่า พระเถระพึงอธิษฐานมหาสมุทรให้ขนาดเท่าเหมืองที่จะพึงข้าม
ด้วยอย่างเท้าก้าวเดียว แล้วชักหนทางจากต้นสะเดาทันเพรชยักษ์สิงอยู่มุ่งหน้าตรง
ไปยังอูตรกुरुทวีป แล้วแสดงอูตรกुरुทวีปไว้ในที่อันสมบูรณ์ด้วยการไปและ
การมา ให้ภิกษุทั้งหลายไปบิณฑบาตแล้วออกไปได้ตามสบาย เหมือนเข้าไป
ไปสู่โคจรตามฉะนั้น.

สีหนาทกถา ของพระมหาโมคคัลลานะ จบ.

เรื่องปัญหาของพระสารีบุตร

บัดนี้ ท่านพระอุบาลี เมื่อจะแสดงการที่พระสารีบุตรเถระเกิดความรำพึง ที่ปฏิสังขตด้วยสิกขาบท เพื่อแสดงนิทานตั้งต้นแต่เค้าเดิม แห่งการทรงบัญญัติพระวินัย จึงได้กล่าวคำมีอาทิ อลโข อายสมโต สารีบุตรสูส ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า รโหคตสูส แปลว่า ไปแล้วในที่สงัด.

บทว่า ปฏิสสุลินสูส แปลว่า หลีกเร้นอยู่ คือถึงความเป็นผู้โดดเดี่ยว.

บทว่า กตเมสถาน ความว่า บรรดาพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย มีพระวิปัสสีเป็นต้น ที่ล่วงไปแล้ว ของพระพุทธรเจ้าพระองค์ไหน ? พรหมจรรย์ชื่อว่าดำรงอยู่นาน เพราะอรรถว่า พรหมจรรย์นั้นดำรงอยู่ตลอดกาลนาน หรือมีการดำรงอยู่นาน. คำที่ยังเหลือในบทว่า อลโข อายสมโต เป็นต้นนี้ มีใจความเฉพาะบทต้นทั้งนั้น.

ถามว่า ก็พระเถระ ไม่สามารถจะวินิจฉัยความปริวิตกของตนนี้ ด้วยตนเองหรือ ?

ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยต่อไป :- พระเถระ ทั้งสามารถ ทั้งไม่สามารถ. จริงอยู่ พระสารีบุตรเถระนี้ ย่อมสามารถวินิจฉัยเหตุมีประมาณเท่านี้ได้ คือ ธรรมดาศาสนาของพรพุทธเจ้าเหล่านี้ดำรงอยู่ไม่ได้มานาน, ของพระพุทธรเจ้าเหล่านี้ ดำรงอยู่ได้นาน แต่ท่านไม่สามารถจะวินิจฉัยเหตุนี้ว่า ศาสดาดำรงอยู่ไม่ได้มานาน เพราะเหตุนี้ ดำรงอยู่ได้นาน เพราะเหตุนี้ ดังนี้.

ส่วนพระมหากษัตริย์เถระ กล่าวไว้ว่า เหตุการณ์เช่นนั้น ก็เป็นของ
ไม่หนักแก่พระอัครสาวก ผู้ได้รับบรรลุที่สุดยอดแห่งปัญญา ๑๖ อย่างเลย, ส่วน
การที่พระอัครสาวก ผู้อยู่ในสถานที่เดียวกันกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำการ
วินิจฉัยเสียเอง ก็เป็นเช่นกับการทิ้งตราซึ่งแล้วกลับชั่งด้วยมือ ; เพราะเหตุนั้น
พระเถระจึงเข้าไปเฝ้าทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าเสียทีเดียว. ถัดจากนั้น พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงวิสัชนาคำทูลถามของพระเถระนั้น จึงตรัสพระดำรัส
มีอาทิว่า ภควโต จ สาริปุตฺต วิปสฺสึสฺส ดังนี้. คำนั้นมีเนื้อความต้น
ดังนี้.

พระเถระ เมื่อจะทูลถามถึงเหตุการณ์ต่อไปอีก จึงได้กราบทูลคำมี
อาทิว่า โโก นฺหุ โข ภนฺเต เหตุ (ที่แปลว่า อะไรหนอแลเป็นเหตุ พระเจ้าข้า!)

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โโก นฺหุ โข ภนฺเต เป็นคำทูลถามถึง
เหตุการณ์. ใจความแห่งบทนั้นว่า เหตุเป็นไฉนหนอแล พระเจ้าข้า !

คำทั้งสองนี้คือ เหตุ ปจฺจโย เป็นชื่อแห่งการณ์ จจริงอยู่ การณ์
ท่านเรียกว่า เหตุ เพราะเป็นเครื่องไหลออก คือเป็นไปแห่งผลของการณ์นั้น.
เพราะผลอาศัยการณ์นั้นแล้วจึงดำเนิน คือจึงเป็นไปได้ ฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่า
ปัจจย. บทแม้ทั้งสองนี้ในทันทีนั้น ๆ แม้เป็นอันเดียวกันโดยใจความถ้อยคำ ดังที่
กล่าวมาแล้วนั้น. คำที่เหลือในคำว่า โโก นฺหุ โข เป็นต้นนี้ ก็มีเนื้อความ
ต้นดังนี้.

[พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเพราะบริษัทธิมากหรือน้อยก็หาไม่]

ก็เพื่อแสดงเหตุและปัจจัยนั้น ในบัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึง
ตรัสพระดำรัสมีอาทิว่า สาริปุตฺต วิปสฺสึ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กิลาสุโน อหฬั ความว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระวิปัสสีเป็นต้น ไม่ทรงไฟพระทัยเพราะความเกียจคร้าน ก็หาไม่ได้. จริงอยู่ ความเกียจคร้านก็ดี ความมีพระวิริยภาพอ่อนก็ดี ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย หามีไม่. เพราะว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เมื่อจะทรงแสดงธรรมแก่จกัรวาลหนึ่งก็ดี สองจกัรวาลก็ดี จกัรวาลทั้งสิ้นก็ดี ย่อมทรงแสดงด้วยพระอุตสาหะเสมอกันทีเดียว ครั้นทอดพระเนตรเห็นบริษัทมีจำนวนน้อยแล้ว ทรงลดมีพระวิริยภาพลงก็หาไม่ ทั้งทอดพระเนตรเห็นบริษัทมีจำนวนมากแล้ว ทรงมีพระวิริยภาพมากขึ้นก็หาไม่. เหมือนอย่างว่า พญาสีหมฤคราช ล่วงไป ๗ วัน จึงออกไปเพื่อหากิน ครั้นพบเห็นสัตว์เล็กหรือใหญ่ก็ตาม ย่อมวิ่งไปโดยเขว้าอันเร็ว เช่นเดียวกันเสมอ, ซ้อนั้น เพราะเหตุแห่งอะไร? เพราะเหตุแห่งความไฟใจว่า ความเร็วของเราอย่าได้เสื่อมไป ดังนี้ ฉนใด พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ฉนนั้น ย่อมทรงแสดงธรรมแก่บริษัท จะมีจำนวนน้อยหรือมากก็ตาม ก็ด้วยพระอุตสาหะเสมอกันทั้งนั้น, ซ้อนั้น เพราะเหตุไร? เพราะเหตุแห่งความไฟพระทัยอยู่ว่า เหล่าชนผู้หนักในธรรมของเรา อย่าได้เสื่อมไป ดังนี้. จริงอยู่ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงหนักในธรรม ทรงเคารพพระธรรมแล. เหมือนอย่างว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ได้ทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร จุจ (เวลาหกเทวดา) ยังมหาสมุทรสาครให้เต็มเปี่ยมอยู่ ฉนใด พระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระวิปัสสีเป็นต้นเหล่านั้น หาได้แสดงธรรม ฉนนั้นไม่.

ถามว่า เพราะเหตุไร?

แก้วว่า เพราะความที่สัตว์ทั้งหลาย มีฐิติ คือกิเลสในปัญญาจักขุน้อยเบาบาง.

ตั้งได้สดับมาว่า ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าเหล่านั้น สัตว์ทั้งหลายมีอายุยืนนาน ได้เป็นผู้มีฐิติคือกิเลสในปัญญาจักขุนี้ย่อยเบาบาง. สัตว์เหล่านั้นพอได้สดับแม้พระคาถาเดียว ที่ประกอบด้วยสัจจะ ๔ ย่อมบรรลุธรรมได้; เพราะเหตุนั้น พระพุทธเจ้าเหล่านั้น จึงไม่ทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร. ก็เพราะเหตุนี้แหละ นวัคคสัตตสุตตันของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น คือ สุตตะ เถยยะ เวชยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อัပ္พุตตรมม เวทัลละ จึงได้มีน้อย. ความที่นวัคคสัตตสุตตันมีสุตตะเป็นต้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในคำว่า **อปิปกญจ** เป็นต้นนั้น เป็นต่าง ๆ กัน ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในวรรณนาปฐมสังคีตินั้นแล.

[พระวิปัสสีเป็นต้นหาได้ทรงบัญญัติสิกขาบทเป็นต้นไม่]

หลายบทว่า **อปุปฺพลุตต** สวากานํ **สิกขาปท** ความว่า สิกขาบทคือข้อบังคับด้วยอำนาจอาบัติ ๗ กอง ที่ควรทรงบัญญัติ โดยสมควรแก่โทษ อันพระพุทธเจ้ามีพระวิปัสสีเป็นต้นเหล่านั้น ไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ แก่พระสาวกทั้งหลาย เพราะเป็นผู้ไม่มีโทษ.

สองบทว่า **อนุทฺทิกฺข** **ปาฎิโมกฺข** ความว่า พระปาฎิโมกข์คือข้อบังคับ ก็มีได้ทรงแสดงทุกกึ่งเดือน. พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ได้ทรงแสดงเฉพาะโอวาทปาฎิโมกข์เท่านั้น และแม้โอวาทปาฎิโมกข์นั้น ก็มีได้แสดงทุกกึ่งเดือน. *จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสี ทรงแสดงโอวาทปาฎิโมกข์ ๖ เดือนต่อครั้ง ๆ ก็แลโอวาทปาฎิโมกข์นั้น ทรงแสดงด้วยพระองค์เองทั้งนั้น. ส่วนพวกสาวกของพระองค์มิได้แสดงในที่อยู่ของตน ๆ ภิกษุสงฆ์แม้ทั้งหมดในสกุลชมพูทวีป กระทำอุโบสถ ในที่แห่งเดียวเท่านั้น คือในอุทยาน-

* พระธรรมบัณฑิต (มานิต ถาวโร ป. ๕) วัดสัมพันธวงศ์ แปล

เขมมฤคทายวัน ไกลรัราชธานี ชื่อพันธุมาติ อันเป็นที่เสด็จประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสี. ก็แล อุโบสถนั้นได้กระทำเป็นสังฆอุโบสถอย่างเดียวหาได้กระทำเป็นคณะอุโบสถ บุคคลอุโบสถ ปาริสุทธอุโบสถ อธิษฐานอุโบสถไม่ ได้ทราบว่าเป็นเวลานั้น ในชมพูทวีป มีวิหารแปดหมื่นสี่พันตำบล ในวิหารแต่ละตำบลมีภิกษุอยู่เคลื่อนไป วิหารละหมื่นรูปบ้าง สองหมื่นรูปบ้าง สามหมื่นรูปบ้าง เกินไปบ้าง.

[พวกเทวดาบอกวันทำอุโบสถแก่พวกภิกษุ]

พวกเทวดาผู้บอกวันอุโบสถ เทียวไปบอกในที่นั้น ๆ ว่า ท่านผู้มีนิรทุกข์ทั้งหลาย ! ล่วงไปแล้วปีหนึ่ง ล่วงไปแล้ว ๒ ปี ๓ ปี ๔ ปี ๕ ปี, นี้ปีที่หก เมื่อดิถีเดือนเพ็ญมาถึง พวกท่านควรไปเพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้าและเพื่อทำอุโบสถ กาลประชุมของพวกท่านมาถึงแล้ว ในเวลานั้น พวกภิกษุผู้มีอานุภาพก็ไปด้วยอานุภาพของตน พวกนอกนี้ไปด้วยอานุภาพของเทวดา.

ถามว่า พวกนอกนี้ไปด้วยอานุภาพของเทวดาได้อย่างไร ?

ตอบว่า ได้ทราบว่า ภิกษุเหล่านั้นผู้อยู่ใกล้สมุทรทางทิศปราจีนหรือใกล้สมุทรทางทิศปัจฉิม อุดร และทักษิณ บำเพ็ญคัมภีร์แล้วถือเอาบาตรและจีวรยังความคิดให้เกิดขึ้นว่า จะไป. พร้อมด้วยจิตศุภบาท พวกเธอก็เป็นผู้ไปสู่โรงอุโบสถทีเดียว. พวกเธอถวายอภิวัตพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วนั่งอยู่.

[โอวาทปาฏิโมกขคาถา]

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์นี้ ในบริษัทผู้นั่งประชุมกันแล้วว่า

ความอดทน คือความอดกลั้น เป็น
ธรรมเผาบาปอย่างยิ่ง ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ย่อม
กล่าวพระนิพพานว่าเป็นเยี่ยม ผู้ทำร้ายผู้อื่น
ไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิตเลย ผู้เบียดเบียนผู้อื่น
อยู่ ไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ.

ความไม่ทำบาปทั้งสิ้น ความยังกุศล
ให้ถึงพร้อม ความทำจิตของตนให้ผ่องใส
นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

ความกล่าวร้าย ๑ ความไม่ทำร้าย

๑ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ ๑ ความ
เป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร ๑ ทินอนที่นึ่ง
อันสด ๑ ความประกอบโดยเอื้อเฟื้อใน
อธิจิต ๑ นี้เป็นคำสอนของพระพุทธ-
ทั้งหลาย.*

พึงทราบปาฏิโมกข์เทศของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย แม้นอกนี้ โดย
อุบายนี้แน่แล. จริงอยู่ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ มีพระโอวาทปาฏิโมกข์คาถา
เพียง ๓ คาถานี้เท่านั้น. คาถาเหล่านั้น ย่อมมาสู่อุเทศจนถึงที่สุดแห่งพระ-
ศาสนาของพระพุทธเจ้า ผู้มีพระชนมายุยืนยาวนานทั้งหลาย. แต่สำหรับ
พระพุทธเจ้าผู้มีพระชนมายุน้อยทั้งหลาย คาถาเหล่านั้นมาสู่อุเทศเฉพาะใน
ปฐมโพธิกาลเท่านั้น . ด้วยว่า จำเดิมตั้งแต่เวลาทรงบัญญัติสิกขาบทมา ก็แสดง
เฉพาะอาณาปาฏิโมกข์เท่านั้น. ก็แลอาณาปาฏิโมกข์นั้น พวกภิกษุเท่านั้นแสดง

* ที่. มหา. ๑๐ / ๕๗.

พระพุทธเจ้าทั้งหลายหาทรงแสดงไม่. เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ของพวกเรา ก็ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์นี้ตลอดเวลาเพียง ๒๐ พรรษา ในปฐมโพธิกาลเท่านั้น.

[เหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงทำอุโบสถและปาฏิโมกข์]

ต่อมาวันหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งอยู่ที่ปราสาทของมิกครมารดา ในบุพพาราม ได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ภิกษุทั้งหลาย! ตั้งแต่บัดนี้ไป เราจักไม่ทำอุโบสถ จักไม่แสดงปาฏิโมกข์, ภิกษุทั้งหลาย! ต่อแต่นี้ไปพวกเธอเท่านั้น พึงทำอุโบสถ พึงแสดงปาฏิโมกข์, ภิกษุทั้งหลาย! มิใช่ฐานะมิใช่โอกาสที่พระตถาคตจะพึงทำอุโบสถ พึงแสดงปาฏิโมกข์ ในบริษัท ผู้ไม่บริสุทธิ์*.

ตั้งแต่นั้นมาพวกภิกษุก็แสดงอาณัติปาฏิโมกข์. อาณัติปาฏิโมกข์นี้เป็นของอันพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ มีพระวิปัสสีเป็นต้น ไม่ทรงยกขึ้นแสดงแก่ภิกษุเหล่านั้น. เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสคำว่า **อนุสุทธิภูจฺ** **ปาฏิโมกฺข.**

[เหตุให้พระศาสดารองอยู่ไม่นานและนาน]

คำว่า **เตสํ พุทฺธานํ** ความว่า แห่งพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ มีพระวิปัสสีเป็นต้นเหล่านั้น. บทว่า **อนุตรธานเนน** คือ เพราะชั้นอันตรธานไป, มีอธิบายว่า เพราะปรินิพพาน. บทว่า **พุทฺธานุพุทฺธานํ** ความว่า และเพราะความอันตรธานไปแห่งชั้น ของเหล่าพระสาวกผู้ได้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น คือพระสาวกผู้ยังทันเห็นพระศาสดา. คำว่า **เย เต ปจฺจุลิมา** สาวกา ความว่า เหล่าปัจจุลิมสาวกผู้บวชในสำนัก ของพวกสาวก

* วิ. จุลล. ๗ /๒๕๒.

ผู้ทันเห็นพระศาสดา, บทว่า นานานามา ความว่า มีชื่อต่าง ๆ กัน ด้วย
อำนาจชื่อมีอาทิว่า พุทธรักจิต ธรรมรักจิต สังฆรักจิต. บทว่า นานาโคตฺตา
ความว่า มีโคตรต่าง ๆ กัน ด้วยอำนาจโคตรมีอาทิว่า โคตมะ โมคคัลลานะ.
บทว่า นานาขุจฺจา คือมีชาติต่าง ๆ กัน ด้วยอำนาจชาติมีอาทิว่า กษัตริย์
พราหมณ์. สองบทว่า นานากุลา ปพฺพชิตา ความว่า ออกบวชจากตระกูล
ต่าง ๆ กัน ด้วยอำนาจตระกูลกษัตริย์เป็นต้น หรือด้วยอำนาจตระกูลมีตระกูล
สูงตระกูลต่ำ ตระกูลมีโกสะโอฬาร และไม่โอฬารเป็นต้น. คำว่า เต ตั
พฺรหฺมจฺริยํ ความว่า เพราะปัจฉิมสาวกเหล่านั้น ทำในใจว่า พวกเรามีชื่อ
เดียวกัน มีโคตรเดียวกัน มีชาติเดียวกัน บวชจากตระกูลเดียวกัน ศาสนา
เป็นแบบแผนประเพณีของพวกเรา จึงช่วยกันรักษาพรหมจรรย์ทำให้เป็นภาระ
ของตน บริหารพระปริยัติธรรมไว้ให้นาน แต่ปัจฉิมสาวกเหล่านี้ ไม่เป็น
เช่นนั้น เพราะฉะนั้น พวกเขาจึงเบียดเบียนกัน ถือความเห็นขัดแย้งกัน
ทำข่มข่อนด้วยถือเสียว่า พระเถระโน้นจักรู้ พระเถระโน้นจักทราบ พึงยัง
พรหมจรรย์นั้นให้อันตรธานไปพลันทีเดียว คือไม่ยกขึ้นสู่การสังคายนารักษา
ไว้. คำว่า เสยฺยถาปี เป็นการแสดงใจเนือความนั้นโดยข้ออุปมา บทว่า
วิกิรติ แปลว่า ข่อมพัดกระจาย. บทว่า วิธมฺติ แปลว่า ข่อมพัดไปสู่ที่อื่น.
บทว่า วิทุสฺเสติ แปลว่า ข่อมพัดออกไปจากที่ตั้งอยู่. คำว่า ยถาคต
สุตฺเตน อสงฺกตฺติตฺตา ความว่า ลมข่อมพัดกระจายไปเหมือนพัดดอกไม้
เรียวยาว เพราะไม่ได้ร้อย เพราะไม่ได้ผูกด้วยด้ายฉะนั้น. มีคำอธิบายว่า
(ดอกไม้ทั้งหลาย) ที่มีได้ควบคุมด้วยด้าย ข่อมถูกลมพัดกระจัดกระจายไป
ฉับใด ข่อมเรียวยาวไปฉับนั้น. คำว่า เอวเมว โข เป็นการยังข้ออุปมาให้
ถึงพร้อม. บทว่า อนุตฺตธาเปสฺสิ ความว่า (พวกสาวกภายหลัง) เมื่อไม่

สงเคราะห์ (คือสังคายนาเป็นหมวดหมู่) ด้วยวัคคสังคหะและปณณาสสังคหะ เป็นต้น ถือเอาแต่พรหมจรรย์กล่าวคือปริยัติธรรมที่ตนชอบใจเท่านั้น ส่วนที่เหลือก็ปล่อยให้พินาศไป คือนำไปสู่ความไม่ปรากฏ.

ชื่อว่า กิลาสุน จ เต ภควนุโต อหสิ สวากัน เจตสา

เจโต ปริจฺจ โอทิตฺ มีความว่า คู่ก่อนสารีบุตร! อีกอย่างหนึ่งพระพุทธเจ้าเหล่านั้น ทรงไม่ใฝ่พระหฤทัย เพื่อจะทรงกะ คือกำหนดใจของพวกสาวกด้วยพระหฤทัยของพระองค์ แล้วทรงสั่งสอน คือทรงทราบจิตของผู้อื่นแล้ว ทรงแสดงการแนะนำปราสอน โดยไม่เป็นภาระหนัก โดยไม่ชักช้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพระดำรัสเป็นต้นว่า **ภูตฺตฺพฺพํ สารีปฺตฺต** ดังนี้ เพื่อประกาศความที่ พระพุทธเจ้าเหล่านั้นทรงไม่ใฝ่พระหฤทัย. บทว่า **ภิสฺนเก** คือ นำฟังกลัว ได้แก่ ให้เกิดความน่าสยดสยอง. คำว่า **เอวํ วัตฺตฺกฺเขต** ความว่า พวกเธอจงตริกกุศลวิตก ๓ มีเนกขัมมวิตกเป็นต้น. คำว่า **มา เอวํ วิตฺกฺกฺยิตฺต** ความว่า พวกเธออย่าได้ตริกอกุศลวิตก ๓ มีกามวิตกเป็นต้น. คำว่า **เอวํ มนฺสิ กโรถ** ความว่า พวกเธอจงกระทำไว้ในใจว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่สวยไม่งาม. ชื่อว่า **มา เอวํ มนฺสากฺตฺต** ความว่า พวกเธออย่ากระทำในใจว่า เที่ยง เป็นสุข เป็นอัตตา สวยงาม. คำว่า **อิทํ ปชฺห** คือจงละอกุศล. คำว่า **อิทํ อฺปฺสมฺปฺชฺช วิหฺร** ความว่า พวกเธอจงเข้าถึงกลับได้ คือให้กุศลสำเร็จอยู่เกิด. ชื่อว่า **อนฺุปาทย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมฺุจฺจิสฺสุ** คือหลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ถือมั่น. จริงอยู่ จิตของพระสาวกเหล่านั้น หลุดพ้นจากอาสวะเหล่าใด จิตเหล่านั้นหลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ถือมั่นอาสวะเหล่านั้น* ก็อาสวะทั้งหลายดับไปอยู่ด้วยความดับ คือความไม่เกิดขึ้น ชื่อว่า

* สารตฺถทีปนี. ๑/๖๕๘ แนะนำให้แปลว่า จริงอยู่ จิตทั้งหลายของพระสาวกเหล่านั้น อันอาสวะเหล่าใดหลุดพ้นไปแล้ว อาสวะเหล่านั้นชื่อว่าหลุดพ้นไปแล้ว เพราะไม่ยึดถือจิตเหล่านั้นด้วยสามารถแห่งอารมณ์.

หลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ถือมั่น* . เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า
อนุปาทย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจิสฺสุ.

ภิกษุเหล่านั้นแม้ทั้งหมด ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว เป็นผู้มึจิตเบิกบาน
เหมือนปทุมวันอันต้องแสงพระอาทิตย์ฉะนั้น.

ในชื่อว่า ตตฺร สฺสํ สารีปฺปุตฺตํ ภีสนกสฺส วณสณฺฑสฺส

ภีสนกตสฺสมี โหติ นี้ คำว่า ตตฺร เป็นคำกล่าวเพ่งถึงคำต้น. คำว่า สฺสํ
เป็นนิบาตลงในอรรถเพียงทำบทให้เต็ม. บทว่า สารีปฺปุตฺตํ เป็นอาลปนะ.
ก็ในคำว่า ตตฺร สฺสํ เป็นต้นนี้ มีอรรถโยชนาดังต่อไปนี้ :- บทว่า ตตฺร
ความว่าแห่งไพรสมณท์อันน่าฟังกลัว ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ว่า ภีสนกะ
ในพระดำรัสที่พระองค์ตรัสไว้ว่า อญฺญตฺรสฺสมี ภีสนเก วณสณฺฑเฑ.

อธิบายว่า ภาวะอันน่าฟังกลัว ชื่อว่า ความน่าสยดสยองมีในภาวะน่าสยดสยอง
คือในการทำให้หวาดกลัว. ถามว่า เป็นอย่างไร ? ตอบว่า เป็นอย่างนี้คือ
ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งยังไม่ปราศจากโรคเข้าไปสู่ไพรสมณท์นั้นโดยมาก โลมชาติย่อม
ชูชัน. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า ตตฺร เป็นสัตตมมีวิภังคกลงในอรรถแห่งจัญญูวิภังคิต.
ศัพท์ว่า สฺส เป็นนิบาต คุณในประโยคทั้งหลายมีอาทิว่า กิฺสฺสุ นาม เต
โภญฺโต สมณพฺรหฺมณา แปลว่า สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้น ชื่อ
อย่างไรช. บทว่า อิํ ํ บัณฺฑิตพิงเห็นว่าเป็นคำแสดงความหมายตามที่
ประสงคฺ์คุณทำให้เห็นได้ชัด. คำว่า สฺส อิํ สนธิเข้าเป็น สฺสํ. พึงทราบว่
ลบอักษรด้วยอำนาจแห่งสนธิ เหมือนในประโยคทั้งหลายมีอาทิว่า จกฺขุณ-
ทฺริยํ อิตฺถินุทฺริยํ อนญฺญตฺตณฺณสฺสามีตฺถินุทฺริยํ กิฺสฺสุ วิตฺตํ แปลว่า

* โยชนาปาฐ ๑ / ๑๕๖ เป็น อนุปาทนิโรเชน ปน อนุปาทสงฺขาคนิโรชเสน นิรุชฌมานเ
อาสเว อุตฺตานิ วิมุจฺจิสฺสุ แปลว่า ก็จิตทั้งหลายหลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ยึดถือ
อาสวะทั้งหลายที่ดับไปอยู่ด้วยความดับ กล่าวคือ ความไม่เกิดขึ้นอีก.

อินทรีย์ คือจักขุ อินทรีย์ คือหูอินทรีย์ คือความตั้งใจว่า จักรู้พระ-
อรหัตที่ยังไม่รู้ อะไรชิ เป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจในโลกนี้. ก็ในคำนี้มีอรรถ
โยชนาดังต่อไปนี้ :- คุณก่อนสารีบุตร ! ในเพราะความที่ไพเราะอันน่าฟังกลัว
นั้นเป็นถิ่นน่าสยดสยอง จึงมีคำพูดกันดังนี้แล, บทว่า ภิสกตสุมี ความว่า
ในเพราะไพเราะที่เป็นถิ่นที่น่ากลัว. ฟังเห็นว่าลบตะอักษรไปตัวหนึ่ง. อนึ่ง
พระบาลีว่า ภิสกตสุมี ดังนี้ก็มี. อนึ่ง ในเมื่อควรจะกล่าวเป็นอดีตถึงคำว่า
ภิสกตตาย ท่านก็ทำให้เป็นลึงควิปลาส. ก็ในคำว่า ภิสกตสุมี นี้เป็น
สัตตมวิภังคิ ลงในอรรถแห่งนิมิต. เพาะฉะนั้น ฟังเห็นสัมพันธ์อย่างนี้ว่า
คำนี้แลย่อมมีในเพราะความที่ไพเราะที่น่าฟังกลัว เป็นถิ่นที่มีความสยดสยอง
เป็นนิมิต คือมีคำพูดนี้แล เพราะมีความสยดสยองเป็นเหตุ เพราะมีความ
สยดสยองเป็นปัจจัย ข้อว่า ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งยังไม่ปราศจากราคะเข้าไปสู่ไพเราะ
นั้น โดยมาก โลมชาติย่อมชูชัน ความว่า ขนเป็นอันมากกว่ามาก ย่อมชูชัน
คือตั้งปลายขึ้นเป็นเช่นกับเข็มและเป็นเช่นกับหนาม จำนวนน้อยไม่ชูชัน อนึ่ง
โลมชาติของสัตว์จำนวนมากกว่ามากย่อมชูชัน แต่ของคนผู้กล้าหาญยิ่งน้อยคน
ย่อมไม่ชูชัน.

บัดนี้ คำมีว่า อัย โข สารีบุตร เหตุ เป็นต้น เป็นคำกล่าวช้า.
ส่วนคำที่ข้าพเจ้ามิได้กล่าวไว้ในระหว่าง ๆ ในพระบาลีนี้ มีอรรถตั้งทั้งนั้น
เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบตามลำดับแห่งพระบาลีนั้นแล. แต่พระดำรัส
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ไม่ดำรงอยู่นาน บัณฑิตพึงทราบว่ พระองค์
ตรัสด้วยอำนาจแห่งยุคของคน.

[ความต่างกันแห่งอายุกาลของพระวิปัสสีพุทธเจ้าเป็นต้น]

จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสี โดยการนับปี มีพระชนมายุแปดหมื่นปี แม้พวกสาวกที่พร้อมหน้าของพระองค์ ก็อายุประมาณเท่านั้นปีเหมือนกัน. พรหมจรรย์ (ศาสนา) สืบต่อด้วยสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ซึ่ง เป็นองค์สุดท้ายเขาทั้งหมด ตั้งอยู่ได้ตลอดแสนหกหมื่นปี ด้วยประการอย่างนี้. แต่โดยอำนาจแห่งยุคคน พรหมจรรย์ได้ตั้งอยู่ต่อมา ด้วยความสืบต่อกันแห่งยุค ตลอดยุคคน ๒ ยุคเท่านั้น. เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **ไม่ดำรงอยู่นาน.** ก็พระผู้มีพระภาคเจ้านามว่าสิขี มีพระชนมายุเจ็ดหมื่นปี แม้พวกสาวกพร้อมหน้าของพระองค์ ก็มีอายุประมาณเท่านั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า เวสภู มีพระชนมายุหกหมื่นปี แม้พวกสาวก อยู่พร้อมหน้าของพระองค์ ก็มีอายุประมาณเท่านั้นปีเหมือนกัน. พรหมจรรย์ (ศาสนา) สืบต่อด้วยสาวกองค์สุดท้ายเขาทั้งหมด แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิขีและเวสภูเมื่อนั้นตั้งอยู่ต่อมาได้ประมาณแสนสี่หมื่นปี และประมาณ แสนสองหมื่นปี. แต่ว่าโดยอำนาจแห่งยุคคน พรหมจรรย์ตั้งอยู่ต่อมาได้ด้วยการสืบต่อแห่งยุค ตลอดยุคคน ๒ ยุคเท่านั้น ๆ เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **ดำรงอยู่ไม่นาน.**

ท่านพระสารีบุตร ฟังเหตุแห่งการดำรงอยู่ไม่นานแห่งพรหมจรรย์ของ พระพุทธเจ้า ๓ พระองค์อย่างนี้แล้ว มีความประสงค์จะฟังเหตุแห่งการดำรงอยู่ ได้นาน แห่งพรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์นอกนี้ จึงได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคเจ้าอีก โดยนัย มีอาทิว่า ก็ อะไรเป็นเหตุ พระเจ้าข้า!. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ทรงพยากรณ์แก่ท่าน. คำพยากรณ์นั้นแม้ทั้งหมด ฟังทราบด้วยอำนาจนัยที่ตรงกันข้ามจากที่กล่าวแล้ว. และแม้ในความดำรงอยู่

นาน ในคำพยากรณ์นั้น บัณฑิตพึงทราบความดำรงอยู่นาน โดยเหตุทั้งสอง คือโดยประมาณแห่งพระชนมายุของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นบ้าง โดยยุคแห่งตน บ้าง. ความพิสดารว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่ากกุสันธะ มีพระชนมายุสี่หมื่นปี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าโกนาคมน์ มีพระชนมายุสามหมื่นปี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า กัสสป มีพระชนมายุสองหมื่นปี แม้พระสาวกพร้อมหน้าทั้งหลายของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น ก็มีอายุเท่านั้นปี เหมือนกัน. และยุคแห่งสาวกเป็นอันมากของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น จักพรหมจรรย์ให้ขึ้นไป โดยความสืบต่อกันมา. พรหมจรรย์ดำรงอยู่นาน โดยเหตุทั้งสอง คือโดยประมาณแห่งพระชนมายุ ของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นบ้าง โดยยุคแห่งสาวกบ้าง ด้วยประการฉะนี้.

[เหตุที่พระพุทธเจ้าของเราเกิดในกาลแห่งคนมีอายุน้อย]

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรา ควรจะเสด็จอุบัติขึ้นในกาลแห่งคนมีอายุหมื่นปี ซึ่งเท่ากับอายุกึ่งหนึ่ง แห่งพระชนมายุของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า กัสสป ไม่ถึงกาลแห่งคนมีอายุหมื่นปีนั้น ก็ควรจะเสด็จอุบัติขึ้นในกาลแห่งคนมีอายุห้าพันปี หรือในกาลแห่งคนมีอายุหนึ่งพันปี หรือแม้ในกาลแห่งคนมีอายุห้าร้อยปี แต่เพราะเมื่อพระองค์ทรงเสาะหา คือแสวงหาธรรมอันกระทำความเป็นพระพุทธเจ้า ทรงยังญาณให้แก่กล้า ให้ตั้งครุภัก (เพื่อตลอดคุณพิเศษ) ญาณได้ถึงความแก่กล้า ในกาลแห่งคนมีอายุห้าร้อยปี เพราะฉะนั้น พระองค์จึงเสด็จอุบัติขึ้น ในกาลแห่งคนมีอายุน้อยเหลือเกิน เพราะฉะนั้น ควรกล่าวได้ว่า พรหมจรรย์แม้ดำรงอยู่ได้นาน ด้วยอำนาจความสืบต่อกันแห่งพระสาวกของพระองค์ แต่ก็ดำรงอยู่ได้ไม่นาน โดยการนับปี ด้วยอำนาจปริมาณแห่งอายุเหมือนกัน.

[พระสารีบุตรทูลขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท]

ถามว่า ในคำว่า **อลโข อายสุมา สารีปุตุโต** มีอะไรเป็น

อนุสนธิ. ตอบว่า คือ ท่านพระสารีบุตร ครั้นได้ฟังเหตุการณ์ดำรงอยู่นาน แห่งพรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์อย่างนี้แล้ว ถึงความตกลงใจว่า การบัญญัติสิกขาบทเท่านั้น เห็นเหตุแห่งความดำรงอยู่ได้นาน เมื่อปรารภความดำรงอยู่นาน แห่งพรหมจรรย์ แม่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทูลวิงวอน ขอการบัญญัติสิกขาบทแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระอุบาลีเถระกล่าว คำว่า **อลโข อายสุมา สารีปุตุโต อุฏฺฐายาสนา ฯเปฯ จิรญฺจิติก** นี้ เพื่อแสดงวิธีทูลวิงวอนของการบัญญัติสิกขาบทนั้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อทฺถนฺนํ** คือ ควรแก่กาลนาน มีคำอธิบายว่า มีกาลยาวนาน. คำที่เหลือ มีอรรถตีความดังนี้.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้ามท่านพระสารีบุตร]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงประกาศแก่พระสารีบุตร นั้นว่า เวลานี้ ยังไม่เป็นกาลแห่งอันบัญญัติสิกขาบทก่อน จึงตรัสว่า **อาคเมหิ ตฺวํ สารีปุตุต** ดังนี้ เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น คำว่า **อาคเมหิ** ตฺวํ ความว่า เธอจงรอก่อน มีคำอธิบายว่า เธอจงยับยั้งก่อน. ก็คำนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสซ้ำสองครั้ง ด้วยอำนาจความเอื้อเฟื้อ. ด้วยคำว่า **อาคเมหิ** เป็นต้นนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามความที่การบัญญัติสิกขาบท เป็นวิสัยของพระสาวก เมื่อจะทรงทำให้แจ้งว่า การบัญญัติสิกขาบทเป็นพุทธรวิสัย จึงตรัสคำว่า **ตถาคโถว** เป็นต้น. ก็ในคำว่า **ตถาคโถว** นี้ คำว่า **ตตฺถ** เป็นสัตตมิมิภักติ เฟ่งถึงการอ่อนวอน ขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท. ในคำว่า

ตลาคโถว นั้น มีโยชนาดังต่อไปนี้ :- ในคำที่เรากล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าฟังบัญญัติสิกขาบทนั้น พระตลาคตเท่านั้นจักรู้กาลแห่งอันบัญญัติสิกขาบทนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว เพื่อจะแสดงสมัยมิใช่กาลก่อน จึงตรัสคำมีอาทิว่า น ตาว สาริปุตฺต ดังนี้. ในคำว่า น ตาว สาริปุตฺต เป็นต้นนั้นมีวินิจฉัยว่า อาสวะทั้งหลายย่อมตั้งอยู่ในธรรมเหล่านี้ เพราะเหตุนั้น ธรรมเหล่านั้นจึงชื่อว่า เป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ, อีกอย่างหนึ่ง ธรรมทั้งหลายอันอาสวะพึงตั้งอยู่ คือไม่พึงผ่านเลยไป เพราะเหตุนั้น ธรรมเหล่านั้นจึงชื่อว่า เป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ, อธิบายว่า อาสวะคือทุกข์ และอาสวะคือกิเลส อันเป็นไปในทิฏฐธรรมและในสัมปรายกพ อาสวะมีการก่อนขอของคนอื่น ความวิปฏิสาร การฆ่าและการจองจำเป็นต้น และอาสวะอันเป็นทุกข์พิเศษในอบาย ย่อมตั้งอยู่นั้นเทียว ในวิติกมมธรรมเหล่าใด เพราะวิติกมมธรรมเหล่านั้น เป็นเหตุแห่งอาสวะมีอาสวะอันเป็นไปในทิฏฐธรรม เป็นต้นเหล่านั้น.

* วาจาสำหรับประกอบในคำว่า น ตาว เป็นต้นนี้ ดังนี้ว่า วิติกมมธรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะเหล่านั้น ยังไม่มีปรากฏในสงฆ์เสียใจ พระศาสดาจะไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลายเพียงนั้น. ก็ถ้าฟังบัญญัติไซ้ไร ไม่พึงพ้นจากความก่อนขอของผู้อื่น จากความคัดค้านของผู้อื่น จากโทษคือความดิเตียน,

[ข้อที่จะถูกตำหนิในการบัญญัติสิกขาบท]

ถามว่า ไม่พึงพ้นอย่างไร ? ตอบว่า จริงอยู่ สิกขาบททั้งปวงมีอาทิว่า โย ปน ภิกขุ เมถุนํ ฌมมํ ปฏิสเวยฺย ดังนี้ พึงเป็นสิกขาบท

* องค์การศึกษาแผนกบาลี แปลออกสอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๘๐

อันพระศาสดาผู้จะบัญญัติ ควรบัญญัติ. ฝ่ายชนเหล่าอื่นไม่เห็นวิติกมโทษ แต่รู้พระบัญญัตินี้ จะพึงยังความก่อนขอ ความคัดค้านและความดิเียนให้ เป็นไปอย่างนี้ว่า นี้อย่างไรกัน พระสมณโคดมจักผูกมัดด้วยสิกขาบททั้งหลาย จักบัญญัติปาราชิก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ว่า ภิกษุสงฆ์ยอมตามเรา ทำตามคำ ของเรา กุลบุตรเหล่านี้ละกองโกะใหญ่ละเครือญาติใหญ่ และละแม่ซึ่งราช- สมบัติอันอยู่ในเงื้อมมือบวช เป็นผู้สันโดษด้วยความเป็นผู้มีอาหารและเครื่อง นุ่งห่มเป็นอย่างยิ่ง มีความเคารพจัดในสิกขา ไม่หวั่นไหวในร่างกายและชีวิตอยู่ มิใช่หรือ ในกุลบุตรเหล่านั้น ใครเล่า จักเสพเมถุนซึ่งเป็นโลกามิสหรือจัก ลักของ ๆ ผู้อื่น หรือจักเข้าไปตัดชีวิตของผู้อื่น ซึ่งเป็นของปรารถนารักใคร่ หวานยิ่งนัก หรือจักสำเร็จการเลี้ยงชีวิตด้วยอวดคุณที่ไม่มี, เมื่อปาราชิกแม่ ไม่ทรงบัญญัติไว้ สิกขาบทนั้นเป็นอันพระองค์ทรงทำให้ปรากฏแล้ว โดยสังเขป ในบรรพชานั้นเอง มิใช่หรือ ? ชนทั้งหลายไม่ทราบเรียวแรง และกำลังแม่ แห่งพระตถาคต, สิกขาบทแม่ที่ทรงบัญญัติไว้ จะพึงกำเริบ คือไม่คงอยู่ใน สถานเดิม.

[เปรียบด้วยแพทย์ผู้ไม่ฉลาดทำการผ่าตัด]

แพทย์ผู้ไม่ฉลาด เรียกบุรุษบางคน ซึ่งหัวฝียังไม่เกิดขึ้นมาแล้ว บอกว่า มานี้แน่ะ พ่อมหาจำเริญ! หัวฝีใหญ่จักเกิดขึ้นในสรีระประเทศตรงนี้ ของท่าน, จักยังความเสื่อมฉิบหายให้มาถึงท่าน, ท่านจงรีบให้หมอเยียวยามัน เสียเถิด ดังนี้ ผู้อันบุรุษนั้นกล่าวว่า คีละ ท่านอาจารย์ ! ท่านนั้นแหละจง เยียวยามันเถิด จึงผ่าตัดสรีระประเทศซึ่งหาโรคมิได้ของบุรุษนั้น คัดเลือดออกแล้ว ทำสรีระประเทศตรงนั้นให้กลับมีผิวดีด้วยยาทาและพอก และการชะล้างเป็นต้น แล้ว จึงกล่าวกะบุรุษนั้นว่า โรคใหญ่ของท่าน เราได้เยียวยาแล้ว ท่านจง

ให้บำเน็จแก่เรา. บุรุษนั้น ฟังก่อนขอ ฟังกัดค้าน และฟังติเตียนนายแพทย์
อย่างนี้ว่า หมอโง่งนี่พูดอะไร ได้ยินว่าโรคชนิดไหนของเรา ซึ่งหมอโง่งนี้ได้
เชี่ยวชาญแล้ว, หมอโง่งนี้ทำทุกขให้เกิดแก่เรา และทำให้เราต้องเสียเลือดไป
มิใช่หรือ ดังนี้ และไม่ฟังรู้คุณของหมอนั้น ข้อนี้ ชื่อแม้นั้นใด, ถ้าเมื่อ
วิติกมโทษยังไม่เกิดขึ้น พระศาสดา ฟังบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกไซริ
พระองค์ไม่ฟังพ้นจากอนิภูมผล มีความก่อนขอของผู้อื่นเป็นต้น และชน
ทั้งหลายจะไม่ฟังรู้กำลังพระปริชาสามารถของพระองค์ ฉะนั้นนั่นแล และ
สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแล้ว จะฟังกำเริบ คือไม่ตั้งอยู่ในสถานเดิม. เพราะ
เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า น ตาว สาริปุตฺต สตฺถา สาวกานํ
๑ เป ๑ ปาตุภวตฺติ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงกาลอันไม่ควร
อย่างนี้แล้ว จึงตรัสคำว่า ยโต จ โข สาริปุตฺต เป็นอาทิ เพื่อแสดงกาลอีก.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยโต คือเมื่อใด มีคำอธิบายว่า ในกาลใด.
คำที่เหลือ ฟังทราบโดยทำนองที่กล่าวแล้วนั้นแล.*

อีกนัยหนึ่ง ในคำว่า ยโต เป็นต้นนี้ มีความ संबังดังต่อไปนี้ :-
วิติกมโทษอันถึงซึ่งการนับว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ ย่อมมีปรากฏในสงฆ์
ในกาลชื่อใด, ในกาลนั้น พระศาสนา ย่อมทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พวกสาวก
ย่อมทรงแสดงปาฏิโมกข์, เพราะเหตุไร ? เพราะเพื่อกำจัดวิติกมโทษเหล่านั้น
นั่นแล อันถึงซึ่งการนับว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ, พระผู้มีพระภาคเจ้า
เมื่อทรงบัญญัติอย่างนั้น ย่อมเป็นผู้ไม่ควรก่อนขอเป็นต้น และเป็นผู้มี
อานุภาพปรากฏ ในสัพพัญญูวิสัยของพระองค์ ย่อมถึงสักการะ และสิกขาบท
ของพระองค์นั้นย่อมไม่กำเริบ คือตั้งอยู่ในสถานเดิม, เปรียบเหมือนนายแพทย์
ผู้ฉลาดเชี่ยวชาญหัวฝีที่เกิดขึ้นแล้วด้วยการผ่าตัดพอกยาพันแผลและชะล้างเป็นต้น

ทำให้สขามมีผิวดิ เป็นผู้ไม่ควรก่อนขอเป็นต้นเลย และเป็นผู้มีอำนาจ
ปรากฏในเพราะกรรมแห่งอาจารย์ของตน ย่อมประสบสักการะฉะนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นตรัสความเกิดขึ้น และความเกิดขึ้นแห่ง
กรรมเป็นที่ตั้งของอาสวะ อกาลและกาลแห่งอัมภัญญุตสิกขาบทย่างนี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล้ว บัดนี้ เพื่อแสดงกาลยังไม่เกิดขึ้นแห่งกรรมเหล่านั้นแล
จึงตรัสคำว่า น ตาว สารปุตฺต อเชกฺขเจ เป็นต้น. ในคำว่า ตาว
เป็นต้นนั้น บททั้งหลายที่มีอรรถดั้น พึงทราบด้วยอำนาจพระบาลีนั้นแล.
ด้วยการพรรณนาบทที่ไม่ดั้นดังต่อไปนี้ :-

[อธิบายเหตุที่ให้ทรงบัญญัติสิกขาบท]

ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่า รัตตัญญู เพราะอรรถว่า รู้ราตรีนาน คือ
รู้ราตรีเป็นอันมากตั้งแต่วันที่ตนบวชมา, มีอธิบายว่า บวชมานาน. ความ
เป็นหมู่ด้วยพวกภิกษุผู้รู้ราตรีนาน ชื่อว่า รัตตัญญุมหัตตะ. อธิบายว่า
ความเป็นหมู่ใหญ่ด้วยพวกภิกษุผู้บวชมานาน.

* บัณฑิตพึงทราบว่า สิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรารภ
พระอุปเสนวังคันตบุตรบัญญัติ เพราะสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่ด้วยภิกษุผู้รู้
ราตรีนาน ในบรรดาความเป็นหมู่ใหญ่เหล่านั้น, จริงอยู่ ท่านผู้มีอายุนั้น
ได้เห็นภิกษุทั้งหลาย ผู้มีพรรษาหย่อนสิบให้อุปสมบทอยู่ ตนมีพรรษาเดียว
จึงให้สัททวิหาริกอุปสมบทบ้าง. ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติ
สิกขาบทว่า ภิกษุทั้งหลาย ! กุลบุตรอันภิกษุผู้มีพรรษาหย่อนสิบ ไม่พึงให้
อุปสมบท, ภิกษุใดพึงให้อุปสมบท ปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุนั้น^๑ เมื่อสิกขาบท

* องค์การศึกษาแผนกบาลีแปลออกสอบสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๘๒-๘๕

อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้วอย่างนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด คิดว่า เราได้ลืบทศนา เรามีพรสาครบสปี จึงให้อุปสมบทอีก. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงบัญญัติสิกขาบทแม้ซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ภิกษุทั้งหลาย ! กุลบุตรอันภิกษุผู้มีพรสาครบสปี แต่เป็นผู้โง่ ไม่ฉลาด ไม่พึงให้อุปสมบท ภิกษุใดพึงให้อุปสมบท ปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุนั้น ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาด สามารถมีพรสาครบสปีหรือเกินกว่าลืบทศนา ให้อุปสมบทได้*. ในการที่สงฆ์ถึงความใหญ่ด้วยภิกษุผู้รู้ราตรินาน ได้ทรงบัญญัติสองสิกขาบท

บทว่า เวปุลลมหุตตัม มีความว่า ความเป็นหมู่ใหญ่ด้วยความเป็นหมู่แพร่หลาย จริงอยู่ สงฆ์ยังไม่ถึงความใหญ่ด้วยความเป็นหมู่แพร่หลาย ด้วยอำนาจภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพระเถระ ผู้ใหญ่และผู้ปานกลาง เพียงใด เสนาสนะย่อมเพียงพอกัน อาสวัฏฐานิยธรรมบางเหล่า ก็ยังไม่เกิดขึ้นในศาสนาเพียงนั้น แต่เมื่อสงฆ์ถึงความใหญ่ ด้วยความเป็นหมู่แพร่หลายแล้ว อาสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้นย่อมเกิดขึ้น. ที่นั้นพระศาสดาย่อมทรงบัญญัติสิกขาบท. สิกขาบทที่ทรงบัญญัติในเพราะสงฆ์ถึงความใหญ่ ด้วยความเป็นหมู่แพร่หลาย ในบรรดาความเป็นหมู่ใหญ่เหล่านั้น บัณฑิตพึงทราบตามนัยนี้ว่า อนึ่ง ภิกษุใด พึงสำเร็จการนอนร่วมกันกับอนุปสัมบัน เกินสองสามคืน ภิกษุนั้นต้องปาจิตตีย์. อนึ่ง ภิกษุณีใด พึงให้นางสิกขมานาอุปสมบทตามปี นางภิกษุณีนั้น ต้องปาจิตตีย์. อนึ่ง นางภิกษุณีใด พึงให้นางสิกขมานาอุปสมบทปีละ ๒ รูป นางภิกษุณีนั้น ต้องปาจิตตีย์

* วิ. มหา ๔/๑๑๐

บทว่า **ลาภคฺคฺมฺหตุตฺ** มีความว่า ความเป็นใหญ่เป็นยอดแห่งลาภ อธิบายว่า ความเป็นใหญ่ใด เป็นยอด คือสูงสุดแห่งลาภ สงฆ์เป็นผู้ถึงความ เป็นใหญ่นั้น อีกอย่างหนึ่ง ถึงความเป็นใหญ่ เลิศด้วยลาภก็ได้ อธิบายว่า ถึงความเป็นหมู่ประเสริฐ และความเป็นหมู่ใหญ่ด้วยลาภ จริงอยู่ สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่เลิศด้วยลาภเพียงใด อาสวัฏฐานิยธรรมอาศัยลาภ ก็ยังไม่เกิดขึ้นเพียงนั้น แต่เมื่อถึงแล้ว ย่อมเกิดขึ้น. ที่นั่น พระศาสดาย่อมทรงบัญญัติสิกขาบทว่า อนึ่ง ภิกษุใด พึงให้ของควรเคี้ยว หรือของควรบริโภคน ด้วยมือของตนแก่เอจลกก็ดี แก่ปริพาชกก็ดี แก่ปริพาชกาภิกษุ ภิกษุนั้นต้อง ปาจิตตีย์. จริงอยู่ สิกขาบทนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบัญญัติเพราะสงฆ์ ถึงความเป็นหมู่ใหญ่เลิศด้วยลาภ.

บทว่า **พาหุสจฺจุมฺหตุตฺ** มีความว่า ความที่พาหุสัจจะเป็นคุณใหญ่ จริงอยู่ สงฆ์ยังไม่ถึงความที่พาหุสัจจะเป็นคุณใหญ่เพียงใด อาสวัฏฐานิยธรรม ก็ยังไม่เกิดขึ้นเพียงนั้น. แต่เมื่อถึงความที่พาหุสัจจะเป็นใหญ่แล้วย่อมเกิดขึ้น เพราะเหตุว่า บุคคลทั้งหลายเรียนพุทธวจนะนิกายหนึ่งบ้าง สองนิกาย บ้าง ฯลฯ ห้านิกายบ้างแล้ว เมื่อใคร่ครวญโดยไม่แยบคาย เทียบเคียงรส ด้วยรสแล้ว ย่อมแสดงสัตตสุสานนอกธรรมนอกวินัย. ที่นั่น พระศาสดาย่อมทรงบัญญัติสิกขาบท โดยนัยเป็นต้นว่า อนึ่ง ภิกษุใด พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วอย่างนั้น ฯลฯ ถ้า मैं สมณฑุเทศพึงกล่าวอย่างนี้ไซ้. พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงกาลไม่เกิดและกาลเกิดขึ้นแห่งธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะอย่างนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงว่าไม่มีแห่งอาสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้น แม้โดยประการทั้งปวง ในสมัยนั้น จึงตรัสคำมีว่า **นिरपुपुโท हि सारिपुत्त** เป็นต้น.

[อรรถาธิบาย คำว่า นิรพพุโท เป็นต้น]

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นิรพพุโท คือเว้นจากเสนียด. พวกโจร
ท่านเรียกว่า สেনียด. อธิบายว่า หมดโจร. ก็ในอรรถนี้ พวกภิกษุผู้ทุศีล
ท่านประสงค์เอาว่า เป็นโจร. จริงอยู่ ภิกษุผู้ทุศีลเหล่านั้น ย่อมลักปัจจัย
ของคนเหล่านี้ เพราะเป็นผู้มิใช่สมณะ แต่มีความสำคัญว่าเป็นสมณะ เพราะ
เหตุนั้น ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสนียด ไม่มีโจร มีอธิบายว่า ไม่มีคนทุศีล. บทว่า
นิราทินโว ได้แก่ ไม่มีอุปัทวะ คือไม่มีอุปสรรค. มีคำอธิบายว่า เว้นจาก
โทษของผู้ทุศีลทีเดียว. ผู้ทุศีลแล ท่านเรียกว่า คนดำ ในคำว่า อปคตกาฬโก
นี้. จริงอยู่ ผู้ทุศีลเหล่านั้น แม้เป็นผู้มีวรรณะจุทองคำ ฟังทราบว่าเป็น
คนดำทีเดียว เพราะประกอบด้วยกรรมดำ. เพราะไม่มีคนมีกรรมดำเหล่านั้น
จึงชื่อว่า อปคตกาฬก. ปาฐะว่า อปคตกาฬก ก็มี. บทว่า สุทุโธ คือ
ชื่อว่าบริสุทธิ์ เพราะมีคนดำปราศไปแล้วนั่นเอง. บทว่า ปริโยทาโต คือ
หลุดพ้น. คุณคือศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ ท่านเรียกว่า
สาระ ในคำว่า สาระ ปติฏฺฐิโต นี้. เพราะตั้งอยู่แล้วในสาระนั้น จึงชื่อว่า
ตั้งอยู่ในสารคุณ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นตรัสความที่ภิกษุสงฆ์ตั้งอยู่ใน
สารคุณอย่างนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงอีกว่า ก็ความที่ภิกษุสงฆ์นั้นตั้งอยู่ใน
สารคุณนั้น ฟังทราบอย่างนี้ จึงตรัสคำมีอาทิว่า อิมสฺหิ ฮิ สาริปุตุต.

ในคำนั้น มีการพรรณนาโดยสังเขปดังต่อไปนี้ :-

บรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ผู้เข้าพรรษา ณ เมืองเวรัญชา ภิกษุที่
ต่ำต้อยด้วยอำนาจคุณ คือมีคุณต่ำกว่าภิกษุทุกรูป ก็เป็นพระโสดาบัน คำว่า
โสตาปนุโน คือ ผู้ตกถึงกระแส. ก็คำว่า โสโต นี้ เป็นชื่อของมรรค.
คำว่า โสตาปนุโน เป็นชื่อของบุคคลผู้ประกอบด้วยมรรคนั้น. เหมือนอย่าง

ที่ตรัสไว้ว่า (พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า) สารีบุตร ! ที่เรียกว่า โสตะ
โสตะ นี้ โสตะ เป็นไหนหนอแล สารีบุตร ? (เพราะสารีบุตรกราบทูลว่า)
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็อริยมรรคมีองค์แปดนี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ ชื่อว่า โสตะ. (พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า) สารีบุตร ! ที่เรียกว่า
โสตาบัน โสตาบัน นี้ โสตาบันเป็นไหนหนอแล สารีบุตร? (พระสารีบุตร
กราบทูลว่า) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็บุคคลผู้ซึ่งประกอบด้วยอริยมรรคมี
องค์แปดนี้ เรียกว่า โสตาบัน ท่านผู้มีอายุนี้ นั้น มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่าง*นี้.
ก็ในบทนี้พึงทราบ ว่า มรรคให้ชื่อแก่ผล เพราะฉะนั้น บุคคลผู้ตั้งอยู่ในผล
ชื่อว่า โสตาบัน. บทว่า อวินิปาตชฺโม มีวิเคราะห์ว่า ธรรมที่ชื่อว่า
วินิปาต เพราะอรรถว่า ให้ตกไป. พระโสตาบันชื่อว่า อวินิปาตธรรม
เพราะอรรถว่า ท่านไม่มีวินิปาตธรรม. มีคำอธิบายว่า ท่านไม่มีการยังตนให้
ตกไปในอบายเป็นสภาพ. เพราะเหตุไร? เพราะความสิ้นไปแห่งธรรมเป็นเหตุ
นำไปสู่อบาย. อีกอย่างหนึ่ง การตกไป ชื่อว่าวินิปาต. พระโสตาบัน ชื่อว่า
อวินิปาตธรรม เพราะอรรถว่า ท่านไม่มีธรรมที่ตกไป. มีคำอธิบายว่า
ความตกไปในอบายเป็นสภาพ ไม่มีแก่ท่าน.*

ชื่อว่า เป็นผู้เที่ยง เพราะเป็นผู้แน่นอนด้วยมรรค ที่กำหนดด้วยความ
เป็นธรรมถูก. ชื่อว่า เป็นผู้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า เพราะอรรถว่า พระโสตาบัน
นั้นมีความตรัสรู้เป็นไปในเบื้องหน้า คือเป็นคติข้างหน้า. อธิบายว่า พระ-
โสตาบันนั้น จะทำตนให้ได้บรรลุถึงมรรค ๓ เบื้องบนแน่นอน. เพราะเหตุไร?
เพราะท่านได้ปฐมมรรคแล้วแล.

* ส. มหา. ๑๕/๔๓๔-๕๓๔.

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงยังพระธรรมเสนาบดี ให้
ยินยอมอย่างนั้นแล้ว ทรงยับยั้งอยู่ตลอดพรรษานั้นในเมืองเวรัญชา เสด็จออก
พรรษาปวารณาในวันมหาปวารณาแล้ว จึงตรัสเรียกท่านพระอานนท์มา.

บทว่า อามนุเตสิ ความว่า ได้ทรงเรียก คือได้ทรงตรัสเรียก
ได้แก่ ทรงเตือนให้รู้.

ถามว่า ทรงเตือนให้รู้ได้อย่างไร ?

แก้ว่า ทรงเตือนให้รู้เรื่องมีอาทิอย่างนี้ว่า อาจิณฺณ โข ปเนตฺ.

บทว่า อาจิณฺณ คือเป็นความประพฤติ เป็นธรรมเนียม ได้แก่
เป็นธรรมดา.

[อาจิณฺณ ความเคยประพฤติมี ๒ อย่าง]

ก็ความเคยประพฤตินั้นนั้นแล มี ๒ อย่าง คือ พุทธาจิณฺณ
(ความเคยประพฤติมาของพระพุทธเจ้า) ๑ สวากาจิณฺณ (ความเคยประพฤติ
มาของพระสาวก) ๑.

พุทธาจิณฺณ (ความเคยประพฤติมาของพระพุทธเจ้า) เป็นไฉน ?

ชื่อว่า พระตถาคตทั้งหลายยังมีได้บอกลา คือยังมีได้อำลาผู้ที่นิมนต์ให้อยู่จำ
พรรษาแล้ว จะไม่หลีกไปสู่ที่จาริกในชนบท ดังนี้ นี้เป็นพุทธาจิณฺณ (ความ
เคยประพฤติมาของพระพุทธเจ้า) ข้อหนึ่งก่อน. ส่วนพระสาวกทั้งหลาย จะ
บอกลาหรือไม่บอกลา ก็ตามย่อมหลีกไปได้ตามสบาย.

ยังมีพุทธาจิณฺณแม้อื่นอีก คือ :- พระพุทธเจ้าทั้งหลายเสด็จอยู่จำ
พรรษาปวารณาแล้ว ย่อมเสด็จไปสู่ที่จาริกในชนบททีเดียว เพื่อทรงสงเคราะห์
ประชาชน.

[พระพุทธเจ้าเสด็จเที่ยวจาริกไปเฉพาะ ๓ มณฑล]

ก็พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เมื่อจะเสด็จเที่ยวจาริกไปในชนบท ย่อมเสด็จ
เที่ยวไปในมณฑลใดมณฑลหนึ่งบรรดามณฑลทั้ง ๓ เหล่านี้ คือ :- มหา-
มณฑล (มณฑลใหญ่) ๑ มัชฌิมมณฑล (มณฑลปานกลาง) ๑ อันติม-
มณฑล (มณฑลเล็ก) ๑.

บรรดามณฑลทั้ง ๓ นั้น มหามณฑล ประมาณเก้าร้อยโยชน์
มัชฌิมมณฑล ประมาณหกหรือโยชน์ อันติมมณฑล ประมาณสามร้อยโยชน์
ในกาลใด พระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระประสงค์จะเสด็จเที่ยวจาริก
ไปในมหามณฑล ในกาลนั้น ทรงปวารณาในวันมหาปวารณาแล้ว มีภิกษุสงฆ์
หมู่ใหญ่เป็นบริวาร เสด็จออกในวันปาฏิบถ เมื่อจะทรงอนุเคราะห์มหาชนใน
บ้านและนิคมเป็นต้น ด้วยการทรงรับอาภิส และเมื่อจะทรงเพิ่มพูนกุศล อัน
อาศัยวิวิธกุฎคามินี แก่มหาชนนั้นด้วยธรรมทาน ทรงยังการเสด็จเที่ยวจาริกไป
ในชนบท ให้เสร็จสิ้นลงโดย ๕ เดือน.

ก็ถ้าภายในพรรษา สมณะและวิปัสสนาของภิกษุทั้งหลาย ยังอ่อนอยู่
พระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่ทรงปวารณาในวันมหาปวารณา ทรงประทานปวารณา
สงเคราะห์ ไปปวารณาในวันเพ็ญเดือนกัตติกา (กลางเดือน ๑๒) เสร็จแล้ว
มีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เป็นบริวาร เสด็จออกไปในวันคั่นแห่งเดือนมิกสิระ (เดือน
อ้าย) แล้วยังการเสด็จเที่ยวจาริกไปในมัชฌิมมณฑล ให้เสร็จสิ้นลงโดย ๘
เดือน ตามนัยดังกล่าวมาแล้วนั่นเอง.

ก็ถ้าเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ของพระพุทธเจ้าผู้เสด็จออกพรรษาแล้วเหล่านั้น
ยังมีอินทรีย์ไม่แก่กล้า. พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ทรงรอกอโยให้เวไนยสัตว์
เหล่านั้นมีอินทรีย์แก่กล้า เสด็จพักอยู่ในสถานที่นั้นนั่นเอง แม้ตลอดเดือน

มิกสิระแล้ว มีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เป็นบริวารเสด็จออกไปในวันต้นแห่งเดือน
ปุสสะ (เดือนยี่) แล้ว ทรงยังการเสด็จเที่ยวจาริกไปในอันติมมณฑล ให้เสร็จ
สิ้นลงโดย ๗ เดือน ตามนัยดังกล่าวมาแล้วนั่นเอง.

อนึ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลาย แม้เมื่อเสด็จเที่ยวไปในบรรดามณฑล
เหล่านั้นแห่งใดแห่งหนึ่ง ทรงปลดปล่อยสัตว์เหล่านั้น ๆ ให้พ้นจากกิเลส
ทั้งหลาย ทรงประกอบสัตว์เหล่านั้น ๆ ไว้ ด้วยอริยผลมีโศคาปัตติผลเป็นต้น
เสด็จเที่ยวไปอยู่ด้วยอำนาจแห่งเวไนยสัตว์เท่านั้น จุขทรงเก็บกอกไม้เบญจ-
พรรณนานาชนิดอยู่ฉะนั้น.

ยังมีพุทธาจินณะแม้อื่นอีก คือ :- ในเวลาจวนรุ่งสว่างทุก ๆ วัน
การทำพระนิพพานอันเป็นสุขสงบให้เป็นอารมณ์ เสด็จเข้าผลสมาบัติออกจาก
ผลสมาบัติแล้ว ทรงเข้าสมาบัติอันประกอบด้วยพระมหากรุณา ภายหลังจากนั้น
ก็ทรงตรวจดูเวไนยสัตว์ผู้พอจะแนะนำให้ตรัสรู้ได้ในหมื่นจักรวาล

ยังมีพุทธาจินณะแม้อื่นอีก คือ :- การทรงทำปฏิสันถารกับพวก
อาคันตุกะเสียก่อน ทรงแสดงธรรม ด้วยอำนาจเรื่องที่เกิดขึ้น ครั้นโทษ
เกิดขึ้น ทรงบัญญัติสิกขาบท นี้เป็นพุทธาจินณะ (ความเคยประพฤติมาของ
พระพุทธเจ้า) ดังพรรณนานี้แล.

[สาวกาจินณะ ความเคยประพฤติมาของพระสาวก]

สาวกาจินณะ (ความเคยประพฤติมาของพระสาวก) เป็นไฉน ? คือ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า (ยังทรงพระชนม์อยู่) มีการประชุม
(พระสาวก) ๒ ครั้ง คือ เวลาก่อนเข้าพรรษาและวันเข้าพรรษา เพื่อเรียน
เอากรรมฐาน ๑ เพื่อบอกคุณที่ตนได้บรรลุแก่ภิกษุผู้ออกพรรษามาแล้ว ๑

เพื่อเรียนเอากรรมฐานที่สูง ๆ ขึ้นไป ๑ นี้เป็นสาวกาคิณณะ (ความเคยประพฤติมาของพระสาวก).

ส่วนในอธิการนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงถึงพุทธานิณณะ (ความเคยประพฤติมาของพระพุทธเจ้า) จึงตรัสพระคำรัสเป็นต้นว่า **อาจิณณัง โย ปเนตัง อานนุท ตถาคตาณัง** ดังนี้.

บทว่า **อายม** แปลว่า เรามาไปกันเถิด.

บทว่า **อปโถเกสุสาม** แปลว่า เราจักบอกลา (เวรัญชพราหมณ์) เพื่อต้องการเที่ยวไปสู่ที่จาริก.

ศัพท์ว่า **เอว** เป็นนิบาต ลงในอรรถว่า ยอมรับ.

คำว่า **ภนุเต** นั้น เป็นชื่อเรียกด้วยความเคารพ. จะพูดว่า ถวายคำทูลตอบแก่พระศาสดา ดังนี้บ้าง ก็ใช้ได้.

สองบทว่า **ภควโต ปจฺจุสฺสโสติ** ความว่า ท่านพระอานนทฺ์ทูลรับฟัง คือตั้งหน้าฟัง ได้ทูลรับพระคำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดี. มีคำอธิบายว่า ทูลรับด้วยคำว่า **เอว** นี้.

ในคำว่า **อถโย ภควา นิวาเสตุวา** นี้ ท่านพระอุบาลีมิได้กล่าวไว้ว่า เป็นเวลาเช้า หรือ เป็นเวลาเย็น. แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำภัตตกิจเสร็จแล้ว ทรงยับยั้งอยู่ตลอดเวลาเพียงวัน ให้ท่านพระอานนทฺ์เป็นปัจฉาสมณะ ทรงให้ถนอมในพระนคร ตั้งต้นแต่ประตูพระนครไป รุ่งเรืองไปด้วยพระพุทธรักษิ์ ซึ่งมีช่อจุจสายทอง เสด็จเข้าไปโดยทางที่นิเวศน์ของเวรัญชพราหมณ์นั้นตั้งอยู่. ส่วนปริชนเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้พอประทับยืนอยู่ที่ประตูเรือนของเวรัญชพราหมณ์เท่านั้น ก็ได้แจ้งข่าวแก่พราหมณ์.

พราหมณ์หวนระลึกได้ แล้วก็เกิดความสังเวช จึงรีบลุกขึ้นสั่งให้จัดปูอาสนะ ที่ควรแก่ค่ามาก ออกไปต้อนรับพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงเสด็จเข้ามาทางนี้เถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เสด็จเข้าไปประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดปูไว้แล้ว. ลำดับนั้นแล เจริญพราหมณ์มีความประสงค์จะเข้าไปนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้เข้าไปเฝ้าโดยทางที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ จากที่ ๆ ตนยืนอยู่. คำเบื้องหน้าแต่ขึ้นไป มีใจความกระจ่างแล้วทั้งนั้น

[เจริญพราหมณ์ทูลเรื่องที่มีได้ถวายทานตลอดไตรมาส]

ก็ในคำที่พราหมณ์กราบทูลว่า อนึ่ง ไทยธรรมที่ควรจะถวายข้าพเจ้า มิได้ถวาย มีคำอธิบายดังต่อไปนี้:-

ข้าพเจ้ายังไม่ได้ถวายไทยธรรมที่ควรจะถวาย มีอาทิอย่างนี้คือ ทุก ๆ วัน ตลอดไตรมาส เวลาเช้าควรถวายยาสูบและของควรเคี้ยว เวลาเที่ยงควรถวายขาทนียะ โภชนียะ เวลาเย็นควรถวายบุชาสักการะ ด้วยวัตถุมีน้ำปานะที่ปรุงชนิดต่าง ๆ มากมาย ของหอมและดอกไม้เป็นต้น แก่พระองค์ผู้ซึ่งข้าพเจ้านิมนต์ให้อยู่จำพรรษาแล้ว. ก็ในคำว่า **ตถุจ โข โน อสนุตฺติ** นี้ พึงทราบว่าเป็นลึงควิปัสตาส. ก็ในคำนี้มีใจความดังนี้ว่า ก็แล ไทยธรรมนั้น ไม่มีอยู่แก่ข้าพเจ้าก็หาไม่ได้. อีกอย่างหนึ่ง พึงเห็นใจความในคำนี้ว่า ข้าพเจ้าพึงถวายของใด ๆ แก่พระองค์ ก็แล ของนั้นมิใช่จะไม่มี. คำว่า **โน ปิ อทาตุกมุยตา** ความว่า แม้ความไม่อยากถวายของข้าพเจ้า เหมือนของเหล่าชนผู้มีความตระหนี่ซึ่งมีอุปการณ์แก่ทรัพย์ เครื่องปลื้มในมากมาย ไม่อยากถวายจะนั้น ก็ไม่มี. ภายในไตรมาสนี้ พระองค์จะพึงได้ไทยธรรมนั้นจากไหน เพราะฉรวาตมีกิจมาก มีกรณียะมาก.

ในคำว่า **ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา พหุกิจฺจา มรฺวาส** นั้นมีการประกอบความดังต่อไปนี้:- พราหมณ์ เมื่อจะตำหนิการอยู่ครองเรือน จึงได้กราบทูลว่า เพราะการอยู่ครองเรือนมีกิจมาก ฉะนั้น ภายในไตรมาสนี้ เมื่อไทยธรรม และความประสงค์จะถวายแม่มีอยู่ พระองค์พึงได้ไทยธรรมที่ข้าพเจ้าจะพึงถวายแก่พระองค์แต่ที่ไหน คือพระองค์อาจได้ไทยธรรมนั้น จากที่ไหน ได้ยินว่า เรวัญชพราหมณ์นั้น ย่อมไม่รู้ความที่ตนถูกมารคลอใจ จึงได้สำคัญว่าเราเกิดเป็นผู้มีสติหลงลืม เพราะกังวลอยู่ ด้วยการครองเรือน. เพราะฉะนั้น พราหมณ์จึงได้กราบทูลอย่างนั้น.

อีกอย่างหนึ่ง ในคำว่า **ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา** นี้ พึงทราบการประกอบความอย่างนี้ว่า ภายในไตรมาสนี้ ข้าพเจ้าจะพึงถวายไทยธรรมอันใด แต่พระองค์ ไทยธรรมอันนั้น ข้าพเจ้าจะพึงได้จากไหน ? เพราะว่าการอยู่ครองเรือนมีกิจมาก.

[เวรัญชพราหมณ์ทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าเพื่อเสวยภัตตาหาร]

ครั้งนั้น พราหมณ์ดำริว่า โฉนหนอ ไทยธรรมอันใด เป็นของอันเราจะพึงถวาย โดย ๓ เดือน เราควรถวายไทยธรรมอันนั้นทั้งหมด โดยวันเดียวเท่านั้น แล้ว จึงได้กราบทูลคำเป็นต้นว่า ขอพระโคตมผู้เจริญ ทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพเจ้าเถิด ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สุวตฺตนา** ความว่า เพื่อประโยชน์แก่บุญกุศล และปีติปราโมทย์ซึ่งจะมีในวันพรุ่งนี้ ในเมื่อข้าพเจ้าได้กระทำสักการะในพระองค์.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับคำอาราธนาของพราหมณ์]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ตถาคต ทรงพระรำพึงว่า ถ้าเราจะไม่รับคำอาราธนาไซ้ พราหมณ์และชาวเมืองเวรัญชา จะพึงติเตียน อย่างนี้

ว่า พระสมณะองค์นี้ ไม่ได้อะไร ๆ ตลอดไตรมาส ชะรอยจะพึงโกรธกรรมัง? เพราะเหตุนั้น เราอ่อนนอนอยู่ ก็ไม่ทรงรับแม้ภัตตาหารครั้งหนึ่ง, ในพระสมณะองค์นี้ ไม่มีอธิวาสนขันธ์ พระสมณะองค์นี้ ไม่ใช่สัตัพัญญู ก็จะพึงประสบสิ่งที่มีโทษบุญเป็นอันมาก, การประสบสิ่งที่มีโทษบุญนั้น อย่าได้มีแก่ชนเหล่านั้นเลย ดังนี้แล้ว จึงทรงรับคำอาราธนา เพื่ออนุเคราะห์แก่ชนเหล่านั้น โดยคุณธิภาพ.

ก็ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงรับอาราธนาแล้ว ได้ทรงเตือนเวรัชฺชพราหมณ์ ให้สำนึกตัวว่า ไม่ควรคิดถึงความกังวลด้วยการอยู่ครอบครองเรือนเลย แล้วทรงชี้แจงให้เวรัชฺชพราหมณ์ เห็นประโยชน์ปัจจุบัน และประโยชน์ภายภาคหน้า ให้สมทาน คือให้รับเอากุศลธรรม และให้เวรัชฺชพราหมณ์นั้นอาจหาญ คือทำให้มีความอุตสาหะในกุศลธรรมตามที่ตนสมทานแล้วนั้น และทรงปลอบให้รำเริง ด้วยความเป็นผู้มีอุตสาหะนั้น และด้วยคุณธรรมที่มีอยู่อย่างอื่น ด้วยธรรมมีกถา อันสมควรแก่ขณะนั้น ได้ทรงยังฝน คือพระธรรมรัตนะให้ตกลงแล้ว ก็เสด็จจากอาสนะกลับไป.

[เวรัชฺชพราหมณ์สั่งให้เตรียมภัตตาหารถวายพรุ่งนี้]

ก็แล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จกลับไปแล้ว เวรัชฺชพราหมณ์ ได้เรียกบุตรและภรรยาว่า แน่ะพนาย เราได้นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้า (ให้อยู่จำพรรษา) ตลอดไตรมาสแล้ว ในวันหนึ่ง ก็มีได้ถวายภัตตาหารสักก้อนเดียวเลย เอาเถิด บัดนี้ พวกท่านจงตระเตรียมทาน ให้เป็นเหมือนไทย-ธรรมแม้ที่ควรถวายตลอดไตรมาส เป็นของอาจถวายในวันพรุ่งนี้ได้ โดยวันเดียวเท่านั้น.

ต่อจากนั้น เสร็จพรหมณ์ สั่งให้เตรียมทานที่ประณีตตลอดวัน
ที่ตบนิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าไว้ โดยล่องไปแห่งราตรีนั้น ก็ได้สั่งให้ประดับ
ที่ตั้งอาสนะ ให้ปูอาสนะทั้งหลาย ที่ควรค่ามากไว้ จัดแจงการบูชาอย่างใหญ่
อันวิจิตรด้วยของหอม ฐูป เครื่องอบ และดอกโกศุมเสร็จแล้ว จึงสั่งให้
เจ้าพนักงานไปกราบทูลเสด็จกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. เพราะเหตุนี้ ท่าน
พระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าววว่า **อลโข เวรณโข พุระหุมโณ ตสุธา**
รตติยา อจฺจน ๑ เป ๑ นิฏฺจิตฺ ภตฺตํ .

[พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปยังนิเวศน์ของเวรัชพรหมณ์]

พระผู้มีพระภาคเจ้า มีภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว ได้เสด็จไปที่นิเวศน์
ของพรหมณ์นั้น, เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าววว่า **อลโข**
ภควา ๑ เป ๑ นสีทิ สทุธิ ภิกฺขุสงฺฆเณ.^๒

บทว่า **พุทฺธปฺมุขํ** ในคำว่า **อลโข เวรณโข พุระหุมโณ**
พุทฺธปฺมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นี้ แปลว่า มีพระพุทธเจ้าเป็นปริณายก มีคำ
อธิบายว่า ผู้นั่งให้พระพุทธเจ้าเป็นพระสังฆเถระ.

บทว่า **ปณฺีเตน** แปลว่า อันดีเยี่ยม.

บทว่า **สเหตุธา** แปลว่า ด้วยมือตนเอง

บทว่า **สนฺตฺปฺเปตฺวา** ความว่า ให้ม้หน้าด้วยดี คือให้บริบูรณ์
ได้แก่ เกื้อกูลด้วยเงินพอแก่ความต้องการ

บทว่า **สมฺปวารตฺวา** ความว่า ให้ทรงห้ามเสียดด้วยดี คือให้ทรง
กัศค้าน ด้วยหัตถ์สัญญา มุขสัญญา และวจีเภทว่า พอละ พอละ.

บพว่า ฤๅตาวี แปลว่า ผู้สวยเสร็จแล้ว.

บพว่า โอนิต๑ต๑ป๑ค๑ป๑ค๑นิ แปลว่า ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตร,
คำอธิบายว่า ทรงชักพระหัตถ์ออกแล้ว (ทรงล้างพระหัตถ์แล้ว)

[พราหมณ์ถวายไตรจีวรแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระภิกษุสงฆ์]

สองบพว่า ติจิวัเรน อจ๑ฉ๑ณ๑เท๑ติ ความว่า (พราหมณ์) ได้ถวาย
ไตรจีวรแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า, ก็คำว่า ติจิวัเรน อจ๑ฉ๑ณ๑เท๑ติ นี้ เป็น
เพียงโฆหารพจน์ ก็ในไตรจีวรนั้นผ้าสาฎกแต่ละผืน มีราคาผืนละพันหนึ่ง.
พราหมณ์ได้ถวายไตรจีวรชั้นดีเยี่ยม เช่นกับผ้าเค้นกาสิ มีราคาถึงสามพัน
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการฉะนี้.

หลายบพว่า เอกเม๑ณ๑จ๑ ภิก๑ขุ เอกเม๑ณ๑น พุ๑สุ๑ส๑ยุ๑เคน ความว่า
พราหมณ์ได้ให้ภิกษุรูปหนึ่ง ๆ ครองด้วยผ้าคู่หนึ่ง ๆ . บรรดาผ้าเหล่านั้น
ผ้าสาฎกผืนหนึ่ง ๆ มีราคาห้าร้อย. พราหมณ์ได้ถวายผ้ามีราคาห้าแสน แก่
ภิกษุ ๕๐๐ รูป ด้วยประการฉะนี้. พราหมณ์ถวายแล้วถึงเท่านั้นยังไม่พอแก่ใจ
ได้แบ่งผ้ากัมพลแดง และผ้าปัตต๑ณ๑ณะ และผ้าห่มมากมามีราคาเจ็ดแปดพัน
ถวายเพื่อประโยชน์แก่บิณฑิการ มีผ้ารัดเข้าผ้าสไบเฉียง ประคดเอนและผ้ากรอง
น้ำเป็นต้นอีก และได้ดวงน้ำมันยาซึ่งหุงตั้งร้อยครั้งพันครั้ง ให้เต็มทะนาน
ถวายน้ำมันมีราคาพันหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่การทาแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ๆ. จะมี
ประโยชน์อะไร ด้วยการกล่าวมากในปัจจุบันนี้. บิณฑิการอะไร ๆ ซึ่งเป็นเครื่องใช้
ของสมณะ ชื่อว่าพราหมณ์มิได้ถวายแล้วมิได้มี แต่ในพระบาลีกล่าวแต่เพียง
จีวรเท่านั้น.

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า จะทรงยังฝ่นคืออม๑ต๑ธรรมให้ตก
ทำวรั๑ญ๑ชพ๑รา๑หม๑ณ๑ผู้๑เสื่อ๑ม๑สึ๑นจากการบริ๑โก๑คร๑สแห่งอม๑ต๑ะ คือการฟังธรรม

ด้วยอุกมารดลใจให้เคลิบเคลิ้มเสียวสามเดือน ผู้ทำการบูชาใหญ่อย่างนั้นแล้ว
พร้อมด้วยบุตรและภรรยาถวายบังคมแล้วนั่ง ให้เป็นผู้มีความดำริเต็มที โดย
วันเดียวเท่านั้น จึงยังพราหมณ์ให้เส็งเห็นสมათานอาจหาญให้รื่นเรียงด้วย
ธรรมกถา แล้วเสด็จจากอาสนะหลีกไป

ฝ่ายพราหมณ์ พร้อมทั้งบุตรและภรรยา ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
เจ้าและภิกษุสงฆ์แล้วตามไปส่งเสด็จ พลังกล่าวคำมีอาทิอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า
พระองค์ พึงทำความอนุเคราะห์แก่ข้าพระองค์ทั้งหลายแม้อีก แล้วปล่อยให้น้ำตาไหลกลับมา.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจากเมืองเวรัญชาไปประทับที่เมืองไพศาลี]

หลายบทว่า อถโข ภควา เวรณฺชชาเย ยถาภินฺนุตฺติ วิหริตฺวา

มีความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอยู่ตามพระอชยาศัย คือตามความพอ
พระทัยแล้ว ออกจากเมืองเวรัญชา มีพระประสงค์จะทรงละพุทฺธวิถี ที่จะพึง
เสด็จไป ในกาลเป็นที่เสด็จเที่ยวจาริกในมณฑลใหญ่ จะทรงพาภิกษุสงฆ์
ผู้ลำบากด้วยทุกภิกขโทษ เสด็จไปโดยตรง จึงไม่ทรงแวะเมืองทั้งหลาย
มีเมืองโสเรยยะเป็นต้น เสด็จไปยังเมืองปยากประคิชฐาน ข้ามแม่น้ำคงคาที่
เมืองนั้น แล้วเสด็จไปโดยทิศภาคทางเมืองพาราณสี. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้
เสด็จไปโดยทิศภาคนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ตทวสริ. พระองค์ประทับ
อยู่ตามพระอชยาศัย แม้นในเมืองพาราณสีนั้นแล้ว ได้เสด็จไปยังเมืองโสเรยยะ
เมืองสังกัสสะ เมืองกัณณกุชชะ เสด็จไปทางเมืองปยากประคิชฐานแล้วเสด็จ
ข้ามแม่น้ำคงคาที่เมืองปยากประคิชฐาน ไปโดยทิศภาคทางเมืองพาราณสี.
ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับแรมในเมืองพาราณสีตามพอพระทัย
แล้วทรงหลีกจาริกไป ทางเมืองไพศาลี เมืองเสด็จจาริไปโดยลำดับ ได้ทรง

แหวะเมืองไพศาล. ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ภูฏาการศาลาใน
ป่ามหาวัน ใกล้เมืองไพศาลนั้น.*

จบ เวิร์ยชกัณทวารรณนา ในอรรถกถาวินัย
ชื่อสมันตปาสาทิกา.

ในข้อที่อรรถกถาชื่อสมันตปาสาทิกา
ในวินัยนั้น ชวนให้เกิดความเลื่อมใสโดย
รอบด้าน มีคำอธิบายดังจะกล่าวต่อไปดังนี้
ว่า

เมื่อวิญญูชนทั้งหลายสอดส่องอยู่
โดยลำดับแห่งอาจารย์ โดยการแสดงประ-
เภทแห่งนิทานและวัตถุ โดยความเว้นลัทธิ
อื่น โดยความหมัดจดแห่งลัทธิของตน โดย
ชำระพญัญชนะให้เรียบร้อย โดยใจความ
เฉพาะบท โดยลำดับแห่งบาลีและโยชนา
แห่งบาลี โดยการวินิจฉัยสักขาบท และ
โดยการชี้แจงความต่างแห่งนัยในวิภังค์ คำ
น้อยหนึ่งซึ่งไม่ชวนให้เกิดความเลื่อมใส
ย่อมไม่ปรากฏในสมันตปาสาทิกานี้, เพราะ
เหตุนั้น สังวรณนาแห่งวินัยที่พระโลกนาถ
ผู้ทรงอนุเคราะห์โลก ฉลาดในการฝึกเวไนย
ได้ตรัสไว้นี้ จึงเป็นไปโดยชื่อว่า สมันตปา-
สาทิกา แล.

* วิ. มหา. ๑/๑๘

ปฐมปาฐกถา

เรื่องพระสุทิน

[๑๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ณ สถานที่ไม่ห่างจากพระนครเวสาลี มีบ้าน
ตำบลหนึ่ง ชื่อ กลันทะ ในบ้านนั้นมีบุตรชาวบ้านกลันทะผู้หนึ่ง ชื่อ สุทิน
เป็นเศรษฐีบุตร ครั้งนั้น สุทิน กลันทบุตรได้เดินธูระบางอย่างในพระนคร
เวสาลีกับสหายหลายคน ขณะนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าอันบริษัทหมู่ใหญ่
แวดล้อมประทับนั่งแสดงธรรมอยู่ เพราะได้เห็น ความตริกนี้ ได้มีแก่เขาว่า
โฉนหนอ เราจะฟังได้ฟังธรรมบ้าง แล้วเขาเดินผ่านเข้าไปทางบริษัทนั้น ครั้น
ถึงแล้วนั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ความรำพึงนี้ได้มีแก่เขานั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่งจะเห็นว่า ด้วยวิธีอย่างไร ๆ เราจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ให้
บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว คุณสังขัตติคุณแล้ว ทำไม่ได้
ง่าย โฉนหนอ เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสาชะ ออกจากเรือนบวช
เป็นบรรพชิต ครั้นบริษัทนั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง ให้เห็นแจ้ง
ให้สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมกถาแล้ว ลุกจากที่นั่งถวายนั่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าทำประทักษิณหลีกไปแล้ว หลังจากบริษัทลุกไปแล้วไม่นาน
นัก เขาได้เดินเข้าไปใกล้ที่ประทับ ถวายนั่งแล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง.

สุทินกลันทบุตรนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นแล ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ด้วยวิธีอย่างไร ๆ ข้าพระพุทธเจ้าจึงจะรู้ทั่วถึง
ธรรมที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติ

พรหมจรรย์นี้ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว คุณสังขัตที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะปลงผมและหนวด ครองผ้า กาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า คุณก่อนสุทินน์ ก็มารดาบิดาอนุญาตให้เธอ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้วหรือ.

สุทินน์กัณฑ์บุตรกราบทูลว่า ยังไม่ได้อนุญาต พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คุณก่อนสุทินน์ พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมไม่บวชบุตรที่มารดาบิดา ยังมีได้อนุญาต.

ศ. ข้าพระพุทธเจ้าจักกระทำโดยวิธีที่มารดาจักอนุญาตให้ข้าพระพุทธเจ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต พระพุทธเจ้าข้า.

ขออนุญาตออกบวช

[๑๑] หลังจากนั้นแล สุทินน์กัณฑ์บุตรเสร็จการเดินธูระในพระนคร เวสาลีนั้นแล้ว กลับสู่กัณฑ์ถามเข้าหามารดาบิดา แล้วได้กล่าวคำนี้กะมารดาบิดาว่า ข้าแต่มารดาบิดา ด้วยวิธีอย่างไร ๆ ลูกจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว คุณสังขัตที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย ลูกปรารถนาจะปลงผมและหนวด ครองผ้า กาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอมารดาบิดาจงอนุญาตให้ลูกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด.

เมื่อสุทินนักร้องทบทวนคร่าวๆอย่างนี้แล้ว มารดาบิดาของเขาได้กล่าวคำนี้
กะเขาว่า ลูกสุทินนักร้อง เจ้าท่านนั้นเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รัก เป็นที่พอใจ
ของเรา เป็นผู้เจริญมาด้วยความสุข อันพี่เลี้ยงนางนมประคบประหงมมาด้วย
ความสุข เจ้าไม่รู้จักความทุกข์สักน้อย แม้เจ้าจะตายเราก็ไม่ปรารถนาจะจาก
เหตุไฉน เราจึงอนุญาตให้เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้แล้ว.

แม้ครั้งที่สอง สุทินนักร้องทบทวนคร่าวๆได้กล่าวคำนี้กะมารดาบิดาว่า ข้าแต่
มารดาบิดา ด้วยวิธีอย่างไร ๆ ลูกจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
แสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ ให้บริบูรณ์
โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว คุณสังขที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย ลูก
ปรารถนาจะปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสาชะ ออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต ขอมารดาบิดาจงอนุญาตให้ลูกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด

แม้ครั้งที่สอง มารดาบิดาของเขาก็ได้กล่าวคำนี้กะเขาว่า ลูกสุทินนักร้อง
เจ้าท่านนั้นเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รักเป็นที่พอใจของเรา เป็นผู้เจริญมาด้วย
ความสุข อันพี่เลี้ยงนางนมประคบประหงมมาด้วยความสุข เจ้าไม่รู้จักความ
ทุกข์สักน้อย แม้เจ้าจะตายเราก็ไม่ปรารถนาจะจาก เหตุไฉน เราจึงอนุญาต
ให้เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้แล้ว.

แม้ครั้งที่สาม สุทินนักร้องทบทวนคร่าวๆได้กล่าวคำนี้กะมารดาบิดาว่า ข้าแต่
มารดาบิดา ด้วยวิธีอย่างไร ๆ ลูกจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
แสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ ให้บริบูรณ์
โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว คุณสังขที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย ลูก
ปรารถนาจะปลงผมและหนวดครองผ้ากาสาชะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต
ขอมารดาบิดาจงอนุญาตให้ลูกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด.

แม้ครั้งที่สาม มารดาบิดาของเขาก็ได้กล่าวคำนี้กะเขาว่า ลูกสุทินน์ เจ้าท่านนั้นเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รักเป็นที่พอใจของเรา เป็นผู้เจริญมาด้วยความสุข อันพี่เลี้ยงนางนมประคบประหงมมาด้วยความสุข เจ้าไม่รู้จักความทุกข์สักน้อย แม่เจ้าจะตายเราก็ไม่ปรารถนาจะจาก เหตุไฉน เราจักอนุญาตให้เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้เล่า.

ทันใดนั้นแล สุทินน์กัณฑ์บุตรแน่ใจว่า มารดาบิดาไม่อนุญาตให้เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จึงนอนลงบนพื้นอันปราศจากเครื่องลาด ณ สถานที่นั่นเอง ด้วยตัดสินใจว่า การตายหรือการบวชจักมีแก่เราในสถานที่นี้แหละ และแล้วเขาไม่บริโภคอาหารแม่หนึ่งมือ ไม่บริโภคอาหารแม่สองมือ ไม่บริโภคอาหารแม่สามมือ ไม่บริโภคอาหารแม่สี่มือ ไม่บริโภคอาหารแม่ห้ามือ ไม่บริโภคอาหารแม่หกมือ ไม่บริโภคอาหารแม่เจ็ดมือ.

มารดาบิดาไม่อนุญาต

[๑๒] จะอย่างไรก็ตาม มารดาบิดาของเขาก็ได้กล่าวคำนี้ว่า ลูกสุทินน์ เจ้าท่านนั้นเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของเรา เป็นผู้เจริญมาด้วยความสุข อันพี่เลี้ยงนางนมประคบประหงมมาด้วยความสุข เจ้าไม่รู้จักความทุกข์สักน้อย แม่เจ้าจะตายเราก็ไม่ปรารถนาจะจาก เหตุไฉน เราจักอนุญาตให้เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้เล่า จงลุกขึ้นเถิด ลูกสุทินน์ จงกิน คงดื่ม และจงรีบเร่ง จงสมัครใจกิน ดื่มน้ำ รีบเร่ง บริโภคกรรมทำบุญอยู่เถิด เราไม่อนุญาตให้เจ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

เมื่อมารดาบิดากล่าวอย่างนี้แล้ว สุทินน์กัณฑ์บุตรได้นิ่ง.

แม้ครั้งที่สอง มารดาบิดาของเขาก็ได้กล่าวคำนี้กะเขาว่า ลูกสุทินน์
เจ้าเท่านั้นเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของเรา เป็นผู้เจริญมา
ด้วยความสุข อันพี่เลี้ยงนางนมประคบประหงมมาด้วยความสุข เจ้าไม่รู้จัก
ความทุกข์สักน้อย แม้เจ้าจะตายเราก็ไม่ปรารถนาจะจาก เหตุไฉน เราจัก
อนุญาตให้เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้เล่า จงลุกขึ้นเถิด
ลูกสุทินน์ จงกิน จงดื่ม และจงรื่นเริง จงสมครใจกิน ดื่ม รื่นเริง
บริโภคการทำบุญอยู่เถิด เราไม่อนุญาตให้เจ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

แม้ครั้งที่สอง สุทินน์กลันทบุตรก็ได้นิ่ง.

แม้ครั้งที่สาม มารดาบิดาของเขาก็ได้กล่าวคำนี้กะเขาว่า ลูกสุทินน์
เจ้าเท่านั้นเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของเรา เป็นผู้เจริญมา
ด้วยความสุข อันพี่เลี้ยงนางนมประคบประหงมมาด้วยความสุข เจ้าไม่รู้จัก
ความทุกข์สักน้อย แม้เจ้าจะตายเราก็ไม่ปรารถนาจะจาก เหตุไฉน เราจัก
อนุญาตให้เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้เล่า จงลุกขึ้นเถิด
ลูกสุทินน์ จงกิน จงดื่ม และจงรื่นเริง จงสมครใจกิน ดื่ม รื่นเริง
บริโภคการทำบุญอยู่เถิด เราไม่อนุญาตให้เจ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

แม้ครั้งที่สาม สุทินน์กลันทบุตรก็ได้นิ่ง.

พวกสหายช่วยเจรจา

[๑๗] ยิ่งกว่านั้น พวกสหายของสุทินน์กลันทบุตร ก็ได้เข้าไปหา
สุทินน์กลันทบุตร ครั้นถึงแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า สุทินน์เพื่อนรัก เธอเท่านั้น
เป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของมารดาบิดา เป็นผู้เจริญมาด้วย
ความสุข อันพี่เลี้ยงนางนมประคบประหงมมาด้วยความสุข เธอไม่รู้จักความ

ทุกข์เล็กน้อย แม้เธอจะตายมารดาบิดาก็ไม่ปรารถนาจะจาก เหตุไฉน ท่านทั้งสองจักอนุญาตให้เธอผู้ยังมีชีวิตอยู่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้เล่า ลูกขึ้นเถิดสุทินน์เพื่อนรัก จงกิน จงดื่ม และจงรื่นเริง จงสมครใจกิน ดื่ม รื่นเริง บริโภคกามทำบุญอยู่เถิด มารดาบิดาไม่อนุญาตให้เธอออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

เมื่อเขากล่าวอย่างนี้แล้ว สุทินน์กลันทบุตรได้นิ่ง.

แม้ครั้งที่สอง พวกสหยาของสุทินน์กลันทบุตรก็ได้กล่าวคำนี้กะเขาว่า สุทินน์เพื่อนรัก เธอเท่านั้นเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของ มารดาบิดา เป็นผู้เจริญมาด้วยความสุข อันพี่เลี้ยงนางนมประคบประหงมมาด้วยความสุข เธอไม่รู้จักความทุกข์สักน้อย แม้เธอจะตายมารดาบิดาก็ไม่ปรารถนาจะจาก เหตุไฉน ท่านทั้งสองจักอนุญาตให้เธอผู้ยังมีชีวิตอยู่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้เล่า ลูกขึ้นเถิดสุทินน์เพื่อนรัก จงกิน จงดื่ม และ จงรื่นเริง จงสมครใจกิน ดื่ม รื่นเริง บริโภคกามทำบุญอยู่เถิด มารดาบิดาไม่อนุญาตให้เธอออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

แม้ครั้งที่สอง สุทินน์กลันทบุตรก็ได้นิ่ง.

แม้ครั้งที่สาม พวกสหยาของสุทินน์กลันทบุตร ก็ได้กล่าวคำนี้กะเขาว่า สุทินน์เพื่อนรัก เธอเท่านั้นเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของ มารดาบิดา เป็นผู้เจริญมาด้วยความสุข อันพี่เลี้ยงนางนมประคบประหงมมาด้วยความสุข เธอไม่รู้จักความทุกข์สักน้อย แม้เธอจะตายมารดาบิดาก็ไม่ปรารถนาจะจาก เหตุไฉน ท่านทั้งสองจักอนุญาตให้เธอผู้ยังมีชีวิตอยู่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้เล่า ลูกขึ้นเถิดสุทินน์เพื่อนรัก จงกิน จงดื่ม และ

จงรื่นเริง จงสมัครใจกิน ต้ม รื่นเริง บริโภคกามทำบุญอยู่เถิด มารดาบิดา
ไม่อนุญาตให้เธอออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

แม้ครั้งที่สาม สุทินนัถ์กัณฑ์บุตรก็ได้หนึ่ง.

เมื่อไม่สำเร็จ พวกสหายของสุทินนัถ์กัณฑ์บุตร จึงเข้าไปหามารดา
บิดาของสุทินนัถ์กัณฑ์บุตร ครั้นถึงแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ข้าแต่มารดาบิดา
สุทินนัถ์นั้นนอนลงบนพื้นอันปราศจากเครื่องลาด ด้วยตัดสติใจว่าการตายหรือ
การบวชจักมีแก่เรา ณ ที่นี้แหละ ถ้ามารดาบิดาไม่อนุญาตให้สุทินนัถ์ออกจาก
เรือนบวชเป็นบรรพชิต ความตายจักมาถึง ณ ที่นั้นเอง ถ้าอนุญาตให้สุทินนัถ์
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ก็จักได้เห็นเขาแม้ผู้บวชแล้ว ถ้าสุทินนัถ์
ไม่ยินดีในการออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เขาก็มีทางดำเนินอื่นอะไรเล่า
เขาก็กกลับมา ณ ที่นี้แหละ ขอมารดาบิดาจงอนุญาตให้สุทินนัถ์ออกจากเรือน
บวชเป็นบรรพชิตเถิด.

อนุญาตจะ ให้ลูกสุทินนัถ์ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต มารดาบิดา
กล่าวยินยอม.

สุทินนัถ์กัณฑ์บุตรออกบวช

[๑๔] ทันทันนั้น พวกสหายของสุทินนัถ์กัณฑ์บุตร เข้าไปหาสุทินนัถ์
กัณฑ์บุตร แล้วได้บอกเขาว่า ลูกขึ้นเถิดสุทินนัถ์เพื่อนรัก มารดาบิดาอนุญาต
ให้เธอออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว พอสุทินนัถ์กัณฑ์บุตรได้ทราบ
ว่ามารดาบิดาอนุญาตให้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ก็รำเริงดีใจ ลูกขึ้น
ลือบเนื้อตัวด้วยฝ่ามือ ครั้นเหยียวกำลังอยู่สองสามวันแล้ว จึงเข้าไปสู่พุทธสำนัก
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งเฝ้า ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เขานั่งเฝ้าอยู่

อย่างนั้นแล ได้กราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าพระพุทธเจ้าอันมารดา
บิดาอนุญาตให้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ขอ
พระองค์ได้โปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชเถิดพระพุทธเจ้าข้า.

สุทินนักลันทบุตรได้รับบรรพชาอุปสมบทในพุทธสำนัก ดังนี้ ก็แล
ท่านพระสุทินนัอุปสมบทแล้วไม่นาน ประพฤติสมาทานธุดงค์คุณเห็นปานนี้
คือเป็นผู้ถืออรัญญิกธุดงค์ ปิณฑปาติกธุดงค์ ปิงสุกุลิกธุดงค์ สप्तทานจาริกธุดงค์
พำนักอยู่ใกล้หมู่บ้านชาววัชชีตำบลหนึ่ง.

พระสุทินนัเยี่ยมสกุล

[๑๕] ก็โดยสมัยนั้นแล วัชชีชนบทอดัดอาหาร ประชาชนหา
เลี้ยงชีพฝืดเคือง มีกระดูกคนตายขาวเกลื่อน ต้องมีสลากซื้ออาหาร ภิกษุสงฆ์
จะยังอดภาพิให้เป็นไปด้วยการถือบาตรแสวงหาก็กทำไม่ได้ง่าย ครั้งนั้น ท่าน
พระสุทินนัได้มีความคิดเห็นว่า เวลานี้วัชชีชนบทอดัดอาหาร ประชาชนหา
เลี้ยงชีพฝืดเคือง มีกระดูกคนตายขาวเกลื่อน ต้องมีสลากซื้ออาหาร ภิกษุสงฆ์
จะยังอดภาพิให้เป็นไปด้วยการถือบาตรแสวงหา ก็ทำไม่ได้ง่าย ก็แลญาติของ
เราในพระนครเวสาลีมีมาก ล้วนเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก
มีทองและเงินมาก มีเครื่องอุปกรณ์ที่น่าปลื้มใจมาก มีข้าวเปลือกเป็นทรัพย์ากร
มาก ไฉนหนอ เราพึงเข้าไปพำนักอยู่ใกล้หมู่บ้านญาติ แม้หมู่บ้านนี้ก็จักได้อาศัย
เราให้ท่านทำบุญ และภิกษุทั้งหลายก็จักได้ลาภ ทั้งเราก็จักไม่ลำบากด้วย
บิณฑบาต ดังนั้น ท่านพระสุทินนัจึงเก็บงำเสนาสนะถือบาตรจีวรหลีกไปโดย
มรรคอันจะไปสู่พระนครเวสาลี เทียวจาริกไปโดยลำดับ ถึงพระนครเวสาลี
แล้ว ทราบว่า เธอพำนักอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตพระนคร
เวสาลีนั้น.

บรรดาญาติของท่านพระสุทินน์ ได้ทราบข่าวว่า พระสุทินน์กลับทบุตร กลับมาสู่พระนครเวสาลีแล้ว จึงนำภัตตาหารมีประมาณ ๖๐ หม้อไปถวายท่าน พระสุทินน์ ๆ สละภัตตาหารประมาณ ๖๐ หม้อนั้นถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้ว เช้าวันนั้นครองอันตราวาสกถือบาตรจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกลันทคาม เทียว บิณฑบาตไปตามลำดับตรอกในกลันทคาม ใกล้เคียงถึงเรือนบิดาของตน ก็พอดี ทาสีของญาติท่านพระสุทินน์กำลังมีความมุ่งหมายจะเทขนมสดที่ค้างคืน จึงท่าน พระสุทินน์ได้กล่าวคำนี้กะนางว่า น้องหญิง ถ้าของนั้นมีอันจะต้องทิ้งเป็น ธรรมดา ของท่านจงเกลี้ยลงในบาตรของเรานี้เถิด ขณะที่นางกำลังเกลี้ยขนมสด ที่ค้างคินนั้นลงในบาตร นางจำกำมือเท้าและเสียงของท่านพระสุทินน์ได้ จึง รีบเข้าไปห้ามารดาของท่านพระสุทินน์ ครั้นถึงแล้วได้กล่าวคำนี้กะมารดาของ ท่านว่า คุณนายเจ้าขา โปรดทราบ พระสุทินน์บุตรคุณนายกลับมาแล้วเจ้าคะ.

แม่ทาสี ถ้าเจ้าพูดจริง เราจะปลดเจ้ามิให้เป็นทาสี มารดาท่านพระ- สุทินน์กล่าว.

ขณะที่ท่านพระสุทินน์กำลังอาศัยพะไลเรือนแห่งหนึ่งฉันทนมสดที่ ค้างคินนั้นพอดีบิดาของท่านพระสุทินน์เดินกลับมาจากที่ทำงาน ได้แลเห็น ท่านพระสุทินน์กำลังอาศัยพะไลเรือนแห่งหนึ่งฉันทนมสดที่ค้างคินนั้นอยู่ จึง เดินเข้าไปหาท่านพระสุทินน์ ครั้นถึงแล้วได้กล่าวคำนี้กะท่านว่า มีอยู่หรือ พ่อสุทินน์ ที่พ่อจักฉันทนมสดที่ค้างคิน พ่อสุทินน์ พ่อควรไปเรือนของคน มิใช่หรือ.

คุณโยม รูปได้ไปสู่เรือนของคุณโยมแล้ว ขนมสดที่ค้างคินนี้รูปได้มา แต่เรือนของคุณโยม พระสุทินน์ตอบ.

ทันใดนั้น บิดาของท่านพระสุทนต์จับแขนท่าน แล้วได้กล่าวคำนี้กะท่านว่า มาเถิด พ่อสุทนต์ เราจักไปเรือนกัน.

ลำดับนั้น ท่านพระสุทนต์ได้เดินตามเข้าไปสู่เรือนบิดาของตน ครั้นถึงแล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย จึงบิดาของท่านได้กล่าวคำนี้กะท่าน จงฉันเถิดพ่อสุทนต์.

อย่าเลยคุณโยม ภัตกิจในวันนี้ รูปทำเสร็จแล้ว พระสุทนต์กล่าวตอบ.

บิดาอาราธนาว่า พ่อสุทนต์ ขอพ่อจงรับนิมนต์ฉันภัตตาคารในวันพรุ่งนี้เถิด.

ท่านพระสุทนต์รับนิมนต์โดยคุณฉันทภาพ และแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป.

บิดาวิงอนให้สีก

[๑๖] ครั้งนั้นแล มารดาของท่านพระสุทนต์สั่งให้ไล่ทาพื้นแผ่นดินด้วยโคลมัยสค ให้จัดทำกองทรัพย์ไว้สองกอง คือเงินกอง ๑ ทองกอง ๑ เป็นกองใหญ่ กระทั่งบุรุษยืนอยู่ข้างนี้ไม่แลเห็นบุรุษยืนอยู่ข้างโน้น บุรุษยืนอยู่ข้างโน้นก็ไม่แลเห็นบุรุษอยู่ข้างนี้ ให้ปิดกองทรัพย์เหล่านั้นด้วยลำแพน ให้จัดอาสนะไว้ในท่านกลาง ให้แหวดงด้วยม่านเสร็จโดยล่วงราตรีนั้น แล้วเรียกปุราณทูตยิกาของท่านพระสุทนต์มาสั่งว่า ลูกหญิง เพราะลูกสุทนต์จะมาเจ้าจงแต่งกายด้วยเครื่องประดับ อันจะเป็นเหตุให้ลูกสุทนต์เกิดความรักใคร่พอใจ

อย่างนั้นเจ้าข้า นางรับคำมารดาของท่านพระสุทนต์.

ณ เวลาเช้าวันนั้นแล ท่านพระสุทนต์ครองอันตราวาสก ถือบาตรจีวรเข้าไปสู่เรือนบิดาของตน แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย.

ลำดับนั้นแล บิดาของท่านพระสุทินน์เข้าไปหาท่านพระสุทินน์ ครั้น
แล้วให้คนเปิดกองทรัพย์เหล่านั้นออก ได้กล่าวคำนี้กะท่านพระสุทินน์ว่า พ่อ
สุทินน์นี้ทรัพย์ของมารดาพ่อ ซึ่งเป็นสินเดิมฝ่ายหญิงที่ได้มาทางฝ่ายมารดา
ส่วนของบิดาต่างหาก ส่วนของปู่ต่างหาก พ่อสุทินน์ พ่อจงกลับมาเป็นคฤหัสถ์
จะได้ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญ มาเถิด พ่อสุทินน์ พ่อจงกลับมาเป็น
คฤหัสถ์ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญเถิด.

คุณโยม รูปไม่อาจไม่สามารถ รูปยังยินดีประพฤติพรหมจรรย์อยู่
พระสุทินน์ตอบ.

แม้ครั้งที่สอง บิดาของท่านพระสุทินน์ก็ได้กล่าวคำนี้กะท่านพระสุทินน์
ว่า พ่อสุทินน์ นี้ทรัพย์ของมารดาพ่อ ซึ่งเป็นสินเดิมฝ่ายหญิงที่ได้มาทางฝ่าย
มารดา ส่วนของบิดาต่างหาก ส่วนของปู่ต่างหาก พ่อสุทินน์ พ่อควรกลับมา
เป็นคฤหัสถ์ จะได้ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญ มาเถิด พ่อสุทินน์ พ่อ
จงกลับมาเป็นคฤหัสถ์ ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญเถิด.

คุณโยม รูปไม่อาจไม่สามารถ รูปยังยินดีประพฤติพรหมจรรย์อยู่
พระสุทินน์ตอบ.

แม้ครั้งที่สาม บิดาของท่านพระสุทินน์ก็ได้กล่าวคำนี้กะท่านพระสุทินน์
ว่า พ่อสุทินน์ นี้ทรัพย์ของพ่อ ซึ่งเป็นสินเดิมฝ่ายหญิงที่ได้มาทางฝ่าย
มารดา ส่วนของบิดาต่างหาก ส่วนของปู่ต่างหาก พ่อสุทินน์ พ่อควรกลับ
มาเป็นคฤหัสถ์ จะได้ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญ มาเถิด พ่อสุทินน์
พ่อจงกลับมาเป็นคฤหัสถ์ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญเถิด.

ท่านพระสุทินน์ตอบว่า คุณโยม รูปขอพุดกะคุณโยมบ้าง ถ้าคุณโยม
ไม่ตำรอน.

บ. พุศเถิด พ่อสุทินน์

ศ. คุณโยม ถ้าเช่นนั้น คุณโยมจงสั่งให้เขาทำกระสอบป่านใหญ่ ๆ บรรจุน้ำและทองให้เต็มบรรจุทุกเที่ยวไป แล้วให้จมลงในกระแสน้ำท่ามกลางแม่น้ำคงคา ซ้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความกลัวก็ดี ความหวาดเสียวก็ดี ความขมพองสยองเกล้าก็ดี การเฝ้ารักษาก็ดี อันมีทรัพย์นั้นเป็นเหตุ ที่จักเกิดแก่คุณโยมนั้น จักไม่มีแก่คุณโยมเลย.

เมื่อท่านพระสุทินน์กล่าวอย่างนี้แล้ว บิดาของท่านได้มีความไม่พอใจ ว่า โฉนดลูกสุทินน์จึงได้พูดอย่างนี้ และแล้วได้เรียกปฐมาภิกษุของ ท่านพระสุทินน์มาบอกว่า ลูกหญิง เพราะเจ้าเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ บางทีลูกสุทินน์ จะพึงทำตามคำของเจ้าบ้าง.

ทันใดนั้น นางได้จับเท้าท่านพระสุทินน์ถามว่า ข้าแต่ลูกนาย นาง อปสรผู้เป็นเหตุให้ท่านประพฤติพรหมจรรย์นั้น ชื่อเช่นไร.

น้องหญิง ฉันไม่ได้ประพฤติพรหมจรรย์ เพราะเหตุแห่งนางอปสรเลย พระสุทินน์ตอบ.

บัดนี้ นางน้อยใจว่า สุทินน์ลูกนาย เรียกเราด้วยถ้อยคำว่า น้องหญิง ในวันนี้ เป็นครั้งแรก แล้วสลบล้มลงในที่นั้นเอง.

ท่านพระสุทินน์ได้กล่าวคำนี้กะบิดาว่า คุณโยม ถ้าโภชนะที่จะพึงให้มี กิจงให้เกิด อयरบกวนรูปเลย.

ฉันเถิด พ่อสุทินน์ มารดาบิดาของท่านพระสุทินน์กล่าวดังนี้แล้ว ได้อังคาสท่านพระสุทินน์ด้วยขาทนียโภชนาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนให้หามกัถ และแล้วมารดาของท่านพระสุทินน์ได้กล่าวคำนี้กะท่านพระสุทินน์ ผู้ฉันทเสร็จ ลดมือจากบาตรแล้วว่า พ่อสุทินน์ สกุนนี้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก

มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องอุปกรณ์ที่น่าปลื้มใจมาก มีข้าวเปลือก เป็นทรัพยากรมาก พ่อควรกลับมาเป็นคฤหัสถ์ จะได้ใช้สอยโภคสมบัติและ บำเพ็ญบุญ มาเถิดพ่อสุทินน์ พ่อจงกลับมาเป็นคฤหัสถ์ ใช้สอยโภคสมบัติ และบำเพ็ญบุญเถิด

คุณโยม รูปไม่อาจ ไม่สามารถ รูปยังยินดีประพฤติพรหมจรรย์อยู่ พระสุทินน์ตอบ.

แม้ครั้งที่สอง มารดาของท่านพระสุทินน์ก็ได้กล่าวคำนี้กะท่านพระสุทินน์ว่า พ่อสุทินน์ สกุลนี้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องอุปกรณ์ที่น่าปลื้มใจมาก มีข้าวเปลือกเป็นทรัพยากรมาก พ่อควรกลับมาเป็นคฤหัสถ์ จะได้ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญ มาเถิดพ่อสุทินน์ พ่อจงกลับมาเป็นคฤหัสถ์ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญเถิด.

คุณโยม รูปไม่อาจ ไม่สามารถ รูปยังยินดีประพฤติพรหมจรรย์อยู่ พระสุทินน์ตอบ.

แม้ครั้งที่สาม มารดาของท่านพระสุทินน์ก็ได้กล่าวคำนี้กะท่านพระสุทินน์ว่า พ่อสุทินน์ สกุลนี้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องอุปกรณ์ที่น่าปลื้มใจมาก มีข้าวเปลือกเป็นทรัพยากรมาก พ่อสุทินน์ ดังนั้น พ่อจงให้พี่ชพันธุ์ไว้บ้าง พวกเจ้าลิจฉวีจะได้ไม่ริบทรัพย์สมบัติของเรา อันหาบุตรผู้สืบสกุลมิได้ไปเสีย.

ศ. คุณโยม เฉพาะเรื่องนี้รูปอาจทำได้

ม. พ่อสุทินน์ ก็เวลานี้พ่อพำนักอยู่ที่ไหน.

ที่ป่ามหาวันจ๊ะ ท่านพระสุทินน์ตอบ และแล้วได้ลุกจากอาสนะหลีกไป.

เสพเมถุนธรรม

[๑๗] หลังจากนั้น มารดาของท่านพระสุทินน์สั่งกำชับปฐาณทุกติกาของท่านพระสุทินน์ว่า ลูกหญิง ถ้ากระนั้นเมื่อใดเจ้ามีระดู ต่อมโลหิตเกิดมีแก่เจ้า เมื่อนั้นเจ้าพึงบอกแก่แม่.

นางรับคำมารดาของท่านพระสุทินน์แล้ว ต่อมาไม่ช้านัก นางได้มีระดู ต่อมโลหิตได้เกิดขึ้นแก่นาง ๆ จึงได้แจ้งแก่มารดาของท่านพระสุทินน์ว่า ดิฉันมีระดูเข้าค่ะ ต่อมโลหิตเกิดขึ้นแก่ดิฉันแล้ว.

มารดาของท่านพระสุทินน์กล่าวว่า ลูกหญิง ถ้ากระนั้น เจ้าจงแต่งตัวด้วยเครื่องประดับ อันจะเป็นเหตุให้ลูกสุทินน์เกิดความรักใคร่พอใจ.

จ๊ะ คุณแม่ นางรับคำมารดาของท่านพระสุทินน์แล้ว จึงมารดาพานางเข้าไปหาท่านพระสุทินน์ที่ป่ามหวัน แล้วรำพันว่า พ่อสุทินน์ สกุลนี้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโกะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องอุปกรณ์ที่น่าปลื้มใจมาก มีข้าวเปลือกเป็นทรัพยากรมาก พ่อควรกลับมาเป็นคฤหัสถ์ จะได้ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญ มาเถิดพ่อสุทินน์ พ่อจงกลับมาเป็นคฤหัสถ์ ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญเถิด.

คุณโยม รูปไม่อาจ ไม่สามารถ รูปยังยินดีประพฤติพรหมจรรย์อยู่ พระสุทินน์ตอบ.

แม้ครั้งที่สอง มารดาของท่านพระสุทินน์ ก็ได้รำพันว่า พ่อสุทินน์ สกุลนี้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโกะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องอุปกรณ์ที่น่าปลื้มใจมาก มีข้าวเปลือกเป็นทรัพยากรมาก พ่อควรกลับมาเป็นคฤหัสถ์ จะได้ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญ มาเถิด พ่อสุทินน์ พ่อจงกลับมาเป็นคฤหัสถ์ ใช้สอยโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญเถิด.

คุณโยม รูปไม่อาจ ไม่สามารถ รูปยังยินดีประพาศิพรหมจรรย์อยู่
พระสุทินน์ตอบ.

แม้ครั้งที่สาม มารดาของท่านพระสุทินน์ ก็ได้รำพันว่า พ่อสุทินน์
สกุลนี้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องอุปกรณ์
ที่น่าปลื้มใจมาก มีข้าวเปลือกเป็นทรัพยากรมาก พ่อสุทินน์ ดั่งนั้นพ่อจงให้
พืชพันธุ์ไว้บ้าง พวกเจ้าลิจฉวีจะได้ไม่ริบทรัพย์สมบัติของเรา อันหาบุตรผู้
สืบสกุลมิได้ไปเสียเลย.

คุณโยม เฉพาะเรื่องนี้รูปอาจทำได้ ท่านพระสุทินน์ตอบแล้วจงเขน
ปฐมาทศิยิกาพาเข้าปามหาวัน เป็นผู้มีความเห็นว่าไม่มีโทษ เพราะลิกขาบท
ยังมีได้ทรงบัญญัติ จึงให้มรรยาทของคนคู่เป็นไปในปฐมาทศิยิกา ๓ ครั้ง
นางได้ตั้งครรภ์เพราะอชฌาจารย์นั้น.

เทพเจ้ากระจายเสียง

[๑๘] เหล่ากุ่มเทพกระจายเสียงว่า ท่านผู้เจริญ โอ ภิกษุสงฆ์ ไม่มี
เสียดไม่มีโทษ พระสุทินน์กลับทบุตรก่อเสียดขึ้นแล้ว ก่อโทษขึ้นแล้ว
เทพชั้นจาตุมหาราช ได้สดับเสียงเหล่ากุ่มเทพแล้วกระจายเสียงต่อไป เทพชั้น
ดาวดึงส์ เทพชั้นยามา เทพชั้นคูลิต เทพชั้นนิมมานรดี เทพชั้นปรนิมมิตว-
สวดี เทพที่นับเนื่องในหมู่พรหมได้สดับเสียงแล้วกระจายเสียงกันต่อ ๆ ไปว่า
ท่านผู้เจริญ โอ ภิกษุสงฆ์ ไม่มีเสียด ไม่มีโทษ พระสุทินน์กลับทบุตร
ก่อเสียดขึ้นแล้ว ก่อโทษขึ้นแล้ว โดยทันใดนั้น ครู่หนึ่งนั้น เสียงได้กระจาย
ขึ้นไปถึงพรหมโลกด้วยอาการอย่างนี้แล.

สมัยต่อมา ปฐมาทศิยิกาของท่านพระสุทินน์ อาศัยความแค้นแห่ง
ภรรยาที่นั้น คลอดบุตรแล้ว จึงพวกสหายของท่านพระสุทินน์ได้ตั้งชื่อทารกนั้น

ว่า พิชกะ ตั้งชื่อปฐมาทฤติกาของท่านพระสุทินน์ว่า พิชกมาตา ตั้งชื่อ
ท่านพระสุทินน์ว่า พิชกปิตา ภายหลังเขาทั้งสองได้ออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต ทำให้แจ้งซึ่งอระอหัตแล้ว.

พระสุทินน์เกิดวิปฏิสาร

[๑๕] ครั้งนั้น ความรำคาญ ความเดือดร้อน ได้เกิดแก่ท่านพระ
สุทินน์ว่า มิใช่ลาภของเราหนอ ลาภของเราไม่มีหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ
เราไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะเราบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส
ไว้ดีอย่างนี้แล้ว ยังไม่สามารถประพาศิพรหมจรรย์ ให้บริบูรณ์บริสุทธิได้
ตลอดชีวิต เพราะความรำคาญนั้นแหละ เพราะความเดือดร้อนนั้นแหละ
ท่านได้ชুবผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณคล้ำ มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัว
สะพรั่งด้วยเอ็น มีเรื่องในใจ มีใจหดหู่ มีทุกข์โทมนัส มีวิปฏิสารชบเซาแล้ว.

จึงบรรดาภิกษุที่เป็นสหายของท่านพระสุทินน์ ได้กล่าวคำนี้แก่ท่าน
พระสุทินน์ว่า อาวุโส สุทินน์ เมื่อก่อนคุณเป็นผู้มีผิวพรรณ มีอินทรีย์สมบูรณ์
มีสีหน้าสดใส มีฉวีวรรณผุดผ่อง มีน้ำมีนวล บัดนี้ คุณชুবผอม เศร้าหมอง
มีผิวพรรณคล้ำ มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น มีเรื่องในใจ
มีใจหดหู่ มีทุกข์โทมนัส มีวิปฏิสารชบเซาอยู่ คุณจะไม่นินดีประพาศิพรหม-
จรรย์กระมังหนอ.

อาวุโสทั้งหลาย ความจริง มิใช่ว่าผมจะไม่นินดีประพาศิพรหมจรรย์
พระสุทินน์ค้านแล้วแถลงความจริงว่า เพราะบาปกรรมที่ผมทำไว้มีอยู่ ผมได้
เสพเมถุนธรรมในปฐมาทฤติกา ผมจึงได้มีความรำคาญ ความเดือดร้อนว่า
มิใช่ลาภของเราหนอ ลาภของเราไม่มีหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ เราไม่ได้ดี

แล้วหนอ เพราะเราบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้คืออย่างนี้แล้ว ยังไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิได้ตลอดชีวิต ดังนี้.

อาวุโส สุทินน์ จริง การที่คุณบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้คืออย่างนี้แล้ว ยังไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิได้ตลอดชีวิตนั้น พอที่คุณจะรำคาญ พอที่คุณจะเดือดร้อน.

อาวุโส ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อคลายความกำหนัด มิใช่เพื่อมีความกำหนัด เพื่อความพราก มิใช่เพื่อความประกอบ เพื่อความไม่ถ้อยมั่น มิใช่เพื่อมีความถ้อยมั่น มิใช่หรือ เมื่อธรรมชื่อนั้นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว เพื่อคลายความกำหนัด คุณยังจะคิดเพื่อมีความกำหนัด เมื่อทรงแสดงเพื่อความพราก คุณยังจักคิดเพื่อความประกอบ เมื่อทรงแสดงเพื่อความไม่ถ้อยมั่น คุณยังจักคิดเพื่อมีความถ้อยมั่น.

อาวุโส ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อเป็นที่สํารอกแห่งราคะ เพื่อเป็นที่สร้างแห่งความเมา เพื่อเป็นที่ดับสูญแห่งความระหาย เพื่อเป็นที่หลุดถอนแห่งอาลัย เพื่อเป็นที่เข้าไปตัดแห่งวิภวูหะ เพื่อเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อความดับทุกข์ เพื่อนิพพานมิใช่หรือ.

อาวุโส การละกาม การกำหนดรู้ความหมายในกาม การกำจัดความระหายในกาม การเพิกถอนความตริกันเกี่ยวข้องกับกาม การระงับความกัลล-กลุ่มเพราะกาม พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอกไว้แล้วโดยอเนกปริยาย มิใช่หรือ.

อาวุโส การกระทำของคุณนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อมใสของชุมชน ที่ยังไม่เสื่อมใส หรือเพื่อความเสื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เสื่อมใสแล้ว โดยที่แท้

การกระทำของคุณนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบทบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว.

ภิกษุสหายเหล่านั้น ดิเตียนท่านพระสุทินน์โดยอเนกปริยายดังนี้แล้ว ได้กราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

ทรงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท

[๒๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ใน เพราะเหตุเป็นมูลค่านั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามท่าน พระสุทินน์ว่า คุณก่อนสุทินน์ ข่าว่าเธอเสพเมถุนธรรม ในปูราณทุติยกา จริงหรือ.

ท่านพระสุทินน์ทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดิเตียนว่า คุณก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของ เรอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ เรอบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้คืออย่างนี้แล้ว โฉนจึงไม่สามารถประพฤติ พรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิ์ได้ตลอดชีวิตเล่า

คุณก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อคลาย ความกำหนัด ไม่ใช่เพื่อมีความกำหนัด เพื่อความพราก ไม่ใช่เพื่อความ ประกอบ เพื่อความไม่ถึอมั่น ไม่ใช่เพื่อมีความถึอมั่น มิใช่หรือ เมื่อธรรม ชื่อนั้นอันเราแสดงแล้ว เพื่อคลายความกำหนัด เธอยังจักคิดเพื่อมีความกำหนัด เราแสดงเพื่อความพราก เธอยังจักคิดเพื่อความประกอบ เราแสดงเพื่อความ ไม่ถึอมั่น เธอยังจักคิดเพื่อมีความถึอมั่น

คุณก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อเป็นที่ สාරอกแห่งราคะ เพื่อเป็นที่สร้างแห่งความเมา เพื่อเป็นที่ดับสูญแห่งความ

ระหาย เพื่อเป็นที่หลุดถอนแห่งอาลัย เพื่อเป็นที่เข้าไปตัดแห่งวิภูษะ เพื่อเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่สำรอกแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่ดับแห่งตัณหา เพื่อออกไปจากตัณหาชื่อ วานะ มิใช่หรือ

ดูก่อนโมฆบุรุษ การละกาม การกำหนดรู้ความหมายในกาม การกำจัดความระหายในกาม การเพิกถอนความตริกอันเกี่ยวข้องกับกาม การระงับความกตลัคกลุ่มเพราะกาม เราบอกไว้แล้วโดยอนเณกปริยาย มิใช่หรือ

ดูก่อนโมฆบุรุษ องค์กำเนิด อันเธอสอดเข้าไปในปากอสรพิษที่มีพิษร้าย ยังดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเนิดของมาตุคามไม่ดีเลย องค์กำเนิดอันเธอสอดเข้าไปในปากงูเห่า ยังดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย องค์กำเนิดอันเธอสอดเข้าไปในหลุมถ่านที่ไฟติด ลูกโชนยังดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย

ข้อที่เราว่านั่น เพราะเหตุไร

เพราะบุคคลผู้สอดองค์กำเนิดเข้าไปในปากอสรพิษเป็นต้นนั้น ฟังถึงความตาย หรือความทุกข์เพียงแค่ว่า ซึ่งมีการกระทำนั้นเป็นเหตุ และเพราะการกระทำนั้นเป็นปัจจัย เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ไม่ฟังเข้าถึงอบายทุกติ วินิบาต นรก ส่วนบุคคลผู้ทำการสอดองค์กำเนิดเข้าไปในองค์กำเนิดของมาตุคามนั้น เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ฟังเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ซึ่งมีการกระทำนี้เป็นเหตุ

ดูก่อนโมฆบุรุษ เมื่อการกระทำนั้น มีโทษอยู่ เธอยังชื่อว่าได้ตั้งอสังกรรม อันเป็นเรื่องของชาวบ้าน เป็นมรรยาทของคนชั้นต่ำ อันชั่วหยาบ มีน้ำเป็นที่สุด มีในทีลับ เป็นของคนคู่ อันคนคู่พึงร่วมกันเป็นไป เธอเป็น

คนแรกที่ทำกุศลธรรม เป็นหัวหน้าของคนเป็นอันมาก การกระทำของ
เธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความ
เลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้ การกระทำของเธอนั้น เป็น
ไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่น
ของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดิเคยันท่านพระสุทินน์โดยอนกปริยายดังนี้
แล้ว ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลียงยาก ความเป็นคนบารุงยาก ความเป็น
คนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัส
คุณแห่งความเป็นคนเลียงง่าย ความเป็นคนบารุงง่าย ความมักน้อย ความ
สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การ
ปรารถนาความเพียรโดยอนกปริยาย ทรงกระทำธรรมกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้น
ที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้น แก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุ
ทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ ๑
เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มบุคคลผู้เกื้อยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่ง
ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัด
อาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑
เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระ-
สัทธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงขกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ ว่า
ดังนี้:-

พระปฐมบัญญัติ

๑. ก็ภิกษุใดเสพเมถุนธรรมเป็นปาราชิกหา สังวาสมิได้

ก็ศึกษาบทนี้ ช่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยประการฉะนี้.

สุทินนภาณวาร จบ

เรื่องลิงตัวเมีย

[๒๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเอาเหยื่อล่อตัวเมียในป่า
มหาวัน เขตพระนครเวสาลี แล้วเสพเมถุนธรรมในลิงตัวเมียนั้นเสมอ ครั้น
เวลาเช้า ภิกษุนั้นครองอันตราวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเข้าไปบิณฑบาตใน
พระนครเวสาลี

ครั้งนั้นแล ภิกษุหลายรูปที่วิวจาริกตามเสนาสนะ เดินผ่านเข้าไป
ทางที่อยู่ของภิกษุนั้น ลิงตัวเมียนั้นแลเห็นภิกษุเหล่านั้นกำลังเดินมาแต่ไกลเที่ยว
ครันแล้วได้เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น ยกสะเอวบ้าง โกงหางบ้าง แอนตะโพกบ้าง
ทำนimitบ้าง เบื้องหน้าภิกษุเหล่านั้น จึงภิกษุเหล่านั้นสันนิษฐานว่า ภิกษุ
เจ้าของถิ่นเสพเมถุนธรรมในลิงตัวเมียนี้แน่ไม่ต้องสงสัย แล้วแฝงอยู่ ณ ที่
กำบังแห่งหนึ่ง

เมื่อภิกษุเจ้าของถิ่นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครเวสาลี ถือบิณฑบาต
กลับมาแล้ว ลิงตัวเมียนั้นได้เข้าไปหา ครั้นภิกษุเจ้าของถิ่นจับบิณฑบาตนั้น

ส่วนหนึ่งแล้ว ได้ให้แก่มันส่วนหนึ่ง เมื่อมันกินอาหารส่วนนั้นแล้วได้แ่่น ตะโพกให้ จึงภิกษุฉันเสพเมถุนธรรมในมัน.

ทันใด ภิกษุเหล่านั้นได้กล่าวกะภิกษุกันว่า อาวุโส พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้วมิใช่หรือ เหตุไร คุณจึงได้เสพเมถุนธรรมในลิง ตัวเมียนี่เล่า.

จริงขอรับ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว ภิกษุฉัน สารภาพแล้วค้ำว่า แต่พระบัญญัตินั้นเฉพาะหญิงมนุษย์ไม่เกี่วถึงสัตว์ดิรัจฉาน ตัวเมีย.

อาวุโส พระบัญญัตินั้น ย่อมเป็นเหมือนกันทั้งนั้นมิใช่หรือ การ กระทำของคุณนั้นไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ คุณบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้คืออย่างนี้แล้ว โฉนจึงไม่สามารถประพาศพิรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธีได้ตลอดชีวิตเล่า.

อาวุโส ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อคลายความกำหนัด ไม่ใช่เพื่อมีความกำหนัด เพื่อความพราก ไม่ใช่เพื่อ ความประกอบ เพื่อความไม่ถ้อมัน ไม่ใช่เพื่อมีความถ้อมันมิใช่หรือ เมื่อ ธรรมชื่อนั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว เพื่อคลายความกำหนัด คุณยังจักคิดเพื่อมีความกำหนัด เมื่อทรงแสดงเพื่อความพราก คุณยังจักคิด เพื่อความประกอบ เมื่อทรงแสดงเพื่อความไม่ถ้อมัน คุณยังจักคิดเพื่อมีความ ถ้อมัน

อาวุโส ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อเป็นที่สำรอกแห่งราคะ เพื่อเป็นที่สร้างแห่งความเมา เพื่อเป็นที่ดับสูญ

แห่งความระหายนะ เพื่อเป็นที่หลุดถอนแห่งอาลัย เพื่อเป็นที่เข้าไปตัดแห่งวิญญู
เพื่อเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่สำรอกแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่ดับแห่งตัณหา
เพื่อออกไปจากตัณหาชื่อ วาระ มิใช่หรือ.

อาวุโส การละกาม การกำหนดรู้ความหมายในกาม การกำจัดความ
ระหายนะในกาม การเพิกถอนความตริภังค์อันเกี่ยวด้วยกาม การระงับความก่อกวน
เพราะกาม พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอกไว้แล้วโดยอนกปริยาย มิใช่หรือ.

อาวุโส การกระทำของคุณนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชน
ที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้
การกระทำของคุณนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว.

ภิกษุเหล่านั้น ดิเสียนภิกษุนั้น โดยอนกปริยายดังนี้แล้ว ได้กราบทูล
เนื้อความนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

ทรงประชุมสงฆ์บัญญัติอนุบัญญัติ ๑

[๒๒] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ใน
เพราะเหตุเป็นมูลค่านั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุ
นั้นว่า คุณก่อนภิกษุ ข้าว่าเธอเสพเมถุนธรรมในลิงตัวเมีย จริงหรือ.

จริง พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุนั้นทูลสารภาพ.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า คุณก่อนโมฆบุรุษ การกระทำ
ของเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่
ควรทำ เธอบวชในธรรมวินัยอันเรากล่าวไว้คืออย่างนี้แล้ว ไฉนจึงไม่สามารถ
ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิได้ตลอดชีวิตเล่า.

ดูก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อคลายความกำหนัด ไม่ใช่เพื่อมีความกำหนัด เพื่อความพราก ไม่ใช่เพื่อความประกอบ เพื่อความไม่ถ้อยมั่น ไม่ใช่เพื่อมีความถ้อยมั่นมิใช่หรือ เมื่อธรรมชื่อนั้น อันเราแสดงแล้วเพื่อคลายความกำหนัดเธอยังจักคิดเพื่อมีความกำหนัด เราแสดงเพื่อความพราก เธอยังจักคิดเพื่อความประกอบ เราแสดงเพื่อความไม่ถ้อยมั่น เธอยังจักคิดเพื่อมีความถ้อยมั่น.

ดูก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อเป็นที่สำรอกแห่งราคะ เพื่อเป็นที่สร้างแห่งความเมา เพื่อเป็นที่ดับสูญแห่งความระหาย เพื่อเป็นที่หลุดถอนแห่งอาลัย เพื่อเป็นที่เข้าไปตัดแห่งวัฏฏะ เพื่อเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่สำรอกแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่ดับแห่งตัณหา เพื่อออกไปจากตัณหา ชื่อ วานะ มิใช่หรือ.

ดูก่อนโมฆบุรุษ การละกาม การกำหนดรู้ความหมายในกาม การกำจัดความระหายในกาม การเพิกถอนความตรึกอันเกี่ยวข้องกับกาม การระงับความกตัตถกุ่มเพราะกาม เราบอกไว้แล้วโดยอเนกปริยาย มิใช่หรือ.

ดูก่อนโมฆบุรุษ องค์กรกำเนิดอันเธอสอดเข้าไปในปากอสรพิษที่มีพิษร้าย ยังดีกว่า อันองค์กรกำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กรกำเนิดของลิงตัวเมีย ไม่ดีเลย องค์กรกำเนิดอันเธอสอดเข้าไปในปากงูเห่า ยังดีกว่า อันองค์กรกำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กรกำเนิดของลิงตัวเมีย ไม่ดีเลย องค์กรกำเนิดอันเธอสอดเข้าไปในหลุมถ่านที่ไฟติดลุกโชน ยังดีกว่า อันองค์กรกำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กรกำเนิดของลิงตัวเมีย ไม่ดีเลย.

ข้อที่เราว่าคตินั้น เพราะเหตุไร.

เพราะบุคคลผู้สอดคองค์กำเนิดเข้าไปในปากอสรพิษเป็นต้นนั้น ฟังถึงความตาย หรือความทุกข์เพียงแก่ตาย ซึ่งมีการกระทำนั้นเป็นเหตุ และเพราะการกระทำนั้นเป็นปัจจัย เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ไม่ฟังเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนบุคคลผู้ทำการสอดคองค์กำเนิดเข้าไปในอองค์กำเนิดของลิงตัวเมียนั้น เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ฟังเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ซึ่งมีการกระทำนี้เป็นเหตุ.

ดูก่อนโมฆบุรุษ เมื่อการกระทำนั้นมีโทษอยู่ เธอยังชื่อว่าได้ตั้งอสังกรรม อันเป็นเรื่องของชาวบ้าน เป็นมรรยาทของคนชั้นต่ำ อันชั่วหยาบ มีน้ำเป็นที่สุด มีในที่ลับ เป็นของคนคู่ อันคนคู่ฟังร่วมกันเป็นไป การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว.....^๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็พวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

พระอนุบัญญัติ ๑

๑. อนึ่ง ภิกษุใดเสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้ในสัตว์ดิรัจฉาน
ตัวเมีย เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้.

ก็สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้.

เรื่องลิงตัวเมีย^๒ จบ

๑. ต้องการพิสดารฟังดูหน้า ๓๕๓ บรรทัดที่ ๒๐. ๒. โดยมากปรากฏว่า มักกภูสิกาบท

เรื่องภิกษุวัชชีบุตร

[๒๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุวัชชีบุตรชาวพระนครเวสาลีหลายรูป
ฉันอาหารพอแก่ความต้องการ จำวัดพอแก่ความต้องการ สรงน้ำพอแก่ความ
ต้องการ ครั้นแล้วทำในใจโดยไม่แยบคายไม่บอกคืนสิกขา ไม่ทำความเป็นผู้
ทูลพลให้แจ้ง ได้เสพเมถุนธรรม สมัยอื่น วัชชีบุตรพวกนั้น ถูกความพินาศ
แห่งญาติกระทบแล้วบ้าง ถูกความวอดวายแห่งโภคะกระทบแล้วบ้าง ถูกความ
เสื่อมคือโรคเบียดเบียนแล้วบ้าง จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ แล้วกล่าว
อย่างนี้ว่า ท่านพระอานนท์เจ้าข้า พวกกระผมไม่ใช่เป็นคนติเตียนพระพุทธเจ้า
ไม่ใช่เป็นคนติเตียนพระธรรม ไม่ใช่เป็นคนติเตียนพระสงฆ์ พวกกระผมเป็น
คนติเตียนตน ไม่ใช่เป็นคนติเตียนคนอื่น พวกกระผมซึ่งบวชในพระธรรมวินัย
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีอย่างนี้แล้ว ไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้
บริบูรณ์ บริสุทธิ์ได้ตลอดชีวิตนั้นแหละ เป็นคนไม่มีวาสนา เป็นคนมี
บุญน้อย ท่านอานนท์เจ้าข้า แม้บัดนี้ ถ้าพวกกระผมพึงได้บรรพชา
พึงได้อุปสมบท ในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้บัดนี้ พวกกระผมจะพึงเป็น
ผู้เห็นแจ้งซึ่งกุศลธรรม หมั่นประกอบความเพียรในการเจริญโพธิปักขิยธรรม
อยู่ตลอดเบื้องต้นแห่งราตรีและเบื้องปลายแห่งราตรี ท่านพระอานนท์เจ้าข้า
พวกกระผมขอโอกาส ขอต่านได้โปรดกรุณากราบทูลความข้อนี้ แต่พระผู้มี
พระภาคเจ้า.

ได้ จ๊ะ ท่านพระอานนท์?รับคำของพวกวัชชีบุตรชาวพระนครเวสาลี
แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนอานนท์ การที่ตถาคตจะพึงถอน
ปาราชิกสิกขาบาทที่บัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งพวกวัชชีหรือ
พวกวัชชีบุตรนั้น ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส.

ทรงบัญญัติอนุบัญญัติ ๒

[๒๔] ครั้งนั้นพระองค์ทรงกระทำกรรมกถา ในเพราะเหตุเป็นมูล
เค้านั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย ผู้ใดแลเป็นภิกษุ ไม่บอกคินสิกขา ไม่ทำความเป็นผู้ทรพลาให้แจ้ง
เสพเมถุนธรรม ผู้นั้นมาแล้ว สงฆ์ไม่พึงอุปสมบทให้ ส่วนผู้ใดแล เป็นภิกษุ
บอกคินสิกขา ทำความเป็นผู้ทรพลาให้แจ้ง แล้วเสพเมถุนธรรม ผู้นั้นมาแล้ว
สงฆ์พึงอุปสมบทให้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้น
แสดงอย่างนี้ ว่าดังนี้ :-

พระอนุบัญญัติ ๒

๑. อนึ่ง ภิกษุใด ถึงพร้อมซึ่งสิกขาและสาขีพของภิกษุทั้ง
หลายแล้ว ไม่บอกคินสิกขา ไม่ทำความเป็นผู้ทรพลาให้แจ้ง เสพ
เมถุนธรรม โดยที่สุดแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย เป็นปาราชิก หา
สังวาสมิได้.

สิกขาบทวิภังค์

[๒๕] บทว่า อนึ่ง...ใด ความว่า ผู้ใด คือ ผู้เช่นใด มีภาระงาน
อย่างใด มีชาติอย่างใด มีชื่ออย่างใด มีโคตรอย่างใด มีปกติอย่างใด มีธรรม
เครื่องอยู่อย่างใด มีอารมณ์อย่างใด เป็นเถระก็ตาม เป็นนวกะก็ตาม เป็น
มัชฌิมะก็ตาม นี้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อนึ่ง...ใด.

[๒๖] บทว่า ภิกษุ ความว่า ที่ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่าเป็น
ผู้ขอ ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่าประพฤติกขาจาริยวัตร ชื่อว่า ภิกษุ
เพราะอรรถว่าทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว ชื่อว่า ภิกษุ โดยสมญา ชื่อว่า ภิกษุ

โดยปฎิญา ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่าเป็นเอหิภิกษุ ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่าเป็นผู้อุปสมบทแล้วด้วยไตรสรณคมน์ ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่าเป็นผู้เจริญ ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่ามีสาธธรรม ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่าเป็นพระเสขะ ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่าเป็นพระอเสขะ ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่าเป็นผู้อันสงฆ์พร้อมเพรียงกัน อุปสมบทให้ด้วยญัตติจตุตถกรรม อันไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุที่สงฆ์พร้อมเพรียงกันอุปสมบทให้ด้วยญัตติจตุตถกรรม อันไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะนี้ ชื่อว่า ภิกษุ ที่ทรงประสงค์ในอรรถนี้.

[๒๗] บทว่า สิกขา ได้แก่สิกขา ๓ ประการคือ อริสัสสิกขา อริจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา บรรดาสิกขา ๓ ประการเหล่านั้น อริสัสสิกขานี้ ชื่อว่า สิกขา ที่ทรงประสงค์ในอรรถนี้.

[๒๘] ชื่อว่า สาชีพ อธิบายว่า สิกขาบทใดที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบัญญัติไว้ สิกขาบทนั้น ชื่อว่า สาชีพ ภิกษุศึกษาในสาชีพนั้น เพราะเหตุนี้จึงตรัสว่า ถึงพร้อมซึ่งสาชีพ.

[๒๙] คำว่า ไม่บอกคั้นสิกขา ไม่ทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง ทรงอธิบายไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคั้นก็มี ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาเป็นอันบอกคั้นก็มี.

ลักษณะสิกขาที่ไม่เป็นอันบอกคือ [๑๖๐ บท]

[๓๐] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคั้น เป็นอย่างไร

กล่าวบอกคืนด้วยคำร่ำฟังว่า โฉนหนอ [๑๔]

๑. คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตอัถ เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรรตนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรรตนาความเป็นอุบาสก ปรรตนาความเป็นอารามิก ปรรตนาความเป็นสามเณร ปรรตนาความเป็นเดียรถีย์ ปรรตนาความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรรตนาความเป็นผู้มีใจสมณะ ปรรตนาความเป็นผู้มีใจเชื่อสายพระศาสดา ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า โฉนหนอ ข้าพเจ้า เป็นผู้ทรพลาให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคืน.

๒. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตอัถ เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรรตนาความเป็นอุบาสก ปรรตนาความเป็นอารามิก ปรรตนาความเป็นสามเณร ปรรตนาความเป็นเดียรถีย์ ปรรตนาความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรรตนาความเป็นผู้มีใจสมณะ ปรรตนาความเป็นผู้มีใจเชื่อสายพระศาสดา ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระธรรม คุณก่อน ภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ก็ชื่อว่า การทำความเป็นผู้ทรพลาให้แจ้ง และศึกษา ไม่เป็นอันบอกคืน.

๓. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระสงฆ์ ...

๔. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคืนสิกขา ...

๕. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคืนวินัย ...

๖. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคืนปาติโมกข์ ...

๗. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคืนอุเทศ ...

๘. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคินพระอุปัชฌายะ ...
๙. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคินพระอาจารย์ ...
๑๐. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคินพระลัทธินิหาริก ...
๑๑. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคินพระอันเตวาสิก ...
๑๒. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคินพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...
๑๓. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคินพระผู้ร่วมอาจารย์ ...
๑๔. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงบอกคินพระเพื่อนพรหมจารี คู่ก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และสิกขา
ไม่เป็นอันบอกคิน

กล่าวกำหนดภาวะด้วยคำรำพึงว่า โฉนหนอ [๘ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใคร
จะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อี๊ดอัด เมื่อหน่าย เกิดขัดขังความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา
ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใจสมณะ ปรารถนาความเป็น
ผู้มีใจเชื่อสายพระศากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า โฉนหนอ ข้าพเจ้า
พึงเป็นคฤหัสถ์ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพล
ให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคิน.

๒. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงเป็นอุบาสก ...
๓. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงเป็นอารามิก ...
๔. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงเป็นสามเณร ...

๕. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงเป็นเดิยรติย ...
๖. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงเป็นสาวกเดิยรติย ...
๗. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่สมณะ ...
๘. ... โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร คู่ก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และศึกษา
ไม่เป็นอันขอกัน

กล่าวบอกคืนด้วยคำปริกัปปว่า ก็ถ้าว่า [๑๔ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใคร
จะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตถัด เบื่อหน่าย เกลียคชังความเป็นภิกษุ
ปรารธนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารธนาความเป็นอุบาสก ปรารธนาความเป็น
อารามิก ปรารธนาความเป็นสามเณร ปรารธนาความเป็นเดิยรติย ปรารธนา
ความเป็นสาวกเดิยรติย ปรารธนาความเป็นผู้มิใช่สมณะ ปรารธนาความเป็น
ผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบว่ ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าข้าพ
บอกคืนพระพุทธเจ้า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความ
เป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคืน.

๒. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระธรรม ...
๓. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระสงฆ์ ...
๔. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนสิกขา ...
๕. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนวินัย ...
๖. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนปาติโมกข์ ...
๗. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนอุเทศ ...

๘. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอุปัชฌายะ ...
๙. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอาจารย์ ...
๑๐. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระลัทธวิহারิก ...
๑๑. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอันเตวาสิก ...
๑๒. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...
๑๓. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระผู้ร่วมอาจารย์ ...
๑๔. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระเพื่อนพรหมจारी คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคืน.

กล่าวกำหนดภาวะด้วยคำปริกัปปว่า ก็ถ้าว่า [๘ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดีใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตถัก เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็นอารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใช้สมณะ ปรารถนาความเป็นผู้มีใช้เชื้อสายพระสากยบุตร ข่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบว่ ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นคฤหัสถ์ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคืน.

๒. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นอุบาสก ...
๓. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นอารามิก ...
๔. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นสามเณร ...

๕. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นเดียรถีย์ ...
๖. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นสาวกเดียรถีย์ ...
๗. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่สมณะ ...
๘. ... ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร คู่ก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำงานเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และศึกษาบท
ไม่เป็นอันบอกคิน.

กล่าวบอกคินด้วยคำปริกัปปว่า หากว่า [๑๔ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใคร
จะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตถัด เมื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัตถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา
ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มิใช่เป็นสมณะ ปรารถนาความ
เป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า หากว่า ข้าพเจ้า
พึงบอกคินพระพุทธรเจ้า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำงานเป็น
ผู้ทุรพลให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคิน.

๒. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคินพระธรรม ...
๓. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคินพระสงฆ์ ...
๔. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคินสิกขา ...
๕. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคินวินัย ...
๖. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคินปาติโมกข์ ...
๗. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคินอุเทศ ...

๘. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอุปัชฌายะ ...
๙. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอาจารย์ ...
๑๐. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระลัทธินิหาริก ...
๑๑. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอันเตวาสิก ...
๑๒. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...
๑๓. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระผู้ร่วมอาจารย์ ...
๑๔. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระเพื่อนพรหมจารี คู่ก่อนภิกษุทั้งหลายเมื่ออย่างนี้ ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคืน.

กล่าวกำหนดภาวะด้วยคำปริกัปปว่า หากว่า [๘ บท]

๑. ก็อิประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีกอัด เบื่อหน่าย เกลียขัดขังความเป็นภิกษุ ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็นอารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใจเสียสมณะ ปรารถนาความเป็นผู้มีใจเชื่อสายพระศากยบุตร ข่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า หากว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นคฤหัสถ์ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลายเมื่ออย่างอื่น ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคืน.

๒. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นอุบาสก ...
๓. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นอารามิก ...
๔. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นสามเณร ...

๕. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นเดียรถีย์ ...
๖. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นสาวกเดียรถีย์ ...
๗. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่สมณะ ...
๘. ... หากว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศาสดาบุตร คู่ก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลาให้แจ้ง และศึกษาไม่
เป็นอันบอกคืน.

กล่าวบอกคืนด้วยคำปริกัปปว่า ผิดว่า [๑๔ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะ
เคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตถัค เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา
ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มิใช่เป็นสมณะ ปรารถนาความ
เป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศาสดาบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบว่าเป็น ผิดว่า ข้าพเจ้าพึง
บอกคืนพระพุทธเจ้า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้
ทรพลาให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นผู้บอกคืน

๒. ... ผิดว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระธรรม ...
๓. ... ผิดว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระสงฆ์ ...
๔. ... ผิดว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนสิกขา ...
๕. ... ผิดว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนวินัย ...
๖. ... ผิดว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนปาติโมกข์ ...
๗. ... ผิดว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนอุเทศ ...
๘. ... ผิดว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอุปัชฌายะ ...

๘. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอาจารย์ ...

๑๐. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระสถวิหาริก ...

๑๑. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอันเตวาสิก ...

๑๒. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...

๑๓. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระผู้ร่วมอาจารย์ ...

๑๔. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระเพื่อนพรหมจารี คู่ก่อนภิกษุ

ทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำงานเป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และติกาไม่เป็นอันบอกคืน.

กล่าวกำหนดภาวะด้วยคำปริกัปปี้ว่า ติว่า [๘ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีกอัด เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ บรรณาคความเป็นคฤหัสถ์ บรรณาคความเป็นอุบาสก บรรณาคความเป็นอารามิก บรรณาคความเป็นสามเณร บรรณาคความเป็นเดียรถีย์ บรรณาคความเป็นสาวกเดียรถีย์ บรรณาคความเป็นผู้มีใช้สมณะ บรรณาคความเป็นผู้มีใช้เชื้อสายพระศาสดบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบว่ ติว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นคฤหัสถ์ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำงานเป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และติกาไม่เป็นอันบอกคืน.

๒. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นอุบาสก ...

๓. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นอารามิก ...

๔. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นสามเณร ...

๕. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นเดียรถีย์ ...

๖. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นสาวกเดียรฉัตร ...
๗. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่สมณะ ...
๘. ... ติว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคั้น.

กล่าวบอกคั้นด้วยคำปริกัปปว่า มีความดำริ [๑๔ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตถัตถ์ เบื่อหน่าย เกิดขัดข้องความเป็นภิกษุ ปรารธนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารธนาความเป็นอุบาสก ปรารธนาความเป็นอารามิก ปรารธนาความเป็นสามเณร ปรารธนาความเป็นเดียรฉัตร ปรารธนาความเป็นสาวกเดียรฉัตร ปรารธนาความเป็นผู้มิใช่สมณะ ปรารธนาความเป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า ข้าพเจ้ามีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคั้นพระพุทธรเจ้า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคั้น

๒. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคั้นพระธรรม ...
๓. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคั้นพระสงฆ์ ...
๔. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคั้นศึกษา ...
๕. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคั้นวินัย ...
๖. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคั้นปาติโมกข์ ...
๗. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคั้นอุเทศ ...
๘. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคั้นพระอุปัชฌายะ ...

๘. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอาจารย์ ...

๑๐. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระสัทธวิหาริก ...

๑๑. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระอันเตวาสิก ...

๑๒. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...

๑๓. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระผู้ร่วมอาจารย์ ...

๑๔. ... มีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระเพื่อนพรหมจารี

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และ
ศึกษาไม่เป็นอันบอกคืน.

กล่าวกำหนดภาวะด้วยคำปริกัปปว่า มีความดำริ [๘ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะ
เคลื่อนจากความเป็นสมณะ อี้อัด เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา
ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใช้สมณะ ปรารถนาความเป็น
ผู้มีใช้เชื้อสายพระศาสดาบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบว่ ข้าพเจ้ามีความดำริว่า
ข้าพเจ้าพึงเป็นคฤหัสถ์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความ
เป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคืน.

๒. ... ข้าพเจ้ามีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นอุบาสก ...

๓. ... ข้าพเจ้ามีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นอารามิก ...

๔. ... ข้าพเจ้ามีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นสามเณร ...

๕. ... ข้าพเจ้ามีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นเดียรถีย์ ...

๖. ... ข้าพเจ้ามีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นสาวกเดียรถีย์ ...

๗. ... ข้าพเจ้ามีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่สมณะ ...

๘. ... ข้าพเจ้ามีความดำริว่า ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระ-
ศาสดาบุตร คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้
แจ่ม และศึกษาไม่เป็นอันบอกคืน.

อังกวัตถุที่รำลึก [๑๗ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะ
เคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตถัด เบื่อหน่าย เกิดขัดข้องความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา
ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มิใช่สมณะ ปรารถนาความเป็น
ผู้มิใช่เชื้อสายพระศาสดาบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า ข้าพเจ้าระลึกถึงมารดา
คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ่ม และ
ศึกษาไม่เป็นอันบอกคืน.

๒. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงบิดา ...

๓. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงพี่ชายน้องชาย ...

๔. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงพี่หญิงน้องหญิง ...

๕. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงบุตร ...

๖. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงธิดา ...

๗. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงภริยา ...

๘. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงหมู่ญาติ ...

๘. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงหม่อมมิตร ...

๑๐. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงบ้าน ...

๑๑. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงนิคม ...

๑๒. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงนา ...

๑๓. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงสวน ...

๑๔. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงเงิน ...

๑๕. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงทอง ...

๑๖. ... ข้าพเจ้าระลึกถึงศีลปะ ...

๑๗. ... ข้าพเจ้าหวนรำลึกถึงการหัวเราะ การเจรจา การเล่นใน
ครั้งก่อน คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง
และศึกษาไม่เป็นอันบอกคิน.

แสดงความหวังใย [๕ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใคร
จะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อึดอัด เบื่อหน่าย เกล็ดขัดขังความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามาเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา
ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใจสมณะ ปรารถนาความเป็น
ผู้มีใจเชื้อสายพระศากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า มารดาของข้าพเจ้ามี
ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงคู่ท่าน คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความ
เป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคิน.

๒. ... บิดาของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงดูท่าน ...
๓. ... พี่ชายน้องชายของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงดูเขา ...
๔. ... พี่หญิงน้องหญิงของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงดูเขา ...
๕. ... บุตรของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงดูเขา ...
๖. ... ธิดาของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงดูเขา ...
๗. ... ภริยาของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงดูเขา ...
๘. ... หมู่นาคของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงดูเขา ...
๙. ... หมู่มิตรของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงดูเขา คู่ก่อนภิกษุ

ทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคั้น

อ้างที่อยู่อาศัย [๑๖ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ไคร่ จะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อี้อัด เมื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็นอารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใจสมณะ ปรารถนาความเป็นผู้มีใจเชื่อสายพระสากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า มารดาของข้าพเจ้ามี ท่านจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคั้น.

๒. ... บิดาของข้าพเจ้ามี ท่านจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า ...
๓. ... พี่ชายน้องชายของข้าพเจ้ามี เขาจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า ...
๔. ... พี่หญิงน้องหญิงของข้าพเจ้ามี เขาจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า ...

๕. ...บุตรของข้าพเจ้ามี เขาจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า...
๖. ...ธิดาของข้าพเจ้ามี เขาจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า...
๗. ...ภริยาของข้าพเจ้ามี เขาจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า...
๘. ...หมู่ญาติของข้าพเจ้ามี พวกเขาจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า...
๙. ...หมู่มิตรของข้าพเจ้ามี พวกเขาจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า...
๑๐. ...บ้านของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าจักเลี้ยงชีพได้แม่ด้วยบ้านนั้น...
๑๑. ...นิคมของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าจักเลี้ยงชีพได้แม่ด้วยนิคมนั้น...
๑๒. ...นาของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าจักเลี้ยงชีพได้แม่ด้วยนานั้น...
๑๓. ...สวนของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าจักเลี้ยงชีพได้แม่ด้วยสวนนั้น...
๑๔. ...เงินของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าจักเลี้ยงชีพได้แม่ด้วยเงินนั้น...
๑๕. ...ทองของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าจักเลี้ยงชีพได้แม่ด้วยทองนั้น...
๑๖. ...ศิลปของข้าพเจ้ามี ข้าพเจ้าจักเลี้ยงชีพได้ด้วยศิลปนั้น...

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นทุรพลให้แจ้ง และศึกษา
ไม่เป็นอันบอกคิน.

อ้างว่าพรหมจรรย์ทำได้ยาก [๘ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใคร่
จะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อิดอัด เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา
ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใช้สมณะ ปรารถนาความเป็น
ผู้มีใช้เชื้อสายพระสากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบว่าเป็นพรหมจรรย์ทำได้ยาก

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำงานเป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และ
ศึกษาไม่เป็นอันบอกคิน.

๒. ... พรหมจรรย์ทำไม่ได้ง่าย ...

๓. ... พรหมจรรย์ประพาศได้ยาก ...

๔. ... พรหมจรรย์ประพาศไม่ได้ง่าย ...

๕. ... ข้าพเจ้าไม่อาจ ...

๖. ... ข้าพเจ้าไม่สามารถ ...

๗. ... ข้าพเจ้าไม่ยินดี ...

๘. ... ข้าพเจ้าไม่ยินดียิ่ง ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่า
การทำงานเป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และศึกษาไม่เป็นอันบอกคิน.

รวมลักษณะศึกษาที่ไม่เป็นอันบอกคิน ๑๖๐ บท

ลักษณะศึกษาที่เป็นอันบอกคิน [๗๘ บท]

กล่าวบอกคินด้วยคำเป็นปัจจุบัน [๑๔ บท]

[๑๑] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็การทำงานเป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และ
ศึกษาที่เป็นอันบอกคินเป็นอย่างไร.

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใคร
จะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อิดอัด เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามาเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา
ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใจสมณะ ปรารถนาความเป็นผู้
มิใช่เชื้อสายพระศาสดาบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า ข้าพเจ้าบอกคินพระ-

พุทธเจ้า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ชื่อว่าการทำงานเป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และศึกษาเป็นอันบอกคั้น.

๒. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นพระธรรม ...

๓. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์ ...

๔. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นศึกษา ...

๕. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นวินัย ...

๖. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นปาติโมกข์ ...

๗. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นอุเทศ ...

๘. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นพระอุปัชฌายะ

๙. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นพระอาจารย์ ...

๑๐. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสังฆวิহারิก ...

๑๑. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นพระอันเดวาลิก ...

๑๒. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...

๑๓. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นพระผู้ร่วมอาจารย์ ...

๑๔. ... ข้าพเจ้าบอกคั้นพระเพื่อนพรหมจารี คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำงานเป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และศึกษาก็เป็นอันบอกคั้น.

กล่าวกำหนดภาวะด้วยคำเป็นปัจจุบัน [๘ บท]

๑. อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใคร
จะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อึดอัด เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา

ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใช้สมณะ ปรารถนาความเป็นผู้มีใช้เชื้อสายพระสาวกบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า ขอตานจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์ คุก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคิน.

๒. ... ขอตานจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอุบาสก ...

๓. ... ขอตานจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอารามิก ...

๔. ... ขอตานจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นสามเณร ...

๕. ... ขอตานจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นเดียรถีย์ ...

๖. ... ขอตานจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นสาวกเดียรถีย์ ...

๗. ... ขอตานจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้มีใช้สมณะ ...

๘. ... ขอตานจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้มีใช้เชื้อสายพระสาวกบุตร

คุก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคิน

กล่าวบอกคินด้วยคำเป็นปัจจุบันว่าไม่เกี่ยวข้อง [๑๔ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตอัถ เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็นอารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใช้สมณะ ปรารถนาความเป็นผู้มีใช้เชื้อสายพระสาวกบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ว่า ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องด้วยพระพุทธรเจ้า คุก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคิน.

๒. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับพระธรรม ...
 ๓. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ...
 ๔. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับสิกขา ...
 ๕. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับวินัย ...
 ๖. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับปาติโมกข์ ...
 ๗. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับอุเทศ ...
 ๘. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับพระอุปัชฌายะ ...
 ๙. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับพระอาจารย์ ...
 ๑๐. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับพระสังฆวิহারิก ...
 ๑๑. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับพระอันเตวาสิก ...
 ๑๒. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...
 ๑๓. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับพระผู้ร่วมอาจารย์ ...
 ๑๔. ... ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับพระเพื่อนพรหมจารี คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย
- แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้บรรลุให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคืน.

กล่าวบอกคืนด้วยคำว่าต้องการอะไร [๑๔ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อี้อัด เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรรณาคความเป็นคฤหัสถ์ ปรรณาคความเป็นอุบาสก ปรรณาคความเป็นอารามิก ปรรณาคความเป็นสามเณร ปรรณาคความเป็นเดียรถีย์ ปรรณาคความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรรณาคความเป็นผู้มีใช้สมณะ ปรรณาคความเป็น

ผู้มีใจเชื่อสายพระศาสดาบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบทั่ว ข้าพเจ้าจะต้องการ
อะไรด้วยพระพุทธเจ้า คู่ก่อนิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็น
ผู้ทรพลาให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคืน.

๒. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระธรรม ...

๓. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระสงฆ์ ...

๔. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยสิกขา ...

๕. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยวินัย ...

๖. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยปาติโมกข์ ...

๗. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยอุเทศ ...

๘. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระอุปัชฌายะ ...

๙. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระอาจารย์ ...

๑๐. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระสัทธวิหาริก ...

๑๑. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระอันเตวาสิก ...

๑๒. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...

๑๓. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระผู้ร่วมอาจารย์ ...

๑๔. ... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระเพื่อนพรหมจรรย์ คู่ก่อนิกษุ
ทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทรพลาให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอัน
บอกคืน.

กล่าวบอกคืนด้วยคำว่าไม่ต้องการ [๑๔ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะ
เคลื่อนจากความเป็นสมณะ อี้อัด เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น

อารามิก ปรารณาความเป็นสามเณร ปรารณาความเป็นเดียรถีย์ ปรารณาความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารณาความเป็นผู้มีใจสมณะ ปรารณาความเป็นผู้มีใจเชื่อสายพระศาสดาบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบทั่ว ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระพุทธเจ้า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำงานเป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคั้น.

๒. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระธรรม ...
๓. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระสงฆ์ ...
๔. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยสิกขา ...
๕. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยวินัย ...
๖. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยปาติโมกข์ ...
๗. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระอุเทศ ...
๘. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระอุปัชฌายะ ...
๙. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระอาจารย์ ...
๑๐. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระสถิวิหาริก ...
๑๑. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระอันเตวาสิก ...
๑๒. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...
๑๓. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระผู้ร่วมอาจารย์ ...
๑๔. ... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระเพื่อนพรหมจารี คุณก่อนภิกษุ

ทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำงานเป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคั้น.

กล่าวบอกคืนด้วยคำว่าพ้นดีแล้ว [๑๔ บท]

๑. ก็อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อีตถ์ เมื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ
ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็น
อารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนา
ความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มีใจสมณะ ปรารถนาความเป็น
ผู้มีใจเชื่อสายพระศาสดาบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบทั่ว ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจาก
พระพุทธเจ้า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำงานเป็นผู้ถูรพล
ให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคืน.

๒. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากพระธรรม ...
๓. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากพระสงฆ์ ...
๔. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากสิกขา ...
๕. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากวินัย ...
๖. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากปาติโมกข์ ...
๗. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากอุเทศ ...
๘. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากพระอุปัชฌายะ ...
๙. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากพระอาจารย์ ...
๑๐. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากพระสังฆวิহারิก ...
๑๑. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากพระอันเตวาสิก ...
๑๒. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ ...
๑๓. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากพระผู้ร่วมอาจารย์ ...

๑๔. ... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจากพระเพื่อนพรหมจรรย์ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ถูพลให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคืน.

รวมลักษณะสิกขาที่เป็นอันบอกคืน ๓๘ บท

ไวพจน์แห่งพระพุทธเจ้าเป็นต้น

ก็อีกอย่างหนึ่ง ไวพจน์แห่งพระพุทธเจ้าก็ดี ไวพจน์แห่งพระธรรม
ก็ดี ไวพจน์แห่งพระสงฆ์ก็ดี ไวพจน์แห่งสิกขาก็ดี ไวพจน์แห่งวินัยก็ดี
ไวพจน์แห่งปาติโมกข์ก็ดี ไวพจน์แห่งอุเทศก็ดี ไวพจน์แห่งพระอุปัชฌายะก็ดี
ไวพจน์แห่งพระอาจารย์ก็ดี ไวพจน์แห่งพระสังฆาธิการก็ดี ไวพจน์แห่งพระ
อันตวาสิกข์ก็ดี ไวพจน์แห่งพระผู้ร่วมอุปัชฌายะก็ดี ไวพจน์แห่งพระผู้ร่วม
อาจารย์ก็ดี ไวพจน์แห่งพระเพื่อนพรหมจรรย์ก็ดี ไวพจน์แห่งคฤหัสถ์ก็ดี ไวพจน์
แห่งอุบาสกก็ดี ไวพจน์แห่งอารามิกก็ดี ไวพจน์แห่งสามเณรก็ดี ไวพจน์แห่ง
เดียรถีย์ก็ดี ไวพจน์แห่งสาวกเดียรถีย์ก็ดี ไวพจน์แห่งบุคคลผู้มีไช้สมณะก็ดี
ไวพจน์แห่งบุคคลผู้มีไช้เชื้อสายพระศากยบุตรก็ดี แม้อย่างอื่นใด มีอยู่ ภิกษุ
ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบด้วยไวพจน์เหล่านั้น อันเป็นอาการ เป็นลักษณะ
เป็นนิमित คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ถูพลให้แจ้ง
และสิกขาก็เป็นอันบอกคืน.

ลักษณะสิกขาที่ไม่เป็นอันบอกคืน

[๑๒] คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย สิกขาไม่เป็นอันบอกคืนเป็นอย่างไร

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย สิกขา ย่อมเป็นอันภิกษุในธรรมวินัยนี้ บอกคืน
ด้วยไวพจน์เหล่าใด อันเป็นอาการ เป็นเพศ เป็นนิमित ภิกษุวิกลจริต บอกคืน
สิกขา ด้วยไวพจน์เหล่านั้น อันเป็นอาการ เป็นเพศ เป็นนิमित สิกขา
ย่อมไม่เป็นอันบอกคืน

ภิกษุบอกคินสิกขาในสำนักภิกษุวิกลจริต สิกขา ย่อมไม่เป็นอัน

บอกคิน

ภิกษุมิจิตฟุ้งซ่าน บอกคินสิกขา สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคิน

ภิกษุบอกคินสิกขา ในสำนักภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่าน สิกขา ย่อมไม่เป็น
อันบอกคิน

ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา บอกคินสิกขา สิกขา ย่อมไม่เป็น
อันบอกคิน

ภิกษุบอกคินสิกขา ในสำนักภิกษุ ผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา
สิกขาย่อมไม่เป็นอันบอกคิน

ภิกษุบอกคินสิกขาในสำนักเทวดา สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคิน

ภิกษุบอกคินสิกขาในสำนักสัตว์ดิรัจฉาน สิกขา ย่อมไม่เป็นอัน
บอกคิน

ภิกษุบอกคินสิกขาในสำนักแห่งชนชาติมิลักกะ ด้วยภาษาชนชาติ
อริยกะ ถ้าเขาไม่เข้าใจ สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคิน

ภิกษุบอกคินสิกขาในสำนักแห่งชนชาติอริยกะ ด้วยภาษาชนชาติ
มิลักกะ ถ้าเขาไม่เข้าใจ สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคิน

ภิกษุบอกคินสิกขาในสำนักแห่งชนชาติอริยกะ ด้วยภาษาชนชาติ
อริยกะ ถ้าเขาไม่เข้าใจ สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคิน

ภิกษุบอกคินสิกขาในสำนักแห่งชนชาติมิลักกะ ด้วยภาษาชนชาติ
มิลักกะ ถ้าเขาไม่เข้าใจ สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคิน

ภิกษุบอกคินสิกขา โดยกล่าวเล่น สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคิน

ภิกษุบอกคืนสิกขา โดยกล่าวพลาด สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคืน

ภิกษุไม่ประสงค์จะประกาศ แต่เปล่งเสียงให้ได้ยิน สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคืน

ภิกษุประสงค์ประกาศ แต่ไม่เปล่งเสียงให้ได้ยิน สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคืน

ภิกษุประกาศแก่ผู้ไม่เข้าใจความ สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคืน

ภิกษุไม่ประกาศแก่ผู้เข้าใจความ สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคืน

ก็หรือภิกษุไม่ประกาศโดยประการทั้งปวง สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคืน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกคืนด้วยเหตุอย่างนี้แล.

สิกขาบทวิภังค์

[๓๓] ที่ชื่อว่า เมถุนธรรม มีอธิบายว่า ธรรมของอัสตินุรุช ประเพณีของชาวบ้าน มรรยาทของคนชั้นต่ำ ธรรมอันชั่วหยาบ ธรรมอันมีน้ำเป็นที่สุด กิจที่ควรซ่อนเร้น ธรรมอันคนเป็นคู่ ๆ พึงประพฤตร่วมกัน นี้ชื่อว่า เมถุนธรรม.

[๓๔] ที่ชื่อว่า เสพ ความว่า ภิกษุใดสอดนินิตเข้าไปทางนินิต สอดองค์กำเนิดเข้าไปทางองค์กำเนิด โดยที่สุดแม้ชั่วเมสิดงา ภิกษุนั้นชื่อว่า เสพ

[๓๕] คำว่า โดยที่สุดแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ความว่า ภิกษุเสพเมถุนธรรม แม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายสากขบุตร จะกล่าวไยในหญิงมนุษย์ เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า โดยที่สุดแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย.

[๓๖] คำว่า เป็นปาราชิก ความว่า บุรุษถูกตัดศีรษะแล้ว ไม่อาจ มีสรีระคูกมกันนั้นเป็นอยู่ ชื่อแม่จันใด ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน เสพเมถุนธรรม แล้วยอมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนี้จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก.

[๓๗] บทว่า หาสังวาสมิได้ ความว่า ที่ชื่อว่า สังวาส ได้แก่ กรรมที่พึงทำร่วมกัน อุเทศที่พึงสวดร่วมกัน ความเป็นผู้มีสิกขาเสมอกัน นี้ชื่อว่า สังวาส สังวาสนั้นไม่มีร่วมกับภิกษุนั้น เพราะเหตุนี้จึงตรัสว่า หาสังวาสมิได้.

บทภาษณีย์ มรรคภาณวาร

[๓๘] หลึง ๓ จำพวก คือ มนุษย์ผู้หลึง ๑ อมนุษย์ผู้หลึง ๑ สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ๑

อุกโตพยัญชนก ๓ จำพวก คือ มนุษย์อุกโตพยัญชนก ๑ อมนุษย์อุกโตพยัญชนก ๑ สัตว์ดิรัจฉานอุกโตพยัญชนก ๑

บั้นเขาะกั ๓ จำพวก คือ มนุษย์บั้นเขาะกั ๑ อมนุษย์บั้นเขาะกั ๑ สัตว์ดิรัจฉานบั้นเขาะกั ๑

ชาย ๓ จำพวก คือ มนุษย์ผู้ชาย ๑ อมนุษย์ผู้ชาย ๑ สัตว์ดิรัจฉานตัวผู้ ๑

หลึง ๓ จำพวก มีมรรคพวกละ ๓ เป็น ๙

๑. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๓ คือ วัจจวรรค ปัสสาวมรรค มุขมรรค ของมนุษย์ผู้หลึง ต้องอาบัติปาราชิก.

๒. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๓ คือ วัจจมรรค ปัสสาวมรรค มุขมรรค ของอมมนุษย์ผู้หญิง ต้องอาบัติปาราชิก.

๓. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๓ คือ วัจจมรรค ปัสสาวมรรค มุขมรรค ของสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย ต้องอาบัติปาราชิก.

อุกโตพยัญชนก ๓ จำพวก มีมรรคพวกละ ๓ เป็น ๕

๑. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๓ คือ วัจจมรรค ปัสสาวมรรค มุขมรรค ของมนุษย์อุกโตพยัญชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๒. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๓ คือ วัจจมรรค ปัสสาวมรรค มุขมรรค ของอมมนุษย์อุกโตพยัญชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๓. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๓ คือ วัจจมรรค ปัสสาวมรรค มุขมรรค ของสัตว์เดรัจฉานอุกโตพยัญชนก ต้องอาบัติปาราชิก

บัณเฑาะก์ ๓ จำพวก มีมรรคพวกละ ๒ เป็น ๖

๑. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๒ คือ วัจจมรรค มุขมรรค ของ มนุษย์บัณเฑาะก์ ต้องอาบัติปาราชิก.

๒. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๒ คือ วัจจมรรค มุขมรรค ของ มนุษย์บัณเฑาะก์ ต้องอาบัติปาราชิก.

๓. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๒ คือ วัจจมรรค มุขมรรค ของ สัตว์ดิรัจฉานบัณเฑาะก์ ต้องอาบัติปาราชิก.

ชาย ๓ จำพวก มีมรรคพวกละ ๒ เป็น ๖

๑. ภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรค ๒ คือ วัจจมรรค มุขมรรค ของ มนุษย์ผู้ชาย ต้องอาบัติปาราชิก

๒. ภิกษุเสพนเมถุนธรรมในมรรค ๒ คือ วัจจมรรค มุขมรรค ของ
อมนุษย์ผู้ชาย ต้องอาบัติปาราชิก.

๓. ภิกษุเสพนเมถุนธรรมในมรรค ๒ คือ วัจจมรรค มุขมรรค ของ
สัตว์ดิรัจฉานตัวผู้ ต้องอาบัติปาราชิก.

[๓๕] **อาบัติปาราชิก ๓๐**

๑. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
มนุษย์ผู้หญิง ต้องอาบัติปาราชิก.

๒. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดองค์กำเนิดเข้าในปัสสาวมรรคของ
มนุษย์ผู้หญิง ต้องอาบัติปาราชิก.

๓. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
มนุษย์ผู้หญิง ต้องอาบัติปาราชิก.

๔. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
อมนุษย์ผู้หญิง ต้องอาบัติปาราชิก.

๕. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดองค์กำเนิดเข้าในปัสสาวมรรคของ
อมนุษย์ผู้หญิง ต้องอาบัติปาราชิก.

๖. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
อมนุษย์ผู้หญิง ต้องอาบัติปาราชิก.

๗. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ต้องอาบัติปาราชิก.

๘. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดองค์กำเนิดเข้าในปัสสาวมรรคของ
สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ต้องอาบัติปาราชิก.

๘. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของสัตว์
ดิรัจฉานตัวเมีย ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๐. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
มนุษย์อุกโตพญฺชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๑. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในปีสวามรรคของ
มนุษย์อุกโตพญฺชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๒. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
มนุษย์อุกโตพญฺชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๓. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
มนุษย์อุกโตพญฺชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๔. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าไปปีสวามรรคของ
มนุษย์อุกโตพญฺชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๕. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
มนุษย์อุกโตพญฺชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๖. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
สัตว์ดิรัจฉานอุกโตพญฺชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๗. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในปีสวามรรค
ของสัตว์ดิรัจฉานอุกโตพญฺชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๘. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
สัตว์ดิรัจฉานอุกโตพญฺชนก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑๙. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
มนุษย์บัณฑิตเทาะก้ ต้องอาบัติปาราชิก.

๒๐. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
มนุษย์บัณฑิตเขาะกั ต้องอาบัติปาราชิก.

๒๑. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
อมมนุษย์บัณฑิตเขาะกั ต้องอาบัติปาราชิก.

๒๒. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุกมรรคของ
อมมนุษย์บัณฑิตเขาะกั ต้องอาบัติปาราชิก

๒๓. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
สัตว์ดิรัจฉานบัณฑิตเขาะกั ต้องอาบัติปาราชิก.

๒๔. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
สัตว์ดิรัจฉานบัณฑิตเขาะกั ต้องอาบัติปาราชิก.

๒๕. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
มนุษย์ผู้ชาย ต้องอาบัติปาราชิก.

๒๖. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
มนุษย์ผู้ชาย ต้องอาบัติปาราชิก.

๒๗. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
อมมนุษย์ผู้ชาย ต้องอาบัติปาราชิก.

๒๘. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
อมมนุษย์ผู้ชาย ต้องอาบัติปาราชิก.

๒๙. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในวัจจมรรคของ
สัตว์ดิรัจฉานตัวผู้ ต้องอาบัติปาราชิก.

๓๐. เมื่อเสวนจิตปรากฏ ภิกษุสอดคองค์กำเนิดเข้าในมุขมรรคของ
สัตว์ดิรัจฉานตัวผู้ ต้องอาบัติปาราชิก.

บทภาษณีย์ อสังคตภาณวาร

๑. หมวดมนุสสติ ๒๗ จตุกกะ

๑. มนุสสติ สุทธิกะจตุกกะ [ทัฬ]

[๔๐] พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัฬองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัฬองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัฬองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัฬองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัฬองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒. มนุสสิตถิ สุทธิกะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อม
องค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อม
องค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อม
องค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อม
องค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อม
องค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๓ มนุสสิตถิ สุทธิกะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อม
องค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการ
หยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อม
องค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อม
องค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อม
องค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่
ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อม
องค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๔. มนุสสติถี ชาครันติจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสติถี ชาครันติจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๖. มนุสสิตถิ ชาครันติจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๗. มนุสสิตถิ สุตตะจตุกกะ [ทัฬ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้หลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัฬงค์กำเนิดด้วยวจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสติถิ สุตตะจตุกกะ [क्रम]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
क्रमองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
क्रमองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
क्रमองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงแล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงแล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสิตถิ สุตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๐. มนุสสติถี มัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๑. มนุสสติถี มัตตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๒. มนุสสลิทธิ มัตตะจตุกกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงแล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓. มนุสสิตถิ อุมัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

ภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๔. มนุสสิตถิ อุมมัตตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๕. มนุสสิตถิ อุมมัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองเห็นกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองเห็นกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองเห็นกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองเห็นกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๖. มนุสสิตถิ ปมัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับมองเห็นกำเนิดด้วยวจจรรด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับมองเห็นกำเนิดด้วยวจจรรด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้หีบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้หีบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. มนุสสิตถิ ปมัตตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๔. มนุสสิตถิ ปมัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๕. มนุสสิตถิ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยข้วจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดคดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดคดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดคดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดคดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๒๐. มนุสสิตถิ มตะอักขาติตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดคดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๒๑. มนุสสิตถิ มตะอักษายิตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๒. มนุสสติถิ มตะเยภุยยะอักขาติจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้า
ไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก
ไม่ต้องอาบัติ.

๒๓. มนุสสิตถิ มตะเยภุยยะอัคขาโยตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอยินดี
การเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอน
ออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอน
ออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๔. มนุสสิตถิ มตะเยภยยะอักขาติจะตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
โดยมากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ-
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
โดยมากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่
ต้องอาบัติ.

๒๕. มนุสสิตถิ มตะเยภยยะขายิตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
กัลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
กัลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้หีบของค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้หีบของค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้หีบของค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่
ต้องอาบัติ.

๒๖. มนุสสติ มตะเขฎฐยะขายิตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมของค์กำเนิดด้วยปีศาจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
อุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมของค์กำเนิดด้วยปีศาจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๗. มนุสสิตถิ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากกว่า ในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้อ่มองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
อุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้อ่มองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

หมวดมนุสสิตถิ ๒๗ จตุกกะ จบ

๒ หมวดมนุสสิตถิ ๒๗ จตุกกะ

อมนุสสิตถิ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาอมนุษย์ผู้หญิง...อมนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น...
ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...
ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วย
วิจจมรรค...ให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมรรค...ให้อ่มองค์กำเนิดด้วย
ปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...อมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติอุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดมนุสสิตถิ ๒๗ จตุกกะจบ

๓. หมวดติรัจฉานคติเถี ๒๗ จตุกกะ

ติรัจฉานคติเถี สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานตัวเมีย...สัตว์ติรัจฉานตัวเมีย ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์ กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์ กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค...ให้อมองค์ กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ต้องอาบัติปาราชิก...สัตว์ติรัจฉาน ตัวเมียผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี...ไม่ ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดติรัจฉานคติเถี ๒๗ จตุกกะ จบ

๔. หมวดมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

มนุสสะอุกโตพยัญชนก สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์อุกโตพยัญชนก...มนุษย์อุกโต- พยัญชนกผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัด... ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้ว ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค...ให้อม องค์กำเนิดด้วยปาก...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...มนุษย์ อุกโตพยัญชนกผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี... ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ จบ

๕. หมวดอมนุสสะอุกโตพญฺชนก ๒๗ จตุกกะ

อมนุสสะอุกโตพญฺชนก สุทฺธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาอมนุสฺยอุกโตพญฺชนก... *อมนุสฺยอุกโตพญฺชนกผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ..ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค... ให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจวรรค... ให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...อมนุสฺยอุกโตพญฺชนกผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติอุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดีไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดอมนุสสะอุกโตพญฺชนก ๒๗ จตุกกะ จบ

๖. หมวดติรัจฉานคตะอุกโตพญฺชนก ๒๗ จตุกกะ

ติรัจฉานคตะอุกโตพญฺชนก สุทฺธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานอุกโตพญฺชนก...สัตว์ติรัจฉานอุกโตพญฺชนกผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค... ให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจวรรค...

* ที่ ... ฯลฯ ไฉน ผู้ต้องการพิสดาร ฟังพิจารณาโดยนัยดังกล่าวแล้วในมนสฺสิตถินฺนเถลิต

ให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...
สัตว์ดิรัจฉานอุกโตพญชนกว่าผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติถุลลัจจัย
ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดดิรัจฉานกตะอุกโตพญชนกว่า ๒๗ จตุกกะ จบ*

๗. หมวดมนุสสะป็นทกะ ๑๘ จตุกกะ

๑. มนุสสะป็นทกะ สุทธิกะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับ
องค์กำเนิดด้วยวจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับ
องค์กำเนิดด้วยวจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับ
องค์กำเนิดด้วยวจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนการออก ต้องอาบัติปาราชิก.

* สุทธิกะ ๓ จตุกกะ	ชาครันตี ๓ จตุกกะ
สุตตะ ๓ จตุกกะ	มัตตะ ๓ จตุกกะ
อุมมัตตะ ๓ จตุกกะ	ปมัตตะ ๓ จตุกกะ
มตอักษายิตะ ๓ จตุกกะ	มตเขฎฐะอักษายิตะ ๓ จตุกกะ
มตเขฎฐะขายิตะ ๓ จตุกกะ	๓ + ๕ = ๘ จตุกกะ
มนุสสิตถิ ๒๗ จตุกกะ	อมนุสสิตถิ ๒๗ จตุกกะ
ดิรัจฉานกตติ ๒๗ จตุกกะ	มนุสสะอุกโตพญชนกว่า ๒๗ จตุกกะ
อมนุสสะอุกโตพญชนกว่า ๒๗ จตุกกะ	ดิรัจฉานกตะอุกโตพญชนกว่า ๒๗ จตุกกะ
๒๒=๖=๑๖๒ จตุกกะ.	

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัບองค์กำเนิดด้วยจวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขามาในสำนักภิกษุแล้วให้ทัບองค์กำเนิดด้วยจวมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้า ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒. มนุสสะปะณทกะ สุทธิกะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขามาในสำนักภิกษุ แล้วให้หอมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขามาในสำนักภิกษุ แล้วให้หอมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขามาในสำนักภิกษุ แล้วให้หอมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขามาในสำนักภิกษุ แล้วให้หอมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขามาในสำนักภิกษุ แล้วให้หอมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๓. มนุสสะป้อนทกะ ชาครันตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้ต้อนมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้ต้อนมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้ต้อนมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้ต้อนมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้ต้อนมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๔. มนุสสะป้อนทกะ ชาครันตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้ต้อนมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสะปัลลวาทะ สุตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาหุมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาหุมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาหุมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๖. มนุสสะปะณฑกะ สุตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาหุมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาหุมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาหุมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาหุมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขากลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทบองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๗. มนุสสะปัจฉาทะ มัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทบองค์กำเนิดด้วยวัจจรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทบองค์กำเนิดด้วยวัจจรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทบองค์กำเนิดด้วยวัจจรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทบองค์กำเนิดด้วยวัจจรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทบองค์กำเนิดด้วยวัจจรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสะปัลลทกะ มัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาเข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาเข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาเข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาเข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาเข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๙. มนุสสะปัลลทกะ อุมมัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยข้อมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาที่ผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัບองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาที่ผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัບองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาที่ผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัບองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาที่ผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทัບองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๐. มนุสสะปะณฑกะ อุมมัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาที่ผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาที่ผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาก็จู่กจริตในสำนักภิกษุ
แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาก็จู่กจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาก็จู่กจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๑. มนุสสะปีณทกะ ปมัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาก็จู่กจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาก็จู่กจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาก็จู่กจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาก็จู่กจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๒. มนุสสะปัณฑกะ ปมัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓. มนุสสะปัณฑกะ มตะอักขาติจตุกกะ [ทับบ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๑๔. มนุสสะปีณทกะ มตะอักขาติตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป

แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๕. มนุสสะปะณฑกะ มตะเยภุญยะอัคขาปัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการ
เข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๖. มนุสสะปัจเจกชะ มตะเยภุยยะอักขาติชะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป

ไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. มนุสสะปัททกะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับของค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ ฤตถัจจย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับของค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ ฤตถัจจย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับของค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป

ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
อุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๑๘. มนุสสะปัลลทกะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
อุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
อุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ ฤตถัจฉัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดมนุสสะปิตถกะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๘. หมวดอมนุสสะปิตถกะ ๑๘ จตุกกะ

๑. ๒. อมนุสสะปิตถกะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขา ... อมนุษย์บัณฑิตเขา ผู้ตื่น... ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์ กัด... ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยวิจจมรรค...ให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป... ต้องอาบัติปาราชิก... ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓๑ ๑๓๑ ๑๓๑*

๑๓. ๑๘. อมนุสสะปิตถกะ มตะเยภุชยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตเขาตายแล้วถูกสัตว์กัดโดย มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยวิจจมรรค...ให้ห้อมมองค์กำเนิด ด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติฤตถัจฉัย... ถ้าเธอไม่ยินดีการ เข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดอมนุสสะปิตถกะ ๑๘ จตุกกะ จบ

* ...๑๓๑ ๑๓๑ ใ้วันนั้น พึงพิจารณาโดยนัยดังกล่าวแล้วในมนสละปิตถกะนั้นเถิด

๘. หมวดติรัจฉานคตะป้อนทกะ ๑๘ จตุกกะ

๑. ๒. ติรัจฉานคตะป้อนทกะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานบ้นเทาะก็...สัตว์ติรัจฉาน
บ้นเทาะก็ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้ผลอสติ...ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการ
เข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ...

๗๑๗ ๗๑๗ ๗๑๗

๑๗. ๑๘. ติรัจฉานคตะป้อนทกะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานบ้นเทาะก็ผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัด
โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้อมองค์
กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติอุลลัจจัย...ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดติรัจฉานคตะป้อนทกะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๐. หมวดมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ

๑. ๒. มนุสสะปริสสะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้ชาย...มนุษย์ผู้ชายผู้ตื่น...ผู้หลับ
...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้ผลอสติ ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค

...ให้อมงค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...

ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓๑ ๑๓๑ ๑๓๑

๑๓. ๑๘. มนุสสะปริสสะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้ชายผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้อมงค์กำเนิดด้วยปาก
ถ้าเธอยินดีการเข้าไป... ต้องอาบัติตุลลัจจัย... ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่
ต้องอาบัติ.

หมวดมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๑. หมวดอมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ

๑. ๒. อมนุสสะปริสสะ สุธะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้ชาย...อมนุษย์ผู้ชายผู้ตื่น...
ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...
ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วย
วัจจมรรค...ให้อมงค์กำเนิดด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติ
ปาราชิก...ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓๑ ๑๓๑ ๑๓๑

๑๓. ๑๘. อมนุสสะปริสสะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้ชายผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้อมงค์กำเนิด
ด้วยปาก ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติตุลลัจจัย...ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดอมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๒. หมวดติรัจฉานกตะปุริส ๑๘ จตุกกะ

๑.๒. ติรัจฉานกตะปุริส สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานตัวผู้ สัตว์ติรัจฉานตัวผู้ผู้ต้น
...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้ผลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิด
ด้วยวัจจมรรค...ให้มองเห็นการเข้าไป...ต้อง
อาบัติปาราชิก...ถ้าเธอไม่เห็นการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓๑ ๑๓๑ ๑๓๑

๑๓. ๑๘. ติรัจฉานกตะปุริส มตะเขฎฐยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานตัวผู้ผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้มองเห็นการ
ด้วยปาก ถ้าเธอเห็นการเข้าไป...ต้องอาบัติถุลลัจจัย...ถ้าเธอไม่เห็นการ
เข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดติรัจฉานกตะปุริส ๑๘ จตุกกะ จบ*

* สุทธิกะ ๒ จตุกกะ	ชาครันตะ ๒ จตุกกะ
สุตตะ ๒ จตุกกะ	มัตตะ ๒ จตุกกะ
อุมมัตตะ ๒ จตุกกะ	ปมัตตะ ๒ จตุกกะ
มตะอักษายิตะ ๒ จตุกกะ	มตะเขฎฐยะอักษายิตะ ๒ จตุกกะ
มตะเขฎฐยะขายิตะ ๒ จตุกกะ	๒ x ๙ = ๑๘ จตุกกะ
มนุสสะปันทะ ๑๘ จตุกกะ	อมนุสสะปันทะ ๑๘ จตุกกะ
ติรัจฉานกตะปันทะ ๑๘ จตุกกะ	มนุสสะปุริส ๑๘ จตุกกะ
อมนุสสะปุริส ๑๘ จตุกกะ	ติรัจฉานกตะปุริส ๑๘ จตุกกะ
๑๘ x ๖ = ๑๐๘ จตุกกะ	๑๖๒ + ๑๐๘ = ๒๗๐ จตุกกะแล.

บทภาชนีย์ สันตภาณวาร

๑. หมวดมนุสสติ ๒๗ จตุกกะ

๑. มนุสสติสูตรกะจตุกกะ [ทับ]

[๔๑] พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุแล้ว ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุแล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด

ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับ องค์กำเนิดด้วยวิัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับ องค์กำเนิดด้วยวิัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒. มนุสสิตถิ สุทธิกะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อม องค์กำเนิดด้วยปีศาจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด.

ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรถ คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรถ คือของหญิงเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรถ คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อม
องค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรถ คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่
ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๓. มนุสสติติ สุทธิกะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อ้อม
องค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของ
ภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการ
ถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อ้อม
องค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของ
ภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อ้อม
องค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของ
หญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุ

ก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๔. มนุสสิตถิ ขาครันติจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวงจมนรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของผู้หญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่
แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่อง
ลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มี

เครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสิตถิ ชาครันติจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่
ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่
ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๖. มนุสสติถี ชาครันติจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของ
ภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการ
ถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของ

ภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๗. มนุสสิตถีสุตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่อง
ลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีกาเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่อง
ลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการ
หยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่อง
ลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่อง

ลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสติ สุตตะจตุกกะ [क्रम]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้क्रमองค์กำเนิดด้วยปีศาจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินกรหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้क्रमองค์กำเนิดด้วยปีศาจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็

ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสติถิ สุตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของ

ภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงกลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๐. มนุสสติถิ มัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวจจมรรค คือ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับบงค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง-
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับบงค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับบงค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของ
ภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่
ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๑. มนุสสติถี มัตตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมมอญกำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมี

เครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจวรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดี
การหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๒. มนุสสิตถิ มัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของ
ภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการ
ถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของ
ภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เมามาในสำนักภิกษุ แล้วให้
อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของ

ภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้มาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓. มนุสสติถิ อุมัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่
ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็

ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่
ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๔. มนุสสิตถิ อุมัตตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิง
มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการ
หยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิง
มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิง
มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิง
มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่
ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิง
มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่
ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๕. มนุสสิตถิ อุมมัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด
๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด

ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด
๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด
๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด
๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่
แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด
๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่
ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๖. มนุสสติถี ปมัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง

ลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยขี้จวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. มนุสสิตถิ ปมัตตะจตุกกะ [क्रम]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้क्रमองค์กำเนิดด้วยขี้สสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้क्रमองค์กำเนิดด้วยขี้สสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มี

ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๘. มนุสสิตถิ ปมัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่อง

ลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ผลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้หอมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๕. มนุสสิตถิ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๐. มนุสสิตถิ มตะอักขาติตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑

ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของ
ภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๑. มนุสสิตถิ มตะอักษายิตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิง
มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุ
ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการ
หยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิง
มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาใน
สำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิง

มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองต์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองต์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๒. มนุสสิตถิ มตะเยภุยยะอักขาติจะตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองต์กำเนิดด้วยวจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมายในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมี

เครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๓. มนุสสิตถิ มตะเยภุยยะอักขาติระจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก
มากในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค คือของหญิง
มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุ
มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๔. มนุสสิตถิ มตะเยภุยยะอักขาติระจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด

ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๕. มนุสสติถี มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑
ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑

ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่ แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่ แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๖. มนุสสิตถิ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [คร่อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมรรค คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมารรค คือของหญิงมี
เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมี
เครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๗. มนุสสิตถิ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑

ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา ในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้อ้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของหญิงมีเครื่องลาด ของ
ภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
หญิงมีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของ
ภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่มียินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดมนุษยสถิติ ๒๗ จตุกกะ จบ

๒. หมวดมนุษยสถิติ ๒๗ จตุกกะ

๑.๒.๓. อมนุษยสถิติ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาอมนุษย์ผู้หญิง...อมนุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น...
ผู้หลับ...ผู้มา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...
ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วย
วัจจรรค... ให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจวรรค...ให้อ้อมองค์กำเนิดด้วย
ปาก คือของอมนุษย์ผู้หญิงมีเครื่องลาด ... ถ้าเธอยินดีการเข้าไป..ต้องอาบัติ
ปาราชิก...อมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติอุลลัจจัย
ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗๑ ๑๗๑ ๑๗๑°

หมวดมนุษยสถิติ ๒๗ จตุกกะ จบ

๓. หมวดติรัจฉานกตติ ๒๗ จตุกกะ

๑.๒.๓. ติรัจฉานกตติ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานตัวเมีย...สัตว์ติรัจฉานตัวเมีย
ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูก
สัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์
กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค...ให้ห้อมองค์
กำเนิดด้วยปาก ก็ของสัตว์ติรัจฉานตัวเมียมีเครื่องลาด...ถ้าเธอยินดีการ
เข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...สัตว์ติรัจฉานตัวเมียผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดย
มาก...ต้องอาบัติอุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ. ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

หมวดติรัจฉานกตติ ๒๗ จตุกกะ จบ

๔. หมวดมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

๑.๒.๓. มนุสสะอุกโตพยัญชนก สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์อุกโตพยัญชนก ...มนุษย์อุกโต-
พยัญชนก ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค... ให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีสสาวมรรค
...ให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก ก็ของมนุษย์อุกโตพยัญชนกมีเครื่องลาด...

ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...มนุษย์อุกโตพญชนทผู้ตาย
แล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓๑ ๑๓๑ ๑๓๑

หมวดคมนุสสะอุกโตพญชนท ๒๗ จตุกกะ จบ

๕. หมวดคมนุสสะอุกโตพญชนท ๒๗ จตุกกะ

๑.๒.๓ อมนุสสะอุกโตพญชนท สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์อุกโตพญชนท...อมมนุษย์อุกโต-
พญชนทผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตาย
แล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด... ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ
แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้คร่อมองค์กำเนิดด้วยปีศาจมรรค...
ให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของมนุษย์อุกโตพญชนทมีเครื่องลาด...ถ้า
เธอยินดีการเข้าไป... ต้องอาบัติปาราชิก... อมนุษย์อุกโตพญชนทผู้ตาย
แล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก... ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓๑ ๑๓๑ ๑๓๑

หมวดคมนุสสะอุกโตพญชนท ๒๗ จตุกกะ จบ

๖. หมวดติรัจฉานกตะอุกโตพญชนท ๒๗ จตุกกะ

๑.๒.๓. ติรัจฉานกตะอุกโตพญชนท สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์เดรัจฉานอุกโตพญชนท...สัตว์
ดิรัจฉานอุกโตพญชนทผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...
ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดย

มาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค...ให้คร่อมองค์
กำเนิดด้วยปัสสาวมรรค...ให้มอมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของสัตว์คิริจฉาน
อุกโตพยัญชนกมีเครื่องลาด...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก
...สัตว์คิริจฉานอุกโตพยัญชนกผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก... ต้องอาบัติ
ถุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗๑ ๑๗๑ ๑๗๑^๑

หมวดคิริจฉานคตะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ จบ^๒

๗. หมวดมนุสสะปะณทกะ ๑๘ จตุกกะ

๑. มนุสสะปะณทกะ สุตทิกะจตุกกะ [ทับบ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่อง
ลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

๑. ที่...๑๗๑ ๑๗๑ ๑๗๑ วัันั้น พึงทราบตามนัยดังกล่าวแล้วในมนุสสติถินั้นเกิด.

๒. สุตทิกะ ๓ จตุกกะ

ชาครันตี ๓ จตุกกะ

สุตตะ ๓ จตุกกะ

มัตตะ ๓ จตุกกะ

อุมมัตตะ ๓ จตุกกะ

ปมัตตะ ๓ จตุกกะ

มตะอักษายิตะ ๓ จตุกกะ

มตะเขกขยยะอักษายิตะ ๓ จตุกกะ

มตะเขกขยยะขายิตะ ๓ จตุกกะ

๓ x ๕ = ๑๕ จตุกกะ

มนุสสติถิ ๒๗ จตุกกะ

อมนุสสติถิ ๒๗ จตุกกะ

คิริจฉานคตติ ๒๗ จตุกกะ

มนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

อมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

คิริจฉานคตะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

๒๗ X ๖ = ๑๖๒ จตุกกะ.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับบงค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่อง
ลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับบงค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่อง
ลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงแล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับบงค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้
ทับบงค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ

บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒. มนุสสะปะณทกะ สุทธิกะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุสย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุสย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุสย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๓. มนุสสปะณทกะ ชาครันตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตื่นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี

เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ขึ้นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ขึ้นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงแล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ขึ้นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๔. มนุสสะปัมชากะ ชาครันตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองศก้าเน็ดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองศก้าเน็ดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองศก้าเน็ดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองศก้าเน็ดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี

เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ขึ้นมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสะบัณฑิตะ สุตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจรรค คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจรรค คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑

ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาเถาะก็ผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือบัณฑิตพาเถาะก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตพาเถาะก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตพาเถาะก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตพาเถาะก็ไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาเถาะก็ผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตพาเถาะก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตพาเถาะก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตพาเถาะก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตพาเถาะก็ไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตพาเถาะก็ผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตพาเถาะก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตพาเถาะก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตพาเถาะก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตพาเถาะก็ไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีในการเข้าไป ไม่ยินดีในการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๖. มนุสสะบัตถะกั สุตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตที่ผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง

ลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้กลับมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๗. มนุสสะบัณฑิตกะ มัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจรรค คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจรรค คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด

ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับบงศ์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับบงศ์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้ว
ให้ทับบงศ์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสะป็นทกะ มัตตะ จตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เข้ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด

มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เฒ่ามาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสะปีณทกกะ อุมมัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๐ มนุสสะปีณฑกะ อุมมัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี

เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุแล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุแล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุแล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริตมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่อง ลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า ไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถนอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๑. มนุสสะบัณฑิตกะ ปมัตตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค้ำกำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุ ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มี เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้า ไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถนอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค้ำกำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุ ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มี เครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดี การเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถนอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค้ำกำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุ ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑

ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุแล้วให้ทับบงศ์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุแล้วให้ทับบงศ์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๒. มนุสสะบัณฑิตกะ ปัตตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุแล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่อง

ลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่อง
ลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่อง
ลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด
ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติมาในสำนักภิกษุ
แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี

เครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓. มนุสสะปัลลทกะ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ของ

ภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุก็มียเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกตัดไว้ก็ดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุก็มียเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกตัดไว้ก็ดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุก็มียเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ

๑๔. มนุสสะบัณฑิตกะ มตะอักษายิตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกตัดไว้ก็ดมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่อง

มาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองคัมภีร์ด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่อง
ลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็
ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่อง
ลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็
ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๕. มนุสสปะณทกะ มตะเยภฺยยะอักขาติตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือ ของบัณฑิตก็
มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการ
เข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็
มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของ บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของ บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว...ยินดีการถอนออก ต้องอา- บัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดี การเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอน ออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๖. มนุสสะบัณฑิตกะ มตะเยภุญยะอัคขาปัตตะกุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มี

เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บ้นเฑาะก์ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัต์ว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบ้นเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บ้นเฑาะก์ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัต์ว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบ้นเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บ้นเฑาะก์ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัต์ว์กัด โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบ้นเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบ้นเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของ

ภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วยังไม่ถูกตัดไว้กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ห้อมมองค์กำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. มนุสสะปณทกะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [ทับ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วถูกตัดไว้กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองศ์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วถูกตัดไว้กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองศ์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณฑิตก็มี

เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณเฑาะก์ผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณเฑาะก์ผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณเฑาะก์ผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของ

ภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๘. มนุสสะปิตทกะ มตะเยภยยะขายิตะจตุกกะ [อม]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติตุลัจฉัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็มียเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติตุลัจฉัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้มองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณฑิตเขาก็มีย

เครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณเฑาะก์ผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์บัณเฑาะก์ผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้อมองค้ำกำเนิดด้วยปาก คือของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดมนุสสะปีณทกะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๘. หมวดอมนุสสะป็นทกะ ๑๘ จตุกกะ

๑.๒. อมนุสสะป็นทกะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาอมนุสสะป็นทกะ...อมนุสสะป็นทกะ
ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูก
สัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์
กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของอมนุสสะป็นทกะก็มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ๑...ให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือ...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...
ต้องอาบัติปาราชิก...ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗๑ ๑๗๑ ๑๗๑

๑๗. ๑๘. อมนุสสะป็นทกะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาอมนุสสะป็นทกะผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดย
มากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรคคือ...ให้อมองค์
กำเนิดด้วยปาก คือ...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติถุลลัจจัย...ถ้าเธอ
ไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดอมนุสสะป็นทกะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๙. หมวดติรัจฉานคตะป็นทกะ ๑๘ จตุกกะ

๑. ๒. ติรัจฉานคตะป็นทกะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานบ้นทกะ...สัตว์ติรัจฉาน
บ้นทกะผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้ว

ให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือของสัตว์ดิรัจฉานบัณฑิตก็มีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑...ให้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือ...ถ้าเธอยินดี
การเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. ๑๘. ดิรัจฉานกตปะปนทกะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ดิรัจฉานบัณฑิตผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัด
โดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือ...ให้อม
องค์กำเนิดด้วยปาก คือ...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติถุลลัจจัย....
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดดิรัจฉานกตปะปนทกะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๐. หมวดมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ

๑. ๒. มนุสสะปริสสะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้ชาย...มนุษย์ผู้ชายผู้ตื่น...ผู้หลับ
...ผู้เมา ผู้วิกลจริต...ผู้ผลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับบองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค
คือของมนุษย์ผู้ชายมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑...ให้อมองค์กำเนิด
ด้วยปาก คือ...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. ๑๘. มนุสสะปริสสะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้ชายผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือ...ให้มองเห็นกำเนิด
ด้วยปาก คือ...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติถุลลัจจัย...ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป... ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๑. หมวดอมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ

๑. ๒. อมนุสสะปริสสะ สุธธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้ชาย ...อมนุษย์ผู้ชายผู้ตื่น...
ผู้หลับ...ผู้มา...ผู้วิกลจริต...ผู้ผลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...
ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วย
วัจจมรรค คือของมนุษย์ผู้ชายมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑...
ให้มองเห็นกำเนิดด้วยปาก คือ ...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป... ต้องอาบัติปาราชิก
...ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป... ไม่ต้องอาบัติ.

๑๑๑ ๑๑๑ ๑๑๑

๑๗. ๑๘. อมนุสสะปริสสะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้ชายตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมากมา
ในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือ...ให้มองเห็นกำเนิด
ด้วยปาก คือ...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติถุลลัจจัย...ถ้าเธอไม่
ยินดีการเข้าไป... ไม่ต้องอาบัติ

หมวดอมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๒. หมวดติรัจฉานคตะปริสະ ๑๘ จตุกกะ

๑. ๒. ติรัจฉานคตะปริสະ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานตัวผู้...สัตว์ติรัจฉานตัวผู้ผู้ต้น
...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้ผลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมากมาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิด
ด้วยวัจจมรรค คือของสัตว์ติรัจฉานตัวผู้มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑
...ให้ห้อมองค์กำเนิดด้วยปาก คือ...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติ
ปาราชิก...ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

๗๗ ๗๗ ๗๗

๑๓. ๑๘. ติรัจฉานคตะปริสະ มตะเยภุญยะขายิตะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาสัตว์ติรัจฉานตัวผู้ผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัด โดยมาก
มาในสำนักภิกษุ แล้วให้ทับองค์กำเนิดด้วยวัจจมรรค คือ...ให้ห้อมองค์กำเนิด
ด้วยปาก คือ...ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติถุลลัจจัย ...ถ้าเธอ
ไม่ยินดีการเข้าไป...ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดติรัจฉานคตะปริสະ ๑๘ จตุกกะ จบ*

* แม้ในประเภทแห่งสันถจตุกกะ ก็มีนัยดังกล่าวแล้วในอสังถจตุกกะนั้นแล.

บทภาษณีย์ อสังคตภาณวาร

๑. หมวดมนุสสิตถิ ๒๗ จตุกกะ

๑. มนุสสิตถิ สุทธิกะจตุกกะ [ขอนวัจ]

[๔๒] พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หึงแล้วให้ ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หึง แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หึง แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หึง แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หึง แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒. มนุสสติถี สุทธิกะจตุกกะ [ยอนปัส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนปัสสาวมรรคด้วยคัมภีร์ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนปัสสาวมรรคด้วยคัมภีร์ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนปัสสาวมรรคด้วยคัมภีร์ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนปัสสาวมรรคด้วยคัมภีร์ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนปัสสาวมรรคด้วยคัมภีร์ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๓. มนุสสติถี สุทธิกะจตุกกะ [ยอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนปากด้วยคัมภีร์ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๔ มนุสสิตถิ ชาครันติจตุกกะ [ยอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้
ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้
ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสติติ ชาครัันติจตุกคะ [ขอนบีส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้
ขอนบีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้
ขอนบีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้
ขอนบีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้
ขอนบีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้
ขอนบีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๖. มนุสสติถี ชาครันติจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่นแล้ว ให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงแล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๗. มนุสสติถี สุตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสิตถิ สุตตะจตุกกะ [ขอนปัส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสิตถิ สุตตจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๐. มนุสสิตถิ มัตตะจตุกกะ [ขอนแก่น]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนแก่นจรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนแก่นจรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนแก่นจรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนแก่นจรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนแก่นจรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนแก่นจรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๑. มนุสสิตถิ มัตตะจตุกกะ [ขอนแก่น]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนแก่นจรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้เมา แล้วให้
ขอนปัสสาวมรรคค้ำของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้เมา แล้วให้
ขอนปัสสาวมรรคค้ำของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้เมา แล้วให้
ขอนปัสสาวมรรคค้ำของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้เมา แล้วให้
ขอนปัสสาวมรรคค้ำของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๒. มนุสสติถิ มัตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้เมา แล้วให้
ขอนปากค้ำของค้ำกำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้เมา แล้วให้
ขอนปากค้ำของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้เมา แล้วให้
ขอนปากค้ำของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓. มนุสสิตถิ อุมมัตตะจตุกกะ [ขอนว้าง]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้ว
ให้ขอนว้างมรรคคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้ว
ให้ขอนว้างมรรคคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้ว
ให้ขอนว้างมรรคคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้ว
ให้ขอนว้างมรรคคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้ว
ให้ขอนว้างมรรคคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๔. มนุสสติถิ อุมมัตตะจตุกกะ (ขอนปัส)

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๕. มนุสสติถิ อุมมัตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๖. มนุสสิตถิ ปมัตตะจตุกกะ [ยอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้ว
ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้ว
ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. มนุสสิตถิ ปมัตตะจตุกกะ [ยอนปัส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้ว
ให้ยอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้ว
ให้ยอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้ว
ให้ยอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้ว
ให้ยอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้ว
ให้ยอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๘. มนุสสิตถิ ปมัตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๙. มนุสสิตถิ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนว้าง]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนว้างจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนว้างจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป

แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๒๐. มนุสสิตถิ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนปัส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปีศาจมารรกดด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปีศาจมารรกดด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปีศาจมารรกดด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๒๑. มนุสสติ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขออนปากด้วยค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขออนปากด้วยค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๒. มนุสสติ มตะเยภยยะอักขายิตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยค้ำกำเนิด ถ้าเธอยินดีการ
เข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดี

การเข้าไป ไม่นิบัติการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่นิบัติการหยุดอยู่ แต่นิบัติการถอน
ออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่นิบัติ
การเข้าไป ไม่นิบัติการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่นิบัติการหยุดอยู่ ไม่นิบัติการถอน
ออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๓. มนุสสติถี มาตะเยภุยยะอักขาติตะจตุกกะ [ขอนปีส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอนิบัติ
การเข้าไป นิบัติการเข้าไปถึงที่แล้ว นิบัติการหยุดอยู่ นิบัติการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่นิบัติ
การเข้าไป แต่นิบัติการเข้าไปถึงที่แล้ว นิบัติการหยุดอยู่ นิบัติการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่นิบัติ
การเข้าไป ไม่นิบัติการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่นิบัติการหยุดอยู่ นิบัติการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่นิบัติ

การเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอน
ออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดี
การเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอน
ออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๔. มนุสสิตถิ มตะเยภยยะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยัง
ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๒๕. มนุสสติถี มตะเยภยยะขายิตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ถูกล้างจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ถูกล้างจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ถูกล้างจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติถูกล้างจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๒๖. มนุสสติถี มตะเยภุยะชายิตะจตุกกะ [ขอนปัส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีศาจมารรกดด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก
ไม่ต้องอาบัติ.

๒๗. มนุสสติถิ มตะเยภยยะขายตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

หมวดอมนุสสิตถิ ๒๗ จตุกกะ จบ

๒. หมวดอมนุสสิตถิ ๒๗ จตุกกะ

อมนุสสิตถิ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักอมนุสย์ผู้หญิง...อมนุสย์
ผู้หญิงผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตาย
แล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอน
วังมรรคด้วยองค์กำเนิด ...ให้ยอนปีศาจมรรคด้วยองค์กำเนิด ...ให้
ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ...ต้องอาบัติปาราชิก
...อมนุสย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก... ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าไม่
ยินดี... ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ.

หมวดอมนุสสิตถิ ๒๗ จตุกกะ จบ

๓. หมวดติรัจฉานคตถิ ๒๗ จตุกกะ

ติรัจฉานคตถิ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ...สัตว์
ดิรัจฉานตัวเมียผู้ตื่น ...ผู้หลับ ...ผู้เมา ...ผู้วิกลจริต ...ผู้เปลอสติ
...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้

ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ...ให้ขอนปีสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด ...ให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป... ต้องอาบัติปาราชิก...
สัตว์ดิรัจฉานตัวเมียผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก... ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้า
ไม่ยินดี... ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ.

หมวดดิรัจฉานกตติ ๒๗ จตุกกะ จบ

๔. หมวดมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

มนุสสะอุกโตพยัญชนก สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุสส์อุกโตพยัญชนก...
มนุสส์อุกโตพยัญชนกผู้ตื่น ...ผู้หลับ ...ผู้เมา ...ผู้วิกลจริต ...ผู้เปลอสติ
...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ...ให้ขอนปีสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด...ให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป... ต้องอาบัติปาราชิก...
มนุสส์อุกโตพยัญชนกผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก ... ต้องอาบัติถุลลัจจัย
ถ้าไม่ยินดี... ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ จบ

๕. หมวดอมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

อมนุสสะอุกโตพยัญชนก สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักอมนุสส์อุกโตพยัญชนก
...อมนุสส์อุกโตพยัญชนกผู้ตื่น ...ผู้หลับ ...ผู้เมา ...ผู้วิกลจริต ...ผู้

เปลอสติ ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก
แล้วให้ยอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด... ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอ
ยินดีการเข้าไป... ต้องอาบัติปาราชิก... อมนุษย์อุกโตพญฺชนกผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก... ต้องอาบัติอุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี... ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ.

หมวดอมฺนุสสะอุกโตพญฺชนก ๒๗ จตุกกะ จบ

๖. หมวดคิริจฺจนคตะอุกโตพญฺชนก ๒๗ จตุกกะ

คิริจฺจนคตะอุกโตพญฺชนก สุทฺธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักสัตว์คิริจฺจนคอุกโตพญฺชนก
...สัตว์คิริจฺจนคอุกโตพญฺชนกผู้ตื่น ...ผู้หลับ ...ผู้เมา ...ผู้วิกลจริต
...ผู้เปลอสติ ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด
โดยมาก แล้วให้ยอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด... ให้ยอนปีสสาวมรรคด้วย
องค์กำเนิด... ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป... ต้อง
อาบัติปาราชิก ...สัตว์คิริจฺจนคอุกโตพญฺชนก ผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดย
มาก... ต้องอาบัติอุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี... ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดคิริจฺจนคตะอุกโตพญฺชนก ๒๗ จตุกกะ จบ

๑. ที่... ฯลฯ ใวนั้น ผู้ต้องการพิสดารพึงพิจารณาโดยนัยดังกล่าวแล้วในมนุสสิตถีนันเถิด.

๒. มนุสสิตถี ๒๗ จตุกกะ

อมฺนุสสิตถี ๒๗ จตุกกะ

คิริจฺจนคคิตถี ๒๗ จตุกกะ

มนุสสะอุกโตพญฺชนก ๒๗ จตุกกะ

อมฺนุสสะอุกโตพญฺชนก ๒๗ จตุกกะ คิริจฺจนคตะอุกโตพญฺชนก ๒๗ จตุกกะ

๒๗ x ๖ = ๑๖๒ จตุกกะ

๗. หมวดมนุสสะปัททกะ ๑๘ จตุกกะ

๑. มนุสสะปัททกะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตแล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตแล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตแล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตแล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตแล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ

๒. มนุสสะปัททกะ สุทธิกะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตแล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกั แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกั แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกั แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกั แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๓ . มนุสสะปิตทกะ ชาครันตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ขอนวัจมรรคคิ้วของคักำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ขอนวัจมรรคคิ้วของคักำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ขอนวัจมรรคคิ้วของคักำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๔. มนุสสะปะณฑกะ ชาครันตะจตุกกะ [ยอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตื่น แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสะปัณทกะ สุตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้หลับ แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไป ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้หลับ แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้หลับ แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้หลับ แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้หลับ แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๖. มนุสสะปัณทกะ สุตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้หลับ แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัฬัฏฐิ แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัฬัฏฐิ แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัฬัฏฐิ แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัฬัฏฐิ แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๗. มนุสสะปิตทกะ มัตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัฬัฏฐิ แล้ว
ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัฬัฏฐิ แล้ว
ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัฬัฏฐิ แล้ว
ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เฒ่า แล้ว
ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เฒ่า แล้ว
ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสะบัณฑิตกะ มัตตะจตุกกะ [ยอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เฒ่า แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เฒ่า แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เฒ่า แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เฒ่า แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เฒ่า แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสะปัลลทกะ อุมัตตะจตุกกะ [ขอนว้าง]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะกัผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนว้างมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะกัผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนว้างมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะกัผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนว้างมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะกัผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนว้างมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะกัผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนว้างมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๐. มนุสสะปัลลทกะ อุมัตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะกัผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะกัผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยบัณฑิตเพาะก์ผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยบัณฑิตเพาะก์ผู้วิกลจริต
ให้ขอนปากคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยบัณฑิตเพาะก์ผู้วิกลจริต
ให้ขอนปากคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๑. มนุสสะบัตถะกะ ปมัตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยบัณฑิตเพาะก์ผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนวัจจมรรคคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยบัณฑิตเพาะก์ผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนวัจจมรรคคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยบัณฑิตเพาะก์ผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนวัจจมรรคคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยบัณฑิตเพาะก์ผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนวัจจมรรคคิ้วของคักกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์ก่าเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๒ . มนุสสะปีณทกะ ปมัตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์ก่าเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์ก่าเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์ก่าเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์ก่าเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์ก่าเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓ . มนุสสะปีณทกะ มตะอักขาติจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเทาะกัผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์ก่าเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเพาะกัผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเพาะกัผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเพาะกัผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้ามาถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเพาะกัผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่
ต้องอาบัติ.

๑๔. มนุสสะปีณฑกะ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเพาะกัผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๑๕. มนุสสะปิตทกะ มตะเยภยยะอักขาติตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคคิ้วของคักกานิด ถ้าเธอยินดี
การเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคคิ้วของคักกานิด ถ้าเธอไม่ยินดี

การเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะก็ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะก็ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะก็ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๖. มนุสสะปีณทกะ มตะเยภุยยะอักขายิตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะก็ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาจะก็ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตเพาะก็ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตเพาะก็ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้า
ไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตเพาะก็ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก
ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. มนุสสะปัลลทกะ มตะเยภยยะชายิตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตเพาะก็ผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค้ำกำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
กัลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตเพาะก็ผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติกัลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตเพาะก็ผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการ

เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมนุษยบัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมนุษยบัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๘. มนุสสะปัลลทกะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมนุษยบัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมนุษยบัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมานในสำนักมนุษยบัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปากด้วยของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปากด้วยของค้ำกำเนิด ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดอมนุสสะปัจเจกเถระ ๑๘ จตุกกะ จบ

๘. หมวดอมนุสสะปัจเจกเถระ ๑๘ จตุกกะ

อมนุสสะปัจเจกเถระ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่...อมนุษย์ บัณฑิตเขาแก่ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัด...ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ... ฯลฯ

หมวดอมนุสสะปัจเจกเถระ ๑๘ จตุกกะ จบ

๙. หมวดตริจฉานคตะปัจเจกเถระ ๑๘ จตุกกะ

ตริจฉานคตะปัจเจกเถระ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักสัตว์ตริจฉานบัณฑิตเขาแก่... สัตว์ตริจฉานบัณฑิตเขาแก่ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดตริจฉานคตะปัจเจกเถระ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๐. หมวดอมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ

มนุสสะปริสสะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้ชาย...มณุษย์ผู้ชาย
ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูก
สัตว์กัด...ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ^๓

หมวดมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๑. หมวดอมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ

อมนุสสะปริสสะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักอมนุษย์ผู้ชาย...อมนุษย์
ผู้ชายผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด...ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ^๔

หมวดอมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๒. หมวดติริจฉานคตะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ

ติริจฉานคตะปริสสะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักสัตว์ดิรัจฉานตัวผู้...สัตว์
ดิรัจฉานตัวผู้ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตาย
แล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ^๕

หมวดติริจฉานคตะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑.๒.๓.๔.๕. แต่ละประเภท มี ๑๘ จตุกกะ กับ ๑๘ จตุกกะต้น รวมเป็น ๑๐๘ จตุกกะ

บทภาษณีย์ สันตตภาณวาร

๑. หมวดมนุสสติ ๒๗ จตุกกะ

๑. มนุสสติ สุทธิกะจตุกกะ [ยอนวัจ]

[๔๓] พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑

ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอนปีศาจมารรกดตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอนปีศาจมารรกดตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒. มนุสสิตถิ สุธทิกะจตุกกะ [ขอนปีศาจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอนปีศาจมารรกดตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอน
ปีศาจมารรกดตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอน
ปีศาจมารรกดตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอน
ปีศาจมารรกดตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอน
ปีศาจมารรกดตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑

ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่
ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๓. มนุสสติ สุตทิกะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอน
ปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิง
ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอ
ยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอน
ปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิง
ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอ
ไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการ
ถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ขอน
ปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิง
ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอ
ไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการ
ถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนปากด้วยของค้ำกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิง แล้วให้ยอนปากด้วยของค้ำกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๔. มนุสสติติ ชาคร์นจตุกกะ [ยอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้ยอนวัจจมรรคด้วยของค้ำกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้ยอนวัจจมรรคด้วยของค้ำกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่อง

ลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของหญิงมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสติถี ชาครันติจตุกกะ [ขอนปัส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้
ขอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด คือของหญิงมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่อง
ลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้
ขอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่อง
ลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการ
หยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้
ขอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่อง
ลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการ
หยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้
ขอนปัสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด คือของหญิงมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่อง

ลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยผู้หญิงผู้ต้น แล้วให้ขอนปีศาจวรรคตัวของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๖. มนุสสติดิ ชาครันติจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยผู้หญิงผู้ต้น แล้วให้ขอนปากตัวของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยผู้หญิงผู้ต้น แล้วให้ขอนปากตัวของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตื่น แล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่
ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๗. มนุสสิตถิ สุตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่อง

ลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ยอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสติถี สุตตะจตุกกะ [ยอนปีส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ยอนปีสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ยอนปีสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ยอนปีสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี

เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสิตถิ สุตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้หลับ แล้วให้
ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑

ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่
ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๐. มนุสสิตถิ มัตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้มา แล้วให้
ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้มา แล้วให้
ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่
ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๑. มนุสสิตถิ มัตตะจตุกกะ [ขอนปีส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้มา แล้วให้
ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี
เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการ
หยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้มา แล้วให้
ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี

เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้มา แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้มา แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้มา แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๒. มนุสสิตถิ มัตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการ
ถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดี
การถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑
ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงแล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่
ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เฒ่า แล้วให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ

หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่มียินดีการเข้าไป ไม่มียินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่มียินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้มา แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่มียินดีการเข้าไป ไม่มียินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่มียินดีการหยุดอยู่ ไม่มียินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓. มนุสสิตถิ อุมมัตตะจตุกกะ [ขอนว้าง]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนว้างจรคิ้วของคักกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พาภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนว้างจรคิ้วของคักกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่มียินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

ภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้วิกลจริต แล้วให้
ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหึงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหึงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่อง
ลาด ของหึงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหึงก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดี
การหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้วิกลจริต แล้ว
ให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหึงไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหึงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่อง
ลาด ของหึงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหึงก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดี
การหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้วิกลจริต แล้ว
ให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหึงไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหึงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี
เครื่องลาด ของหึงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหึงก็
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่
ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๔. มนุสสติ อุมัตตะจตุกกะ [ขอนปีศาจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หึงผู้วิกลจริต แล้ว
ให้ขอนปีศาจวรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหึงไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหึงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี

เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ยอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ยอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงวิกลจริต แล้วให้ยอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๕. มนุสสิตถิ อุมมัตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ๑ ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ

หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๖. มนุสสติถี ปมัตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ผลอสติ แล้วให้ขอนวัจมรรคคิ้วของคักกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ผลอสติ แล้วให้ขอนวัจมรรคคิ้วของคักกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. มนุสสิตถิ ปมัตตะจตุกกะ [ยอนปีส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนปีสสาวรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่

เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนปีศาจวรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๘. มนุสสติ ปมัตตะจตุกกะ [ยอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ยอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของ

หญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๕. มนุสสติถิ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขออนัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
หญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขออนัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขออนัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขออนัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด

ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๐. มนุสสิตถิ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนปีส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปีสสวมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปีสสวมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปีสสวมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักภิกษุผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปีศาจมารวดด้วยของค์กำเนิด คือของหญิงมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักภิกษุผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปีศาจมารวดด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๑. มนุสสิตถิ มตะอักขาติตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักภิกษุผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิง
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
มีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิง
ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการ
หยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักภิกษุผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิง
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ

มีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขออนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขออนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขออนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๒. มนุสสตีตี มตะเยภยยะอัคขาปัตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจรรดด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจรรดด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจรรดด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจรรดด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมี

เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๓. มนุสสติถี มตะเยภุยยะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนปีส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มี
เครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๔. มนุสสติติ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑

ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขออนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๕. มนุสสติถี มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกุ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตาย แล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่อง
ลาด ของหญิงไม่มีเครื่อง ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตาย แล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑

ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่ แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตาย แล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่ แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่ แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๖. มนุสสติถี มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [ขอนปัส]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปัสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่ แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่อง
ลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่อง
ลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ของหญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่อง
ลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้า
ไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปีศาจมารรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่อง
ลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่อง

ลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒๗. มนุสสิตถิ มตะเขญยยะขายิตะจตุกกะ [ยอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี่เครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
หญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์ผู้หญิงผู้ตายแล้วถูก
สัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของ
หญิงไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของหญิงมีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของหญิงก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
หญิงก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว
ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

หมวดมนุษยสถิติ ๒๗ จตุกกะ จบ

๒. หมวดมนุษยสถิติ ๒๗ จตุกกะ

อมนุษยสถิติ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษยผู้หญิง... อมนุษย์
ผู้หญิงผู้ตื่น ...ผู้หลับ ...ผู้เมา ...ผู้วิกลจริต ...ผู้เปลอสติ ...ผู้ตาย
แล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ยอนปัจ-
จรรคด้วยองค์กำเนิด ...ให้ยอนปีศาจมรรคด้วยองค์กำเนิด ...ให้ยอนปาก
ด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป... ต้องอาบัติปาราชิก ...ผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก... ต้องอาบัติอุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี ... ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดมนุษยสถิติ ๒๗ จตุกกะจบ

๓. หมวดติรัจฉานกตติ ๒๗ จตุกกะ

ติรัจฉานกตติ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย ...สัตว์
ติรัจฉานตัวเมียผู้ตื่น ...ผู้หลับ ...ผู้เมา ...ผู้วิกลจริต ...ผู้เปลอสติ
...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้
ขอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด ...ให้ขอนปีสสามมรรคด้วยองค์กำเนิด ...ให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป... ต้องอาบัติปาราชิก...ผู้ตาย
แล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก... ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี... ไม่ต้องอาบัติ.

๑ล๑ ๑ล๑ ๑ล๑

๔. หมวดมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

มนุสสะอุกโตพยัญชนก สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์อุกโตพยัญชนก..
มนุษย์อุกโตพยัญชนกผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...
ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอน
วัจมรรคด้วยองค์กำเนิด..ให้ขอนปีสสามมรรคด้วยองค์กำเนิด...ให้ขอน
ปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเธอยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...ผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ ๑ล๑

หมวดมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ จบ

๕. หมวดอมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

อมนุสสะอุกโตพยัญชนก สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักอมนุสสะอุกโตพยัญชนก...
อมนุสสะอุกโตพยัญชนกผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ
...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้
ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด...ให้ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด...ให้
ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเขยยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก...ผู้ตาย
แล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดอมนุสสะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ จบ

๖. หมวดติรัจฉานคตะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ

ติรัจฉานคตะอุกโตพยัญชนก สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พากิษุมาในสำนักสัตว์ดิรัจฉานอุกโตพยัญชนก
...สัตว์ดิรัจฉานอุกโตพยัญชนกผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...
ผู้เปลอสติ...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก
แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด...ให้ขอนปีสสาวมรรคด้วยองค์กำเนิด
ให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด ถ้าเขยยินดีการเข้าไป...ต้องอาบัติปาราชิก..ผู้ตาย
แล้วถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าไม่ยินดี...ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดติรัจฉานคตะอุกโตพยัญชนก ๒๗ จตุกกะ จบ*

* ๒๗ x ๖ = ๑๖๒ พึงทราบความพิสดารดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น.

๗. หมวดมนุสสะบัตถะ ๑๘ จตุกกะ

๑. มนุสสะบัตถะ สุตริกะจตุกกะ [ยอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัตถะแล้วให้ยอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัตถะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัตถะแล้วให้ยอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัตถะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัตถะแล้วให้ยอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัตถะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัตถะแล้วให้ยอนวัจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัตถะก็ไม่มีเครื่อง

ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตแล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๒. มนุสสะบัณฑิตะ สุทธิกะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตแล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตแล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ

บ้นฑะเกะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นฑะเกะ แล้วให้ยอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นฑะเกะแล้วให้ยอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นฑะเกะแล้วให้ยอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๓.มณุตตะบ้นฑะเกะ ชาครันตะจตุกกะ [ยอนวัง]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นฑะเกะผู้ตื่น แล้วให้ยอนวังจรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นฑะเกะไม่มี

เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตื่น แล้วให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตื่น แล้วให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตื่น แล้วให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตื่น แล้วให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๔. มนุสสบัณฑิตทะเล ชาครันตะจตุกกะ [ยอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตื่น แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตื่น แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตื่น แล้วให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี

เครื่องลาด ของบัณฑิตก็มิเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตื่น แล้ว
ให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตื่น แล้ว
ให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๕. มนุสสะบัณฑิตกะ สุตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้หลับ แล้ว
ให้ขอนวัจจรรดด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิต
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๖. มนุสสะปะณฑกะ สุตตะจตุกกะ [ยอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้หลัก แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้หลัก แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้หลัก แล้ว
ให้ยอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเพาะก์ผู้หลับ แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเพาะก์ผู้หลับ แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๗. มนุสสะปีณฑกะ มัตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเพาะก์ผู้เมา แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีกรเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเพาะก์ผู้เมา แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเพาะก์ไม่มี

เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณเฑาะก์ผู้มาแล้ว ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณเฑาะก์ผู้มาแล้ว ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณเฑาะก์ผู้มาแล้ว ให้ยอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณเฑาะก์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสะ ปันฑกะ มัตตะ จตุกกะ [ขอนแก่น]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บันฑะกะผู้มาแล้ว ให้ขอนแก่นด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบันฑะกะไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบันฑะกะมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบันฑะกะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบันฑะกะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บันฑะกะผู้มาแล้ว ให้ขอนแก่นด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบันฑะกะไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบันฑะกะมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบันฑะกะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบันฑะกะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บันฑะกะผู้มาแล้ว ให้ขอนแก่นด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบันฑะกะไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบันฑะกะมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบันฑะกะก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบันฑะกะก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บันฑะกะผู้มาแล้ว ให้ขอนแก่นด้วยองค์กำเนิด คือของหญิงมีเครื่องลาด ของบันฑะกะไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบันฑะกะมีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี

เครื่องลาด ของบัณฑิตก็ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้มา แล้ว
ให้ขอนปากค้ำของค้ำกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่อง
ลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๘. มนุสสะบัณฑิตกะ อุมัตตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนวัจจมรรคค้ำของค้ำกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิต
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนวัจจมรรคค้ำของค้ำกำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิต
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่อง
ลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิต
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิต
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิต
ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๐. มนุสสะบัณฑิตทกะ อุมัตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตมีเครื่องลาด ๑ ของ

ภิกษุผู้มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่ แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นเฑาะว์ผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุก็มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นเฑาะว์ผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป ถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นเฑาะว์ผู้วิกลจริต แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุผู้มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตที่ผู้วิกลจริต
แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตที่ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๑. มนุสสะบัณฑิตะ ปมัตตะจตุกกะ [ขอนว้าง]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตที่ผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนว้างมรรคคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิต
ที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่
แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตที่ผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนว้างมรรคคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิต
ที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตที่ผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนว้างมรรคคิ้วของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิต
ที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตที่มีเครื่องลาด ๑ ของ

ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนวัจจรรคตัวของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนวัจจรรคตัวของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ

๑๒. มนุสสะบัณฑิตกะ ปัตตตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติ แล้วให้ขอนปากตัวของคักกานิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
มีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตผู้ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
มีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตผู้ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึง
ที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้มีเครื่องลาด ๑ ของ
ภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด
ของบัณฑิตผู้ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไป
ถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้เปลอสติ
แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของหญิงมีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้ไม่มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
มีเครื่องลาด ของบัณฑิตผู้ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ

บ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๓. มนุสสะปณทกะ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นเฑาะว์ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกตัดไว้กัด แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นเฑาะว์ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกตัดไว้กัด แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บ้นเฑาะว์ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกตัดไว้กัด แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบ้นเฑาะว์ก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป

ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาดของบัณฑิตเขาแก่ที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาดของบัณฑิตเขาแก่ที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้องอาบัติ.

๑๔. มนุสสะบัณฑิตกะ มตะอักษายิตะจตุกกะ [ยอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือ ของหญิงมีเครื่องลาดของบัณฑิตเขาแก่ที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ

ไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว ยังไม่ถูกสัตว์กัด แล้วให้ขอนปากคิ้วของคักกานิด คือ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้ว
ยังไม่ถูกตัดตัวก็แล้วให้ขออนปากด้วยของค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ.

๑๕. มนุสสะปันทะ มตะเยภยยะอักษายิตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้ว
ยังไม่ถูกตัดตัวก็โดยมาก แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตที่ตายแล้ว
ยังไม่ถูกตัดตัวก็โดยมาก แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยของค์กำเนิด คือ ของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมาก แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมาก แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัด โดยมาก แล้วให้ขอนวัจจรรคด้วยองค์กำเนิด คือของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก
ไม่ต้องอาบัติ.

๑๖. มนุสสะป็นทกะ มตะเยภฺยยะอักขาติตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของบัณฑิตเขาแก่ที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการ
เข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของบัณฑิตเขาแก่ที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากตัวของคักำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของบัณฑิตเขาแก่ที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกตัดตัวก็คิด โดยมาก แล้วให้ขออนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตเขาแก่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถนอนออก
ต้องอาบัติปาราชิก.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ยังไม่ถูกตัดตัวก็คิด โดยมาก แล้วให้ขออนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตเขาแก่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถนอนออก
ไม่ต้องอาบัติ.

๑๗. มนุสสะปิ่นทกะ มตะเยภุยะขายิตะจตุกกะ [ขอนวัจ]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตเขาแก่ผู้ตายแล้ว
ถูกตัดตัวก็คิด โดยมาก แล้วให้ขอนวัจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมี
เครื่องลาด ของบัณฑิตเขาแก่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตเขาก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการ
เข้าไป ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถนอนออก ต้อง
อาบัติตุลัจฉัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้อง
อาบัติตุลัจฉัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติตุลัจฉัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมิ
เครื่องลาด ของบัณฑิตไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมิเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก
ต้องอาบัติตุลัจฉัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนวัจจมรรคด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมิ

เครื่องลาด ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของ
บัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑
ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการ
เข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก

๑๘. มนุสสปะปนทกะ มตะเยภุยยะขายิตะจตุกกะ [ขอนปาก]

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไป ยินดี
การเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติตุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด
ของบัณฑิตที่ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
แต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
ตุลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมณุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยของค์กำเนิด คือของภิกษุมีเครื่องลาด

ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว แต่ยินดีการหยุดอยู่ ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
กัลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ แต่ยินดีการถอนออก ต้องอาบัติ
กัลลัจจัย.

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุษย์บัณฑิตผู้ตายแล้ว
ถูกสัตว์กัดโดยมาก แล้วให้ขอนปากด้วยองค์กำเนิด คือ ของภิกษุมีเครื่องลาด
ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มี
เครื่องลาด ๑ ของภิกษุมีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็มีเครื่องลาด ๑ ของภิกษุ
ไม่มีเครื่องลาด ของบัณฑิตก็ไม่มีเครื่องลาด ๑ ถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไป
ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่ต้อง
อาบัติ

หมวดมนุสสะปิณฑกะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๘. หมวดอมนุสสะปะณาทกะ ๑๘ จตุกกะ

อมนุสสะปะณาทกะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักอมนุสสะปะณาทะก็...
อมนุสสะปะณาทะก็ผู้ตื่น... ผู้หลับ... ผู้เมา... ผู้วิกลจริต... ผู้เปลอสติ...
ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด... ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก... ต้องอาบัติปาราชิก...
ถูกสัตว์กัดโดยมาก... ถ้าไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดอมนุสสะปะณาทกะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๙. หมวดตริจฉานคตะปะณาทกะ ๑๘ จตุกกะ

ตริจฉานคตะปะณาทกะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักสัตว์ตริจฉานคตะปะณาทะก็...
สัตว์ตริจฉานคตะปะณาทะก็ผู้ตื่น... ผู้หลับ... ผู้เมา... ผู้วิกลจริต... ผู้เปลอสติ
...ผู้ตายแล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด... ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก... ต้องอาบัติปารา-
ชิก... ถูกสัตว์กัดโดยมาก... ถ้าไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดตริจฉานคตะปะณาทกะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๐. หมวดมนุสสะปุริสสะ ๑๘ จตุกกะ

มนุสสะปุริสสะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักมนุสสะปุริสสะ...มนุสสะปุริสสะ
ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา... ผู้วิกลจริต... ผู้เปลอสติ... ผู้ตายแล้วยังไม่ถูก
สัตว์กัด...ยัง ไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติปาราชิก...ถูกสัตว์กัดโดย
มาก...ถ้าไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดมนุสสะปุริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๑. หมวดอมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ

อมนุสสะปริสสะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักอมนุสสะผู้ชาย...อมนุสสะ
ผู้ชายผู้ตื่น... ผู้หลับ... ผู้เมา... ผู้วิกลจริต... ผู้เปลอจริต... ผู้ตายแล้วยังไม่
ถูกสัตว์กัด... ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติปาราชิก...ถูกสัตว์กัด
โดยมาก... ถ้าไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดอมนุสสะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ

๑๒. หมวดตริจฉานคตะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ

ตริจฉานคตะปริสสะ สุทธิกะจตุกกะ

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาภิกษุมาในสำนักสัตว์ดิรัจฉานตัวผู้...สัตว์
ดิรัจฉานตัวผู้ผู้ตื่น...ผู้หลับ...ผู้เมา...ผู้วิกลจริต...ผู้เปลอสติ...ผู้ตาย
แล้วยังไม่ถูกสัตว์กัด...ยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก...ต้องอาบัติปาราชิก...
ถูกสัตว์กัดโดยมาก...ถ้าไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ ฯลฯ

หมวดตริจฉานคตะปริสสะ ๑๘ จตุกกะ จบ^๑

[๔๔] พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก เราให้พิสดารแล้วฉันใด พวกพระราชา
ผู้เป็นข้าศึก พวกโจรผู้เป็นข้าศึก พวกนักเลงผู้เป็นข้าศึก พวกมनुสสะผู้ตัดหัวใจ
ผู้เป็นข้าศึก บัณฑิตพึงให้พิสดารฉันนั้น.

[๔๕] ภิกษุสอดองค์กำเนิดเข้ามรรคทางมรรค ต้องอาบัติปาราชิก

^๒ สอดองค์กำเนิดเข้ามรรคทางมรรค ต้องอาบัติปาราชิก

^๓ สอดองค์กำเนิดเข้ามรรคทางอมรรค ต้องอาบัติปาราชิก

๑. ความพิสดาร พึงทราบตามนัยที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น

๒. ยังองค์กำเนิดให้เข้าไปทางปีศาจมรรคเป็นต้น แล้วถอนออกทางแผลใกล้ต่อมรรคนั้น

๓. ยังองค์กำเนิดให้เข้าทางแผลใกล้ต่อมรรคแล้วถอนออกทางมรรค.

สอดองค์กำเนิดเข้าอมรรคทางอมรรค ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

[๔๖] ภิกษุปฏิบัติผิดในภิกษุผู้หลับ เธอตื่นขึ้นแล้วยินดี พระวินัยธร
ฟังนาสนะเสียทั้งสองรูป เธอตื่นขึ้นแล้วไม่ยินดี พระวินัยธรฟังนาสนะภิกษุผู้
ประทุษร้าย

ภิกษุปฏิบัติผิดในสามเณรผู้หลับ เธอตื่นขึ้นแล้วยินดี พระวินัยธรฟัง
นาสนะเสียทั้งสองรูป เธอตื่นขึ้นแล้วไม่ยินดี พระวินัยธรฟังนาสนะภิกษุผู้
ประทุษร้าย

สามเณรปฏิบัติผิดในภิกษุผู้หลับ เธอตื่นขึ้นแล้วยินดี พระวินัยธร
ฟังนาสนะเสียทั้งสองรูป เธอตื่นขึ้นแล้วไม่ยินดี พระวินัยธรฟังนาสนะสามเณร
ผู้ประทุษร้าย

สามเณรปฏิบัติผิดในสามเณรผู้หลับ เธอตื่นขึ้นแล้วยินดี พระวินัยธร
ฟังนาสนะเสียทั้งสองรูป เธอตื่นขึ้นแล้วไม่ยินดี พระวินัยฟังนาสนะสามเณร
ผู้ประทุษร้าย.

อนาปัตติวาร

[๔๗] ภิกษุไม่รู้สี่กั้ว ๑ ภิกษุวิกตจริต ๑ ภิกษุมิจิตฟุ้งซ่าน ๑
ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๑ ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๑ เหล่านี้ ไม่ต้อง
อาบัติ

สันถตภาณวาร จบ

วินีตวัตถุ ในปฐมปาราชิกกัณฑ์

อุทานคาถา

[๔๘] เรื่องลิงตัวเมีย ๑ เรื่อง เรื่อง

ภิกษุวัชชีบุตร ๑ เรื่อง เรื่องปลอมเป็น
คฤหัสถ์ ๑ เรื่อง เรื่องเปลือยกาย ๑ เรื่อง
เรื่องปลอมเป็นเดียรถีย์ ๑ เรื่อง เรื่องเด็ก
หญิง ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุณีชื่ออุปปลวันณา ๑
เรื่อง เรื่องเพชกลับ ๒ เรื่อง เรื่องมารดา ๑
เรื่อง เรื่องชิดา ๑ เรื่อง เรื่องพี่น้องหญิง ๑
เรื่อง เรื่องภรรยา ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุมีหลัง
อ่อน ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุมืองค์ก่าเนตยยาว ๑
เรื่อง เรื่องแผล ๒ เรื่อง เรื่องรูปปั้น ๑ เรื่อง
เรื่องตุ๊กตาไม้ ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุชื่อสุนทระ
๑ เรื่อง เรื่องสตรี ๔ เรื่อง เรื่องป่าช้า ๕ เรื่อง
เรื่องกระดูก ๑ เรื่อง เรื่องนาคตัวเมีย ๑ เรื่อง
เรื่องนางยักษิณี ๑ เรื่อง เรื่องหญิงเปรต ๑
เรื่อง เรื่องบัณเฑาะก์ ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุมี
อินทรีย์พิการ ๑ เรื่อง เรื่องจับต้อง ๑ เรื่อง
เรื่องพระอรหันต์เมืองภัททิยะหลับ ๑ เรื่อง
เรื่องภิกษุเมืองสาวัตถี ๔ เรื่อง เรื่องภิกษุชาว
มัลละเมืองเวสาลี ๓ เรื่อง เรื่องเปิดประตู
นอน ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุชาวเมืองภารุกัจฉะ
ฝัน ๑ เรื่อง เรื่องอุบาสิกาชื่อสุปพพา ๕ เรื่อง
เรื่องอุบาสิกาชื่อสัทธา ๕ เรื่อง เรื่องภิกษุณี

๑ เรื่อง เรื่องสิกขมานา ๑ เรื่อง เรื่องสาม
ณรี ๑ เรื่อง เรื่องหญิงแพศยา ๑ เรื่อง เรื่อง
บัณเฑาะก์ ๑ เรื่อง เรื่องสตรีคฤหบดี ๑ เรื่อง
เรื่องให้ผลัดกัน ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุผู้เฒ่า ๑
เรื่อง เรื่องลูกเนื้อ ๑ เรื่อง.

เรื่องลิงตัวเมีย

[๔๘] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเสพเมถุนธรรมในลิงตัวเมีย
แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้อง
อาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ
ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องภิกษุวัชชีบุตร

[๕๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีหลายรูปด้วย
กัน ไม่บอกรับสิกขา ไม่ทำความเป็นผู้ทรพลให้แจ้ง แล้วเสพเมถุนธรรม
พวกเขาได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว
พวกเราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเขาต้องอาบัติปาราชิกแล้ว

เรื่องปลอมเป็นคฤหบดี

[๕๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วย
วิธีอย่างนี้ แล้วปลอมเป็นคฤหบดีเสพเมถุนธรรม เธอได้มีความรังเกียจว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว
กระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ
เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องเปลือยกาย

[๕๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธีอย่างนี้ แล้วเปลือยกายเสพเมถุนธรรม เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องปลอมเป็นเดียรฉัตร ๗ เรื่อง

[๕๓] ๑. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธีอย่างนี้ แล้วนุ่งคากรองเสพเมถุนธรรม เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๒. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธีอย่างนี้ แล้วนุ่งเปลือกไม้กรองเสพเมถุนธรรม เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๓. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธีอย่างนี้ แล้วนุ่งผลไม้มักรองเสพเมถุนธรรม เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๔. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่าเราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธี
อย่างนี้ แล้วนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยเส้นผมเสพเมถุนธรรม เธอได้มีความรังเกียจ
ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว
กระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ
เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๕. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธี
อย่างนี้ แล้วนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยขนหางสัตว์เสพเมถุนธรรม เธอได้มีความ
รังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติ
ปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า
คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๖. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธี
อย่างนี้ แล้วนุ่งผ้าทำด้วยขนปีกนกเค้าเสพเมถุนธรรม เธอได้มีความรังเกียจว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว
กระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ
เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๗. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธี
อย่างนี้ แล้วนุ่งหนังสัตว์เสพเมถุนธรรม เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ
จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติ
ปาราชิกแล้ว.

เรื่องเต็กหญิง

[๕๔] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุผู้ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตรรูปหนึ่ง
เห็นเต็กหญิงนอนอยู่บนตั่ง เกิดความกำหนัด จึงสอดนิ้วแม่มือเข้าไปในองค์

กำเนิดเด็กหญิง ๆ นั้นตาย เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

เรื่องภิกษุณีชื้ออุปปลวณณา

[๕๕] ก็โดยสมัยนั้นแล มาณพคนหนึ่งมีจิตปฏิพัทธ์ในภิกษุณี ชื้ออุปปลวณณา เมื่อภิกษุณีอุปปลวณณา เข้าไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต จึงเข้าไปซ่อนอยู่ในกุฏิ เวลาปัจฉิมภัตภิกษุณีอุปปลวณณา กลับจากบิณฑบาต ล้างเท้าแล้วเข้ากุฏินั่งบนเตียง มาณพนั้นจึงเข้าไปลูกล่ำประทุษร้ายภิกษุณีอุปปลวณณา นางจึงแจ้งเหตุนั้นแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ๆ ได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ๆ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องเพศกลับ ๒ เรื่อง

[๕๖] ๑. ก็โดยสมัยนั้นแล เพศหญิงปรากฏแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตอุปัชฌาย์เดิมนั้นแหละ อุปสมบทเดิมนั้นแหละ พรุษาที่เหล่านั้น และให้อยู่ร่วมกับภิกษุณีทั้งหลาย อาบัติเหล่าใดของภิกษุทั้งหลายที่ทั่วไปกับภิกษุณีทั้งหลาย เรานุญาตให้ปลงอาบัติเหล่านั้นในสำนักภิกษุณีทั้งหลาย อาบัติเหล่าใดของภิกษุทั้งหลายที่ไม่ทั่วไปกับภิกษุณีทั้งหลาย ไม่ต้องอาบัติ เพราะอาบัติเหล่านั้น.

๒. ก็โดยสมัยนั้นแล เพศชายปรากฏแก่ภิกษุณีรูปหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรา

อนุญาตอุปัชฌาย์เดิมนั้นแหละ อุปสมบทเดิมนั้นแหละ พรรษาที่เหล่านั้น
และให้อยู่ร่วมกับภิกษุทั้งหลาย อาบัติเหล่าใดของภิกษุทั้งหลายที่ทั่วไปกับ
ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ปลงอาบัติเหล่านั้น ในสำนักภิกษุทั้งหลาย อาบัติ
เหล่าใดของภิกษุทั้งหลายที่ไม่ทั่วไปกับภิกษุทั้งหลาย ไม่ต้องอาบัติเพราะ
อาบัติเหล่านั้น.

เรื่องมารดา

[๕๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วย
วิธีอย่างนี้ แล้วเสพเมถุนธรรมในมารดา เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ
จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้อง
อาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องธิดา

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธีอย่างนี้
แล้วเสพเมถุนธรรมในธิดา เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
บัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูล
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก
แล้ว.

เรื่องพี่น้องหญิง

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธีอย่างนี้
แล้วเสพเมถุนธรรมในพี่น้องหญิง เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาค-
เจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึง

กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องภรรยา

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเสพเมถุนธรรมในภรรยาเก่า เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องภิกษุมีหลังอ่อน

[๕๘] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งมีหลังอ่อน เธอถูกความกระสันบีบคั้นแล้ว ได้มองค้ำกำเนิดของตนด้วยปาก เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องภิกษุมือองค์กำเนิดยาว

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งมือองค์กำเนิดยาว เธอถูกความกระสันบีบคั้นแล้ว ได้สอดองค์กำเนิดของตนเข้าสู่จมรรคของตน เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องแผล ๒ เรื่อง

[๕๙] ๑. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งได้พบศพ และที่ศพนั้นมีแผลอยู่ใกล้องค์กำเนิด ภิกษุนั้นคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธีอย่างนี้ จึง

สอดคองค์กำเนิดของตนเข้าไปในองคฺกำเนิดของศพ แล้วถอนออกทางแผล เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๒. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งได้พบศพ และที่ศพนั้นมีแผลอยู่ ใกล้องคฺกำเนิด ภิกษุนั้นคิดว่า เราจักไม่ต้องอาบัติด้วยวิธีอย่างนี้ จึงสอดคองค์กำเนิดของตนเข้าไปในแผล แล้วถอนออกทางองคฺกำเนิดของศพ เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องรูปปั้น

[๖๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งมีความกำหนด ได้ถูกต้องนิมิตแห่งรูปปั้นด้วยองคฺกำเนิด เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องตุ๊กตาไม้

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งมีความกำหนด ได้ถูกต้องนิมิตแห่งตุ๊กตาไม้ด้วยองคฺกำเนิด เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องภิกษุชื่อสุนทร

[๖๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุชื่อสุนทร บวชจากกรุงราชคฤห์ แล้วเดินไปตามถนน สตรีผู้หนึ่งเห็นท่านแล้วกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์หยุดประเดี๋ยวก่อน ดิฉันจักไหว้ นางไหว้พลางเลิกผ้าอันตรวาศกขึ้นแล้ว ได้อมองค์กำเนิดด้วยปาก เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสถามว่า เธอยินดีหรือไม่

ภ. ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยินดี พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คุณก่อนภิกษุ ภิกษุผู้ไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องสตรี ๔ เรื่อง

[๖๒] ๑. ก็โดยสมัยนั้นแล สตรีผู้หนึ่งพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด.

ภิกษุนั้นห้ามว่า อย่าเลย นื่องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

สตรีนั้นแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าค่ะ ดิฉันจักพยายามเอง ท่านไม่ต้องพยายาม โดยวิธีนี้อาบัติจักไม่มีแก่ท่าน.

ภิกษุนั้นได้ทำอย่างนั้นแล้ว มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๒. ก็โดยสมัยนั้นแล สตรีผู้หนึ่งพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด.

ภิกษุ^๓นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

สตรี^๓นั้นแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามเอง ดิฉัน

จักไม่พยายาม โดยวิธี^๓นี้อาบัติจักไม่มีแก่ท่าน.

ภิกษุ^๓นั้นได้ทำอย่างนั้นแล้ว มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า

ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกรรมงหนอ จึงกราบทูล

เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก

แล้ว.

๓. ก็โดยสมัยนั้นแล สตรี^๓ผู้หนึ่งพบภิกษุ^๓แล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่าน

เจ้าขา นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด.

ภิกษุ^๓นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร.

สตรี^๓นั้นแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามภายใน แล้ว

ปล่อยสุกกะภายนอก โดยวิธี^๓นี้อาบัติจักไม่มีแก่ท่าน.

ภิกษุ^๓นั้นได้ทำอย่างนั้นแล้ว มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า

ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกรรมงหนอ จึงกราบทูล

เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก

แล้ว.

๔. ก็โดยสมัยนั้นแล สตรี^๓ผู้หนึ่งพบภิกษุ^๓แล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่าน

เจ้าขา นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด.

ภิกษุ^๓นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

สตรี^๓นั้นแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามภายนอก แล้ว

ปล่อยสุกกะภายใน โดยวิธี^๓นี้อาบัติจักไม่มีแก่ท่าน.

ภิกษุนั้นได้ทำอย่างนั้นแล้ว มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องป่าช้า ๕ เรื่อง

[๖๓] ๑. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งในป่าช้า เห็นศพซึ่งยังไม่ถูกสัตว์กัด ได้เสพเมถุนธรรมในศพนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก.

๒. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งไปป่าช้า เห็นศพซึ่งยังไม่ถูกสัตว์กัดโดยมาก ได้เสพเมถุนธรรมในศพนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๓. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งไปป่าช้า เห็นศพซึ่งถูกสัตว์กัดโดยมาก ได้เสพเมถุนธรรมในศพนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

๔. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งไปป่าช้า เห็นศพซึ่งมีสิริระชาด ได้สอดองค์กำเนิดเข้าไปกระทบในปากที่อ้า แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มี

พระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว

๕. ก็โดยสมัยนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งไปป่าช้า เห็นศพซึ่งมีศีรษะขาด ได้สอดองค์กำเนิดเข้าไปในปากที่อ้า ไม่ให้กระทบ แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องกระตุก

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งมีจิตปฏิพัทธ์ในสตรีผู้หนึ่ง สตรีนั้นถึงแก่กรรมแล้ว เขาทิ้งไว้ในป่าช้า กระตุกเคลื่อนกลาด ภายหลังภิกษุนั้นไปป่าช้าเก็บกระดูกกุมกันเข้าแล้ว จดองค์กำเนิดลงที่นิมิต เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องนาคตัวเมีย

[๖๔] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเสพเมถุนธรรมในนาคตัวเมีย แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องนางยักษิณี

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเสพเมถุนธรรมในนางยักษิณี แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องหญิงเปรต

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเสพเมถุนธรรมในหญิงเปรต แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องบัณเฑาะก์

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเสพเมถุนธรรมในบัณเฑาะก์ แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องภิกษุมีอินทรีย์พิการ

[๖๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งมีอินทรีย์พิการ เธอคิดว่า เราไม่รู้สึกสุขหรือทุกข์ อาบัติจักไม่มีแก่เรา จึงเสพเมถุนธรรม แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงแจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ๆ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษนั้น รู้สึกก็ตาม ไม่รู้สึกก็ตาม ต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

เรื่องจับต้อง

[๖๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งคิดว่า เราจักเสพเมถุนธรรมในสตรี ครั้นจับต้องตัวเข้าเท่านั้น ก็เกิดความกินแหนง เธอได้มีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องพระอรหันต์เมืองภัททิยะจำวัดหลับ

[๖๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง อยู่ในที่พักกลางวันในป่าชาดิชาวัน แขวงเมืองภัททิยะ จำวัดหลับอยู่ อวัยวะใหญ่ของภิกษุนั้นถูกลมร่าเพยให้ตั้งตัว สตรีผู้หนึ่งพบเข้าแล้วได้นั่งคร่อมองค์กำเนิด กระทำการพอกแก้ความประสงค์แล้วหลีกไป ภิกษุเห็นองค์กำเนิดเประเอื้อน จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย องค์กำเนิดเป็นอวัยวะใช้การได้ ด้วยอาการ ๕ อย่าง คือ กำหนด ๑ ปวดอุจจาระ ๑ ปวดปัสสาวะ ๑ ถูกลมร่าเพย ๑ ถูกบึ้งชน ๑ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย องค์กำเนิดเป็นอวัยวะใช้การได้ ด้วยอาการ ๕ อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย องค์กำเนิดของภิกษุนั้น พึงเป็นอวัยวะใช้การได้ ด้วยความกำหนดใด ข้อนั้นไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาส เพราะภิกษุนั้นเป็นอรหันต์ ภิกษุนั้นไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องภิกษุเมืองสาวัตถี ๔ เรื่อง

[๖๘] ๑. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง อยู่ในที่พักกลางวันในป่าอันธวัน แขวงเมืองสาวัตถี จำวัดหลับอยู่ สตรีเลี้ยงโคคนหนึ่งพบเข้า จึงนั่งคร่อมองค์กำเนิด ภิกษุนั้นยินดีกิริยาที่เข้าไป ยินดีกิริยาที่เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีกิริยาที่หยุดอยู่ ยินดีกิริยาที่ถอนออก แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มี

พระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๒. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในที่พักกลางวันในป่าอันธวัณ แขวงเมืองสาวัตถี จำวัดหลับอยู่ สตรีเลี้ยงแพะคนหนึ่งพบเข้า จึงนั่งคร่อมองค์กำเนิด ภิกษุนั้นยินดีกิริยาที่เข้าไป ยินดีกิริยาที่เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีกิริยาที่หยุดอยู่ ยินดีกิริยาที่ถอนออก แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๓. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในที่พักกลางวัน ในป่าอันธวัณ แขวงเมืองสาวัตถี จำวัดหลับอยู่ สตรีหาฟืนคนหนึ่งพบเข้า จึงนั่งคร่อมองค์กำเนิด ภิกษุนั้นยินดีกิริยาที่เข้าไป ยินดีกิริยาที่เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีกิริยาที่หยุดอยู่ ยินดีกิริยาที่ถอนออก แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

๔. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในที่พักกลางวัน ในป่าอันธวัณ แขวงเมืองสาวัตถี จำวัดหลับอยู่ สตรีชนโคมัยคนหนึ่งพบเข้า จึงนั่งคร่อมองค์กำเนิด ภิกษุนั้นยินดีกิริยาที่เข้าไป ยินดีกิริยาที่เข้าไปถึงที่แล้ว ยินดีกิริยาที่หยุดอยู่ ยินดีกิริยาที่ถอนออก แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า

ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูล
เรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก
แล้ว.

เรื่องภิกษุชาวภัลละเมืองเวสาลี ๓ เรื่อง

[๖๕] ๑. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในที่พักกลางวัน ในป่า
มหาวัน แขวงเมืองเวสาลี จำวัดหลับอยู่ สตรีคนหนึ่งพบเข้า จึงนั่งคร่อม
องค์กำเนิด กระทำการพอกแก้ความประสงค์ แล้วยื่นหัวเราะอยู่ใกล้ ๆ ภิกษุนั้น
ตื่นขึ้นแล้วได้ถามสตรีนั้นว่า นี่เป็นการกระทำของเธอหรือ

สตรีนั้นตอบว่า เจ้าคะ เป็นการกระทำของดิฉัน

ภิกษุนั้นมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท
ไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มี
พระภาคเจ้า ๆ ตรัสถามว่า คุณก่อนภิกษุ เธอรู้สึกตัวหรือ

ภ. ข้าพระพุทธเจ้าไม่รู้สึกตัว พระพุทธเจ้าข้า

ภ. คุณก่อนภิกษุ ภิกษุผู้ไม่รู้สึกตัว ไม่ต้องอาบัติ.

๒. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในที่พักกลางวัน ในป่ามหาวัน
แขวงเมืองเวสาลี จำวัดหลับพิงต้นไม้อยู่ สตรีคนหนึ่งพบเข้า จึงนั่งคร่อม
องค์กำเนิด ภิกษุนั้นรีบลุกขึ้นทันที แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระมังหนอ จึงกราบทูล
เรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสถามว่า คุณก่อนภิกษุ เธอยินดีหรือ

ภ. ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยินดี พระพุทธเจ้าข้า

ภ. คุณก่อนภิกษุ ภิกษุผู้ไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ.

๓. ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในที่พักกลางวัน ในป่ามหาวัน แขวงเมืองเวสาลี จำวัดหลับพิงต้นไม้อยู่ สตรีคนหนึ่งพบเข้า จึงนั่งคร่อมองค์กำเนิด ภิกษุนั้นยันให้กิ้งไป แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสถามว่า คุณก่อนภิกษุ เรายินดีหรือ

ภ. ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยินดี พระพุทธเจ้า

ภ. คุณก่อนภิกษุ ภิกษุผู้ไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องภิกษุเปิดประตูนอน

[๗๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในที่พักกลางวัน ณ ภูฏาคารศาลาป่ามหาวัน แขวงเมืองเวสาลี เปิดประตูจำวัดหลับอยู่ อวัยวะใหญ่ของเธอลุกลมรำเพยให้ตั้งตัว ครั้งนั้น สตรีหลายคนถือของหอมและดอกไม้ ไปสู่อาราม มุ่งตรงไปยังวิหาร พบภิกษุนั้น แล้วได้นั่งคร่อมองค์กำเนิด กระทำการพอกแก้ความประสงค์ แล้วกล่าวว่าภิกษุนี้เป็นบุตรของอาจันท์ แล้วถือของหอมและดอกไม้กลับไป

ภิกษุเห็นองค์กำเนิดเปโระเปื้อน จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย องค์กำเนิดย่อมเป็นอวัยวะใช้การได้ด้วยอาการ ๕ อย่าง คือ กำหนด ๑ ปวดอุจจาระ ๑ ปวดปัสสาวะ ๑ ถูกลมรำเพย ๑ ถูกบุงขน ๑ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย องค์กำเนิดเป็นอวัยวะใช้การได้ด้วยอาการ ๕ อย่างนี้แล องค์กำเนิดของภิกษุนั้น พึงใช้การได้ด้วยความกำหนดใด ชื่อนั้น ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส เพราะภิกษุนั้นเป็นอรหันต์ ภิกษุนั้นไม่ต้องอาบัติ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้จะพักผ่อนในกลางวัน ปิดประตูก่อนจึงจะพักผ่อนได้.

เรื่องภิกษุชาวเมืองภารุกัจจะฝืน

[๗๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุชาวเมืองภารุกัจจะรูปหนึ่ง ฝืนว่าได้เสพ
เมถุนธรรมในภรรยาเก่า แล้วคิดว่า เราไม่เป็นสมณะ จักสึกละ แล้วเดินทาง
ไปสู่เมืองภารุกัจจะ พบท่านพระอุบาลีในระหว่างทาง จึงกราบเรียนเรื่องนั้น
ให้ทราบ ท่านพระอุบาลีกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส อาบัติไม่มีเพราะความฝืน.

เรื่องอุบาลีชื่อสุปัพพา ๘ เรื่อง

[๗๒] ๑. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาลิกา ชื่อ สุปัพพา ในเมืองราชคฤห์
เป็นผู้มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์
มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุนั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามที่ระหว่างขาอ่อน
โดยวิธีนี้อาบัติจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุนั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูล
เรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก
แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๒. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาลิกาชื่อ สุปัพพา ในเมืองราชคฤห์
เป็นผู้มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า
นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุนั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ท่านจงพยายามที่สะคือ โดยวิธี
นี้ อាប់ติจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้น ได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก
แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๓. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสุปปพา ในเมืองราชคฤห์ เป็น
ผู้มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ท่านอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์
มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ท่านจงพยายามที่เกลียวห้อง
โดยวิธีนี้ อាប់ติจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้น ได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๔. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสุปปพา ในเมืองราชคฤห์ เป็น
ผู้มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ท่านอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์
มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ท่านจงพยายามที่ชอกรักแระ
โดยวิธีนี้อาบตัจจกไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติตสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๕. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสุปปพา ในเมืองราชคฤห์ เป็นผู้
มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าขา
นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ท่านจงพยายามที่คอ โดยวิธีนี้
อาบตัจจกไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติตสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๖. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสุปปพา ในเมืองราชคฤห์ เป็นผู้
มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าขา
นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ท่านจงพยายามที่ช่องหู โดย
วิธีนี้อาบตัจฉิกไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติตัจฉิกขาทไปไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๗. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสุปัพพา ในเมืองราชคฤห์เป็นผู้มี
ความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า
นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ท่านจงพยายามที่มวยผม โดย
วิธีนี้อาบตัจฉิกไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติตัจฉิกขาทไปไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๘. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสุปัพพา ในเมืองราชคฤห์เป็นผู้มี
ความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า
นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามที่ง่ามมือ โดยวิธีนี้อาบตัดจิกไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้น ได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงอนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๕. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสุบีพพา ในเมืองราชคฤห์เป็นผู้มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ดิฉันจักพยายามด้วยมือให้สุกกะเคลื่อน โดยวิธีนี้อาบตัดจิกไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้น ได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องบัญญัติปาราชิกแล้ว กระทบงอนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

เรื่องอุบาสิกาชื่อสัทธา ๕ เรื่อง

[๗๓] ๑. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสัทธาในเมืองสาวัตถีเป็นผู้มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามที่ระหว่างขาอ่อน
โดยวิธีนี้อาบตัดจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

[๗๔] ๒. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสัทธา ในเมืองสาวัตถีเป็น
ผู้มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า
นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลยน้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ท่านจงพยายามที่สะดือ โดยวิธีนี้
อาบตัดจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบงหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๓. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสัทธา ในเมืองสาวัตถี เป็นผู้
มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม สตรี
นั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์
มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ท่านจงพยายามที่เกลียวห้อง
โดยวิธีนี้อาบตีไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นก็ได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๔. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสัทธา ในเมืองสาวัตถี เป็นผู้มี
ความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม สตรี
นั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์
มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้องหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิด เจ้าคะ ท่านพยายามที่ใกล้รักเร่ โดย
วิธีนี้อาบตีจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้ว กระทบหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๕. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสัทธา ในเมืองสาวัตถี เป็นผู้มี
ความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม สตรี
นั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์
มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้อยหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามที่คอ โดยวิธีนี้

อาบัติจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิก แล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๖. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสัทธา ในเมืองสาวัตถี เป็นผู้มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้อยหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามที่ช่องหู โดยวิธีนี้ อาบัติจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิก แล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๗. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสัทธา ในเมืองสาวัตถี เป็นผู้มีความเลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้อยหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามที่มวยผม โดยวิธีนี้
อาบัติจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบ
รื้อเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก
แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๘. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสัทธา ในเมืองสาวัตถี เป็นผู้มีความ
เลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า
นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลยน้อยหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ท่านจงพยายามที่ง่ามมือ โดยวิธีนี้
อาบัติจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติ
ปาราชิก แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๙. ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อสัทธา ในเมืองสาวัตถี เป็นผู้มีความ
เลื่อมใสยังอ่อนอยู่ นางมีความเห็นอย่างนี้ว่า สตรีใดให้เมถุนธรรม
สตรีนั้นชื่อว่าให้ทานอันเลิศ นางพบภิกษุแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านเจ้าข้า
นิมนต์มาเสพเมถุนธรรมเถิด

ภิกษุ นั้นห้ามว่า อย่าเลย น้อยหญิง การเรื่องนี้ไม่ควร

นางแนะนำว่า นิมนต์มาเถิดเจ้าคะ ดิฉันจักพยายามด้วยมือให้สุกกะ
เคลื่อน โดยวิธีนี้อาบตัดจักไม่มีแก่ท่าน

ภิกษุ นั้นได้กระทำตามนั้น แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูล
เรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก
แต่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

เรื่องภิกษุณี

[๗๕] ก็โดยสมัยนั้นแล พวกภิกษุณีใน เมืองเวสาลี จับภิกษุขึ้น
ให้ปฏิบัติผิดในนางภิกษุณี เธอทั้งสองยินดี พระวินัยธรพึงให้นาสนะเสีย
ทั้งสอง เธอทั้งสองไม่ยินดี ทั้งสองไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องสิกขามานา

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกภิกษุณีใน เมืองเวสาลี จับภิกษุขึ้นให้
ปฏิบัติผิดในนางสิกขามานา เธอทั้งสองยินดี พระวินัยธรพึงให้นาสนะเสียทั้งสอง
เธอทั้งสองไม่ยินดี ทั้งสองไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องสามเณรี

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกภิกษุณีใน เมืองเวสาลี จับภิกษุขึ้นให้ปฏิบัติ
ผิดในสามเณรี เธอทั้งสองยินดี พระวินัยธรพึงให้นาสนะเสียทั้งสอง เธอ
ทั้งสองไม่ยินดี ทั้งสองไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องหญิงแพศยา

[๗๖] ก็โดยสมัยนั้นแล พวกลิจฉวีกุมารในเมืองเวสาลี จับภิกษุให้ปฏิบัติผิดในหญิงแพศยา ภิกษุยินดี พระวินัยธรพึงให้นาสนะภิกษุเสีย ภิกษุไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องบัณเฑาะก์

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกลิจฉวีกุมารในเมืองเวสาลี จับภิกษุให้ปฏิบัติผิดในบัณเฑาะก์ ภิกษุยินดี พระวินัยธรพึงให้นาสนะภิกษุเสีย ภิกษุไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องสตรีคฤหัสถ์

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกลิจฉวีกุมารในเมืองเวสาลี จับภิกษุให้ปฏิบัติผิดในสตรีคฤหัสถ์ ภิกษุยินดี พระวินัยธรพึงให้นาสนะภิกษุเสีย ภิกษุไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องให้ผลักกัน

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกลิจฉวีกุมารในเมืองเวสาลี จับภิกษุให้ปฏิบัติผิดในกันและกัน เธอทั้งสองยินดี พระวินัยธรพึงให้นาสนะเสียทั้งสอง เธอทั้งสองไม่ยินดี ทั้งสองไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องภิกษุผู้เฒ่า

[๗๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุผู้เฒ่ารูปหนึ่ง ได้ไปเยี่ยมภรรยาเก่า นางได้จับบังคับว่าท่านจงมาสึกเสียเถิด ภิกษุนั้นถอยหลังล้มหงาย นางจึงขึ้นคร่อมองค์กำเนิด เธอได้มีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสถามว่า คุณก่อนภิกษุ เธอยินดีหรือเปล่า.

ภ. ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยินดี พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คุณก่อนภิกษุ ภิกษุผู้ไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องลูกเนื้อ

[๗๘] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในป่า ลูกเนื้อมาสู่ที่ถ้ำย
ปีศาจของเธอแล้ว ได้มองเห็นกำเนิดพลางค่อมปีศาจ ภิกษุนั้นยินดีแล้ว
ได้มีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า
คุณก่อนภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว.

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ จบ

ปฐมปาราชิกวรรณา

[เรื่องพระสุทินน์]

* เบื้องหน้าแต่เวรัญชกัณฑ์นี้ไป คำว่า เตน โข ปน สมเยน
เวสาลียา อวิทุเร เป็นต้น มีเนื้อความกระจ่างโดยมาก. เพราะฉะนั้น
ข้าพเจ้าจะงดการพรรณนาตามลำดับบทเสีย จักพรรณนาแต่เฉพาะบทที่มีคำ
สมควรจะกล่าวเท่านั้น.

[อรรถาธิบายชื่อบ้านและชื่อบุตรเศรษฐี]

บ้านที่ได้ชื่อว่า กลันทคาม ก็ด้วยอำนาจแห่งกระแตทั้งหลาย ที่
เรียกว่า กลันทกะ.

บทว่า กลนฺทบุตุโต ความว่า (สุทินน์) เป็นบุตรของกลันเศรษฐี
ผู้มีทรัพย์ ๔๐ โกฏิ ซึ่งได้ซื้อด้วยอำนาจแห่งบ้าน ที่พระราชทานสมมติให้.
ก็เพราะมนุษย์แม่เหล่าอื่น ที่มีชื่อว่ากลันทะ มีอยู่ในบ้านตำบลนั้น, ฉะนั้น
ท่านจึงกล่าวว่า กลันทบุตร แล้วกล่าวซ้ำไว้อีกว่า เศรษฐีบุตร.

บทว่า สมฺพหุเลหิ แปลว่า มากหลาย.

บทว่า สหายเกหิ ความว่า ชนผู้ชื่อว่าสหาย เพราะอรรถว่าไป
ร่วมกัน คือเข้าถึงสุขและทุกข์ด้วยกัน. สหายนั่นเอง ชื่อว่า สหายกา.
(สุทินน์กลันทบุตร ได้ไปเมืองไพศาลี) กับด้วยสหายเหล่านั้น.

บทว่า สทุธิ แปลว่า เป็นพวกเดียวกัน

* ต่อจากนี้ไป ถ้าเป็นประโยคสนามหลวง เป็นสำนวนแปลของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาวิรวงศ์
(จวน อุฏฐายี ป.ศ. ๕) วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นส่วนมาก.

สองบทว่า เกนจิเทว กรณีเยน ความว่า ด้วยกิจบางอย่างมี ประกอบการซื้อขายสินค้า การให้กู้ยืม และการทวงหนี้เป็นต้น. อาจารย์ บางพวก กล่าวว่า ด้วยกิจคือการเล่นกีฬาอันเป็นนักชกชกฤกษ์ในเดือนกัตติกมาส (คือเดือน ๑๒) ดังนี้บ้าง.จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จไปถึงนครไพศาลี ในชุลมณีภักข์ (ข้างขึ้น) แห่งเดือนกัตติกมาส. อนึ่ง ในนครไพศาลีนี้ มีการเล่น กีฬาอันเป็นนักชกชกฤกษ์ประจำเดือนกัตติกมาสอย่าง โอพาร, สุทินนัถ์กัณทบุตร นั้น พึงทราบว่าเป็นไป (ยังนครไพศาลี) เพื่อเล่นกีฬานักชกชกฤกษ์นั้น.

[สุทินนัถ์กัณทบุตรไปเพื่อฟังธรรม]

บทว่า อทุกทา โข ความว่า สุทินนัถ์กัณทบุตรนั้น ได้เห็นอย่างไร ? ได้เห็นอย่างนี้คือ :- ได้ยินว่า สุทินนัถ์นั้น ได้เห็นมหาชนผู้บริโภคน้ำอาหารเข้า เสร็จแล้วห่มผ้าขาว มีมือถือดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ออกจาก พระนครไป เพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้าและเพื่อฟังธรรม จึงถามว่า พวกท่านจะไป ที่ไหนกัน.

มหาชน ตอบว่า จะไปเพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้า และเพื่อฟังธรรม.

สุทินนัถ์ กล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น แม้ข้าพเจ้าก็จะไป แล้วไปได้เห็น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อันบริษัททั้ง ๔ แวดล้อมแล้ว ทรงแสดงธรรมอยู่ ด้วย พระสุรเสียงอันไพเราะดังเสียงพรหม. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าวไว้ว่า สุทินนัถ์กัณทบุตร ได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้อัน บริษัทหมู่มากแวดล้อมแล้ว ประทับนั่งแสดงธรรมอยู่.

บทว่า ทิสฺวานสุตฺต ตัดบทเป็น ทิสฺวาน อสุตฺต แปลว่า เพราะ ได้เห็น (ความรำพึงนี้ได้มี) แก่เขา.

บพว่า **เอตทโหสิ** ความว่า ความรำพึงนี้ ได้มีแก่สุทินน์ ผู้เป็น
ภักตบุตร (บุตรผู้ควรตรัสรู้) ผู้อันปทุพเพตตปัญญตาตักเตือนอยู่.

ถามว่า ความรำพึงนี้ ได้มีแล้วอย่างไร ?

แก้วว่า ได้มีว่า โจนหนอ เราจะพึงได้พึงธรรมบ้าง.

บรรดาบพเหล่านั้น บพว่า **ยฆุณฺหน** นั้นเป็นบพแสดงถึงความรำพึง.

ได้ยิ่นว่า สุทินน์นั้น ได้เกิดความรำพึงขึ้นอย่างนี้ว่า บริษัทนี้มีจิต
ดิ่งลงเป็นหนึ่งใน พึงธรรมใดอยู่, โอหนอ ! แม้เราก็จึงพึงธรรมนั้น.

หากจะมีอาจารย์ผู้โจทก์ท้วงว่า ในคำว่า ครั้งนั้นแล สุทินน์กัถนทบุตร
เข้าไปโดยทางบริษัทนั้น นี้ เพราะเหตุไร ท่านพระอุบาลีเถระ จึงไม่กล่าว
ไว้ว่า เข้าไปเฝ้าโดยทางที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ แต่กลับกล่าวว่า
เข้าไปโดยทางที่บริษัทนั้นอยู่ ?

เฉลยว่า จริงอยู่ บริษัทหมู่ใหญ่ มีเหล่าชนผู้หรุหรา นั่งห้อมล้อม
พระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่แล้ว, สุทินน์กัถนทบุตรนี้ มาภายหลังเขา ไม่สามารถ
จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าในบริษัทนั้นได้, แต่ก็สามารถจะเข้าไปนั่ง
ในที่แห่งหนึ่งใกล้บริษัทได้, เพราะฉะนั้น สุทินน์กัถนทบุตรนั้น ก็เข้าไปหา
บริษัทนั้นนั้นแล. เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าวว่า ครั้งนั้นแล
สุทินน์กัถนทบุตรเข้าไปโดยทางที่บริษัทนั้นอยู่*.

[สุทินน์กัถนทบุตรได้พึงธรรมแล้วคิดจะบวช]

หลายบพว่า **เอกมฺหุตฺติ นิสินฺหสฺส โข สุทินฺนสฺส กลนฺท-**

ปุตฺตสฺส **เอตทโหสิ** ความว่า ความรำพึงนี้ หาได้มีแก่สุทินน์กัถนทบุตร
ผู้สึกว่านั่งแล้วท่านนั้นไม่, โดยที่แท้ ก็ความรำพึงนั้น ได้มีแก่สุทินน์กัถนทบุตร

* วิ. มหา. ๑/๑๕.

นั้น ผู้นั่งแล้ว ณ ที่สมควรข้างหนึ่งนั่นแล เพราะได้ฟังธรรมกถาหน้อยหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยไตรสิกขา ของพระผู้มีพระภาคเจ้า, เพราะเหตุนี้ ท่าน พระอุบาลีเถระ จึงกล่าวไว้ว่า ความรำพึงนี้ ได้มีแก่สุทินนัคนัก้นทบุตรผู้นั่ง อยู่แล้ว ณ ที่สมควรข้างหนึ่งแล.

ถามว่า ความรำพึงนี้ ได้มีแล้วอย่างไร ?

แก้ว่า ได้มีว่า ด้วยอาการใด ๆ แล (เราจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มี พระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว) ดังนี้ เป็นต้น.

ในคำว่า ยถา เป็นต้นนั้น มีการกล่าวโดยสังเขปดังต่อไปนี้:- เรา และจะรู้ถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วด้วยอาการใด ๆ, ความ รำพึงอย่างนี้ ย่อมมีแก่เรา ผู้ใคร่ครวญอยู่ด้วยอาการนั้น ๆ, พรหมจรรย์คือ ไตรสิกขา ชื่อว่าอโนบุคคล (ผู้อยู่ครองเรือน) จะพึงประพฤดีให้บริบูรณ์โดย ส่วนเดียว เพราะจะต้องทำมิให้ขาดเป็นท่อน แม้อดวันหนึ่ง แล้วพึงให้ลุถึง **จริมกจิต**^๑ (คือจิตที่เคลื่อนจากภพ) และชื่อว่าอโนบุคคล (ผู้ยังอยู่ครองเรือน) จะพึงประพฤดีให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว เพราะจะต้องทำมิให้เสร้างมอง ด้วย มลทินคือกิเลสแม้อดวันหนึ่ง แล้วพึงให้ลุถึง **จริมกจิต**^๒ (คือจิตที่เคลื่อน จากภพ).

บทว่า **สงฺขลิจิต** ความว่า จะพึงปฏิบัติให้เป็นดุจสังขที่ขัดเกลาแล้ว คือให้มีส่วนเปรียบด้วยสังขที่ชำระล้างแล้ว.

หลายบทว่า **อิท น สฺกฺร อคฺร อหฺณวสฺตา** ความว่า อัน บุคคลผู้ยังอยู่ในท่ามกลางแห่งเรือน จะประพฤดีพรหมจรรย์นี้ให้บริบูรณ์โดย ส่วนเดียว ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ดุจสังขที่ขัดเกลาแล้ว เป็นของทำไม่ได้

๑-๒. จริมกจิต หมายถึง จุติจิต คือจิตเคลื่อนจากภพ หมายถึงจันดับชีวิต. ในฎีกาสารัตถทีปนี

ง่าย ไฉนหนอ ! เราจะพึงปลงผมและหนวด ครองคือนุ่งห่มผ้ากาสาอะ เพราะ เป็นของข้อมแล้วด้วยรสแห่งน้ำฝาด อันเป็นของสมควรแก่บรรพชิต ผู้ประ- พุติพรหมจรรย์ แล้วออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

ก็เพราะกสิกรรมและพาณิชย์กรรมเป็นต้น ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ เรือน ท่านเรียกว่า อคาริยะ ในบทว่า อนคาริยฺ นี้. และกสิกรรมพา- ณิชยกรรมเป็นต้นนั้น ข้อมไม่มีในบรรพชา เพราะเหตุนั้น บรรพชาบัณฑิต พึงรู้ว่า อนคาริยา. ซึ่งการบรรพชาที่ไม่มีเรือนั้น.

บทว่า ปพฺพชเยยฺ แปลว่า พึงเข้าถึง.

[สุทินนํกถันทบุตรทูลขอบรรพชากะพระผู้มีพระภาคเจ้า]

หลายบทว่า อจิรวุจฺจิตาย ปริสาย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ

ความว่า สุทินนํ เมื่อบริษัทยังไม่ลุกไป ก็ยังไม่ได้ทูลขอบรรพชากะพระผู้มี- พระภาคเจ้า. เพราะเหตุไร ? เพราะในบริษัทนั้น ญาคูสาโลหิต มิตรและ อำมาตย์ของสุทินนํนั้น มีอยู่มาก, พวกญาติเป็นต้นเหล่านั้น จะพึงพูดว่า ท่านเป็นบุตรน้อยคนเดียวของมารดาบิดา, ท่านไม่ได้เพื่อจะบวช ดังนี้แล้ว พึงจับแม่ที่แขนหลุดออกไป, ในเวลานั้น สุทินนํ คิดว่า อันตราย จักมีแก่ บรรพชา จึงลุกขึ้นเดินไปได้หน่อยหนึ่ง พร้อมกับบริษัทนั่นเอง แล้วหวน กลับมาอีก ด้วยการอ้างเลขแห่งสรีริกิจบางอย่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วทูลขอบรรพชา. เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระ จึงกล่าวไว้ว่า ครั้ง นั้นแล สุทินนํกถันทบุตร เมื่อบริษัทลุกไปแล้วไม่นานนักก็เข้าเฝ้า โดยทางที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่, ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระ ภาคเจ้า นั่งอยู่ ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง. สุทินนํกถันทบุตร นั่งอยู่ ณ ที่สมควร ข้างหนึ่งแล้วแล ได้กราบทูลคำนี้อะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ด้วยอาการใด ๆ ข้าพระพุทธเจ้า จึงจะรู้ถึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว
อันบุคคลผู้ยังอยู่ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว
ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว คุณสังขที่ขัดเกลามาแล้ว เป็นของทำไม่ได้ง่าย, ข้าพระพุทธ
เจ้าปรารถนาจะปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสาวะ ออกจากเรือนบวช
เป็นบรรพชิต, ของพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชเกิด
พระเจ้าข้า !°

ก็เพราะจำเดิมแต่ราหุลกุมารบรรพชามา พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ไม่ทรง
บวชให้บุตรผู้ที่มีมารดาบิดาไม่อนุญาต. เพราะฉะนั้น จึงตรัสถามสุทินนั้นว่า
คุณก่อนสุทินน์ ! ก็เธออันมารดาบิดาอนุญาตให้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต
แล้วหรือ ?.^๒

เบื้องหน้าแต่พระพุทธดำรัสนี้ไป บัณฑิตพึงทราบเพื่อความไปตาม
แนวพระบาลีนั้นแล อย่างนี้ในบทว่า ตักรณีย ติเรตฺวา^๓ นี้. (สุทินน์
กัถนทฺบุตรํ) ให้กรณียกิจนั้นเสร็จลง ด้วยการทอดทิ้งธุระนั่นเอง. จริงอยู่
น้ำใจของสุทินน์กัถนทฺบุตร ผู้มีฉันทะแรงกล้าในการบรรพชา หาได้น้อมไป
ในธุระกิจทั้งหลายมีประกอบการซื้อขายสินค้า การให้กู้ยืมและทวงหนี้เป็นต้น
หรือในการเล่นกีฬาพนันกษัตฤกษ์ไม่.

[มารดาบิดาไม่อนุญาตให้สุทินน์บวช]

ก็ในบทว่า อมฺม ตาต นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ :- สุทินน์กัถนทฺบุตร
เรียกมารดาว่า อมฺม แม่ (และ) เรียกบิดาว่า ตาต พ่อ.

สองบทว่า ตฺว โขติ ตัคฺคทเป็น ตฺว โข อติ แปลว่า (ลูก
สุทินน์) เจ้าเท่านั้นแล เป็น....

บทว่า **เอกปุตฺตโก** ความว่า เป็นบุตรคนเดียวแท้ ๆ ก็คือพี่ชาย
หรือน้องชายคนอื่นของเจ้าไม่มี.

อนึ่ง ในบทว่า **เอกปุตฺตโก** นี้ เมื่อมารดาบิดาควรจะกล่าวว่า
เอกปุตฺโต แต่กล่าวว่า **เอกปุตฺตโก** ก็ด้วยอำนาจความเอ็นดู.

บทว่า **ปิโย** แปลว่า ผู้ให้เกิดปีติ.

บทว่า **มนาโป** แปลว่า ผู้เจริญใจ.

บทว่า **สุขเชโต** แปลว่า ผู้รุ่งเรืองมาด้วยความสุข. อธิบายว่า
ผู้เจริญมาด้วยความสุข.

บทว่า **สุขปริหฺโฏ** ความว่า ผู้อันเหล่าชนประคบประหงมมาด้วยความ
ความสุข คือตั้งแต่เวลาเกิดมาแล้ว ก็มีพี่เลี้ยงนางนมทั้งหลายผลัดเปลี่ยนตัก
กันอุ้มทรงไว้ เล่นอยู่ด้วยสิ่งของเครื่องเล่นในเวลายังเป็นเด็กเล็ก ๆ มีม้าและ
รถเป็นต้น อันพี่เลี้ยงเป็นต้นให้บริโภคโภชนาหารที่มีรสอร่อยดี ชื่อว่าผู้อัน
เหล่าชนประคบประหงมมาด้วยความสุข.

หลายบทว่า **น ตฺวํ ตาต สุทินฺน กิณฺจิ ทฺกฺขสฺส ชานาติ**
ความว่า แนะลูกสุทินน์ เจ้าข่อมไม่รู้ส่วนเลี้ยวแห่งทุกข์อะไร ๆ แม้เพียงเล็กน้อย
เลย. อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า เจ้าข่อมไม่ได้เสวยอะไร ๆ ด้วยความทุกข์
คำว่า **ทฺกฺขสฺส** เป็นฉกฺขวิภังคฺติลงในอรรถตติยาวิภังคฺติ. ก็ความรู้เป็นไปใน
อรรถคือความเสวย.

อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า เจ้าข่อมระลึกถึงทุกข์อะไร ๆ ไม่ได้. คำว่า
ทฺกฺขสฺส นี้เป็นฉกฺขวิภังคฺติ ลงในอรรถตติยาวิภังคฺติ. ก็ความรู้เป็นไปในอรรถ
คือความระลึก.

แม้ในวิกัปป์ทั้งสอง พึงเห็นการลบล้างที่เสมอกันแห่งบทเบื้องต้น ด้วยบทเบื้องปลายเสีย. คำถามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้น ผู้ศึกษาควรทราบ ตามแนวคัมภีร์ศัพทศาสตร์.

หลายบทว่า **มรณณปี มยฺหุเต อกามกา วินา ภวิสฺสาม** ความว่า แม้ถ้าเมื่อเราทั้งสอง ยังมีชีวิตอยู่ เจ้าจะพึงตายไซ้, แม้ด้วยความตายของเจ้านั้น เราทั้งสอง ก็ไม่ต้องการ คือไม่ปรารถนา ชื่อว่าจักไม่ยอม เว้น (ให้เจ้าตาย) ตามความพอใจของคน, อธิบายว่าเราทั้งสองจักประสบ ความพลัดพรากเจ้าไม่ได้.

หลายบทว่า **กิ ปน มยฺหุ ตํ** ความว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็เหตุอะไรเล่า จักเป็นเหตุให้เราทั้งสองอนุญาตให้เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่ (ออกบวชเป็น บรรพชิต).

อีกอย่างหนึ่ง ในบทว่า **กิ ปน มยฺหุ ตํ** นี้ พึงเห็นใจความอย่างนี้ว่า ก็เพราะเหตุไรเล่า เราทั้งสอง จึงจักยอมอนุญาตให้เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่.

บทว่า **ตตุเถว** ความว่า (สุทินนํกัถนทบุตรนํ นอนลง) ในสถานที่ที่เขาขึ้นอยู่ ซึ่งมารดาบิดาไม่อนุญาตให้เขาบวชนั้นนั่นเอง

บทว่า **อนนฺตรหิตาย** ความว่า บนพื้นที่ยังมิได้ลาดด้วยเครื่องปูลาดอะไร ๆ .

บทว่า **ปริจาเรหิ** ความว่า เจ้าจงให้พวกนักขบถร้องนักเดินรำและนักฟ้อนเป็นต้น บำรุงบำเรอเฉพาะตนแล้ว จงให้อินทรีย์ (คือร่างกายทุกส่วน) เกี่ยวไป คือให้สัญจรไปตามสบายร่วมกับสหายทั้งหลาย ในหมู่นักขบถร้องเป็นต้นเหล่านั้น, อธิบายว่า เจ้าจงนำนักขบถร้องเป็นต้น เข้ามาทางนี้และทางนี้เถิด.

อีกอย่างหนึ่ง บทว่า **ปริจาเรหิ** ความว่า เจ้าจงให้พวกนักขับร้อง นักเต้นรำและนักฟ้อนเป็นต้น บำรุงบำเรอเฉพาะตนแล้ว จงเล่น ก็จงเข้าไปสมาคม ได้แก่จรงัรณมัยร่วมกับสหายทั้งหลายเถิด, มีคำอธิบายไว้ว่า จงเล่นกีฬาเถิด ดังนี้บ้าง.

สองบทว่า **กาม ปริภุณฺชนฺโต** ความว่า เจ้าจงบริโภคโภคะทรัพย์ทั้งหลายร่วมกับบุตรและภรรยาของตนเถิด.

สองบทว่า **ปุณฺณานิ โกรฺหนฺโต** ความว่า เจ้าจงปรารภพระพุทธ พระธรรม และ พระสงฆ์แล้ว บำเพ็ญกุศลธรรมทั้งหลาย อันเป็นเครื่องชำระทางสุคติให้บริสุทธิ์ด้วยดี มีการเพิ่มให้ทานเป็นต้นเถิด.

สองบทว่า **ตุณฺหิ อโหสิ** ความว่า สุทินนัถ์ล้นทบุตร เพื่อตัดความเกี่ยวข้องด้วยการพูดวาจา จึงได้งดการสนทนาปราศรัยเสีย.

[สหายไปห้ามไม่ให้สุทินนัถ์บวชไม่สำเร็จ]

คราวนั้น มารดาบิดาของสุทินนั พุด (เจ้าโลม) ถึง ๓ ครั้ง เมื่อไม่ได้แม้เพียงคำตอบ จึงสั่งให้เรียกพวกสหาย (ของเขา) มาแล้วสั่งว่า สุทินนัผู้เป็นสหายของพวกเรานั้น มีความประสงค์จะบวช พวกเราจงช่วยห้ามเขาด้วย. แม้สหายเหล่านั้นเข้าไปหาเขาแล้วก็ได้พุด (อ้อนวอน) ถึง ๓ ครั้ง แต่สุทินนัก็ได้นิ่งเงิบแม้อต่อ (หน้า) สหายเหล่านั้น. เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าวไว้ว่า **อถโข สุทินฺนนฺตฺส กลฺลนทฺปฺตฺตสฺส สหายกา ๗เปฯ ตฺถุณฺหิ อโหสิ***.

[สหายไปขออนุญาตมารดาบิดาให้สุทินนับวช]

ครั้งนั้น พวกสหายของสุทินนันั้น ได้มีความรำพึงดังนี้ว่า หากว่าสุทินนั เมื่อไม่ได้บวช จักตาย, จักไม่มีคุณอะไร, แต่มารดาบิดา จักได้เห็นเขาผู้บวชแล้วเป็นครั้งคราว, ถึงพวกเราจักได้เห็น, อนึ่ง ขึ้นชื่อว่า การ

* วิ.มหา. ๑/๒๓-๔.

บวชนั้น เป็นภาระที่หนัก, ผู้บวชจะต้องถือบาตรเดินเที่ยวบิณฑบาตทุกวัน ๆ, พรหมจรรย์ มีการนอนคนเดียว ถัดคนเดียว เป็นกิจที่ทำได้ยากอย่างยิ่ง, และ สุนทรินันท์ เป็นผู้ละเอียดอ่อน เป็นชาติชนชาวเมือง, เขา เมื่อไม่สามารถจะ ประพฤติพรหมจรรย์นั้นได้ ก็จกกลับมาที่เรือนนี้อีกทีเดียว, เอาเถิด พวก เรา จักขอให้มารดาบิดาของเขานุญาตให้บวช. สหายเหล่านั้น ก็ได้ทำเหมือน อย่างนั้นแล้ว.

[มารดาบิดาอนุญาตให้สุนทรินันท์บวช]

ฝ่ายมารดาบิดา ก็ได้อนุญาตให้เขาบวช. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุ-
บาลีเถระ จึงได้กล่าวไว้ว่า อลโข สุนทรินันฺตสฺส กลนฺทปฺปุตฺตสฺส สหายกา
เยน สุนทรินันฺตสฺส กลนฺทปฺปุตฺตสฺส มาตาปิโตร ๆเปฯ อนุญญาโณติ มา-
ตาปิตุหิ อคารสุมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชาย.^๑

บทว่า ภูโธ แปลว่า ผู้ยินดีแล้ว

บทว่า อุกฺโข แปลว่า ผู้มีกายและจิตฟูขึ้นด้วยอำนาจปีติ.

บทว่า กติปาหํ แปลว่า ลิ่นวันเล็กน้อย.

สองบทว่า พลฺล คานฺตฺวา ความว่า สุนทรินันท์กลับทบทวนนั้นเมื่อบริ-
โภคโภชนาหารที่สบาย และบริหารร่างกายด้วยกิจมีการอบและอาบน้ำเป็นต้น
ให้เกิดกำลังกายแล้ว ไหว้มารดาบิดา ลาครีญาติผู้มีหน้าเต็มด้วยน้ำตา แล้ว
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจนถึงประทับ ฯลฯ ได้กราบทูลคำนึงะพระผู้มี
พระภาคเจ้า พระพุทธเจ้าข้า! ของข้าได้โปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวช
เถิด พระพุทธเจ้าข้า!^๒

๑. วิ. มหา. ๑/๒๔. ๒. วิ. มหา ๑/๒๕

[พระพุทธเจ้ารับสั่งภิกษุบวชให้สุทินนั้กัถนุบุตร]

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสเรียกภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ผู้เที่ยวบิณฑบาต เป็นวัตร ซึ่งยืนเฝ้าอยู่ในที่ใกล้มาว่า ลูก่อนภิกษุ ! ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้ สุทินนั้บรพพชชและอุปสมบพทเกิด.

ภิกษุรูปนั้น ทูลรับแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า คีละ พระพุทธเจ้าข้า! แล้ว ได้สุทินนั้กัถนุบุตร ที่พระชินเจ้าทรงประทานเป็นสัทธิวิหาริก ให้ บรพพชชและอุปสมบพทแล้ว. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระ จึงกล่าวไว้ว่า สุทินนั้กัถนุบุตร ได้รับบรพพชชอุปสมบพทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว*

อนึ่ง ยกเว้นในอธิการว่าด้วยท่านสุทินนั้ได้รับบรพพชชอุปสมบพทนี้เสีย การบรพพชชและอุปสมบพท พระอรธรธกถาจารย์ทั้งหลาย ก็ได้กล่าวไว้แล้วใน อรธรธกถาทั้งปวง. ส่วนข้าพเจ้าจักกล่าว (บรพพชชและอุปสมบพทนั้น)ในชั้นชกะ ด้วยอำนาจแห่งพระบาลีตามที่ตั้งไว้แล้วนั้นแล และหาใช่จักกล่าวแต่บรพพชช และอุปสมบพทในชั้นชกะอย่างเดียวกัเท่านั้นไม่ คำแม่อื่นใด ที่ควรกล่าวใน ชั้นชกะก็ดี ในคัมภีร์บริวารก็ดี อันพระอรธรธกถาจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้แล้วใน วิภังค์ ข้าพเจ้าจักกล่าวคำนั้นไว้ในที่นั้น ๆ แล ทั้งหมด. แท้จริง เมื่อข้าพเจ้า กล่าวตามที่อธิบายมาอย่างนี้ การพรรณนชช ย่อมเป็นอันข้าพเจ้าทำแล้วโดย ลำดับแห่งพระบาลีทีเดียว. เพราะเหตุนี้ นักศึกษาทั้งหลาย ผู้มีความต้องการ ด้วยการวินิจฉัยนั้น ๆ ตรวจสอบวินัยสังวรณนชชนี้ โดยลำดับพระบาลีนั้นแล ก็จักรู้การวินิจฉัยที่ยังเหลือได้ดี ฉะนี้แล.

บทว่า อจิรูปสมบพนุโน คือท่านสุทินนั้ นั้น เป็นผู้อุปสมบพทแล้ว ไม่นาน มีคำอธิบายว่า โดยกาลไม่นานนัก แต่อุปสมบพทมานันเอง.

* วิ. มหา. ๑/๒๕.

บทว่า เอรุเป คือมีส่วนอย่างนี้ ได้แก่ มีชาติอย่างนี้.

บทว่า ชุตคุณ ได้แก่ คุณอันเป็นเครื่องกำจัดกิเลส.

สองบทว่า สมาทาย วตตติ ความว่า (ท่านสุทินนั้น) สมาทาน
คือรับเอา ประพฤติ เทียวไป อยู่.

สองบทว่า อารณฺญโก โหติ ความว่า ห้ามเสนาสนะแดนบ้าน
เสียแล้ว เป็นผู้ชอบอยู่ป่าเป็นวัตร ด้วยอำนาจสมาทานอารณฺญกฺขุดงค์.

บทว่า ปิณฑปาติโก ความว่า ห้ามภัต ๑๔ อย่าง ด้วยการห้าม
อดิเรกลาภเสียแล้ว เป็นผู้ชอบเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ด้วยอำนาจสมาทาน
บิณฑปาตียชฺคงค์.

บทว่า ปัสสุลฺลิก ความว่า ห้ามคฤหบดีจิวรเสียแล้ว เป็นผู้ชอบ
ทรงผ้าบังสกุลเป็นวัตร ด้วยอำนาจสมาทานปิงฺสุลฺลิกชฺคงค์.

บทว่า สปรทานจาริโก ความว่า ห้ามการเที่ยวโลเลเสียแล้ว เป็น
ผู้ชอบเที่ยวตามลำดับตรอกเป็นวัตร คือเข้าไปเพื่อภิกษาตามลำดับเรือน ด้วย
อำนาจสมาทานสปฺทานจาริชฺคงค์.

บทว่า วชฺชิตามํ ความว่า (ท่านสุทินนั้น) เข้าอาศัย) หมู่บ้านชาว
วัชชีหรือหมู่บ้านในแคว้นวัชชี.

[ญาติของท่านสุทินที่เมืองไพศาลีมีสมบัติมาก]

ในคำเป็นต้นว่า อชฺชตมมทฺธนา มีวินัยนัยดังนี้:- (ญาติทั้งหลาย
ของเราในเมืองไพศาลี) ชื่อว่าเป็นผู้มั่งคั่ง เพราะมีเครื่องอุปโภคและอุปกรณ์
แห่งเครื่องบริโภคมาก. มีคำอธิบายว่า จริงอยู่ เครื่องอุปโภค และอุปกรณ์
แห่งเครื่องอุปโภค ของญาติเหล่านั้น ๆ มีมาก คือมีหนาแน่น ทั้งเป็นวัตถุ
มีสาระ.

ชื่อว่า ผู้มีทรัพย์มาก เพราะมีทรัพย์ที่ฝังไว้มาก.

บทว่า มหาโภค ชื่อว่าผู้มีโภคะมาก เพราะมีโภคะคือวัตถุที่เป็น
เสปียง (สำหรับจ่าย) ประจํามาก.

ชื่อว่า ผู้มีทองและเงินมาก เพราะนอกจากเครื่องอุปโภคอย่างอื่น
ก็ยังมีทองและเงินนั้นแหละมากมาย.

ชื่อว่า ผู้มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์เครื่องปลื้มใจมาก เพราะอุปกรณ์แห่ง
ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ อันเป็นเครื่องประดับ ซึ่งทำความปีติปราโมทย์ให้ มี
มากมาย. พึงทราบว่าเป็นผู้มีทรัพย์และข้าวเปลือกมากมาย เพราะทรัพย์และ
ข้าวเปลือกอันแลกเปลี่ยนกันด้วยอำนาจการซื้อขาย มีจำนวนมาก.

สองบทว่า เสนาสนํ ถํสาเมตฺวา ความว่า เก็บงำเสนาสนะแล้ว
อธิบายว่า จัดตั้งเสนาสนะนั้นไว้อย่างเรียบร้อย โดยประการที่เสนาสนะจักไม่
เสียหาย.

[ญัตินำภัตตาหารไปถวายท่านสุทินน์ ๖๐ ถาด]

สองบทว่า สจฺจิมตฺเต ถาลิปาเก ความว่า (ญัตินำภัตตาหารของ
ท่านสุทินน์นำภัตตาหารไปถวายท่านสุทินน์) มีประมาณ ๖๐ หม้อ โดยกำหนด
แห่งการคำนวณ.

ก็บรรดาภัต ๖๐ หม้อนี้ เฉพาะหม้อหนึ่ง ๆ จุกัดพอแก่ภิกษุ ๑๐ รูป
กัฒแมํทั้งหมดนั้น ภิกษุ ๖๐๐ รูปพอฉัน.

ในสองบทว่า ภตฺตาทิหารํ อภิสรีสุ นี้มีวิเคราะห์ดังนี้:- อาหาร
ที่ชื่อว่า อภิหาร เพราะอรรถว่า อันบุคคลนำไปเฉพาะ. นำอะไรไป?
นำภัตไป. อภิหาร คือภัตนั่นเอง ชื่อภัตตาทิหาร. ซึ่งภัตตาทิหารนั้น.

บพว่า อภิหริสุ ความว่า ญาติทั้งหลายนำภัตตาหารไปไว้เฉพาะหน้า.
อธิบายว่า ถือเอาแล้ว ได้ไปยังสำนักของท่านพระสุทินนั้น.

ถามว่า ภัตนั้น มีประมาณเท่าไร ?

แก้วว่า มี ๖๐ หม้อ. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระจึงกล่าวไว้ว่า
ญาติทั้งหลาย นำภัตตาหารมีประมาณ ๖๐ หม้อ ไปถวายท่านพระสุทินนี้.*

สองบพว่า ภิกขุณิ วิสสุชเชตฺวา ความว่า ท่านพระสุทินนั้น
มีความประสงค์จะเที่ยวจาริกไปลำดับตรอกด้วยตนเอง เพราะเป็นผู้ถือ
เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรอย่างอุกฤษฏ์ จึงได้สละ คือถวาย (ภัตตาหารมี
ประมาณ ๖๐ หม้อนั้น) เพื่อเป็นของฉันแก่ภิกษุทั้งหลาย. จริงอยู่ ท่านผู้มี
อายุนี้ ใฝ่ใจว่า ภิกษุทั้งหลายจักได้ลาภ และเราก็จักไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต
แล้วจึงมา เพื่อประโยชน์นั้นนั่นเอง. เพราะฉะนั้น ท่านพระสุทินนั้น
เมื่อทำกิจที่สมควรแก่การมาของตน จึงได้สละแก่ภิกษุทั้งหลาย ส่วนตนเองก็
เข้าไปบิณฑบาต. นางทาสีของพวกญาติ ชื่อญาติทาสี.

[อธิบายเรื่องขนมมูตเน่า]

บพว่า อภิโทสิถิ ได้แก่ขนมมูตเน่าที่เก็บไว้นาน คือล่วงไปได้
คิ่นหนึ่งแล้ว เป็นของมูต.

ในบพว่า อภิโทสิถิ นั้น มีใจความเฉพาะบพดังต่อไปนี้ :- ขนม
มูตเน่า ที่ชื่อว่าอภิโทสะ เพราะธรรมดา ถุกโทษคือความมูตครอบงำ. อภิโทสะ
นั่นเอง ชื่ออภิโทสิถิ. อีกอย่างหนึ่ง สัจญา คืออภิโทสิถินี้ เป็นสัจญา
คือชื่อแห่งขนมมูตเน่า ที่ล่วงไปได้คิ่นหนึ่งแล้ว. ซึ่งขนมมูตเน่า ชื่ออภิ-
โทสิถินั้น.

* วิ.มหา. ๑/๒๖.

บพว่า กุมฺมาลํ ได้แก่ ขนฺมกุมฺมาส ที่เขาทำด้วยข้าวเหนียว.

สองบพว่า จตุเทตฺตกา มา โหติ ความว่า ขนฺมกุมฺมาสนั้นเป็นของ
ไม่ควรบริโภค โดยที่สุดแม้พวกทาสและกรรมกร กระทั่งถึงฝูงโค เพราะฉะนั้น
นางทาสีจึงมีความมุ่งหมายจะเทขนฺมกุมฺมาสนั้นทิ้งเสียภายนอก จตุเทตฺตกาเยื่อ
ทิ้ง ฉะนั้น

บพว่า สเจ ตํ ตตฺตบพเป็น สเจ เอตํ แปลว่า ถ้าของนั้น.

พระสุทินน์ เรียกทาสีของญาติว่า เนาะน้องหญิง ด้วยอำนาจจริย-
โฆหาร.

บพว่า จตุทณฺเฑยธมฺมํ แปลว่า มีอันจะต้องทิ้งเป็นสภาพ. มีคำอธิบาย
ไว้ว่า เนาะน้องหญิง ถ้าของนั้น มีอันจะต้องทิ้งในภายนอกเป็นธรรมดา คือ
เป็นของที่เขาสละความหวงแหนแล้วไซ้ เธอจงเกลี้ยลงในบาตรของเรานี้เถิด.

ถามว่า ก็บรรพชิตยอมได้ เพื่อจะพูดอย่างนี้หรือ ? ไม่เป็นวิญญูติ
(การออกปากขอ) หรือปยุตตวาจา (วาจาพูดขอเกี่ยวกับปัจจัย) หรือ ?

แก้ว่า ไม่เป็น (ทั้งสองอย่าง)

ถามว่า เพราะเหตุไร จึงไม่เป็น?

แก้ว่า เพราะเป็นของที่เขาสละความหวงแหนแล้ว.

จริงอยู่ จะพูดว่า ท่านจงให้ ก็จงนำสิ่งของซึ่งมีอันจะต้องทิ้งเป็น
ธรรมดา คือเป็นของที่เขาสละความหวงแหนแล้ว ที่พวกเจ้าของไม่มีความ
เสียดายทั้งหมด มาเกลี้ยลงในบาตรนี้เถิด ดังนี้ก็ควร. จริงอย่างนั้น แม้ท่าน
พระรัฐบาล ผู้ประพฤดิอริยวงศ์อย่างดีเลิศ ก็ได้พูดว่า เธอจงเกลี้ยขนฺมกุมฺมาส
ซึ่งมีอันจะต้องทิ้งเป็นธรรมดาลงในบาตรของเรานี้เถิด. เพราะฉะนั้น ของสิ่งใด
มีอันจะต้องเป็นธรรมดาเห็นปานนี้ก็ดี ของสิ่งอื่นมีรากไม้ผลไม้และเกสรใน

ป่าเป็นต้น อันไม่มีใครหวงแหนก็ดี ภิกษุควรให้นำสิ่งของนั้นทั้งหมด มาแล้ว
ฉันได้ตามสบาย ไม่ควรจะรังเกียจ.

[พระสุทินน์ออกบวชได้ ๘ ปี นางทาสีจำอวัยวะบางส่วนได้]

บทว่า **หตุถานัน** ความว่า นางทาสีของญาติ ได้ถือเอาค้ำมือทั้งสอง
ของพระสุทินน์ผู้น้อมบาตรเข้าไปเพื่อรับภิกษา ตั้งแต่ข้อมือไป.

บทว่า **ปาทานัน** ความว่า นางทาสีของญาติ ได้ถือเอาค้ำเท้าทั้งสอง
จำเดิมแต่ชายฝ้านุ่งไป.

บทว่า **สรตฺตส** ความว่า เมื่อพระสุทินน์ เปล่งวาจาว่า แนะน้องหญิง
ถ้าของนั้น ดังนี้เป็นต้น นางทาสีของญาติก็จำส้อมเสียง (ของท่าน) ได้.

สองบทว่า **นิमितฺตํ อคฺคฺคเหติ** ความว่า นางทาสีของญาติได้ถือเอา
คือจำได้ หมายความว่า กำหนดอาการที่ตนเคยสังเกตได้ในคราวที่ท่านยังเป็น
คฤหัสถ์.

จริงอยู่ พระสุทินน์บวชในพรรษาที่ ๑๒ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ใน
พรรษาที่ ๒๐ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เข้าไปบิณฑบาตยังตระกูลญาติตนเอง
มีพรรษาได้ ๘ ตั้งแต่บวชมา. เพราะเหตุนี้ นางทาสีของญาติคนนั้น เห็น
ท่านแล้วจึงจำไม่ได้ แต่ถือเอาค้ำ (นิमित) ได้ด้วยประการฉะนี้.

หลายบทว่า **สุทินฺนสฺส มাত্রี เอตทโวจ** ความว่า นางทาสี
ของญาติ ไม่อาจจะพูดคำเป็นต้นว่า ท่านเจ้าขา! ท่านหรือหนอคือพระสุทินน์
ผู้เป็นนายของดิฉัน ดังนี้ กับบุตรชายผู้เป็นนาย (ของตน) ซึ่งเข้าบวช
แล้วด้วยความเคารพยิ่ง จึงรีบกลับเข้าไปในเรือน แล้วได้แจ้งข่าวนี้กะมารดา
ของพระสุทินน์.

ศัพท์ว่า **ยคุเณ** เป็นนิบาต ลงในอรรถแห่งคำบอกเล่า.

ศัพท์ว่า **เซ** ที่มีอยู่ในบทว่า **สเจ เซ สตจัน** นี้ เป็นนิบาต
ลงในอรรถแห่งคำร้องเรียก. ความจริง ชนทั้งหลายในประเทศนั้นย่อมร้องเรียก
หญิงสาวใช้ ด้วยภาษาอย่างนั้น. เพราะเหตุนั้น ในคำว่า **สเจ เซ สตจัน**
นี้ ฟังทราบใจความอย่างนี้ว่า แม่ทาสีผู้เจริญ ! ถ้าเจ้าพูดจริงไซร้.

[พวกบรรพชิตไม่นั่งฉันในที่ที่ไม่สมควรเหมือนคนขอทาน]

สองบทว่า **อญฺญตฺร กุฑฺฑมฺหฺล** ความว่า ได้ยินว่า ในประเทศนั้น
ในเรือนของเหล่าชนผู้เป็นทานบดี มีหอฉันไว้, และในหอฉันนี้เขาก็จัด
ปูอาสนะไว้ ทั้งได้จัดตั้งน้ำฉันและน้ำส้วมไว้พร้อม. บรรพชิตทั้งหลาย ครั้น
เที่ยวไปบิณฑบาตแล้ว (กลับมา) นั่งฉันที่หอฉันนั้น ถ้าปรารถนาจะรับเอา
ภัตตาหารที่มีอยู่ ก็รับเอาของที่ยังมีอยู่ แม่ของเหล่าชนผู้เป็นทานบดีไป.
เพราะฉะนั้น แม่สถานทีนั้น ควรทราบว่าได้แก่พะไลฝาเรือนแห่งใดแห่งหนึ่ง
ใกล้หอฉันนี้ แห่งตระกูลใดตระกูลหนึ่ง. จริงอยู่ บรรพชิตทั้งหลาย ย่อมไม่
นั่งฉันในสถานที่ที่ไม่สมควร เหมือนพวกมนุษย์กำพร้าจะนั้นแล.

ศัพท์ว่า **อตุล** ที่มีอยู่ในบทว่า **อตุล นาม ตาด** นี้ เป็นนิบาต
ลงในอรรถว่า มีอยู่, และศัพท์ว่า **นาม** (ที่มีอยู่ในบทนั้น) ก็เป็นนิบาต
ลงในอรรถแห่งคำถาม และในอรรถแห่งความดูหมิ่น.

[บิดาติเตียนพระสุทินน์ว่าฉันขนมมุดเหมือนดินน้ำอมฤต]

จริงอยู่ ท่านกล่าวคำอธิบายนี้ไว้ว่า (บิดาพูดกับพระสุทินน์ผู้เป็น
บุตรชายว่า) พ่อสุทินน์ ! ทรัพย์ของเรา ก็มีอยู่มิใช่หรือ ? พวกเราซึ่งมีเจ้า
เป็นบุตรชาย ผู้มานั่งฉันขนมมุดมาสที่เก็บไว้ค้างคืนอยู่ในที่เช่นนี้ จะพึงถูก
ประชาชนเขาดำหนิว่า เป็นผู้ไม่มีทรัพย์มิใช่หรือ ?

อนึ่ง พ่อสุทินน์ ! พ่อแม่ก็ยังมีชีวิตอยู่ มิใช่หรือ ? พ่อแม่ซึ่งมีเจ้า เป็นบุตรชาย ผู้มานั่งฉันทนหมกมมาสที่เก็บไว้ค้างคืนอยู่ในที่เช่นนี้ จะถูก ประชาชนเขาดำหนดว่า ตายแล้วมิใช่หรือ ?

อนึ่ง พ่อสุทินน์ ! พ่อสำคัญว่า สมณคุณที่เจ้าได้เพราะอาศัยศาสนา มีอยู่ในภายในจิตใจของเจ้า ผู้ซึ่งแม่เจริญเติบโตมาด้วยรสแห่งอาหารที่ดี ยัง ไม่มีความรังเกียจฉันทนหมกมมาสที่เก็บไว้ค้างคืน ซึ่งเป็นของน่าสะอิดสะเอียนนี้ เหมือนคิมน้ำอมฤตจะนั้น.

ก็หลุหบดีนั้น เพราะถูกความทุกข์บีบคั้น เมื่อไม่สามารถจะพูดแต่ง ใจความนั้นให้บริบูรณ์ได้ จึงได้กล่าวคำเพียงเท่านั้นว่า มีอยู่หรือพ่อสุทินน์ ! ที่พ่อจักฉันทนหมกมมาสที่เก็บไว้ค้างคืน ?

ส่วนในคำว่า **อตุถิ นาม ตาต** เป็นต้นนี้ อาจารย์ผู้คิดอักษร ทั้งหลาย ย่อมกล่าวลักษณะนี้ไว้ดังนี้คือ :- เมื่อมีอตุถิศัพท์อยู่ในที่ใกล้ (คือ อยู่บทข้างหน้า) บัณฑิตทั้งหลายจึงได้แต่คำอนาคตกาลนั้นไว้ดังนี้ว่า **ปริภุญ- ชิสฺสุติ** ด้วยอำนาจเนื้อความที่ไม่น่าเชื่อและไม่อาจเป็นได้.

ใจความแห่งคำอนาคตกาลนั้น มีดังนี้คือ:- ชื่อว่า **อตุถิ นาม** ๗ เป ๗ **ปริภุญชิสฺสุติ** มีความหมายว่า พ่อไม่เชื่อ ทั้งไม่พอใจซึ่งการฉันทนนี้ แม่ที่เห็นประจักษ์อยู่

สองบทว่า **ตตาย อภิโทลิโก** ความว่า ขนหมกมมาสที่เก็บไว้ ค้างคืนนี้ รูปได้มาแต่เรือนของคุณโยมนั้น. ปาฐะว่า **ตโตย** บ้าง. อาจารย์ บางพวกสวดกันว่า **ตตาย** บ้าง. คำนั้นไม่งาม.

หลายบทว่า **เยน สกปีตุ นิเวสน** ความว่า นิเวศน์แห่งบิดาของตน คือ แห่งบิดาของอาตมา มีอยู่โดยสถานที่ใด พระเถระเป็นผู้ว่าง่าย จึงได้ไป (ยังนิเวศน์นั้น) เพราะความรักในบิดานั้นเอง.

บทว่า อธิวาเสสิ ความว่า พระเถระถึงจะเป็นผู้ถือบิณฑบาต เป็นวัตรอย่างเคร่งครัดก็ตาม แต่ก็ยังใฝ่ใจว่า ถ้าเราจักไม่รับแม้ภัตตาหาร ครั้งเดียวไซ้, พวกญาติเหล่านั้น ก็จักเสียใจอย่างยิ่ง จึงได้รับคำอาราธนา เพื่ออนุเคราะห์พวกญาติ.

บทว่า โอปุณฺณาเปตฺวา แปลว่า สั่งให้ไล้ทา.

บทว่า ติโรกรณีย เป็นสัตตมวิภังคิ ลงในอรรถตติยาวิภังคิ, ความว่า แวดวง (กองทรัพย์นั้น) ไว้ด้วยกำแพงม่าน อีกอย่างหนึ่ง ชนทั้งหลายย่อมทำร้ายกันไว้ภายนอก ด้วยกำแพงม่านนั้น เหตุนั้น กำแพงม่านนั้น จึงชื่อว่า ติโรกรณียะ. ความที่ว่า จัดวงล้อมกำแพงม่านนั้นไว้โดยรอบ.

ในสองบทว่า เอกํ หิริญฺยสุตฺตํ นี้ กหาปณะ ควรทราบว่าเป็นเงิน.

ชายไม่สูงนัก ไม่เตี้ยนัก ขนาดปานกลาง ฟังทราบว่าเป็นบุรุษ

บทว่า เตนํ หิ ความว่า เพราะเหตุที่ลูกสุทินน์จักมาในวันนี้.

ศัพท์ว่า หิ เป็นนิบาต ลงในอรรถสักว่าทำบทให้เต็ม.

อีกนัยหนึ่ง ศัพท์ว่า เตนํ แม้นี้ เป็นนิบาตลงในอรรถแห่งคำ เชื้อเชิญนั่นเอง.

ในบทว่า ปุพฺพุญฺญสมมฺภึํ นี้ ท่านมิได้กล่าวคำเสียดยกาลไว้ใน พระบาลี แม้ก็จริง, ถึงกระนั้น ก็ควรทราบอธิบายว่า เมื่อเขาเสียดยกาลแล้ว นั้นแล พระเถระก็ได้ไป.

[บิดามอบทรัพย์เพื่อให้พระสุทินน์สีก]

โยมบิดาของท่านสุทินน์ ซึ่งบอกกองทรัพย์ทั้ง ๒ กองว่า พ่อสุทินน์! นี่ทรัพย์มารดาของพ่อ เป็นต้น.

บทว่า **มาตุ** ได้แก่ แห่งหญิงผู้ให้เกิด.

บทว่า **มตุติก** ได้แก่ ทรัพย์ที่มีมาแต่ฝ่ายมารดา. อธิบายว่า ทรัพย์ส่วนนี้คุณยาได้มอบให้มารดาของเจ้าผู้มาสู่เรือนนี้.

โยมบิดากล่าวคำหนี (ทรัพย์เป็นสินเดิมฝ่ายหญิง) ด้วยคำว่า **อิตฺถิกาย อิตฺถิชน** ทรัพย์ชื่อว่าอันฝ่ายหญิงได้มา เพื่อประโยชน์แก่เครื่องจุนด์สำหรับอาบน้ำเป็นต้น อันเป็นเครื่องใช้สอยของหญิงนั่นเอง มีประมาณเท่าไร, เจ้าจงตรวจสอบปริมาณทรัพย์ฝ่ายหญิงเมื่อนั้นก่อน.

อีกอย่างหนึ่ง มีคำอธิบายว่า พ่อสุทินน์ ! นี้ทรัพย์มารดาของพ่อ, ก็แลทรัพย์นั้นเป็นสินเดิมฝ่ายมารดา พ่อมิได้ให้ไว้ คือ เป็นของมารดาของเจ้าเท่านั้น.

ในบทว่า **อิตฺถิกาย อิตฺถิชน** นี้ พึงทราบใจความอย่างนี้ว่า ก็ทรัพย์นี้รวบรวมมาได้ด้วยกสิกรรม (และ) พาณิชยกรรมก็หามิได้ อีกอย่างหนึ่งแล ทรัพย์อันฝ่ายหญิงพึงได้มา ชื่อว่า **อิตฺถิชน** (ทรัพย์ฝ่ายหญิง), คือว่า ทรัพย์ฝ่ายหญิงส่วนใด อันฝ่ายหญิงผู้ไปสู่ตระกูลสามีจากตระกูลญาติ พึงได้มาเพื่อประโยชน์แก่เครื่องจุนด์สำหรับอาบน้ำเป็นต้น, ทรัพย์ส่วนนั้นก็มิมีประมาณเท่านั้นก่อน.

หลายบทว่า **อญฺฉ** **เปตฺติก** **อญฺฉ** **ปีตามห** ความว่า ก็ทรัพย์ส่วนใดอันเป็นสินเดิมของบิดาและปู่ทั้งหลายของพ่อ, ทรัพย์ส่วนนั้นก็เป็นส่วนอื่นต่างหาก, ที่เขาฝังไว้ และที่ประกอบการค้าขาย ก็มีอยู่มากมายนัก.

อนึ่ง บทว่า **ปีตามห** ที่มีอยู่ในสองบทว่า **เปตฺติก** **ปีตามห** นี้ ควรทราบว่าเป็นการลบบัจฉัยแห่งตฺทิตฺเตสฺย. อีกอย่างหนึ่ง ปาฐะว่า **เปตามห** ดังนี้ก็มี.

หลายบทว่า **ลพฺภา ตาต สฺสทินฺน** หมายความว่า
พ่อสุทินน์! พ่อควรละเพศบรรพชิตอันสูงส่ง ซึ่งเป็นธงชัยแห่งพระอริยเจ้าเสีย
แล้วกลับมาเพื่อความเป็นคฤหัสถ์อันเป็นเพศที่ต่ำทรามจะพึงได้ใช้สอย คือจะ
ได้เพื่อบริโภก โภกสมบัติ. พ่อกลัวต่อราชาอาญา จึงบวชก็หาไม่ได้ ทั้งถูก
เจ้าหนี้ย่างก็หาไม่ได้แล.

ก็คำว่า **ตาต** ที่มีอยู่ในบทว่า **ตาต น อุตฺตหามิ** นี้ พระสุทินน์
พูด (กับบิดา) เพราะความรักอาศัยเรือน หาใช่พูดเพราะเดชแห่งสมณะไม่.

บทว่า **น อุตฺตหามิ** แปลว่า รูปไม่อาจ.

บทว่า **น วิสฺสหามิ** แปลว่า รูปไม่พร้อม คือ ไม่สามารถ.

ก็คำว่า **วทฺยยาม โข ตํ คหฺปติ** นี้ พระสุทินน์พูด (กับบิดา)
เพราะเดชแห่งสมณะ.

บทว่า **นาตฺติกขุเมตฺตยาสิ** หมายความว่า ความรักอันใดของคุณโยม
ที่ตั้งอยู่แล้วในรูป, คุณโยม ไม่ควรตัดรอนความรักอันนั้นออก ด้วยอำนาจ
ความโกรธ. มีคำอธิบายว่า ถ้าว่าคุณโยมไม่พึงโกรธไฉน.

ลำดับนั้น ท่านเศรษฐี มีจิตเบิกบานด้วยนึกในใจว่า บุตรชายเหมือน
มีความประสงค์จะทำการสงเคราะห์เรากระมัง จึงได้พูดว่า พูดเถิด พ่อสุทินน์!

ศัพท์ว่า **เตนฺหิ** เป็นนินทา มีรูปคล้ายวิภัตติ ลงในอรรถแห่งคำ
เชื่อเชิญ.

บทว่า **ตฺโตนิทานํ** พึงทราบการอาเทศ ตปฺฐมาวิภัตติ อย่างนี้คือ
ต้นิทาน ต้นเหตุ (มีทรัพย์นั้นเป็นต้นเรื่อง, มีทรัพย์นั้นเป็นเหตุ) เป็นโต.
และในสมาสบทนั้นไม่มีการลบโตปัจจัย.

ภยมีราชภยเป็นต้น ที่ท่านกล่าวไว้โดยนัยมีอาทิว่า พระราชาทั้งหลาย จะไม่พึงทรงริบ โภคสมบัติของเราหรืออย่างไร ชื่อว่าภยก็ดี. อธิบายว่า จิตสะคั้ง.

กายสันเทา (กัถิ) กายสะทกสะท้าน (กัถิ) เนื้อหัวใจป่วนปั่น (กัถิ) ของบุคคลผู้ถูกพระราชาหรือโจรลงกรรมกรรม ด้วยสิ่งบังคับว่า เองจงให้ทรัพย์ ดังนี้ ชื่อว่า ฌัมภิตัตตะ (ความหวาดเสียว).

ขนชูชัน คือมีปลายขนขึ้นข้างบน ในเมื่อมีภยเกิดขึ้น ชื่อว่า โลมหังสะ (ขนพองสยองเกล้า).

การรักษาย่างกวดขัน ทั้งภายในและภายนอก ทั้งกลางคืนและกลางวัน ชื่อว่า อารักขา (การเฝ้ารักษา).

[বিদাস্তগ্ররয়াগাঁপ্রলেঁপ্রলমপ্রস্থিন্নসিক]

สองบทว่า เตนหิ วัช ความว่า เศรษฐีคฤหบดี ครั้นแสดงทรัพย์ แล้ว ก็ไม่สามารถจะประเล้าประโลมบุตรชาย เพื่อให้สีกด้วยตนเองได้ จึงสำคัญว่า บัดนี้ เครื่องผูกพวกผู้ชาย เช่นกับมาตุคามเป็นไม่มี จึงได้เรียก ปุราณทุติยการรรยา ของพระสุทินนนั้นมาสั่งว่า เตนหิ วัช เป็นต้น.

บทว่า ปุราณทุติยิก ได้แก่ หญิงคนที่สองซึ่งเป็นคนดั้งเดิม คือ หญิงคนที่สองในกาลก่อน คือในคราวที่ยังเป็นคฤหัสถ์. อธิบายว่า ได้แก่ ภรรยาผู้เคยเป็นหญิงผู้ร่วมในการเสพสุขที่อาศัยเรือนมาแล้ว.

บทว่า เตนหิ ความว่า เพราะเหตุที่ไม่มีเครื่องผูก (อย่างอื่น) เช่น กับมาตุคาม.

สองบทว่า ปาเทสุ คเหตุวา ความว่า ภรรยาเก่าได้จับเท้าทั้งสอง (ของท่านสุทินน). บทว่า ปาเทสุ เป็นสัตว์มีวิภคติ ลงในอรรถทุติยวิภคติ . อีกอย่างหนึ่ง ความว่า ภรรยาเก่าได้จับพระสุทินนนั้นที่เท้าทั้งสอง.

ถามว่า เพราะเหตุไร ภรรยาเก่า จึงได้กล่าวกะพระสุทินน์ อย่างนี้ว่า
ข้าแต่ลูกนาย! นางเทพอัปสร (ผู้เป็นเหตุให้ท่านประพฤติพรหมจรรย์)
เหล่านั้น ชื่อเช่นไร?

แก้วว่า เพราะได้ยินว่า ในกาลครั้งนั้น หมู่ชนผู้ไม่รู้จักคุณแห่งบรรพชา
ครั้งเห็นขัตติยกุมารบ้าง พราหมณกุมารบ้าง เศรษฐีบุตรบ้าง มากมาย ซึ่ง
พากันละมหาสมบัติแล้วออกบวช จึงสนทนากันขึ้นว่า เพราะเหตุไร ขัตติยะ-
กุมารเป็นต้นเหล่านั้นจึงออกบวช คราวนั้น ชนเหล่าอื่นก็พูดกันว่า
ขัตติยกุมารเป็นต้นเหล่านั้นออกบวช เพราะเหตุแห่งนางเทพอัปสรทั้งหลาย
ผู้เป็นเทพนาฎกา. ถ้อยคำนั้นเป็นอันชนเหล่านั้นได้ให้แผ่กระจายไปแล้ว.
ภรรยาเก่าของท่านสุทินน์นี้ ได้ถือเอาถ้อยคำนั้น จึงได้กล่าวอย่างนั้น.

พระเถระ เมื่อจะคัดค้านถ้อยคำของภรรยาเก่า นั้น จึงได้กล่าวว่า
น โข อหํ ภคินี เป็นต้น แปลว่า น้องหญิง ฉันไม่ได้ประพฤติพรหมจรรย์
เพราะเหตุแห่งนางเทพอัปสรเลย^๒.

บทว่า สมุทาจรติ ความว่า ย่อมเรียก คือย่อมกล่าว

หลายบทว่า ตตุเถว มุจฺฉิตา ปปตา ความว่า ภรรยาเก่าเห็น
ท่านสุทินน์นั้นเรียกตนด้วยวาทีน้องหญิง จึงคิดอยู่ในใจว่า บัดนี้ ท่านสุทินน์นี้
ไม่ต้องการเรา, ได้สำคัญเราผู้เป็นภรรยาจริง ๆ เหมือนเด็กหญิงผู้นอนอยู่ใน
ห้องมารดาเดียวกันกับตน ก็เกิดความโศกเป็นกำลัง แล้วสลบหลับอยู่ใน
ที่ตรงนั้นนั่นเอง.

หลายบทว่า มา โน วิหฺรยิตฺถ ความว่า ท่านสุทินน์กล่าวกะ
โยมบิดาว่า คุณโยม อย่าซื้บอทรัพย์และส่งมาคุกคามมาเบียดเบียนรูปเลย,
จริงอยู่ วาจา นั้นทำความลำบากให้แก่พวกบรรพชิต.

[มารดาขอร้องให้พระสุทินน์เพาะพืชพันธุ์ไว้]

มารดาของท่านสุทินน์ ได้เชื่อเชิญท่านสุทินน์ไว้ในความอภิมัยด้วยความว่า ถ้าเช่นนั้น ดังนี้ ที่มีอยู่ในบทนี้ว่า พ่อสุทินน์! ถ้าเช่นนั้น พ่อจงให้พืชพันธุ์ไว้บ้าง คือมารดาได้พูดว่า ถ้าพ่อยังยินดีจะประพฤติพรหมจรรย์ไซ้ร้. ขอพ่อจงประพฤติ นิ่ง ปรินิพพานอยู่บนอากาศเถิด, แต่ว่า พ่อจงให้บุตรชายคนหนึ่งผู้จะเป็นพืชพันธุ์สำหรับดำรงสกุลของเราไว้.

หลายบทว่า มา โน อปุตุคกั สุปเตยยั ลิจจวโย อติหราเปลลु

ความว่า มารดาของท่านสุทินน์พูดว่า เพราะเหตุที่พวกเราอยู่ในรัชสมัยแห่งเจ้าลิจจวิผู้เป็นคณราชย์, โดยกาลล่วงลับไปแห่งบิดาของพ่อ เจ้าลิจจวิเหล่านั้นจะสั่งให้บริบททรัพย์มฤคกนี้ คือทรัพย์สมบัติของพวกเรา ซึ่งมีมากมายอย่างนี้ อันหาบุตรมิได้ คือที่เว้นจากบุตร ผู้จะรักษาทรัพย์ของตระกูลไว้ นำไปสู่ภายในพระราชวังของพระองค์เสีย, ฉะนั้น, เจ้าลิจจวิเหล่านั้น อย่าได้สั่งให้บริบทคือจงอย่าสั่งให้บริบททรัพย์สมบัตินั้นไปเลย.

ถามว่า เพราะเหตุไร ท่านสุทินน์ จึงได้กล่าวอย่างนี้ว่า คุณ โยมแม่ ! เฉพาะเรื่องนี้แล รูปอาจทำได้ ?

แก้ว่า ได้ยินว่า ท่านสุทินน์นั้น คิดว่า เราเท่านั้นจักเป็นเจ้าของทรัพย์มฤคกของมารดาเป็นต้นเหล่านั้น, คนอื่นย่อมไม่มี, มารดาเป็นต้นแม่เหล่านั้น ก็จักตามผูกพันเราเป็นนิตย์ เพื่อต้องการให้รักษาทรัพย์มฤคก, เพราะเหตุนี้ ครั้นได้บุตรชายแล้วก็จักงดเว้น (การตามผูกพันเรา), ต่อแต่นั้น เราก็จักได้บำเพ็ญสมณธรรมตามสบาย, เมื่อ (ท่าน) เล็งเห็นนัยนี้อยู่ จึงได้กล่าวอย่างนั้น.

[สตรีมีระดูหยุดที่ตั้งครรภ์]

คำว่า **ปุปฺผิ** นี้เป็นชื่อแห่งโลหิตที่เกิดขึ้นในเวลาที่มาตุคามมีระดู. จริงอยู่ ในเวลาที่มาตุคามมีระดู ต่อมมีสีแดงตั้งขึ้นในสถานที่ ๆ ตั้งครรภ์ (ในมดลูก) แล้วเจริญขึ้นถึง ๗ วันก็สลายไป. โลหิตก็ไหลออกจากต่อมเลือดที่สลายไปแล้วนั้น. คำว่า **ปุปฺผิ** นั้นเป็นชื่อแห่งโลหิตนั้น.

อนึ่ง คลหิตนั้นเป็นของมีกำลัง ยังไหลออกอยู่มากเพียงใด, คือยอมไหลออกพร้อมกับโทษ (มลทินแห่งโลหิต) นั้นเอง, ก็เมื่อโทษ (มลทินแห่งโลหิต) ไหลออกแล้ว ปฏิสนธิ (ของสัตว์ผู้เกิดในครรภ์) ที่บิดาให้ไว้แล้ว ในวัตถุ (รังไข่) ที่บริสุทธิ์ ก็ตั้งขึ้นได้โดยเร็วพลัน.

สองบทว่า **ปุปฺผิสสา ออุปฺพชติ** ความว่า ต่อมเลือดเกิดขึ้นแก่ภรรยาเก่าของท่านสุทินนั้นแล้ว. ฟังทราบการลบบทสังโยค พร้อมกับการลบ อ อักษร* เสีย.

หลายบทว่า **ปฺรณทฺติยกาย พาหํ คเหตุวา** ความว่า ท่านพระสุทินนั้นจับภรรยาเก่าในที่แขนทั้งสองนั้น.

สองบทว่า **ออุปฺพลฺลตฺเต ลิกฺขาปเท** ความว่า เพราะปฐมปาราชิก ลิกขาบทยังมีได้ทรงตั้งไว้.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติปฐมปาราชิกเมื่อ ๒๐ พระพรรษา]

ได้เห็นว่า ในปฐมโพธิกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ภิกษุทั้งหลายได้ประคองพระหัตถ์ให้ทรงยินดีแล้วตลอด ๒๐ ปี มิได้ทำอชฌาจาร (ความประพฤติล่วงละเมิด) เห็นปานนี้ (ให้เกิดขึ้นเลย). พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง* บทว่า **ปุปฺผิสสา** นี้ ตัดบทเป็น **ปุปฺผิ อสฺสา** ลบ อ อักษรตัวต้น และลบ **สฺ** ที่เป็นตัวสกคเสีย จึงสนธิกันเข้าเป็น **ปฺปฺผิสสา**.

หมายเอาอชฌาจารย์นั้นนั่นเอง จึงตรัสพระสูตรนี้ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย !

สมัยหนึ่ง พวกภิกษุได้ประคองจิตของเราให้อินดีแล้วหนอ.

คราวนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อไม่ทรงเล็งเห็นอชฌาจารย์(ความประพฤติกว้างละเมิดเช่นนั้นของภิกษุทั้งหลาย) จึงมิได้ทรงบัญญัติปาราชิกหรือสังฆาทิเสส แต่ได้ทรงบัญญัติกองอาบัติเล็กน้อย ที่เหลือไว้เพียง ๕ กองเท่านั้น ในเพราะเรื่องนั้น ๆ เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าวไว้ว่า เพราะสิกขาบท ยังมีได้ทรงบัญญัติไว้.

บทว่า อนาทินวทสุโส ความว่า ท่านสุทินน์ เมื่อไม่เล็งเห็นข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้าจักทรงบัญญัติสิกขาบทซึ่งโทษไว้ในบัดนี้ จึงเป็นผู้มีความสำคัญ (ในการเสพเมถุนธรรมนั้น) ว่าไม่มีโทษ. จริงอยู่ ถ้าท่านพระสุทินน์นี้ ฟังรู้ว่า สิ่งนี้ไม่ควรทำ หรือว่า สิ่งที่ทำนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อมุลเฉท ดังนี้ไซ้, กุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา แม้จะถึงความสิ้นชีวิตไป อันมีกรรมนั้นเป็นเหตุก็ จะไม่พึงทำ, แต่ท่านเมื่อไม่เล็งเห็นโทษในการเสพเมถุนธรรมนี้ จึงได้เป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่มีโทษ. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าวไว้ว่า เป็นผู้มีความเห็นว่าไม่มีโทษ.

บทว่า ปุราณหุตติยกาย นี้ เป็นสัตตมมีวิภัตติ.

บทว่า อภิวิญญาเปติ คือ ให้เป็นไปแล้ว.

จริงอยู่ แม้การให้เป็นไป ท่านเรียกว่า วิญญาปนา เพราะยังกายวิญญูติให้เคลื่อนไหว. ก็ท่านพระสุทินน์นี้ บัณฑิตพึงทราบว่าได้ทำการยังกายวิญญูติให้เคลื่อนไหวถึง ๓ ครั้ง เพื่อความตกลงใจจะให้ตั้งครรรค์.

หลายบทว่า สา เตน คพุภิ คณฺหิ ความว่า แม้ภรรยาเก่าของท่านพระสุทินน์นั้น ก็ตั้งครรรค์เพราะอชฌาจารย์นั้นนั่นเอง หาได้ตั้งครรรค์โดยประการอื่นไม่.

[เหตุที่ให้สตรีตั้งครรรภ์มี ๗ อย่าง]

ถามว่า ก็การตั้งครรรภ์ ย่อมมิได้ แม้โดยประการอย่างอื่นหรือ ?

แก้ว่า ย่อมมิได้.

ถามว่า ย่อมมิได้อย่างไร ?

แก้ว่า ย่อมมิได้ (เพราะเหตุ ๗ อย่างคือ) เพราะการเคล้าคลึงกาย ๑ เพราะการจับผ้า (นุ่งห่ม) ๑ เพราะการคั้นน้ำอสุจิ ๑ เพราะการลูบคลำสะดือ (ของสตรี) ๑ เพราะการจ้องดู (รูป) ๑ เพราะเสียง ๑ เพราะกลิ่น ๑.

จริงอยู่ สตรีทั้งหลาย บางพวกเป็นผู้มีความกำหนัดยินดีด้วยฉันทราคะ ในเวลาที่ตนมีระดู แม้เมื่อยินดีการที่บุรุษจับมือ จับช่องนม และการลูบคลำ อวัยวะน้อยใหญ่ (ของตน) ย่อมตั้งครรรภ์ได้. การตั้งครรรภ์ย่อมมิได้เพราะ การเคล้าคลึงกาย ด้วยอาการอย่างนี้.

อนึ่ง นางภิกษุณี ผู้เป็นภรรยาเก่าของพระอุทายีเถระ เอาปากอม น้ำอสุจินั้นไว้ส่วนหนึ่ง ใส่อีกส่วนหนึ่งเข้าในองค์ชาตรวมกับฝ้านั่นเอง. นาง ก็ตั้งครรรภ์ได้เพราะเหตุนี้. การตั้งครรรภ์ย่อมมิได้ เพราะการจับผ้า (นุ่งห่ม) ด้วยอาการอย่างนี้.

แม่เนื้อ ผู้เป็นมารดาของมิกลึงคดาบส ได้มายังสถานที่ถ่ายปัสสาวะ ของดาบส ในเวลาที่ตนมีระดู แล้วได้คั้นน้ำปัสสาวะ ซึ่งมีน้ำสมภพเจือปนอยู่. แม่เนื้อนั้น ก็ตั้งครรรภ์ แล้วออกลูกเป็นมิกลึงคดาบส เพราะเหตุที่ตนคั้นน้ำ ปัสสาวะนั้น^๒. การตั้งครรรภ์ ย่อมมิได้เพราะการคั้นน้ำอสุจิ ด้วยอาการอย่างนี้.

อนึ่ง ท้าวสักกะทรงทราบชื่อที่มารดาของพระสามดาบสโพรหัสตีวี เสียดักขุ มีพระประสงค์จะประทานบุตร (แก่ท่านทั้งสองนั้น) จึงทรงรับสั่ง

๑. วิ. มหา. ๒/๒๓. ๒. ชาตกัฏฐกถา. ๘/๑. ๓/๓๕๖.

กะทุกุลกบัณฑิต (ผู้เป็นบิดาของพระสามคาบสโพธิสัตว์นั้น) ว่า เมณฺฐนธรรม
ควรแก่ท่านทั้งสองหรือ ?

ทุกุลกบัณฑิต ทูลว่า อาตมภาพทั้งสอง บวชเป็นฤๅษีแล้ว ไม่มีความ
ต้องการ ด้วยเมณฺฐนธรรมนั้น.

ท้าวสักกะ ทรงรับสั่งว่า ถ้าเช่นนั้น ในเวลาที่นางปาริกาตาสินีนี้มี
ระดู ท่านพึงเอานิ้วมือลูบคลำสะดือ (ของนาง) เกิด.

ทุกุลกบัณฑิตนั้น ได้ทำเหมือนอย่างนั้นแล้ว. นางปาริกาตาสินีนั้น
ก็ตั้งครรภ์ แล้วคลอดทารกชื่อสามคาบส เพราะเหตุที่ลูบคลำสะดือนั้น.
การตั้งครรภ์ ย่อมมีได้เพราะการลูบคลำสะดือ ด้วยอาการอย่างนี้. โดยนัยนี้
นั้นแล ควรทราบเรื่องมณฑพัพฺพมาณพ^๒ และเรื่องพระเจ้าจันทรปัชโชต.

ถามว่า การตั้งครรภ์ ย่อมมีได้เพราะการจ้องดู (รูป) อย่างไร?

แก้วว่า สตรีบางพวกในโลกนี้ ในเวลาที่ตนมีระดู เมื่อไม่ได้การ
เคล้าคลึงกับชาย จึงเข้าไปในเรือน จ้องดูชาย ด้วยอำนาจความกำหนัดพอใจ
(แล้วก็ตั้งครรภ์) เหมือนนางสนมชาววัง ฉะนั้น. นางย่อมตั้งครรภ์ เพราะการ
จ้องดูชายนั่น. การตั้งครรภ์ ย่อมมีได้เพราะการจ้องดูรูป ด้วยอาการอย่างนี้.

อนึ่ง บรรดานกตระกูลทั้งหลาย (นกยาง) ชื่อว่านกตระกูลตัวผู้
ย่อมไม่มี. นางนกตระกูลเหล่านั้น ในเวลาที่ตนมีระดู ครั้นได้ฟังเสียงเมฆ
(คำราม) แล้ว ย่อมตั้งครรภ์ ถึงแม่ไก่ทั้งหลายจะมากตัวก็ตาม ในกาลบางครั้ง
ครั้นได้ฟังเสียงไก่ผู้ตัวเดียว (ขัน) ก็ย่อมตั้งครรภ์ได้. ถึงแม่โคทั้งหลาย ครั้น
ได้ฟังเสียงโคอุสกะ (โคตัวผู้) แล้ว ก็ย่อมตั้งครรภ์เหมือนอย่างนั้น .การ
ตั้งครรภ์ย่อมมีได้เพราะเสียง ด้วยอาการอย่างนี้

๑. นัยชาตกัฏฐกถา. ๕/๑๒๓-๔. ๒. ชาตกัฏฐกถา. ๗/๕-๖.

อนึ่ง แม่โคทั้งหลายนั่นเอง ในกาลบางครั้ง ย่อมตั้งครรภ์ได้เพราะ
กลิ่นของโคตัวผู้. การตั้งครรภ์ ย่อมมีได้เพราะกลิ่น ด้วยอาการอย่างนี้.

ส่วนในเรื่องนี้ ภรรยาเก่าของท่านพระสุทินันท์นี้ ย่อมตั้งครรภ์เพราะ
อชฌาจารย์ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงหมายเอาตรัสไว้ว่า

มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน ๑ มารดาที่ระดู ๑ สัตว์ผู้เกิดในครรภ์ปรากฏ ๑.
เพราะความประหม่อมแห่งปัจจัย ๓ ประการอย่างนี้ ความก้าวลงแห่งสัตว์
ผู้เกิดในครรภ์ จึงมีได้.

[เทพเจ้าประกาศความชั่วของพระสุทินันท์]

หลายบทว่า ภูมมา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสฺสุ ความว่า ชื่อว่า
ความลับของชนผู้กระทำความชั่ว ย่อมไม่มีในโลก^๒, จริงอยู่ ตนของชนผู้
กระทำความชั่วนั้น ย่อมรู้ความชั่ว (ที่ตนทำ) นั้น ก่อนกว่าคนอื่นทั้งหมด,
ต่อจากนั้น อารักขเทพเจ้าทั้งหลายย่อมรู้, ภายหลังต่อมาเทพเจ้าแม่เหล่าอื่น
ผู้รู้จักของบุคคลอื่น ก็ย่อมรู้, เพราะเหตุนี้ ภูมมเทพเจ้าทั้งหลาย ผู้อาศัย
อยู่ในไพโรสมณฑลทั้งสิ้น ซึ่งเป็นผู้รู้จักของบุคคลอื่น พบเห็นอชฌาจารย์นั้นของ
ท่านพระสุทินันท์นั้น ก็ได้กระจายเสียงให้บันลือลั่นไป ก็ได้เปล่งเสียงออก
โดยอาการที่เทพเจ้าแม่เหล่าอื่นจะได้ยิน.

ถามว่า ได้ยินว่าอย่างไร?

แก้วว่า ได้ยินดังนี้ ท่านผู้เจริญ! โอ ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสนียด หาโทษ
มิได้, (แต่) พระสุทินันท์กลับทบุตร ก่อเสนียดขึ้นแล้ว ก่อโทษขึ้นแล้ว.
ใจความแห่งคำที่ว่า ไม่มีเสนียด เป็นต้นนั้น บัณฑิตพึงทราบ โดยนัยดังที่
ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วในเวรัญชกัณฑ์นั้นแล

๑. ม. มุ. ๑๒/๒๔๗. ปปัญจสูทนี. ๒/๔๑๗-๘. ๒. ขุ. ขา. ๒๗/๑๓๑. ชาดกัฎฐ ๔/๒๔๘.

๓. วิ.มหา. ๑/๓๒.

อนึ่ง ในคำว่า **ภุมมานิ เทวานิ สทฺถํ สุตฺวา จาตุมฺมหา-
ราชาการ** นี้ ฟังทราบลำดับดังนี้ว่า อากาสัญญเทพเจ้าทั้งหลายได้สดับเสียง
เหล่าภุมมเทพเจ้าแล้ว, เทพเจ้าชั้นจาตุมหาราชทั้งหลาย ได้สดับเสียงเหล่า
อากาสัญญเทพเจ้าแล้ว ดังนี้เป็นต้น.

บทว่า **พฺรหฺมกายิกา** ความว่า พรหมแม่ทั้งหมด ยกเว้นเหล่า
อัสถุญีสัตว์และเหล่ารูปาวจรสัตว์เสีย ฟังทราบว่าได้สดับแล้ว และครั้น
ได้สดับแล้ว ก็ได้กระจายเสียงให้บันลือลั่นแล้ว.

หลายบทว่า **อิติห เตน ขณน** ความว่า ชั่วขณะเดียวแห่งอัชฌาจาร
ของท่านพระสุทินนั้นนี้ ด้วยอาการอย่างนี้.

สองบทว่า **เตน มฺหุตฺเตน** ความว่า ชั่วครู่เดียวแห่งอัชฌาจาร
นั่นเอง.

สองบทว่า **ยาว พฺรหฺมโลกา** ความว่า (เสียงได้กระลอนขึ้นไป
แล้ว) จนถึงพรหมโลกชั้นอกนิฏฐะ.

บทว่า **อพฺฤคฺคณฺณิ** แปลว่า ได้กระลอนขึ้นไปแล้ว คือได้ตั้งขึ้น
แล้ว. ความที่ว่า ได้มีเสียงระเบ็งแซ่เป็นอันเดียวกันแล้ว.

[บุตรชายของท่านพระสุทินนี้มีชื่อว่าพีชกะ]

สองบทว่า **ปฺตฺตํ วิชายิ** ความว่า ภรรยาเก่าของท่านพระสุทิน
ได้ให้ปัจฉิมภวีกสัตว์ ผู้เช่นกับพิมพ์ทองเกิดแล้ว.

หลายบทว่า **พีชโกติ นามํ อภิสุ** ความว่า พวกสหายของท่าน
พระสุทินนี้ไม่ยอมให้ตั้งชื่อเป็นอย่างอื่น คือได้พากันตั้งชื่อว่า "พีชกะ" (เจ้า
พีชก) โดยลงความเห็นกันว่า "ทารกนั้นจึงมีชื่อว่า" เจ้าพีชก" เท่านั้น,

เพราะเหตุแห่งคำที่ย่าได้กล่าวขอไว้ว่า "พองให้พีชพันธุ์ไว้บ้าง" ดังนี้ ปรากฏชัดแล้ว. พวกสหายน ก็ได้ตั้งชื่อให้แก่มารดาบิดาแห่งพีชทวารกนั้น ด้วยอำนาจชื่อบุตรชายเหมือนกัน.

คำว่า เต อปเรน สมเยน นี้ท่านกล่าวหมายเอาเจ้าพีชกัและมารดาของเจ้าพีชกั.

[มารดาและพีชทวารกบวชแล้วได้สำเร็จพระอรหันต์]

ได้อินว่า ในเวลาที่พีชกะมีอายุได้ ๗-๘ ขวบ มารดาของเธอได้บวชในสำนักนางภิกษุณี และพีชทวารกนั้น ก็ได้บวชอยู่ในสำนักของภิกษุ ได้อาศัยเพื่อนพรหมจารีผู้เป็นกัลยาณมิตร ก็ได้ดำรงอยู่ในพระอรหันต์แล้ว. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าวว่า เขาทั้งสอง ได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ได้ทำให้แจ้งซึ่งพระอรหันต์แล้ว.* บรรพชาของมารดาและบุตร ได้มีผลแล้วด้วยประการฉะนี้.

[ท่านพระสุทินนเคื่อดร้อใจเพราะประพฤติชั่วหยาบ]

ส่วนบิดาของพีชทวารกนั้น ถูกความวิปถีสารครอบงำอยู่ เพราะเหตุ นั้น ท่านพระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าวคำว่า "อหุเทว อหุเทว อหุเทว อหุเทว อหุเทว อหุเทว" ดังนี้เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อหุเทว แปลว่า ได้มีแล้วนั้นเทียว. ทะ อักษรทำการเชื่อมบท. ความว่า ได้มีแล้วนั้นเทียว.

ความตามเคื่อดร้อใจในภายหลัง อันมีอชฌาจารเป็นเหตุ ชื่อว่าความรำคาญ. แม้คำว่า วิปถีสาร ก็เป็นชื่อแห่งความตามเคื่อดร้อใจในภายหลังนั้นนั่นเอง.

*วิ. มหา. ๑/๓๓.

จริงอยู่ ความตามเคียดรื้อนในภายหลังนั้น ท่านเรียกว่า **กุกกุงจะ** (ความรำคาญ) โดยความเป็นกิริยาที่บังเกิดพึงเกลียด เพราะความเป็นกรรมอันผู้รู้ทั้งหลายไม่พึงทำ, ท่านเรียกว่า **วิปฏิสาร** (ความเคียดรื้อน) โดยเป็นความระลึกผิดรูปไป เพราะอาศัยอชฌาจารย์นั้น เพราะไม่สามารถจะห้ามอชฌาจารย์ที่ตนทำแล้วได้.

หลายบทว่า **อลาภา วต เม** ความว่า ไม่ใช่ลาภของเราหนอ. มีอธิบายว่า ขึ้นชื่อว่า ความไม่ได้คุณทั้งหลาย มีฉานเป็นต้นเหล่านั้น ไม่ใช่ลาภของเรา ทั้งไม่ใช่ลาภของผู้อื่น.

หลายบทว่า **น วต เม ลาภา** ความว่า คุณคือบรรพชา สรณคมน์ และการสมาทานสิกขาแม่เหล่าใด ที่เราได้เฉพาะแล้ว, คุณคือบรรพชาเป็นต้นแม่เหล่านั้น ชื่อว่าไม่ใช่ลาภของเราเลย เพราะมีอชฌาจารย์เฝ้าหามอง.

หลายบทว่า **ทุลลทฺธํ วต เม** ความว่า พระศาสนานี้ แม้ที่เราได้แล้ว ก็ชื่อว่าเราได้ชั่ว.

หลายบทว่า **น วต เม สุลทฺธํ** ความว่า พระศาสนานี้ เราได้ไม่ดีเหมือนอย่างกุลบุตรอื่นเขาได้กันหนอ. เพราะเหตุไร? เพราะเหตุเราบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้ ยังไม่สามารถจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิ์ได้จนตลอดชีวิตแล.

บทว่า **พฺรหมจฺริยํ** ได้แก่ มรรคพรหมจรรย์ ที่ท่านสงเคราะห์ด้วยไตรสิกขา.

สองบทว่า **กิสฺส อโหสิ** ความว่า ท่านพระสุทินนั้น เมื่อไม่สามารถจะเคี้ยวกินหรือฉันอาหาร จึงได้เป็นผู้ชูปนม คือมีเนื้อและโลหิตน้อย.

บทว่า **อุปฺปญฺจอุปฺปญฺจทุกขาโต** ได้แก่ ความเป็นผู้มีผิวเหลือง ๆ เกิดขึ้น คือเป็นผู้มีส่วนเปรียบดูจไปไม้เหลือง.

บทว่า **ธมฺนิสฺสจฺจตฺตคฺคฺโต** ได้แก่ ผู้มีตัวสะพรังด้วยแถวเส้นเอ็น
นั่นเอง เพราะความเป็นผู้มีเนื้อและโลหิตสิ้นไป.

บทว่า **อนฺุโตมฺโน** ได้แก่ ผู้มีความคิดตั้งอยู่ภายในนั่นเอง (ผู้มีเรื่อง
ในใจ) ด้วยอำนาจความระทมถึง. อนึ่ง สัตว์โลกแม่ทั้งหมด ชื่อว่าเป็นผู้มี
ใจอยู่ในภายในนั่นเอง (คิดอยู่แต่ในใจ) ด้วยอำนาจความเป็นไป อาศัยหทัย-
วัตถุ.

บทว่า **สินฺนมฺโน** ได้แก่ ผู้ทอดทิ้งธุระ คือผู้ไม่มีความขวนขวายใน
อุเทศ ปริปัจจา กรรมฐาน อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา และการบำเพ็ญวัตร
และระเบียบวัตร. ชื่อว่า ผู้มีใจหดหู่ เพราะอรรถว่า ใจของผู้นั้นหดหู่ คือ
งอกลับด้วยอำนาจความเกียจคร้านโดยแท้ทีเดียว.

บทว่า **ทฺกฺขฺจิ** ได้แก่ ผู้มีทุกข์ เพราะทุกข์ทางใจ.

บทว่า **ทฺมุมนฺโน** ได้แก่ ผู้มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว หรือผู้มีใจ
ผิดรูป เพราะความเป็นผู้ถูกโทมนัสครอบงำ.

บทว่า **ปชฺฌมฺยิ** ความว่า ท่านพระสุทินน์ คิดถึงความชั่วที่ตนทำ
แล้วนั้น ๆ ด้วยอำนาจความเดือดร้อน (ชบเซา) ดูจลาจลที่เขาคัดออกจากภาวะ
แล้ว (ชบเซาอยู่) ฉะนั้น.

[พวกภิกษุสหายถามท่านพระสุทินน์ถึงความชบผอม]

สองบทว่า **สหายกา ภิกฺขุ** ความว่า ภิกษุทั้งหลาย ผู้ถามถึงความ
ผาสุก ที่เป็นผู้คุ้นเคยของท่านพระสุทินน์ เห็นพระสุทินน์นั้น ผู้เป็นแล้ว
อย่างนั้น ซึ่งปล่อยให้วันคืนผ่านไปอยู่ ด้วยธรรมเป็นเครื่องเน้นซ้ำ คือการ
คลุกคลีอยู่ด้วยหมู่ จึงได้กล่าวคำนี้กะท่านพระสุทินน์นั้น.

บทว่า **ปิณฺุทฺริโย** ความว่า ผู้มีอินทรีย์มีจักษุเป็นต้นเต็มเปี่ยม
เพราะโอกาสซึ่งเป็นที่ดั่งแห่งประสาทสมบูรณ์.

ศัพท์ว่า ทานี ที่มีอยู่ในคำว่า โสทานี ตวั นี้ เป็นนิบาต.

ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า โส ปน ตวั ที่แปลว่า ก็คุณนั้น (ดูชูปยอม).

หลายบทว่า กจฺจโน ตวั คือ กจฺจโน ตวั ที่แปลว่า คุณ (จะไม่ยินดีประพาศิพรหมจรรย์) หรือหนอ?

บทว่า อนภิโรโต แปลว่า ผู้มีความกระสัน, อธิบายว่า ผู้ปรารถนาความเป็นคลุหัตถ์.

เพราะเหตุนี้ ท่านพระสุทินน์ เมื่อจะคัดค้าน ความไม่ยินดีนั้นนั้นแล จึงกล่าวว่า อาวุโสทั้งหลาย ! ความจริง ไม่ใช่ว่าผมจะไม่ยินดี (ประพาศิพรหมจรรย์). อธิบายว่า ก็ผมยินดีทีเดียวในการเจริญกุศลธรรมอันยิ่ง.

หลายบทว่า อคฺคฺติเม ปาปกมฺมํ กตฺ ความว่า บาปกรรมอย่างหนึ่งที่ผมทำไว้ มีอยู่ ก็ผมได้รับอยู่ ได้แก่มีปรากฏแก่ผมอยู่เป็นนิตยกาล คุณมีอยู่เฉพาะหน้าจะนั้น.

ถัดจากนั้น ท่านพระสุทินน์ เมื่อจะประกาศ (เปิดเผย) บาปกรรมที่ตนทำแล้วนั้น (แก่เหล่าภิกษุสหาย) จึงได้กล่าวคำเป็นต้นว่า ปุราณทฺต-ยิกาย ดังนี้.

[พวกภิกษุสหายเห็นด้วยว่ากรรมนั้นให้เกิดความรำคาญได้]

หลายบทว่า อลฺ หิ เต อาวุโส สุทฺทฺนฺ กุกฺกฺจฺจาย ความว่า อาวุโส สุทินน์! บาปกรรมนั้นของคุณ พอที่ ก็สามารถจะให้คุณรำคาญได้. มีคำอธิบายว่า เป็นของสามารถจะให้เกิดความรำคาญได้.

ในคำว่า ยํ ตวั เป็นต้น ฟังทราบการเชื่อมความดังนี้ว่า คุณจักไม่สามารถประพาศิพรหมจรรย์ เพราะความชั่วใด, ความชั่วนั้นของคุณพอที่จะให้คุณรำคาญได้.

ต่อจากนั้น เหล่าภิกษุสหาย เมื่อจะพร่ำสอนพระสุทินนั้น จึงได้กล่าวคำเป็นต้นว่า **นหุ อาวุโส ภควตา** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น ศัพท์ว่า **นหุ** เป็นนิบาต ลงในอรรถอนุมัติ และคำหนิ.

บทว่า **อเนกปริยาเยน** แปลว่า โดยเหตุมิใช่ออย่างเดียว.

บทว่า **วิราคย** แปลว่า เพื่อกายความกำหนด.

สองบทว่า **โน สราคย** ความว่า ไม่ใช่เพื่อความกำหนดด้วยราคะ.

อธิบายว่า จริงอยู่ ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งการกายความกำหนดนั้นว่า สัตว์ทั้งหลาย ได้สดับธรรมของเรานี้แล้ว จักกายความกำหนด คือจักไม่ยินดีในภพและโภคสมบัติทั้งปวง. ในบททั้งปวง ก็มีนัยนั้น.

ก็คำว่า **วิสโยคาคิ** **กิเลเสหิ** **วิสยุชฺชนตุถาย** นี้ ที่มีอยู่ใน

บทว่า **วิสโยคย** เป็นต้นนี้ เป็นเพียงการกล่าวโดยนัยทางอ้อม.

บทว่า **วิสโยคย** ความว่า เพื่อปราศจากความประกอบด้วยกิเลสทั้งหลาย.

สองบทว่า **โน สโยคย** ความว่า ไม่ใช่เพื่อความประกอบ (ด้วยกิเลสทั้งหลาย).

บทว่า **อนุปาทานาย** ความว่า เพื่อความไม่ถือมั่น.

สองบทว่า **โน สอุปาทานาย** ความว่า ไม่ใช่เพื่อความยึดมั่น.

หลายบทว่า **ตตฺถ นาม ตฺว** ความว่า เมื่อธรรมชื่อนั้น (อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว เพื่อกายความกำหนด) คุณ (ยังจักคิดเพื่อความกำหนดอีกหรือ?).

สองบทว่า สรกาย เจตสฺสตี ความว่า คุณยังจักคิด คือยังจัก
ดำริ เพื่อเมถุนธรรม อันเป็นไปอยู่ พร้อมด้วยความกำหนดหรือ ? อธิบายว่า
คุณจักยังพยายามเพื่อต้องการเมถุนธรรมนั้นหรือ ? ในบททั้งปวง ก็มีนัยนั้น.

[อรรถาธิบายชื่อพระนิพพาน ๕ บท]

บททั้ง ๕ มีรากวิราคะเป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายเอา
พระนิพพานซึ่งเป็นโลกุตระธรรมที่ปราศจากวิภวณันต์แล ตรัสไว้ซ้ำอีก. เพราะ
เหตุนี้ แม้เมื่อพระองค์ตรัสว่า รากวิราคาย ก็ดี มหนิมมทนาย ก็ดี
บัณฑิตพึงเห็นใจความอย่างนี้เท่านั้นว่า "เพื่อประโยชน์แก่พระนิพพาน".

จริงอยู่ พระนิพพาน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า "ธรรมเป็นที่
ดำรงระคา" เพราะเหตุว่าระคามาถึง คือปรารถ สืบต่ออาศัยพระนิพพาน
นั้นแล้ว ย่อมปราศไป คือไม่มี.

อนึ่ง พระนิพพาน ทรงเรียกว่า ธรรมเป็นที่สร้างมา เพราะเหตุว่า
ความเมาทั้งหลาย มีความเมาด้วยอำนาจมานะ และความเมาในบุรุษเป็นต้น
มาถึงพระนิพพานนั้นแล้ว ย่อมเป็นอันสร้างไปไม่เป็นความเมา คือสาบสูญไป.

อนึ่ง พระนิพพาน ทรงเรียกว่า ธรรมเป็นที่คลายความกระหาย
เพราะเหตุว่า ความกระหายในกามแม้ทั้งปวง มาถึงพระนิพพานนั้นแล้ว ย่อม
ถึงความคลายไป คือความพลัดตกไป.

อนึ่ง พระนิพพาน ทรงเรียกว่า ธรรมเป็นที่เพิกถอนอาลัย เพราะ
เหตุว่า อาลัยคือเบญจกามคุณ มาถึงพระนิพพานแล้ว ย่อมถึงความเพิกถอนไป.
เพราะเหตุว่า วิภวณันต์ ๓ ภูมิ มาถึงพระนิพพานนั้นแล้ว ย่อมขาดเต็ดไป.

อนึ่ง พระนิพพาน ทรงเรียกว่า ธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา, ธรรมเป็นที่บาราสระคะ ธรรมเป็นที่ดับ เพราะเหตุว่า ตัณหา มาถึงพระนิพพานนั้นแล้ว ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบาราสไป และย่อมดับไปโดยประการทั้งปวง.

อนึ่ง พระนิพพานนั้น ทรงเรียกว่า นิพพาน เพราะเหตุว่าออกไป คือเล่นออกหลุดพ้น จากตัณหา ซึ่งได้ไฉนว่า วานะ เพราะผู้คือล้ามได้แก่เข็บบเชื่อมกำเนิด ๔ คติ ๕ วิญญาณฐิติ ๗ สัตตาวาส ๘ ไว้ เพื่อความมีความเป็นสืบ ๆ ไป ฉะนี้แล.

หลายบทว่า กามานํ ปหานํ อุกขาตํ มีความว่า การละวัตตุกาม และกิเลสกามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้แล้วมิใช่หรือ?

สองบทว่า กามสญฺญานํ ปริญฺญา มีความว่า การกำหนดรู้ความหมายในกามแม้ทั้งหมด มี ๓ อย่าง ด้วยอำนาจญาตปริญญา (กำหนดรู้ด้วยการรู้) ตีรณปริญญา (กำหนดรู้ด้วยการพิจารณา) และปหานปริญญา (กำหนดรู้ด้วยการเสียดสละ) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วมิใช่หรือ?

บทว่า กามวิตุกฺขานํ มีความว่า ความเพิกถอนวิตกทั้งหลายที่แอบอิงกาม พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้แล้วมิใช่หรือ?

บทว่า กามปริพาหานํ มีความว่า ความสงบราบแห่งความร้อนรุ่มซึ่งเกิดขึ้น ด้วยอำนาจความกำหนดที่ประกอบด้วยเบญจกามคุณ ได้แก่ ความกัลคกุ่มภายใน พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้แล้วมิใช่หรือ?

โลกุตรมรรค เครื่องทำความสิ้นกิเลสแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้แล้วในสถาน ๕ เหล่านี้. แต่มรรคที่เจือกันทั้งโลกิยะและโลกุตระ บัณฑิต

พึงทราบว่ามีพระภิกษุเจ้า ตรีศไว้แล้วใน ๓ สถานแรกแห่งสถาน
ทั้งหมด.

คำว่า เนต์ อาวุโส เป็นต้น มีความว่า คุณก่อนผู้มีอายุ! กรรม
ลามกนั้นของท่าน ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสแห่งชนทั้งหลายผู้ยังไม่
เลื่อมใส คือเพื่อประโยชน์แก่ความเลื่อมใสของชนทั้งหลายผู้เห็นปานนั้นหรือ?

บทว่า อถเขวตฺ ตตฺถเป็น อถโฆ เอตฺ.

บาลีว่า อถ เขตฺ ก็มี.

บทว่า อญฺญตฺตตาย มีความว่า (กรรมลามกนั้นของท่าน) ย่อม
เป็นไป เพื่อความเป็นโดยประการอื่น จากความเลื่อมใส คือเพื่อความเดือด-
ร้อน. อธิบายว่า ย่อมทำความเดือดร้อนแก่ชนทั้งหลาย ผู้มีศรัทธาอันยังมิได้
มาด้วยมรรคว่า เราทั้งหลายเลื่อมใสในพระธรรมวินัย ชื่อแม่เช่นนี้ ซึ่ง
มีพวกภิกษุผู้ปฏิบัติเลวทราม.

ฝ่ายความเลื่อมใส ของชนทั้งหลายผู้มีศรัทธามาแล้วด้วยมรรค เป็น
ของไม่หวั่นไหวด้วยเรื่องเช่นนี้ หรือด้วยเรื่องที่ร้ายแรงยิ่งกว่านี้ เหมือนภูเข
สินธุร ไม่หวั่นไหวด้วยลมฉะนั้น. เพราะเหตุนี้ ภิกษุสหายเหล่านั้น จึง
กล่าววว่า เพื่อความเป็นโดยประการอื่นแห่งชนบางพวก.

[ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องพระสุทินนเสพเมถุนธรรม]

ชื่อว่า ภควโต เอตมตฺถ อโรเจตุ มีความว่า ภิกษุสหายเหล่า
นั้น ได้กราบทูล คือได้แจ้งเนื้อความนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า, ก็แล เมื่อ
กราบทูล หาได้กราบทูล เพื่อปรารถนาจะให้ตนเป็นที่โปรดปรานไม่, หาได้
ทูลเพื่อมุ่งจะทำความขุยงไม่, หาได้ทูล เพื่อต้องการประจานโทษ ของท่านผู้
มีอายุนั้นไม่, หาได้ทูลเพื่อบอกโทษที่น่าตำหนิไม่, หมายใจอยู่ว่า พระผู้มี-

พระภาคเจ้า ทรงสดับเนื้อความนี้แล้ว จักไม่ให้พระสุทินน์นี้ คงอยู่ในพระศาสนา จักให้หลุดคร่าเธอออกไปเสีย จึงได้ทูลก็หาไม่, อันที่จริง ได้ทูลด้วยทำในใจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงทราบความเสียหายนี้ ซึ่งเกิดขึ้นในพระศาสนาแล้ว จักทรงบัญญัติสิกขาบท จักทรงตั้งเขตแดน คืออาชญาไว้.

[พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตำหนิพระสุทินน์]

พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า **เอตสฺมี นิทาน เอตสฺมี ปกรณ** นี้ต่อไปนี้:- ความละเมิดอชมาจารของพระสุทินน์ พึงทราบว่าเป็นนิทานและปกรณ เพราะเป็นเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท. จริ่งอยู่เหตุ ท่านเรียกว่า นิทานและปกรณ เพราะเป็นที่มอบให้ซึ่งผลของตน คือยังผลให้บาป เหมือนแสดงว่า เชิญถือเอาผลนั้นเถิด และเพราะเหตุที่เริ่มกระทำ คือปรารถนาเพื่อจะทำผลนั้น หรือว่าแต่งผลนั้นทีเดียว.

หลายบทว่า **วิครหิ พุทฺโธ** ภาความีความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติ คือทรงตำหนิ (พระสุทินน์) นั้น เหมือนอย่างบุคคลผู้เลิศจะแสดงคุณและโทษ ของชนทั้งหลายผู้สมควรแก่คุณและโทษ ก็ติและชม ฉะนั้น.

จริ่งอยู่ เพราะทรงเห็นบุคคล ผู้ทำการล่วงละเมิดศีล ความคิดย่อมนำไม่เกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ผู้นี้เป็นคนมีชื่อเสียง มียศโดยชาติหรือโดยโคตร หรือโดยความเป็นบุตรของคนมีสกุล หรือโดยคัมภีระ (การร้อยกรอง) หรือโดยธุดงค์วัตร, เราสมควรที่จะรักษาบุคคลเช่นนี้ไว้ เพราะทรงเห็นบุคคลผู้มีคุณมีศีลเป็นที่รัก จิตที่คิดจะปิดบังคุณของเขา จะได้เกิดขึ้นหาไม่ได้เลย, อันที่จริง พระองค์ย่อมทรงติบุคคลซึ่งควรติเท่านั้น ย่อมทรงชมบุคคลซึ่งควรชมเท่านั้น, และพระสุทินน์นี้ เป็นผู้สมควรติ, เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงดำรงอยู่ในลักษณะของท่านผู้คงที่ มีพระหฤทัยไม่ลำเอียง ได้ทรงติพระสุทินน์นั้น ด้วยพระพุทธานุญาตว่า **อนนฺจจวิย** เป็นอาทิ.

[อรรถาธิบายกรรมที่ไม่ควรแก่สมณะเป็นต้น]

ในคำว่า อนนุจจวิย เป็นต้นนั้น มีการพรรณานี้ความดังต่อไปนี้:-
ดูก่อนโมฆบุรุษ! ผู้เป็นมนุษย์เปล่า กรรมที่เธอทำแล้วไม่ควรแก่ธรรมอันทำความเป็นสมณะ หรือแก่มรรคผลนิพพานและศาสนา คือไม่
เป็นไปตาม ได้แก่ไม่คล้อยไปตามผิดคือเงา ได้แก่ความเป็นธรรมดีแห่งธรรม
เหล่านั้น, โดยที่แท้ เป็นกรรมเหินห่างจากธรรมเหล่านั้นทีเดียว, ก็เพราะ
ความเป็นของไม่สมควรนั่นเอง กรรมนั้นจึงชื่อว่า เป็นของไม่เหมาะสม คือ
ไม่อนุโลมแก่ธรรมเหล่านั้น, โดยที่แท้ เป็นของแย้งกัน คือตั้งอยู่ในความ
เป็นข้าศึกกัน, เพราะความเป็นของไม่เหมาะสมนั้นแล กรรมนั้นจึงจัดเป็น
กรรมไม่สมรูป คือเป็นกรรมเข้ารูปกัน คล้ายกัน ถูกส่วนกันหามิได้, โดยที่แท้
เป็นของไม่คล้ายกัน ก็ไม่ถูกส่วนกันทีเดียว, ก็เพราะความเป็นของไม่สมรูปกัน
นั้นแล กรรมนั้นจึงจัดว่าไม่ใช่กรรมของสมณะ, คือไม่เป็นกรรมของพวก
สมณะ, เพราะข้อที่ไม่เป็นของสำหรับสมณะ กรรมนั้นจึงจัดเป็นอกัปปิยะ
จริงอยู่ กรรมใดไม่ใช่กรรมของสมณะ, กรรมนั้น ย่อมไม่ควรแก่สมณะ
เหล่านั้น, เพราะข้อที่กรรมเป็นอกัปปิยะ กรรมนั้นจึงจัดว่าไม่ควรทำ, แท้จริง
กรรมใด ไม่สมควรแก่เหล่าสมณะ, สมณะทั้งหลาย ย่อมไม่ทำกรรมนั้น. แต่
กรรมนี้ฉัน อันเธอทำแล้ว, ดูก่อนโมฆบุรุษ! เพราะเหตุนี้ กรรมอันไม่
สมควร ไม่เหมาะสม ไม่สมรูป ไม่ใช่กิจของสมณะ เป็นอกัปปิยะ ไม่ควรทำ
ชื่อว่าอันเธอทำแล้ว.

ชื่อว่า กถิ หิ นาม มีความว่า เพราะเหตุที่อะไรเล่า? มีคำ
อธิบายว่า ท่านสังเกตเห็นเหตุที่อะไรเล่า?

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงความเป็นเหตุ จึงตรัสคำว่า **นหุ มยา โมฆปุริส** เป็นต้นข้างหน้า. คำทั้งหมดนี้เนื้อความดังกล่าวแล้วนั้นแล.

กรรมลามกที่พระสุทินนั้นทำแล้ว เมื่อให้ผล ย่อมเป็นกรรมมีวิบากเป็นทุกข้ออย่างยิ่ง, เพราะเหตุนั้น บัดนี้ เมื่อจะทรงว่ากล่าวพระสุทินนี้ ด้วยพระหฤทัยประกอบด้วยความเอ็นดู คุณมารดาบิดาผู้มีความเอ็นดู ว่ากล่าวบุตร ผู้ทำความผิดแล้ว ฉะนั้น จึงตรัสคำว่า **วรหุต โมฆปุริส** เป็นอาทิ เพื่อแสดงวิบากนั้นแก่พระสุทินนั้น.

ในคำว่า **วรหุต โมฆปุริส** เป็นต้นนั้น มีวินัยขัณฑ์ดังนี้:- พิชของงูนั้น ย่อมแล่นเร็ว คือไว เหตุนี้ งูนั้น จึงชื่อว่า อาสิวิสะ (มีพิชแล่นเร็ว) พิชของงูนั้น กล้า คือร้ายแรง เหตุนี้ งูนั้น จึงชื่อว่า โฆริวิสะ (มีพิชกล้า). แห่งอสรพิช ที่มีพิชแล่นเร็ว มีพิชกล้านั้น. พึงเชื่อมบทนี้ว่า **ปกุจิจุตติ** ด้วยบทว่า **วร** นี้. องคชาต อันสอดเข้าไปในปากแห่งงูมีพิชแล่นเร็วเช่นนี้ประเสริฐกว่า. อธิบายว่า หากองคชาตพึงเป็นของอันสอดเข้าไปไซ้, พึงเป็นของประเสริฐกว่า คือความดี ความงาม ความชอบจะพึงมี.

บทว่า **กณฺหสฺสปฺปสฺส** แปลว่า งูเห่าหม้อ.

บทว่า **องฺคารกาสุยา** แปลว่า ในหลุมที่เต็มด้วยถ่านเพลิง หรือในกองถ่านเพลิง.

บทว่า **อาทิตฺตตาย** แปลว่า อันไฟติดทั่วแล้ว คือมีความสว่าง เปลวไฟจับทั่วแล้ว.

บทว่า สมบุษฺหฺลิตาย แปลว่า รุ่งโรจน์ คือปล่อยเปลวไฟขึ้น
โดยรอบด้าน.

บทว่า สลฺยฺชฺตฺกฺตฺย แปลว่า มีแสงสว่าง. มีคำอธิบายว่า มีความ
เกิดขึ้นแห่งแสงสว่างเป็นอันเดียวกันจากเปลวไฟ ที่ลุกโพล่งขึ้นโดยรอบด้าน.

ในคำว่า ตํ กิสุตฺ เหตุ นี้ หากจะมีผู้ถาม ถามว่า คำที่เรากล่าวว่
ยังประเสริฐกว่า เป็นเหตุแห่งอะไร คือเพราะเหตุไหน?

แก้ว่า เพราะพึงประสบความตาย อธิบายว่า ผู้ใดพึงสอดคองค์กำเนิด
เข้าไปในปากกูเป็นต้นนั้น, ผู้นั้นพึงประสบความตาย.

หลายบทว่า อิตฺนิตานญฺจ โข ๆเปฯ อุปฺบุษฺเขยฺย มีความว่า
บุคคลผู้ทำการสอดคองค์กำเนิด เข้าในองคฺกำเนิดของมาตุคามนั้น พึงเข้าถึงนรก
ซึ่งมีการทำนี้เหตุ.

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงแสดงถึงข้อที่กรรมเป็นของมีโทษมาก
อย่างนั้น แล้วจึงทรงดำนิพระสุทินนั้นนั้น หาได้ทรงดำนิมุ่งให้พระสุทิน
นั้นประสบความทุกข์ไม่.

หลายบทว่า ตตฺถ นาม ตฺวํ ความว่า เมื่อกรรมอันนั้น คือเห็น
ปานนั้น แม้เป็นของมีโทษมากอย่างนี้ เธอ (ยังชื่อว่าได้ต้องอสังกรรมอันเป็น
เรื่องของชาวบ้าน เป็นมรรยาทของคนชั้นต่ำ).

ศัพท์ว่า ยํ ซึ่งมียู่ในคำว่า ยํ ตฺวํ นี้ เป็นนิบาตลงในอรรถแห่ง
ความคุณ. บทว่า ตฺวํ เป็นไวพจน์แห่ง ตํ ศัพท์. ท่านกล่าวอธิบายไว้
แม้ด้วยบททั้งสองว่า ได้แก่ ความคุณ คือความคุณหมิ่นอย่างใดอย่างหนึ่ง.

บทว่า อสฺทฺษฺมมํ ได้แก่กรรมของอัสตบุรุษ คือคนชั้นต่ำ อธิบายว่า
อันคนชั้นต่ำเหล่านั้น พึงเสพ.

บทว่า **คามธมฺม** ได้แก่ เรื่องของชาวบ้าน , มีคำอธิบายว่า เป็น
ธรรมของพวกชนชาวบ้าน.

บทว่า **วสธมฺม** ความว่า เป็นมรรยาทของเหล่าชนผู้เป็นคนชั้นต่ำ
เพราะอรรถว่า หลังออก คือปล่อยออก ซึ่งบาปกรรม ได้แก่ ของพวกบุรุษ
เลวทราม. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมเป็นเหตุไหลออกแห่งกิเลส ชื่อว่า **วสธธรรม**.

บทว่า **ทฎฺฐจฺจุล** ได้แก่เป็นของชั่ว และเป็นของหยาบ ซึ่งถูกกิเลส
ประทุษร้าย, มีคำอธิบายว่า เป็นของไม่สุชุม คือไม่ละเอียด.

บทว่า **โอทกนฺตฺก** ความว่า เมถุนธรรม ชื่อว่ามีน้ำเป็นที่สุด
เพราะอรรถว่า กิจเนื่องด้วยน้ำเป็นที่สุด คือ เป็นอวสานแห่งเมถุนธรรมนั้น.
ซึ่งเมถุนธรรมอันมีน้ำเป็นที่สุดนั้น.

บทว่า **รหฺสุต** ได้แก่เป็นกรรมลับ คือเกิดขึ้นในโอกาสอันปิดบัง.
จริงอยู่ ธรรมนี้ ใครๆ ไม่อาจจะทำให้เปิดเผย คือไม่อาจจะทำในวิสัยที่
บุคคลเหล่านี้จะเห็นได้ เพราะเป็นกรรมน่าเกลียด. เพราะเหตุนั้น พระผู้มี
พระภาคเจ้า จึงตรัสว่าเป็นกรรมลับ.

บทว่า **ทวยทวยสมปฺตฺติ** แปลว่า อันชนสองคน ๆ พึงประพฤติ
รวมกัน บาลีว่า **ทวยํ ทวยํ สมปฺตฺติ** ก็มี อาจารย์บางพวกสวดกันว่า
ทยทยสมปฺตฺติ ดังนี้บ้าง. คำนั้น ไม่ดี พึงประกอบบทว่า **สมปฺตฺติสุตฺติ**
นั้น เข้าด้วยนามศัพท์ที่ท่านกล่าวไว้ในบทว่า **ตตฺถ นาม ตฺวํ** นี้ว่า
สมปฺตฺติสุตฺติ นาม (เธอยังชื่อว่าได้ตั้งอสังกรรม).

[พระสุทินน์เป็นคนแรกในการเสพเมถุนธรรม]

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมุ่งหมายเอาพระศาสนา ตรัสว่า **ดูก่อน**
โมฆบุรุษ! ท่านเป็นตัวอย่าง เป็นหัวหน้าแห่งอกุศลธรรมทั้งหลายมากแล.

มีคำอธิบายว่า ท่านนับว่าเป็นตัวอย่าง แห่งบุคคลทั้งหลาย หรือออกุศลธรรม
ทั้งหลายเป็นอันมากในพระศาสนา นี้ เพราะทำก่อนบุคคลทั้งปวง นับว่าเป็น
หัวหน้า คือเป็นผู้ให้ประตุได้แก่ชื้ออุบาย เพราะเป็นผู้ดำเนินหนทางนั้นก่อน
บุคคลทั้งปวง.

จริงอยู่ ในคำว่า พหุหนฺ โข เป็นต้นนี้ มีความประสงค์ดังนี้ว่า
บุคคลเป็นอันมาก ได้เลศนี้แล้ว สำเนียงตามกิริยาของท่าน จักกระทำ
อกุศลธรรมมีประการต่าง ๆ มีเสพคุณธรรมกับนางลิง เป็นต้น.

บทว่า อนกปริยาเยน คือโดยเหตุมากมาย ซึ่งตรัสแล้วโดยนัย
เป็นต้นว่า อนนฺจจวิกฺ นี้.

[ผู้ไม่ตั้งอยู่ในสังวรเป็นผู้มักมากในปัจจัย ๔]

หลายบทว่า ทพฺพรตาย ฯเปฯ โสชชฺชสฺส อวณฺณํ ภาสิตวา
มีความว่า ตรัสโทษ คือข้อที่น่าตำหนิ ได้แก่ข้อที่น่าติเตียนแห่งอสังวรซึ่งเป็น
ที่ตั้งแห่งความเสียหาย มีความเป็นผู้เลียงยาก เป็นต้น.

จริงอยู่ ตนของบุคคลผู้ตั้งอยู่ในความไม่สำรวม ย่อมถึงความเป็
สภาพที่เลียงยาก และบำรุงยาก, เพราะเหตุนี้ อสังวร ท่านจึงเรียกว่า ความ
เป็นผู้เลียงยาก และความเป็นผู้บำรุงยาก.

อนึ่ง ตนของบุคคลผู้ตั้งอยู่ในความไม่สำรวม ย่อมถึงความเป็นผู้
มักมากในปัจจัย ๔ และได้ปัจจัยทั้งหลาย แม้มีประมาณเท่าเขาสิเนรุแล้ว ก็
ยังถึงความเป็นผู้ไม่สันโดษ, เพราะเหตุนี้ อสังวรท่านจึงเรียกว่า ความเป็น
ผู้มักมาก และความเป็นผู้ไม่สันโดษ.

อนึ่ง ตนของบุคคลผู้ตั้งอยู่ในความไม่สำรวม ย่อมเป็นไปเพื่อความ
คลุกคลีด้วยหมู่มุ และเพื่อความหมักหมมด้วยกิเลส ทั้งย่อมเป็นสภาพเป็นไป

ตามความเกียจคร้าน คือเป็นไปเพื่อยังวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความเกียจคร้าน
แปดอย่างให้บริบูรณ์.* เพราะเหตุนี้ อสังวร ท่านจึงเรียกว่า ความคลุกคลี
และความเกียจคร้าน.

[ผู้ตั้งอยู่ในสังวรไม่เป็นผู้มักมากในปัจจัย ๔]

หลายบทว่า สุภรตตาย ฯเปฯ วิริยารมฺหสฺส วณฺณํ ภาสิตฺวา
มีความว่า ทรงสรรเสริญคุณแห่งสังวร อันเป็นที่ตั้งแห่งคุณทั้งหลาย มีความ
เป็นผู้เลี้ยงง่ายเป็นต้น.

จริงอยู่ ตนของบุคคลผู้ละอสังวร แล้วตั้งอยู่ในสังวร ย่อมเป็น
สภาพที่เลี้ยงง่ายบำรุงง่าย ย่อมถึงความเป็นผู้มักน้อย คือหมดความทะยาน
อยากในปัจจัย ๔ และย่อมเป็นไปเพื่อความสันโดษ ๓ อย่าง ด้วยอำนาจแห่ง
ยถาลภสันโดษ ยถาพลสันโดษ และยถาสารูปสันโดษ ในปัจจัยอย่างหนึ่ง ๆ
เพราะเหตุนี้ สังวร ท่านจึงเรียกว่า ความเป็นผู้เลี้ยงง่าย ความเป็นผู้บำรุง
ง่าย ความมักน้อย และความสันโดษ.

อนึ่ง ตนของบุคคลผู้ละอสังวร ตั้งอยู่ในสังวร ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เป็นผู้ขัดเกลาจิตใจ และความเป็นผู้กำจัดกิเลสออก, เพราะเหตุนี้ สังวร
ท่านจึงเรียกว่า ความขัดเกลา และความกำจัด.

อนึ่ง ตนของบุคคลผู้ละอสังวร แล้วตั้งอยู่ในสังวร ไม่เข้าไปใกล้
กายทุจริต และวจีทุจริต ซึ่งไม่ชวนให้เกิดความเลื่อมใส คือไม่เป็นที่ตั้ง
แห่งความเลื่อมใส ไม่สงบ ไม่เรียบร้อยแห่งกายและวาจา และไม่เข้าไปใกล้
อกุศลวิตก ๓ ซึ่งไม่ชวนจิตให้เกิดความผ่องใส คือ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความ
ผ่องใสแห่งจิต ไม่สงบ ไม่เรียบร้อย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริบูรณ์แห่ง

* อญฺ อฎฺจก. ๒๓/๓๔๓.

กายสุจริต วาจาสุจริต และกุศลวิตก ๓ ซึ่งผิดแผกจากนั้นนั่นแล ที่ชวนให้
เกิดความเลื่อมใส คือเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส สงบ เรียบร้อย, เพราะ
เหตุนี้ สัจจะ ท่านจึงเรียกว่า ความเป็นอาการให้เกิดความเลื่อมใส.

[ผู้ตั้งอยู่ในสังวรเป็นผู้ไม่สังสมกิเลสทั้งปวง]

อนึ่ง ตนของบุคคลผู้ละสังวร ตั้งอยู่ในสังวร ย่อมเป็นไปเพื่อ
ปราศจากวิภูษะ อันเกิดแต่ความไม่สังสมกิเลสทั้งปวง และเพื่อความบริบูรณ์
แห่งวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งวิริยารัมภะ ๘ อย่าง,* เพราะเหตุนี้ สัจจะ ท่านจึงเรียก
ว่า "ความไม่สังสมและการปรารถนาความเพียร" ฉะนั้นแล.

ชื่อว่า ภิกขุณี ตทณฺจฺฉวิกิ ตทณฺโถมิภิกิ ความว่า ทรงทำพระ-
ธรรมเทศนาออกท่องเรื่อง ซึ่งพ้นจากบาป ไม่เนื่องด้วยสุดตันตะที่ปฏิสังขต
ด้วยสังวรปหานะ อันสมควรและเหมาะสมแก่สิกขาบท ที่จักทรงบัญญัติในบัดนี้
ทั้งที่สมควรและเหมาะสมแก่สังวรที่ตรัสด้วยธรรมทั้งหลายมีความเป็นผู้เลี้ยงง่าย
เป็นต้น แก่ภิกษุทั้งหลายผู้ประชุมกันแล้วในสถานทีนั้น.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า เปรียบเทียบผู้แต่งระเบียบดอกไม้ห้าสิ
เปรียบผู้จัดดวงแก้ว เมื่อจะทรงคุกคามบุคคลทั้งหลาย ผู้พอใจนักในอสังวร
ประสงค์จะคัดค้าน ด้วยวิภูษะซึ่งมีในสัมปรายภพ จะทรงแสดงโทษมีประการ
มากมาย จะทรงยังบุคคลผู้ใคร่ต่อการศึกษาอยู่ในสังวร บางพวกให้ประ-
คิษฐานอยู่ในพระอรหันต์, บางพวกให้ตั้งอยู่ใน อนาคามีผล สกทาคามีผล
และโศคาปัตติผล, จะทรงยังบุคคลทั้งหลายแม้ผู้ปราศจากอุปนิสัยให้ประคิษฐาน
ในทางสวรรค์ จึงทรงทำธรรมเทศนา มีขนาดแห่งที่ฌณิกายบ้าง มีขนาด
แห่งมัชฌิมนิคายบ้าง ในสถานทั้งหลายเช่นนี้. พระอุบาลีเถระ หมายเอาธรรม-

* อง. อฎ. จก. ๒๓/๓๔๕.

เทศนานั้น จึงกล่าวคำนี้ว่า ทรงทำกรรมมีกถา ซึ่งสมควรแก่สิกขาบทยและ
สังวรนั้น ซึ่งเหมาะแก่สิกขาบทยและสังวรนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย.

บทว่า เตน หิ มีความว่า เพราะอรรถาจารย์นั้น ของภิกษุสุทินัน
อันเป็นเหตุ.

ในบทว่า สิกขาบทย นี้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ :- ที่ชื่อว่า สิกขา
เพราะอรรถว่า เป็นคุณชาตอันบุคคลพึงศึกษา. ที่ชื่อว่า บทย เพราะอรรถว่า
เป็นทางเป็นเครื่องอันบุคคลพึงถึง. ทางเป็นเครื่องอันบุคคลพึงถึงแห่งสิกขา
ชื่อว่า สิกขาบทย. ความว่า อุบายแห่งความได้สิกขา.

อีกอย่างหนึ่ง มีคำอธิบายว่าเป็นต้นเค้า คือเป็นที่อาศัยเป็นพำนัก
แห่งสิกขา. คำว่า สิกขาบทย นั้น เป็นชื่อแห่งความสำรวมจากเมถุน
โดยเว้นจากเมถุน. จริงอยู่ เมถุนสังวร ท่านประสงค์เอาว่า สิกขาบทย ใน
ที่นี้ เพราะความเป็นทางแห่งกรรม คือ สิล วิปัสสนา ฌานและมรรค
กล่าวคือสิกขาอื่นจากเมถุนสังวรนั้น ด้วยอำนาจแห่งเนื้อความดังกล่าวแล้ว.
ก็แลเนื้อความนี้ พึงทราบตามนัยที่กล่าวแล้วในวิภังค์แห่งสิกขาบทย. อีกอย่าง
หนึ่ง แม้คำที่แสดงเนื้อความนั้น พึงทราบว่าเป็น "เป็นสิกขาบทย" จริงอยู่ แม้
พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ตรัสคำนี้ว่า บรรดาหมวดเหล่านั้น หมวดนาม
หมวดบทย หมวดภาษา หมวดพยัญชนะ อันใด, อันนั้นชื่อว่า สิกขาบทย.
อีกประการหนึ่ง เมื่อท่านกล่าวว่า "อนภิขณา เป็นกรรมบทย" เนื้อความ
ย่อมมีว่า "อนภิขณา เป็นส่วนกรรมอันหนึ่ง" ซื่อนี้ฉันใด, แม้ในที่นี้ก็
ฉันนั้น เมื่อท่านกล่าวว่า "สิกขาบทย" จะพึงทราบเนื้อความว่า "ส่วนแห่ง
สิกขา คือประเทศอันหนึ่งแห่งสิกขา" ดังนี้ ก็ได้.

[ประโยชน์แห่งการบัญญัติสิกขาบท ๑๐ อย่าง]

หลายบทว่า ทส อุตฺตเวส ปฏิจฺจ มีความว่า จักอาศัย คือมุ่งหมาย
ปรารภอำนาจแห่งเหตุ คือประโยชน์เกื้อกูลพิเศษ ๑๐ อย่าง ที่จะพึงได้ เพราะ
เหตุบัญญัติสิกขาบท. มีคำอธิบายว่า เล็งเห็นความสำเร็จประโยชน์พิเศษ ๑๐
อย่าง. บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จะแสดงอำนาจประโยชน์ ๑๐ อย่างนั้น
จึงตรัสคำว่า **สงฺฆสฺสจฺจุตตาย** เป็นต้น.

[อธิบายประโยชน์การบัญญัติสิกขาบท ๑๐ อย่าง]

บรรดาอำนาจประโยชน์สิบอย่างนั้น ที่ชื่อว่า ความเห็นชอบของสงฆ์
ได้แก่ข้อที่สงฆ์ยอมรับว่าดี. คือข้อที่สงฆ์รับพระคำรัสว่า "ดีละ พระเจ้าข้า!"
เหมือนในอนาคตสถานที่ว่า "ดีละ สมมติเทพเจ้า!" จริงอยู่ ภิกษุใด ยอม
รับพระคำรัสของพระตถาคตเจ้า, การยอมรับพระคำรัสนั้น ของภิกษุนั้น
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนาน. เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงเปิดเผยเนื้อความนี้ว่า เราจักแสดงโทษในความไม่
ยอมรับ และอนิสงส์ในความยอมรับ คือไม่กคจีโดยผลการ จักบัญญัติ
(สิกขาบท) เพื่อให้สงฆ์ยอมรับคำของเราว่า ดีละ พระเจ้าข้า! ดังนี้ จึง
ตรัสคำว่า "เพื่อความเห็นชอบแห่งสงฆ์"

บทว่า **สงฺฆผาสุตตาย** คือเพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์, อธิบายว่า เพื่อ
ประโยชน์แก่ความอยู่เป็นสุข ด้วยความเป็นอยู่ร่วมกัน.

หลายบทว่า **ทุมฺมงฺกฺขนํ ปุคฺคถานํ นิคฺคหาย** ความว่า บุคคล
ผู้ทุศีล ชื่อว่าบุคคลผู้เก้อยาก, ภิกษุเหล่าใด แม้อันภิกษุทั้งหลายจะให้ถึงความ
เป็นผู้เก้อ ย่อมถึงได้โดยยาก, กำลังกระทำการละเมิด หรือกระทำแล้ว ย่อม
ไม่ละอาย, เพื่อประโยชน์แก่อันข่มภิกษุเหล่านั้น.

จริงอยู่ ภิกษุเหล่านั้น เมื่อสิกขาบทไม่มี จักเบียดเบียนสงฆ์ด้วย ถ้อยคำวา เรื่องอะไรที่พวกท่านเห็นมาแล้ว เรื่องอะไรที่พวกท่านได้ฟังมาแล้ว สิ่งอะไรที่พวกข้าพเจ้าทำแล้ว พวกท่านยกอาบัติไหนในเพราะวัตถุอะไร ขึ้นข่มพวกข้าพเจ้า, ก็เมื่อสิกขาบทมีอยู่ สงฆ์จักอ้างสิกขาบทแล้ว ข่มภิกษุพวกนั้น โดยธรรม โดยวินัย โดยสัตตสุตสนา . เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า เพื่อข่มเหล่าบุคคลผู้เก้อยาก.

หลายบทว่า **เปสทานํ ภิกขุณฺโณ ฆาตุวิหาราย** คือเพื่อประโยชน์แก่ความอยู่ผาสุกของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก. จริงอยู่ ภิกษุทั้งหลาย ผู้มีศีลเป็นที่รัก ไม่รู้สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ สิ่งที่มีโทษและไม่มีโทษ จิตคั่น เขตแดน พยายามอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งไตรสิกขา เมื่อมีความสงสัย ข่อมลำบาก ข่อมรำคาญ, แต่ครั้งรู้สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ สิ่งที่มีโทษและไม่มีโทษ จิตคั่นเขตแดนแล้ว พยายามอยู่เพื่อความบริบูรณ์แห่งไตรสิกขา ข่อมไม่ลำบาก ข่อมไม่รำคาญ. เพราะเหตุนี้ การบัญญัติสิกขาบท จึงเป็นไปเพื่อความอยู่ผาสุกของพวกภิกษุนั้น.

อีกอย่างหนึ่ง ความข่มบุคคลผู้เก้อยากทั้งหลายนั้นนั่นแล เป็นความอยู่ผาสุกแห่งภิกษุนั้น. ด้วยว่า อุโบสถ ข่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ปวารณาข่อมดำรงอยู่ไม่ได้ สังฆกรรมทั้งหลายข่อมเป็นไปไม่ได้ ความสามัคคี ข่อมมีไม่ได้ เพราะอาศัยเหล่าบุคคลผู้ทุศีล. ภิกษุทั้งหลายมีอารมณ์เป็นหนึ่งไม่ได้ ข่อมไม่สามารถประกอบตามซึ่งอุเทศ ปริปปุจจา, และกรรมฐานเป็นต้น. ก็เมื่อเหล่าบุคคลผู้ทุศีลถูกข่มเสียแล้ว อุปีทวะแม้ทั้งหมดนี้หามีไม่, เมื่อนั้นพวกภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักข่อมอยู่เป็นผาสุก.

ในคำว่า "เพื่อความอยู่เป็นผาสุกของภิกษุทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รัก" นี้ บัณฑิตพึงทราบอธิบายโดย ๒ นัย ด้วยประการฉะนี้.

คำว่า "เพื่อป้องกันอาสวะทั้งหลาย อันเป็นไปในปัจจุบัน" อธิบายว่า ทุกข์พิเศษมีการประหารด้วยฝ่ามือ ประหารด้วยท่อนไม้ ตัดมือตัดเท้า ความเสียชื่อเสียง ความเสื่อมยศและความเดือดร้อน เป็นต้น อันบุคคลผู้ตั้งอยู่ในความไม่สังวร จะพึงถึงในอัตรภาพนั้นนั้นเทียว ชื่อว่า อาสวะอันเป็นไปในปัจจุบัน. เพื่อป้องกัน คือปิดกั้นทางมาแห่งอาสวะอันเป็นไปในปัจจุบันเหล่านี้ ด้วยประการดังนี้.

คำว่า "เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลาย อันเป็นไปในสัมปรายภพ" มีความว่า ทุกข์พิเศษมีบาปกรรมที่ตนกระทำแล้วเป็นมูล อันบุคคลผู้ตั้งอยู่ในความไม่สังวร จะพึงถึงในนรกเป็นต้นในสัมปรายภพ ชื่อว่าอาสวะอันเป็นไปในสัมปรายภพ, เพื่อประโยชน์แก่การกำจัด มีคำอธิบายว่า เพื่อประโยชน์แก่การระงับ คือเพื่อประโยชน์แก่การเข้าไปสงบอาสวะอันเป็นไปในสัมปรายภพ เหล่านี้.

ชื่อว่า **อุปสหนาน** **วา ปสาทาย** มีความว่า เมื่อมีสิกขาบทบัญญัติ มนุษย์ผู้บังเกิดทั้งหลาย แม้ไม่เลื่อมใส ได้ทราบสิกขาบทบัญญัติ หรือได้เห็นภิกษุทั้งหลายปฏิบัติสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติ ย่อมถึงความเลื่อมใสว่า ธรรมเหล่าใดหนอ เป็นที่ตั้งความกำหนด ความขัดเคือง และความลุ่มหลงของมหาชนในโลก, สมณสากยบุตรเหล่านี้ ย่อมอยู่เหินห่างเว้นจากธรรมเหล่านั้น, พวกเธอทำกรรมที่ทำได้ยากหนอ ทำกิจที่หนักหนอ ดังนี้ เหมือนพราหมณ์ผู้เป็นมิถิชาติภูริรัฐไตรเทพ ได้เห็นคัมภีร์พระวินัยปิฎกแล้ว เลื่อมใส ฉะนั้น. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **อุปสหนาน** **วา ปสาทาย**.

ชื่อว่า **ปสหนาน** **วา ภิกขุโยภาวาย** มีความว่า กุลบุตรทั้งหลาย แม้เลื่อมใสในพระศาสนา ได้ทราบสิกขาบทบัญญัติ หรือได้เห็นภิกษุทั้งหลาย

ปฏิบัติสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้ ย่อมเสื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไปว่า โอ ! พระผู้เป็นเจ้าเหล่าใด คอยเฝ้ารักษาวินัยสังวร ซึ่งมีอาหารครั้งเดียวตลอดชีวิต เป็นความประพฤติประเสริฐ, พระผู้เป็นเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้มียกคิดทำกรรมที่ทำได้ยาก. ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ปสนุนานํ วา ภิกขุโย-
ภวาย.

[พระสังฆกรรม ๓ อย่าง]

ชื่อว่า สทุทฺทมมฺภุจิตฺติยา มีความว่า สังฆกรรมมี ๓ อย่าง คือปริยัติ-
สังฆกรรม ๑ ปฏิปัตติสังฆกรรม ๑ อธิคมสังฆกรรม ๑. บรรดาสังฆกรรม ๓
อย่างนั้น ที่ชื่อว่าปริยัติสังฆกรรม ได้แก่พุทธพจน์แม่ทั้งสี่รวมด้วยพระไตร-
ปิฎก. ที่ชื่อว่าปฏิบัติสังฆกรรม ได้แก่กรรมนี้คือธุดงค์คุณ ๑๓ ชั้นธกวัตร ๑๔
มหาวัตร ๘๒ สีล สมาธิ และวิปัสสนา. ที่ชื่อว่าอธิคมสังฆกรรม ได้แก่กรรมนี้
คือ อริยมรรค ๔ สามัญผล ๔ นิพพาน ๑. เมื่อมีสิกขาบทบัญญัติ ภิกษุ
ทั้งหลาย ย่อมเรียนสิกขาบทและวิภังค์แห่งสิกขาบทนั้น และพุทธวจนะอื่น
เพื่อส่องความแห่งสิกขาบทและวิภังค์นั้น และเมื่อปฏิบัติสิกขาตามที่ตั้ง
บัญญัติไว้ ย่อมบรรลุลोकุตตรธรรม ที่ตนจะพึงบำเพ็ญข้อปฏิบัติแล้วบรรลุได้
ด้วยความปฏิบัติ, เพราะเหตุนี้ สังฆกรรมแม่ทั้งสี่นั้น จึงชื่อว่า เป็นสภาพ
มีความตั้งอยู่ ยั่งยืน ด้วยสิกขาบทบัญญัติ. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า
จึงตรัสว่า สทุทฺทมมฺภุจิตฺติยา.

ชื่อว่า วินยานุคฺคหฺวย มีความว่า จริงอยู่ เมื่อมีสิกขาบทบัญญัติ
วินัยทั้ง ๔ อย่าง คือ สังวรวินัย ๑ ปหานวินัย ๑ สมถวินัย ๑ บัญญัติ
วินัย ๑ ย่อมเป็นอันทรงอนุเคราะห์ คืออุปถัมภ์สนับสนุนไว้เป็นอันดี. ด้วย
เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า วินยานุคฺคหฺวย กิบทเหล่านั้นทั้ง

หมดแล ฟังประกอบกับคำนี้ว่า เราจักบัญญัติสิกขาบท. ประกอบบทัน และบทสุดท้าย ในบรรดาบทเหล่านั้น ดังนี้ว่า เราจักบัญญัติสิกขาบท เพื่อความเห็นชอบของสงฆ์ ฯลฯ เราจักบัญญัติสิกขาบท เพื่อความอนุเคราะห์วินัย. อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำสังขลิกน้อยอย่างนี้ว่า "ความเห็นชอบแห่งสงฆ์อันใด อันนั้นเป็นความสำราญแห่งสงฆ์ ความสำราญแห่งสงฆ์อันใด อันนั้น เพื่อข่มบุคคลทั้งหลายผู้เก้อยาก " และโยชนา ๑๐ ครั้ง มีบทอันหนึ่ง ๆ เป็นเค้าอย่างนี้ว่า ความเห็นชอบแห่งสงฆ์อันใด อันนั้นคือความสำราญแห่งสงฆ์ ความเห็นชอบแห่งสงฆ์อันใด อันนั้น เพื่อข่มบุคคลทั้งหลายผู้เก้อยาก ดังนี้ แล้วตรัสคำใดไว้ในคัมภีร์บริวารว่า

ในปรกรณ์ว่าด้วยอำนาจประโยชน์ มี

ผลร้อยหนึ่ง มีเหตุร้อยหนึ่ง มีภาษาสำหรับ

กล่าวสองร้อย และมีญาณสี่ร้อย*

คำนั้นทั้งหมด ฟังทราบในบทว่า สงฺฆสมฺมุตฺตย เป็นต้นนี้. แต่คำนั้นแหละจักมีแจ้งในคัมภีร์บริวารนั่นเอง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่พรรณนาในที่นี้.

[ทรงบัญญัติปฐมปาราชิกสิกขาบท]

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงอนิสงส์แห่งการบัญญัติสิกขาบทไว้อย่างนั้นแล้ว เมื่อจะทรงชี้แจงกิจที่ภิกษุทั้งหลายควรทำในสิกขาบทนั้น จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ก็แล พวกเธอพึงแสดงสิกขาบทนี้ขึ้นอย่างนี้.

พระองค์ตรัสอธิบายไว้อย่างไร?

ตรัสอธิบายไว้อย่างนี้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ก็แล พวกเธอพึงแสดงพึงเล่าเรียน ฟังทรงจำ และพึงบอกแก่บุคคลเหล่าอื่น ซึ่งสิกขาบทนี้ คือที่

* วิ. บริวาร. ๘/๓๕๖.

มีอนิสงส์อันเราแสดงแล้วอย่างนี้ ในปาฏิโมกขุทเทศอย่างนี้. จริงอยู่ จ ศัพท์
ในคำว่า **เอวญจ ปน** นี้ มีการนำเนื้อความเกินมาเป็นอรรถ เพราะฉะนั้น
เนื้อความนี้ ย่อมเป็นอันท่านนำมาแล้ว.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงคำที่พระองค์ตรัสไว้ว่า
สิกขาบทนี้ จึงตรัสว่า **อนึ่ง ภิกษุใด พึงเสพเมถุนธรรม, ภิกษุนี ย่อม**
เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้. เมื่อพระองค์ทรงบัญญัติปฐมปาราชิก. ให้
มันเข้า ด้วยอำนาจมูลเจตอย่างนั้นแล้ว เรื่องถึงตัวเมียแม่อื่นอีกก็เกิดขึ้นเพื่อ
ประโยชน์แก่นุบัญญัติ. เพื่อแสดงเรื่องถึงตัวเมียที่เกิดขึ้นนั้น พระธรรม-
สังคาคหกเถระทั้งหลาย จึงได้กล่าวคำนี้ไว้ว่า **ก็สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอัน**
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้ว แก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการ
ฉะนี้. อธิบายความแห่งคำนั้นว่า สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงบัญญัติแล้วอย่างนี้ แก่ภิกษุทั้งหลาย และเรื่องอื่นนี้ ก็ได้เกิดขึ้นแล้ว

จบกล่าวด้วยปฐมบัญญัติ

อนุบัญญัติปฐมปาราชิกเรื่องทีหนึ่ง

[เรื่องลึงตัวเมีย]

บัดนี้ เพื่อแสดงเรื่องอื่นที่เกิดขึ้น พระธรรมสังคาคหเถระทั้งหลาย จึงได้กล่าวคำเป็นต้นว่า **เตน โข ปน สมเยน**. ในคำว่า **เตน โข ปน สมเยน** เป็นต้นนั้น มีการพรรณานาบทที่ยังไม่กระจ่างดังต่อไปนี้

สองบทว่า **มกุกฺขิ อามิสฺส** ความว่า จำพวกสัตว์ดิรัจฉานเป็นอันมาก มีเนื้อ นกยูง ไก่ และลิง เป็นต้น ไม่มีความคิดระแวงรังเกียจ เพราะอนุภาพแห่งคุณมีขันติและเมตตาเป็นต้น ของภิกษุทั้งหลาย ในป่ามหาวัน ย่อมเที่ยวไปใน ณ ที่เรือนบำเพ็ญเพียร มีคำอธิบายว่า ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เอาอามิส มีข้าวคัน ข้าวสวย และของเคี้ยว เป็นต้นล่อ คือสงเคราะห์นางลิงตัวหนึ่ง ในบรรดาสัตว์ดิรัจฉานเป็นต้นเหล่านี้.

บทว่า **ตสฺสา** เป็นสัตตมีวิภัตติ

บทว่า **ปฺปฺปฺสวตฺติ** ความว่า ย่อมเป็นผู้เสพโดยมาก วัตตมานาวิภัตติ ย่อมลงในอรรถว่า ปจฺจ คือมาก.

สองบทว่า **โส ภิกฺขุ** ได้แก่ ภิกษุผู้เสพเมถุนธรรมนั้น

สองบทว่า **เสนาสนจาริกิ อหิณฺฑนฺตา** ความว่า ภิกษุอาศัยคันตุกะเหล่านั้น มาเฝ้าพระพุทธเจ้าได้อาศัยคันตุกัณฑ์แต่เช้าตรู่ ทำภักติกิจเสร็จแล้ว ชักชวนกันว่า พวกเราจักดูสถานที่อยู่ของภิกษุทั้งหลาย แล้วก็เที่ยวไป เพราะเหตุนั้น พระธรรมสังคาคหเถระทั้งหลาย จึงกล่าววว่า **เสนาสนจาริกิ อหิณฺฑนฺตา**.

[ลิงตัวเมียแสดงของลับแก่ภิกษุอาคันตุกะ]

หลายบทว่า เยน เต ภิกขุ เตนุปลสงฺกมิ มีความว่า ธรรมดา
สัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย ครั้นได้ทำความคุ้นเคยกับภิกษุรูปหนึ่งแล้ว ก็ยังความ
คิดเช่นนั้นนั่นเอง ให้เกิดขึ้น แก่ในภิกษุเหล่าอื่นด้วย เพราะฉะนั้น ถึง
ตัวเมียนั้น จึงได้เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น จนถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ก็ได้แสดง
วาทะนั้นแก่ภิกษุเหล่านั้น เหมือนกับแสดงแก่ภิกษุที่ตนคุ้นเคย ฉะนั้น

บทว่า เญปปี แปลว่า หาง

บทว่า โอทุทธิ* แปลว่า วางไว้ตรงหน้า

สองบทว่า นิมิตฺตมฺปิ อภาสิ ความว่า ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้น
ย่อมรู้ความต้องการเมถุน ด้วยความกำหนดอย่างไร ด้วยกิริยาอย่างไร ถึง
ตัวเมียนั้น ก็ได้ทำนimitนั้น ด้วยความกำหนดและกิริยานั้น ๆ

สองบทว่า โส ภิกขุ ความว่า นี่เป็นวิหาร (ที่อยู่) ของภิกษุใด
(ภิกษุนั้น ย่อมเสพเมถุนธรรมในลิงตัวเมียนี้ ไม่ต้องสงสัยแล)

สองบทว่า เอกมฺนุดิ นิสฺยีสฺสุ ความว่า ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้น
ได้แอบซ่อนอยู่ ณ โอกาสแห่งหนึ่ง

สองบทว่า สจฺจํ อวฺวโส ความว่า ภิกษุรูปนั้น เพราะถูกพวก
ภิกษุอาคันตุกะเห็นกรรมที่เธอทำนั้นอย่างประจักษ์ตาทั้ทั้งขึ้น เหมือนจับโจร
ได้พร้อมกับของกลางฉะนั้น เมื่อไม่สามารถจะพูดคำเป็นต้นว่า ผมทำกรรมชั่ว
อะไรหรือ จึงพูดรับว่า จริง ขอรับ

หลายบทว่า นนฺ อวฺวโส ตเถว ตํ โหติ ความว่า คุณ แม่ใน
เพราะสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ลิงขาบทนี้ ย่อมเป็นเหมือนในหญิงมนุษย์

* บาลี โอทุทธิ ได้แอนตะโพก.

มิใช่หรือ (คุณ เมื่อภิกษุสุทินน์เสพเมถุนธรรมในหญิงมนุษย์ สิกขาบท
ย่อมมีฉันท เมื่อคุณเสพเมถุนธรรมแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย สิกขาบทนั้น
ก็ย่อมเป็นเหมือนกันฉันทนั้น มิใช่หรือ) จริงอยู่ การมองคูก็ดี จับต้องก็ดี
ลูกลำก็ดี แตะตื้อก็ดี กระทบก็ดี แม้ซึ่งสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย เป็น
ความชั่วหยาบเหมือนกัน ในหญิงมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานตัวเมียนั้น จะมิ
ความแปลกกันอะไร ท่านได้อ้างเลศในฐานที่มีใช่เลศแล

หลายบทว่า อนุตมโส ตีรจฺจนคตยปิ ปาราชิก โหติ

อสังโฆ ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงทำสิกขาบทให้มันขึ้นอีกว่า
ภิกษุเสพเมถุนธรรม แม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ก็เป็นปาราชิกเหมือนกัน

[สิกขาบททั้งหมด มีโทษ ๒ อย่าง]

จริงอยู่ สิกขาบทมี ๒ อย่าง คือ โลกวัชชะ (มีโทษทางโลก) ๑
ปณัตติวัชชะ มีโทษทางพระบัญญัติ) ๑

บรรดาโทษ ๒ อย่างนั้น สิกขาบทใด ในฝ่ายสจิตตกะ มีจิตเป็น
อกุศลล้วน ๆ สิกขาบทนั้นชื่อว่า เป็นโลกวัชชะ ที่เหลือเป็นปณัตติวัชชะ

บรรดาโทษ ๒ อย่างนั้น อนุบัญญัติในสิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะ เมื่อ
เกิดขึ้น กั้น ปิดประตู ตัดกระแส ทำให้ตั้งขึ้นกว่าเดิม ย่อมเกิดขึ้น ส่วน
อนุบัญญัตินี้ว่า เว้นไว้แต่สำคัญว่าได้บรรลุ^๑ เว้นไว้แต่ฝัน^๒ พระผู้มีพระภาคเจ้า
ตรัสไว้ เพราะไม่มีการล่วงละเมิด และเพราะเป็นอัปโพหาริก ในสิกขาบท
ที่เป็นปณัตติวัชชะ เมื่อภิกษุยังไม่ได้ทำการล่วงละเมิด อนุบัญญัติ เมื่อ
เกิดขึ้นทำให้เพลาลง ปลดเปลื้องออก เปิดประตูให้ ทำไม่ให้เป็นอาบัติต่อ ๆ

๑. วิ. มหา. ๑/๑๗๒. ๒. วิ. มหา. ๑/๒๒๔

ไป ย่อมเกิดขึ้น เหมือนอนุบัญญัติในคณโกชนสิกขาบทและปรัมปรโกชน-
สิกขาบท ฉะนั้น ส่วนอนุบัญญัติเห็นปานนี้ว่า โดยที่สุด (บอก) แม้แก่
หญิงแพศยาอันจะพึงอยู่ร่วมชั่วขณะ* ชื่อว่ามีคติเหมือนพระบัญญัติทีเดียว
เพราะเกิดขึ้นในเมื่อภิกษุทำการล่วงละเมิดแล้ว ก็เพราะปฐมสิกขาบทนี้เป็น
โลกวัชระ ไม่ใช่เป็นปณัตติวัชระ ; เพราะฉะนั้น อนุบัญญัตินี้ ก็กั้น
ปิดประตู ตัดกระแส ได้แก่ทำให้ตั้งขึ้นกว่าเดิมอีก ย่อมเกิดขึ้น

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประมวลเรื่องแม่ทั้งสองมา แล้ว
บัญญัติปฐมปาราชิก ทำให้ตั้งขึ้นกว่าเดิม ด้วยอำนาจมูลเหตุอย่างนั้น เรื่อง
ภิกษุชาววัชชีบุตรแม่อื่นอีกก็เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่อนุบัญญัติ เพื่อแสดง
ความเกิดขึ้นแห่งเรื่องภิกษุวัชชีบุตรนั้น พระธรรมสังคาคหกเถระทั้งหลาย จึง
ได้กล่าวกันว่า ก็สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้ว
แก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้ อธิบายความแห่งคำนั้นว่า สิกขาบทนี้
ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้วอย่างนี้ แก่ภิกษุทั้งหลาย และ
เรื่องแม่อื่นนี้ ก็ได้เกิดขึ้น

จบมกกฎีวัตถุกถา

* วิ. มหา. ๑/๓๐๒.

อนุบัญญัติปฐมปาราชิกเรื่องที่สอง

[เรื่องภิกษุชาววัชชีบุตร]

บัดนี้ เพื่อแสดงเรื่องเมื่อนั้นที่เกิดขึ้นแล้ว พระธรรมสังคาหกเถระทั้งหลาย จึงได้กล่าวคำเป็นต้นว่า เตน โข ปน สมเยน ในคำว่า เตน โข ปน สมเยน เป็นต้นเมื่อนั้น มีการพรรณนาบทที่ยังไม่กระจ่างดังต่อไปนี้

บทว่า เวสาลีกา ได้แก่ ผู้มีปกติอยู่เมืองไพศาลี

บทว่า วชชีบุตรกา ได้แก่ ผู้เป็นบุตรของตระกูลในเมืองไพศาลี
ในแคว้นวัชชี

ได้ยินว่า อุปัทวะ โทษ ความเสียดจัญไร ที่ได้เกิดขึ้นในพระศาสนาทั้งหมดนั้น ได้เกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัยภิกษุชาววัชชีบุตร จริงอย่างนั้น แม้พระเทวทัต ให้พวกภิกษุชาววัชชีบุตรเป็นฝักฝ่ายแล้ว จึงทำลายสงฆ์ ก็พวกภิกษุชาววัชชีบุตรนั้นแล ได้แสดงสัตตศาสนานอกธรรมนอกวินัย ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี บรรดาภิกษุชาววัชชีบุตรเหล่านั้นนั้นแล แม้ภิกษุเหล่านี้ บางพวกถึงเมื่อทรงบัญญัติสิกขาบทแล้วอย่างนี้ ก็ได้สรงน้ำตามความต้องการ ฯลฯ ได้เสพเมถุนธรรมตามความต้องการ ด้วยประการฉะนี้

ในบทว่า ญาติพยุสเนนปี นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ คำว่า "ความพินาศ ความย่อยยับ ความกระจาย ความทำลาย ความฉิบหาย ทั้งหมดนี้ มีความหมายอย่างเดียวกัน ความย่อยยับแห่งเหล่าญาติ ชื่อว่า ญาติพยุสเนน อันความย่อยยับแห่งญาตินั้น (ถูกต้องแล้ว) อธิบายว่า "อันความพินาศแห่ง

ญาติซึ่งมีการลงราชอาณาจักร ถูกโรคเบียดเบียน ความตายและความพลัดพราก เป็นเครื่องหมาย (ถูกต้องแล้ว)" แม้ในบทที่ ๒ ก็นัยนี้ ส่วนในบทที่ ๓ โรคที่ทำให้ความไม่มีโรคให้พินาศไปนั่นเอง ชื่อว่า โรคพยสนะ จริงอยู่โรคนั้น ย่อมทำความไม่มีโรคให้ย่อยยับไป คือกระจายไป ได้แก่ ให้พินาศไป เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่า พยสนะ ความย่อยยับคือโรค ชื่อว่า โรคพยสนะ อันความย่อยยับโรคนั้น (ถูกต้องแล้ว)

บทว่า **สุฎฐา** คือท่อมทับ ได้แก่ครอบงำ อธิบายว่า ผู้ประกอบพร้อมแล้ว

หลายบทว่า **น มย ฆนฺเต อานนฺท พุทฺทธริโน** มีความว่า ท่านพระอานนท์เจ้าข้า พวกกระผมมิได้ติเตียนพระพุทธเจ้า คือมิได้กล่าวโทษพระพุทธเจ้า มิได้ติเตียนพระธรรม มิได้ติเตียนพระสงฆ์

สองบทว่า **อตฺตฺตริโน มย** ความว่า พวกกระผม ติเตียนตนเองเท่านั้น คือกล่าวโทษของตน

บทว่า **อลกฺขิกา** แปลว่า ผู้หมกสิริ

บทว่า **อปฺปฺปญฺญา** แปลว่า ผู้บุญน้อย

หลายบทว่า **วิปฺสฺสกา กุสฺตานํ ฆมฺมานํ** มีความว่า พวกกระผม จะพึงเป็นผู้เห็นแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำแนกไว้แล้วในอารมณฺ์ ๓๘ ประการ อธิบายว่า ออกจากอารมณฺ์นั้น ๆ แล้ว จะเห็นแจ้งธรรมเหล่านั้นที่เดียว

บทว่า **ปุพฺพฺรตฺตฺตาปรตฺตฺติ** ความว่า เบื้องคั่นแห่งราตรี ชื่อ บุรพราตรี เบื้องปลายแห่งราตรี ชื่อ อปรราตรี มีความอธิบายว่า ปฐมยาม และปัจฉิมยาม.

บทว่า โพรปักกิกานัน คือมีอยู่ในฝ่ายแห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้
อธิบายว่า เป็นอุปการะแก่อรหัตตมรรคญาณ.

บทว่า ภวานานุโยคํ แปลว่า ความประกอบเนื่อง ๆ ในการเจริญ
(โพธิปักกิชยกรรม).

สองบทว่า อนุยตุตา วิหเรยยาม ความว่า พวกกรรมละกิริยาลิโพธ
และอวาสปลิโพธแล้ว จะพึงเป็นผู้ประกอบชวนชวน ไม่มีกิจอื่นอยู่ในเสนา-
สนะอันสงัด.

บทว่า เอวมาวุโส ความว่า พระเถระ เมื่อไม่ทราบอรรถาศัยของ
เธอเหล่านั้น ได้ฟังการคำราม อย่างมาก (คำอ่อนวอน) นี้ ของภิกษุเหล่านั้น
แล้ว จึงสำคัญอยู่ว่า "ถ้าเธอเหล่านี้ จักเป็นผู้เช่นนี้ไซ้ร ก็เป็นการดี"
แล้วรับคำว่าได้ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

[เรื่องทรงห้ามมิให้ภิกษุชาววัชชีบุตรบรรพชาอุปสมบท]

แม้สองบทว่า อฏฺฐานัน อนวกาโส นี้ เป็นอันตรัสห้ามเหตุ.

จริงอยู่ เหตุ ท่านเรียกว่า "ฐานะ และโอกาส" เพราะเป็นที่ตั้งแห่งผล โดย
ความที่ผลนั้นเป็นไปเนื่องด้วยเหตุนั้น และเพราะเหตุนั้น ก็เป็นโอกาสแห่ง
ผลนั้น โดยความที่เหตุนั้นเป็นไปเนื่องด้วยผลนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะ
ทรงห้ามเหตุนั้น จึงตรัสว่า อฏฺฐานันเมตํ อานนฺท อนวกาโส เป็นต้น
ความว่า ฐานะหรือโอกาสนี้ไม่มี.

สองบทว่า ยํ ตถาคโต ความว่า พระตถาคตจะพึงถอนปาราชิก
สิกขาบทที่บัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งพวกวัชชีหรือพวกภิกษุ
ชาววัชชีบุตร ด้วยเหตุใด เหตุนั้น ไม่มี. ความจริงถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า

จะพึงประทานอุปสมบทแก่ภิกษุชาววัชชีบุตรเหล่านี้ ผู้ทูลขอยู่ว่า ข้าพระ
พุทธเจ้าทั้งหลาย พึงได้อุปสมบท ดังนี้ไซ้ เมื่อเป็นเช่นนั้น พระองค์ก็
จะพึงถอนปาราชิกสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ว่า "ยอมเป็นปาราชิก หาสังวาส
มิได้." แต่เพราะเหตุที่พระองค์ ไม่ทรงถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้วนั้น
ฉะนั้นจึงตรัสว่า "นั่น ไม่ใช่ฐานะ" เป็นต้น.

หลายบทว่า โส อาคโต น อุปสมฺปาเทตฺพุโพ ความว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีความอนุเคราะห์เทียว ทรงทราบว่ ถ้าภิกษุ
นั้น มาแล้วอย่างนี้ พึงได้รับอุปสมบทไซ้, เธอเป็นผู้ไม่มีความเคารพในศาสนา,
แต่เธอดังอยู่ในภูมิของสามเณรแล้ว จักเป็นผู้มีความเคารพ และจักทำประ-
โยชน์ตนได้ จึงตรัสว่า "เธอมาแล้ว ไม่ควรให้อุปสมบท."

หลายบทว่า โส อาคโต อุปสมฺปาเทตฺพุโพ ความว่า พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงทราบแล้วว่า ภิกษุ นั้นมาแล้วอย่างนี้ ยังดำรงอยู่ในภาวะเป็น
ภิกษุ จักเป็นผู้มีความเคารพในศาสนา เพราะความที่เธอมีศีลยังไม่วิบัติ, เธอ
เมื่อยังมีอุปนิสัยอยู่ จักบรรลุประโยชน์สูงสุด ต่อกาลไม่นานนักแล จึงตรัสว่า
"เธอนั้นมาแล้ว ควรให้อุปสมบท."

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงภิกษุชาววัชชีบุตร ผู้ไม่ควรให้
อุปสมบท และผู้ควรให้อุปสมบท ในบรรดาเหล่าภิกษุชาววัชชีบุตรผู้เสพ-
เมถุนธรรม มาแล้วอย่างนี้ มีพระประสงค์จะประมวลเรื่องทั้ง ๓ มา แล้ว
ทรงบัญญัติสิกขาบทให้บริบูรณ์ จึงตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ก็แล
พวกเธอพึงแสดงสิกขาบทนี้ขึ้นอย่างนี้ " แล้วได้ทรงบัญญัติสิกขาบทให้บริบูรณ์
อย่างนี้ว่า:- โย ปน ภิกฺขุ ๆ เปฯ อถฺวาโส แปลว่า

อนึ่ง ภิกษุใด ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพของภิกษุ
ทั้งหลายแล้ว ไม่กล่าวคืนสิกขา ไม่ได้ทำให้แจ้งความเป็นผู้ทรพ
พึงเสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้ในคิริจฉานตัวเมีย ภิกษุนี้เป็น
ปาราชิก หาสังวาสมิได้.

[วินัย ๔ อย่าง]

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงจำแนกเนื้อความแห่งสิกขาบท
นั้น จึงตรัสคำเป็นต้นว่า "โย ปนาคิ โย ยาทิสฺส."

ก็พระวินัยธร ผู้ปรารธนาความเป็นผู้ฉลาดในสิกขาบท วิภังค์แห่ง
สิกขาบทนั้น และวินิจฉัยทั้งสิ้น ควรทราบวินัย ๔ อย่าง.

จริงอยู่ พระธรรมสังคากมหาดระ

ทั้งหลายผู้มีฤทธิ์มากในปางก่อน ได้นำวินัย

๔ อย่างออกเปิดเผยแล้ว.

วินัย ๔ อย่างเป็นไฉน? วินัย ๔ อย่างคือ สูตร สุตตานุโลม
อาจารย์วาท อัตตโนมตี ซึ่งพระนาคเสนเถระหมายเอากล่าวไว้ (ในมิลินท-
ปัญหา) ว่า มหาบพิตร! เนื้อความอันกุลบุตรพึงรับรองด้วยบทตั้งเดิมแล
ด้วยรส ด้วยความเป็นวงศ์แห่งอาจารย์ ด้วยความอธิบาย.

[อรรถาธิบายวินัย ๔ อย่าง]

จริงอยู่ บรรดาคำเหล่านี้ คำว่า **อาหัจจบท** ท่านประสงค์เอา
สูตร. คำว่า **"รส"** ท่านประสงค์เอาสุตตานุโลม. คำว่า **"อาจารย์วงศ์"** ท่าน
ประสงค์เอาอาจารย์วาท. คำว่า **"อธิบาย"** ท่านประสงค์เอาอัตตโนมตี.

๑. วิ. มหา. ๑/๔๒. ๒. นัย- มิลินทปัญหา ๒๐๓.

บรรดาวินัย ๔ อย่างนั้น ที่ชื่อว่า สุตร ได้แก่บาติในวินัยปิฎกทั้งหมด.
ที่ชื่อว่า สุตตานุโลม ได้แก่มหาประเทศ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้
อย่างนี้
ว่า:-

(๑) คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งใด เรามิได้ห้ามไว้ว่า 'สิ่งนี้ไม่ควร'
ถ้าสิ่งนั้นเข้ากันกับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ ชัดกันกับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ, สิ่งนั้น ไม่ควร
แก่ท่านทั้งหลาย

(๒) คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งใด เรามิได้ห้ามไว้ว่า 'สิ่งนี้ไม่ควร'
ถ้าสิ่งนั้นเข้ากันกับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ ชัดกันกับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ, สิ่งนั้นควร
แก่ท่านทั้งหลาย

(๓) คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งใด เรามิได้อนุญาตไว้ว่า 'สิ่งนี้ควร'
หากสิ่งนั้นเข้ากันกับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ ชัดกันกับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ, สิ่งนั้น ไม่
ควรแก่ท่านทั้งหลาย

(๔) คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งใด เรามิได้อนุญาตไว้ว่า 'สิ่งนี้ควร'
หากสิ่งนั้นเข้ากันกับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ ชัดกันกับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ, สิ่งนั้น ควร
แก่ท่านทั้งหลาย.*

ที่ชื่อว่า อจาริยวาท ได้แก่แบบอรรถกถา ซึ่งยังวินิจฉัยท้องเรื่องให้
เป็นไป นอกจากบาติ ซึ่งพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ผู้เป็นธรรมสังคหะตั้งไว้.

ที่ชื่อว่า อัคคโนมัตติ ได้แก่คำที่พ้นจากสูตร สุตตานุโลม และอจาริย-
วาท กล่าวตามอาการที่ปรากฏด้วยอนุमान คือ ด้วยความตามรู้แห่งตน ด้วย
การถือเอาใจ ด้วยการใช้เอาใจความ. อีกนัยหนึ่ง เถรวาทแม่ทั้งหมด ที่มา
ในอรรถกถาแห่งพระสูตร พระอภิธรรม และพระวินัย ชื่อว่า อัคคโนมัตติ.

* วิ. มหา ๕/๓๒๑

[วิธีสอบสวนสูตรและสูตรานุโลมเป็นต้น]

แต่กุกบุตร ผู้อ้างอัตโนมัตินั้นกล่าว ไม่ควรจะยึดถือให้แน่นแฟ้น
กล่าว ควรกำหนดเหตุเทียบเคียงบาลีกับเนื้อความ และเนื้อความกับบาลี
แล้วจึงกล่าว. อัตโนมัตินั้น ควรสอบสวนดูในอาจริยวาท ถ้าวางกันและสมกัน
ในอาจริยวาทนั้นไซ้, จึงควรถือเอา ถ้าวางกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา.
จริงอยู่ ขึ้นชื่อว่า อัตโนมัตินี้ ยังเป็นของทรามกำลังกว่าทุกอย่าง. อาจริยวาท
มีกำลังกว่าอัตโนมัตินั้น. แม้อาจริยวาทก็ควรสอบสวนดู ในสูตรานุโลม เมื่อ
วางกัน สมกันแท้ ในสูตรานุโลมนั้น จึงควรถือเอา, ฝ่ายที่ไม่วางกัน ไม่สมกัน
ไม่ควรถือเอา. เพราะว่า สูตรานุโลม เป็นของมีกำลังกว่าอาจริยวาท. แม้
สูตรานุโลม ก็ควรสอบสวนดูในสูตร เมื่อวางกันสมกันแท้ ในสูตรนั้น จึง
ควรถือเอา, ฝ่ายที่ไม่วางกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา. เพราะว่าสูตรเท่านั้น
เป็นของมีกำลังกว่าสูตรานุโลม. จริงอยู่ สูตรเป็นของอันใคร ๆ แต่งเทียม
ไม่ได้ เป็นเหมือนสงฆ์ผู้ทำ เป็นเหมือนกาลที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายยังทรง
พระชนม์อยู่. เพราะฉะนั้น เมื่อใดภิกษุสองรูป สากัจฉากัน, สกวาที่อ้าง
สูตรกล่าว, ปรวาที่อ้างสูตรานุโลมกล่าว เมื่อนั้น ทั้งสองรูปนั้น ไม่ควรทำ
การเปิดเผยหรือติเตียนกันและกัน ควรสอบสวนสูตรานุโลมในสูตร ถ้าวางกัน
สมกัน ควรถือเอา, ถ้าวางกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ใน
สูตรเท่านั้น.

ถ้าสกวาที่นี้ อ้างสูตรกล่าว, ปรวาที่อ้างอาจริยวาทกล่าวไซ้, แม้
ทั้งสองรูปนั้น ก็ไม่ควรทำการเปิดเผย หรือติเตียนกันและกัน ควรสอบสวน
อาจริยวาทในสูตร ถ้าวางกัน สมกัน ควรถือเอา. เมื่ออาจริยวาท ไม่วางกัน
และไม่สมกัน ทั้งเป็นข้อที่น่าตำหนิ ก็ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในสูตรเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี้ อ่างสูตรกล่าว, ปรวาทิ อ่างอัทโณมัตติกกล่าวไชร้, แม้
ทั้งสองรูปนั้น ก็ไม่ควรทำการเพ็ดเพี้ย หรือติเตียนกันและกัน ควรสอบสวน
อัทโณมัตติในสูตร ถ้าลงกันสมกัน ควรถือเอา, ถ้าไม่ลงกัน ไม่สมกัน
ไม่ควรถือเอา :- ควรตั้งอยู่ในสูตรเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี้ อ่างสูตรตานุโลมกล่าว, ปรวาทิ อ่างสูตรกล่าวไชร้,
ควรสอบสวนสูตรในสูตรตานุโลม ถ้าลงกันสมกัน ปรากฏมาในบาลีขึ้นสู่สังคีติ
ทั้ง ๓ ครั้ง จึงควรถือเอา, ถ้าไม่ปรากฏเหมือนอย่างนั้น ไม่ลงกัน ไม่สมกัน
เป็นพาหิรกุสูตร สิโลกโสลก หรือสูตรที่น่าตำหนิอื่น ๆ ซึ่งมาจากบรรดาสูตร
ทั้งหลาย มีกุพหเวสตันตรกุพหวินัย และกุพหเวทลละเป็นต้น อย่างไร
อย่างหนึ่ง ไม่ควรถือเอา; ควรตั้งอยู่ในสูตรตานุโลมเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี้ อ่างสูตรตานุโลมกล่าว, ปรวาทิ อ่างอาจริยวาทกล่าวไชร้,
ควรสอบสวนอาจริยวาท ในสูตรตานุโลม, ถ้าลงกัน สมกัน ควรถือเอา, ถ้า
ไม่ลงกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา; ควรตั้งอยู่ในสูตรตานุโลมเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี้ อ่างสูตรตานุโลมกล่าว, ปรวาทิ อ่างอัทโณมัตติกกล่าวไชร้,
ควรสอบสวนอัทโณมัตติ ในสูตรตานุโลม ถ้าลงกัน สมกัน ควรถือเอา,
ถ้าไม่ลงกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา; ควรตั้งอยู่ในสูตรตานุโลมเท่านั้น.

ก็ถ้าสกวาทินี้ อ่างอาจริยวาทกล่าว, ปรวาทิ อ่างสูตรกล่าวไชร้, ควร
สอบสวนสูตรในอาจริยวาท ถ้าลงกันสมกัน ควรถือเอา. สูตรที่น่าตำหนิ
นอกนี้ ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอาจริยวาทเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี้ อ่างอาจริยวาทกล่าว, ปรวาทิ อ่างสูตรตานุโลมกล่าวไชร้,
ควรสอบสวนสูตรตานุโลมในอาจริยวาท เมื่อลงกัน สมกันแท้ จึงควรถือเอา.
นอกนี้ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอาจริยวาทเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี อังอาจริยวาทกล่าว, ปราวที่อังอัตโนมติกกล่าวไชร้,
ควรสอบสวนอัตโนมติในอาจริยวาท ถ่าลงกัน สมกัน ควรถือเอา, ถ่าไม่
ลงกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอาจริยวาทเท่านั้น. การถือเอา
(มติ) ของตนนั้นแล ควรทำให้มีกำลัง (ให้มีหลักฐาน)

อนึ่ง ถ้าสกวาทินี อังอัตโนมติกกล่าว, ปราวที่อังสูตรกล่าวไชร้,
ควรสอบสวนสูตรในอัตโนมติ, ถ่าลงกัน สมกัน ควรถือเอา. สูตรที่นำคำหนิ
นอกนี้ ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอัตโนมติเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี อังอัตโนมติกกล่าว, ปราวที่อังสูตรตานุโลมกล่าวไชร้
ควรสอบสวนสูตรตานุโลมในอัตโนมติ เมื่อลงกัน สมกันแท้ ควรถือเอา.
นอกนี้ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอัตโนมติเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี อังอัตโนมติกกล่าว, ปราวที่อังอาจริยวาทกล่าวไชร้,
ควรสอบสวนอาจริยวาทในอัตโนมติ ถ่าลงกัน สมกัน ควรถือเอา. อาจริยวาท
ที่นำคำหนินอกนี้ ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอัตโนมติเท่านั้น. การถือเอา
(มติ) ของตนนั้นแล ควรทำให้มีกำลัง (ให้มีหลักฐาน). อนึ่ง ไม่ควรทำการ
เปิดเพี้ย หรือคำหนิในที่ทั้งปวง ด้วยประการฉะนี้.

อนึ่ง ถ้าสกวาทินี กล่าวอ้างว่า เป็นกัปปิยะ ปราวที่กล่าวอ้างว่า
เป็นอกัปปิยะ ควรสอบสวนสิ่งนั้น ๆ ในสูตรและสูตรตานุโลม ถ่าสิ่งนั้น
เป็นกัปปิยะ, ควรตั้งอยู่ในสิ่งที่ เป็นกัปปิยะ ถ่าสิ่งนั้น เป็นอกัปปิยะ, ก็ควร
ตั้งอยู่ในสิ่งที่ เป็นอกัปปิยะ.

ถ้าสกวาทินี ซึ่งแจ้งเหตุและคำวินิจฉัยมากมายจากสูตรเป็นเครื่องสาธก
สิ่งที่ เป็นกัปปิยะ แก่ฝ่ายปราวที่นั้นไชร้, ปราวที่ไม่พบเหตุ, ก็ควรตั้งอยู่ใน
สิ่งที่ เป็นกัปปิยะ.

ถ้าปรวาที ซึ่งแจ้งเหตุและคำวินิจฉัยมากมายจากสูตรเป็นเครื่องสาธก
ถึงที่เป็นอกัปปิยะแก่ฝ่ายสกวาทินั้นไซ้, สกวาทินั้น ไม่ควรถือมั่นตั้งอยู่ว่า
การถือเอามติของตน (ถูกฝ่ายเดียว) ควรยอมรับว่า ดีละ แล้วตั้งอยู่ในสิ่ง
ที่เป็นอกัปปิยะเท่านั้น. ถ้าว่า เจาแห่งเหตุแม้ของทั้งสองฝ่าย ย่อมปรากฏชัด
ไซ้, ข้อที่ทั้งสองฝ่ายคัดค้านนั้นแล เป็นการดี, แต่ควรตั้งอยู่ในสิ่งที่เป็น
อกัปปิยะ. ความจริงครั้นมาถึงวินัยแล้ว อันภิกษุบริษัท ควรอาศัยการวิจารณ์
ถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรป้องกันไว้ ควรทำการยึดถือให้มั่นคง ควรตัดกระแส
เสีย, ควรตั้งอยู่ในความเป็นผู้หนักแน่นแล.

อนึ่ง ถ้าสกวาทินี้ กล่าวอ้างว่า เป็นอกัปปิยะ, ปรวาทีกล่าวอ้างว่า
เป็นกัปปิยะ, ควรสอบสวนสิ่งนั้น ๆ ในสูตรและสูตรานุโลม ถ้าสิ่งนั้นเป็น
กัปปิยะ, ควรตั้งอยู่ในสิ่งที่เป็นกัปปิยะ, ถ้าสิ่งนั้นเป็นอกัปปิยะ, ควรตั้งอยู่
ในสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ.

ถ้าสกวาทินี้ ซึ่งแจ้งถึงสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ ด้วยสูตรคำวินิจฉัยและเหตุ
มากมายไซ้, ปรวาทีไม่ได้พบเหตุ, ควรตั้งอยู่ในสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ.

ถ้าปรวาที ซึ่งแจ้งถึงสิ่งที่เป็นกัปปิยะ ด้วยสูตรคำวินิจฉัยและเหตุ
มากมายไซ้, สกวาทินี้ มิได้พบเหตุ, ควรตั้งอยู่ในสิ่งที่เป็นกัปปิยะ. ถ้าว่า
เจาแห่งเหตุ แม้ของทั้งสองฝ่ายย่อมปรากฏชัดไซ้, ไม่ควรสละการถือเอา
(มติ) ของตน. เหมือนอย่างว่า ในสิ่งที่เป็นกัปปิยะและอกัปปิยะ และในสิ่ง
ที่เป็นอกัปปิยะและกัปปิยะ ท่านกล่าววินิจฉัยนี้ไว้แล้ว ฉนใด, ในวาทะว่า
เป็นอนาบัติและอาบัติก็ดี ในวาทะว่าเป็นอาบัติและอนาบัติก็ดี ในวาทะว่าเป็น
ลหุกาบัติและครุกาบัติก็ดี ในวาทะว่าเป็นครุกาบัติและลหุกาบัติก็ดี ก็ควรทราบ
วินิจฉัย ฉนนั้น.

จริงอยู่ ในวาทะที่ว่า เป็นอนาบัติและอาบัติเป็นต้นนี้ มีความต่างกัน
ในเพราะเหตุสักว่าชื่อเท่านั้น, ในนัยแห่งการประกอบความหาความต่างกัน
ไม่, เพราะฉะนั้น การประกอบความ ท่านจึงไม่ทำให้พิสดาร. เมื่อเกิดคำ
วินิจฉัยถึงสิ่งที่เป็นกัปปิยะและอกัปปิยะเป็นต้นอย่างนี้แล้ว ฝ่ายใด ได้พบเหตุ
มากมาย ในสูตร สุตตานุโลม อาจารย์วาท และอัตโนมัตติ, ควรตั้งอยู่ในวาทะ
ของฝ่ายนั้น. อนึ่ง ทั้งสองฝ่าย เมื่อไม่ได้พบเหตุและคำวินิจฉัย โดยประการ
ทั้งปวง ไม่ควรละทิ้งสูตร ควรตั้งอยู่ในสูตรเท่านั้น ฉะนี้แล. พระวินัยธร
ผู้ปรารธนาความเป็นผู้ฉลาดในสิกขาบท วิภังค์แห่งสิกขาบทนั้น และวินัย
วินิจฉัยทั้งสิ้น ควรทราบวินัย ๔ อย่างนี้ ดังพรรณนามาฉะนี้.

[พระวินัยธรประกอบด้วยลักษณะ ๓ อย่าง]

ก็แล บุคคลผู้ทรงวินัย แม้ครั้งทราบวินัย ๔ อย่างนี้แล้ว ก็ควร
เป็นผู้ประกอบด้วยลักษณะ ๓. จริงอยู่ ลักษณะแห่งพระวินัยธร ๓ อย่าง
ควรปรารธนา. ลักษณะ ๓ อย่าง เป็นไฉน? ลักษณะ ๓ อย่าง คือ:-
คำว่า ก็สูตรของพระวินัยธรนั้น เป็นพุทธพจน์ที่มาถูกต้องแล้วดี
วินิจฉัยดี โดยสูตร โดยพยัญชนะ^๑ นี้เป็นลักษณะอันหนึ่ง. คำว่า ก็พระ-
วินัยธรนั้น เป็นผู้มั่นคง ไม่อ่อนแอในวินัยแล นี้เป็นลักษณะที่สอง. คำว่า
ก็ลำดับอาจารย์แล เป็นลำดับที่พระวินัยธรนั้นจำได้ถูกต้อง ทำให้จิตใจไว้ดี
ใคร่ครวญถูกต้องดีแล้ว^๒ นี้เป็นลักษณะที่สาม.

[อรรถาธิบายลักษณะ ๓ ของพระวินัยธร]

ในคำว่า สุตตตฺถจ เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- วินัยปิฎกทั้งสิ้น
ชื่อว่าสูตร, สูตรนั้นของพระวินัยธรนั้น เป็นพุทธพจน์ที่มาถูกต้อง คือมา
ด้วยดี

บทว่า **สุปฺปวตฺตติ** ได้แก่ เป็นไปด้วยดี คือชานาญ คล่องปาก.

หลายบทว่า **สุวินิจฺฉิตฺตํ อนุพฺยณฺชนโส** ได้แก่ ที่วินิจฉัย

เรียบร้อย คือที่ตนตัดความสงสัย เรียบเอาไว้ โดยบาลีปริบญาและอรรถกถา.

หลายบทว่า **วินเย โข ปน จิตฺโต โหติ** ความว่า พระวินัยธร

นั้นเป็นผู้ตั้งมั่นในพระวินัย ด้วยความเป็นลัทธิภิกษุ. จริงอยู่ อลัทธิภิกษุ แม้เป็นพหูสูต เพราะคำที่ตนเป็นผู้หนักในลาภ ก็แกลังกล่าวให้ผิดแบบแผน แสดงสัตตสุสานนอกธรรมนอกวินัย ย่อมทำอุปัทวะมากมายในพระศาสนา คือ ก่อให้เกิดสังฆเภทบ้าง สังฆราชาบ้าง. ฝ่ายภิกษุลัทธิ เป็นผู้มีกริ่งเกียรจ ใกร์ การศึกษา แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ก็ไม่แกลังกล่าวให้ผิดแบบแผน ย่อม แสดงเฉพาะธรรม เฉพาะวินัยเท่านั้น คือทำสัตตสุสานให้เป็นที่เคารพตั้งอยู่. จริงอย่างนั้น พระมหาเถระทั้งหลายในปางก่อน เปล่งวาจา ๓ ครั้งว่า ใน อนาคตกาล ภิกษุลัทธิ จักรักษาไว้, ภิกษุลัทธิ จักรักษาไว้ ดังนี้เป็นต้น. ก็ภิกษุรูปใด เป็นลัทธิ ดังกล่าวมาแล้วนั้น ภิกษุรูปนั้น เมื่อไม่ละไม่ฝ่าฝืน วินัย เป็นผู้ตั้งมั่น คือมั่นคงอยู่ในวินัย ด้วยความเป็นลัทธิภิกษุ ฉะนี้แล.

บทว่า **อัสสิโร** ความว่า บุคคลใด ถูกผู้อื่นถามด้วยบาลีโดยเบื้องต่ำ หรือเบื้องสูง ด้วยลำดับบทหรืออรรถกถา ย่อมทวนทูลาย กระสับกระส่าย ไม่อาจตั้งมั่นอยู่ได้ ย่อมคล้อยตามคำที่ผู้อื่นกล่าว ทิ้งวาทะของตนเสีย ถือเอา วาทะของผู้อื่น ผู้นั้น ชื่อว่าผู้อ่อนแอ. ฝ่ายบุคคลใด ถูกผู้อื่นถามด้วยบท เบื้องต่ำและสูง หรือด้วยลำดับบทในบาลีก็ดี ในอรรถกถาก็ดี ย่อมไม่ทวน- ทูลาย ไม่กระสับกระส่าย เปรียบเหมือนเอาแหนบจับขันทิละเส้น ๆ ฉะนั้น ชี้แจงกะเขาว่า ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนี้, อาจารย์ทั้งหลายของข้าพเจ้า ก็กล่าว อย่างนี้. อนึ่งบาลีและวินิจฉัยบาลี ตั้งอยู่ในบุคคลใด ไม่ถึงความเสื่อมสิ้น

หมดเปลืองไป เหมือนน้ำมันราชสีห์ที่ใส่ไว้ในภาชนะทองคำ ไม่ถึงความสิ้นไปฉะนั้น, บุคคลนี้ ท่านเรียกว่า ผู้ไม่ถ่วงถ่วง.

หลายบทว่า **อาจารย์ปรมฺพรา โข ปนฺตฺส สุกฺคหิตา โหติ**

ความว่า ลำดับแห่งพระเถระ คือลำดับวงศ์ เป็นลำดับที่พระวินัยชนนั้น จำได้อย่างถูกต้อง.

บทว่า **สุมฺนลิกฺคา** ได้แก่ ทำให้ชื่นใจอย่างดี แต่พอนึก ก็ปรากฏได้ คล้ำยประทีปที่ลุกโชน ฉะนั้น.

บทว่า **สฺวปฺชาริตา** ได้แก่ ไคร่ครวญโดยดี คือไคร่ครวญโดยความสืบเนื่องกันแห่งเบื้องต้นและเบื้องปลาย โดยผลและโดยเหตุ.

[ลำดับอาจารย์ตั้งแต่พระอุบาลีเถระเป็นต้นมา]

บุคคลละมดิกของตนแล้วเป็นผู้กล่าวความบริสุทธ์แห่งอาจารย์ คือนำลำดับอาจารย์ ได้แก่ระเบียบแห่งพระเถระทั้งหมดอย่างนี้ คือพระอาจารย์ของข้าพเจ้าเรียนเอาในสำนักของอาจารย์ชื่อโน้น, อาจารย์นั้นเรียนเอาในสำนักอาจารย์ชื่อโน้น, ไปตั้งไว้จนให้ถึงคำว่า "พระอุบาลีเถระ เรียนเอาในสำนักของพระพุทธเจ้า."

พระอาจารย์รูปต่อ ๆ มา ได้นำแม้จากพระอุบาลีเถระนั้นมา คือได้นำลำดับแห่งพระอาจารย์ ได้แก่ระเบียบแห่งพระเถระทั้งหมด จนให้ถึงพระอาจารย์ของตน แล้วตั้งไว้อย่างนี้ว่า "พระอุบาลีเถระเล่าเรียนมาในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระทาสนกเถระ เล่าเรียนมาในสำนักของพระอุบาลีเถระ ผู้เป็นอุปัชฌายะของตน, พระสิคควเถระ เล่าเรียนมาในสำนักของพระโสณกเถระ ผู้เป็นอุปัชฌายะของตน, พระโมคคลีบุตรติสสเถระ เล่าเรียนมาใน

สำนักของพระสติกวเถระ และพระจันทวัชชีเถระ ผู้เป็นอุปัชฌายะของตน." แท้จริง ลำดับแห่งพระอาจารย์ อันพระวินัยชเรียนเอาแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นอันเธอจำได้อย่างถูกต้อง แต่เมื่อไม่สามารถจะเรียนเอาอย่างนั้น ก็ควรเรียนเอาเพียง ๒-๓ ลำดับก็พอ. จริงอยู่ โคนนัยอย่างหลังที่สุด ควรทราบเหมือนอย่างพระอาจารย์ และอาจารย์ของอาจารย์ กล่าวบาลีและปริปัญญา ฉะนั้น.

[พระวินัยชเรจะวินิจฉัยอธิกรณ์ควรตรวจดูฐานะ ๖ อย่างก่อน]

ก็แล พระวินัยชเรผู้ประกอบพร้อมด้วยลักษณะ ๓ อย่างนี้แล้ว เมื่อสงฆ์ประชุมกันเพื่อวินิจฉัยเรื่อง และเรื่องที่หยั่งลงแล้ว ทั้งโจทก์แลจำเลยก็ให้การแล้ว เมื่อจะพูดไม่ควรด่วนตัดสินใจที่เดียว ควรตรวจดูฐานะทั้ง ๖ เสียก่อน.

ฐานะ ๖ อย่าง เป็นไฉน? ฐานะ ๖ อย่างนั้นคือ:- ตรวจดูดูเรื่อง ๑ ตรวจดูมาติกา ๑ ตรวจดูบทภาษณีย์ ๑ ตรวจดูติกปริจเฉท ๑ ตรวจดูอันตราบัติ ๑ ตรวจดูอนาบัติ ๑.

[อรรถาธิบายฐานะ ๖ อย่าง]

จริงอยู่ พระวินัยชเร แม้เมื่อตรวจดูเรื่อง ย่อมเห็นอาบัติบางอย่าง อย่างนี้คือ ภิกษุผู้มีจิรวหาย ควรเอาหญ้าหรือใบไม้ปกปิดจึงมา, แต่ไม่ควรเปลือยกายมาเลย, ภิกษุใดพึงเปลือยกายมา, ภิกษุนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.^๑ พระวินัยชเรนั้น ครั้นนำสูตรนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.

เธอ แม้เมื่อตรวจดูมาติกา ย่อมเห็นบรรดาอาบัติ ๕ กอง กองใดกองหนึ่ง โคนนัยมีอาทิว่า "เป็นปาจิตติย" ในเพราะสัมปชานมุสาวาท."^๒ เธอครั้นนำสูตรนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.

เธอ แม้เมื่อตรวจดูบทภาษณีย์ ย่อมเห็นบรรดาอาบัติ ๗ กอง กองใดกองหนึ่ง โคนนัยมีอาทิว่า "ภิกษุเสพเมถุนธรรมในสรีระที่สัตว์ยังมีได้กัณ

๑. วิ. มหา. ๒/๓๘. ๒. วิ. มหา. ๒/๑๕๔.

ต้องอาบัติปาราชิก,^๑ เสพเมถุนธรรมในสรีระที่สัตว์กัดกินแล้วโดยมาก ต้องอาบัติอุลลัจจัย.^๒ เธอ ครั้นนำสูตรจากบทภาษณีย์มาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.

เธอ แม้เมื่อตรวจจุดติปริจเฉท ย่อมเห็นการกำหนดติกสังฆาภิเสศ บ้าง ติกปาจิตติยบ้าง ติกทุกกฏบ้าง อาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งบ้าง. เธอ ครั้นนำสูตรมาจากบาลีติปริจเฉทนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.

เธอ แม้เมื่อตรวจค้อนตราบติ จะเห็นอันตราบติ ซึ่งมีอยู่ในระหว่างแห่งสิกขาบทอย่างนี้ คือ ภิกษุ ชักคิ้ว ต้องอาบัติทุกกฏ. เธอ ครั้นนำสูตรนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.

เธอ แม้เมื่อตรวจค้อนนาบติ จะเห็นอนาบัติที่ท่านแสดงไว้แล้วในสิกขาบทนั้น ๆ อย่างนี้ว่า คุณก่อนภิกษุ ! ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่ยินดี ไม่มีโดยจิต ไม่มีความประสงค์จะให้ตาย ไม่มีความประสงค์จะอวด ไม่มีความประสงค์จะปล่อย ไม่แกล้ง ไม่รู้ เพราะไม่มีสติ. เธอ ครั้นนำสูตรนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.

จริงอยู่ ภิกษุใด เป็นผู้ฉลาดในวินัย ๔ อย่าง สมบูรณ์ด้วยลักษณะ ๓ ได้ตรวจดูฐานะ ๖ อย่างนี้แล้ว จักระงับอธิกรณ์ได้. การวินิจฉัย (อธิกรณ์) ของภิกษุนั้นใคร ๆ ให้เป็นไปทัดเทียมไม่ได้ ย่อมเป็นเช่นกับวินิจฉัยที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งวินิจฉัยเสียเอง.

[วิธีวินิจฉัยอธิกรณ์]

ถ้าภิกษุบางรูป ผู้ทำการล่วงละเมิดสิกขาบทแล้ว เข้าไปหาภิกษุผู้ฉลาดในการวินิจฉัยนั้น อย่างนั้นแล้ว ฟังถามถึงข้อรังเกียจสงสัยของตน ไชร์, ภิกษุ ๑-๒. วิ. มหา. ๑/๖๘-๘.

ผู้ฉลาดในการวินิจฉัยนั้น ควรกำหนดให้ดี ถ้าเป็นอนาบัติ, ก็ควรบอกว่า เป็นอนาบัติ แต่ถ้าเป็นอาบัติ, ก็ควรบอกว่า เป็นอาบัติ ถ้าอาบัตินั้น เป็นเทศนาคามินี, ก็ควรบอกว่า เป็นเทศนาคามินี ถ้าเป็นวฏฐานคามินี, ก็ควรบอกว่า เป็นวฏฐานคามินี ถ้าฉายาปาราชิกปรากฏ แก่ภิกษุผู้ฉลาด ในการวินิจฉัยนั้น ไชรี, ไม่ควรบอกว่า เป็นอาบัติปาราชิก. เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่า การล่วงละเมิดเมถุนธรรม และการล่วงละเมิดอุตตริมนุษยธรรม เป็นของหยาบคาย. ส่วนการละเมิดอทินนาทานและมนุสสวิคคหะเป็นของสุขุม มีจิตเปลี่ยนแปลงเร็ว, ภิกษุย่อมต้องวิตกกัมะทั้งสองนั้นด้วยอาการสุขุมที่เดียว (และ) ย่อมรักษาไว้ด้วยอาการสุขุม (เหมือนกัน). เพราะเหตุนั้น ภิกษุผู้ ถูกถามความรังเกียจสงสัย ซึ่งมีความละเมิดนั้นเป็นที่ตั้งโดยพิเศษ ไม่ควรพูด ว่า ต้องอาบัติ ถ้าอาจารย์เธอยังมีชีวิตอยู่ไชรี, หลังจากนั้น ภิกษุผู้ฉลาด ในการวินิจฉัยนั้น ควรส่งภิกษุนั้นไปว่า เธอจงถามอาจารย์ของข้าพเจ้าดูเถิด. ถ้าเธอกลับมาอีกบอกว่า อาจารย์ของท่าน คั่นดูจากพระสูตร พระวินัยแล้ว บอกผมว่า เป็นสเทกัจฉา (ยังพอแก้ไขได้), ในกาลนั้น ภิกษุผู้ฉลาดใน การวินิจฉัยนั้น ควรพูดกะเธอว่า ดีละ ๆ, เธอจงทำอย่างที่อาจารย์พูด. ก็ถ้า อาจารย์ของเธอไม่มีไชรี, แต่พระเถระผู้เล่าเรียนร่วมกัน มีตัวอยู่, พึงส่งเธอ ไปยังสำนักของพระเถระนั้น ด้วยสั่งว่า พระเถระผู้เล่าเรียนร่วมกับข้าพเจ้า เป็นคนปาโมกข์ มีตัวอยู่, เธอจงไปถามท่านดูเถิด. แม้เมื่อพระเถระนั้น วินิจฉัยว่า เป็นสเทกัจฉา ก็ควรบอกกะเธอว่า ดีละ, เธอจงทำตามคำของ พระเถระนั้นให้ดีทีเดียว. ถ้าแม้พระเถระผู้เล่าเรียนร่วมกัน ของเธอไม่มีไชรี, มีแต่ภิกษุผู้เป็นอันเตवासิก ซึ่งเป็นบัณฑิต, พึงส่งเธอไปยังสำนักของภิกษุ

ผู้เป็นอันตเวตสิกนั้น ด้วยสั่งว่า เธอจงไปถามภิกษุหนุ่มรูปโน้นดูเถิด. แม้เมื่อภิกษุผู้เป็นอันตเวตสิกนั้น วินิจฉัย เป็นสเตกัจฉา ก็ควรพูดกะเธอว่า ดีละ, เธอจงทำตามคำของภิกษุนั้นให้ดี. ถ้าญาปาปราชิกนั้นแล ปรากฏแม่แก่ภิกษุหนุ่มไซ้, แม้อันภิกษุหนุ่มนั้น ก็ไม่ควรบอกภิกษุผู้ต้องอาบัติว่า เธอเป็นปราชิก.

[ภิกษุผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์กรรมฐานย่อมไม่เจริญ]

จริงอยู่ ความบังเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า เป็นของได้ด้วยยาก, การบรรพชาและการอุปสมบท เป็นของได้ด้วยยากยิ่งกว่านั้น. แต่พระวินัยธรควรพูดอย่างนี้ว่า เธอ จงปิดกวาดโอกาสที่เจียบสังค แล้วนั่งพักกลางวัน ชำระศีล ให้บริสุทธิ์ จมมนสติการอาการ ๓๒ คู่ก่อน. ถ้าศีลของภิกษุนั้น ไม่ต่างพร้อมไซ้, กรรมฐาน ย่อมสืบ, สังขารทั้งหลาย ก็เป็นของปรากฏชัดขึ้น, จิตก็เป็นเอกัคคตา คุณได้บรรลุดุพจาระและอัปนาสมาธิ ฉะนั้น, ถึงวันจะล่วงเลยไปแล้วก็ตาม เธอก็ไม่ทราบ. ในเวลาวันล่วงเลยไป เธอมาสู่ที่อุปัฏฐากแล้ว ควรพูดอย่างนี้ว่า ความเป็นไปแห่งจิตของเธอ เป็นเช่นไร? ก็เมื่อเธอบอกความเป็นไปแห่งจิตแล้ว ควรพูดกะเธอว่า ขึ้นชื่อว่าบรรพชา มีความบริสุทธิ์แห่งจิตเป็นประโยชน์, เธออย่าประมาท บำเพ็ญสมณธรรมเถิด. ส่วนภิกษุใด มีศีลขาด, กรรมฐานของภิกษุนั้น ย่อมไม่สืบต่อ, จิตย่อมปั่นป่วน คือถูกไฟคือความเดือดร้อนแผดเผาอยู่ คุณถูกทิ่มแทงด้วยปลัก ฉะนั้น, ภิกษุนั้น ย่อมลุกขึ้นในขณะที่เดียว เหมือนนั่งอยู่บนก้อนหินที่ร้อน ฉะนั้น. เธอมาแล้วถามว่า ความเป็นไปแห่งจิตของท่าน เป็นอย่างไร" เมื่อเธอบอกความเป็นไปแห่งจิตแล้ว ควรพูดว่า ขึ้นชื่อว่าความลับของผู้กระทำความ

ชั่ว ย่อมไม่มีในโลก* แท้จริง บุคคลผู้กระทำความชั่ว ย่อมรู้ด้วยตนเอง
ก่อนคนอื่นทั้งหมด, ต่อจากนั้น อารักขเทพดาทั้งหลาย สมณพราหมณ์และ
เทพเจ้าเหล่าอื่น ผู้รู้จักของบุคคลอื่น ย่อมรู้ (ความชั่ว) ของเธอ, บัดนี้
เธอนั้นแล จงแสวงหาความสวัสดิ์แก่เธอเองเถิด.

กล่าวด้วยวินัย ๔ อย่าง และกล่าวด้วยลักษณะเป็นคัมภ์ของพระ-
วินัยธร จบ.

* บุ. ชา. ๒๓/๑๓๑. ชาตกัฎฐกถา. ๔/๒๔๘

อรรถาธิบายสิกขาบทวิภังค์ปฐมปาราชิก

บัดนี้ ข้าพเจ้าจักพรรณานาเนื้อความวิภังค์แห่งสิกขาบทต่อไป. ในคำว่า โย ปนาคิ โย ยาธิโส เป็นต้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้:-

สองบทว่า โย ปน เป็นบทที่ควรจำแนก. บทเป็นต้นว่า โย ยาธิโส เป็นบทจำแนกแห่งบทว่า โย ปน นั้น. ก็ในสองบทว่า โย ปน นี้ ศัพท์ว่า ปน สักว่าเป็นนิบาต, บทว่า โย เป็นบทบอกเนื้อความ, และบทว่า โย นั้น แสดงบุคคลโดยไม่กะตัว; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงอรรถแห่งบทว่า โย นั้น จึงตรัสเฉพาะ โย ศัพท์ ซึ่งแสดงบุคคลโดยไม่กะตัว. เพราะเหตุนี้ บัณฑิตพึงทราบเนื้อความในบทว่า โย ปน นี้อย่างนี้.

บทว่า โย ปน มีคำอธิบายว่า โยโกจิ แปลว่า ผู้ใดผู้หนึ่ง. ก็บุคคลที่ชื่อว่า ผู้ใดผู้หนึ่งนั้น ย่อมปรากฏด้วยอาการอันหนึ่ง ในเพศ ความ ประกอบ ชาติ ชื่อ โคตร คีต ธรรมเครื่องอยู่ โจร และวัย แม่แท้; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงประกาศประเภทนั้น เพื่อให้รู้จักบุคคลนั้น โดยอาการอย่างนั้น จึงตรัสคำว่า ยาธิโส เป็นต้น. ในคำว่า ยาธิโส เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :-

บทว่า ยาธิโส มีความว่า ว่าด้วยอำนาจเพศ จะเป็นบุคคลเช่นใด หรือเช่นนั้นก็ตามที ก็จะเป็นคนสูงหรือคนเตี้ย คนดำหรือคนขาว หรือคนมีผิวเหลือง คนพอมหรือคนอ้วนก็ตามที.

บทว่า ยถายุคโต มีความว่า ว่าด้วยอำนาจความประกอบจะเป็นคนประกอบด้วยकरणเช่นใดเช่นหนึ่งก็ตามที ก็จะเป็นคนประกอบด้วยนวกรรม หรือจะประกอบด้วยอุเทศ หรือจะประกอบด้วยฐานะในที่อยู่ก็ตามที.

บทว่า ยถาขุโจ มีความว่า ว่าด้วยอำนาจชาติ จะเป็นคนมีชาติอย่างใดหรือเป็นคนมีชาตินั้นก็ตามที ก็จะเป็นกษัตริย์ หรือเป็นพราหมณ์ หรือเป็นแพศย์ เป็นศูทรก็ตามที.

บทว่า ยถานาโม มีความว่า ว่าด้วยอำนาจชื่อ จะเป็นคนมีชื่ออย่างใด หรือมีชื่อนั้นก็ตามที คือชื่อว่า พุทธรักจิต หรือชื่อธรรมรักจิต หรือชื่อสังฆรักจิตก็ตามที.

บทว่า ยถาโคตโต มีความว่า ว่าด้วยอำนาจโคตร จะเป็นผู้มีโคตรอย่างใดหรือมีโคตรอย่างนั้น หรือว่าด้วยโคตรเช่นใดเช่นหนึ่งก็ตามที ก็จะเป็นกัจจานโคตร หรือวาเสฏฐโคตร หรือโกสิยโคตรก็ตามที.

บทว่า ยถาสีโล มีความว่า ในปกติทั้งหลาย จะเป็นผู้มีอย่างใด เป็นปกติหรือว่าเป็นผู้มีอย่างนั้นเป็นปกติก็ตามที คือว่าจะเป็นผู้มีนวกรรมเป็นปกติ หรือมีอุเทศเป็นปกติ หรือมีฐานะในที่อยู่เป็นปกติ ก็ตามที.

บทว่า ยถาวิหารี มีความว่า แม้ในธรรมเครื่องอยู่ทั้งหลาย จะเป็นผู้มีอย่างใดเป็นเครื่องอยู่ หรือว่าเป็นผู้มีอย่างนั้นเป็นเครื่องอยู่ก็ตามที คือว่าจะเป็นผู้มีนวกรรมเป็นเครื่องอยู่ หรือมีอุเทศเป็นเครื่องอยู่ หรือว่ามีฐานะในที่อยู่ เป็นเครื่องอยู่ก็ตามที.

บทว่า ยถาโคจโร มีความว่า ถึงในโคจรทั้งหลายเล่า จะเป็นผู้มีอย่างใดเป็นโคจรหรือว่ามีอย่างนั้นเป็นโคจรก็ตามที คือว่าจะเป็นผู้มีนวกรรมเป็นโคจรหรือมีอุเทศเป็นโคจร หรือมีฐานะในที่อยู่เป็นโคจรก็ตามที.

ส่วนในบทว่า เถโร วา เป็นต้น มีวินัยฉับดังนี้ :- จะเป็นผู้ใด หรือว่าเป็นผู้นั้น ในบรรดาผู้เจริญ โดยวัยเป็นต้นก็ตามที, คืออธิบายว่า จะเป็นพระเถระ เพราะมีพรรษาครบสิบ หรือว่าเป็นผู้ใหม่ เพราะมีพรรษาห้อยหน้า หรือว่าจะเป็นผู้ปานกลาง เพราะมีพรรษาเกินกว่าห้าก็ตามที. โดยที่แท้ บุคคลนั้นทั้งหมด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสในอรรถนี้ว่า โย ปน.

[อรรถอธิบายความหมายแห่งภิกษุศัพท์เป็นต้น]

ในภิกษุนิเทศ มีวินัยฉับดังนี้ :- ผู้ใดขอมขอ เหตุุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่าผู้ขอ. อธิบายว่า จะได้ก็ตาม ไม่ได้ก็ตาม ขอมขอด้วยวิธีขออย่างประเสริฐ. ชื่อว่าผู้อาศัยการเที่ยวขอ เพราะเป็นผู้อาศัยการเที่ยวขอ ที่พระพุทธเจ้าเป็นต้น ทรงอาศัยแล้ว. จริงอยู่ บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งละกองโกศะน้อยหรือมาก ออกจากเรือนบวชไม่มีเรือน, บุคคลผู้นั้น ชื่อว่าอาศัยการเที่ยวขอ เพราะละการเลี้ยงชีวิตโดยกตกรรม และโกรทกกรรมเป็นต้นเสีย ขอมรับถือเพศนั่นเอง เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ภิกษุ.

อีกอย่างหนึ่ง แม้ฉันกัตในหาบอยู่ ในท่ามกลางวิหาร ก็ชื่อว่าอาศัยการเที่ยวขอ เพราะมีความเป็นอยู่เนื่องด้วยผู้อื่น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ภิกษุ.

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่าอาศัยการเที่ยวขอ เพราะเป็นผู้เกิดอุตสาหะในบรรพชา อาศัยโภชนะ คือคำข้าวอันหาได้ด้วยกำลังปลีแข้ง เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ภิกษุ.

ผู้ใดขอมทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว เพราะทำค่าผัสสะและสีให้เสียไป เหตุุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว. บรรดาการทำค่าให้เสียไป เป็นต้นนั้น พึงทราบการทำค่าให้เสียไป เพราะตัดด้วยศัสตรา. จริงอยู่ ผืนผ้าแม้มีราคาตั้งพัน ที่เขาเอามีดตัดให้เป็นชิ้นน้อยชิ้นใหญ่แล้ว ขอมมีราคา

เสียไป คือมีค่าไม่ถึงแม้ครึ่งหนึ่งจากราคาเดิม. พึงทราบการทำผัสสะให้เสียไป เพราะเย็บด้วยด้าย. แท้จริง ผืนผ้าแม้ที่มีสัมผัสเป็นสุขที่ถูกเย็บด้วยด้ายแล้ว ย่อมมีผัสสะเสียไป คือถึงความเป็นผู้ที่มีผัสสะแข็งหยาบ. พึงทราบการทำสีให้เสียไป เพราะหม่นหมองด้วยสนิมเข็มเป็นต้น. แท้จริง ผืนผ้าแม้ที่บริสุทธิ์ ตั้งแต่ทำการด้วยเข็มไปแล้ว ย่อมมีสีเสียไป คือย่อมละสีเดิมไป เพราะ สนิมเข็ม และเพราะน้ำที่เป็นมลทินอันเกิดจากเหงื่อมือ และเพราะการข้อม และทำกับปะในที่สุด. ผู้ใดชื่อว่า ผู้ทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว เพราะทรง ผืนผ้าที่ถูกทำลายด้วยอาการ ๓ อย่าง ดังอธิบายมาแล้วนั้น เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ภิกษุ.

อีกอย่างหนึ่ง ผู้ใด ชื่อว่า ผู้ทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว เพราะสักว่า ทรงผ้ากะสาวะทั้งหลาย ซึ่งไม่เหมือนกับผ้าของคฤหัสถ์ เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ภิกษุ.

บทว่า **สมณฺณาย** ความว่า โดยบัญญัติ คือโดยโวิหาร. จริงอยู่ บุคคลบางคนย่อมปรากฏว่า เป็นภิกษุ โดยสมณัญญาเท่านั้น. จริงอย่างนั้น ในกัจจิมินต์เป็นต้น มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อนับจำนวนภิกษุอยู่ นับเอากระทั่ง พวกสามเณรเข้าด้วยแล้ว พูคว่า ภิกษุจำนวนร้อยรูป, ภิกษุจำนวนพันรูป.

บทว่า **ปฎิณฺณาย** คือโดยความปฎิณญาของตนเอง. จริงอยู่ บุคคล บางคน ย่อมปรากฏว่า เป็นภิกษุ แม้โดยความปฎิณญา. พึงทราบความ ปฎิณญาว่า เป็นภิกษุ นั้น เกิดมิได้ดังในประโยคเป็นต้นอย่างนี้ว่า ถามว่า ในที่นี้ เป็นใคร? ตอบว่า คุณ! ข้าพเจ้าเอง เป็นภิกษุ. ก็ควรปฎิณญานี้ เป็นความปฎิณญาที่ชอบธรรม ซึ่งพระอานนทเถระได้กล่าวไว้แล้ว. อนึ่ง โดยส่วนแห่งราตรี แม้พวกภิกษุผู้ทุศีล เดินสวนทางมา เมื่อถูกถามว่า ใน

ที่นี้เป็นใคร? ก็ตอบว่า พวกข้าพเจ้า เป็นภิกษุ ดังนี้ เพื่อประโยชน์แก้
ปฏิกูลญาที่ไม่ชอบธรรม ไม่เป็นความจริง.

บทว่า **เอหิภิกขุ** ความว่า ผู้ถึงความเป็นภิกษุ คืออุปสมบทด้วย
เอหิภิกขุ ด้วยเพียรพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้า อย่างนี้ว่า เธอ จงมา
เป็นภิกษุเถิด ชื่อว่าภิกษุ. จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทอดพระเนตรเห็น
บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เพื่อเป็นเอหิภิกขุ จึงทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้อง
ขวา ซึ่งมีสีดุดทอง ออกจากระหว่างบังสุกุลจีวรอันมีสีแดง เปล่งพระสุรเสียง
กังวานดังเสียงพรหม ตรัสเรียกว่า เธอ จงมาเป็นภิกษุเถิด, จงประพฤติ
พรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด. พร้อมกับพระดำรัสของพระผู้มี
พระภาคเจ้านั้นนั่นเอง เพศกฤหัสถ์ (ของผู้เพ่งอุปสมบทนั้น) อันตรธานไป,
บรรพชาและอุปสมบทก็สำเร็จ, ผู้นั้นเป็นผู้ปลงผมนุ่งห่มผ้ากาสาจะ คือนุ่ง
(ผ้าอันตราวาสก) ผืนหนึ่ง ห่ม (ผ้าอตุราสงค์) ผืนหนึ่ง พาด (ผ้าสังฆาฏี)
ไว้บนจะงอยบ่าผืนหนึ่ง มีบาตรดินที่มีเหมือนดอกอุบลเขียวคล้องไว้ที่บ่าข้าง
ซ้าย. ภิกษุนั้นท่านกำหนดเฉพาะด้วยบริวาร ๘ ที่สวมสอดเข้าที่ร่างกาย อัน
พระโบราณจารย์กล่าวไว้อย่างนี้ว่า

บริวารเหล่านี้คือ ไตรจีวร บาตร

มีदन้อย เข็ม และผ้ารัดประคดเอน เป็น ๘

ทั้งผ้ากรองน้ำ ย่อมควรแก่ภิกษุผู้ประกอบ

ความเพียร

เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ เหมือนพระเถระตั้งร้อยพรรษา มีพระพุทธรเจ้า
เป็นพระอาจารย์ มีพระพุทธรเจ้าเป็นพระอุปัชฌายะ ยืนถวายบังคมพระสัมมา-
สัมพุทธรเจ้าอยู่ที่เดียว.

จริงอยู่ ครั้งปฐมโพธิกาล พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงให้กุลบุตร
อุปสมบท ด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทานั้นแล ในกาลชั่วระยะหนึ่ง. และภิกษุผู้
อุปสมบท ด้วยวิธีอย่างนี้ มีจำนวน ๑,๓๔๑ รูป. คืออย่างไร ? คือมีจำนวน
ดังนี้:- พระปัจจุวัตถิยเถระ ๕ ขสกุลบุตร ๑ สหายผู้เป็นบริวารของท่าน
๕๔ ภัททวัคคีย์ ๓๐ ปุราณชฎิล ๑,๐๐๐ ปริพาชกรรวมกับพระอัครสาวกทั้ง
สอง ๒๕๐ พระอังกุติมาเถระ ๑ (รวมเป็น ๑,๓๔๑ รูป) สมจริงดังคำที่
พระอรรถกถาจารย์ กล่าวไว้ในอรรถกถาว่า

ภิกษุ ๑,๓๐๐ รูป และเหล่าอื่นอีก
๔๐ รูป ทั้งพระเถระผู้มีปัญญาอีก ๑ รูป,
ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด ท่านกล่าวว่าเป็น
เอหิภิกขุ.

ภิกษุเหล่านั้น เป็นเอหิภิกขุ จำพวกเดิวกี่หาไม่ได้, แม้เหล่าอื่นก็ยัง
มีอีกมาก. คืออย่างไร? คือมีจำนวนเป็นต้นอย่างนี้ว่า เสดลพราหมณ์ทั้งบริวาร
มีจำนวน ๓๐๐ พระมหากัปปีนทั้งบริวารมีจำนวน ๑,๐๐๐ กุลบุตรชาวเมือง
กบิลพัสดุ์มีจำนวน ๑๐,๐๐๐ พวกปารายนิกพราหมณ์ (พราหมณ์ผู้แสวงหาที่
พึงในภพข้างหน้า) มีจำนวน ๑๖,๐๐๐ (รวม ๒๗,๓๐๐ รูป) แต่ภิกษุเหล่านั้น
พระอรรถกถาจารย์มิได้กล่าวไว้ เพราะท่านพระอุบาลีเถระ มิได้แสดงไว้ใน
บาลีพระวินัยปิฎก. ภิกษุเหล่านี้ พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ ก็เพราะท่าน
พระอุบาลีเถระแสดงไว้ ในบาลีพระวินัยปิฎกนั้นแล้ว. (พระอรรถกถาจารย์
กล่าวคำไว้ในอรรถกถา) ว่า

ภิกษุทั้งหมดแม้เหล่านี้ คือ ๒๗,๐๐๐
รูป และ ๓๐๐ รูป, ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด
ท่านกล่าวว่าเป็นเอหิภิกขุ.

[วิธีอุปสมบทมี ๘ อย่าง]

หลายบทว่า ดีหิ สรณคมเนหิ อุปสมฺปนฺโน มีความว่า ผู้
อุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ ซึ่งลั่นวาจากล่าว ๓ ครั้ง โดยนัยเป็นต้นว่า พุทฺธ
สรณํ จฉฺฉามิ. จริงอยู่ ขึ้นชื่อว่า อุปสัมปทา นี้มี ๘ อย่าง คือ เอหิกิกขุ
อุปสัมปทา ๑ สรณคมนอุปสัมปทา ๑ โอวาทปฎิคคหนอุปสัมปทา ๑ ปัญหา-
พยากรณอุปสัมปทา ๑ ครุธรรมปฎิคคหนอุปสัมปทา ๑ ทูเตนอุปสัมปทา ๑
อัญญวาทิกอุปสัมปทา ๑ ฉุตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา ๑.

[อรรถาธิบายอุปสัมปทา ๘ อย่าง]

ในอุปสัมปทา ๘ อย่างนั้น เอหิกิกขุอุปสัมปทา และสรณคมนอุป-
สัมปทา ข้าพเจ้าได้กล่าวเสร็จแล้วแล.

ที่ชื่อว่า โอวาทปฎิคคหนอุปสัมปทา ได้แก่อุปสัมปทาที่ทรงอนุญาต
แก่พระมหากัสสปเถระ ด้วยการรับโอวาทนี้ว่า เพราะเหตุนั้นแล กัสสป !
เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเข้าไปตั้งความละเอียด และความเกรงไว้ในภิกษุ
ทั้งที่เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็นผู้ปานกลาง อย่างแรงกล้า, เธอพึง
ศึกษาอย่างนี้แหละ กัสสป! เพราะเหตุนั้นแล กัสสป ! เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราจักฟังธรรมอันใดอันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยกุศล, เราเจี่ยहुลงฟังธรรมนั้น
ทั้งหมด ทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ รวบรวมไว้ทั้งหมดด้วยใจ, เธอพึงศึกษา
อย่างนี้แล กัสสป! เพราะเหตุนั้นแล กัสสป ! เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า กัสสป
ที่เป็นไปในกายของเรา ซึ่งประกอบด้วยความรำคาญ จักไม่ละเราเสีย, เธอ
พึงศึกษาอย่างนี้แล กัสสป* !

* ตั. นิทาน. ๑๖/๒๖๐. บาลีเดิมเป็น กายคตาสติ น วิหิตุสสติ ไม่มี มั ศัพท์.

ที่ชื่อว่า ปัญหาพยากรณ์อุปสัมปทา^๑ ได้แก่อุปสัมปทาที่ทรงอนุญาตแก่โสปากสามเณร. ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสถามปัญหาเนื่องด้วย อสุภ ๑๐ กะโสปากสามเณร ผู้จงกรมตามเสด็จอยู่ในบุพพารามว่า โสปากะ ! ธรรมเหล่านี้คือ อุทฺธมาตกสังญาก็ดี รูปสังญาก็ดี มีอรรถต่าง ๆ กัน มีพยัญชนะต่าง ๆ กัน หรือมีอรรถอันเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น ? โสปากสามเณรนั้น ทูลแก้ปัญหาเหล่านั้นได้. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประทาน สาธุการแก่เธอ แล้วตรัสถามว่า เธอได้ก็พรรษาละ โสปากะ ? สามเณร ทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า! หม่อมฉันได้ ๗ พรรษา.

พระผู้มีพระภาคเจ้า มีพระหฤทัยอันโสปากสามเณรให้ยินดีว่า โสปากะ เธอแก้ปัญหาที่ติดเกี่ยวกับศัพท์บัญญัติญาณของเรา แล้วจึงทรงอนุญาตให้ อุปสมบท. นี้ชื่อว่า ปัญหาพยากรณ์อุปสัมปทา.

ที่ชื่อว่า ครุฑัมปฏิกคหนอุปสัมปทา^๒ ได้แก่อุปสัมปทาที่ทรงอนุญาตแก่พระนางมหาปชาบดี ด้วยการรับครุฑธรรม ๘.

ที่ชื่อว่า ทูเตน อุปสัมปทา^๓ ได้แก่อุปสัมปทาที่ทรงอนุญาตแก่นาง อัมภกาสิคณิกา.

ที่ชื่อว่า อัญญาจิกกา อุปสัมปทา^๔ ได้แก่อุปสัมปทาของนางภิกษุณี ด้วยกรรม ๒ พวกนี้ คือ ฉัตติจตตถกรรม ฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ ฉัตติจตตถกรรม ฝ่ายภิกษุสงฆ์.

ที่ชื่อว่า ฉัตติจตตถกัมมอุปสัมปทา^๕ ได้แก่อุปสัมปทาของภิกษุ ทั้งหลายในทุกวันนี้.

๑. วิ. จุลล. ๗/๓๒๓-๕.

๒. วิ. จุลล. ๗/๓๖๕-๗.

๓. วิ. จุลล. ๗/๓๕๔-๓๕๕

๔. วิ. มหา. ๔/๑๕๑.

มีคำว่ากล่าวอธิบายว่า ผู้ที่อุปสมบทแล้วในบรรดาอุปสัมปทา ๘ อย่าง เหล่านี้ ด้วยอุปสัมปทานี้ ที่ทรงอนุญาตแล้วอย่างนี้ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตซึ่งบรรพชา อุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์เหล่านี้*.

บทว่า เจริญ ได้แก่ไม่ทราม. จริงอยู่ เสขบุคคลทั้งหลายมีกัลยาณ-
ปुरुชนเป็นต้น จนถึงเป็นพระอรหันต์ ย่อมถึงความนับว่า ภิกษุผู้เจริญ
เพราะประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ
อันเจริญ.

บทว่า สาโร มีความว่า เสขกัลยาณปुरुชนนั้น ฟังทราบว่าเป็น ภิกษุ
ผู้มีสาระ เพราะประกอบด้วยสาระทั้งหลาย มีศีลสาระเป็นต้นเหล่านั้นนั่นเอง
เปรียบเหมือนผ้าสีเขียว เพราะประกอบด้วยสีเขียวฉะนั้น. อีกอย่างหนึ่ง
พระชีนาสพเท่านั้น ฟังทราบว่าเป็นผู้มีสาระ เพราะเป็นผู้ปราศจากกระพี้คือ
กิเลส.

บทว่า เสกโข มีความว่า พระอริยบุคคล ๗ จำพวก กับทั้งกัลยาณ-
ปुरुชน ย่อมศึกษาสิกขาบท ๓ เพราะเหตุนี้ จึงจัดเป็นเสกขบุคคล. ใน
เสกขบุคคลเหล่านั้น คนใดคนหนึ่งฟังทราบว่าเป็นภิกษุเสกขะ. ที่ชื่อว่า
อเสกขบุคคล เพราะไม่ต้องศึกษา. พระชีนาสพ ท่านเรียกว่า อเสกขบุคคล
เพราะล่วงเสกขธรรมเสีย ตั้งอยู่ในผลเลิศ ไม่มีสิกขาที่จะต้องศึกษาให้ยิ่งกว่านั้น.

สองบทว่า สมมุเคน สงฺเขน มีความว่า ด้วยสงฆ์ชื่อว่า เข้าถึง
ความเป็นผู้พร้อมเพรียงกันในกรรมอันหนึ่ง เพราะภิกษุผู้เข้ากรรม ในกรรม
ที่จะฟังด้วยสงฆ์ปัญจวรรค โดยปริยายอย่างต่ำที่สุด ได้มาครบจำนวน
เพราะได้นำฉันทะของพวกภิกษุผู้ควรฉันทะมาแล้ว และเพราะพวกภิกษุผู้
พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน.

* วิ. มหา. ๔/๔๒.

บทว่า **ณฺตุตฺติจฺจตุตฺเถน** มีความว่า อันจะพึงทำด้วยอนุสาวนา ๓ ครั้ง
ณฺตุตฺติ ๑ ครั้ง.

บทว่า **กมฺเมเน** คือ วินัยกรรมอันชอบธรรม.

บทว่า **อฺอุปฺสํบັນ** ความว่า เข้าถึงความเป็นกรรมอันใคร ๆ พึงให้
กำริบไม่ได้ คืออันใคร ๆ พึงคัดค้านไม่ได้ เพราะถึงพร้อมด้วยวัตถุสมบัติ
ณฺตุตฺติสมบัติ อนุสาวนาสมบัติ สีมาสมบัติ และปริสสมบัติ.

บทว่า **จฺานารเหน** คือควรแก่เหตุ ได้แก่ควรแก่สัตตสุศาสนา.

ชื่อว่า อฺุปฺสํบັນ คือมาถึง อธิบายว่า บรรลุภาวะอันสูงสุด. อัน
ความเป็นภิกษุเป็นภาวะอันสูง. จริงอยู่ บุคคลนั้น ท่านเรียกว่า อฺุปฺสํบັນ
เพราะมาถึงความเป็นภิกษุนั้น ด้วยกรรมตามที่กล่าวแล้ว.

ก็ในอธิการนี้ มาแต่ณฺตุตฺติจฺจตุตฺถกรรมอย่างเดียวนั้น. แต่ในที่นี้
ควรนำสังฆกรรมทั้ง ๔ มากล่าวไว้โดยพิสดาร. คำนั้นทั้งหมดท่านกล่าวแล้วใน
อรรถกถาทั้งหลาย. และสังฆกรรมเหล่านั้นคือ อปโลกนกรรม ณฺตุตฺติกรรม
ณฺตุตฺติทุตฺติกรรม ณฺตุตฺติจฺจตุตฺถกรรม บัณฺฑิตฺติพิงฺเรยฺงไว้ตามลำดับ แล้วชักบาฬี
มากล่าวโดยพิสดาร จากคัมภีร์ขันธกะและกัมมวิภังค์ในที่สุดแห่งคัมภีร์บริวาร.
ข้าพเจ้าจักพรรณาสังฆกรรมเหล่านั้นในกัมมวิภังค์ ในที่สุดแห่งคัมภีร์บริวาร
นั้นแล. เพราะว่า เมื่อมีการพรรณาอย่างนั้น ปฐมปาราชิกวรรณา จักไม่
เป็นการหนักไป. และการพรรณาพระบาฬีตามที่ตั้งไว้ ก็จักเป็นวรรณาที่รู้
กันได้ง่าย ทั้งฐานะเหล่านั้น จักเป็นของไม่สูญเสีย. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า
จะทำการพรรณาไปตามบทเท่านั้น.

บทว่า **ตฺตฺร** มีความว่า บรรดาภิกษุทั้งหลาย ซึ่งกล่าวโดยนัยมีคำว่า
ผู้ขอ เป็นต้นเหล่านั้น.

สองบทว่า ยวายํ ภิกขุ ตัคฺคตฺถเป็น โย อยํ ภิกขุ แปลว่า
ภิกษุนี้ใด.

ชื่อว่า สมคฺคเคน สฺกฺเขน ฯเป ฯ อุปสมฺปนฺโน มีความว่า
บรรดาอุปสัมปทา ๘ ผู้อุปสมบทแล้วด้วยญัตติจตุตถกรรมเท่านั้น.

ชื่อว่า อยํ อิมสฺสมี อตฺเต อธิปฺเปโต ภิกขุ มีความว่า ภิกษุนี้
ประสงคฺ์เอาว่า ภิกษุ ในอรรถว่า เสพเมถุนธรรมแล้ว ย่อมเป็นผู้พาหุแพนี้.

ส่วนภิกษุศัพท์นอกนี้มีว่า ภิกฺขโก เป็นต้น ตรีศด้วยอำนาจการ
ขยายความ. และในคำว่า ภิกฺขโก เป็นต้นนั้น ศัพท์มีอาทิว่า ผู้ขอ ตรีศ
ด้วยอำนาจภาษา. สองบทนี้ว่า เป็นภิกษุโดยสมัญญา เป็น ภิกษุ โดยความ
ปฏิบัติญา ตรีศด้วยอำนาจการร้องเรียก.

บทว่า เอหิภิกขุ ตรีศด้วยอำนาจวิธีอุปสมบทที่ถูกลบไตรได้แล้ว โดยมี
พระพุทธเจ้าเป็นอุปัชฌายะ. สรรคมนภิกษุ ตรีศด้วยอำนาจผู้อุปสมบทแล้ว
ในเมื่อกรรมวาจา ยังไม่เกิดขึ้น. ศัพท์เป็นต้นว่า ผู้เจริญ พึงทราบว่ ตรีศ
ด้วยอำนาจคุณ.

พระผู้มีพระภาคเจ้า มิได้ทรงจำแนกบทนี้ว่า ภิกฺขุนํ ไว้ในบัดนี้เลย
เพราะไม่มีใจความที่แปลก เมื่อจะทรงแสดงสิกขาและสาธิพ เพราะเป็นเหตุ
ให้ภิกษุถึงพร้อมแล้ว จึงเป็นผู้ชื่อว่าถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาธิพของภิกษุ
ทั้งหลาย จึงตรีศว่า สิกฺขา เป็นต้น. ในคำว่า สิกฺขา เป็นต้นนั้น มี
วินิจฉัยดังนี้:-

ที่ชื่อว่า สิกฺขา เพราะอรรถว่า อันถูกลบไตรพึงศึกษา.

บทว่า ติสฺโส เป็นสังขยากำหนดการคำนวณ.

บทว่า อธิศีลสิกขา มีอรรถวิเคราะห์ว่า ศีลยิ่ง คือสูงสุด เหตุนั้น จึงชื่อว่า อธิศีล. อธิศีลนั้นด้วย เป็นสิกขา เพราะอันกุลบุตรพึงศึกษาด้วย เหตุนั้น จึงชื่อว่า อธิศีลสิกขา. ในอธิจิตสิกขาและอธิปัญญาสิกขาก็นั้น.

[อรรถาธิบายอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา]

ถามว่า ก็ในอธิการนี้ ศีลเป็นไฉน? จิตเป็นไฉน?

อธิจิต เป็นไฉน? ปัญญาเป็นไฉน? อธิปัญญา เป็นไฉน?

ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยต่อไป :- ศีล มีองค์ ๕ และองค์ ๑๐ ชื่อว่า ศีลเท่านั้นก่อน. จริงอยู่ ศีลนั้น เมื่อพระพุทธเจ้า อุบัติขึ้นแล้วก็ตาม ยังมิได้อุบัติขึ้นก็ตาม เป็นไปอยู่ในโลก. เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ดี พระสาวกทั้งหลายก็ดี ย่อมชักชวนมหาชนให้สมาทานในศีลนั้น. เมื่อพระพุทธเจ้ายังมีได้อุบัติขึ้น พระปัจเจกพุทธเจ้า สมณพราหมณ์ พวกกรรมวาทีประพฤติชอบธรรม พระเจ้าจักรพรรดิมหाराช และพระมหาโพธิสัตว์ ย่อมชักชวนมหาชนให้สมาทาน (ในศีลนั้น). พวกสมณพราหมณ์ ผู้เป็นบัณฑิตก็สมาทาน (ศีลนั้น) แม้ด้วยตนเอง. สมณพราหมณ์เป็นต้น เหล่านั้น ครั้นบำเพ็ญกุศลธรรมนั้นให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเสวยสมบัติในหมู่ ทวยเทพและในหมู่มนุษย์.

ส่วนปาฏิโมกขสังวรศีล ท่านเรียกว่า อธิศีล. จริงอยู่ปาฏิโมกขสังวรศีล นั้น เป็นศีลที่ยิ่งและสูงกว่าบรรดาโลกียศีลทั้งหมดดุจพระอาทิตย์ยิ่งกว่า แสงสว่างทั้งหลาย ดุจภูเขาสิเนรุสูงกว่าบรรพตทั้งหลายฉะนั้น ย่อมเป็นไปได้ เฉพาะในพุทธรูปบาทกาลเท่านั้น นอกพุทธรูปบาทกาลหาเป็นไปได้. ด้วยว่า สัตว์อื่น ไม่สามารถยกบัญญัติขึ้นตั้งไว้ได้. ก็พระพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น ทรงตัดกระแสทางแห่งความประพฤติเสียหายทางกายทวารและวจีทวารได้เด็ด-

ขาด โดยประการทั้งปวงแล้ว จึงทรงบัญญัติศีลสังวรนั้นไว้ อันสมควรแก่ความว่างละเมิดนั้น ๆ.

อนึ่ง ศีลที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลเท่านั้น ชื่อว่าศีลที่ยิ่ง แม้กว่าปาฏิโมกขสังวร. แต่ศีลที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลนั้น ท่านมิได้ประสงค์เอาในอริการนี้. เพราะภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีลนั้น หาเสพเมถุนธรรมไม่. กามาวจรกุศลจิต ๘ ดวง และสมาบัติจิต ๘ ดวง ฝ้ายโลกีย์ร่วมเข้าเป็นอันเดียวกัน ฟังทราบวา จิตเท่านั้น. และในกาลที่พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นหรือไม่อุบัติขึ้น จิตนั้นก็เป็นไปอยู่ การชักชวนและการสมาทาน ก็ฟังทราบโดยนัยที่กล่าวไว้แล้วในศีลนั้นแล

ส่วนสมาบัติจิต ๘ ดวง ที่เป็นบาทแห่งวิปัสสนา ท่านเรียกว่า อริจิต. จริงอยู่ อริฐฐสมาบัติจิตนั้น เป็นจิตที่ยิ่งและสูงสุดกว่าโลกียจิตทั้งหมด คุณอริศีล ยิ่งกว่าบรรดาศีลทั้งหลาย ฉะนั้น และมีอยู่เฉพาะในพุทธรูปบาทกาลเท่านั้น นอกพุทธรูปบาทกาล หามีไม่. อีกอย่างหนึ่ง. จิตที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลนั้นแล เป็นจิตที่ยิ่งแม้กว่าอริฐฐสมาบัตินั้น. แต่จิตที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลนั้น ท่านมิได้ประสงค์เอาในอริการนี้. เพราะภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยจิตนั้น หาเสพเมถุนธรรมไม่.

อนึ่ง กัมมัตสตกตาญาณ (ญาณรู้ว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน) ซึ่งเป็นไปโดยนัยมีอาทิว่า ผลทานที่ให้แล้วมีอยู่ ผลบูชาที่บูชาแล้วมีอยู่ ชื่อว่าปัญญา. จริงอยู่ ปัญญานั้น เมื่อพระพุทธเจ้า อุบัติขึ้นแล้วก็ตาม มิได้อุบัติขึ้นก็ตาม เป็นไปอยู่ในโลก. เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ดี พระสาวกทั้งหลายก็ดี ย่อมชักชวนมหาชนให้สมาทาน ในปัญญานั้น. เมื่อพระพุทธเจ้ายังมีได้อุบัติขึ้น พระปัจเจกพุทธเจ้า สมณพราหมณ์ พวกกรรม-

วาที่ประพฤติชอบธรรม พระเจ้าจักรพรรดิมหाराช และพระมหาโพธิสัตว์
ย่อมชักชวนมหาชนให้สมาทาน (ในปัญญานั้น). สัตว์ทั้งหลาย ผู้เป็นบัณฑิต
ก็สมาทาน แม้ด้วยตนเอง. จริงอย่างนั้น อังคุรเทพบุตรได้ถวายมหาทานสิ้น
หมื่นปี. เวลามปราหมณ์ พระเวสสันดร และมนุษย์บัณฑิตเหล่านี้มากมาย
ก็ได้ถวายมหาทานแล้ว. เวลาปราหมณ์เป็นต้นเหล่านั้น ครั้นบำเพ็ญกุศลธรรม
นั้นให้บริบูรณ์แล้ว ก็ได้เสวยสมบัติในหมู่ทวยเทพและในหมู่มนุษย์.

ส่วนวิปัสสนาญาณ ที่เป็นเครื่องกำหนดอาการคือไตรลักษณ์ ท่าน
เรียกว่า อธิปัญญา. จริงอยู่ อธิปัญญานั้น เป็นปัญญาที่ยิ่งและสูงสุดกว่าบรรดา
โลกียปัญญาทั้งหมด จุจอริสึลและอริจิต ยิ่งและสูงสุดกว่าบรรดาศีลและจิต
ทั้งหลาย ฉะนั้น นอกพุทธรูปบาทกาลหาเป็นไปในโลกไม่. ก็ปัญญาที่สัมปยุต
ด้วยมรรคและผลนั้นแล เป็นปัญญาที่ยิ่งแม้กว่าวิปัสสนาญาณนั้น. แต่ปัญญา
ที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลนั้น ท่านมิได้ประสงค์เอาในอธิการนี้. เพราะว่า
ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญานั้น หาเสพเมถุนธรรมไม่ ฉะนั้นแล.

บทว่า ตตฺร คือบรรดาสิกขาทั้ง ๓ เหล่านั้น.

หลายบทว่า ยา อัย อธิสึลสุขา ได้แก่ อธิสึลสิกขานี้ใด กล่าวคือ
ปาฏิโมกขศีล.

[อรรถาธิบายบทว่าสิกขาและสาชีพ]

สองบทว่า เอตฺ สาชีวนฺนาม มีความว่า สิกขาบทนั้นแม้ทั้งปวง
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงตั้งไว้ในพระวินัย นี้เรียกว่า สาชีพ เพราะเหตุว่า
เป็นที่เป็นอยู่ร่วมกัน คือเป็นอยู่อย่างเดียวกัน เป็นอยู่ถูกส่วนกัน ประพฤติ
ถูกส่วนกัน แห่ภิกษุทั้งหลาย ผู้ต่างกันโดยชนิด มีประเทศชาติและโคตร
ต่าง ๆ กันเป็นต้น.

สองบทว่า **ตสุมี ลิกขติ** มีความว่า ภิกษุทำสิกขาบทนั้นให้เป็น ที่ฟ้านักแห่งจิตแล้ว สำเนียงพิจารณาด้วยจิตว่า เราศึกษาสมควรแก่สิกขาบท หรือไม่หนอ? ก็ภิกษุนี้ จะชื่อว่าศึกษาอยู่ในสิกขาบท กล่าวคือสาชัพพัน อย่างเดียวเท่านั้น ก็หาไม่ได้ แม้ในสิกขา ก็ชื่อว่าศึกษาด้วย.

ส่วนสองบทว่า **ตสุมี ลิกขติ** พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยอำนาจ บทที่เรียงเป็นลำดับกันว่า **เอตฺ สาสีวณฺณม** นี้. บทว่า **ตสุมี ลิกขติ** นั้น พระองค์ตรัสอย่างนั้น ก็จริงแล, แต่ทว่า เนื้อความในบทว่า **ตสุมี ลิกขติ** นี้ พึงเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อยังศึกษาให้บริบูรณ์ ชื่อว่า ศึกษาอยู่ใน สิกขานั้น และเมื่อไม่ล่วงละเมิด ชื่อว่าศึกษาอยู่ในสิกขาบทนั้น. ถึงบทว่า **เตน วุจฺจติ สาสีวสมาปฺนฺโน** นี้ ก็ตรัสด้วยอำนาจแห่งบทว่าสาชัพ ซึ่ง เป็นลำดับเหมือนกัน. ภิกษุนี้แม้ถึงพร้อมซึ่งสิกขา เพราะเหตุใด, เพราะ เหตุนั้น บัณฑิตพึงทราบโดยความประสงค์ว่า ถึงพร้อมด้วยสิกขา บ้าง. ด้วย ว่า เมื่อมีความประสงค์อย่างนั้น บทภาชนะแห่งบทว่า **สิกขาสาชีวสมา- ปฺนฺโน** นี้ เป็นอันสมบูรณ์.

[อรรถาธิบายวิธีลาสิกขา]

หลายบทว่า **ลิกขํ อปจฺจกฺขาย ทฺพฺพลฺลํ อนาวิกฺตฺวา** มีความว่า ไม่บอกคืนสิกขาด้วย ไม่ประกาศความเป็นผู้หลุดด้วย. แม้เมื่อทำให้แจ้ง ความเป็นผู้หลุดแล้ว สิกขา ยังไม่เป็นอันบอกลาเลย, แต่เมื่อบอกลาสิกขา แล้ว ความเป็นผู้หลุด ย่อมเป็นอันทำให้แจ้งด้วย, เพราะเหตุนี้ ด้วยบท ว่า **ทฺพฺพลฺลํ อนาวิกฺตฺวา** นี้ จึงไม่ได้เนื้อความพิเศษอะไร ๆ. ก็เหมือน อย่างว่า ด้วยคำว่า สองคืน ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า พึงสำเร็จการ นอนร่วม สองสามคืน ดังนี้ บัณฑิตก็ไม่ได้เนื้อความพิเศษอะไร ๆ. คำว่า

สองคืบนี้ พระองค์ตรัสโดยความเป็นคำสละสลวยด้วยพยัญชนะ โดยความเป็นคำติดพระโอษฐ์ ด้วยอำนาจโลกโวหารอย่างเดียว ข้อนี้ฉันใด, แม้คำว่า ไม่ได้ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ นี้ ก็ฉันนั้น บัณฑิตพึงทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสโดยความเป็นคำกล่าวสะดวก โดยความเป็นคำสละสลวยด้วยพยัญชนะ โดยความเป็นคำติดพระโอษฐ์.

อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมทรงแสดงธรรมพร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะ, เพราะฉะนั้น จึงทรงยังอรรถให้ถึงพร้อมด้วยบทว่า ไม่บอกคืบสิกขา นี้ ยังพยัญชนะให้ถึงพร้อมด้วยบท ไม่ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ นี้. จริงอยู่ บทใจความที่กล่าวเฉพาะบทเดียว ปราศจากบทแวดล้อมเสียแล้ว ย่อมไม่ไพเราะ เปรียบเหมือนพระราชผู้ปราศจากบริวาร และบุรุษผู้ปราศจากผ้าและอสังการ ย่อมไม่งดงาม ฉะนั้น. แต่บทใจความนั้น ย่อมไพเราะพร้อมด้วยบทเคียง อันเป็นบทห้อมล้อม พอเหมาะแก่ใจความ.

อีกประการหนึ่ง ความทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุบางอย่าง ย่อมเป็นใจความแห่งการบอกลาสิกขา; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงหมายเอาความทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุบางอย่าง ซึ่งเป็นใจความได้นั้น เมื่อจะทรงไขความบทว่า ไม่บอกลาสิกขา จึงตรัสว่า ไม่ได้ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ.

ในคำว่า ไม่บอกลาสิกขา ไม่ได้ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ นั้น หากจะพึงมีคำท้วงว่า การทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุทั้งหมด ยังไม่เป็นการบอกลาสิกขา; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าควรตรัสบทว่า ไม่ได้ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ ดังนี้เสียก่อน แล้วจึงตรัสบทว่า ไม่บอกลาสิกขา เพื่อจำกัดใจความแห่งบทว่า ไม่ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ นั้น.

เฉลยว่า ก็คำนั้น หากควรกล่าวไม่ เพราะเหตุไร ? เพราะไม่มีลำดับแห่งเนื้อความ. จริงอยู่ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า **สิกขาสาชีวะสมาปนุโน** ดังนี้ เนื้อความ ย่อมเป็นอันพระองค์ตรัสแล้วตามลำดับ ในเมื่อตรัสว่า ตนถึงพร้อมซึ่งสิกขาใด, ไม่บอกลาสิกขานั้น หาใช่โดยประการอื่นไม่ เพราะเหตุนั้น คำว่า **สิกข์ อปจุกุขาย** นี้แล พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสก่อน

อีกอย่างหนึ่ง พึงทราบเนื้อความในสองบทว่า ไม่บอกลาสิกขา, ไม่ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ นี้ ตามสมควรแก่ลำดับข้าง

พึงทราบอย่างไร?

พึงทราบอย่างนี้ ในบทว่า ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพ นี้ ภิกษุถึงพร้อมซึ่งสิกขาใด, ไม่บอกคืนสิกขานั้น และถึงพร้อมซึ่งสาชีพใด, ไม่ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุในสาชีพนั้น.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงความแปลกกันและความไม่แปลกกันแห่งการบอกลาสิกขา และความทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ และลักษณะแห่งการบอกลาสิกขา จึงตรัสคำว่า **อตฺถิ ภิกฺขเว** เป็นอาทิ. ในคำนั้น ๒ บทว่า **อตฺถิ ภิกฺขเว** เป็นต้น เป็นบทมาติกา. พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงจำแนกบทมาติกา ๒ นั้น จึงตรัสคำว่า **กถญจ ภิกฺขเว** เป็นต้น. ในคำว่า **กถญจ** เป็นต้นนั้น มีการพรรณนาบทที่ยังไม่ชัดเจนดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **กถ** ได้แก่ ด้วยอาการไร ?

บทว่า **ทพฺพุลยาวิกมฺมญจ** ได้แก่ ความทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุด้วย.

บทว่า **อิธ** คือในศาสนานี้.

บทว่า อุกกณฺธิโต ความว่า ผู้ถึงความเป็นผู้อยู่ยากในศาสนา
เพราะความเบื่อหน่าย. อีกประการหนึ่ง มีคำอธิบายว่า ผู้มีจิตฟุ้งซ่านไม่มี
อารมณ์แน่วแน่ ชูคออยู่ด้วยคิดว่า เราจะไปวันนี้ เราจะไปพรุ่งนี้ เราจะไป
จากนี้ เราจะไป ณ ที่นี้.

บทว่า อนภิโรโต ได้แก่ ผู้ปราศจากความเพลินใจในศาสนา.

สองบทว่า สามณฺญา จวิตุกาโม ได้แก่ ผู้อยากจะหลีกออกไป
จากความเป็นสมณะ.

บทว่า ภิกฺขุภาวํ คือ ด้วยความเป็นภิกษุ. บทว่า ภิกฺขุภาวํ นี้
เป็นเหตุยิวาภัตติ เป็นไปในอรรถแห่งตติยวิภัตติ. ส่วนลักษณะที่สมควร
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส ด้วยตติยวิภัตติทีเดียว ในคำว่า พิงสะอิดสะเอียน
ด้วยซากศพ อันค้ำองไว้ที่คอ ดังนี้เป็นต้น

บทว่า อฏฺฐิยมาโน มีความว่า ประพติตน เหมือนระอา คือ
ถูกบีบคั้น ถึงความลำบาก. อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า ผู้อันความเป็นภิกษุนั้น
รบกวนอยู่ บีบคั้นอยู่.

บทว่า หรายมาโน ได้แก่ กระดากอยู่.

บทว่า จิตฺตจฺจมาโน ได้แก่ ผู้เกลียดชังความเป็นภิกษุนั้น เหมือน
เกลียดของสกปรก ฉะนั้น.

บทว่า ลิหิภาวํ ปฏฺฐยมาโน เป็นต้น มีใจความชัดเจนทีเดียว.

ศัพท์ว่า ยนฺนุหน ในคำว่า ยนฺนุหนาทํ พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺยํ นี้
เป็นนิบาตแสดงความรำพึง. มีคำอธิบายดังนี้ว่า หากเราพึงบอกคืนพระพุทธเจ้า
เสีย, การบอกคืนพระพุทธเจ้านี้ พึงเป็นความดีของเราหนอ.

สองบทว่า วทติ วิธฺญาเปติ มีความว่า ภิกษุมีความกระสันนั้น
สั้นจากกล่าวเนื้อความนี้ ด้วยพยัญชนะเหล่านี้ หรือเหล่านี้ และยังบุคคล
ซึ่งตนบอกให้รู้แจ้ง คือให้เข้าใจ.

ปี อักษรในบทว่า **เอวมปิ** นี้ มีอันประมวลเนื้อความข้างบนมาเป็น
อรรถ. การทำให้แจ้งทำความเป็นผู้ทรพล และสิกขาไม่เป็นอันบอกลา ย่อมมี
แม้ด้วยประการอย่างนี้, การทำให้แจ้งความเป็นผู้ทรพลและสิกขาไม่เป็นอัน
บอกลา แม้ด้วยประการอื่น ก็ยังมีอีก.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงความทำให้แจ้งความเป็น
ผู้ทรพล และการไม่บอกลาสิกขา แม้ด้วยประการอย่างอื่นนั้น จึงตรัสคำว่า
อถวา ปน เป็นอาทิ. คำนั้นทั้งหมด โดยเนื้อความชัดเจนทีเดียว. แต่พึง
ทราบวินิจฉัยโดยบทดังนี้:- ตั้งแต่ต้นไป ๑๔ บทเหล่านี้ คือ:-

พุทธี	ปัจจุกเขยฺย	ข้าพเจ้าพึงบอกคืน	พระพุทธเจ้า
ธมฺมํ	"	"	พระธรรม
สงฺฆํ	"	"	พระสงฆ์
สิกฺขํ	"	"	สิกขา
วินยํ	"	"	วินัย
ปาฎิโมกฺขํ	"	"	ปาฏิโมกข์
อุทเทสํ	"	"	อุทเทส
อุปัชฌายํ	"	"	พระอุปัชฌายะ
อาจารย์	"	"	พระอาจารย์
สทฺธิวิหาริกํ	"	"	พระสัททวิहारิก
อนฺุตเววลิกํ	"	"	พระอันตเววลิก
สมานุปชฌายกํ	"	"	พระผู้ร่วมอุปัชฌายะ
สมานาจารย์กํ	"	"	พระผู้ร่วมอาจารย์
สพฺรหฺมจาริ	"	"	พระเพื่อนพรหมจรรย์

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสในวาระว่าด้วยทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุนี้ ด้วยอาการ คือ การบอกลา.

๘ บทเหล่านี้ คือ:-

ลิจฉิ	อสุต	ข้าพเจ้าพึงเป็นคฤหัสถ์
อุปาสโก	"	ข้าพเจ้าพึงเป็นอุบาสก
อารามิโก	"	ข้าพเจ้าพึงเป็นอารามิกะ
สามเณโร	"	ข้าพเจ้าพึงเป็นสามเณร
คิตฺติโย	"	ข้าพเจ้าพึงเป็นเดียรถีย์
คิตฺติยสาวโก	"	ข้าพเจ้าพึงเป็นสาวกเดียรถีย์
อสุตมโณ	"	ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่สมณะ
อสุตปุคฺคิโย	"	ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยอาการคือกำหนดภาวะ ด้วยบทว่า อสุต นี้ แห่ง บรรดาบททั้งหลายมีบทว่า ลิจฉิ อสุต เป็นต้น.

๒๒ บทที่ประกอบด้วยบทว่า ยนฺนุนาหิ นี้ พระองค์ตรัสแล้ว ดัง พรรณนามาจะนี้. เหมือนอย่างว่า ๒๒ บท ที่ประกอบด้วยบทว่า ยนฺนุนาหิ นี้ พระองค์ตรัสแล้วฉนใด ๒๒ บท ที่ประกอบด้วยบทหนึ่ง ๆ ในบรรดา บทเหล่านี้คือ:-

ยทิ ปนาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺย ก็ถ้าว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระ-
พุทธเจ้า ฯลฯ^๑

อถาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺย หากว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระ-
พุทธเจ้า ฯลฯ^๑

हनฺนทาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺย ผิดว่า ข้าพเจ้าพึงบอกคืนพระ-
พุทธเจ้า ฯลฯ^๑

โหติ เม พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺย ข้าพเจ้ามีความดำริว่า ข้าพเจ้า
พึงบอกคืนพระพุทธเจ้า ฯลฯ^๑

พระองค์ก็ตรัสแล้วฉนั้นนั้น, รวมทั้งหมด จึงเป็น ๑๑๐ บท ด้วยประการฉะนี้

ต่อจากบทว่า โหติ เม เป็นต้นนั้นไป มี ๑๗ บท มีอาทิว่า **มาตริ**

สฺรามิ ข้าพเจ้าระลึกถึงมารดา ซึ่งเป็นไปโดยนัยแสดงวัตถุที่ตนควรระลึกถึง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เขตฺตุ** ได้แก่ ไร่ข้าวสาธิต เป็นต้น.

บทว่า **วตฺถุ** ได้แก่ สถานที่เกิดขึ้นแห่งหญ้า ใบไม้ ผักดอง และ
ผลไม้ไม้น้อยใหญ่

บทว่า **สิปฺปิ** ได้แก่ ศิลปะของช่างหม้อและช่างหูก เป็นต้น.

ต่อจาก ๑๗ บทนั้นไป มี ๘ บท มีอาทิว่า **มาตา เม อตฺถิ,**

สฺมา มยา โปเสตพฺพา มารดาของข้าพเจ้ามีอยู่, มารดานั้น ข้าพเจ้าต้อง

เลี้ยงดู ซึ่งเป็นไปด้วยอำนาจแสดงความเป็นผู้กังวล และมีความเกี่ยวข้อง.

๑. ที่เปยฺยชาลไว้ทั้ง ๔ แห่งนั้น ให้เดิมเหมือนในบาลีวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ๑/๔๔-๔๕ ดังนี้

คือ :- ยทิ ปนาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺย, ยทิ ปนาหํ ฐมฺมํ ปจฺจกฺขเยยฺย จนถึง ยทิ ปนาหํ

อสฺกฺขยฺปิตุติโย อสฺสํ (๒๒ บท) อถาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺย, อถาหํ ฐมฺมํ ปจฺจกฺขเยยฺย จนถึง

อถาหํ อสฺกฺขยฺปิตุติโย อสฺสํ (๒๒ บท) หนฺนทาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺย, หนฺนทาหํ ฐมฺมํ

ปจฺจกฺขเยยฺย จนถึง หนฺนทาหํ อสฺกฺขยฺปิตุติโย อสฺสํ (๒๒ บท) โหติ เม พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺย,

โหติ เม ฐมฺมํ ปจฺจกฺขเยยฺย จนถึง โหติ เม อสฺกฺขยฺปิตุติโย อสฺสํ (๒๒ บท).

ต่อจาก ๙ บทนั้นไป มี ๑๖ บท มีอาทิว่า **มาตา เม อตุถิ,**
สา มํ โปเสสฺสติ มารดาของข้าพเจ้ามีอยู่, มารดานั้นจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า
ซึ่งเป็นไปด้วยอำนาจแสดงถึงบุคคลผู้เป็นที่อาศัย และผู้เป็นที่พำนัก.

ต่อจาก ๑๖ บทนั้นไป มี ๘ บท มีอาทิว่า **ทุกฺกัร** พรหมจรรย์เป็น
ภาวะที่ทำให้ยาก ซึ่งเป็นไปด้วยการแสดงถึงความที่พรหมจรรย์ มีการฉน
หนเดียวและนอนหนเดียวเป็นภาวะที่ทำให้ยาก.

บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบทว่า **ทุกฺกัร** ภิกษุกระสันนั้น ย่อมแสดง
ความที่พรหมจรรย์ทำให้ยาก เพราะทำกิจวัตรทั้งหลาย มีการฉนหนเดียว
เป็นต้น.

ด้วยบทว่า **น สฺสุกฺร** ย่อมค้ำความที่พรหมจรรย์เป็นภาวะที่ทำให้ได้ง่าย.
ในสองคำว่า **ทฺวจฺจํ น สฺสุกฺร** นี้ ฟังทราบนัยอย่างนั้น.

ด้วยบทว่า **น อฺอุสฺสหามิ** ย่อมแสดงความที่ตนไม่มีความอดสาหะ
คือ ข้อที่ตนไม่มีความสามารถ ในการทำกิจวัตรมีการฉนหนเดียวเป็นต้นนั้น.

ด้วยบทว่า **น วิสหามิ** ย่อมแสดงถึงข้อที่ตนไม่มีความอดทน (ใน
เพราะทำกิจวัตรมีการฉนหนเดียวเป็นต้นนั้น).

ด้วยบทว่า **น รมามิ** ย่อมแสดงความไม่มีแห่งความยินดี.

ด้วยบทว่า **นาภิรมานิ** ย่อมแสดงความไม่มีแห่งความเพลินใจ.

ก็ ๕๐ บทเหล่านี้ และ ๑๑๐ บทเบื้องต้น จึงรวมเป็น ๑๖๐ บท
ฟังทราบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส ในวาระว่าด้วยทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ
โดยนัยดังกล่าวมาแล้วนั้น. คำว่า **กถญจ ภิกฺขเว** เป็นต้นทั้งหมด แม้ใน
วาระว่าด้วยการบอกกลาสิกขา โดยเนื้อความชัดเจนแล้วทีเดียว แต่ควรทราบ
วินิจฉัยโดยบทดังนี้:-

๑๔ บท ที่เป็นไปกับด้วยความสัมพันธ์คำบอกลาสิกขาเหล่านี้ คือ :-

พุทฺธ	ปจฺจกฺขามิ	ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธเจ้า
ธมฺม	"	ข้าพเจ้าบอกคืนพระธรรม
สงฺฆ	"	ข้าพเจ้าบอกคืนพระสงฆ์
สิกฺข	"	ข้าพเจ้าบอกคืนสิกขา
วินย	"	ข้าพเจ้าบอกคืนวินัย
ปาฎิโมกฺข	"	ข้าพเจ้าบอกคืนปาฏิโมกข์
อุทฺเทส	"	ข้าพเจ้าบอกคืนอุเทศ
อุปัชฌาย	"	ข้าพเจ้าบอกคืนพระอุปัชฌายะ
อาจารย์	"	ข้าพเจ้าบอกคืนพระอาจารย์
สทฺธิวิหาริก	"	ข้าพเจ้าบอกคืนพระสัทธวิहारิก
อนฺตวาสิก	"	ข้าพเจ้าบอกคืนพระอันตวาสิก
สมานุปชฌายก	"	ข้าพเจ้าบอกคืนพระผู้ร่วมอุปัชฌายะ
สมานาจริยก	"	ข้าพเจ้าบอกคืนพระผู้ร่วมอาจารย์
สพฺรหฺมจารี	"	ข้าพเจ้าบอกคืนพระเพื่อนพรหมจรรย์

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว แม้นในวาระว่าด้วยการบอกลาสิกขานี้

อนึ่ง คำว่า วทติ วิญญาเปติ ในทุก ๆ บท มีเนื้อความดังต่อไปนี้ :-

ภิกษุผู้กระแสนั้น ล้นวจากกล่าว และยังบุคคลซึ่งตนบอกให้รู้แจ้ง คือ ประกาศให้ได้ยิน ได้แก่ให้เข้าใจ ด้วยการล้นวจากนั้นนั่นเองว่า ภิกษุนี้ มีความประสงค์จะละศาสนา จะพ้นจากศาสนาจะละความเป็นภิกษุ จึงเปล่งถ้อยคำนี้.

ก็ถ้าภิกษุนี้ มีความประสงค์จะกล่าวว่ **พุทฺธ ปจฺจกฺขามิ** แต่ทำ
บทกลับกันเสียแล้ว ฟังกล่าวว่ **ปจฺจกฺขามิ พุทฺธ** หรือฟังกล่าวเนื้อความนั้น
ด้วยบรรดาภาษาของชนชาวมลลกะภาษาใดภาษาหนึ่ง, หรือมีความประสงค์
จะกล่าวว่ **พุทฺธ ปจฺจกฺขามิ** แต่ฟังกล่าวโดยข้ามลำดับว่ **ธมฺม ปจฺจกฺขามิ**
หรือว่ **สพฺรหฺม ปจฺจกฺขามิ** ข้อนี้เปรียบเหมือนในวิภังค์แห่งอุตฺตริ-
มนุษยธรรม คือ ภิกษุผู้มีความประสงค์จะกล่าวว่ **ปรมฺม ฌานํ สมาปชฺชามิ**
ข้าพเจ้าเข้าปฐมฌาน แต่กล่าวเสียว่ **พุทฺธิ ฌานํ สมาปชฺชามิ** ข้าพเจ้า
ข้าพเจ้าพุทฺธิฌาน ดังนี้ แม้ฉันใด, ถ้าภิกษุผู้กระสันนั้นจะบอกแก่ผู้ใด, ผู้นั้น
ย่อมรับรู้คำพูดแม้มีประมาณเท่านี้ว่ ภิกษุนี้มีความประสงค์จะละความเป็นภิกษุ
จึงได้กล่าวเนื้อความนี้, ขึ้นชื่อว่า การกล่าวผิดพลาด ย่อมไม่มี, การกล่าว
เช่นนั้น ก็ยังลงสู่เขตทีเดียว, ลิกขาก็ยอมเป็นอันบอกลาแล้ว ฉะนั้น. ภิกษุ
นั้นยอมเป็นผู้เคลื่อนจากศาสนาทีเดียว เหมือนสัตว์ผู้เคลื่อนจากความเป็น
ท้าวสักกะ หรือจากความเป็นพรหม ฉะนั้น.

อนึ่ง ถ้าภิกษุกล่าวด้วยคำกำหนดอดีตกาล และอนาคตกาลว่ **พุทฺธ**
ปจฺจกฺขิ กิตฺติ พุทฺธ ปจฺจกฺขิสฺสตามิ กิตฺติ พุทฺธ ปจฺจกฺขเยยฺย กิตฺติ ส่งทูต
ไปกิตฺติ ส่งข่าวสาสน์ไปกิตฺติ สลัก (เขียน) อักษรไว้กิตฺติ บอกใจความนั้นด้วย
ห้วแม่มือ กิตฺติ ลิกขา ย่อมไม่เป็อันบอกลา. ส่วนการรอดอุตฺตริมมนุษยธรรม
ยอมถึงที่สุดแม้ด้วยห้วแม่มือ. การบอกลาลิกขา ยอมถึงที่สุด ก็ต่อเมื่อภิกษุผู้
ล่นวจา ซึ่งสัมปยุตด้วยจิตในสำนักของสัตว์เป็นชาติมนุษยเท่า่นั้น.

อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ เมื่อล่นวจาประกาศให้คนอื่นรู้ ถ้าจะจงบอก
เฉพาะบุคคลคนหนึ่งว่ บุคคลนี้เท่า่นั้นจ้รู้ และบุคคลนั้นนั่นเอง รู้ความ
ประสงค์ของเธอนั้นไซ้, ลิกขาย่อมเป็อันบอกลา. ถ้าบุคคลนั้นไม่รู้, แต่

คนอื่นซึ่งยืนอยู่ในที่ใกล้รู้, สิกขาข่อมไม่เป็นอันบอกลา. ถ้าว่า ภิกษุ นั้น
เจาะจงบอกเฉพาะแม้บุคคลสองคนในที่ที่คนสองคนยืนอยู่ว่า ข้าพเจ้าบอกแก่
คนสองคนนี้ ดังนี้, บรรดาคนทั้งสองนั้น เมื่อคนหนึ่งรู้ก็ตาม รู้ทั้งสองคน
ก็ตาม สิกขา ข่อมเป็นอันบอกลา. การบอกลาสิกขาแม้ในบุคคลมากมาย
บัณฑิตก็ควรทราบดังอธิบายมาแล้วนั้น.

[ภิกษุตะโกนบอกลาสิกขาก็ได้]

อนึ่ง ถ้าว่าภิกษุผู้ถูกความไม่เพลินใจบีบคั้น ระวังสงฆ์ภิกษุทั้งหลาย
ผู้คุ้นเคยกันกล่าวว่า พุทธ ปุจฉาขามิ ตะโกนเสียงดังด้วยหวังว่า ใคร ๆ
จงรู้, ถ้าว่า มีคนทำงานอยู่ในป่า หรือบุรุษคนอื่นผู้รู้ลัทธิศาสนา ยืนอยู่ใน
ที่ไม่ไกล ได้ยินเสียงของภิกษุ นั้น ก็เข้าใจว่า สมณะผู้กระสันรูปนี้ ประรณนา
ความเป็นคฤหัสถ์เคลื่อนจากศาสนาแล้ว ดังนี้, สิกขาข่อมเป็นอันบอกลาแท้.
แต่ว่าในขณะที่นั้นนั่นเอง การบอกลาสิกขาไม่ก่อนไม่หลัง เป็นข้อที่รู้ได้ยาก.
เหมือนเหล่ามนุษย์ในโลก โดยปกติธรรมดา ฟังคำพูดแล้ว ข่อมรู้ได้ฉับใด,
ถ้าว่าคนที่ทำงานอยู่ในป่าเป็นต้นนั้น ข่อมรู้ได้โดยสมัยที่คิดนึกอยู่ไซ้, สิกขา
ก็ข่อมเป็นอันบอกลาแล้วฉับนั้น. ถ้าในกาลภายหลังเขาสงสัยอยู่ว่า ภิกษุรูปนี้
พูดอะไร? คิดนาน ๆ จึงเข้าใจ, สิกขาข่อมไม่เป็นอันบอกลา. จริงอยู่ การ
บอกลาสิกขานี้ด้วย อภุตาโรจนสิกขาบท ทุฏฐุลาจสิกขาบท อตตคามสิกขาบท
ทุฏฐุโทสสิกขาบท และภุตาโรจนสิกขาบททั้งหลาย ที่จะกล่าวต่อไปด้วย มี
กำหนดความอย่างเดียวกัน ข่อมถึงที่สุด ในเมื่อผู้ฟังรู้ใจความได้ โดยสมัยที่
นึกคิดนั่นเอง. เมื่อคนฟังสงสัยอยู่ว่า ภิกษุรูปนี้ พูดอะไร? คิดนาน ๆ จึง
เข้าใจความได้, สิกขาบททั้ง ๕ นั้น ยังไม่ถึงที่สุด. เหมือนอย่างว่า วินิจฉัย

นี้ท่านกล่าวไว้ในบทว่า พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิ ฉนฺนํไค, ในทุก ๆ บท ก็ควร
ทราบวินิจฉัย ฉนฺนํนั้น. ก็เพราะสิกขาข้อมเป็นอันภิกษุบอกลาในกาลใด, ใน
กาลนั้น แม้ภิกษุไม่กล่าวคำเป็นต้นว่า ยนฺนุณฺนาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺย
ความเป็นผู้ทรพล ก็ข้อมเป็นอันทำให้แจ้งแล้ว; เหตุฉะนั้น ในที่สุดแห่งบท
แม้ทั้งหมด พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! ความทำให้แจ้ง
ความเป็นผู้ทรพล และสิกขาเป็นอันบอกลา ข้อมมีแม้ด้วยอาการอย่างนี้.

ถัดจาก ๑๔ บทนั้นไป ในบทว่า คิหิตี มํ ฐาเรหิ นี้ มีวินิจฉัยดังนี้:-
ถ้าว่าภิกษุผู้กระสันนั้นกล่าวว่

คิหิ ภาวสุตฺตมิมิ	ข้าพเจ้าจักเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี
คิหิ โมมิมิ	ข้าพเจ้าจะเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี
คิหิ ชาโตมฺหิมิ	ข้าพเจ้าเกิดเป็นคฤหัสถ์แล้ว ดังนี้ก็ดี
คิหิมฺหิมิ	ข้าพเจ้าข้อมเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี

สิกขา ข้อมเป็นอันไม่บอกลา ก็ถ้ากล่าวว่

อชฺช ปฏฺฐาย คิหิตี มํ	ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านจงทรงจำข้าพเจ้า
ฐาเรหิ	ว่าเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี
อชฺช ปฏฺฐาย คิหิตี มํ	ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านจงรู้ ข้าพเจ้าว่า
ชานาหิ	เป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี
อชฺช ปฏฺฐาย คิหิตี มํ	ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านจงจำหมาย
สญฺชานาหิ	ข้าพเจ้าว่าเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี
อชฺช ปฏฺฐาย คิหิตี มํ	ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านจงใส่ใจ ข้าพเจ้า
มนสิโกโรหิ	ว่าเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี หรือกล่าวโดย

โหวหารของชาวอริยกะ หรือโหวหารของชาวมิถกยะก็ดี เมื่อเธอกล่าวเนื้อความ
นั้นอย่างนี้แล้ว ถ้าผู้ที่ตนบอกเข้าใจ, ลิกขาก็ยอมเป็นอันบอกลา

ใน ๗ บท มีว่า **อุปาสโก** เป็นต้นแม่ที่เหลือ ก็นั้นนั่น. ก็ ๘ บท
เหล่านี้ และ ๑๔ บทเบื้องต้น จึงรวมเป็น ๒๒ บท ฉะนั้นแล. ถัดจาก ๘ บท
นั้นไป ท่านกล่าวประมวล ๑๔ บทเบื้องต้นนั้นแลเข้าด้วย ๔ บทเหล่านั้น คือ
อลมฺเม, กิณฺฐมฺเม, ม มมฺตุโธ, สุมฺตุตฺตาหิ, จึงเป็น ๕๖ บท.

พระบรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อลิ** แปลว่า ช่างเถิด, อธิบายว่า
พอละ.

บทว่า **กิณฺฐมฺเม** ความว่า กิจอะไรของข้าพเจ้า? คือกิจอะไรที่
ข้าพเจ้าควรทำ? อธิบายว่า กิจอะไร ที่ข้าพเจ้าจะพึงทำให้สำเร็จ?

บทว่า **น มมฺตุโธ** ความว่า ข้าพเจ้าไม่มีความต้องการ.

บทว่า **สุมฺตุตฺตาหิ** ตัดเป็น **สุมฺตุโต** อหิ แปลว่า ข้าพเจ้าพ้น
ดีแล้ว (จากพระพุทฺธเจ้า).

คำที่เหลือใน ๕๖ บทนี้ มีนัยดังกล่าวมาแล้วทีเดียว. ก็ ๕๖ บท
เหล่านี้ และ ๒๒ บทข้างต้น จึงรวมเป็น ๗๘ บท ท่านกล่าวไว้โดยสรุปร
เท่านั้น ด้วยประการอย่างนี้. ก็เพราะการบอกลาลิกขาย่อมมิได้แม่ด้วยคำเป็น
ไวยากรณ์แห่งบทอันเป็นเขตเหล่านั้น เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัส
คำว่า **ยานิ วาปนฺนฺยณฺนิปี** เป็นต้น

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ยานิ วาปนฺนฺยณฺนิปี** ความว่ายกเว้น
บทซึ่งมาในบาลีว่า **พุทฺธ** เป็นต้นเสียแล้ว คำไวยากรณ์เหล่านี้ใดเล่า ยังมี
อยู่อีก.

บทว่า พุทธเววจนานิ วา ได้แก่ พระนามโดยปริยายแห่งพระ-
พุทธเจ้า ฯลฯ หรือนามโดยปริยายแห่งผู้มีใจเชื่อสายพระศากยบุตร.

บรรดาพระนามที่เป็นไวพจน์แห่งพระพุทธเจ้าเป็นต้นเหล่านั้น พระ-
นามตั้งพันมาแล้วในวรรณปิฎกฐาน๑ พระนามร้อยหนึ่งมาแล้วในอุบาลีคาถา^๒
และพระนามอย่างอื่นที่ได้ชื่อโดยพระคุณ ฟังทราบว่าเป็นไวพจน์แห่งพระ-
พุทธเจ้า. ชื่อแห่งพระธรรมแม้ทั้งหมด ฟังทราบว่าเป็นไวพจน์แห่งพระธรรม.
ในไวพจน์แห่งพระสงฆ์เป็นต้นทั้งหมด ก็นัยนั้น.

[การบอกลาสิกขาระบุพระนามที่เป็นไวพจน์ของพระพุทธเจ้า]

ก็ในพระนามที่เป็นไวพจน์แห่งพระพุทธเจ้าเป็นต้นนี้ มีโยชนาดังต่อไปนี้:-

การบอกลาด้วยคำว่า พุทธิ ปจฺจกฺขามิ ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วย
ไวพจน์ตามที่กล่าวเลย. การบอกลาเป็นต้นอย่างนี้ คือ:-

สมฺมาสมฺพุทธิ ปจฺจกฺขามิ	ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง.
อนนตพุทธิ "	ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธเจ้า ผู้มี ความตรัสรู้ไม่มีที่สุด.
อโนมพุทธิ "	ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธเจ้าผู้มี ตรัสรู้ไม่ต่ำทราวม.
โพธิปฺปยุถาณ "	ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธเจ้าผู้มี ความตรัสรู้เป็นเครื่องปรากฏ

๑. วรรณปิฎกฐาน เป็นคัมภีร์แสดงพุทธคุณฝ่ายมหาสังฆิก พวคมหายาน. ๒. อุบาลีวาทีสูตร

ธีร	ปจฺจกฺขามิ	ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธเจ้าผู้มี ปัญญาเป็นเครื่องทรงจำ.
วิคตโมห	"	ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธเจ้า ผู้ ปราศจากโมหะ.
ปภินฺนจีล	"	ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธเจ้า ผู้ ทรงทำลายตะปูใจ.
วิชิตวิษย	"	ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธเจ้า ผู้ ทรงชำนาญวิเศษ.

จัดเป็นการบอกลาสิกขาด้วยคำไวพจน์แห่งพระพุทธเจ้า.

[วิธีลาสิกขาระบุคำไวพจน์พระธรรม]

การบอกลาด้วยคำว่า **ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วย
ไวพจน์ตามที่กล่าวเลย.

ชื่อแม่แห่งพระธรรมชั้น ๆ หนึ่ง ในบรรดาแปดหมื่นสี่พันพระ-
ธรรมชั้น (เหล่านี้) คือ:-

สุวาทุตา	ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิ	ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรมที่พระ- ผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว.
สนฺทิจฺฉิ	ธมฺมํ "	ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรมอันผู้ ได้บรรลุพึงเห็นเอง.
อกาลิ	ธมฺมํ "	ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรมอันไม่ ประกอบด้วยกาล.

เอหิปสุลิกं ฐมฺมํ ปจฺจกฺขามิ		ข้าพเจ้าบอกคือนพระธรรมที่ควร เรียกให้มาดู.
โอปนยิกं ฐมฺมํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนพระธรรมอัน ควรน้อมเข้ามาใส่ใจ.
ปจฺจตุตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญฺญูหิ ฐมฺมํ ปจฺจกฺขามิ		ข้าพเจ้าบอกคือนพระธรรมอัน วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน.
อสงฺขตํ ฐมฺมํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนพระธรรมอัน ปัจฉยมิได้ปรุงแต่ง.
วिरาคं ฐมฺมํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนพระธรรมอัน ปราศจากราคะ.
นิโรธํ ฐมฺมํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนพระธรรมอันดับ สนิท.
อมตํ ฐมฺมํ		ข้าพเจ้าบอกคือนพระธรรมอัน เป็นอมตะ.
ทีฆนิกายํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนทีฆนิกาย.
พฺรหฺมชาลํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนพรหมชาลสูตร
มชฺฌิมนิกายํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนมัชฌิมนิกาย.
มฺูลปริยายํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนมูลปริยายสูตร.
สํยุตฺตนิกายํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนสังยุตตนิกาย.
อํกุตฺตรนิกายํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนอังคุตตรนิกาย.
ชาตกนิกายํ	"	ข้าพเจ้าบอกคือนชาตกนิกาย.

อภิธมฺม	ปจฺจกฺขามิ	ข้าพเจ้าบอกคือนพระอภิธรรม
กุสฺล ฌมฺม	"	ข้าพเจ้าบอกคือนกุศลธรรม
อกุสฺล ฌมฺม	"	ข้าพเจ้าบอกคือนอกุศลธรรม
อพฺยาคตฺ ฌมฺม	"	ข้าพเจ้าบอกคือนอภัยกตธรรม
สติปฏฺฐาน	"	ข้าพเจ้าบอกคือนสติปัฏฐาน
สมฺมุปฺปธาน	"	ข้าพเจ้าบอกคือนสัมมุปธาน
อิทฺธิปาท	"	ข้าพเจ้าบอกคือนอิทธิบาท
อินฺทฺริย	"	ข้าพเจ้าบอกคือนอินทรีย
พล	"	ข้าพเจ้าบอกคือนพละ
โพชฺฌนฺค	"	ข้าพเจ้าบอกคือนโพชฌงค์
มคฺค	"	ข้าพเจ้าบอกคือนมรรค
ผล	"	ข้าพเจ้าบอกคือนผล
นิพฺพาน	"	ข้าพเจ้าบอกคือนพระนิพพาน

จัดเป็น ไวพจน์แห่งพระธรรมทีเดียว.

การบอกลาสิกขา ข่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งพระธรรมดังพรรณนามาฉะนี้.

[วิธีลาสิกขาระบุคำไวพจน์พระสงฆ์]

การบอกลาด้วยคำว่า **สงฆ์ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่การบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขาข่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งพระสงฆ์อย่างนี้คือ:-

สุปฏิปนฺน	สงฆ์ ปจฺจกฺขามิ	ข้าพเจ้าบอกคือนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี
อุชฺฐปฏิปนฺน	" "	ข้าพเจ้าบอกคือนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติตรง

ฌายปฏิบัติปณฺหิ	สงฺฆํ	ปจฺจกฺขามิ	ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติเป็นธรรม
ถามิจิปฏิบัติปณฺหิ	"	"	ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติสมควร
จตุปฺปฺริสยฺกํ	"	"	ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์คณฺบุรุษสี่
อภฺจฺปุริสฺปฺกฺกํ	"	"	ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์คือ บุรุษบุคคลแปด
อาหุเนยฺยํ	"	"	ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์ผู้ควร ค่านับ
ปาหุเนยฺยํ	"	"	ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์ผู้ควร ของต้อนรับ
ทกฺขิณฺเนยฺยํ	"	"	ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์ผู้ควร ของทำบุญ
อณฺุชฺลิกฺรณฺียํ	"	"	ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์ผู้ควร ทำอณฺุชฺลิตี
อนฺุตุตฺรํ ปุณฺุณฺุเขตฺตุตํ	สงฺฆํ		ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์ผู้เป็น
ปจฺจกฺขามิ			ข้าพเจ้าบอกคั้นพระสงฆ์ผู้เป็น อื่นยิ่งกว่า

[อรรถาธิบายวิธีลาสิกขาทั่วไป]

การบอกลาด้วยคำว่า สิกฺขํ ปจฺจกฺขามิ ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วย
คำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ข่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งสิกขาอย่างนี้ คือ:-

ภิกษุสิกข์	ปัจจุขามิ	ข้าพเจ้าบอกลีสิกขาของภิกษุ
ภิกษุณีสิกข์	"	ข้าพเจ้าบอกลีสิกขาของภิกษุณี
อริสีลสิกข์	"	ข้าพเจ้าบอกลีอริสีลสิกขา
อริจิตตสิกข์	"	ข้าพเจ้าบอกลีอริจิตตสิกขา
อริปณฺณาสิกข์	"	ข้าพเจ้าบอกลีอริปณฺณาสิกขา.

การบอกลาด้วยคำว่า วินัย **ปัจจุขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วย
คำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งวินัย มีอาทิอย่างนี้
คือ:-

ภิกษุวินัย	ปัจจุขามิ	ข้าพเจ้าบอกลีวินัยของภิกษุ	
ภิกษุณีวินัย	"	ข้าพเจ้าบอกลีวินัยของนางภิกษุณี	
ปรมํ	ปาราชิกกํ	"	ข้าพเจ้าบอกลีปรมปาราชิก
ทุตियํ	"	"	ข้าพเจ้าบอกลีทุตियปาราชิก
ตตियํ	"	"	ข้าพเจ้าบอกลีตตियปาราชิก
จตุตถํ	"	"	ข้าพเจ้าบอกลีจตุตถปาราชิก
สงฺฆาทีเสถํ	"		ข้าพเจ้าบอกลีสงฆาทีเสถ
ถุลลจฺจยํ	"		ข้าพเจ้าบอกลีถุลลจฺจย
ปาจิตฺตियํ	"		ข้าพเจ้าบอกลีปาจิตตियะ
ปาฎีเทศนียํ	"		ข้าพเจ้าบอกลีปาฎีเทศนียะ
ทุกกภูํ	"		ข้าพเจ้าบอกลีทุกกภู
ทพฺพภาสิตํ	"		ข้าพเจ้าบอกลีทพฺพภาสิต.

การบอกลาด้วยคำว่า ปาฎีโมกข์ **ปัจจุขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลา
ด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งปาฎีโมกข์อย่างนี้
คือ:-

ภิกขุปาฏิโมกข์	ปัจจุขามิ	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์ภิกขุปาฏิโมกข์
ภิกขุณีปาฏิโมกข์	"	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์ภิกขุณีปาฏิโมกข์.

การบอกลาด้วยคำว่า อุทฺเทสฺส ปัจจุขามิ ไม่ใช่เป็นการบอกลา
ด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ข่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอุเทศ มีอาทิ
อย่างนี้คือ:-

ภิกขุปาฏิโมกข์อุทฺเทสฺส	ปัจจุขามิ	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์ปาฏิโมก- อุทฺเทส
ปจฺจมํ ปาฏิโมกข์อุทฺเทสฺส	"	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์ปาฏิโมก- อุทฺเทสที่ ๑
ทุติยํ "	"	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์ปาฏิโมก- อุทฺเทสที่ ๒
ตติยํ "	"	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์ปาฏิโมก- อุทฺเทสที่ ๓
จตุตฺถํ "	"	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์ปาฏิโมก- อุทฺเทสที่ ๔
ปณฺจมํ "	"	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์ปาฏิโมกอุท- เทสที่ ๕
สมฺมาสมฺพุทฺธอุทฺเทสฺส	"	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์อุเทศแห่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
อนนฺตพุทฺธิอุทฺเทสฺส	"	ข้าพเจ้าบอกคัมภีร์อุเทศแห่ง พระอนันตพุทธเจ้า

อโนมพุทธิอุทเทส	ปจฺจกฺขามิ	ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่ง พระอโนมพุทธิเจ้า
โพธิปฺปญฺญาณอุทเทส	"	ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่ง พระโพธิปัญญาณเจ้า
ธีรฺรอุทเทส	"	ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่ง พระธีรเจ้า
วิคตโมหฺรอุทเทส	"	ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่ง พระวิคตโมหเจ้า
ปภินฺนชิลฺลอุทเทส	"	ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่ง พระปภินนชิลเจ้า
วิจิตฺตวิชฺชอุทเทส	"	ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่ง พระวิจิตตวิชัยเจ้า.

การบอกลาด้วยคำว่า **อหฺมฺปชฺฌายํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลา
คำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอุปัชฌายะ
อย่างนี้คือ :-

ภิกษุใด ให้ข้าพเจ้าบรรพชา ภิกษุใด ให้ข้าพเจ้าอุปสมบท ข้าพเจ้า
บรรพชาแล้ว เพราะมีภิกษุใดเป็นประธาน ข้าพเจ้าอุปสมบทแล้ว เพราะมี
ภิกษุใดเป็นประธาน บรรพชาของข้าพเจ้ามีภิกษุใดเป็นประธาน อุปสมบทของ
ข้าพเจ้ามีภิกษุใดเป็นประธาน ข้าพเจ้าบอกคินภิกษุนั้น.

การบอกลาด้วยคำว่า **อาจฺริยํ ปจฺจกฺขามฺ** ไม่ใช่เป็นการบอกลา
ด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอาจารย์อย่างนี้
คือ:-

ภิกษุใดให้ข้าพเจ้าบรรพชา ภิกษุใดสวดประกาศข้าพเจ้า ข้าพเจ้า
อาศัยภิกษุใดอยู่ ข้าพเจ้าให้ภิกษุใดแสดงอุเทศให้ ข้าพเจ้าสอบถามอุเทศกะ
ภิกษุใด ภิกษุใดแสดงอุเทศแก่ข้าพเจ้า ภิกษุใดอนุญาตให้ข้าพเจ้าถามอุเทศ
ข้าพเจ้าบอกคืนภิกษุนั้น.

การบอกลาด้วยคำว่า **สัทธิวาริโก ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอก
ลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งสัทธิวาริโก
อย่างนี้ คือ:-

ข้าพเจ้าให้สามเณรใดบรรพชา ข้าพเจ้าให้ภิกษุใดอุปสมบท สามเณร
ใดบรรพชาแล้ว เพราะมีข้าพเจ้าเป็นประธาน ภิกษุใดอุปสมบทแล้ว เพราะ
มีข้าพเจ้าเป็นประธาน บรรพชาของสามเณรใด มีข้าพเจ้าเป็นประธาน อุปสมบท
ของภิกษุใด มีข้าพเจ้าเป็นประธาน ข้าพเจ้าบอกคืนสามเณรและภิกษุนั้น.

การบอกลาด้วยคำว่า **อนฺตฺเววสิโก ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการ
บอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอันตฺเววสิโก
อย่างนี้คือ:-

ข้าพเจ้าให้สามเณรใดบรรพชา ข้าพเจ้าสวดประกาศให้ภิกษุใด ภิกษุ
ใดอาศัยข้าพเจ้าอยู่ ภิกษุใดให้ข้าพเจ้าแสดงอุเทศให้ ภิกษุใดสอบถามอุเทศ
แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าแสดงอุเทศแก่ภิกษุใด ข้าพเจ้าอนุญาตให้ภิกษุใดสอบถาม
อุเทศ ข้าพเจ้าบอกคืนภิกษุนั้น.

การบอกลาด้วยคำว่า **สมานุปหุณฺณายโก ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการ
บอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งพระผู้ร่วม
อุปัชฌายะอย่างนี้ คือ:-

อุปัชฌายะของข้าพเจ้าให้สามเณรใดบรรพชาแล้วให้ภิกษุใดอุปสมบทแล้ว สามเณรใดบรรพชาแล้วในสำนักของอุปัชฌายะนั้น ภิกษุใดอุปสมบทแล้วในสำนักของอุปัชฌายะนั้น บรรพชาของสามเณรใดมีอุปัชฌายะนั้นเป็นประธาน อุปสมบทของภิกษุใด มีอุปัชฌายะนั้นเป็นประธาน ข้าพเจ้าบอกคืนภิกษุนั้น.

การบอกลาด้วยคำว่า **สมานาจริยกัม ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งพระผู้ร่วมอาจารย์อย่างนี้ คือ:-

อาจารย์ของข้าพเจ้าให้สามเณรใดบรรพชา สวดประกาศให้ภิกษุใด ภิกษุใดอาศัยอาจารย์นั้นอยู่ ภิกษุใดให้อาจารย์นั้นแสดงอุเทศให้สอบถามอุเทศ อาจารย์ของข้าพเจ้า แสดงอุเทศแก่ภิกษุใด อนุญาตให้ภิกษุใดสอบถามอุเทศ ข้าพเจ้าบอกคืนภิกษุนั้น.

การบอกลาด้วยคำว่า **สพฺรหฺมจาริ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งพระเพื่อนพรหมจรรย์อย่างนี้ คือ :-

ข้าพเจ้า ศึกษาอริสสีล ศึกษาอริจิต ศึกษาอริปัญญา ร่วมกับภิกษุใด ข้าพเจ้าบอกคืนพระเพื่อนพรหมจรรย์นั้น.

การบอกลาด้วยคำว่า **คิหิตี มํ ฆาเรหิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งคฤหัสถ์อย่างนี้ คือ:-

อาคาริโกติ มํ ฆาเรหิ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นผู้
ครองเรือน

กสโถติ " " ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า
เป็นชวานา

วาณิโชติ	ม	ธเรหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นพ่อค้า
โครกโชติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นผู้เลี้ยงโค
โอกุลโกติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นคนกำพร้า
โมลิตุโชติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นผู้ไว้ผมจุก
กามคุณโกติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นผู้รักกามคุณ

การบอกกล่าวด้วยคำว่า อุปาสโกติ ม ธเรหิ ไม่ใช่เป็นการบอกกล่าวด้วยคำไวพจน์. การบอกกล่าวสีกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอุบาสกอย่างนี้
คือ :-

เทววาจิโก อุปาสโกติ	ม	ธเรหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้มีวาจา ๒	
เตววาจิโกติ	"	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้มีวาจา ๓
พุทธ ธรรมคณิโก"	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้เข้าถึงพระ- พุทธเจ้าว่าเป็นที่พึง	
ธมม ธรรมคณิโก"	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระธรรม ว่าเป็นที่พึง	

สงฆ์ สรรณคมนิกอ อุปาสโกติ มัม ชารเหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง,
ปณฺจสติกขาปทิกอ อุปาสโกติ มัม ชารเหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้รักษาสิกขาบท ๕
ทสติกขาปทิกอ อุปาสโกติ มัม ชารราหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้รักษาสิกขาบท ๑๐.

การบอกกล่าวด้วยคำว่า อารามิกอติ มัม ชารเหิ ไม่ใช่เป็นการบอกกล่าวด้วยคำไวพจน์. การบอกกล่าวสิกขา ข้อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอารามิกะ (ผู้รักษาวัดหรือผู้รักษาสวน) อย่างนี้คือ :-

กบปฺปิยการโกติ	มัม	ชารเหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นกบปฺปิยการก,
เวยฺยยาวจุกโรติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นไวยวจักร,
อปหริตการโกติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นผู้ทิ้งของสดเจียว, (ผู้คายหญ้า)
ยาคุภาชโกติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นผู้แจกข้าวต้ม,

ผลภษโกติ มํ ฐาเรหิ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น
ผู้แจกผลไว้,

ขชชกภษโกติ " " ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น
ผู้แจกของขบเคี้ยว,

การบอกลาด้วยคำว่า สามณโรติ มํ ฐาเรหิ ไม่ใช่เป็นการบอกลา
ด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งสามเณรอย่างนี้
คือ:-

กุมารโกติ มํ ฐาเรหิ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น
สามเณรน้อย,

เจฏโกติ " " ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น
สามเณรเล็ก,

เปฏโกติ " " ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น
สามเณรปานกลาง,

โมณคฺคฺโสติ " " ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น
สามเณรโคง,

สมณฺหุเทโสติ " " ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น
สมณฺหุเทศ, (คือสามเณรมีอายุมาก
หรือเณร)

การบอกลาด้วยคำว่า ติตฺถิโยติ มํ ฐาเรหิ ไม่ใช่เป็นการบอกลา
ด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งศิษย์อย่างนี้
คือ:-

นิกุลนุโรติ	ม	ชเรหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น นิครณฐ์,
อาชีวกโกติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น เป็นอาชีวก,
ดาบีสติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นดาบส,
ปริพพาชโกติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ปริพาชก,
ปณฺฑรฺจโกติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ตาปะขาว,

การบอกลาด้วยคำว่า ติตฺถิสาวโกติ ม ชเรหิ ไม่ใช่เป็นการ
บอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งสาวก-
เดียรถีย้อย่างนี้ คือ :-

นิกุลนุสาวโกติ ม ชเรหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น สาวกของนิครณฐ์.
อาชีวกตาปสปริพพาชกปณฺฑ- รฺจสาวโกติ ม ชเรหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น สาวกของอาชีวกดาบสปริพาชกและ ตาปะขาว.

การบอกลาด้วยคำว่า อสฺสมโนติ ม ชเรหิ ไม่ใช่เป็นการบอกลา
ด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งผู้มีช้สมณะ
อย่างนี้ คือ :-

ทุสสีโลติ	ม	ธเรหิ	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ผู้ทุศีล,
ปาปฐมโมติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ผู้มีธรรมลามก,
อสูจิสงกสูตร- สมาจารโมติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ผู้ไม่สะอาดและมีสมาจารที่ตาม ระลึกรด้วยความรังเกียจ,
ปฎิจจนุน- กมมุนโมติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ผู้มีงานปกปิด,
อสุสมโณ สมณปฎิญโมติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ผู้มีใช้สมณะ แต่ปฎิญญาว่าเป็น สมณะ,
อพพหุมจารี จารีปฎิญโมติ	"	พุรหุม-	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นผู้ประพฤติน่าประเสริฐ ก็ ปฎิญญาว่า เป็นผู้ประพฤติ- ประเสริฐ,
อนโตะปฐิติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ผู้มุดน่่าภายใน,
อวสุสุโมติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ผู้อันราคาให้ชุ่มแล้ว,
กสมพุชาโมติ	"	"	ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น ผู้จุกขะมวลฝอย,

โกณฑาทิ มั ชารหิ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็น
คนชั่ว,

การบอกลาด้วยคำว่า อสกุยปุตุโยติ มั ชารหิ ไม่ใช่เป็นการ
บอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งผู้มีใจ
เชื่อสายพระศากยบุตร มีอาทิอย่างนี้ คือ :-

น สมนุสสัมพุทฺธปุตุโยติ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็น
มั ชารหิ บุตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า,

น อนนุตพุทฺธปุตุโยติ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็น
มั ชารหิ บุตรของพระอนันตพุทธเจ้า,

น โอนมพุทฺธปุตุโยติ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็น
มั ชารหิ บุตรของพระอนอมพุทธเจ้า

น โพรธิปฺปญฺญาณปุตุโยติ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็น
มั ชารหิ บุตรของโพธิปัญญาเจ้า,

น ชีรปุตุโยติ มั ชารหิ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็น
บุตรของพระชีรเจ้า,

น วิคตโมหปุตุโยติ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็น
มั ชารหิ บุตรของพระวิคตโมหเจ้า,

น ปภินฺนชิลปุตุโยติ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็น
มั ชารหิ บุตรของพระปภินนชิลเจ้า,

น วิชิตวิชัยปุตุโยติ มั ชารหิ ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็น
บุตรของพระวิชิตวิชัยเจ้า,

หลายบทว่า เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเกหิ เตหิ นิमितฺเตหิ

ความว่า (ภิกษุข่มกล่าวให้ผู้อื่นรู้) ด้วยคำไวพจน์แห่งพระรัตนตรัย มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นต้นเหล่านั้น คือ ที่ตรัสไว้โดยนัยมีอาทิว่า คำไวพจน์แห่งพระพุทธรูปเจ้าก็ดี. จริงอยู่ คำไวพจน์ทั้งหลาย ท่านเรียกว่า อากาเร เพราะเป็นเหตุแห่งการบอกลาสิกขา, เรียกว่า เพศ เพราะแสดงทรวดทรงแห่งพระพุทธรูปเจ้าเป็นต้น หรือ เพราะความเหมาะสมแก่การบอกลาสิกขานั้นเอง, เรียกว่า นิमित เพราะเป็นเหตุให้รู้การบอกลาสิกขา เหมือนจุดดำทั้งหลายมีมูลแมลงวันเป็นต้น (ไผ่) ของพวกมนุษย์ฉะนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสกำหนดแน่นอนลงไปว่า เอว โข ภิกฺขเว ดังนี้เป็นต้น เพราะเหตุแห่งการบอกลาสิกขาอย่างอื่น นอกจากเหตุที่กล่าวแล้วนี้ไม่มี. จริงอยู่ ในคำว่า เอว โข นี้ มีอธิบายดังนี้ว่า ความในให้แจ้งความเป็นผู้ทรพ และ การบอกลาสิกขา ข่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้แล เหตุอื่นนอกจากนี้ หามิได้.

[ลาสิกขากับคนวิกลจริตเป็นต้นไม่เป็นอันบอกลา]

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงลักษณะแห่งการบอกลาสิกขาอย่างนี้แล้ว เพื่อความไม่เลอะเลือนในการไม่บอกลา เพื่อแสดงความวิบัติแห่งลักษณะการบอกลาสิกขานั้นนั่นเอง ด้วยอำนาจแห่งบุคคลเป็นต้น จึงตรัสคำว่า กถญจ ภิกฺขเว อปฺจจฺกฺขาทา ดังนี้เป็นต้น. ในคำว่า อปฺจจฺกฺขาทา เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :-

คำว่า เยหิ อากาเรหิ เป็นต้น มีนัยดังกล่าวแล้วนั่นเอง.

บทว่า อุมมตฺตโก ได้แก่ ภิกษุบ้าเพราะถูกยักษ์เข้าสิง หรือบ้าเพราะตีกำเร็บ คือ ภิกษุมีสติญาวิปริตรูปใดรูปหนึ่ง. ภิกษุบ้านั้น ถ้าบอกลา (สิกขา) ไชรี, สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกลา.

บทว่า อุมมตฺตกสฺส ได้แก่ ภิกษุบ้าเช่นนั้นเหมือนกัน. จริงอยู่ ถ้าปกตัตตภิกษุ บอกลาสิกขาในสำนักของภิกษุบ้าเช่นนั้น ไชรี, ภิกษุบ้าไม่เข้าใจ, สิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกลา

ภิกษุบ้าเพราะถูกยักษ์เข้าสิง ท่านเรียกว่า ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่าน. อนึ่ง คำว่า ภิกษุบ้าเพราะถูกยักษ์เข้าสิง หรือภิกษุบ้าเพราะตีกำเร็บ ท่านกล่าวไว้แล้วในบทต้น โดยความเป็นภิกษุบ้าเสมอกัน. ความแปลกกันแห่งภิกษุบ้าแม้ทั้งสองจักมีแจ้งในอนาปัตติวาร. ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่านอย่างนั้น บอกลา (สิกขา) สิกขาย่อมไม่เป็นอันบอกลาเลย. สิกขาแม่อันปกตัตตภิกษุบอกลาแล้ว ในสำนักของภิกษุบ้าเพราะถูกยักษ์เข้าสิงนั้น เมื่อภิกษุบ้านั้นไม่เข้าใจ ก็ไม่เป็นอันบอกลา.

บท เวทนญฺโถ ได้แก่ ภิกษุอันทุกขเวทนาที่มีกำลังถูกต้องแล้ว คือ ผู้ถูกความสขบครอบงำแล้ว. สิกขาที่ภิกษุผู้ถูกเวทนาเบียดเบียนบ่นเพ้ออยู่นั้น แม้บอกลาแล้ว ก็ย่อมไม่เป็นอันบอกลา. สิกขา แม่อันภิกษุบอกลาแล้วในสำนักของภิกษุผู้ถูกเวทนาครอบงำนั้น เมื่อภิกษุผู้ถูกเวทนาครอบงำนั้นไม่เข้าใจ ก็ไม่เป็นอันบอกลา.

สองบทว่า เทวตย สนฺตึเก ความว่า สิกขาที่ภิกษุบอกลาแล้ว ในสำนักของเทวดาเริ่มต้นแต่ภุมเทวดาไปจนถึงอกนิฐเทวดา ย่อมไม่เป็นอันบอกลา.

บทว่า **ติรจฺจนาคตฺตฺส** ความว่า ลิกขาที่ภิกษุบอกมาแล้วในสำนักของนาคมาณพก็ดี สุบรรณมาณพก็ดี หรือในสำนักของเทวดาเหล่ากนิทร ช้างและสิงเป็นต้นพวกใดพวกหนึ่งก็ดี ย่อมไม่เป็นอันบอกลาเลย.

ลิกขา ที่ภิกษุบอกลาในสำนักของบรรดาภิกษุบ้างเป็นต้นเหล่านั้น ย่อมไม่เป็นอันบอกลาแท้ เพราะ (ภิกษุบ้างเป็นต้นนั้น) ไม่เข้าใจ. ที่บอกลาในสำนักของเทวดา ก็ย่อมไม่เป็นอันบอกลา (เหมือนกัน) เพราะ (เทวดา) เข้าใจเร็วเกินไป. ชื่อว่าเทวดาพวกที่มีปฏิสนธิเป็นไตรเหตุ มีปัญญามาก ย่อมรู้อะไรเร็วเกินไป. ก็ขึ้นชื่อว่าจิตนี้ ย่อมเป็นธรรมชาติเป็นไปเร็ว; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงใส่พระทัยว่า ความพินาศของบุคคล (ภิกษุ) ผู้มีจิตกตัญญู ออกมาได้มีเร็วนัก เพราะอำนาจจิตนั้นเลย จึงทรงห้ามการลาลิกขาในสำนักของเทวดาไว้. ส่วนในหมู่มนุษย์ ไม่มีกำหนดไว้, ลิกขาที่ภิกษุบอกลาในสำนักของคนใดคนหนึ่ง ผู้เป็นสภาคัน (คือบุรุษ) ก็ตาม ผู้เป็นวิสภาคัน (คือมาตุคาม) ก็ตาม เป็นคฤหัสถ์ก็ตาม เป็นบรรพชิตก็ตาม ซึ่งเข้าใจ (ผู้รู้เตยงสา) ย่อมเป็นอันบอกลาแล้วแท้. ถ้าว่าคนนั้น ไม่เข้าใจ ไซ้, ลิกขา ก็ย่อมไม่เป็นอันบอกลาเลย.

พระผู้มีพระภาคเจ้า จะทรงแสดงใจความนั้น จึงตรัสคำว่า อริยเกน เป็นต้น. ในคำว่า **อริยเกน** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :-

โวหารของชาวอริยะ ซึ่งอริยะจะ ได้แก่ ภาษาของชาวมคธ. โวหารที่ไม่ใช่ของชาวอริยะอย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อมีลักกะ ได้แก่ โวหารของชาวอันธมพิพ (คนดำ) เป็นต้น.

หลายบทว่า **โส เจ น ปฏิวิทานติ** ความว่า (ถ้าชนชาวมลักขะนั้น) ไม่เข้าใจว่า ภิกษุนั้น พุคเนื้อความชื่อนี้ เพราะความที่ตนไม่รู้ในภาษาอื่น หรือเพราะความที่ตนไม่ฉลาดในพุทธสมัยลิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกลา.

บทว่า ทวายเป็น ความว่า ภิกษุผู้มีความประสงค์จะพูดอย่างหนึ่ง โดยเร็ว แต่พูดไปโดยเร็วว่า ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธเจ้า ดังนี้ (ชื่อว่า ภิกษุบอกคืนสิกขา โดยกล่าวเล่นหรือกล่าวเร็ว).

บท รวายเป็น แปลว่า โดยการพูดพลาด.

หากจะมีผู้ถาม ถามว่า ภิกษุคิดว่า เพราะจักพูดอย่างหนึ่ง ดังนี้ แต่พูดไปอีกอย่างหนึ่ง คือพูดว่า เรามอบคืนพระพุทธเจ้า^๑ ดังนี้ คำพูดที่พูดนี้ กับคำพูดที่มีอยู่ก่อน^๒ มีความแปลกกันอย่างไร?

แก้ว่า แม้ผู้ฉลาดพูดคำก่อนพลาดไปเป็นคำอื่น ก็ด้วยอำนาจความเร็ว แต่บุคคลผู้หลังพลาดตั้งใจว่า เราจักพูดอย่างหนึ่งพลาดไปพูดอย่างหนึ่งนี้ ก็เพราะความที่ตนเป็นคนทึบ เป็นคนหลงมกมาย.

สองบทว่า อสุสาเวตุกาโม สาเวติ ความว่า ภิกษุบอก สอบถาม เล่าเรียน ทำการสาธยาย พรรณนาบาลีแห่งสิกขาบทนี้ ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ไม่ประสงค์จะประกาศ แต่ประกาศให้ได้ยิน.

หลายบทว่า สาเวตุกาโม น สาเวติ ความว่า ภิกษุทำให้แจ้งความเป็นผู้ทรพลงแล้วบอกคืนสิกขา แต่ไม่ลั่นวาจา ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ประสงค์จะประกาศ แต่ไม่ประกาศให้ได้ยิน.

สองบทว่า อวิญญูสุต สาเวติ ความว่า ประกาศแก่คนชราผู้เป็น เช่นกันด้วยรูปปั้นหรือผู้มีปัญญาทึบ ซึ่งไม่ฉลาดในลัทธิ (ศาสนา) หรือพวก เด็กชาวบ้าน ผู้ยังไม่บรรลุนิติภาวะ.

๑. ฎีกาสารัตถทีปนี. ๒/๑๒๕. แก้ไว้ว่า ทวาคติ สหสา แปลว่า บทว่า ทวะ แปลว่า โดยเร็ว.

๒. อญญัม ภณิสสุสามิติ อญญัม ภณนุโต พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิติ ภณติ สารัตถทีปนี. ๒/๑๒๕

๓. ปุริเมเนน ภณเนเนน สทฺธิ อิมสุส ภณนสุส โก วิเสโสติ ปุจฺจโก เจ ปจฺจติ. อตฺถโยชนา

๑/๒๕๓

สองบทว่า วิญญูสุตฺต น สวเวติ ความว่า ไม่ประกาศแก่ผู้ฉลาด
ซึ่งสามารถจะเข้าใจได้.

หลายบทว่า สพุพโส วา ปน ความว่า สิกขา ย่อมเป็นอันบอก
ลาแล้ว โดยปริยายใด ในบรรดาคำว่า พุทฺธํ ปจฺจุจฺจามิ เป็นต้น แต่เธอ
หาได้ทำแม้ปริยายอย่างหนึ่งจากปริยายนั้น คือลั่นวาจาประกาศให้ได้ยินไม่.
พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมทรงกำหนดลักษณะแห่งการไม่บอกลาไว้ ด้วยคำว่า
เอวํ โข เป็นต้น. จริงอยู่ในคำว่า เอหิ โข เป็นต้นนี้ มีอธิบายดังนี้ว่า
สิกขาย่อมเป็นอันภิกษุไม่บอกลา ด้วยอาการอย่างนี้แล ห้ามมิได้ด้วยเหตุ
อย่างอื่นไม่.

[อรรถาธิบายความหมายแห่งเมถุนธรรม]

บัดนี้ เพื่อทรงแสดงใจความแห่งบทว่า เมถุนํ ฆมฺมํ ปฏฺิเสวเยย
เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสคำว่า เมถุนธมฺโม นาม เป็นต้น.
ในคำว่า เมถุนธมฺโม นาม เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :-

คำว่า เมถุนธมฺโม นาม นี้ เป็นบทอุเทศแห่งเมถุนแห่งธรรมที่ควร
อธิบาย.

ธรรมของพวกอัสถบุรุษทั้งหลาย คือคนด่าซ้ำ ชื่อว่า อัสถธรรม.
ธรรมเป็นที่เสพของพวกชาวบ้านชื่อว่า คามธรรม. ธรรมของพวกคนถ้อย
ชื่อวสลธรรม. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชื่อว่าถ้อยเองนั่นแล เพราะเป็นที่ไหลออก
แห่งกิเลส เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า วสลธรรม.

บท พุฏฺุจฺจุลฺลํ มีความว่า ชื่อว่าเป็นธรรมชั่ว เพราะเป็นธรรม
อันกิเลสทั้งหลายประทุษร้ายแล้ว และชื่อว่าเป็นธรรมหยาบ เพราะเป็นธรรม
ไม่ละเอียดย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าธรรมชั่วหยาบ.

อนึ่ง ตั้งแต่ไปฟังเปลี่ยนสองบทว่า โย โส นี้ ทำให้เป็น **ยนต์**

ประกอบใน ๓ บทว่า **ยนต์ ทุณฺณจฺจุลฺลํ ยนต์ โอทกนฺตํ ยนต์ รหสฺสํ**.

ก็แล ฟังทราบโยชนาใน ๓ บทนี้ อย่างนี้ว่า

การเห็นก็ดี การจับก็ดี การลูบคลำก็ดี การถูกต้องก็ดี การเบียดเสียดก็ดี ซึ่งเป็นบริวารของกรรมนั้น จัดเป็นกรรมชั่วหายาบ แม้เพราะเหตุนั้น กรรมนั้น จึงจัดเป็นกรรมชั่วหายาบ กรรมชั่วหายาบนั้น ชื่อว่าเมถุนกรรม นำอันบุคคล ย่อมถือเอา เพื่อความสะอาดในที่สุดแห่งกรรมนั้น เหตุนั้น กรรมนั้น จึงชื่อว่า มีน้ำเป็นที่สุด กรรมมีน้ำเป็นที่สุดนั้นแล ชื่อว่าโอทกนฺตํ กรรมมีน้ำเป็นที่สุดนั้นชื่อว่า เมถุนกรรม กรรมนั้นชื่อว่าป็นกรรมลับ เพราะความเป็น กรรมที่ต้องทำในที่ลับ คือ ในโอกาสอันปิดบัง กรรมนั้น ชื่อว่า เมถุนกรรม.

กรรมนั้น ชื่ออันคนเป็นคู่ ๆ ฟังถึงร่วมกัน เพราะความเป็นกรรม อันบุคคลฟังร่วมเป็นคู่ ๆ กัน. ในบทว่า ทูยฺยทุยฺยสฺมาปฺตติ นั้นฟังทราบ โยชนาว่า กรรมอันคนเป็นคู่ ๆ ฟังถึงร่วมกันนั้น ชื่อว่า เมถุนกรรม.

ก็แล ในอธิการนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จะทรงชักกรรมทั้งปวง มี อสังกรรมเป็นต้นนั้นมารวมในที่เดียวกัน จึงตรัสว่า นี้ ชื่อว่า เมถุนกรรม.

ถามว่า เพราะเหตุไร อสังกรรม จึงเรียกว่า เมถุนกรรม?

แก้ว่า อสังกรรมนั้น เป็นของคนคู่ผู้กำหนดแล้ว ผู้กำหนดจัดแล้ว ผู้อันราคะชุ่มใจแล้ว คือผู้อันราคะกลุ่มรวมแล้ว ได้แก่เป็นกรรมของคนคู่ผู้ ปานกัน เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่า เมถุนกรรม.

บทว่า **ปฺปฏิเสวติ นาม** นี้ เป็นบทมาติกา เพื่อแสดงอาการซึ่งเป็น เหตุอันพระองค์ตรัสเรียกบุคคลว่า ฟังเสพเฉพาะ ในบทว่า **ปฺปฏิเสเวยฺย** นี้.

ในบทว่า โย นิมิตฺเตน นิมิตฺตํ เป็นต้น มีวินัยจัตยดังนี้ :-

ภิกษุใดให้นิมิตของตนเข้าไปทางนิมิตของหญิง คือให้องคชาตของตนเข้าไปทางองคชาตของหญิง ในโอกาสอันชุ่ม ซึ่งลมถูกต้องไม่ได้ โดยประมาณอย่างต่ำที่สุด แม้เพียงเมล็ดงาหนึ่ง ภิกษุนั้นชื่อว่ายอมเสพเฉพาะ ด้วยอาการเพียงเท่านี้ เธอยอมถึงความทำลายแห่งศีล คือ เป็นปาราชิก.

[สตรีนิมิตได้ฐาน ๕ ปุริสนิมิตได้ฐาน ๖]

ก็บรรดานิมิตของสตรีและบุรุษนี้ ในนิมิตของสตรี ได้ฐาน ๕ คือ ข้างทั้ง ๔ และท่ามกลาง. ในนิมิตของบุรุษได้ฐาน ๖ คือ ข้างทั้ง ๔ ตรงกลางปลาย. เพราะเหตุนี้ ในนิมิตของสตรี แม้สอดองคชาตเข้าไปทางใด ย่อมเป็นปาราชิก สอดเข้าไปจากข้างบนก็ดี สอดเข้าไปทางข้างทั้งสองก็ดี สอดเข้าไปตรงกลาง พื้นฐานทั้ง ๔ ก็ดี ย่อมเป็นปาราชิก (ทั้งนั้น). ส่วนนิมิตแห่งบุรุษ แม้ภิกษุสอดเข้าไปให้ถูกทางส่วนล่าง ย่อมเป็นปาราชิก สอดเข้าไปให้ถูกทางส่วนบนก็ดี สอดเข้าไปให้ถูกทางข้างทั้งสองก็ดี สอดเข้าไปให้ถูกเฉพาะตรงกลาง เหมือนให้นิ้วมือที่งอเข้าแล้ว จดเข้าด้วยหลังข้อกลางก็ดี สอดเข้าไปให้ถูกส่วนปลายก็ดี ย่อมเป็นปาราชิก (ทั้งนั้น).

บรรดานิมิตของสตรีและบุรุษนั้น แม้เมื่อภิกษุสอดองคชาตเข้าไปให้เหมือนกับคันชั่ง ได้ฐาน ๕ คือ ข้างทั้ง ๔ และตรงกลาง. แม้เมื่อสอดให้งอเข้าไป ก็ได้ฐาน ๕ คือ ข้างทั้ง ๔ ส่วนปลายและตรงกลาง. ฐานแม้ทั้งหมด ในนิมิตของบุรุษมี ๑๐ ด้วยประการฉะนี้.

ภิกษุสอดหัวคิง* หรือปมหนัง ซึ่งมีกายประสาทยังดี ที่เกิดอยู่ในนิมิต (ของตน) เข้าไป (ในนิมิตของสตรี) เป็นอาบัติปาราชิก. สอดคิงหนัง

* จมฺมชิลนฺติ นิมิตฺเต อุกฺกจิตฺตจฺมฺเมว. อฺณฺณคฺคณฺ โขทฺธิปี วทฺนฺติ. สวรัตฺตทฺธิปี.๒/๑๒๕ หมายถึงหัวที่เป็นคิง หรือตุ่มพอก ซึ่งเกิดอยู่ที่องคชาต.

ที่ตายแล้ว หรือปมหนังที่แห้ง ที่มีกายประสาทเสียแล้วเข้าไป (ในนิมิตของสตรี) เป็นอาบัติทุกกฏ. แม้เมื่อสอดขน หรือปลายนิ้วมือและนิ้วหัวแม่มือเข้าไป (ในนิมิตของสตรี) ด้วยความยินดีในเมถุน เป็นทุกกฏเหมือนกัน.

[ภิกษุเมื่อจะพรรณนามเมถุนกถาควรรคถึงพระพุทธคุณ]

ก็ขึ้นชื่อว่า เมถุนกถานี้ ก็คือกถาที่ชั่วหยาบ อันเป็นกถาของพวก อัสถบุรุษ เพราะฉะนั้น ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงฐานะนั้นก็ดี ฐานะอื่นก็ดี หรือฐานะเช่นนี้ในพระวินัย ก็ควรให้ปฏิกุศลมนสิการ สมณัตถุญา และหิริโศตตปปะ ตั้งขึ้นเฉพาะหน้า แล้วให้ความเคารพเกิดขึ้นในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รำพึงถึงพระกรุณาของพระโลกนาถ ผู้มีพระกรุณาหาผู้เสมอมิได้ แล้วกล่าวเกิด. ควรรำพึงถึงพระกรุณาคุณของพระโลกนาถอย่างนี้ว่า อันที่จริง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้มีพระมนัสหมุนกลับแล้วจากกามทั้งหลาย โดยประการทั้งปวง ทรงอาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย เพื่อความเอ็นดูเหล่าสัตว์ เพื่อความอนุเคราะห์แก่โลก ได้ตรัสกถาเช่นนี้ไว้ เพื่อต้องการบัญญัติสิกขาบท พระศาสดา มีพระกรุณาคุณจริงหนอ! ดังนี้แล้ว พึงกล่าวเกิด.

อีกประการหนึ่ง ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า จะไม่พึงตรัสกถาเช่นนี้ โดยประการทั้งปวงไซ้ไร ใครเล่าจะพึงรู้ได้ว่า ในฐานะประมาณเท่านี้ เป็นปาราชิก ในฐานะประมาณเท่านี้ เป็นตุลลัจฉัย ในฐานะประมาณเท่านี้ เป็นทุกกฏ. เพราะเหตุนี้ ภิกษุผู้ว่าความ สดับอยู่ก็ดี กล่าวอยู่ก็ดี (ซึ่งเมถุนกถานั้น) หากควรเปิดปากนั่งหัวเราะแยกพินกันอยู่ไม่ ใครควรวญว่า ถึงฐานะเช่นนี้ แม้พระสัมมาพุทธเจ้าก็ได้ตรัสแล้ว ดังนี้ เป็นผู้ไม่กลัวเพราะเหตุเช่นนั้น ถึงพร้อมด้วยหิริและโศตตปปะ มีส่วนเปรียบดังพระศาสดา แล้วพึงกล่าวเกิดดังนี้แล.

จบมูลบัญญัติสิกขาบท

อนุบัญญัติวาร

[กำหนดสัตว์ที่เป็นวัตถุแห่งปาราชิกเป็นต้น]

ในวาระแห่งอนุบัญญัติ มีวินิจฉัยดังนี้ :-

บทว่า อนุत्मโส แปลว่า โดยกำหนดอย่างต่ำที่สุดทั้งหมด.

บทว่า ตีรจฺจนคตฺยปี ความว่า ในประชาสัตว์ผู้ในแล้ว (คือ ผู้เกิดแล้ว) ในเหล่าสัตว์ดิรัจฉาน ด้วยอำนาจปฏิสนธิ.

สองบทว่า ปเลว มนุสฺสิตฺติยา ความว่า (ภิกษุเสพเมถุนธรรม)

ในหญิงผู้เป็นชาติมนุษย์ก่อนกว่า. ก็สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ซึ่งเป็นวัตถุแห่ง ปาราชิกนั้นแล ควรถือเอาว่า สัตว์ดิรัจฉาน ในปฐมปาราชิกนี้ ไม่ใช่สัตว์ ดิรัจฉานตัวเมียทั้งหมด (สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ไม่ใช่วัตถุแห่งปาราชิกทั้งหมด). ในคำว่า สัตว์ดิรัจฉาน นั้น มีกำหนด (ประเภทสัตว์) ดังนี้

บรรดาพวกสัตว์ไม่มีเท้า ได้แก่ งู

และปลา, และบรรดาพวกสัตว์มีสองเท้า

ได้แก่ แม้ไก่, บรรดาพวกสัตว์มีสี่เท้า ได้แก่

แมวตัวเมีย, สัตว์ดิรัจฉานตัวเมียเหล่านี้

เป็นวัตถุแห่งปาราชิก.

[อธิบายบายประเภทสัตว์ต่าง ๆ]

บรรดาสัตว์มีงูเป็นต้นนั้น ที่มชาติต่างโดยประเภท มีงูเหลือมและงู ขว้างค้อนเป็นต้นแม้ทั้งหมด ท่านสงเคราะห์เข้าด้วย อหิ ศัพท. เพราะฉะนั้น บรรดาที่มชาติทั้งหลาย ที่มชาติที่ภิกษุอาจสอดคองคชาตเข้าไปในบรรดามรรค

ทั้ง ๓ มรรคใดมรรคหนึ่ง ประมาณเท่าเมล็ดงา เป็นวัตถุแห่งปาราชิก, ที่เหลือ ฟังทราบว่าเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ. สัตว์ที่เกิดในนา ต่างโดยประเภทยี่ ปลา เต่า และกบเป็นต้นแม่ทั้งหมด ท่านสงเคราะห์เข้าด้วย มัจฉะ ศัพท์. ใน สัตว์ที่เกิดในน้ำแม่นั้น ฟังทราบว่าเป็นวัตถุแห่งปาราชิก และเป็นวัตถุแห่ง ทุกกฏ โดยนัยดังกล่าวไว้แล้วในทิมชาตินั้นเอง. ส่วนความแปลกกัน มีดัง ต่อไปนี้ :-

ขึ้นชื่อว่ากบเป็นสัตว์มีปากแข็ง, กบเหล่านั้น มีสัณฐานปากกว้าง แต่มีช่องปากแคบ; ในสัณฐานปากนั้น จึงไม่เพียงพอที่จะสอดองคชาตเข้าไปได้, แต่สัณฐานปาก ย่อมถึงความนับว่าแผล, เพราะฉะนั้น ฟังทราบมุข สัณฐานนั้นว่า เป็นวัตถุแห่งอุตถัจจย.

ปักษีชาติ ต่างโดยประเภทยี่ กาก์และลูกนกสาธิตาเป็นต้นแม่ทั้งหมด ท่านสงเคราะห์เข้าด้วย กุกกุฎี ศัพท์. ในปักษีชาติแม่นั้น ฟังทราบว่าเป็น วัตถุแห่งปาราชิกและวัตถุแห่งทุกกฏ โดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแล.

จตุปทชาติ (สัตว์มีสี่เท้า) ต่างโดยประเภทที่กระเด้า* ฟังพอน และ เขี้ยวเป็นต้นแม่ทั้งหมด ท่านสงเคราะห์เข้าด้วย มัชชารี ศัพท์. ในจตุปทชาติ แม่นั้นก็ฟังทราบว่าเป็นวัตถุแห่งปาราชิก และเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ โดยนัย ดังที่กล่าวแล้วนั้นแล.

[ปาราชิกศัพท์เป็นไปในสิกขาบทเป็นต้น]

บทว่า ปาราชิกโก แปลว่า พ่ายแพ้แล้ว คือ ถึงแล้วซึ่งความพ่ายแพ้. จริงอยู่ ปาราชิก ศัพท์นี้ ย่อมเป็นไปในสิกขาบท อาบัติและบุคคล. ใน ๓ อย่างนั้น ปาราชิกศัพท์ ที่เป็นไปในสิกขาบท ฟังทราบ (ในที่มา) อย่างนี้ว่า

* บางท่านว่า สุนัขคันไม้, มีขุทางอินเดียภาคเหนือ.

ดูก่อนอานนท์! มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส มีตถาคตจะพึงถอนปาราชิกสิกขาบท
ที่ได้บัญญัติไว้แล้ว เพื่อสาวกทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งพวกภิกษุชาววัชชี หรือ
พวกวัชชีบุตรเลย^๑.

ที่เป็นไปในอาบัติพึงทราบ (ในที่มา) อย่างนี้ว่า ภิกษุ! เธอต้อง
อาบัติปาราชิกแล้ว^๒ ที่เป็นไปในบุคคล พึงทราบ (ในที่มา) อย่างนี้ว่า พวกเรา
มิได้เป็นปาราชิก, ผู้ใดสัก, ผู้หนึ่ง เป็นปาราชิก. แต่อาจารย์บางพวกกล่าวว่า
ปาราชิกศัพท์นี้ ยังเป็นไปในธรรมได้อีก เช่นในที่มามีคำว่า (ภิกษุ) ตามคำจัด
(ภิกษุ) ด้วยธรรมมีโทษถึงปาราชิก ดังนี้ เป็นต้น.^๓

แต่เพราะเหตุที่ในอาบัติและสิกขาบททั้ง ๒ นั้น ในที่บางแห่งพระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงพระประสงค์อาบัติว่า ธรรม บางแห่งก็ทรงพระประสงค์
สิกขาบทที่เดียว เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรจะกล่าวธรรมนั้นไว้อีกแผนกหนึ่ง.

บรรดาสิกขาบท อาบัติและบุคคลนั้น, สิกขาบท พระผู้มีพระภาคเจ้า
ตรัสว่า ปาราชิก เพราะเหตุที่ยังบุคคลผู้ละเมิดให้พ่าย, ส่วนอาบัติตรัสว่า
ปาราชิก เพราะเหตุที่ยังบุคคลผู้ต้องให้พ่าย, บุคคลตรัสว่า เป็นการปาราชิก
เพราะเหตุที่เป็นผู้พ่าย คือ ถึงความแพ้. จริงอยู่ แม้ในคัมภีร์ปริวาร พระผู้มี
พระภาคเจ้า ก็หมายเฉพาะเนื้อความนี้ ตรัสว่า

อาบัติใด เราเรียกว่าปาราชิก, ท่าน
จงฟังอาบัตินั้นตามที่กล่าว, บุคคลผู้ต้อง
ปาราชิก ย่อมเป็นผู้เคลื่อน ผิด ตกไป
และเหินห่างจากศีลธรรมแล, แม้ธรรมเป็น
ที่อยู่ร่วมกันในบุคคลนั้น ย่อมไม่มี, ด้วย
เหตุนั้น อาบัตินั้น เราจึงเรียกอย่างนั้น.^๔

๑. วิ. มหา. ๑/๔๑. ๒. วิ. มหา. ๑/๖๒. ๓. วิ. มหา. ๑/๓๗๖. ๔. วิ. ปริวาร. ๘/๓๖๘.

[อรรถธิบายความในพระคาถา]

ก็ในปริวารคาถานี้ มีเนื้อความดังต่อไปนี้ :- บุคคลผู้ละเมิดสิกขาบทนั้น และต้องอาบัตินั้น ย่อมเป็นผู้เคลื่อน (จากศีลธรรม), คำทั้งปวงอันบัณฑิตพึงประกอบอย่างนี้.

สองบทว่า **เตน วุจฺจติ** มีความว่า บุคคล ย่อมเป็นผู้ไม่ใช่สมณะ ไม่ใช่เหล่ากอแห่งสากยบุตร ปลัดตกไป ขาดไป คือพ่ายแพ้จากศาสนา ด้วยเหตุใด, ด้วยเหตุนั้น บุคคลนั้น เราจึงกล่าว. ถามว่า กล่าวอย่างไร ? ก็ว่า กล่าวว่าเป็นผู้พ่าย.

ภิกษุทั้งหลาย ย่อมอยู่ร่วมกันในธรรมนี้ เหตุนี้ ธรรมนี้จึงชื่อว่า สังวาส. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า **สํวาโส** นาม ดังนี้แล้ว จึงตรัสความเป็นต้นว่า เอกกมฺม ก็เพื่อแสดงสังวาสนั้น.

ในคำว่า **เอกกมฺม** เป็นต้นนั้น มีคำอธิบายพร้อมทั้งโยชนา ดังต่อไปนี้ :- สังฆกรรมทั้ง ๔ อย่าง ชื่อว่า กรรมอันเดียวกัน เพราะความเป็นกรรมที่ภิกษุทั้งหลายผู้ปกตัตตะ กำหนดด้วยสีมา จึงพึงทำร่วมกัน. อนึ่ง ปาฏิโมกขุทเทศทั้ง ๕ อย่าง ชื่อว่าอุเทศเดียวกัน เพราะความเป็นอุเทศที่จะพึงสวดด้วยกัน. ส่วนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติแล้ว ชื่อว่า สมสิกขาตา เพราะความเป็นสิกขาที่ลัชชิบุคคลแม่ทั้งปวงจะศึกษาเท่ากัน. ลัชชิบุคคลแม่ทั้งปวง ย่อมอยู่ร่วมกันในกรรมเป็นต้นเหล่านี้, บุคคลแม่ผู้เดียวจะปรากฏในภายนอกจากกรรมเป็นต้นนั้นหาไม่ได้; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงรวมเอาสิ่งเหล่านั้นแม่ทั้งหมด ตรัสว่า นี้ชื่อว่า สังวาส ในพระบาลีนี้. ก็แลสังวาสเอาประการดังกล่าวแล้วนั้น ไม่มีกับบุคคลนั้น; เพราะเหตุนี้ บุคคลผู้พ่ายพระองค์จึงตรัสว่า ผู้หาสังวาสมิได้ ฉะนี้แล.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงจำแนกสิกขาบทที่ทรงอุเทศอย่างนั้น ตามลำดับบทแล้ว บัดนี้ จึงทรงแสดงสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งมีนิमितเป็นวัตถุแห่ง ปาราชิก โดยนัยมีคำว่า หญิง ๓ จำพวก เป็นต้น แล้วตรัสวัตถุ ๓ โดยนัย มีคำว่า มรรค ๓ แห่งหญิงมนุษย์ เป็นอาทิ เพื่อแสดงนิमित ที่เป็นวัตถุแห่ง ปาราชิก เพราะเหตุที่นิमितหญิงอย่างเดียวนั้น จึงเป็นวัตถุแห่งปาราชิกหา มิได้ นิमितหญิงมนุษย์เท่านั้น จึงเป็นวัตถุหามิได้ ทั้งนิमितแม่แห่งหญิงทั้งหลาย ซึ่งตกแต่งด้วยทองและเงิน เป็นต้น จึงเป็นวัตถุหามิได้ ในคำว่า นิमितเตน นิमितติ องกชาเตน องกชาติ ซึ่งพระองค์ทรงตั้งบทธาติกานี้ว่า ปฏิเสวติ นาม เพื่อแสดงอาการเป็นเหตุตรัสว่า พึงเสพเฉพาะ ในบพว่า ปฏิเสเวยย นี้ ตรัสไว้แล้ว.

ในคำว่า หญิง ๓ จำพวก เป็นอาทินั้น มีสัตว์ ๑๒ พวก ซึ่งเป็น ที่อาศัยแห่งนิमित อันเป็นวัตถุแห่งปาราชิก คือ สตรี ๓ จำพวก อุกโต- พยัญชนก ๓ จำพวก บัณเฑาะก์ ๓ จำพวก นุรุษ ๓ จำพวก. ในสัตว์ ๑๒ จำพวกนั้น สตรีและนุรุษปรากฏชัดแล้ว. ชนิดของบัณเฑาะก์และอุกโต พยัญชนก จักมีปรากฏในวรรณนาแห่งบรรพชาขันธกะ. ส่วนในคำว่า ผู้เสพ เมถุนธรรมเฉพาะมรรค ๓ แห่งหญิงมนุษย์ นี้ พึงทราบใจความว่า ในมรรค ๓ แห่งหญิงมนุษย์. พึงทราบอย่างนี้ทุก ๆ บท.

[มรรคที่เป็นวัตถุแห่งปาราชิกกรรม ๓๐]

ก็มรรคเหล่านั้นทั้งหมดทีเดียว มี ๓๐ ถ้วน คือของหญิงมนุษย์มี ๓ มรรค ของหญิงอมมนุษย์มี ๓ มรรค ของสัตว์ดิรัจฉานตัวเมียมี ๓ มรรค รวมเป็น ๙, ของมนุษย์อุกโตพยัญชนกเป็นต้นมี ๙ ของมนุษย์บัณเฑาะก์ เป็นต้นมี ๖ เพราะแบ่งเป็นพวกละ ๒ มรรค ๆ, ของมนุษย์ผู้ชายเป็นต้นมี ๖

เหมือน. ภิกษุเมื่อเสพเมถุนธรรมสอดคองคชาตของตนเข้าไปในบรรดามรรค ที่รู้กันว่าเป็นนิมิตเหล่านั้นมรรคใดมรรคหนึ่ง แม้เพียงเมล็ดงาเดียว ย่อม ต้องปาราชิก. แต่เพราะเมื่อจะต้อง ย่อมต้องด้วยเสวนจิตเท่านั้น เว้นจาก เสวนจิตนั้นหาต้องไม่ ; เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดง ลักษณะนั้น จึงตรัสพระดำรัสว่า **ภิกขุสุต เสวนจิตตุ อุปฏุจित** ดังนี้ เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ภิกขุสุต** ได้แก่ ภิกษุผู้เสพเมถุน. ใน คำว่า **เสวนจิตตุ อุปฏุจित** นี้ เป็นปฐมวิภังคิ ลงในอรรถสัทตมวิภังคิ. อธิบายว่า เมื่อเสวนจิตปรากฏแล้ว.

หลายบทว่า **วจมคฺคิ องฺคชาต ปเวเสนตฺตส** ความว่า เมื่อ ภิกษุสอดคองคชาต คือ ปุรีสนิมิตของตนเข้าไปทางมรรคที่อุจจาระออกไปนั้น แม้เพียงเมล็ดงาเดียว.

สองบทว่า **อาปฺตติ ปาราชิกสุต** ความว่า อาบัติปาราชิกย่อมมี แก่ภิกษุนั้น. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า **อาปฺตติ** แปลว่า ย่อมมีการต้อง.

บทว่า **ปาราชิกสุต** ได้แก่ ธรรมคือปาราชิก. ในทุก ๆ บท ก็ นัยนี้นั้นแล.

[ภิกษุถูกผู้อื่นข่มขืนแล้วยินดีเป็นปาราชิก]

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงอาบัติของภิกษุผู้สอด (องคชาต ของตน) เข้าไปด้วยเสวนจิตอย่างเดียวยังนั้นแล้ว บัดนี้ เพื่อจะทรงรักษา เหล่ากุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา เป็นผู้ปฏิบัติชอบ ไม่นินดีแม้ในเมื่อมีการสอด (องคชาต) เข้าไป (ในองคชาตของตน) ด้วยความพยายามของผู้อื่น เพราะ

เหตุที่ ชื่อว่าการสอด (องคชาต) เข้าไปนั้น ไม่ใช่จะมีได้ด้วยความพยายาม ของตนอย่างเดียวเท่านั้น ย่อมมีได้แม้ด้วยความพยายามของผู้อื่น และเมื่อ ภิภุยินดีในการสอด (องคชาต) เข้าไปด้วยความพยายามของผู้อื่นแม้ นั้น ก็เป็นอาบัติ, คือเมื่อภิภุยมีความพร้อมเพียงด้วยปฏิเสวนจิตก็เป็นอาบัติ นอก นี้ไม่เป็นอาบัติ จึงตรัสพระคำรัสว่า **ภิภุขุปัจจตุติกา มนุสฺสตุติ** เป็นต้น.

ในคำว่า **ปัจจตุติกา** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- เหล่าชนผู้ ชื่อว่าเป็นข้าศึก เพราะอรรถว่าต้องการ คือ ปรารถนาเป็นปฏิปักษ์. ข้าศึก ทั้งหลาย คือ พวกภิภุ ชื่อว่า **ภิภุขุปัจจตุติกา** (ภิภุผู้เป็นข้าศึก). คำว่า ภิภุปัจจตุติกานั้น เป็นชื่อของพวกภิภุผู้ก่อเวร ซึ่งเป็นวิสภาคัน.

หลายบทว่า **มนุสฺสตุติ ภิภุโน สนฺตึเก อเนตฺวา** ความว่า พวกภิภุผู้มีความริษยาปรารถนาจะทำให้ภิภุนั้นฉิบหาย เอาอาमितสหลอกล่อ หรือพูดด้วยอำนาจมิตรสันถวะว่า ท่านจงทำกิจนี้ของเราเถิด แล้วพาเอา หญิงมนุษย์บางคนมายังโอกาส ซึ่งเป็นที่อยู่ของภิภุนั้น ในเวลารাত্রี.

หลายบทว่า **วจฺจมคฺเคน อฺงคชาตํ อภินิสฺสึเทนฺติ** ความว่า จับภิภุรูปนั้นที่อวัยวะมี มือ เท้า และศีรษะเป็นต้นอย่างมั่น คือให้คืนรน ไม่ได้ แล้วให้หิ้งคร่อม คือให้ประกอบองคชาตของภิภุรูปนั้น ด้วยวัจจมรรค ของหญิง.

ในคำว่า **โส เจ** เป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ถ้าภิภุรูปนั้นยินดี คือยอมรับการสอดองคชาตของตนเข้าไปร่วมในแห่งวัจจมรรค (ของหญิง) คือเธอให้เสวนจิตปรากฏขึ้นในขณะนั้น ยินดี คือยอมรับการเข้าไปแล้ว, ใน เวลาที่เข้าไปแล้ว เธอก็ให้เสวนจิตปรากฏขึ้นทั้งยินดี คือยอมรับการหยุดอยู่, ในเวลาที่องคชาตถึงที่ เธอก็ให้เสวนจิตปรากฏขึ้นในเวลาหลังน้ำสุกจะ ทั้ง

ยินดี คือยอมรับการถอนออก, ในเวลาที่ชักออก เธอก็ให้ปฏิเสวนจิตปรากฏขึ้น; ภิกษุเมื่อยินดีในฐานะ ๔ อย่าง ดังอธิบายมาแล้วนี้ ย่อมไม่ได้เพื่อจะพูด (แก้ตัว) ว่า อันสมณะผู้ก่อเวรทั้งหลาย ทำกรรมนี้แก่เราแล้ว, ย่อมต้องอาบัติปาราชิกทีเดียว. เหมือนอย่างว่า ภิกษุเมื่อยินดีฐานะทั้ง ๔ เหล่านี้ ย่อมต้องอาบัติ ฉันทโค, เธอไม่ยินดีฐานะข้อหนึ่งซึ่งเป็นข้อแรก แต่ยินดี ๓ ฐานะ อยู่ก็ดี ไม่ยินดี ๒ ฐานะ แต่ยินดี ๒ ฐานะ อยู่ก็ดี ไม่ยินดี ๓ ฐานะ แต่ยินดี ฐานะเดียวอยู่ก็ดี ย่อมต้องอาบัติเหมือนกัน ฉันทัน.

ส่วนภิกษุ เมื่อไม่ยินดีโดยประการทั้งปวง สำคัญขององคชาตเหมือนเข้าไปยังปากอสรพิษ หรือเข้าไปที่หลุมถ่านเพลิง หาต้องอาบัติไม่. เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า ภิกษุไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก ไม่เป็นอาบัติ.^๑

จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงรักษานุคคล ผู้เจริญวิปัสสนา เห็นปานนี้ ๆ ไม่มีความห่วงใยในกายและชีวิต เล็งเห็นอายตนะทั้งปวง คุณถูกไฟ ๑๑ อย่าง ให้ลุกโชนทั่วแล้ว ทั้งเล็งเห็นเบญจกามคุณ เป็นเหมือนเพชรฆาตผู้เงือดดาบขึ้นแล้ว ฉะนั้น และเมื่อจะทรงทำการกำจัดมโนรถแห่งพวกที่เป็นข้าศึกของบุคคลผู้ไม่ยินดีนั้น จึงทรงนำจตุกะมีอาทิว่า ภิกษุผู้ไม่ยินดีการเข้าไป^๒ นี้มาตั้งไว้ ฉะนี้แล.

จบกล่าวด้วยจตุกกะแรก

กถาว่าด้วยจตุกกะ ๒๖๕ ที่เหลือ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงปฐมจตุกกะอย่างนั้นแล้ว บัดนี้
เมื่อจะทรงแสดงจตุกกะแม้อย่างอื่น ด้วยอำนาจมรรคทั้ง ๓ เหล่านั้น เพราะ
เหตุที่ภิกษุผู้เป็นข้าศึกนำหญิงมาแล้ว ให้นั่งทับโดยทางวิจจมรรคอย่างเดียว
เท่านั้นหามิได้ โดยที่แท้ ให้นั่งทับโดยทางปัสสาวมรรคบ้าง โดยทางปากบ้าง,
และแม้เมื่อภิกษุผู้เป็นข้าศึกนำหญิงมา บางพวกรนำหญิงผู้ตื่นอยู่มา บางพวก
นำหญิงผู้หลับมา บางพวกรนำหญิงเมามา บางพวกรนำหญิงผู้เป็นบ้ามา บาง
พวกรนำหญิงผู้ประมาทมา, อธิบายว่า นำหญิงผู้ส่งใจไปในอารมณ์อื่น คือผู้
ฟุ้งซ่านมา, บางพวกรนำหญิงผู้ตายแล้วที่สัตว์ยังมีได้กัถกินมา, อธิบายว่า นำ
หญิงผู้ตายซึ่งมีนิमित อันสัตว์ทั้งหลายมีสุนัขจึงจอกเป็นต้นยังมีได้กัถกินมา,
บางพวกรนำหญิงผู้ตายแล้วที่สัตว์ยังมีได้กัถกินโดยมากมา; หญิงตายที่ชื่อว่าสัตว์
ยังมีได้กัถกินโดยมาก คือที่วิจจมรรคก็ดี ปัสสาวมรรคก็ดี ปากก็ดี อันเป็น
นิमित มีโอกาสที่สัตว์ยังมีได้กัถกินมากกว่า; บางพวกรนำหญิงผู้ตายที่สัตว์กัถ
กินแล้วโดยมากมา; หญิงตายที่ชื่อว่าสัตว์กัถกินแล้วโดยมาก คืออวัยวะที่นิमित
มีวิจจมรรคเป็นต้นถูกสัตว์กัถกินเป็นส่วนมาก ที่ยังมีได้กัถกินมีน้อย; และจะ
นำมาแต่หญิงมนุษย์อย่างเดียวเท่านั้นหามิได้ โดยที่แท้ นำหญิงอมมนุษย์บ้าง
สัตว์ดิรัจฉานตัวเมียบ้างมา; ทั้งจะนำมาเฉพาะหญิงมีประการดังกล่าวแล้ว
อย่างเดียวหามิได้; นำอุกโตพญชนบกบ้าง บัณเฑาะก์บ้าง ผู้ชายบ้างมา;
จึงตรัสคำเป็นต้นว่า ภิกษุผู้เป็นข้าศึกนำหญิงมนุษย์ผู้ตื่นอยู่มา.*

* วิ. มหา. ๑/๕๗.

[มรรคของมนุษย์ผู้หญิงมี ๒๗ จตุกกะ]

ในคำว่า ชาครนที เป็นต้นนั้น เพื่อความไม่มงายในพระบาลี

บัณฑิตพึงทราบจตุกกะดังที่กล่าวแล้ว โดยการคำนวณ ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้ :-

ด้วยอำนาจมรรคทั้ง ๓ ของมนุษย์ผู้หญิงมี ๒๗ จตุกกะ คือสุทธิ-
จตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยมรรคล้วน ๆ) ๓, ชาครนทีจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วย
หญิงผู้ตั้งอยู่) ๓, สุตตจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยหญิงผู้หลับ) ๓, มัตตจตุกกะ
(จตุกกะว่าด้วยหญิงผู้มา) ๓, อุมมัตตจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยหญิงบ้า) ๓,
ปมัตตจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยหญิงผู้ประมาท) ๓, มตอักษยิตจตุกกะ (จตุกกะ
ว่าด้วยหญิงตายที่สัตว์ยังมีได้กัถกิน) ๓, เขภยเขนอักษยิตจตุกกะ (จตุกกะว่า
ด้วยนิमितที่สัตว์ยังมีได้กัถกินโดยมาก) ๓, เขภยเขนขยิตจตุกกะ (จตุกกะว่า
ด้วยนิमितที่สัตว์กัถกินโดยมาก) ๓.

ด้วยอำนาจมรรคทั้ง ๓ ของมนุษย์ผู้หญิง ก็มี ๒๗ จตุกกะเหมือน
กัน, ของสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ก็มี ๒๗ จตุกกะเหมือนกัน; ในอิติวาระ มี ๘๑
จตุกกะ ด้วยประการฉะนี้. และในอุกโตพยัญชนกาวาระ ก็มี ๘๑ จตุกกะ
เหมือนในอิติวาระ.

ส่วนในปัจฉกปริสวาระ ด้วยอำนาจมรรคทั้ง ๒ จึงมีจตุกกะพวกละ
๕๔ จตุกกะ รวมแม้ทั้งหมด มี ๒๗๐ จตุกกะ ด้วยประการฉะนี้. จตุกกะ
เหล่านั้น มีเนื้อความชัดเจนทีเดียว.

ก็ทุก ๆ วาระ บรรดาฐานะเหล่านี้ ในฐานะนี้ว่า หญิงตายที่สัตว์ยังมี
ได้กัถกินโดยมาก และที่สัตว์กัถกินแล้วโดยมาก มีวินัจฉัยดังนี้ :-

[เรื่องพระวินัยธร ๒ รูป]

ได้ยินว่า ที่เกาะตัมปฬณิทวีป มีพระวินัยธร ๒ รูป เป็นพระเถระ
ร่วมอาจารย์เดียวกัน คือ พระอุปติสสเถระ ๑ พระปุสสเทวเถระ ๑. พระ
เถระทั้งสองรูปนั้น ในคราวมีมหากัณฑ์ ได้บริหารรักษาพระวินัยปิฎกไว้. บรรดา
พระเถระทั้ง ๒ รูปนั้น พระอุปติสสเถระเป็นผู้ฉลาดกว่า, แม้ท่านอุปติสสเถระ
นั้น ได้มีอันเตवासิกอยู่ ๒ รูป คือ พระมหาปทุมเถระ ๑ พระมหาสุมเถระ ๑,
บรรดาพระเถระ ๒ รูปนั้น พระมหาสุมเถระ ได้สดับพระวินัยปิฎก ๕ ครั้ง
พระมหาปทุมเถระ ได้สดับถึง ๑๘ ครั้ง คือ ได้สดับร่วมกับท่านมหาสุมเถระ
นั้น ๕ ครั้ง และได้สดับเฉพาะรูปเดียวต่างหากอีก ๕ ครั้ง, บรรดาท่านทั้ง ๒
รูปนั้น พระมหาปทุมเถระนี้แหละ เป็นผู้ฉลาดกว่า. บรรดาท่านทั้ง ๒ รูปนั้น
พระมหาสุมเถระ ครั้นสดับพระวินัยปิฎกถึง ๕ ครั้งแล้ว ก็ละทิ้งอาจารย์ ได้
ไปยังแม่น้ำคงคาฟากโน้น.

คราวนั้น พระมหาปทุมเถระ กล่าวว่า พระวินัยธรผู้ละทิ้งอาจารย์
ซึ่งยังมีชีวิตที่เดียว สำคัญข้อที่ตนพึงพักอยู่ในที่อื่น นี้เป็นผู้กล่าวจริงหนอ!
เมื่ออาจารย์ยังมีชีวิต เธอถึงเรียนเอาพระวินัยปิฎก และอรรถกถาหลายครั้งแล้ว
ก็ตาม ก็ไม่ควรสลัดทิ้งเสีย ควรฟังเป็นนิตยกาล ควรสาธยายทุกกึ่งปี. ใน
กาลแห่งภิกษุทั้งหลาย ผู้หนักในพระวินัยอย่างนั้น วันหนึ่ง พระอุปติสสเถระ
นั่งพรรณานาบาลีประเทศนี้ในปฐมปาราชิกสิกขาบท แก่เหล่าอันเตवासิก ๕๐๐
รูป ซึ่งมีพระมหาปทุมเถระเป็นประมุขอยู่.

[เรื่องอันเตवासิกถามปัญหาวินัยพระเถระ]

พวกอันเตवासิก ถามพระอุปติสสเถระนั้นว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ!
ในเพราะชากศพที่สัตว์ยังมีได้กัณโณโดยมาก เป็นปาราชิก. ในเพราะชากศพ

ที่สัตว์กัณโณโดยมาก เป็นอุลลัจฉัย, ในเพราะซากศพที่สัตว์กัณโณกึ่งหนึ่ง ฟังเป็นอาบัติอะไร ?

พระเถระ กล่าวว่า อาวุโส! ชรรณควาพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย เมื่อจะทรงบัญญัติปาราชิก หาทรงบัญญัติให้มีส่วนเหลือไว้ไม่ ทรงรวบรวมเอาเขตปาราชิกทั้งหมดไม่ให้มีส่วนเหลือเลย ทรงตัดช่องทางแล้วบัญญัติปาราชิกในวัตถุแห่งปาราชิกทีเดียว, จริงอยู่ ลิกขาบทนี้ เป็นโลกวัชชะ ไม่ใช่เป็นปณัตติวัชชะ ; เพราะเหตุนี้ ถ้าว่า ในเพราะซากศพที่สัตว์กัณโณกึ่งหนึ่ง ฟังเป็นปาราชิกไฉร, พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ฟังทรงบัญญัติปาราชิกไว้, แต่ในเพราะซากศพที่สัตว์กัณโณกึ่งหนึ่งนี้ ฉายาปาราชิก ย่อมไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะแต่อุลลัจฉัยเท่านั้น.

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงบัญญัติปาราชิกไว้ในเพราะสรีระที่ตายแล้ว ก็ทรงตั้งปาราชิกไว้ในเพราะซากศพที่สัตว์ยังมีได้กัณโณโดยมาก, ต่อจากซากศพที่สัตว์ยังมีได้กัณโณโดยมากนั้นไป ทรงบัญญัติอุลลัจฉัยเพื่อแสดงว่า ไม่มีปาราชิก จึงทรงตั้งอุลลัจฉัยไว้ในเพราะซากศพที่สัตว์กัณโณแล้วโดยมาก, ถัดจากซากศพที่สัตว์กัณโณแล้วโดยมากนั้นไป ฟังทราบว่าเป็นอุลลัจฉัย.

ก็ขึ้นชื่อว่า ซากศพที่สัตว์กัณโณและยังมีได้กัณโณนั้น ควรเข้าใจเฉพาะในสรีระที่ตายแล้วเท่านั้น ไม่ควรเข้าใจในสรีระที่ยังเป็นอยู่. เพราะว่าเป็นสรีระที่ยังเป็นอยู่ เมื่อเนื้อหรือเอ็น แม้มีประมาณเท่าหลังเล็บยังมีอยู่ ย่อมเป็นปาราชิกทีเดียว. แม้หากว่า นิमितถูกสัตว์กัณโณแล้วโดยประการทั้งปวง ผิวหนังไม่มี, แต่สังฆานนิमित ยังปรากฏอยู่, สำเร็จการสอด (องคชาติ) เข้าไป, เป็นปาราชิกเหมือนกัน. ก็เมื่อสับหรือตัดที่นิमितทั้งหมดออกไม่ให้มี

สัณฐานนิมิตเหลือเลย ถากเถือฆ่าแหละออกโดยรอบ ย่อมเป็นอุลลัจจัย ด้วยอำนาจสังเขปว่าเป็นแผล. เมื่อภิกษุพยายามที่ขึ้นเนื้อ ซึ่งตกไปจากนิมิตนั้น เป็นทุกกฏ.

ส่วนในสรีระที่ตายแล้ว หากว่าสรีระทั้งหมด ถูกสัตว์กัดกินแล้วบ้าง, ยังมีได้กัดกินบ้าง, แต่มรรคทั้ง ๓ สัตว์ยังมีได้กัดกิน, เมื่อภิกษุพยายามในมรรคทั้ง ๓ นั้น ย่อมเป็นปาราชิก. ในเพราะสรีระที่สัตว์ยังมีได้กัดกินโดยมาก เป็นปาราชิกทีเดียว. ในเพราะสรีระที่สัตว์กัดกินกึ่งหนึ่งและที่กัดกินแล้วโดยมาก เป็นอุลลัจจัย. เมื่อภิกษุสอดองคชาตเข้าไปที่ตา จมูก ช่องหู หัวไส้ และฝักองคชาต หรือที่บาดแผลซึ่งถูกฟันด้วยศัสตราเป็นต้น ในสรีระที่ยังเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งหลาย ด้วยความกำหนัดในเมถุน แม้เพียงเมล็ดงาเดียว ก็เป็นอุลลัจจัยเหมือนกัน. เมื่อสอดเข้าไปในอวัยวะทั้งหลายมีรักแร้ เป็นต้น ในสรีระที่เหลือ เป็นทุกกฏ. เมื่อสอดเข้าไปในซากศพที่สรีระยังสดอยู่ในเขตแห่งปาราชิก เป็นปาราชิก, ในเขตแห่งอุลลัจจัย เป็นอุลลัจจัย, ในเขตแห่งทุกกฏ เป็นทุกกฏ. แต่ในกาลใด สรีระเป็นของขึ้นพอง สุกปลั่ง มีแมลงวันหัวเขียว ใต้ตอม มีหมุ่นอนครคร่า ใคร ๆ ไม่อาจแม้จะเข้าไปใกล้ได้ เพราะเป็นซากศพที่มีหนองไหลออกทั่วไปจากปากแผลทั้ง ๕ แห่ง, ในกาลนั้น วัตถุแห่งปาราชิกและวัตถุแห่งอุลลัจจัย ย่อมละไป, เมื่อภิกษุพยายามในสรีระเช่นนั้น แห่งใดแห่งหนึ่ง เป็นทุกกฏอย่างเดียว. เมื่อพยายามในจมูกของสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย (ที่ตายแล้ว) มีช้าง ม้า โค แพะ อูฐ และกระบือเป็นต้น เป็นอุลลัจจัย. เมื่อพยายามในหัวไส้และฝัก องคชาตเป็นอุลลัจจัยเหมือนกัน. เมื่อพยายามในตา หู และบาดแผลของสัตว์ดิรัจฉานแม้ทั้งหมด (ที่ตายแล้ว) เป็นทุกกฏ, แม้ในสรีระที่เหลือนี้ ก็เป็นทุกกฏเหมือนกัน. เมื่อพยายามในสรีระที่ยังสดของ

สัตว์ดิรัจฉานที่ตายแล้ว ในเขตแห่งปาราชิก เป็นปาราชิก, ในเขตแห่งอุลลัจ-
จัย เป็นอุลลัจจัย, ในเขตแห่งทุกกฏ เป็นทุกกฏ. เมื่อพยายามในซากศพที่
สุกปลั่ง เป็นทุกกฏ ในที่ทุกแห่งโดยนัยดังกล่าวแล้วในเบื้องต้นนั่นเอง. ภิกษุ
เมื่อไม่ได้สอดหัวใส่และฝักองคชาตของบรูษผู้ยังเป็นอยู่เข้าไป ด้วยความกำ-
หนดในอันเคล้าคลึงกายหรือด้วยความกำหนดในเมถุน แต่ทำนimitถูกต้องที่
นimit เป็นทุกกฏ. เมื่อไม่ได้สอด (องคชาตของตน) เข้าไปในนimitของหญิง
ด้วยความกำหนดในเมถุน แต่ทำนimitกับนimitถูกต้องกัน เป็นอุลลัจจัย.

ส่วนในมหาอรรถถา ท่านกล่าวว่า ภิกษุถูกต้องนimitของหญิงด้วย
ปาก ด้วยความกำหนดในเมถุน เป็นอุลลัจจัย. เพราะความไม่แปลกกันแห่ง
เรื่องที่เกิดขึ้นนี้ว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ จับแม่โคทั้งหลายกำลังข้ามแม่น้ำอจิรวดี
ที่เขาบ้าง ที่หุบบ้าง ที่คอบ้าง ที่หางบ้าง ขึ้นจีหลังบ้าง มีจิตกำหนดถูกต้อง
องคชาตโคบ้าง* ดังนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัส ในจัมมจันชกะว่า คู่ก่อน
ภิกษุทั้งหลาย! อนึ่ง องคชาตอันภิกษุมีจิตกำหนด ไม่พึงถูกต้อง, ภิกษุใด
พึงถูกต้อง, ภิกษุนั้นต้องอาบัติอุลลัจจัย. บัณฑิตควรเทียบเคียงคำนั้นแม้ทั้ง
หมดอยู่แล้ว ถือเอาโดยอาการที่ไม่ผิดเถิด.

ก็คำนั้น ไม่ผิดอย่างไร? ไม่ผิดอย่างนี้ คือ :- ได้ยินว่า ในคำที่
ท่านกล่าวไว้ในมหาอรรถถาก่อนว่า ถูกต้องด้วยปาก ด้วยความกำหนดใน
เมถุน ปากคือนimit ท่านประสงค์ว่า ปาก. ก็เนื้อความนี้แล บัณฑิตพึง
ทราบว่าเป็นความประสงค์ในมหาอรรถถานั้น แม้เพราะท่านกล่าวว่า ด้วย
ความกำหนดในเมถุน. จริงอยู่ ความพยายามในเมถุน ด้วยปากธรรมดาใน
นimitของหญิงหาไม่มี. บัณฑิตพึงทราบสันนิษฐานว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า

* วิ. มหา. ๕/๒๓-๒๔

ทรงหมายเอาภิกษุผู้พักศิษย์ผู้หลัง (แม่โค) แล้วถูกต้ององคชาตโค ด้วยองคชาต (ของตน) ด้วยความกำหนดในเมถุน จึงตรัสอุลลัจจัยไว้แม่ในชั้นธกะ. อันที่จริงเมื่อถูกต้องโดยประสงค้อย่างอื่น เป็นทุกกฏ.

ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวไว้ว่า แม่ในชั้นธกะ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงหมายเอาการถูกต้องด้วยปากธรรมดา จึงตรัสว่า เป็นอุลลัจจัย เพราะความเป็นกรรมที่หยาบ, แม่ในอรรถกถา ท่านก็ถือพระสูตรที่ตรัสหมายถึงกรรมหยาบนั้นแล จึงกล่าวว่า ภิกษุถูกต้องด้วยปากธรรมดา ด้วยความกำหนดในเมถุน เป็นอุลลัจจัย ดังนี้. เพราะเหตุนี้ ในคำวินิจัยทั้งสองควรกำหนดให้ดีแล้วเชื่อถือแต่คำวินิจัยที่ถูกต้องกว่า.

แต่นักปราชญ์ทั้งหลายผู้รู้พระวินัย ย่อมสรรเสริญคำวินิจัยข้อแรก. ก็เมื่อภิกษุผู้ถูกต้องนิมิตของหญิง ด้วยปากธรรมดาก็ดี ด้วยปากคือนิมิตก็ดี ด้วยความกำหนดในอันเคล้าคึงกาย เป็นสังฆาทิเสส. เมื่อถูกต้องปีศาจมารรคของสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ด้วยปากคือนิมิตเป็นอุลลัจจัย โดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแล เมื่อถูกต้องด้วยความกำหนดในอันเคล้าคึงกาย เป็นทุกกฏ ฉะนั้นแล.

จบกล่าวด้วยจตุกกะ ๒๖๕ จตุกกะที่เหลือ.

กล่าวด้วยองคชาตมีเครื่องลาดและไม่มี

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงนำ ๒๗๐ จตุกกะมาแล้ว เพื่อรักษา
ภิกษุผู้ปฏิบัติ ด้วยประการอย่างนี้ บัดนี้ ได้ทอดพระเนตรเห็นว่า บาบภิกษุ
เหล่าใดในอนาคต จักแก่งอ้างเลศว่า อุปาทินนกะ (คือกายินทรีย์ที่มีชีวิต)
อะไร ๆ อันอุปมทินนกะ (คือกายินทรีย์ที่มีชีวิต) จะถูกต้ององคชาตที่ลาด
แล้วนี้ หามิได้, ในการที่ไม่ถูกต้องนี้จะมีโทษอย่างไรเล่า?, บาบภิกษุเหล่านั้น
จักไม่มีที่พึงในศาสนาอย่างนี้ ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแยกแสดง บรรดาจตุกกะ
๒๗๐ จตุกกะเหล่านั้น แต่ละจตุกกะ โดยความต่างแห่งองคชาตที่ลาดแล้ว
เป็นต้น ๔ อย่าง จึงตรัสคำว่า พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พามนุษย์ผู้หญิงมาใน
สำนักของภิกษุ แล้วให้นั่งทับองคชาตด้วยวัจจมรรค ปีสสาวมรรค มุขมรรค
ของหญิงที่มีเครื่องลาด ของภิกษุไม่มีเครื่องลาด ดังนี้เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น ในสองบทเป็นต้นว่า **สนุถตาย อสนุถตตตส**
พึงทราบโยชนาโดยนัยนี้ว่า ให้นั่งทับองคชาตของภิกษุที่ไม่มีเครื่องลาด ด้วย
วัจจมรรค ปีสสาวมรรค มุขมรรค ของหญิงที่มีเครื่องลาด. บรรดาบท
ทั้ง ๓ มรรคใดมรรคหนึ่งของหญิง ที่ชื่อว่ามีเครื่องลาด ในบรรดาบทที่มี
เครื่องลาดและไม่มีเครื่องลาดเหล่านั้น ได้แก่มรรคที่เขาเอาผ้าหรือใบไม้
เปลือกปอหรือหนัง หรือแผ่นดิบุกและสังกะสีเป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง พัน
หรือสอดเข้าไปสวมไว้ในภายใน. องคชาตของชาย ที่ชื่อว่ามีเครื่องลาดนั้น
ได้แก่ องคชาตที่เขาเอาบรรดาวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง มีผ้าเป็นต้นเหล่านั้น
นั่นเองมาสวมไว้.

ในมรรคทั้ง ๓ เหล่านั้น อนุปาทินนกะ (คือกาอินทรีย์ที่ไม่มีใจครอง) กับอนุปาทินนกะ (คือกาอินทรีย์ที่มีใจครอง) จะกระทบกันก็ตาม อุปาทินนกะ กับอนุปาทินนกะจะกระทบกันก็ตาม อนุปาทินนกะกับอนุปาทินนกะจะกระทบกันเองก็ตาม อุปาทินนกะกับอนุปาทินนกะจะกระทบกันเองก็ตาม ถ้าองคชาตเข้าไปตลอดประเทศที่พระอาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า เมื่อองคชาตเข้าไปแล้ว เป็นปาราชิก ดังนี้ไซ้ เมื่อภิกษุยินดีในทุก ๆ มรรค ในเขตแห่งปาราชิก เป็นปาราชิก ในเขตแห่งอุลลัจจัย เป็นอุลลัจจัย ในเขตแห่งทุกกฏ เป็นทุกกฏ ที่เดียว.

ถ้านิमितหญิงเขาสวมปลอกกันไว้ เมื่อภิกษุกระทบปลอก มีทุกกฏ. ถ้านิमितของชายเขาสวมปลอกกันไว้ เมื่อภิกษุสอดปลอกเข้าไปเป็นทุกกฏ. ถ้านิमितทั้งสองเขาสวมปลอกกันไว้ เมื่อภิกษุกระทบปลอกกับปลอก เป็นทุกกฏ. ถ้าเขาเอาบรรดาวัตถุมีปล้องไม้ไผ่และไม้้อเป็นต้นใด ๆ สวมไว้ในนิमितของหญิง แม้หากภิกษุสอด (องค์กำเนิด) เข้าไปถูกส่วนภายใต้แห่งวัตถุที่สวมไว้ นั้น เพียงเท่าเมล็ดงาเดียว เป็นปาราชิก หากสอดเข้าไปถูกส่วนเบื้องบนก็ดี ถูกข้าง ๆ หนึ่ง บรรดาข้างทั้งสองก็ดี เป็นปาราชิก เมื่อสอดเข้าไปไม่ให้ถูกข้างทั้ง ๔ แม้หากถูกพื้นภายในแห่งไม้ไผ่และไม้้อเป็นต้นนั้น ก็เป็นปาราชิก. ก็ถ้าสอดเข้าไปไม่ให้ถูกที่ข้างหรือที่พื้น ให้เช็ดไปในอากาศอย่างเดียวแล้ว ชักออก เป็นทุกกฏ ถูกต้องปลอกในภายนอก เป็นทุกกฏเหมือนกัน. บัณฑิตพึงทราบลักษณะในทุก ๆ มรรคมีวัจจมรรคเป็นต้น เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ในนิमितหญิงฉะนั้นแล.

จบสันถตะจตุกกะประเภทกา

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นตรัสประเภทแห่งสันตจตุกกะอย่างนั้นแล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงประเภทนั้น (ซ้ำอีก) เพราะเหตุที่พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก หาใช่จะนำชนมีมนุษย์ผู้หญิงเป็นต้นมาในสำนักของภิกษุอย่างเดียวไม่ โดยที่แท้ ยังนำแม่ภิกษุมาในสำนักของมนุษย์ผู้หญิงเป็นต้นเหล่านั้น จึงทราบนำจตุกกะ เหล่านั้นทั้งหมดมาแสดงซ้ำอีก โดยนัยมีอาทิว่า พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึคนำภิกษุ มาในสำนักของมนุษย์ผู้หญิง ดังนี้. ในจตุกกะเหล่านั้น บัณฑิตพึงทราบวินิจฉัย โดยนัยดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเทียวแล.

จบการพรรณนาความต่างแห่งจตุกกะ ด้วยอำนาจภิกษุผู้เป็นข้าศึก

เรื่องพระราชและโจรผู้เป็นข้าศึกต่อภิกษุเป็นต้น

ก็เพราะพวกภิกษุผู้เป็นข้าศึกยอมกระทำอย่างทีกล่าวมาแล้วอย่างนี้ นั้นแล แม้อิสรชนมีพระราชผู้เป็นข้าศึกเป็นต้น ก็ทรงกระทำ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงประเภทนั้น จึงตรัสคำว่า **ราชปจฺจตฺถิกา** เป็นต้น.

ในคำว่า **ราชปจฺจตฺถิกา** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ข้าศึก ทั้งหลาย คือ พระราชา ชื่อว่าราชปจฺจตฺถิกา (พระราชผู้เป็นข้าศึก) ก็พระราช เหล่าเหล่านั้น ทรงนำมาเองบ้าง ใ้คนอื่นเหล่านั้นนำมาบ้าง (ซึ่งมนุษย์ผู้หญิงเป็นต้น) พึงทราบว่า ทรงนำมาทั้งนั้น. ข้าศึกทั้งหลาย คือโจร ชื่อว่า **โจรปจฺจตฺถิกา** (โจรผู้เป็นข้าศึก).

ชนชาวเมืองและบุรุษผู้ทำการหลอกลวง ซึ่งชวนขายในการเล่นเนื่องด้วยเมณูกีติ นักเลงหญิงและนักเลงสุราเป็นต้นก็ติ ชื่อว่า นักเลง. ข้าศึกทั้งหลาย คือ นักเลงชื่อว่า รุตตปัจจิตถิกา (นักเลงผู้เป็นข้าศึก).

หทัย ท่านเรียกว่า คันธ.* พวกข้าศึกที่ชื่อว่า อุปปลคันธะ เพราะอรรถว่า ชำแหละหทัยนั้น. ข้าศึกทั้งหลาย คือ ผู้ตัดหัวใจ ชื่อว่า อุปปลคันธปัจจิตถิกา.

[ข้าศึกสังหารภิกษุเช่นไหว้เทวดาเพื่อสำเร็จการงาน]

ได้ยินว่า ข้าศึกผู้ตัดหัวใจเหล่านั้น หาได้เป็นอยู่ด้วยกสิกรรม และพาณิชย์กรรมเป็นต้นไม่ พวกกันทำโจรกรรมมีการปล้นคนเดินทางเป็นต้น เลี้ยงบุตรและภรรยา. เขาเหล่านั้น เมื่อต้องการความสำเร็จแห่งการงานได้ เช่นไหว้ต่อเหล่าเทวดาไว้ จึงได้ชำระหทัยของพวกมนุษย์ไป เพื่อบวงสรวงแก่เทวดาเหล่านั้น. ก็พวกมนุษย์ เป็นผู้หาได้ยากตลอดกาลทุกเมื่อ ส่วนพวกภิกษุผู้พำนักอยู่ในป่า ย่อมหาได้ง่าย. เหล่านั้นจับเอาภิกษุผู้มีศีลแล้ว ได้สำนึกอยู่ว่า ชื่อว่าการฆ่าผู้มีศีล ย่อมเป็นของหนัก เพื่อจะทำลายศีลของภิกษุนั้น ให้พินาศไป จึงนำมนุษย์ผู้หญิงเป็นต้นมา หรือนำภิกษุนั้นไปในสำนักของมนุษย์ผู้หญิงเป็นต้นนั้น.

ในเรื่องว่าด้วยพระราชาสู้เป็นข้าศึกเป็นต้นนี้ มีความแปลกกันเท่านี้. เรื่องที่เหลือพึงทราบโดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแหละ. และพึงทราบจตุกกะทั้งหลายในวาระแม่ทั้ง ๔ เหล่านี้ โดยนัยดังที่กล่าวแล้วในภิกษุปัจจิตถิกาวาระนั่นเอง. แต่ในพระบาลี พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วโดยย่อ.

จบกล่าวด้วยประเภทแห่งจตุกกะ โดยอาการทั้งปวง.

* พุทโธต ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๒๑ ว่า อุปปลนฺติ วุจฺจติ หทยํ หทยํเรียกว่า อุปล.

เรื่องภิกษุเสพเมถุนธรรมทางมรรคและมีไช้มรรค

บัดนี้ เพื่อความไม่งมงายในคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า เมื่อภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรคทั้ง ๓ ของมนุษย์ผู้เป็นหญิง เป็นต้น พระอุบาลีเถระจึงกล่าวคำว่า **มกุเคน มกุคิ** เป็นอาทิ.

บรรดาบทเหล่านั้น สอนบทว่า **มกุเคน มกุคิ** ความว่า ภิกษุสอดคองสอดของตนเข้าไปทางบรรดามรรคทั้ง ๓ ของหญิง มรรคใดมรรคหนึ่ง. อีกอย่างหนึ่ง บรรดามรรคทั้ง ๒ ที่ระคนกัน ภิกษุสอดคองสอดเข้าไปทางปัสสาวมรรค หรือสอดปัสสาวมรรคเข้าไปทางวัจจมรรค.

สอนบทว่า **มกุเคน อมกุคิ** ความว่า ครั้นสอดเข้าไปทางปัสสาวมรรค เป็นต้นแล้ว จึงชักออกมาทางบาดแผล โดยรอบแห่งมรรคนั้น.

สอนบทว่า **อมกุเคน มกุคิ** ความว่า ครั้นสอดเข้าไปทางบาดแผล โดยรอบแล้ว จึงชักออกทางมรรค.

สอนบทว่า **อมกุเคน อมกุคิ** บรรดาบาดแผลทั้ง ๒ ที่ระคนกัน ครั้นสอดเข้าไปทางบาดแผลที่หนึ่งแล้ว จึงชักออกทางบาดแผลที่สอง. ในการกำหนดว่าเป็นบาดแผล ฟังทราบว่าเป็นอุลลัจจัย ในที่ทุกแห่งด้วยอำนาจอนุโลมตามพระสูตรนี้.

[ภิกษุเสพเมถุนธรรมในทวารของภิกษุหลับไม่ฟื้นอาบัติ]

บัดนี้ เพื่อความไม่งมงายในพระดำรัสที่จักตรัสไว้ข้างหน้าว่า เมื่อภิกษุไม่รู้ ไม่ยินดี ไม่เป็นอาบัติ พระอุบาลีเถระจึงกล่าวคำว่า ภิกษุ สุตตภิกษุมุหิ เป็นต้น.

ในคำว่า **ภิกษุ** เป็นต้นนั้น มีอธิบายดังต่อไปนี้ :- ภิกษุรูปใด
ตื่นขึ้นแล้วยินดี ภิกษุรูปนั้น พูคว่า เธอรูปนี้ ปฏิบัติผิดในข้าพเจ้าผู้หลับ
ข้าพเจ้าไม่รู้สีกตัว ย่อมไม่พ้น (จากอาบัติ). ก็ในสองบทว่า **อุโหนเสตพพา**
นี้ ความว่า พระวินัยธรพึงให้นาสนะเสียบแม่ทั้ง ๒ รูป ด้วยลึงคนาสนะ.

บรรดาผู้ประทุษร้ายและผู้ถูกประทุษร้ายทั้ง ๒ รูปนั้น ผู้ประทุษร้าย
ไม่มีการทำปญญา แต่ผู้ถูกประทุษร้าย พระวินัยธรสอบถามแล้ว พึงให้
นาสนะเสียบด้วยคำปญญา ถ้าเธอไม่ยินดี ไม่ควรให้นาสนะ. แม้ในวาระ
สามเณร ก็นัยนี้.

ภิกษุผู้ถูกปฏิบัติผิดไม่รู้ ไม่ยินดี ไม่เป็นอาบัติ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงอาบัติและอาบัตินั้น ๆ ในวาระ
นั้น ๆ อย่างนั้นแล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงอนาบัติอย่างเดียว จึงตรัสคำว่า
อนาปัตติ อชานนุตตส เป็นต้น.

ในคำว่า **อชานนุตตส** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ภิกษุรูปที่
ชื่อว่า ผู้ไม่รู้สีกตัวนั้น ได้แก่ ผู้ที่ยังหลงสู่ความหลับอย่างมาก ย่อมไม่รู้สีก
แม้ความพยายามที่คนอื่นทำแล้ว ภิกษุเห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติเหมือนภิกษุ
ผู้ไปพักกลางวันในป่ามหาวัน ใกล้เมืองไพศาลีฉะนั้น. สมจริงดังคำที่พระธรรม
สังคากาจารย์กล่าวไว้ว่า ภิกษุกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าไม่รู้สีกตัว พระ-
พุทธเจ้าข้า! พระองค์ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ! เมื่อภิกษุไม่รู้สีกตัว ไม่เป็น
อาบัติ.

ภิกษุที่ชื่อว่าไม่ยินดีนั้น ได้แก่ ผู้ที่แม้รู้สีกตัวแล้ว ก็ไม่ยินดี, ภิกษุ
เห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติ เหมือนภิกษุผู้รับลูกขึ้นทันทีในป่ามหาวัน ใกล้
เมืองไพศาลีนั้นนั่นเอง ฉะนั้น. สมจริงดังคำที่พระธรรมสังคากาจารย์กล่าว

ไว้ว่า ภิกษุกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยินดี พระพุทธเจ้าข้า!, พระองค์
ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ! เมื่อไม่ยินดี ไม่เป็นอาบัติ.

[ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุบ้าและมีจิตฟุ้งซ่าน]

ภิกษุเป็นบ้าเพราะดี (กำเริบ) ชื่อว่า เป็นบ้า. จริงอยู่ ดิมี ๒ อย่าง
คือ ดีที่มีฝัก ๑ ดีที่ไม่มีฝัก ๑. ดีที่ไม่มีฝัก ซึมซาบไปทั่วสรรพางค์ คุณ
โลหิตฉะนั้น. เมื่อดีที่ไม่มีฝักนั้นกำเริบ พวกสัตว์ ย่อมมีสรระสันเทาไป
เพราะหิดเปื่อยและหิดตอเป็นต้น. หิดเปื่อยและหิดตอเป็นต้นเหล่านั้น จะหาย
ได้เพราะการทายา. ส่วนดีที่มีฝักตั้งอยู่ในฝักของดี. เมื่อดีที่มีฝักนั้นกำเริบ
พวกสัตว์ย่อมเป็นบ้า.

ภิกษุผู้มีสัญญาวิปลาส (มีความจำคลาดเคลื่อน) ละทิ้งhiriและโอต-
ตปปะเสียแล้ว ย่อมเที่ยวประพฤติกกรรมที่ไม่ควร. แม้ย่ำยีสิกขาบททั้งเบา
และหนักอยู่ ก็ไม่รู้สีกตัว. ชื่อว่าเป็นผู้แก้ไขไม่ได้ แม้เพราะการเยียวยา;
ภิกษุผู้เป็นบ้าเห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติ.

ภิกษุชื่อว่า มีจิตฟุ้งซ่าน ได้แก่ ผู้ปล่อยจิต (ไปตามอารมณ์) ท่าน
เรียกว่า เป็นบ้าเพราะยักษ์เข้าสิง. ได้ยินว่า พวกยักษ์แสดงอารมณ์ทั้งหลาย
ที่น่ากลัว หรือสอดมือเข้าทางปากแล้ว บีบคั้นหทัยรูป กระทำพวกสัตว์ให้มึน
ความจำคลาดเคลื่อน. ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่านเห็นปานนั้นไม่เป็นอาบัติ.

ส่วนความแปลกกันแห่งภิกษุผู้เป็นบ้าสองพวกนั้น มีดังต่อไปนี้ :-
ภิกษุเป็นบ้าเพราะดี (กำเริบ) จัดว่าเป็นบ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ทีเดียว ไม่ได้
สัญญาตามปกติ. ผู้เป็นบ้าเพราะยักษ์เข้าสิง ยังกลับได้สัญญาตามปกติในบาง
ครั้งบางครั้งบ้าง. แต่ในปฐมปาราชิกสิกขาบทนี้ ผู้เป็นบ้าเพราะดี (กำเริบ)
ก็ดี ผู้เป็นบ้าเพราะยักษ์เข้าสิงก็ดี จะยกไว้, ภิกษุรูปใด หลงลืมสติโดย

ประการทั้งปวง วัตถุอะไร ๆ จะเป็นไฟก็ตาม ทองก็ตาม คุชก็ตาม แก่นจันทน์ก็ตาม ก็ไม่รู้จัก ย่อมเที่ยวยำเหยียบเป็นเช่นเดียวกันหมด, ภิกษุบ้าเห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติ แต่เมื่อกลับได้สติขยันในบางครั้งบางคราว แล้วทำทั้งที่รู้เป็นอาบัติทีเดียว.

ภิกษุเชื่อว่ากระสับกระส่ายเพราะเวทนานั้น ได้แก่ ผู้ที่ทุรนทุรายเพราะทุกข์เวทนาเกินประมาณ ย่อมไม่รู้สึกละอะไร ๆ, ภิกษุเห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติ.

ภิกษุชื่อว่า อาทิกัมมิกะนั้น ได้แก่ ผู้เป็นต้นเดิมในกรรมนั้น ๆ. ส่วนในปฐมปาราชิกสิกขาบทนี้ พระสุทินนเถระ เป็นอาทิกัมมิกะ, พระเถระนั้น ไม่เป็นอาบัติ. ภิกษุทั้งหลายที่เหลือ มีสมณะผู้สพเมตฺถกัณบนางสิง และภิกษุชาววัชชีบุตรเป็นต้น เป็นอาบัติทีเดียว ฉะนั้นแล.

พรรณนาบทภาษนียจบ.

สมุฏฐานที่เกิดแห่งอาบัติ มี ๖ อย่าง

อนึ่ง เพื่อความเป็นผู้ฉลาดในสิกขาบทนี้ พึงทราบปณิกะนี้ว่า

สมุฏฐาน ๑ กิริยา ๑ สัตถุญา ๑ สจิตตกะ ๑

โลกวัชชะ ๑ กรรมและกุตลพร้อมด้วยเจตนา ๑.

ในปณิกะเหล่านั้น ที่ชื่อว่าสมุฏฐานนั้น ได้แก่สมุฏฐานแห่ง
สิกขาบทมี ๖ ด้วยอำนาจประมวลทั้งหมด. สมุฏฐานเหล่านั้น จักมีแจ้งใน
คัมภีร์บริวาร. แต่เมื่อก้าวโดยย่อแล้ว ขึ้นชื่อว่าสิกขาบทมีสมุฏฐาน ๖ ก็มี
มีสมุฏฐาน ๔ ก็มี มีสมุฏฐาน ๓ ก็มี มีสมุฏฐานอย่างกฐินสิกขาบทก็มี มี
สมุฏฐานอย่างเอพกโลกสิกขาบทก็มี มีสมุฏฐานอย่างชุนิกเขปสิกขาบทก็มี.

แม้ในสิกขาบทนั้นเล่า บางสิกขาบท เกิดเพราะทำ บางสิกขาบท
เกิดเพราะไม่ทำ บางสิกขาบท เกิดเพราะทำและไม่ทำ บางสิกขาบท บาง
คราวเกิดเพราะทำ บางคราวเกิดเพราะไม่ทำ บางสิกขาบท บางคราวเกิด
เพราะทำ บางคราวเกิดเพราะทั้งทำและไม่ทำ.

[อธิบายสิกขาบทที่เป็นสจิตตกะและอจิตตกะ]

แม้บรรดาสิกขาบทเหล่านั้น สิกขาบทที่เป็นสัตถุญาวิโมกข์ก็มี ที่เป็น
โนสัตถุญาวิโมกข์ก็มี. ในสิกขาบทที่เป็นสัตถุญาวิโมกข์และโนสัตถุญาวิโมกข์
เหล่านั้น สิกขาบทใด ได้องค์คือจิตด้วย. สิกขาบทนั้น เป็นสัตถุญาวิโมกข์,
นอกนี้ เป็นโนสัตถุญาวิโมกข์. สิกขาบทที่เป็นอจิตตกะก็มี ที่เป็นสจิตตกะก็มี
อีก. สิกขาบทใด ต้องพร้อมด้วยจิตเท่านั้น สิกขาบทนั้น เป็นจิตตกะ.
สิกขาบทใด แม้เว้นจากจิตก็ต้อง, สิกขาบทนั้น เป็นอจิตตกะ. สิกขาบทนั้น

แม้ทั้งหมดเป็น ๒ อย่างคือ เป็นโลกวัชระ ๑ เป็นปณัตติวัชระ ๑ ลักษณะแห่งสิกขาบทที่เป็นโลกวัชระและปณัตติวัชระนั้น ได้กล่าวแล้ว.

[อธิบายสิกขาบทที่เป็นกายกรรมเป็น]

อนึ่ง เมื่อว่าแม้ด้วยอำนาจกรรม กุศลและเวทนาแล้ว บรรดาสิกขาบทเหล่านี้ สิกขาบทที่เป็นกายกรรมก็มี ที่เป็นวจีกรรมก็มี. ในกายกรรมและวจีกรรมเหล่านั้น สิกขาบทใด เป็นไปทางกายทวาร สิกขาบทนั้น พึงทราบว่าเป็นกายกรรม, สิกขาบทใด เป็นไปทางวจีทวาร สิกขาบทนั้น พึงทราบว่าเป็นวจีกรรม.

อนึ่ง สิกขาบทที่เป็นกุศลก็มี ที่เป็นอกุศลก็มี ที่เป็นอัพยากถุศก็มี. จริงอยู่ จิตที่ทำให้เกิดอาบัติมา ๓๒ ดวงเท่านั้น คือ กามาวจรกุศลจิต ๘ อกุศลจิต ๑๒ กามาวจรกิริยาจิต ๑๐ อภิญญาจิต ๒ โดยกุศลและกิริยา. ในจิตเหล่านั้น สิกขาบทใด ต้องด้วยกุศลจิต สิกขาบทนั้นเป็นกุศล, สิกขาบทใด ต้องด้วยจิตนอกนี้ สิกขาบทนั้น เป็นฝ่ายนอกจากนี้.

อนึ่ง สิกขาบทมีเวทนา ๓ ก็มี มีเวทนา ๒ ก็มี มีเวทนาเดียวก็มี. ในสิกขาบทเหล่านั้น เมื่อต้องสิกขาบทใด เป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยบรรดาเวทนา ๓ อย่างใดอย่างหนึ่ง จึงต้อง, สิกขาบทนั้น พึงทราบว่ามีเวทนา ๓. เมื่อภิกษุจะต้องสิกขาบทใด เป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยสุข หรือเป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยอุเบกขา จึงต้อง, สิกขาบทนั้น พึงทราบว่ามีเวทนา ๒. เมื่อภิกษุจะต้องสิกขาบทใด เป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยทุกขเวทนาเท่านั้น จึงต้อง สิกขาบทนั้น พึงทราบว่ามีเวทนาเดียว. ครั้นได้ทราบปณัตติกรรมนี้ คือ

สมุฏฐาน ๑ กิริยา ๑ สัญญา ๑ สจิตตกะ ๑

โลกวัชชะ ๑ กรรมและกุศลพร้อมด้วยเวทนา ๑

อย่างนี้แล้ว ฟังทราบว่ บรรดาปภิกกะมีสมุฏฐานเป็นต้นนั้น สิกขาบทนี้
ว่าโดยสมุฏฐานมีสมุฏฐานเดียว, ว่าด้วยอำนาจองค์เกิดด้วยองค์ ๒ คือเกิด
เพราะกายกับจิต, และสิกขาบทนี้เกิดเพราะทำ, จริ่งอยู่ เมื่อทำอยู่เท่านั้น จึง
ต้องอาบัตินั้น; เป็นสัญญาวิโมกข์ เพราะพ้นด้วยไม่มีกามสัญญา ซึ่งปฏิสังขต
ด้วยเมถุน, จริ่งอยู่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่รู้สึก
ไม่ยินดี; เป็นสจิตตกะ เพราะภิกษุต้องอาบัตินั้น ด้วยจิตปฏิสังขตด้วยเมถุน
เท่านั้น เว้นจากจิตไม่ต้อง; เป็นโลกวัชชะ เพราะจะฟังต้องอาบัตินั้นด้วย
อำนาจระกะล้าเท่านั้น; เป็นกายกรรม เพราะเกิดทางกายทวารเท่านั้น, ส่วน
จิตสักว่าเป็นองค์ในสิกขาบทนี้, จะจัดเป็นกรรม ด้วยอำนาจจิตนั้นไม่ได้;
เป็นอกุศลจิต เพราะจะฟังต้องด้วยโลกจิต ; มีเวทนา ๒ เพราะว่า ภิกษุ
มีความพร้อมเพรียงด้วยสุข หรือมีความพร้อมเพรียงด้วยอุเบกขา จึงต้องอา-
บัตินั้น.

ก็แล ปภิกกะทั้งปวงมีสมุฏฐานเป็นต้นนี้ ย่อมสมในอาบัติ. แต่
ในอรรถกถาทั้งปวง ท่านยกขึ้นแสดงด้วยหัวข้อสิกขาบท; เพราะฉะนั้น จึง
ต้องกล่าวอย่างนั้น ฉะนี้แล.

วินิตวัตถุปลฐมปาราชิก

[อุทานคาถา]

บุจฉาว่า คำประพันธ์เป็นพระคาถาว่า

เรื่องถึงตัวเมีย ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุ
วัชชีบุตร ๑ เรื่อง เรื่องปลอมเป็นคฤหัสถ์ ๑
เรื่อง เรื่องเปลือยกาย ๑ เรื่อง เรื่องปลอม
เป็นเดียรถีย์ ๗ เรื่อง เรื่องเด็กหญิง ๑ เรื่อง
เรื่องภิกษุณีชื่ออุบลวรรณา ๑ เรื่อง เรื่อง
เพศกลับ ๒ เรื่อง เรื่องมารดา ๑ เรื่อง เรื่อง
ธิดา ๑ เรื่อง เรื่องพี่น้องหญิง ๑ เรื่อง เรื่อง
ภรรยา ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุมีหลังอ่อน ๑ เรื่อง
เรื่องภิกษุมือองคชาตยาว ๑ เรื่อง เรื่องบาด
แผล ๒ เรื่อง เรื่องรูปปั้น ๑ เรื่อง ตุ๊กตา
ไม้ ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุชื่อสุนทร ๑ เรื่อง
เรื่องสตรี ๕ เรื่อง เรื่องป่าช้า ๕ เรื่อง เรื่อง
กระดุก ๑ เรื่อง เรื่องนาคตัวเมีย ๑ เรื่อง
เรื่องนางยักษิณี ๑ เรื่อง เรื่องหญิงเปรต ๑
เรื่อง เรื่องบัณเฑาะก์ ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุมิ
อินทรีย์พิการ ๑ เรื่อง เรื่องจับต้อง ๑ เรื่อง
เรื่องพระอรหันต์ในเมืองภัททิยะหลับ ๑ เรื่อง
เรื่องภิกษุเมืองสาวัตถี ๔ เรื่อง เรื่องภิกษุ

ขามัดละเมืองไพศาลี ๓ เรื่อง เรื่องเปิด
ประตุนอน ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุชาวเมืองภารุ-
กัจฉะฝั่ง ๑ เรื่อง เรื่องอุบาสิกาชื่อว่าสุปัพพา
๕ เรื่อง เรื่องอุบาสิกาชื่อว่า สัทธา ๕ เรื่อง
เรื่องนางภิกษุณี ๑ เรื่อง เรื่องนางสิกขมานา
๑ เรื่อง เรื่องนางสามเณรี ๑ เรื่อง เรื่องหญิง
แพศยา ๑ เรื่อง เรื่องบัณฑิต ๑ เรื่อง
เรื่องสตรีคฤหัสถ์ ๑ เรื่อง เรื่องให้ผลัดกัน
๑ เรื่อง เรื่องภิกษุผู้เฒ่า ๑ เรื่อง เรื่องลูก
เนื้อ ๑ เรื่อง, นี่เป็นอย่างไร ?*

วิสันนาว่า พระคาถาเหล่านี้ ชื่ออุทานคาถาแห่งวินิตวัตถุ คือเรื่อง
นั้น ๆ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงวินิจฉัยด้วยพระองค์เอง ซึ่งพระธรรมสังคหา-
เถระทั้งหลายได้ใส่ใจไว้ว่า พระวินัยธรทั้งหลายจักเรียนเอาเรื่องเหล่านั้นได้
สะดวก จึงได้ตั้งไว้. ส่วนวัตถุคาถาพระอุบาลีเถระได้ใส่ใจไว้ว่า พระวินัยธร
ทั้งหลาย จักวินิจฉัยวินัยต่อไป (ในอนาคต) ด้วยลักษณะนี้ จึงได้ตั้งไว้ใน
เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่นั้นเอง. เพราะฉะนั้น พระวินัยธร
ควรกำหนดลักษณะที่ตรัสไว้ในวินิตวัตถุนี้ให้ดี แล้วจึงวินิจฉัยปฐมสิกขาบท.
อนึ่ง ทุคฺยปาราชิกเป็นต้น ก็ควรวินิจฉัยด้วยลักษณะแห่งทุคฺยปาราชิกเป็นต้น
ที่ตรัสไว้แล้วในวินิตวัตถุทั้งหลาย, จริงอยู่ วินิตวัตถุทั้งหลาย ย่อมเป็นเรื่อง
สำหรับเทียบเคียง ของพระวินัยธรทั้งหลาย คุจรูปที่เป็นหลักเทียบเคียงของ
พวกนักศิลปิน ฉะนั้น.

* อุทานคาถานี้ ได้แปลไว้เต็มสมบูรณ์ ตามมหาวีถังค์ วินัยปิฎก ๑/๖๒ เพื่อเรื่องปัญญาของ
ผู้ใคร่ต่อการศึกษา.

บรรดาเรื่องเหล่านั้น สองเรื่องข้างต้น มีเนื้อความคงที่ตรัสไว้แล้ว
ในอนุบัญญัตินั่นเอง.

ในเรื่องที่ ๓ มีวินิจฉัยดังนี้ :- บทว่า ทิหิลิงเคน คือ เป็นผู้มุ่ง
ห่มผ้าขาวอย่างกฤหัสถ์.

ในเรื่องที่ ๔ ไม่มีคำอะไร ๆ ที่ควรกล่าวไว้.

ในผ้า ๗ ชนิด ถัดจากเรื่องที่ ๔ นั้นไป มีวินิจฉัยดังนี้ :-

ผ้าที่เขาร้อยห้อยคาทำ ชื่อว่า ผ้าคากรอง. ผ้าเปลือกไม้ของพวกคาบส
ชื่อว่าผ้าเปลือกปอ. ผ้าที่เขาเย็บทำติดกันเป็นแผ่น มีสัณฐานดังแผ่นกระดาน
ชื่อว่าผ้าทอเป็นแผ่น. ผ้ากัมพลที่เขาเอาเส้นผม (มนุษย์) ทำเป็นเส้นด้ายทอ
ชื่อว่าผ้ากัมพลทำด้วยเส้นผม. ผ้ากัมพลที่เขาทอทำด้วยขนหางสัตว์จามรี ชื่อว่า
ผ้ากัมพลทำด้วยขนหางสัตว์. ฟ้านุ่งที่เขาเอาขนปีกนกเค้าทำ ชื่อว่าฟ้านุ่งทำ
ด้วยขนปีกนกเค้า. หนั่งเสื่อและมดุกพร้อมทั้งขนและกิบเล็บ ชื่อว่าฟ้านั่งเสื่อ.

ในเรื่องที่ ๑๒ มีวินิจฉัยดังนี้ :-

บทว่า สารตุโต ได้แก่ ผู้มีความกำหนดด้วยความกำหนดในอัน
เคล้าคลึงกาย. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความกำหนดนั้นแล้ว จึงตรัสว่า
เป็นอาบัติสังฆาทิเสส.

[เรื่องนันทมาณพเสพเมถุนธรรมในนางอุบลวรรณาเถรี]

ในเรื่องที่ ๑๓ มีวินิจฉัยดังนี้ :- พระเถรีนั้น ชื่อว่าอุบลวรรณา
เป็นธิดาของเศรษฐีในเมืองสาวัตถี สมบูรณ์ด้วยอกนิหารตั้งแสนกัลป์. แม่
โดยปกติ พระเถรีนั้น มีผิวกาย สีคล้ายดอกอุบลเขียว น่าดูยิ่งนัก. ก็พระเถรีนั้น
ย่อมรุ่งเรืองยิ่งนัก เพราะไม่มีความเร่าร้อนด้วยกิเลสในภายใน. นางได้ชื่อว่า
อุบลวรรณา เพราะความที่นางมีผิวงดงามนั่นเอง.

บทว่า ปฏิพัชชจิตโต ความว่า มาณพนั้น มีใจกำหนดตั้งแต่เวลา
ยังเป็นฤกษ์หัตถ์. ได้ยินว่า นันทมาณพนั้น เป็นชายหนุ่ม ซึ่งเป็นญาติของ
พระเถรีนั้น.

ศัพท์ว่า อลโฆ เป็นนิบาต ลงในอรรถว่าลำดับ ๆ มีคำอธิบายว่า
ในลำดับแห่งพระเถรีนั่งบนเตียงนั้นแล. จริงอยู่ เวลากลางวัน เมื่อบุคคลมา
จากภายนอกเปิดประตูแล้วนั่ง ความมืดจะมีขึ้น. อธิบายว่า มาณพนั้น ได้ทำ
อย่างนั้นตลอดเวลาที่ความมืดนั้นของพระเถรีนั้น ยังไม่หายไปนั่นเอง.

บทว่า ทูเสติ แปลว่า ได้ข่มขืนแล้ว. ส่วนพระเถรีเป็นผู้หาโทษ
มิได้ เริ่มตั้งสมณัตถุญาไม่ยินดี นั่งอยู่ ถูกความประสงค์อสังกรรมสัมผัส
ดุจกองเพลิง เสาหินและดอกไม้ตะเคียน ฉะนั้น. ฝ่ายนันทมาณพนั้น ครั้นให้
ความพอใจของตนสำเร็จบริบูรณ์แล้วก็ไป.

เมื่อนันทมาณพ ละคลองแห่งการเห็นของพระเถรีนั้นเท่านั้น มหา-
ปฐพีนี้ ถึงจะสามารถธารภูเขาสีเนรุไว้ได้ก็ตาม ก็เป็นเหมือนไม่อาจจะธาร
บุรุษชั่วช้านั้น ซึ่งมีซากกเลวระประมาณหาหนึ่งไว้ได้ จึงแยกช่องให้แล้ว.
ขณะนั้นนั่นเอง เขาได้ถึงความเป็นเชื้อเพลิงแห่งเปลวไฟในอเวจีแล้ว. พระผู้มี
พระภาคเจ้า ครั้นทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว จึงตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อ
ไม่ยินดีไม่เป็นอาบัติ ทรงหมายเอาพระเถรี ได้ตรัสพระคาถานี้ในธรรมบทว่า

เราเรียกบุคคลผู้ไม่ติดอยู่ในกาม
ทั้งหลาย เหมือนน้ำไม่ติดอยู่ในใบบัว
เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาดไม่ตั้งอยู่บนปลาย
เหล็กแหลม ฉะนั้น ว่าเป็นพราหมณ์*.

* พุ. ฐ. ๒๕/๖๕.

[เรื่องเพศชายกลับเป็นเพศหญิง]

ในเรื่องที่ ๑๔ มีนิจัยดังนี้ :-

สองบทว่า **อิตถีสิงค์ ปาตุภูต** ความว่า เมื่อภิกษุนั้น หยั่งลงสู่
ความหลับในเวลากลางคืน อวัยวะทั้งปวงมีขนาดและเคราเป็นต้น ซึ่งเป็น
ทรวดทรงของบุรุษหายไป ทรวดทรงของสตรีเกิดขึ้นแทนที่.

หลายบทว่า **ตณฺเฑว อุปฺชฌํ ตํ อุปสมฺบตํ** ความว่า เรานุญาต
อุปัชฌายะที่เธอเคยถือมาแล้วในกาลก่อนนั่นเอง (และ) การอุปสมบทที่สงฆ์
ทำให้ไว้ในกาลก่อนเช่นกัน. อธิบายว่า ไม่ต้องถืออุปัชฌายะใหม่ ไม่ต้องให้
อุปสมบทใหม่.

สองบทว่า **ตานิ วสุตานิ** ความว่า เรานุญาตให้นับพรรษา
จำเดิมแต่อุปสมบทเป็นภิกษุมาขึ้นนั้นแล. อธิบายว่า ไม่ต้องทำการนับพรรษา
ตั้งแต่เพศกลับนี้ไปใหม่.

สองบทว่า **ภิกฺขุณีหิ สงฺกมิตฺตุ** ความว่า ทั้งเรานุญาตให้ภิกษุณี
นั้นไปด้วยกัน คือ สมาคมกัน พร้อมเพรียงกันกับภิกษุณีทั้งหลาย. มีคำอธิบาย
ตรัสไว้ดังนี้ว่า บัดนี้ นางภิกษุณีนั้น ไม่ควรอยู่ในท่ามกลางภิกษุทั้งหลาย
จงไปยังสำนักนางภิกษุณี แล้วอยู่ร่วมกับนางภิกษุณีเถิด.

หลายบทว่า **ตา อปฺตฺติโย ภิกฺขุณฺโณ ภิกฺขุณีหิ สาธารณา** ความว่า
อาบัติเหล่าใด เป็นเทศนาคามินีก็ตาม เป็นวุฒฐานคามินีก็ตาม ที่ทั่วไปแก่
ภิกษุกับนางภิกษุทั้งหลาย.

หลายบทว่า **ตา อปฺตฺติโย ภิกฺขุณฺโณ สนฺติเก วุฏฺฐาตุ** ความว่า
เรานุญาตให้ทำวินัยกรรม ซึ่งเหล่าภิกษุณีพึงทำแล้วออกจากอาบัติเหล่านั้น
แม้ทั้งหมด ในสำนักของนางภิกษุณีทั้งหลาย

หลายบทว่า ตาหิ อาปตฺตึหิ อนาคติ ความว่า ส่วนอาบัติเหล่าใด มีสุกกวิสัยเป็นต้น ของพวกภิกษุ ซึ่งไม่ทั่วไปด้วยนางภิกษุณีทั้งหลาย, ไม่เป็นอาบัติด้วยอาบัติเหล่านั้น คือ อาบัติเหล่านั้นเป็นอันเธอออกเสร็จแล้วแล เพราะเพศกลับ. ถึงแม้เพศเดิมกลับเกิดขึ้นอีก คงเป็นอนาบัติแก่เธอด้วยอาบัติเหล่านั้นเหมือนกัน. วินิจฉัยบาลีในเรื่องที่ ๑๔ นี้ มีเท่านี้ก่อน.

ส่วนวินิจฉัยท้องเรื่องนอกจากบาลี มีดังต่อไปนี้:-

เริ่มแรกในสองเพศนี้ เพศชาย เป็นอุดมเพศ เพศหญิง เป็นหินเพศ; เพราะเหตุนี้ เพศชาย จึงชื่อว่า อันตรธานไป เพราะอกุศลมีกำลังรุนแรง. เพศหญิงปรากฏขึ้นแทน เพราะอกุศลมีกำลังเพลาลง. ส่วนเพศหญิง จะอันตรธานไป ชื่อว่าอันตรธานไป เพราะอกุศลมีกำลังเพลาลง, เพศชายปรากฏขึ้นแทน เพราะอกุศลมีกำลังรุนแรง. เพศทั้งสองอันตรธานไปเพราะอกุศล, กลับได้คืน เพราะอกุศล ด้วยประการฉะนี้.

[ต้องอาบัติเพราะนอนร่วมกับภิกษุผู้มีเพศกลับ]

บรรดาเพศหญิงและเพศชายนั้น ถ้าภิกษุสองรูป ทำการสาธยายหรือสนทนาธรรมด้วยกัน จำวัดหลับไปในเรือนหลังเดียวกัน, เพศหญิงปรากฏแก่ภิกษุรูปหนึ่ง เป็นอาบัติเพราะนอนร่วมกัน แม้แก่เธอทั้งสอง. ถ้าภิกษุผู้มีเพศกลับนั้นตื่นขึ้น เห็นประการแปลกนั้นของคนแล้ว มีความทุกข์เสียใจ ฟังบอกแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่งในกลางคืนทีเดียว, เธอจึงเป็นผู้อันภิกษุนั้นควรปลอบว่า อย่าเสียใจไปเลย, นี้เป็นโทษของวิภังค์ต่างหาก, พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้ประทานช่องทางไว้แล้วว่า จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตามที, ธรรมอันธรรมดามีได้จำกัด, ทางสวรรค์อันธรรมดามีได้ห้าม.

[วิธีปฏิบัติกับภิกษุณีผู้มีเพศกลับ]

ก็แล ครั้นปลอบแล้ว ควรกล่าวอย่างนี้ว่า สมควรท่านจะไปยังสำนักนางภิกษุณี, ภิกษุณีบางเหล่า ซึ่งเป็นเพื่อนเคยเห็นกัน ของท่านมีอยู่หรือ? ถ้าเธอมีเหล่าภิกษุณีเช่นนั้น, ฟังบอกว่า มี ถ้าไม่มีฟังบอกว่า ไม่มี แล้วฟังบอกภิกษุณีนั้ว่า ท่านโปรดสงเคราะห์ข้าพเจ้าเถิด, จงนำข้าพเจ้าไปยังสำนักนางภิกษุณีเดี๋ยวนี้นี้แหละ. ภิกษุณีนั้ ฟังพาเธอไปยังสำนักของนางภิกษุณีทั้งหลาย ซึ่งเป็นเพื่อนเคยเห็นกันของเธอ หรือเป็นเพื่อนเคยเห็นกันของคนก็ได้ เมื่อจะไป ไม่ควรไปรูปเดียว ควรถือเอาตะเกียงและไม้เท้า เปลื้องการเตรียมเสียบ ไปพร้อมกับภิกษุ ๔-๕ รูป ด้วยพูดว่า พวกเราจะไปยังสถานที่ชื่อนั้.

ถ้าภายนอกบ้าน มีวัดอยู่ไกล ก็ไม่เป็นอาบัติในระหว่างทางเพราะคามันตราบัติ (อาบัติเพราะเดินทางข้ามระยะบ้านหนึ่ง) นทีปราบัติ (อาบัติเพราะข้ามฟาก) รัตติวิปวาสาบัติ (อาบัติเพราะอยู่ปราศจากไตรจีวรราตรีหนึ่ง) และคณโอหียนาบัติ (อาบัติเพราะอยู่รูปเดียวไม่ครบคณะ). ครั้นไปถึงสำนักของนางภิกษุณีแล้ว ฟังกล่าวกะนางภิกษุณีเหล่านั้นว่า ท่านทั้งหลาย รู้จักภิกษุชื่อนั้หรือ? ภิกษุณีทั้งหลาย ตอบว่า เจ้าคะ รู้จัก พระคุณเจ้าขา!. ภิกษุเหล่านั้นฟังกล่าวว่า ภิกษุรูปนั้ ปรากฏเป็นเพศหญิงขึ้น, ขอได้โปรดสงเคราะห์เธอเดี๋ยวนี้อเถิด. ถ้านางภิกษุณีเหล่านั้น กล่าวว่ ดีละ พระคุณเจ้าขา! บัดนี้ แม้พวกดิฉัน ก็จักสาธยาย จักสดับธรรม ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายจงไปเถิด ดังนี้แล้ว ทำความสงเคราะห์ และให้รำเรงยินดีทั้งเป็นลัชชินีผู้มี ความสงเคราะห์ด้วย, เธอไม่ควร* ละทิ้งนางภิกษุณีเหล่านั้นไปในสถานที่อื่น ถ้าไปก็ไม่พ้นจากคามันตราบัติ นทีปราบัติ รัตติวิปวาสาบัติและคณโอหียนาบัติ.

* ตา โภเปตฺวาติ ตา ปริจฺจชิตฺวา. สวรรตฺถทีปนี ๒/๑๕๕.

อนึ่ง ถ้านางภิกษุณีเหล่านั้น เป็นลัชชินี แต่ไม่มีความสงเคราะห์, ย่อมได้เพื่อจะไปสถานทีอื่น. แม้ถ้าเป็นอลัชชินี (ทั้งหมดควัด) แต่ทำความสงเคราะห์ ย่อมได้เพื่อจะละทิ้งแม่นางภิกษุณีเหล่านั้นแล้วไปเสียในที่อื่น. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ถ้าเป็นทั้งลัชชินี ทั้งมีความสงเคราะห์ แต่ไม่เป็นญาติ, และในบ้านใกล้ ภิกษุณีเหล่าอื่นที่เป็นญาติ มีอยู่ ทั้งเป็นผู้ประคับประคอง, ควรไปยังสำนักของภิกษุณีแม่เหล่านั้น ครั้นไปแล้ว ถ้าตนปฏิบัตินิสัย (ยังถือนิสัย) แม้ในคราวเป็นภิกษุ ก็ควรถือนิสัยในสำนักของนางภิกษุณีผู้สมควร. มาติกาก็ดี วินัยก็ดี ที่เรียนมาแล้ว ก็เป็นอันเรียนแล้วด้วยดี ไม่มีเหตุที่จะต้องเรียนซ้ำอีก. ถ้าในคราวยังเป็นภิกษุ ภิกษุรูปนั้น เป็นผู้ปกครองบริษัท, กุลบุตรทั้งหลายอุปสมบทแล้วในสำนักของภิกษุรูปนั้นนั้นแล ก็เป็นอันอุปสมบทชอบแล้ว, แต่ต้องถือนิสัยในสำนักของอาจารย์รูปอื่น. แม้พวกอันเตวาลิกผู้อาศัยเขื่อนั้นอยู่ในกาลก่อน ก็ต้องถือนิสัยในสำนักของอาจารย์รูปอื่น. ถึงแม้สามเณรผู้มีอายุเต็มบริบูรณ์ ก็ต้องถืออุปัชฌายะ ในสำนักของภิกษุรูปอื่น.

[วิธีปฏิบัติในเครื่องบริวารต่าง ๆ]

อนึ่ง ไตรจีวรและบาตร ที่ภิกษุนั้นอธิษฐานไว้แล้วในคราวยังเป็นภิกษุ, ย่อมขาดอธิษฐานไป, ต้องอธิษฐานใหม่. ภิกษุณี ควรให้ใช้ผ้ารัดถัน และผ้าอาบน้ำ. อติเรกจีวรก็ดี อติเรกบาตรก็ดี ที่ภิกษุนั้น ทำวินัยกรรมเก็บไว้แล้ว แม้ทั้งหมด ย่อมละวินัยกรรมไปต้องทำใหม่. แม้เกสขมิ้นน้ำมัน น้ำผึ้งและน้ำอ้อย ที่เธอรับประเคนไว้เป็นต้น ย่อมขาดประเคนไป. ถ้าเพศเปลี่ยนกลับในวันที่ ๗ แต่วันที่รับประเคนไป, รับประเคนใหม่ ควรฉันได้

๗ วัน* . ส่วนสิ่งใดเป็นของภิกษุรูปอื่น เธอรับประเคนไว้ในเวลาเป็นภิกษุ, สิ่งนั้นไม่ขาดประเคน. แม้สิ่งใดที่เป็นของทั่วไปแก่ภิกษุสองรูปยังมีได้แบ่งปันกัน ปกคัตตภิกษุ ย่อมรักษาสิ่งนั้นไว้. ส่วนสิ่งใด ได้แบ่งกันแล้วเป็นของเธอเอง, สิ่งนั้น ย่อมขาดประเคนไป. จริงอยู่ แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ตรัสค้ำไว้ในคัมภีร์บริวารว่า

ภิกษุรับประเคนน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย
หรือเนยใสเองแล้ว เก็บไว้เอง เมื่อยังไม่ล่วง
๗ วัน เป็นอาบัติแก่เธอผู้ฉัน เพราะมีปัจจัย,
ปัญหานี้ท่านผู้ฉลาดทั้งหลายคิดกันแล้ว.

[ขาดประเคนเพราะเหตุ ๗ อย่าง]

จริงอยู่ พระพุทธพจน์นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหมายเอาเพศกลับ. ขึ้นชื่อว่า การรับประเคน ย่อมขาดไป เพราะเพศกลับ ๑ เพราะมรณภาพ ๑ เพราะลาสิกขา ๑ เพราะหันไปเป็นคนเลว ๑ เพราะให้แก่นุปลัมบัน ๑ เพราะไม่เสียดายสละเสีย ๑ เพราะถูกชิงเอาไป ๑. เพราะฉะนั้น แม้ถ้ามีสิ่งของที่รับประเคนเก็บไว้ จะเป็นขึ้นสมอก็ตาม สิ่งทั้งหมดของเธอย่อมขาดประเคนไป. อนึ่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นของนางภิกษุณีนั้น เธอรับประเคนหรือยังมีได้รับประเคนก็ตาม ซึ่งเก็บไว้ในวิหารของภิกษุ, ภิกษุณีรูปนั้นแลเป็นใหญ่แห่งสิ่งของทั้งหมด ควรให้เธอขนเอาไปเสีย. ส่วนสิ่งใดเป็นของถาวร ซึ่งเป็นส่วนตัวของเธอในวิหารของภิกษุนี้ จะเป็นเสนาสนะ หรือต้นไม้ที่ปลูกไว้ก็ตาม, เธอปรารถนาจะให้สิ่งของเหล่านั้นแก่บุคคลใด ก็พึงให้แก่บุคคลนั้น.

* สุตตาคำ ปริภุญชิตุ วฏฺฐติ. สารัตถทีปนี. ๒/๑๖๐.

บรรดาสมมติ ๑๓ อย่าง สมมติที่เธอได้ในเวลาเป็นภิกษุ ย่อมระงับไปทั้งหมด. การถือเสนาสนะในวันเข้าพรรษาแรก ย่อมระงับไป. ถ้าเพศกลับในเมื่อเธอถือเสนาสนะในวันเข้าพรรษาหลังแล้ว และภิกษุสงฆ์ปรารถนาจะให้ลาภที่เกิดขึ้นแก่เธอครอบโลกน์ให้. ถ้าเพศกลับเมื่อกำลังอยู่ปริวาสเพื่ออาบัติที่ปิดไว้ทั่วไปกับนางภิกษุณี, สงฆ์พึงให้ปักขมานัตทีเดียว. ถ้าเพศกลับกำลังประพฤติมานัต, ควรให้ปักขมานัตซ้ำอีก. ถ้าเพศกลับเมื่อประพฤติมานัตแล้ว, พวกภิกษุณีควรทำอัพทานกรรม. ถ้าเมื่ออุศลวิบากหมดสิ้นแล้ว เพศกลับใหม่อีกในกาลแห่งปักขมานัต พึงให้มานัต ๖ ราตรีเท่านั้น. ถ้าประพฤติปักขมานัตเสร็จแล้ว เพศจึงกลับ, พวกภิกษุพึงทำอัพทานกรรมดังนี้แล.

ในเรื่องเพศกลับของนางภิกษุณีในลำดับต่อไป พึงทราบวินิจฉัยทั้งปวงตามนัยที่กล่าวแล้วในเรื่องนี้นั้นแล. ส่วนเนื้อความที่แปลกกันมีดังต่อไปนี้ :-

แม้ถ้าในเวลาเป็นภิกษุณี มีสัญจริตอาบัติที่ต้องแล้วปิดไว้, ไม่มีการให้ปริวาส, พึงให้มานัต ๖ ราตรีทีเดียว. เพศกลับเมื่อกำลังประพฤติปักขมานัต, ไม่ต้องการด้วยปักขมานัตนั้น พึงให้มานัต ๖ ราตรีเหมือนกัน. ถ้าเพศกลับเมื่อประพฤติมานัตเสร็จแล้ว, ไม่ต้องให้มานัตซ้ำอีก ภิกษุทั้งหลายพึงอัพทาน. ถ้าเมื่อภิกษุทั้งหลายยังไม่ให้มานัต เพศกลับคือใหม่, พวกภิกษุณีพึงให้ปักขมานัตนั่นเอง. ถ้ากำลังประพฤติมานัต ๖ ราตรี เพศกลับคืนใหม่, พึงให้ปักขมานัตเหมือนกัน. แต่เมื่อประพฤติมานัตเสร็จแล้ว เพศกลับคืนตามเดิม พวกภิกษุณีพึงทำอัพทานกรรมให้. อนึ่ง แม่เมื่อนางภิกษุณีนั่น คงตั้งอยู่ในความเป็นภิกษุ ในเมื่อเพศกลับคืนตามเดิมแล้วอาบัติเหล่าใดที่ระงับไปแล้วในกาลก่อน, อาบัติเหล่านั้น เป็นอันระงับด้วยดีทีเดียวแล.

เรื่องทั้ง ๔ เรื่อง ต่อจากเพศกลับคืนนี้ไป มีอาทิว่า มาตุยา เมถุนัม
ธมฺมํ ดังนี้ มีเนื้อความชัดเจนแล้วทั้งนั้น.

ในเรื่องภิกษุมิหลังอ่อน มีวินัยฉัยดังนี้ :- ได้ยินว่า ภิกษุรูปนั้นเคย
เป็นนักระบำ. หลังของเธอได้ทำการฝึกหัดมาแล้ว เพื่อความเป็นผู้ฉลาดใน
ศิลปะ จึงได้เป็นอวัยวะที่อ่อน. เพราะฉะนั้น เธอจึงได้ย่อตัวลงทำกรรมอย่าง
นั้นแล้ว.

ในเรื่องภิกษุมืองคชาตขาว มีวินัยฉัยดังนี้ :- ภิกษุรูปนั้นมืองคชาต
ขาว; เพราะฉะนั้นท่านจึงเรียกว่า ลัมพี ผู้มืองค้ก้าเนตขาว.

เรื่องบาดแผล ๒ เรื่อง ต่อจากเรื่องภิกษุมืองคชาตขาวนี้ไป มีเนื้อ
ความชัดเจนแล้วทีเดียว.

ในเรื่องรูปปั้น มีวินัยฉัยดังนี้ :- รูปที่ทำด้วยจิตรกรรม ชื่อว่า เลป-
จิตร คือ รูปปั้น.

ในเรื่องตุ๊กตาไม้ มีวินัยฉัยดังนี้ :- รูปที่ทำด้วยไม้ ชื่อว่า ตุ๊กตา
ไม้. เหมือนอย่างว่า เมื่อภิกษุพยายามในรูปจิตรกรรมและรูปตุ๊กตาไม้ทั้ง ๒
นี้ เป็นทุกกฏฉันใด, เพื่อพยายามด้วยความกำหนดในเมถุนที่นิมิตในรูปหญิง
ซึ่งเป็นอนุปาทินนกะ (รูปที่ไม่มีใจครอง) มีรูปฟัน รูปฝ่าเปลือกไม้และรูป
โลหะเป็นต้นแม่เหล่าอื่น อสุจิ จะเคลื่อนออกหรือไม่ก็ตาม เป็นทุกกฏทีเดียว
ฉันนั้น. ถึงเมื่อจะพยายามด้วยความกำหนดในอันเคล้าคลึงกาย ก็เป็นทุกกฏ
เหมือนอย่างนั้นแล. แต่เมื่อพยายามด้วยความกำหนดในอันปล่อย เมื่ออสุจิ
เคลื่อนออกเป็นสังฆาติเสส, เมื่อไม่เคลื่อนออก เป็นอุลลัจฉัย ฉะนั้นแล.

[เรื่องสตรีรักสวาทพระภิกษุสุนทร]

ในเรื่องพระภิกษุชื่อสุนทร มีวินัยฉัยดังนี้ :- พระภิกษุรูปนี้ชื่อสุนทร เป็นเด็กหนุ่มของตระกูลในกรุงราชคฤห์ บวชด้วยศรัทธา เพราะความที่ท่าน มีอัธยาศัยสวยงาม จึงได้นามว่า สุนทร. สตรีนางนั้น พบเห็นท่านกำลังเดิน ไปตามทางรถ ก็เกิดฉันทราคะขึ้นแล้วได้กระทำอาการที่แปลกนี้. ส่วนพระเถระเป็นพระอนาคามี; เพราะเหตุนี้ ท่านจึงไม่ยินดี. อันสภาพคือความไม่ ยินดีนี้ ไม่ใช่วิสัยของปุถุชนเหล่าอื่น.

ใน ๔ เรื่อง ถัดจากเรื่องพระสุนทรนี้ไป มีวินัยฉัยดังนี้ :- ภิกษุ เหล่านั้น เป็นผู้ชอะโง่งเงลารับคำของมาตุคามแล้วทำตามอย่างนั้น ภายหลัง จึงมีความรับเกยขึ้น. ๓ เรื่อง มีเรื่องซากศพที่สัตว์ยังมีได้กัดกินเป็นคัน มี เนื้อความชัดเจนแล้วทั้งนั้น.

[ภิกษุเสพเมถุนธรรมทางปากศพเป็นปาราชิก]

ในเรื่องซากศพที่มีศีรษะขาด ๒ เรื่อง มีวินัยฉัยดังนี้:-

สองบทว่า วฏฏุกเต มุเข คือ ในปากที่อ้า. ภิกษุเมื่อสอดคองค- ซาดเข้าไป (ในปากที่อ้านั้น) ถ้าสอดเข้าไปในคูกข้างล่างก็ดี ข้างบนก็ดี ข้าง ทั้งสองก็ดี เป็นปาราชิก. ครั้นสอดเข้าไปไม่ถูกทั้ง ๔ ข้าง แต่ถูกเพดานข้างใน เป็นปาราชิกเหมือนกัน. เมื่อไม่ถูกทั้ง ๔ ข้างและเพดาน สอดให้เชิดไปบน อากาศเท่านั้น และชักออก เป็นทุกกฎ. อนึ่ง ถ้าฟันปิดแนบสนิท ภายใ นปาก ไม่มีช่อง และฟันคูกเนื้อริมฝีปากภายนอกปิด เมื่อภิกษุสอดเข้าไปยัง ช่องที่เปียกชุ่ม ซึ่งลมไม่ถูกต้อง ในปากที่มีเนื้อริมฝีปากปิดไว้นั้น แม้ชั่ว เมล็ดงาเดียวเป็นปาราชิกเหมือนกัน. แต่เมื่อพยายามเฉพาะที่ฟัน ซึ่งมีเนื้อริม ฝีปากที่เขาเลื่อนออกไปแล้ว เป็นอุลลัจฉัย. แม้ฟันซี่ใด ที่ยื่นออกไปข้างนอก

ไม่อาจจะปิดริมฝีปากได้, เมื่อภิกษุพยายามที่ฟันนั้นก็ดี พยายามที่ลิ้นซึ่งยื่นออกไปข้างนอกก็ดี เป็นอุลลัจจัยเหมือนกัน. แม้ในสตรีระที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อพยายามที่ลิ้นซึ่งยื่นออกไปข้างนอก เป็นอุลลัจจัยเหมือนกัน. แต่ถ้าฟันที่ลิ้นซึ่งยื่นออกไปข้างนอกไว้มัดชิดแล้วจึงสอดเข้าไปในปาก เป็นปาราชิกเหมือนกัน. เมื่อสอดคองคชาตเข้าไปบนคอทางส่วนล่างแม่แห่งซากศพที่มีศีรษะขาด ถูกเพดาน เป็นปาราชิกเหมือนกัน.

ในเรื่องกระตุก มีวินัยฉัยดังนี้ :- แม่เมื่อภิกษุกำลังเดินไปยังสุสาน เป็นทุกกฏ เมื่อรวบรวมกระตุกมาไว้ก็ดี กองไว้ก็ดี พยายามที่นิมิตด้วยความกำหนดในเมณุกก็ดี พยายามด้วยความกำหนดในอันเคล้าคลึงกายก็ดี อสุจิจะเคลื่อนออกหรือไม่ก็ตาม เป็นทุกกฏทั้งนั้น แต่เมื่อพยายามด้วยความกำหนดในอันปล่อย เมื่อสุจิเคลื่อนออกเป็นสังฆาทิเสส เมื่อไม่เคลื่อนออกเป็นอุลลัจจัย.

ในเรื่องนาคตัวเมีย มีวินัยฉัยดังนี้ :- เมื่อภิกษุเสพเมณุนิกรรม ในจำพวกสัตว์ที่ปวง จะเป็นนางนาคมาณวิกา หรือบรรดานางกินรีเป็นต้น ตนใดตนหนึ่งก็ตาม เป็นปาราชิก.

ในเรื่องนางชัษณิ มีวินัยฉัยดังนี้ :- เทวดาแม่ทั้งหมด ก็คือนางชัษณินั้นเอง.

[ภิกษุเสพเมณุนิกรรมในหญิงเปรตเป็นต้นเป็นปาราชิก]

ในเรื่องหญิงเปรต มีวินัยฉัยดังนี้ :- เปรตทั้งหลายมีนิชฌามัตถิกเปรตเป็นต้น ใคร ๆ ไม่สามารถแม้จะแตะต้องได้. แต่นางวิมานเปรตทั้งหลาย มีอยู่ อกุศลกรรมของนางวิมานเปรตเหล่าใดให้ผลอยู่ในข้างกาปักข์ นางวิมานเปรตเหล่านั้นย่อมได้สวयสมบัติ ในข้างชุกปักข์ เหมือนเทวดา ฉะนั้น.

ถ้าการเห็น การจับ การลูบคลำ การถูกต้อง และการกระทบ ของหญิงเปรต หรือของนางยักษิณีผู้เห็นปานนั้นปรากฏได้ เป็นปาราชิก. ถ้าแม้ไม่มีการเห็น แต่กิจนอกนี้ปรากฏ ก็เป็นปาราชิกเหมือนกัน.

อีกอย่างหนึ่ง การเห็นและการจับ ไม่ปรากฏ แต่เปรตทำบุคคลนั้น (คือภิกษุ) ให้ปราศจากสติปัญญา (หมดสติ) ด้วยการลูบคลำ ถูกต้องและกระทบ ที่ปรากฏอยู่ ให้สำเร็จมโนรถของตนแล้วก็ไป ความพยายามนี้ ชื่อว่าไม่ใช่วิสัย เพราะฉะนั้น ในข้อนี้จึงไม่เป็นอาบัติ เพราะไม่ใช่วิสัย.

เรื่องบัณฑิตปะทัก ปรากฏชัดแล้วแล.

ในเรื่องภิกษุมิอินทรีย์พิการ มีวินิจฉัยดังนี้ :-

บทว่า อุพหิตนุทริโย ความว่า เธอมีกายประสาทถูกโรคเบียดเบียน แล้ว ย่อมไม่รู้รู้สึกสุขหรือทุกข์ เหมือนตอไม้และท่อนไม้ ฉะนั้น. แม้เมื่อเธอไม่รู้รู้สึก ก็เป็นอาบัติ เพราะอำนาจเสวนจิต.

ในเรื่องเพียงถูกต้องกาย มีวินิจฉัยดังนี้ :-

ภิกษุรูปใด คิดในใจว่า เราจักเสพเมถุนธรรม จึงจับมาตุคาม คลายความกำหนัดในเมถุนแล้วเป็นผู้มีความวิปฏิสาร ภิกษุรูปนั้น เป็นทุกกฏ เท่านั้น. เพราะว่า กิจทั้งหลายมีการจับมือเป็นต้น เป็นปุพพประโยชน์แห่ง เมถุนธรรม ย่อมตั้งอยู่ในทุกกฏ トラบเท่าที่ยังไม่ถึงที่สุด เมื่อถึงที่สุดแล้ว จึงเป็นปาราชิก. จริงอยู่ ทุกกฏเท่านั้น โกศลต่อปฐมปาราชิก. บรรดาอาบัติ ทั้ง ๓ นอกนี้ (ทุกกฏ ถุลลัจฉัย สังฆาทิเสส) ถุลลัจฉัย ก็โกศลต่อปฐมปาราชิก ส่วนภิกษุรูปนี้ปราศจากความกำหนัดในเมถุนธรรมแล้ว ฟังทราบว่ายินดี เฉพาะการเคล้าคลึงกาย. เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เป็นอาบัติสังฆาทิเสส.

[เรื่องภิกษุอรหันต์ชาวภัททียนครจำวัดหลับ]

ในเรื่องภิกษุชาวเมืองภัททียะ มีวินัยดังนี้ :-

นกรชื่อว่าภัททียะ. นกรนั้น ได้ชื่ออย่างนี้ เพราะมีพุ่มดอกมะลิชาติ
ที่ชื่อว่า ชาติยาวัน หนาแน่น. ป่านั้นมีอยู่ใกล้อุปัชฌารแห่งพระนกรนั้น. ภิกษุ
รูปนั้นพักจำวัดอยู่ที่ป่านั้น แล้วก้าวลงสู่ความหลับสนิท เพราะถูกลมรำเพยพัด
นั้น. ภวังคจิตมีกระแสนเดียวเท่านั้นแล่นไป.

สองบทว่า **กิลินฺนํ ปลฺลิตฺตฺวา** ความว่า เห็นองคชาตเประเอือน
ด้วยขอสฺจ.

๕ เรื่อง ถัดจากเรื่องภิกษุชาวเมืองภัททียะนี้ไป คือ เรื่องที่ปฏิสังขต
ด้วยความยินดีมี ๔ เรื่อง และเรื่องไม่รู้สึกตัวมี ๑ เรื่อง มีเนื้อความชัดเจน
แล้วทีเดียว.

ในเรื่องไม่ยินดีอีก ๒ เรื่อง มีวินัยดังนี้ :-

สองบทว่า **สทฺสา วุฏฺฐาติ** ความว่า ภิกษุรูปนั้นรีบลุกขึ้นทันที
เหมือนถูกอสฺรพิษกัดและเหมือนถูกไฟไหม้ ฉะนั้น.

สองบทว่า **อกฺกมิตฺวา ปวฏฺฐเณติ** ความว่า ภิกษุผู้ไม่ประมาท
เริ่มเจริญวิปัสสนา ควบคุมสติไว้เฉพาะหน้า รีบลุกขึ้นทันที ย่นให้หลังกลับ
เลื่อนตักไปบนพื้นดิน. อันกัลยาณปุณฺณทั้งหลาย ควรรักษาจิตไว้ ในฐานะ
เห็นปานนี้. และภิกษุรูปนี้ เป็นบรรดากัลยาณปุณฺณเหล่านั้นรูปใดรูปหนึ่ง
ซึ่งเป็นเช่นกับขอดนักรบในสงคราม.

[เรื่องภิกษุเปิดประตูจำวัด]

ในเรื่องเปิดประตูจำวัด มีวินัยดังนี้ :-

สองบทว่า **ทิวา ปฏิสลฺลียนฺเตน** ความว่า ผู้จะพักจำวัดใน
กลางวัน.

หลายบทว่า ทวาร ลัทธิสุคติ ความว่า เพื่อให้ปิด ประตูก่อนจึงจำวัดได้. ก็ในเรื่องเปิดประตูจำวัดนี้ ในพระบาลีพระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ปรับอาบัติไว้ว่า เป็นอาบัติชื่อนี้ แม้ก็จริง ถึงกระนั้น พระเถระทั้งหลายก็ปรับเป็นทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่ปิดประตูเสียก่อนพักผ่อน เพราะเมื่อเรื่องเกิดขึ้น เพราะโทษที่เปิดประตูนอน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เรานุญาตให้ภิกษุผู้จะพักผ่อนในกลางวัน ปิดประตูเสียก่อนจึงพักผ่อนได้.

จริงอยู่ พระเถระทั้งหลาย มีพระอุบาลีเถระเป็นต้น ทราบพระประสงค์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเสีย จึงได้ตั้งอรรถถาไว้. ก็คำที่ว่า เป็นทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่ปิดประตูเสียก่อน พักผ่อน นี้ สำเร็จแล้วแม้ด้วยคำนี้ว่า มีอาบัติที่ภิกษุต้องในกลางวัน ไม่ต้องในกลางคืน.

[อธิบายประตูเช่นไรควรปิดและไม่ควรปิด]

ถามว่า ก็ประตูเช่นไรควรปิด ? เช่นไรไม่ควรปิด?

แก้วว่า ประตูเวียนที่เขาเอาบรรดาวัตถุชนิดใดชนิดหนึ่ง มิใช่เล็บ มิใช่ไผ่เล็บ ลำแพนและใบไม้เป็นต้น ทำเป็นบานประตูแล้วสอดลูกล้อครกไว้ ตอนล่างและห้วงบนไว้ตอนบนนั้นแล ควรปิด. ประตูชนิดอื่นเห็นปานนี้ คือ ประตูลิ้มสลักไม้และประตูหนาม ที่คอกฝูงโค ประตูล้อเลื่อนสำหรับกันบ้านในบ้าน ประตูแผงเลื่อนที่เขาทำประกอบลูกล้อ ๒-๓ อันไว้ที่แผ่นกระดาน หรือที่กันเสา ประตูแผงลอยที่เขาทำยกออกได้ เหมือนอย่างในร้านตลาด ประตูลูกกรงที่เขาร้อยซี่ไม้ไผ่ไว้ในที่ ๒-๓ แห่ง ทั่วไปที่บรรณกุฎี (กระท่อมใบไม้) ประตูม่านผ้า ไม่ควรปิด.

ก็ประตุม่านผ้าชนิดเดียวเท่านั้น ไม่ทำให้ต้องอาบัติ ในเวลาที่ภิกษุ มีบาตรมีมือผลักบานประตู. เมื่อผลักประตูที่เหลือต้องอาบัติ. แต่ประตูเวียน นั้นแล ทำให้ต้องอาบัติแก่ภิกษุผู้พักผ่อนในกลางวัน. ประตูที่เหลือ เมื่อภิกษุ ปิดก็ตาม ไม่ปิดก็ตามแล้วจำวัด อาบัติหามีไม่ แต่ควรปิดเสียก่อน จึงจำวัด ข้อนี้เป็นธรรมเนียม.

ถามว่า ก็ประตูเวียน ย่อมเป็นอันปิดดีแล้ว ด้วยเหตุมีประมาณ เท่าไร ?

แก้วว่า เมื่อใส่ลูกดาลและลิ่มสลักแล้ว ก็เป็นอันปิดด้วยดีทีเดียว อีกประการหนึ่ง แม้เมื่อใส่เพียงลูกดาลแล้วจะพักจำวัดก็ควร แม้เมื่อใส่เพียง ลิ่มสลักแล้ว จะพักจำวัดก็ควร แม้เมื่อปิดพอให้บานประตูจกดกันแล้ว จะพัก จำวัดก็ควร แม้เมื่อปิดแน่นไว้เล็กน้อยแล้ว จะพักจำวัดก็ควร ด้วยวิธีอย่าง หลังที่สุด แม้เมื่อปิดประตูแน่นไว้ขนาดพอศีรษะสอดเข้าไม่ได้ จะพักจำวัด ก็ควรจะนี่แล.

ถ้าสถานที่นั้น เป็นที่ใช่ของคนหมู่มาก แม้จะพูดกะภิกษุหรือสามเณร ว่า อาวุโส! จงช่วยกันรักษาประตู แล้วจำวัดก็ควร. ถ้าแม้จะทำความผูกใจ ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลายผู้นั่งทำจิวรกรรม หรือกิจอะไรอื่นอยู่ เธอเหล่านั้น จักช่วยรักษาประตูนั้น ดังนี้ แล้วจำวัด ก็ควร.

ส่วนในอรรถกถาฎฐนที ท่านกล่าวว่า จะบอกแม้กะอุบาสกหรือจะ ทำความผูกใจไว้ว่า อุบาสกนี้จะช่วยรักษา แล้วจำวัด ก็ควร จะบอกภิกษุณี หรือมาตุคามอย่างเดียวนั้นไม่ควร.

ถ้าลูกล้อหรือห้วงบนประตูเสียหายไป หรือไม่ตั้งอยู่ (ในที่เดิม) จึงไม่อาจจะปิดได้ ก็อีกอย่างหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่นวกรรม เขาทำกองอิฐ

หรือกองดินเหนียวเป็นต้นไว้ภายในประตู หรือผูกนั่งร้านไว้ โดยที่ไม่อาจจะปิด (ประตู) ได้ ในอันตรายเห็นปานนั้น แม้จะไม่ปิดประตู พักจำวัดก็ควร. ก็ถ้าไม่มีบานประตู เป็นอันได้ข้ออ้างแท้. เมื่อจะจำวัดข้างบนควรยกม่านขึ้นไว้ จึงจำวัด. ถ้าข้างบนม่าน มีไม้สำหรับกั้นไว้ ควรกั้นไว้ จึงจำวัด. เมื่อจะจำวัดในห้อง จะปิดประตูหรือประตูหน้ามูขอย่างใดอย่างหนึ่งไว้แล้วจำวัดก็ควร.

ถ้าที่ข้างทั้งสองในเรือนมีฝาด้านเดียว เขาทำให้หลายประตู, ควรรักษาทั้งสองประตู. ในปราสาทแม่ ๓ ชั้น ควรรักษาประตูเดียวเท่านั้น. ถ้าภิกษุมารูป กลับจากเที่ยวภิกขาจาร เข้าไปยังปราสาท เช่น โลหปราสาท เพื่อพักผ่อนกลางวัน, พระสังฆเถระ ควรสั่งผู้รักษาประตูว่า จงช่วยรักษาประตู หรือจะทำความผูกใจไว้ว่า การรักษาประตู เป็นภาระของนายทวารบาลนั้น แล้วพึงเข้าไปจำวัดเถิด. ภิกษุทั้งหลายควรทำอย่างนั้นเหมือนกันจนถึงพระสังฆนวกะ. ผู้ที่เข้าไปก่อนแม้จะทำความผูกใจไว้อย่างนี้ว่า ขึ้นชื่อว่าการรักษาประตู เป็นภาระของผู้มาภายหลัง ดังนี้ ก็ควร.

เมื่อภิกษุ ไม่ทำการบอกเล่าหรือความผูกใจไว้ แล้วพักจำวัดภายในห้องที่ไม่ได้ปิดประตูหรือภายนอกห้อง เป็นอาบัติ. แม้ในเวลาจำวัดในห้อง หรือในภายนอกห้อง ทำความผูกใจไว้ว่า ขึ้นชื่อว่าการรักษาประตู ในประตูใหญ่ เป็นภาระของนายทวารบาล ดังนี้ แล้วจำวัด ควรเหมือนกัน. แม้ภิกษุผู้จะจำวัดที่พื้นอากาศ (ดาดฟ้า) ในสถานที่มีโลหปราสาทเป็นต้น ควรปิดประตูแท้ทีเดียว.

ก็ในเรื่องเปิดประตูจำวัดนี้ มีความสังเขปดังต่อไปนี้ :- การพักผ่อนในกลางวันนี้ ท่านกล่าวไว้ในสถานที่มีระเบียบ ซึ่งล้อมด้วยกำแพงหรือรั้ว

อย่างใดอย่างหนึ่ง. เพราะฉะนั้น อันภิกษุผู้จะจำวัดในที่แจ้ง โคนต้นไม้ หรือ มณฑปที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งมีระเบียบ ควรปิดประตูเสียก่อน จึงจำวัด, ถ้าเป็น บริเวณใหญ่ ซึ่งเป็นสถานที่ชุมนุมของคนหมู่มาก เช่นลานมหาโพธิ์และลาน โลหปราสาท, ในสถานที่ใด ประตูเมื่อก่อนเปิดแล้ว ก็ไม่ต้องอยู่ในที่ ๆ ปิด (คือปิด ๆ เปิด ๆ) ภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่ได้ประตูถึงต้องเที่ยวป็นขึ้นกำแพงไป, ในสถานที่นั้น ไม่มีกิจที่จะต้องปิด (ประตู).

ภิกษุเปิดประตูจำวัดตลอดคืน ลุกขึ้นแล้วในเวลารุ่งอรุณ ไม่เป็น อาบัติ. แต่ถ้าตื่นแล้วหลับซ้ำอีกเป็นอาบัติ. ส่วนภิกษุรูปใดกำหนดไว้ทีเดียว ว่า เมื่อรุ่งอรุณแล้วจักลุกขึ้น ไม่ได้ปิดประตูจำวัดตลอดคืน แต่ลุกขึ้นทัน ตามกำหนดนั่นเอง, ภิกษุรูปนั้น เป็นอาบัติทีเดียว. ส่วนในอรรถกถาหา ปัจจรีท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อจำวัดด้วยอาการอย่างนั้น ไม่พ้นจากทุกกฏเพราะไม่ เอื้อเฟื้อ.

ส่วนภิกษุใด รักษา (พยาบาล) ภิกษุอาพาธเป็นต้น หลายราตรี ที่เดียว หรือเดินทางไกล มีร่างกายอดโรยทั้งวัน นั่งบนเตียงแล้ว พอยกเท้า ยังไม่พ้นจากพื้นดินเลย ก็จำวัดหลับ เพราะอำนาจความหลับ (ครอบงำ), ภิกษุนั้นไม่เป็นอาบัติ. ถ้าเธอก้าวลงสู่ความหลับทั้งไม่รู้สีกตัว พอยกเท้าขึ้น เดียง ก็เป็นอาบัติทีเดียว. เมื่อนั่งพึงหลับไปไม่เป็นอาบัติ. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุรูปใด เดินจงกรมด้วยตั้งใจว่า จักบรรเทาความง่วง แล้วล้มลง รีบลุก ขึ้นทันที, แม้ภิกษุรูปนั้นก็ไม่มีอาบัติ. ส่วนภิกษุรูปใด ล้มลงแล้ว นอน อยู่ในสถานที่นั้นนั่นเองไม่ยอมลุกขึ้น, ภิกษุรูปนั้น เป็นอาบัติ.

ถามว่า ใครพ้น (จากอาบัติ)? ใครไม่พ้น?

แก้วว่า ในอรรถกถาหาปัจจัยริ ท่านกล่าวไว้ก่อนว่า ผู้ที่จำวัดโดยพับไปข้างเดียวแน่นแลย่อมพ้น, ส่วนที่ยกเท้าพ้นจากพื้นดินแล้วจำวัด จะเป็นผู้ที่ถูกยักษ์เข้าสิงก็ตาม เป็นผู้ปราศจากสัญญา (หมดสติ) ก็ตาม ย่อมไม่พ้น. ในอรรถกถาฎฐกฐนที ท่านกล่าวไว้ว่า ผู้ที่ถูกมัดให้นอนเท่านั้น ย่อมพ้น. ส่วนในมหาอรรถกถา พระมหาปทุมเถระ กล่าวไว้ว่า ภิกษุรูปใดเดินจงกรมอยู่สลบล้มลง แล้วหลับอยู่ในสถานทีนั้นนั่นเอง, อาบัติย่อมไม่ปรากฏแก่ภิกษุรูปนั้น เพราะเธอไม่มีอำนาจ, แต่พระอาจารย์ทั้งหลายมิได้กล่าวไว้ว่า; เพราะฉะนั้น จึงเป็นอาบัติทีเดียว. ส่วนภิกษุ ๒ รูป คือ ผู้ที่ยกเท้าเข้าสิง ๑ ผู้ที่ถูกมัดให้นอน ๑ ย่อมพ้นจากอาบัติแท้แล.

[เรื่องภิกษุฝันได้เสพเมถุนธรรม]

ในเรื่องภิกษุชาวเมืองการุญจะ มีวินิจฉัยดังนี้ :-

สองบทว่า **อนาปัตติ สุปินนุเทน** ความว่า ชื่อว่าไม่เป็นอาบัติ

เพราะความฝันด้วยอาการอย่างนี้ เพราะไม่ใช่วิสัย; เหตุคั้งนั้น พระอุบาลีเถระ จึงได้วินิจฉัยเรื่องนี้ แม้ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้ายังไม่เคยทรงวินิจฉัยเลย โดยความถือเอาตามนัย. และแม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงสดับ (เรื่องที่ท่านพระอุบาลีเถระวินิจฉัยนั้นแล้ว) ตรัสว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! อุบาลีกล่าวไว้ชอบแล้ว, อุบาลีกล่าวแก้ปัญหานี้** **ดูจทำรอยเท้าไว้ในที่ไม่มีรอยเท้า** **ดูจแสดงรอยเท้าไว้ในอากาศ** **ฉะนั้น คั้งนี้แล้ว จึงทรงตั้งพระเถระไว้ในเอตทัคคะว่า** **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! บรรดาภิกษุสาวกของเรา ผู้ทรงวินัย อุบาลีนี้เป็นเยี่ยม.**^๑

เรื่องทั้งหลายมีเรื่องนางสุปวาสาเป็นต้น^๒ ถัดจากเรื่องภิกษุชาวเมืองการุญจะนี้ไป มีเนื้อความชัดเจนแล้วทีเดียว.

๑. อญ. เอก. ๒๐/๑๒. ๒. บาลีเดิมเป็น **สุปัพพา.**

ในเรื่องทั้งหลายมีเรื่องชักนำให้ภิกษุขึ้นเสพเมถุนธรรมในนางภิกษุณี เป็นต้น มีวินัยจลยดังนี้ :-

เจ้าลิจฉวีกุมารเหล่านั้น เป็นผู้ทรงชวนชวายนในการเล่น ได้ทำอย่างนั้นเพราะอนาจารของตน. ตั้งแต่กาลนั้นมา ความพินาศจึงได้เกิดมีขึ้นแก่เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย เพราะทรงทำเหตุอย่างนั้น.

ในเรื่องภิกษุผู้บวชเมื่อแก่ มีวินัยจลยดังนี้ :-

สองบพว่า **ทสุสน์ อคมาสิ** ความว่า ภิกษุผู้เฒ่านั้นคิดว่า จักเยี่ยมภรรยาแก่นั้น จึงได้ไปยังเรือน เพราะความอนุเคราะห์. ขณะนั้น นางได้ชี้แจงถึงข้อที่ตนและพวกเด็ก ๆ ไม่มีที่พึง ให้ท่านฟังโดยประการต่าง ๆ และทราบว่ภิกษุเฒ่านั้นไม่มีความไยดี จึงโกรธแล้วพูดว่า ท่านจงมาสึกเสียเถิด จึงได้จับท่านโดยพลการ. ท่านผู้เฒ่าได้ถอยกลับไปเพื่อเปลื้องตน จึงได้ล้มหงายลง เพราะความชราทุพพลภาพ. ขณะนั้น นางได้ทำตามใจของตนแล้ว. แต่ภิกษุรูปนั้นเป็นพระอนาคามี ตัดกามราคะได้เด็ดขาดแล้ว; เพราะฉะนั้นท่านจึงไม่ยินดี ฉะนั้นแล.

เรื่องลูกเนื้อ มีเนื้อความชัดเจนแล้วที่เดียว ฉะนั้นแล.

ปฐมปาราชิกวรรณา แห่งวินัยสังวรรณา
ชื่อสมันตปาสาทิกาจบ.

ในข้อที่อรรถกถาชื่อสมันตปาสาทิกา
ในวินัยนั้น ชวนให้เกิดความเลื่อมใสรอบ
ด้าน มีคำอธิบายดังจะกล่าวต่อไปดังนี้ว่า

เมื่อวิญญูชนทั้งหลาย สอดส่องอยู่
โดยลำดับแห่งอาจารย์ โดยการแสดงประ-
เภทแห่งนิทานและวัตถุ โดยความเว้นลัทธิ
อื่น โดยความหมัดจดแห่งลัทธิของตน โดย
การชำระพญัญชนะให้เรียบร้อย โดยเนื้อ
ความเฉพาะบท โดยลำดับแห่งบาลีและ
โยชนาแห่งบาลี โดยการวินิจฉัยสิกขาบท
และโดยการชี้ความต่างแห่งวินัยในวิภังค์,
ค่าน้อยหนึ่งซึ่งไม่ชวนให้เกิดความเลื่อมใส
ย่อมไม่ปรากฏในสมันตปาสาทิกานี้; เพราะ
เหตุนั้น สังวรธรรมาแห่งวินัยที่พระโลกนาถ
ผู้อนุเคราะห์โลก จลตาดในการฝึกเวไนยได้
ตรัสไว้นี้ จึงเป็นไปโดยชื่อว่า สมันตปาสา-
ทิกา แล.